AMMIANI MARCELLINI QVAE SVPERSVNT

CVM NOTIS INTEGRIS

FRID. LINDENBROGII,

HENR. ET HADR. VALESIORVM

ET IAC. GRONOVII

QVIBVS

THOM. REINESII QVASDAM ET SVAS

ADIECIT

IO. AVGVSTIN. WAGNER

EDITIONEM ABSOLVIT

CAR. GOTTLOB AVG. ERFVRDT

TOMVS SECVNDVS

LIPSIAE CIϽIϽCCCVIII.
IN LIBRARIA WEIDMANNIA
LONDINI APVD I. PAYNE ET MACKINLAY
ET W. H. LVNN

Libri ſequentes *librariae Weidmanniae* Lipſiae ſumtibus ſunt editi coëmtive pretiisque quae indicavimus venduntur.

Abulfedae Tabulae quaedam geographicae et alia eiusdem argumenti Specimina, e Codd. Biblioth. Leidenſis nunc primum arabice edidit Frid. Theo. *Rinck*. 8 mai. 1791. 1 thlr. 4 gr.

— — Idem liber, charta belg. opt. 1 thlr. 16 gr.

Artedi, Petri, Synonymia piſcium graeca ac latina, emendata, aucta atque illuſtrata. Sive hiſt. piſcium naturalis et literaria ab *Ariſtotelis* usque aevo ad ſaeculum XIII. deducta duce Synonymia piſcium P. *Artedi*. Accedit Diſputatio de veterum ſcriptorum Hippopotamo, cum tab. III. aeri inciſis, auctore Io. Gottl. *Schneidero*. 4 mai. 1789. charta ſcript. 4 thlr.

Ariſtophanis Nubes, graece et latine, cum ſcholiis graecis et animadverſ. illuſtravit T. C. *Harles*. 8 mai. 1788. 1 thlr. 8 gr.

Bocharti, Sam., Hierozoicon, ſive de animalibus ſacrae ſcripturae. Recenſuit ſuis notis adjectis E. F. C. *Roſenmüller*. III. Tomi. 4 mai. 1793—96. 19 thlr.

— — Idem liber, charta ſcript. 23 thlr.

Bos, Lamberti, Ellipſes graecae. Cum priorum editorum ſuisque obſervationibus edidit Godofr. Henr. *Schaefer*. 8 mai. 1808. Charta membranacea, ſcript. nec non bibula.

Bruckeri, Iac., Hiſtoria critica Philoſophiae a mundi incunabulis ad noſtram usque aetatem deducta. Edit. ſecunda, Volumine VIto acceſſionum et ſupplementorum auctior. VI Volumina, 4 mai. 1767. 25 thlr.

— — Idem liber, charta ſcript. 30 thlr.

— — Eiusdem libri Appendix, acceſſiones, obſervationes, emendationes, illuſtrationes atque ſupplementa exhibens. Operis integri Vol. VItum. 4. 1767. 5 thlr.

Codex epiſtolaris *Rudolphi I.* Rom. Regis, Epiſtolas CCXXX anecdotas continens. Ex Cod. Mſpto membranaceo biblioth. publ. Trevirenſis eruit — correctis inſuper, et Supplemento auctis, a *Gerberto* editis, aliis XV. — Auctario duplici epiſtolar. et chartarum, ad res Bohemiae ſub *Primisl. Ottocaro* R. II. geſtas, et ad Electiones Regum German. ſaec. XIII. et XIV. pertinentium, ex Tabulario ſanctiori *Mogunt.* et *Colon.* inſtruxit, luci publicae, commodisque utentium conſignavit Dr. Franciſc. Ioſeph. *Bodmann*. 8 mai. 1806. 1 thlr. 18 gr.

— — Idem liber, charta ſcript. gall. 2 thlr.

Dionyſii, Halicarnaſſei, de ſtructura orationis Liber. Recenſuit ac priorum editorum ſuasque notas adiecit Godofr. Henr. *Schaefer*. Accedunt eiusdem Meletemata critica in *Dionyſii* Halic. artem rhetoricam. 8 mai. 1808. Charta membranacea, ſcript. nec non bibula.

Dionyſii, Halicarnaſſenſis, Archaeologiae romanae quae ritus romanos explicat ſynopſis. Adornavit, animadverſiones interpretum ſuasque et indicem in uſum tironum locuplet. adiecit Dav. Chriſt. *Grimm*; accedunt auctaria quaedam. 8 mai. 1786. 1 thlr. 20 gr.

Fabricii, Io. Alb., Bibliotheca latina nunc melius delecta, rectius digeſta et aucta diligentia Io. Aug. *Erneſti*. III Tomi. 8 mai. 1773. 74. 3 thlr. 16 gr.

— — Idem liber, charta ſcript. 4 thlr. 16 gr.

Fabulae Aesopicae, graece, recensuit, varias lectiones atque animadversiones addidit I. C. G. *Ernesti*. Accedit Dissertatio de fab. Aesop. et Index graeco-latinus. 8. 1781. 12 gr.

Freytagii, Frid. Gotth., Adparatus litterarius, ubi libri partim antiqui, partim rari recensentur, collectus. III Tomi. 8 mai. 1752—55. 2 thlr. 16 gr.

Gottleberi, Io. Chr., Animadversiones ad Platonis Phaedonem et Alcibiadem secundum. Adiuncti sunt excursus in quaestiones Socraticas de animi immortalitate cum summa Phaedonis. 8 mai. 1771. 18 gr.

Harlesii, T. C., brevior notitia literaturae romanae, inprimis scriptorum latinorum, cum Suppl. 1 et 2. III Tomi. 8. 1789—1801. 4 thlr. 4 gr.

Harlesii, T. C., brevior notitia literat. romanae, inprimis scriptor. latin. in usum studiosae iuventutis. 8. 1803. 1 thlr.

Hoogeveen, Henrici, Doctrina particularum linguae graecae. In Epitomen redegit Christ. Godofr. *Schütz*. Editio secunda, auctior et emendatior. 8 mai. 1806. Charta impress. 2 thlr. 6 gr.

— — Idem liber, charta script. 2 thlr. 18 gr.

Homeri Hymni et Epigrammata. Edidit Godofredus *Hermannus*. 8 mai. 1806. Charta impress. 1 thlr. 4 gr.

— — Idem liber, charta script. gall. 1 thlr. 12 gr.

— — Idem liber, charta pergamena (Velin) 2 thlr. 6 gr.

Isocratis Panegyricus, recensuit, animadversionibus illustravit D. Sam. Fr. Nath. *Morus*. Editio tertia auctior. 8 mai. 1804. 16 gr.

Leonidae utriusque Carmina. Cum argumentis, varietate lectionis, scholiis et commentario edidit et indice ornavit A. C. *Meinecke*. 8. 1791. 14 gr.

Longinus, Dionysius, de sublimitate, ex recensione Zachariae *Pearcii*. Animadversiones interpretum excerpsit, suas et novam versionem adiecit D. Sam. Frid. Nath. *Morus*. 8 mai. 1769. 1 thlr. 4 gr.

— — Idem liber, cum eiusdem libello animadversionum ad Longinum. 8 mai. 1769 et 1773. 1 thlr. 8 gr.

Lydi, Ioan. Laur., Opusculum de Mensibus ex codd. MSS. Biblioth. Barberinae et Vaticanae, et Fragmentum de terrae motibus ex cod. Bibl. Angelicae Romanae. Graece edidit, varietatem lect. et argumenta adiecit N. *Schow*. 8 mai. 1794. 14 gr.

Schleusneri, I. F., novum Lexicon graeco-latinum in Novum Testamentum. Congessit et variis observationibus philologicis illustravit. II Tomi. Edit. tertia emend. et auct. 8 mai. 1808. (sub prelo)

— — Idem liber, charta script.

— — Idem liber, charta belg.

Eiusdem Additamenta ad novi Lexici graeco-lat. in N. T. editionem primam. 8 mai. 1801. 16 gr.

— — Idem liber, charta script. 1 thlr.

— — Idem liber, charta belg. 1 thlr. 12 gr.

Theocriti Reliquiae, graece et latine, ex recensione et cum animadversionibus Th. Chr. *Harlesii*. 8 mai. 1780. 1 thlr. 20 gr.

Zosimi Historiae, graece et latine; recensuit, notis criticis et commentario historico illustravit Io. Frid. *Reitemeier*; ad calcem subiectae sunt animadversiones nonnullae C. G. *Heynii*. 8 mai. 1784. 1 thlr. 20 gr.

— — Idem liber, charta scriptoria. 2 thlr. 16 gr.

AMMIANI MARCELLINI

LIB. XXIII. C. I.

1. *Quater ipse ampl. inierat Magist.*] Hunc ultimum Consulatum Iulianus inivit Antiochiae, ut docet Libanius in Oratione de vita sua, et in πρεσβευτικῷ ad calcem: eique feliciter annum auspicanti idem Libanius Panegyricum dixit ex more. Ita Themistii Panegyricum Ioviano Aug. et Valentiniano Iuniori nobilissimo puero Coss. dictum legimus: et Claudiani libros de Consulatibus Honorii. Neque Augustis tantum, sed et privatis idem honos habebatur. Itaque et Lupicino Consuli, et Richomeri Consuli ac Magistro Equitum Panegyricum abs se dictum esse testatur Libanius in Orat. de vita sua. Claudiani quoque carmina de Consulatu Theodori, item Olybrii ac Probini habentur in manibus. Atque huius consuetudinis vestigium ante Iuliani tempora nullum reperio. VALES.

Quod post Diocletianum et Aristobulum.] Mirum est id ab Ammiano Marcellino asseri, ab his Coss. usque ad IV. Iuliani Consulatum, nullum privatum Augusto collegam fuisse. Atqui in Fastis, tribus post Dioclet. et Aristob. annis, (anno 288. Cf. Corsinus de Praefectis Urbis p. 154. Salmas. ad Scriptt. Hist. Aug. T. 1. p. 74. W.) Maximianum Aug. II. Consulem collega Ianuario legimus, ut Scriptorem nostrum memoria labi necesse sit. [In Fastis quidem errorem inolevisse, et non *Maximiano Aug. II. ac Ianuario Coss.* sed *Maximo II. ac Ianuario Coss.* hunc annum notandum esse, ex libro Fastorum Cuspiniani, et ex hocce Ammiani loco asserit Onufrius. Sed ipsummet falli constat. Nam si in locum *Maximiani Aug. II. Consulis Maximum II. Consulem* cum Onufrio substituerimus, secundum Maximiani A. Consulatum eadem opera ex Fastis erademus. Nusquam enim alibi quam in hoc anno exstat ac reperitur.] Ceterum cum hoc Aristobulo Carinus Augustus tertium Consul Calendis Ianuarii processerat, sed victo atque occiso ad Margum Mysiae Carino, Diocletianus victor Carini tamquam Tyranni nomen e Fastis expunxit, eiusque loco se Consulem renuntiavit, retento collega Aristobulo qui a partibus Carini steterat. Id docent Idatii Fasti, in quibus sic habetur. Diocletiano II. et Aristobulo: *His Coss. occisus est Carinus Margo, qui hoc ipso anno cum Aristobulo Consul processerat.* Quo loco V. Cl. Iacobus Sirmundus quaedam ex coniectura inseruit duabus lineolis inclusa, quae tamen absunt a Ms. Codice, ut mihi ipse testatus est, cum hanc meam observationem ad eum detulissem. Sic enim edidit: [*Et levatus est Diocletianus Aug.*] *qui ipso anno cum Aristobulo Consul*

processerat. Sed haec lectio defendi non potest. Nam primum longe antequam Carinus occideretur in urbe Margo, Diocletianus ab exercitu Augustus fuerat renuntiatus: deinde si ita legimus, sequitur Diocletianum ante caedem Carini Cos. cum Aristobulo processisse: id enim sonat verbum illud *processerat.* At quomodo fieri id potuit, cum Aristobulus in castris Carini militaret, praecipuusque eius partium dux esset, quippe Praefectura Praetorii succinctus: nec nisi occiso demum Principe suo ad Diocletianum transiverit: ut docet Aurelius Victor c. 39. his verbis, quae nobis ad hanc observationem praeivere: *Retentique hostium fere omnes, ac maxime vir insignis Aristobulus Praefectus Praetorio, per officia sua; quae res post memoriam humanam nova atque inopinabilis fuit, civili bello fortunis, fama, dignitate spoliatum neminem.* VALES.

Post Diocletianum et Aristobulum.] Recte: uti in Fastis Siculis: Διοκλητιανοῦ Αὐγ. τὸ β. καὶ Ἀριστοβούλου. Fasti Capitolini: *Imp. Caes. C. Aurelius Diocletianus Aug.* II...... *Aristobulus.* Insignis autem nec ferendus error Cassiodori, qui hosce Consules Probo imperante facit. LINDENBR.

2. *Diligentiae tamen ubique diffidens.*] Horum verborum nullus bonus et huicce loco conveniens est sensus, auctorisque menti respondens. Vult enim dicere Marcellinus, Iulianum, quidquid toto orbe Romano agendum sibi esset, diligenter considerasse, licet belli Persici apparatibus maxime esset intentus. In codice Colbertino scribitur: *Diligentiam tamen ubique diffidens.* Legendum est haud dubie: *Diligentiam tamen ubique dividens.* Sicut Virgilius scribit de Aenea in libro VIII. 20. (et IV. 285. W.)

Atque animum nunc huc celerem, nunc dividit illuc,
In partesque rapit varias, perque omnia versat.

V autem saepe in F nostri convertunt, et Germani nunc in verbis nostris pro V littera F proferunt.] VALES.

Apud Hierosolymam templum — instaurare sumtibus cogitabat immodicis.] Rufinus Histor. Eccles. lib. I. cap. 37. Socrates lib. III. cap. 17. Theodoretus lib. III. cap. 17. Sozomenus lib. V. cap. 21. Cassiodorus Histor. Tripart. lib. VI. cap. 43. Nicephorus Callist. lib. 10. cap. 32. Gregorius Nazianz. in Iulian. Orat. 2. Ioh. Chrysost. de laudibus Babylae Martyr. et contra Iudaeos *3. pag. 491.* LINDENBR.

Apud Hierosolymam templum.] Quod novissime Constantino Max. imperante Iudaei instaurare aggressi fuerant: sed eos Constantinus male multatos varia in loca dispersit, ut narrat Chrysostomus Homil. 3. contra Iudaeos. Cedrenus ad annum XX. Constantini: *καὶ ἰουδαίους περὶ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ πάλιν στασιάζοντας κωνσταντῖνος ὁ μέγας τιμωρησάμενος διεσκόρπισεν.* De hac autem eversione sub Iuliano loquitur Iulianus ipse in fragmento Epistolae, quam D. Petavio viro doctissimo debemus, p. 295. Spanh. et Ambrosius in Ep. 29. ad Theodosium his verbis: *Non audisti Imp. quod cum iussisset Iulianus reparari templum Hierosolymis, divino qui faciebant repagulum igne flagrarunt.* VALES.

Alypio.] Is est ad quem exstant Iuliani Aug. Epistolae, quibus eum fratrem appellat: eiusdem meminit Libanius in Epist. ad D. Basilium: *παρεκάθητό μοι τῶν ἐν ἀρχῇ γεγενημένων ἄλλοι*

τε οὐκ ὀλίγοι, καὶ ὁ πάντα ἄριστος Ἀλύπιος Ἱεροκλέους ἀνεψιὸς ἐκείνου. *Assidebant mihi Honorati plures, inter quos Alypius Hieroclis illius cognatus.* Huius Alypii filius fuit Hierocles, prisco illi Philosopho cognominis, de quo Marcellinus in lib. 29. c. 1. et Libanius in Ep. 314. ad Alypium. Eumdem intelligit Iulianus in Misopogone, pag. 84. VALES.

3. *Metuendi globi flammarum — cessavit inceptum*] Notatu digna haec Ammiani, pagani quippe, de frustra suscepto hoc opere narratio, cuius fidem, si Christianus ille fuisset, acriter a multis impugnatum iri credibile est: at vero nunc nemo audebit, ipsius quoque Iuliani (p. 295. Spanh.) auctoritate deterritus. De consilio si quaeris, quod in restaurando Iudaeorum templo secutus sit, Ammiano teste id egit, ut *imperii sui memoriam magnitudine operum propagaret*, sed, ut solent homines communia scilicet spernentes, insuper aliud quippiam propositum sibi habuisse videtur. Singularem quidem Iudaeorum amorem vix ei tribuas, imo prophetarum de fatis Hierosolymae vaticinia, licet evertendae Christianae pariter ac Mosaicae religionis studiosum, refellere voluisse suspiceris. Eo fine cum excidisset, ad conviciandi libidinem prolapsus insaniam illis exprobrat. De ipsa incendii origine *Michaelis Eques in Götting. Magazin von Lichtenberg und Forster, 3ten Iahrg. St. 6. p.* 801. inprimisque 822. recte sic statuit, aërem in fornicibus subterraneis, qui per longum tempus clausi fuerint, facile potuisse flammam concipere. Conf. omnino Gibbon. T. v. p. 376. ss. W.

4. *Apronianum.*] Flavius Apronianus Praef. Urbi dicitur in lege 3. Cod. Th. de suariis et pecuariis. Nec recte Onufrius in Fastis, L. Turcium Apronianum eum appellat: hic enim L. Turcius Apronianus Praefectus Urbi fuerat, Constantio II. et Constante Coss. ut est in Fastis Cuspiniani relatum. VALES. Vid. Corsini 227. 229. Ind. 1. Thom. Reinesium in Burmanni Sylloge Epp. T. v. p. 196. et Prosopogr. Cod. Theodos. it. Acta Traiectina P. IV. p. 185. ss. W.

Octavianum Proconsulem Africae] cf. XXIX. 3. W.

* *Venusto Vicariam commisit.*] Hic est, ut opinor, Venustus, quem *mirandum virum* vocat Macrobius in lib. 1. Saturn. capite 3. patremque ait fuisse Virii Nicomachi Flaviani, de quo infra dicturi sumus. De hoc Venusto exstat hodieque vetus Inscriptio Romae in hortis Iustiniani ad portam Flaminiam. DIS. OMNIPOTENTIBUS. LUCIUS. RAGONIUS. VENUSTUS. V. C. AUGUR. PUBLICUS. P. R. Q. PONTIFEX. VESTALIS. MAIOR. PERCEPTO. TAUROBOLIO. CRIOBOLIOQUE. X. KAL. IUN. DN. VALENTINIANO. AUG. IIII. ET NEOTERIO. COSS. ARAM. CONSECRAVIT. Hanc Inscriptionem, Romae a se descriptam, mihi communicavit Iacobus Sirmundus, vir de litteris optime meritus. In qua si quia forte miretur omissam esse mentionem Vicariae dignitatis gestae a Venusto; animadvertere debet hanc Inscriptionem in ara litteris rudibus inscriptam fuisse, et sola Venusti Sacerdotia in ea recenseri; civilium vero Dignitatum nullam fieri mentionem.* VALES.

Venusto Vicariam commisit *Hispaniam*, unde *ex Vicario* XXVIII. 1, 24. W.

Rufinum Arabium.] Scribendum *Aradium*, ut diserte legitur in Regio cod. * Vatic. * [ac Colbert.] et Rom. ac Aug. Editione

Mariangeli Accursii. Atque ita coniecerat Iuretus ad Symmachi Auctarium, motus auctoritate veterum Inscriptionum, in quibus Aradius Rufinus exaratur. *Ad hunc Rufinum exstant Epistolae Libanii duae in libro 4. videlicet 268. et 269.* VALES. Cf. Prosopogr. Cod. Theodos. W.

Avunculi sui Iuliani.] Hic Iuliani Praefecti Praetorio filius, Basilinae frater, antea Praefectus Aegypti fuerat teste Iuliano in Epist. x. ad Alexandrinos. Postea Comes Orientis, Mamertino et Nevitta Coss. lege 51. Cod. Th. de Decurionibus. VALES.

5. *Omine praesentissimo*] certissimo. W.

Felice enim Largitionum Comite.] Hic ob nefarium sacrilegium, quod in sacrosancta vasa commiserat una cum Iuliano Comite Orientis, misere periit, ut narrat Theodoritus lib. 3. Idem desertor fidei in gratiam Iuliani, a Christi religione ad numinum cultum desciverat, quod praeter Theodoritum testatur et Libanius in Orat. pro Aristophane Corinthio (Reisk. 1. p. 436.): *μετὰ τούτων ἐστὶ Φῆλιξ ὁ καλὸς καὶ γενναῖος, τούτῳ μὲν ἀρχαῖος ἑταῖρος, θεοῖς δὲ νεωστὶ φίλος, ἡγεμόνι σοι χρησάμενος ἐπὶ τὴν γνῶσιν τῶν κρειττόνων.* Suffragatores Aristophanis Libanius hic producit praecipuos in amicitia Iuliani; Maximum in primis ac Priscum Philosophos, deinde Elpidium. Sic enim legendum, *ἀλλ' οὐδ' Ἐλπίδιος, ὃν* etc. Male vulgo *ἐλπίδος* legitur, quod quemvis vel doctissimum interpretem in errorem induxisset. Hic est Elpidius Comes rerum privatarum, cuius ibidem meminit Theodoritus, et Libanius in Ep. 29. ad Iulianum Aug. Vide Chrysost. Orat. 2. de S. Babyla *contra Gentiles, ubi de Iuliani Comitis Orientis morte quaedam memorat satis recondita. Notabis etiam obiter Sancti Patris *μνημονικὸν σφάλμα.* De Iuliani enim Comitis morte ita loquitur, ac si ante translationem Relliquiarum S. Babylae contigisset; cum tamen anno post acciderit. Huiusmodi errata obrepere plerumque solent etiam doctissimis hominibus, non tam memoriae vitio, quam per imprudentiam, dum minime advertunt quae dicuntur. Vide eiusdem Chrysostomi Homiliam 4. in Matthaeum. VALES.

Publicos contuens titulos.] Statuarum scilicet atque imaginum Principis, quae per fora atque in locis publicis visebantur. Erant autem huiusmodi, Dn. N. Claudius Iulianus P. F. Aug. De hoc porro Antiochensium in Iulianum convicio loqui videtur Iulianus in Misopog. p. 87. (p. 355. Spanh.) *εἰς αὐτοὺς ὑβρίζοντες τοὺς ἄρχοντας καὶ τούτων εἰς τὰς ἐπὶ τοῦ γενείου τρίχας, καὶ τὰ ἐν τοῖς νομίσμασι χαράγματα:* quamquam *χαραγμάτων* vocabulo effigiem tauri nummis impressam intelligi satius est, in quam iocabantur Syri, teste Socrate in libro 3. VALES. Locus ita intelligendus: titulis imaginum et statuarum et numorum inscriptum erat *Dn. N.* (Dominus Noster) *Claudius Iulianus P. F.* (Pius Felix) *Augustus.* Plebs autem, omissis quibusdam, maligne pronuntiabat: *Felicem Iulianum Augustumque,* hoc volens, ut priores nuper mortuos Iulianus propediem sequeretur. W.

6. *Saevum*] malum, triste omen. W.

Cal. Ian. adscendente eo gr. Genii templum.] Iulianus Aug. quartum Consul Antiochiae processit Kal. Ian. et sacrificaturus ex more, Genii publici templum adscendit. Postridie, quod is dies ater habebatur, quievit domi. Tertio die demum (qui dies

erat votorum) in aede Iovis Philii vota pro salute sua ac pop. Rom. nuncupavit, ut ipse testatur in Misopog. p. 70. (p. 346. Spanh.) quem locum, quia illustris est, nec a Martinio interprete intellectus, hic apponam: ἡ Σύρων ἧκει νεομηνία· εἶτα ὁ Καῖσαρ αὖθις εἰς Φιλίου διός· εἶτα ἡ πάγκοινος ἑορτὴ, καὶ ὁ Καῖσαρ εἰς τὸ τῆς τύχης ἔρχεται τέμενος· ἐπισχὼν δὲ τὴν ἀποφράδα, πάλιν ἐς Φιλίου τὰς εὐχὰς ἀναλαμβάνει κατὰ τὰ πάτρια. *Venerunt Calendae Syrorum: rursus Caesar ad Iovis Philii. Deinde Calendae Ianuariae: et Caesar Genii templum adit: tum intermisso atro die, rursus in aede Iovis Philii vota suscipit more maiorum.* πάγκοινος igitur ἑορτὴ sunt Cal. Ianuariae, quod is dies per totum orbem Rom. festus haberetur, etiamsi non omnes inde initium anni ducerent. Verbi gratia, Syri a Dio, qui Novembri Iuliano respondet, annum tunc ordiebantur. Itaque in hoc Iuliani loco ἡ Σύρων νουμηνία primus est dies mensis Dii. Explicationem vero nostram aperte confirmat Libanius in descriptione Calendarum in tomo 1. (Reisk. 1. p. 256. ff.) his verbis, quae Latine brevitatis causa hic afferam: *Ac festa quidem alia familiarum sunt, alia civitatum, quaedam etiam populorum. Hoc autem unum commune est omnibus, qui sub Imperio Rom. degunt: celebraturque anno hoc quidem ineunte, illo vero exeunte.* Idem in Orat. de vita sua, pag. 75. τὴν μεγίστην ἑορτὴν ἥ τε κοινὴ τῶν ὑπὸ ῥωμαίους ὄντων Calendas Ian. vocat, itemque in Apologia pag. 604. Lucianus in Pseudologista μεγάλην νουμηνίαν appellat. Sed et ipsa votorum commemoratio, de quibus ibi Iulianus loquitur, nullum dubitationi locum relinquit. Vota enim 3. Non. Ian. suscipi solebant, ut docet Lucianus in loco cit. et Calendarium Herwartii. De Genii templo Antiochiae Euagrius in lib. 1. cap. 16. VALES.

Genii templum] nempe populi Rom. quale et Alexandriae fuisse didicimus XXII, 11. *diuturnior,* senior, aetate provectus. W.

Incertum] Sic edd. antiquiores. Gronoviana *interitum,* operarum errore, quem fideliter propagavit Ernesti. W.

7. *Constantinop. terrae pulsu vibratam.*] De hoc terrae motu loquitur Libanius in Orat. funebri, ubi eum Iuliani sacrificiis et postulationibus sedatum esse scribit (Reisk. 1. p. 581.): ἔσεισε μὲν ποσειδῶν τὴν μεγάλην ἐν θρᾴκῃ πόλιν, etc. quae in Editionibus vulgatis desiderantur, ingenti aliquot paginarum lacuna. Eiusdem terrae motus mentio fit in Victoris Epitome. VALES.

Irruentibus armis externis lex una sit et perpetua, etc.] Livius lib. XLIII. *Iure gentium hoc evenit, ut arma armis propulsentur.* Ulpianus L. 1. §. 27. ff. de vi et vi armat. *Vim vi repellere licere Cassius scribit, idque ius natura comparatur: apparet autem, inquit, ex eo, arma armis repellere licere.* L. 3. §. 9. ff. eod. L. 1. C. unde vi. L. 3. C. ad Leg. Corn. de Sicar. L. 4. in princ. ad L. Aquil. L. ut vim. ff. de iust. et iure. Cicero lib. 1. Offic. *Est haec non scripta, sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, ut si vita nostra in aliquas insidias, in vim, in tela aut latronum, aut inimicorum incidisset, omnis honesta ratio esset expediendae salutis.* Idem in Orat. pro Milone.* LINDENBR.

Nihil renitente vi moris.] MS. *nihil remittente vim oris.* Io. *nihil remittente vi mortis.* Metus enim mortis nihil remittit,

ſed contra vim inferentem omni ratione nos defendere cogit. LINDENBR.

Nihil remittente vi moris] i. e. iuris naturae, quod defenſionem ſui permittit, immo praecipit. Niſi vero cum Lindenbrogio legendum *mortis*. Sic Erneſti, et ego *mortis* praetulerim, ut *vis mortis nihil remittens* ſit metus mortis, ad quem ſileant omnes leges. W.

CAPVT II.

1. *Specioſa*] laudabili, liberali. W.

2. *Solum Arſacem monuerat Armeniae regem*] quocum donis atque muneribus in ſocietatem tracto (XXI, 6.) Conſtantius ſine dubio pepigerat, ut ſubſidia iuſſus mitteret. Verbum *monuerat* pro re nata nimis lene eſt. Cf. Gibbon. T. v. p. 464. W.

Rumore praecurſo (paullo poſt *fama praecurſa)* prius, quam rumor ipſe ad Perſas perveniret, *per militares numeros* per ſtationes diverſas diſperſos. *Teſſera expeditionali,* evocationis etiam dicta. W.

3. *Heliopoliten* Aegyptum quendam *Alexandrum Syriacae iurisdictioni praefecit* Conſularem conſtituit. v. XIV, 7. et ibi not. Alios illius aetatis *Alexandros* recenſet Wernsd. ad Himer. p. 864. W.

. *Alexandrum Syriacae iurisd. pr. turb. et ſaevum.*] De quo Libanius loquitur in Ep. 707. ad Iulianum Aug. ubi eum aſperioris ingenii fuiſſe ſignificat. *Ad hunc eumdem Alexandrum exſtant Epiſtolae 274. et 281. Libanii in lib. IV.* VALES.

5. *Tarſum Ciliciae reverſurum.*] Iulianum Antiochia proficiſcentem Antiochenſis ordo honoris cauſa proſecutus, cum ſuppliciter rogaret, ut delictorum veniam ſibi concederet: Iulianus eis reſpondit, ſe nequaquam Antiochiae, ſed Tarſi hiberna acturum, ſi ſalvus e Perſide reverteretur, teſte Libanio de vita ſua, pag. 44. Id autem reſponſum cum his quae ibidem refert Libanius, Curialibus Antiochenis a Iuliano datum eſt in manſione I. quae Litharbis dicebatur, ut teſtatur Iulianus in Epiſt. 27. ad Libanium. Has porro Iuliani minas ut averterent Antiochenſes, eorum rogatu Libanius Orationem ad Iulianum ſcripſit, quae πρεσβευτικὸς ſeu legatio inſcribitur: qua veniam pro civibus ſuppliciter poſcit; orat, ne Imperator ſolita hibernacula dimittat, neve apud Tarſenſes homines longe petulantiſſimos hiemare velit. Alteram quoque Orationem ad Antiochenſes idem Libanius ſcripſit de Imperatoris ira, cuius meminit Socrates in lib. 3. cap. 17. quae brevi, ſi Deus dederit, a nobis edetur. VALES.

Memorium Praeſidem.] De quo Libanius in Epiſt. 352. *et in libri 4. Epiſtola 275. ubi eum Praeſidem Ciliciae fuiſſe teſtatur:* et Iulianus ipſe in Orat. ad Heraclitum, πῶς κυνιστέον. VALES.

Sepultum eſt] XXV, 9. W.

6. *Apricante coelo*] tempeſtate calidiore, vere appropinquante. *Hierapolim,* urbem Commagenes, XXI, 13. W.

7. *Id enim curatius observarat.*] Cum enim esset Hierapoli, fidos exploratores praemiserat, qui caverent ne quis ad Persas transfugeret, consilia sua, et profectionem hostibus proditurus, ut ipsemet scribit in Epist. ad Libanium Quaestorem. Quod quidem Iuliani consilium non immerito praedicat Libanius in Oratione funebri, pag. 311. (Reisk. 1. p. 594.) μεγάλην οὖσαν εἰδὼς ἐν ἀποῤῥήτοις ῥοπὴν, οὐχ εἰσόδου χρόνον, οὐκ εἰσβολῆς ὁδὸν, οὐ μηχανημάτων τρόπον, οὐδὲν ὧν ἔστρεφεν ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἐξήνεγκεν· εἰδὼς ὅτι πᾶν ἐκλαληθὲν εὐθὺς ἐστὶν ἐν ὠσὶ κατασκόπων, etc. *Cum maximum momentum in silentio esse cerneret, neque profectionis tempus, neque qua via irrupturus esset, neque machinarum speciem, neque quidquam eorum quae volvebat animo, patefecit: gnarus, simul atque quid evulgatum esset, ad exploratorum aures permanare.* VALES.

Assyrios] Assyriam, provinciam Persiae, Adiabenen etiam eo tempore dictam. v. infra c. 6. §. 15. W.

Scytharum auxiliis.] Praecipue Gothorum: horum enim distincte meminit Zosimus in lib. 3. c. 25. in pugna illa ad Ctesiphontem: φεύγουσι δὲ ἐπεκδραμόντες οἱ ῥωμαῖοι καὶ σὺν αὐτοῖς οἱ Γότθοι. VALES.

Scytharum auxiliis] qui tamen non socii erant, sed stipendiarii e vicinis barbaris gentibus conscripti. Zosim. III. 25. et Notitia Imperii. W.

Venit ad Batnas.] De hoc opido Iulianum in Epist. 27. ad Libanium loqui Lindenbrogius putavit: sed ex ipsa Epist. facile est hunc errorem refellere. Ait enim Iulianus ab Antiochia progressum se esse usque ad Litharba, qui est viculus in Chalcide: inde Berroeam venisse, ibique diem integrum mansisse: tum ad Batnas locum ita dictum accessisse. Cumque diei spatium Batnis moratus esset, Hierapolim contendisse: atque hinc ad Libanium se litteras dare. Ceterum Hierapoli triduum moratus Iulianus, Euphratem navali ponte traiecit, Batnasque, quod Osdroenae opidum est, venit, ut Zosimus in lib. 3. c. 12. Marcellinusque testantur. Duae igitur Batnae in hoc Iuliani itinere occurrunt. Prior locus est in Syria cis Euphratem: alterum est opidum Osdroenae trans Euphratem satis celebre. Utrumque opidum manifeste distinguitur in Antonini Itinerario. *Iter a Callecoma Edessam millia plus minus* 85. *sic. Batnas m. p. m.* 24. *Hierapoli m. p. m.* 21. *Thilaticomum m. p. m.* x. *Batnas m. p. m.* 15. *Edessa m. p. m.* 15. Tabula quoque Peutingerorum utrumque opidum aperte distinguit: Ab Antiochia *Emma m.* 23. *Chalcida* xx. *Beroea* 29. *Bannis* 27. *Thiltauri* 25. *Bathna* 12. *Hierapoli* 12. *Zeugma m.* 24. VALES.

Batnas municipium Osdroenae.] Zosimus lib. III. c. 12. Βάτνας τῆς Ὀσδροηνῆς πολίχνιόν τι. Iulianus Epist. 28. ad Libanium: Βάτναι, βαρβαρικὸν ὄνομα τοῦτο, Τύριον ἐστὶν ἑλληνικόν: et quae sequuntur, situm huius municipii ostendentia. LINDENBR. Cf. notam ad XIV, 3. W.

8. *Quinquaginta obruit homines*] Id quomodo accidere potuerit, non satis intelligo. *Paleae* enim saccis conditae, et ad summam altitudinem congestae tot homines pondere suo obruere potuisse vix credibile, nisi trabibus passim firmatas metas istas ponamus. Columella certe de re rust. I, 6. 9. ubi de fructibus

condendis loquitur, ſiccas res congerendas ait *tabulatis*, ut frumenta, foenum, frondes, *paleae*, ceteraque pabula. Nec me fugit, paleis antiquorum, qui bubus in orbem actis vel curribus triturabant, ſtramen ipſum comminutum miſceri, atque ita ad paſcendas pecudes adhiberi ſolitum, ſed nec hoc tantum ponderis addidiſſe acervis illis videtur, ut tantum hominum numerum enecaret. Nil me iuvarunt *Schoettgenius* de tritura, et *Paulſen* vom Ackerbau der Morgenländer. W.

CAPVT III.

1. *Carras antiquum oppidum Craſſor. et Romani exercitus aerumnis inſigne.*] Undecim puta Legionum ſtrage, et ipſius Craſſi interitu inſigne. Florus lib. III. cap. 11. Plutarchus in Craſſo, Appianus in Parth. (T. III. ed. Schweighaeuſ. p. 55. ſſ.) Dio lib. 40. c. 25. Strabo lib. 16. p. 747. Almel. Ovidius Faſtor. lib. VI. Eutropius lib. VI. c. *18. (15.) Oroſius lib. VI. cap. XIII. LINDENBR.

Carras antiquum oppidum] Moſi Haran. v. ſupra XVIII, 7. W.

Unde duae duc. in Perſ. viae regiae.] Idem narrat Zoſimus in lib. 3. c. 12. ex Eunapio, quem fere integrum exſcripſit, teſte Photio: *δυοῖν τοίνυν ἐντεῦθεν ὁδοῖν παρακειμέναιν, τῆς μὲν διὰ τοῦ ποταμοῦ τίγρητος καὶ πόλεως νισίβιος ταῖς ἀδιαβηνῶν σατραπείαις ἐμβαλλούσης, τῆς δὲ διὰ τοῦ εὐφράτου καὶ τοῦ κιρκησίου*, etc. *Cum autem duae ex eo loco viae ducerentur, quarum altera quidem per fl. Tigrim, et Niſibenam civitatem in Adiabenam excurrit, altera autem per Euphratem, et Circeſium Caſtrum, etc.* VALES.

2. *Lunae, quae religioſe per eos colitur tractus.*] Herodianus lib. IV. Spartianus in Caracalla. LINDENBR.

Religioſe colitur] Aſtartes nomine. W.

Paludamentum purpureum.] Idem refert Zoſimus libro 4. c. 4. his verbis: *τούτῳ γὰρ* (Procopio) *ὡς γένει συναπτομένῳ μέρος τι τῆς δυνάμεως ἐμπιστεύσας ἐκέλευσεν ἅμα σεβαστιανῷ διὰ τῆς ἀδιαβηνῆς χωροῦντι ἀπαντῆσαι οἱ δι᾽ ἑτέρας ὁδοῦ κατὰ τῶν πολεμίων ἰόντι, δοὺς αὐτῷ καὶ βασιλικὴν στολὴν ἔχειν.* VALES.

Propinquo ſuo tradidiſſe Procopio.] Cedrenus Procopium Iuliani cognatum, ſeu ἀνεψιὸν nominat. Itaque conſobrinos Iulianum ac Procopium fuiſſe exiſtimo. Sane in lib. 26. cap. 6. Iuliani cognatus dicitur. VALES.

3. *Viſorum interpretes.*] Lib. XIV. *Viſa nocturna.* Gloſſar. *Viſum*, ὅραμα, ἐνύπνιον. Priſcianus lib. XI. *Viſum*, τὸ ὁραθὲν, καὶ τὸ ὅραμα. *Arnob. lib. 2. pag. 27. *Quibus modis inſomnia fiant, quibus viſa.** LINDENBR.

Palatini Apollinis templum] ab Auguſto conditum. *Cumana carmina*, libri Sibyllini, in baſi ſtatuae Apollinis ab eodem Auguſto ibi reconditi. Locus facit ad hiſtoriam carminum Sibyllinorum, quae poſt Ammianum adeo adhuc exſtitiſſe patet, quamquam alii temporibus Sullanis, alii una cum Capitolio conſumta incendio fuiſſe tradiderint, de quo vide Salmaſium ad Solinum p. 55. W.

4. *Procursatorum* equitum leviter armatorum *anhelantium* anhelo cursu XVI, 12. prae celeritate spiritum vix ducentium. W.

5. *Triginta millia lect. militum.*] Libanius in Oratione funebri, (Reisk. I. p. 594.) XX. dumtaxat millia ponit: ἀποσχίσας τῆς δυνάμεως μυριάδας ὁπλιτῶν δύο, τούτους μὲν ἐπὶ τὸν Τίγρητα πέμπει, φυλάξοντάς τε τὴν γῆν, εἴτι ταύτῃ προσίῃ δεινόν, καὶ παρεσομένους κατὰ καιρὸν καλοῦντι· χρῆν δὲ ἄρα καὶ τὸν Ἀρμένιον παραπλήσιόν τι ποιεῖν, et reliqua cum Ammiani narratione mirifice congruentia. Zosimus l. 3. c. 12. (ubi vid. Reitemeier p. 574. W.) XVIII. millia peditum dumtaxat Sebastiano et Procopio commissa esse memorat, quae Tigris ripam tuerentur: sed Sozomenus in lib. 6. XX. dicit. VALES.

Sebastiano ex Duce Aegypti.] Is est igitur Sebastianus Dux Aegypti, secta Manichaeus, audax et petulans iuvenis, qui Georgium pulso Athanasio in sede Alexandrina armis imposuit; ut scribit Athanasius in Ep. ad Solitarios, et in Apologia; qui eum δοῦκα et στρατηλάτην nominat passim. Erat autem filius Antiphili, a quo in disciplinam traditus Libanio, mox relicto eloquentiae studio ad militiam se contulit, tametsi excellenti ingenio praeditus: ut docet Libanius in Epist. 2. ad Antiphilum, quibus et aliam subiungit ad Sebastianum, exhortans ut redeat. Exstant in Editione Cracoviensi Lat. Libanius 308. 340. 494. Epistolas ad eum scribit. VALES.

Intra Tigridem] eo non transmisso. — Ex *incauto latere*, non satis munito. *Corduenam*, XVIII. 6. (antiquioribus, Straboni, cet. Gordyene, hodie *Kurden)* montanam Armeniae regionem, et *Moxoënam*, itidem montanam, magis tamen orientem versus ad fines. *Chiliocome uberis Mediae* vel potius Assyriae *tractus.* vide *Mannert Persien* P. V. Fasc. 2. p. 225. *f. praestricto cursu* ὡς ἐν παρόδῳ. W.

Necessitatum articulis adfuturi] adiuturi, si forte nimis promerent hostes. W.

6. *Dextrorsus*] ad Euphratem. W.

Equus Babylonius nomine.] Non novum, equis quoque nomina indi solere. Apud Dionem *Incitatus* et *Pertinax* equi laudantur: apud Capitolin. in Vero *Volucer.* *Apud Pausan. lib. 6. pag. 160. Phoenix, Corax, Cnacias, Samus. Apud Tzetzen in Lycophr. pag. 33. Psylla, Arpinna, Xanthus et Ballias 39. Melissio equus apud Senec. Controv. pag. 50. num. 32. Vid. Camerar. de Nominib. equestrib. pag. 104. Vid. Augustin. de Civit. Dei lib. 2. cap. 4.* Et alia multa equorum nomina Romae in tabula marmorea leguntur. LINDENBR.

Auro lapillisque ornamenta distincta] Bene de his ornamentis Ioh. Chrysost. Orat. de se ipsum laedente pag. 9. Τί ποτ' οὖν ἐστὶν ἵππου ἀρετή; ἆρα τὸ χρυσοῦν ἔχειν χαλινόν, καὶ τελαμῶνας τοιούτους, καὶ στομάτων δεσμὸν ἐκ σηρικῶν συγκείμενον, καὶ τάπητας ποικίλους καὶ χρυσοπάστους καὶ φάλαρα λιθοκόλλητα, καὶ πλοκάμους χρυσοῖς σχοινίοις συμπεπλεγμένους, ἢ τὸ δρομικὸν εἶναι καὶ εὐσκελῆ, etc. Imperatorios vero equos haec magnificentia proprie decebat. *Itaque privatis iure interdicta Constitutione Leonis Imp. L. unic. C. Nulli licere in frenis, etc. LINDENBR.

Ornamenta phaleras *conspersit* pulvere. W.

7. *Davanam venit.*] Dabana dicitur in Notitia Imperii Romani sub Duce Osdroenae una cum Callinico. Procopius lib. 2. *περὶ κτισμάτων, δαβανάς* nominat. VALES.

Davanam (alii Tabanam, Isidoro Characensi fortasse Alama) *Belias* (Isidoro *Belicha*) v. Mannert v, 2. p. 270. 284. W.

Callinisum.] Scribo Callinicum, ut Eutropius, Zosimus ac Marcellinus Comes in Anastasio appellant. Hierocles ms. in *συνεκδήμῳ: ἐπαρχία ὀσδροηνῆς ὑπὸ ἡγεμόνος πόλεις αἴδε. λεοντόπολις ἡ πρὶν καλλινίκη. βίνθα.* Haec urbs condita est a Seleuco Callinico, ut docet Chronicum Alexandr. Olympiade 134. anno 1. *σέλευκος καλλίνικος ἐν μεσοποταμίᾳ καλλινίκου πόλιν κτίζει:* sed falli hunc Auctorem docuit me Libanius. Is in Epist. ad Aristaenetum ait, Callinicum stationem esse in Mesopotamia circa Euphratem, ita vocatam ex eo quod Callinicus Sophista ibi occisus est. Unde apparet recentiorem fuisse eius loci appellationem. Callinicus enim Sophista cognomine Sutorius, vixit sub Gallieno, teste Suida: cui Prosphoneticum scripsit. Rerum quoque Alexandrinarum historiam x. libris scripsit, quod opus citatur ab Hieronymo in Commentariis in Danielem. VALES.

Callinicum (antea *Nicephorium,* saeculo post *Leontopolis,* nunc *Racca) commercandi opimitate gratissimum* (flosculi Ammianei) Mannert l. c. p. 286. W.

Ad diem VI. *Kal. quo Romae matri Deorum pompae celebrantur.*] Notat eumdem hunc diem Vib. Sequester, in lib. de Flumin. pag. 329. *Almon Romae, ubi mater Deum* VI. *Kal. April. lavatur.* Kalendarium vet. rusticum, quod in Bibliotheca Farnesia adservatur: *Mense Martio* LIBERAL. QUINQUATRIA. LAVATIO. LINDENBR.

Ad diem VI. *Cal.*] Scrib. *a. d.* VI. quod est ante diem 6. Porro hic dies ex re ipsa Lavatio dicebatur. Primo enim die qui erat a. d. IX. Cal. Aprilis, Galli comam iactantes, crebris ictibus lacertos cruentabant: atque is dies sanguinis dicebatur, teste Tertulliano in Carmine ad Senatorem, et Trebellio Pollione in Gestis Claudii. Idem Tertullianus in Apolog. haec habet: *Archigallus ille sanctissimus nono Kalendarum earumdem* (April.) *sanguinem impurum lacertos etiam castrando libabat.* *Hanc *festivitatem sanguinis* vocat Augustinus in tractatu 7. in Iohannem. Meminit etiam eius festi auctor Quaestionum veteris et novi Testamenti, quaest. 84.* Proximus dies magna omnium laetitia celebrabatur, eoque Hilaria dictus, teste Macrobio lib. I. Saturn. Tertio quiescebant. Quarto demum die, qui erat ante diem VI. Cal. Apr. simulacrum Cybelae carpento impositum Almonis aqua abluebant; hic dies Lavatio; ille Requietio dicebatur, ut docet Calendarium Romanum Constantini aevo exaratum, quod Georgio Herwartio debemus: XI. *Arbor intrat.* X. *Tubilustrium.* IX. *Kal. Apr. Sanguen.* VIII. *Hilaria.* VII. *Requietio.* VI. *Lavatio.* Quem locum valde illustrat Iulianus in Hymno quem in Deorum Matrem composuit, p. 168. Spanh. *τέμνεσθαι γάρ φασι τὸ ἱερὸν δένδρον καθ' ἣν ἡμέραν ὁ ἥλιος ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ἰσημερινῆς ἀψῖδος ἔρχεται. εἶθ' ἑξῆς περισαλπισμὸς παραλαμβάνεται. τῇ τρίτῃ δὲ τέμνεται τὸ ἱερὸν καὶ ἀπόῤῥητον θέρος τοῦ θεοῦ γάλλου. ἐπὶ τούτοις ἱλάρια φασὶ καὶ ἑορταί.* Igitur XI. Kal. Apr. quo primum die Sol aequinoctialem circulum attingit, pinus succidebatur, et in Deum Matris sacrarium

inferebatur. Arnobius lib. 5. *Quid enim fibi vult illa pinus, quam femper ftatis diebus in Deum Matris intromittitis fanctuarium?* fic legendum. Poftridie erat Tubiluftrium, quem πεϱισαλπισμὸν vocat Iulianus. Eo enim die tubae, quarum in facris frequens eft ufus, luftrabantur, tefte Fefto. VALES. Cf. Spanhem. ad Callimachi Lav. Palladis p. 597. ed. Ernefti, et interpretes ad Val. Flaccum VIII, 239. W.

Carpentum quo vehitur fimulacrum.] Ambrofius Epifc. lib. III. Epift. 48. *Currus fuos fimulato Almonis in flumine lavat Cybele.* Sed quo ritu currus hic ad flumen deductus fit, Prudentius V. Cl. in parte indicat, cuius hi verfus funt, Hymno X. πεϱὶ στεφάνων v. 153.

Quid effe vobis aeftimem proiectius?
Nudare plantas ante carpentum fcio
Proceres togatos, matris Idaeae facris.
Lapis nigellus evehendus effedo
Muliebris oris, claufus argento fedet:
Quem dum ad lavacrum praeeundo ducitis,
Pedes remotis atterentes calceis,
Almonis usque pervenitis rivulum.

*Tertull. de Baptismo cap. 5. *Ipfos etiam Deos fuos lavationibus efferunt.* Lucan. lib. I. verf. 600.

*Et lotam parvo revocant Almone Cybellen.** LINDENBR.

Reinefius adfcripfit: „*annales, carpentum, et, quod vehitur, fimulacrum.* Sic Cafp. Barth. ad Claudian. de bello Gildon. 119. Omnia enim facra cum ipfo lapide fuere abluta." W.

8. *Sub pellibus*] tentoriis. *Gratanter* κεχαϱισμένως lubenter et benevole. *Furta bellorum* κλέμματα πολέμου. Thucyd. V, 9. W.

9. *Claffis advenit.*] Sexcentarum navium, tefte Zofimo: praeter quas quingentae erant fcorteae, et quinquaginta tectae, et alia plana navigia ad compingendos pontes: alia item quae alimenta et machinas portabant. Idem Praefectos claffis Conftantium et Lucianum nominat. VALES.

Xerxis inftar claffis] eodem fere numero navium, quo Xerxis olim. *Latiffimum Euphratem arctabat* ut prae navibus aqua vix confpici poffet. *Bellatrices,* milites vehentes. W.

CAPVT IV.

1. *Circumfcripte*] h. l. non poteft effe *paucis*, uti Erneftio vifum eft, praeceſſerat enim *breviter*, imo vero πεϱιφϱαστικῶς quafi, ut notionem certam atque perfpicuam animo concipiant *ignorantes*. — Ceterum, ut Ammianus ipfe ingenio fuo modefte diffifus eft, fic ego, mechanices plane rudis, timidiufcule ad interpretandum contextum accedo, quem dictio Marcellina obfcuriorem fubinde fecit. Accuratius omnia, quam vel ille vel ego expofuimus, cognofcere fi quis cupit, is adeat mihi, ut antiquiores praeteream, Lipfium in Poliorceticis, interpretes ad Vegetium cet. *Naftium*, qui inter recentiores optime de machinis bellicis egit in *Griech. Kriegsalterthümern* p. 110—206. et ad calcem libri *Folardi, Silberfchlagii* aliorumque delineationes adiecit. W.

Balliſta] quam tamen cum *Catapulta*, cuius nomen illa aetate non amplius in uſu fuerit, confudiſſe tradit *Naſtius* p. 185. W.

2. *Ferrum axiculis* aſſeribus, trabibus *compaginatur* includitur, firmatur, in *regulae* (Lineal) *maioris modum extentum* longius promineus — *cuius ex volumine tereti, quod in medio ars polita componit*, ſine ornatu brevius dicere poterat: ex quo ferro in medio polito *quadratus ſtilus* itidem ferreus? *eminet extentius*, paullulum exſtat altior et *cavatus* in rotunditatem *ad canalis anguſti meatum*, ita ut crenae, quae ſuppoſitae regulae inciſa eſt, accurate aptetur atque reſpondeat — *et hac* ſc. parte, uti ſtilus crenae immiſſus, *multiplici chorda nervorum tortilium* multis nervis tortilibus (qui tamen non funibus cannabinis, ſed craſſioribus ſidibus ex inteſtinis animalium contortis, aliisque, quibus maior vis ineſt elaſtica, conſtabant) *illigatus* — eique *duae ligneae cochleae* (Schrauben?) *coniunguntur* — artifex *contemplabilis* active: accurate obſervans *in temonis* regulae *cavamen* crenam *apponit ſagittam conglutinatam* quidni praefixam? — iuvenes verſant *rotabilem flexum* (Winden). W.

3. Cum *ad extremitatem nervorum* ſtilus retractus ſit, tum *percita* ſagitta *avolat* tam celeriter interdum, ut *ſcintillae* excutiantur. — Ex quo apparet, Balliſtam ſagittis, *lapidibus* contra e funda mittendis inſerviiſſe Scorpionem, de quo nunc plura. W.

4. *Scorpionis* cf. Naſt. p. 185. quem appellant nunc *Onagrum* (aſinum ſilveſtrem, v. paullo infra) haec forma eſt. Et primo quidem baſis quaſi totius machinae ita deſcribitur: *Dolati axes duo curvati* modice, ut prominere videantur *in gibbas* (uſitatius: gibbOs) gibborum inſtar rotundati, tum *in modum ſerratoriae machinae*, (quam uno verbo varam appellant Latini) *connectuntur*, ut haud procul inter ſe diſtent, ex utroque latere *patentius perforati* amplioribus foraminibus terebrati, *quas inter per cavernas* crenas *funes colligantur robuſti*, totam *compagem continentes*. — Haec igitur, ſi recte tamen intelligo, baſis; iam ipſa machina. W.

5. E medio illorum reſtium *ligneus ſtilus* exſurgit *obliquus* in modum *temonis*, quo iumenta curribus iunguntur, ita *nervorum nodulis implicatus*, ut ſurſum deorſumve poſſit moveri — ſummitati *unci ferrei* aptantur, e quibus pendet *ſtuppea* vel *ferrea funda* recipiendis lapidibus — ipſi ligno *fulmentum* fultura *proſternitnr*, praetenditur, nempe *cilicium* ſaccus *paleis* et ſtramine minutim *conciſis refertum*. W.

Fulcimentum proſternitur ingens cilicium.] In Regio *et Toloſ.* [ac Colbert.] codice ac Rom. Edit. legitur *fulmentum*, quod placet: nam *fulcimentum* vox barbara videtur: apud Tertullianum legitur tamen, et in Gloſſis Graecis ἔρεισμα, quam vocem obſervavi ab interpretibus fere fulcimentum verti. Phoca Grammaticus in Vita Virgilii:

Terra miniſtravit flores, et munere verno
Herbida ſuppoſuit puero fulmenta vireſcens.

Fulturam tabularum vocat Hegeſip. lib. v. cap. xx. VALES.

6. Nunc ipſe machinae uſus docetur. — *Repagula* mochlidas, ſupra: rotabiles flexus. *Inclinant*, deprimunt, retrahunt: quo facto *magiſter* altius ſtans *clauſtrum* clavum malleo *percutit* expellit — unde ſtilus *mollitudine cilicii* ne lapis ipſe laederetur

offensus, ad speciem debilitatus, saxum nihilominus vehementissime *contorquet*. W.

Penes uncinum inclinant.] Sic primus edidit Gelenius. Castellus enim ediderat *paene uncinum*. Ego vero cum in MSS. omnibus, Regio, Florentino, Tolosano [et Colbertino] et in Editione Romana legeretur, *pene surinum*; certissima coniectura emendavi, *paene supinum inclinant*. Ita enim sensus optime constat.* VALES.

7. *Tormentum appellatur, ex eo quod omnis explicatio torquetur.*] Haec, ut ingenue fatear, non satis intelligo. An forte scribendum: *Quod funium implicatione torquetur?* aut sane: *Funes implicati torquentur?* Sic a torquendis funibus tormentum deduxerit Ammianus. Ita ballistarum tortores, lib. 19. cap. 7. Potest tamen nec incommode deduci ab eo quod lapides torqueat. Porro scorpionem proprie dici tormentum, docet Tertullianus in Scorpiace, initio: *Arcuato impetu hamatile spiculum in summo tormenti ratione restringit, unde et bellicam machinam retractu tela vegetantem de scorpio nominant.* Charisius lib. 1. *Nam tam scorpium animal dicimus, quam militare tormentum.* VALES. Pater exemplari suo adscripsit. [Malim: *quod tomicum explicatione.* Antea enim funes erant implicati, sed iuvenes eos explicant.] GRONOV.

8. *Arietem*] cf. Nast. p. 167. Truncus eligitur *abietis* vel *orni* excelsae, qui praefigitur ferro *prolixo* longo *efficiens* sistens *prominulam* prominentem arietis speciem. *Ex lance* aequilibrio. W.

Instar assurgentis et caedentis armati.] Dudum, *caedentis arietis*, legi debere conieceram, atque ita nuper in Codice Regio scriptum esse didici. VALES.

9. *Exerto* alacri *vigore discussum* expeditum, perfectum. W.

10. *Meditamentis* machinis *ob crebritatem despectis* parcius adhibitis. *Helepolis* (urbium expugnatrix) cf. Wesseling. ad Diodor. T. IX. Bip. p. 483. W.

Helepolim Graece cognominant, cuius opera diuturna Demetrius.] MS. Fl. *Graeci cognominamus*, quod placet: ut inf. *transire διαβαίνειν dicimus Graeci.* Et sic originem suam Ammian. ostendit, quam iterum apertius fatetur in fine lib. XXXI. Ceterum de Demetrio Athenaeus Deipnosoph. lib. V. pag. 206. lib. X. pag. 415. Vitruvius lib. X. cap. XXII. Plinius lib. VII. cap. 38. Leo Imp. in Tacticis, Suid. in πρoτομή. LINDENBR.

11. *Virgarum recenti textura*] frondibus viridibus adhuc implexis. *Limo* humido aspergitur pars superior, ut *flammeos et missiles casus* ex moenibus deiectos ignes et alia missilia *detrectet*, non admittat, irrita faciat. W.

12. *Frontalibus*] fronti. W.

Qualia nobis pictores ostendunt fulmina.] Festus Pomp. *Trisulcum fulmen fuit ab antiquis dictum, quia id aut incendit, aut afflat, aut terebrat.* Eius figura in nummis et monumentis antiquis apparet. LINDENBR.

13. *Intrinsecus*] testudine munitus miles. W.

14. *Malleoli*] cf. Naſt p. 161. *Multifido ferro*, in fila tenuia tracto. — Ventre *ſubtiliter et plurifariam patens*, multis, ſed ſubtilioribus foraminibus diſtincta. W.

15. *Superiecto pulvere*] Iisdem verbis eadem de naphtha vide infra c. 6. §. 37. W.

C A P V T V.

1. *Adſcitis Saracenorum auxiliis, quae animis obtulere prompt.*] Legatos enim Iulianus ad eos miſerat, qui admonerent, ut auxilia quamprimum mitterent, ſi iis collibitum eſſet: velut qui parum ſollicitus eſſet, ſi non adeſſent. Sic enim ipſe ſcribit in Epiſt. ad Libanium Quaeſtorem p. 401. Spanh. πρὸς τοὺς σαρακηνοὺς ἔπεμψα πρέσβεις, ὑπομιμνήσκων αὐτοὺς ἥκειν εἰ βούλοιντο. *Ad Saracenos legationem miſi, admonens eos, ut venirent ſi libitum eſſet.* VALES. Cf. c. 3. W.

Cercuſium, principio menſis Aprilis ingreſſus eſt munimentum.] Zoſimus lib. III. c. 12. Κιρκαύσιον vocat: φρούριον δὲ τοῦτο κυκλούμενον ὑπό τε τοῦ Ἀβώρα ποταμοῦ καὶ αὐτοῦ τοῦ Εὐφράτου, τοῖς δὲ Ἀσσυρίων ὁρίοις συναπτόμενον. Eutropius lib. IX. c. 2. *Circeſſo, quod caſtrum nunc Romanorum eſt.* Paeanius vertit Κιρκήσιον. Vid. Procop. περὶ κτισμάτ. pag. 16. et de Bello Perſico lib. II. LINDENBR.

Cercuſium.] Zoſimus in lib. 3. c. 12. κιρκήσιον vocat; Rufus Feſtus *Circeſſum*. In Concilio Chalcedonenſi inter Epiſcopos Osdroenae provinciae, qui Synodo ſubſcripſere, receuſetur Abrahamus Caſtrocircon Epiſcopus. *Geographus Nubienſis *Cercuſium* vocat perinde ac Marcellinus, et ad oſtia fluvii Alchabur ſitum eſſe, ac Euphrate allui teſtatur. Apparet ergo Cercuſium poſitum fuiſſe ad confluentem Euphratis et Aborae, quem *Alchabur* Nubienſis appellat: quod confirmat etiam Procopius in libro 2. Perſicorum.* VALES. *Abora* al. Chaboras. W.

2. *Diocletianus*] cf. Tillemont P. IV. p. 65. *ſuſpectum*, intutum. W.

Barbarorum confiniis interiores limites ordinaret.] Ea fuit in Rep. Diocletiani providentia, ut omnes limites Imperii Romani caſtris, et caſtellis undique communiret, et in iis idoneos milites locaret, qui barbarorum irruptionem arcerent. *Teſtatur hoc Eumenius in Oratione pro Scholis Auguſtodun. ſub finem.* Suidas in ἐσχατιά: ὁ διοκλητιανὸς λόγον ποιούμενος τῶν πραγμάτων, ᾤηθη δεῖν καὶ δυνάμεσιν ἀρκούσαις ἑκάστην ὀχυρῶσαι καὶ φρούρια ποιῆσαι. Sed paullo poſtea Conſtantinus hanc utiliſſimam diſpoſitionem ſubvertit. Nam e praeſidiariis illis caſtellis quae Diocletianus exſtruxerat, ad alia opida nullius praeſidii egentia militem tranſtulit: quo facto latam barbaris viam ad pervadendos Rom. Imperii fines aperuit, ut quidem ei obiicit Zoſimus lib. 2. his verbis: τῆς γὰρ ῥωμαίων ἐπικρατείας ἁπανταχοῦ τῶν ἐσχατιῶν τῇ διοκλητιανοῦ προνοίᾳ κατὰ τὸν εἰρημένον μοι τρόπον (locus quem intelligit, hodie deeſt; videtur tamen is eſſe quem e Suida produximus) πόλεσι καὶ φρουρίοις καὶ πύργοις διειλημμένης, καὶ παντὸς τοῦ στρατιωτικοῦ κατὰ ταῦτα τὴν οἴκησιν ἔχοντος, ἀπο-

ϱος τοῖς βαϱβάϱοις ἦν ἡ διάβασις, etc. In hac autem castrorum munitione id Diocletianus obſervabat, ut ultra ipſum limitem caſtella exſtrueret, et barbarorum fines ſubraderet, quemadmodum hoc loco Marcellinus memorat. Quod Idatius quoque confirmat in Faſtis: Conſtantio et Maximiano. *His Coſſ. caſtra facta in Sarmatia contra Acinco, et Bononia.* Idque iam ante inſtitutum fuerat a Probo Auguſto, ut ſcribit Vopiſcus his verbis: *Contra urbes Romanas caſtra in ſolo barbarico poſuit.* [Id fecit poſtea et Valentinianus Aug. teſte Ammiano.] VALES.

3. *In alto ſilentio*] pace? W.

Scenicis ludis.] Haec fere iisdem verbis transſcripſit Hegeſippus lib. 3. de excidio Hier. cap. v. *Denique cum ludi ſcenici in ea celebrarentur urbe, ferunt quemdam actorem mimorum, elevatis oculis ad montem, Perſas vidiſſe advenientes, et dixiſſe continuo: Aut ſomnium video; aut magnum periculum Ecce Perſas.* VALES.

Mimus cum ux. imm. e medio ſumpta quaedam imitaretur.] Mimus a Graecis originem ſumpſit, cui reſpondet apud Latinos planipes, ut Diomedes lib. 3. notat. Definitur autem mimus a Graecis: μῖμός ἐστι μίμησις βίου, τά τε συγκεχωϱημένα καὶ ἀσυγχώϱητα πεϱιέχων. Diomedes autem ita definit: mimus eſt ſermonis cuiuslibet, et motus ſine reverentia, vel factorum et turpium cum laſcivia imitatio. Inter Graecos mimorum auctores clariſſimus fuit Sophron, quem Plato quoque Philoſophus tanti feciſſe dicitur, ut eius carmina ſub lectuli ſui pulvino ſemper habuerit. Scripſit μίμους ἀνδϱείους, et μίμους γυναικείους, teſte Suida et Athenaeo. Auctor Etymologici in v. σύφαϱ laudat Sophronem ἐν τοῖς ἀνδϱείοις μίμοις. Idem in v. σκιϱωθῆναι eiusdem γυναικείους memorat. Sic autem inſcripti eſſe videntur, quod argumenta hi quidem muliebria, illi ad viros ſpectantia continerent. Eodem plane modo quo pantomimorum, ſeu ſaltatorum argumenta partim ἀνδϱεῖα, alia γυναικεῖα fuiſſe ſcribit Libanius in Orat. pro ſaltatoribus, pag. 496. *Inter γυναικείους Sophronis mimos fuere Ἀκέστϱιαι, laudatae ab Suida in Κάπηλος. Longo intervallo poſt claruit Philiſtion, qui mimos Graece ſcripſit: de quo in libris ſequentibus dicemus. (ad xxx, 4.) Hic a Suida Comoedias ſcripſiſſe dicitur, et tam Comicus Poeta quam Mimographus dici poteſt. Namque ea aetate Comoedia nil praeter mimum erat: ut docet Marcus Antoninus lib. xi. de vita ſua, (Sect. 6. p. 240. Wolle) his verbis: μετὰ δὲ τὴν τϱαγῳδίαν ἡ ἀϱχαία κωμῳδία παϱήχθη παιδαγωγικὴν παῤῥησίαν ἔχουσα. Et paullo poſt: μετὰ ταῦτα τίς ἡ μέση κωμῳδία καὶ λοιπὸν ἡ νέα πϱὸς τί ποτε παϱείληπται, ἣ κατ' ὀλίγον ἐπὶ τὴν ἐκ μιμήσεως φιλοτεχνίαν ὑπεϱϱύη, ἐπίστησον. ὅτι μὲν γὰϱ λέγεται, καὶ ὑπὸ τούτων τινὰ χϱήσιμα οὐκ ἀγνοεῖται. Cleon quoque Mimaulus cognominatus Italicorum Mimorum princeps fuiſſe memoratur ab Athenaeo in fine lib. x. qui Nymphodorum quoque ſuperavit. Hic ſuos ipſe mimos actitavit: ſic enim haec Athenaei verba intelligo: ἰταλικῶν μίμων ἄϱιστος γέγονεν αὐτοπϱόσωπος ὑποκϱιτής: quo loco cavillationes aliquot mimicae referuntur. Mimis itaque ſimillimae ſunt, quas hodie forſas in Gallia vocamus, niſi quod pedeſtri ſermone conſtant, quem tamen etiam in mimis olim uſitatum eſſe exiſtimo. Nam et Dio Orat. 2. de Regno, mimos vocat γέλωτος ποιητὰς μετὰ σκωμμάτων ἐμμέτϱους τε καὶ ἀμέτϱους. Antiquitus autem mimi ad ſymphoniam ſaltabant, ut de Antiocho

Epiphane ſcribit Polybius lib. 31. c. 4. ὑπὸ τῶν μίμων ὁ βασιλεὺς εἰσεφέρετο ὅλος κεκαλυμμένος, καὶ εἰς τὴν γῆν ἐτίθετο ὡς εἷς δῆτα τῶν μίμων· καὶ τῆς συμφωνίας προκαλουμένης ἀναπηδήσας ὠρχεῖτο, καὶ ὑπεκρίνετο μετὰ τῶν γελωτοποιῶν. Apud Rom. vero non ſaltabant mimi: ut patet ex Theodora Aug. quae cum nec pſallere, nec ſaltare noſſet, cum mimis in ſcenam prodiit, teſte Procopio. Unde Libanius in Oratione adverſus Ariſtidem pro ſaltatoribus, initio, mimorum et ſaltatorum artes longe diſſitas eſſe ait: ὀρχηστὰς autem pantomimos intelligit: ſic enim fere Graeci appellant. Philo in Orat. in Flaccum: ὀρχησταὶ καὶ μῖμοι καὶ αὐληταὶ καὶ ὅσα ἄλλα σκηνικῶν ἀθύρματα ἀγώνων. Iulianus in Miſop. Aſterius. *De mimis plura Salmaſius in Solinum.* VALES.

E medio ſumta] i. e. ex uſu, vita communi, unde etiam βιολόγοι, ἠθολόγοι mimi dicti. v. Valeſ. ad xxx, 4. Ceterum reſcripſi *E medio*, quod antiquiores habent editt. et ipſe Valeſ. in nota. IN medio errore operarum irrepſerat, nec repetere debebat Erneſtius. — *Exacervantia* vox ſoli Ammiano propria pro *acervatim* advolantibus telis. — *Pacis more*, uti in pace mos eſt. cf. XXII, 12. extr. Reineſius malebat *pecoris more*. Nil opus! W.

Et haec quidem Gallieni temporibus evenerunt.] Sub initium Gallieni capta eſt a Perſis Antiochia. Zonaras enim Perſas ait capto Valeriano Aug. victoria acriter uſos, Antiochiam, et Tarſum urbem Ciliciae celeberrimam, ac Caeſaream Cappadociae, in qua 40. hominum millia erant, poſt diuturnam obſidionem fraude perfugae tandem cepiſſe. Idem refertur in Excerptis Graecis Chronici Euſebiani, pag. 71. Sed Trebellius Pollio in xxx. Tyrannis, ubi de Cyriade loquitur, Antiochiam et Caeſaream ante Valeriani infelicem pugnam a Perſis expugnatas eſſe indicat. In quo falli eum exiſtimo. Ceterum Libanius in Oratione ad Theodoſium de ulciſcenda caede Iuliani Aug. (Reisk. II. p. 60.) eius cladis meminit his verbis: οὔτε μή τι ξυμβῇ τοιοῦτον οἷον καὶ ἐπὶ τῶν προγόνων δεδοίκαμεν, οἷς ἐν τῷ θεάτρῳ συγκαθημένοις ἐφειστήκεσαν οἱ τοξόται τὸ ὄρος κατειληφότες. *Ne quid tale accidat, quale avorum memoria, quibus in theatro ſedentibus, Perſici ſagittarii capto monte ſupervenere.* *Eunapius in Vita Aedeſii p. 50. ſub Conſtantio A. id ipſum accidiſſe ſcribit: cui minime aſſentior.* VALES.

Mareade] fortaſſe *Cyriade*, quem Sapor in Valeriani Imperatoris locum Orienti praefecerat. Nam quae Ammianus *Gallieni tempore* eveniſſe tradit, ea ſub Valeriano accidiſſe narrant alii, de quo vide Valeſium ad h. l. Tillemont T. III. p. 729. et 907. Heynium ad Zoſim. 1, 36. 3. W.

4. *Omnes ſequelae*] quidquid omnino ad exercitum pertineret. *Literas triſtes* ſollicitudinis plenas. W.

5. *Nulla vis humana vel virtus meruiſſe umquam poteſt.*] Praeclare Q. Curtius lib. v. c. 11. *Eludunt licet, quibus forte et temere humana negotia volvi agique perſuaſum eſt: equidem aeterna conſtitutione crediderim, nexuque cauſarum latentium et multo ante deſtinatarum, ſuum quemque ordinem immutabili lege percurrere.* Aurel. Victor in Carino (de Caeſar. c. 38.) *Arduum fatalia devertere: eoque futuri notio ſuperflua.* *Arnob. lib. 7. *Caſibus nullus eſt in his locus, ſed ineluctabili omnia neceſſitate conſiunt: agit ſe ordo praeſcriptus, aut quod ſemel dece-*

decretum eſt, perficit. Apul. Mileſ. 1. *Nihil impoſſibile arbitror: ſed utcumque fata decreverunt, ita cuncta Mortalibus provenire.** LINDENBR.

6. *Salluſtius Praefectus* Orientis *Praeſens* in Comitatu principis. W.

7. *Zaitham*] Meſopotamiae urbem. Reineſius. זיתא Chald. oliva. W.

Zaitam venimus locum.] Regius codex. *et Vatic.* [et Colbert.] *Zaitham;* Zoſimus lib. 3. c. 14. ζαυθὰ appellat. Sed non eo in loco, verum Duris Gordiani tumulum fuiſſe memorat his verbis: ἑξήκοντα δὲ προελθὼν σταδίους εἴς τι χωρίον ζαυθὰ προσαγορευόμενον ἦλθε, καὶ ἐντεῦθεν εἰς δοῦρα, οὗ γορδιανοῦ βασιλέως ἐδείκνυτο τάφος. Verior autem mihi videtur Zoſimi quam Ammiani narratio. Namque Eutropius ac Rufus Feſtus Gordiani tumulum xx. millibus a Circeſio caſtro abeſſe teſtantur. Zaita autem non plus quam diei unius itinere a Circeſio abeſſe poteſt, ſi quidem Ammianus et Zoſimus omnes Romani exercitus manſiones accurate notant: ac proinde xx. millibus abeſſe a Circeſio nullatenus poterit. Gradu enim militari procedens exercitus in hoſtico tot millia conficere non debet: ſed hoc argumentum parum firmum eſt. Illud gravius, quod Zayta non plus quam 60. ſtadia a Circeſio caſtro abeſt, ut teſtatur Zoſimus, quae ſeptem tantum milliaria conficiunt. VALES. Zoſimo adſtipulatur etiam Tillemontius T. III. p. 554. et Reitemeier ad Zoſimum p. 574. Operae ſi pretium ſit, tantas componere lites, dici fortaſſe poſſit, monumentum illud tam edito loco erectum fuiſſe (*longe conſpicuum* ait Ammianus) ut inde a *Zeutha* conſpici potuerit. W.

[*Heic Gordiani Imper. longe conſpicuum vidimus tumulum.*] Scripſit P. Pithoeus ad marginem Ammiani ſui, titulum tamen tumuli Gordiani Aug. everſum fuiſſe a Licinio A. ut Capitolinus ſcribit.] VALES.

Gordiani Imp. longe conſpicuum vidimus tumulum.] Feſtus Rufus: *Milites ei* (Gordiano) *tumulum viceſimo miliario a Circeſſo caſtro, quod et nunc exſtat, aedificarunt.* Eius tumuli titulum Graecis, Latinis, Perſicis, Iudaicis, et Aegyptiacis litteris perſcriptum fuiſſe teſtatur Capitolinus in Gordian. c. 34. *Sepulcrum* GORDIANI locum vocari ait Victor Epit. c. 27. Vid Zoſim. lib. III. cap. 14. LINDENBR. Cf. Gibbon. T. I. p. 395. W.

8. *Duram deſertum oppidum.*] Alia huius nominis urbs eſt XXV, 6. v. inprimis Mannert V, 2. 319. W.

Quo omine velut certiore iam ſpectaculi proſperioris elatus.] In Regio codice diverſam lectionem reperi, *iam ſpectatus:* quomodo fere in Romana Editione legitur: ea enim [et Colb.] *ſpectatos* exhibet. Fortaſſe igitur *ſpe ſtatus* Ammianus ſcripſerat. *Paullo poſt dicit, *incerto ſtatu fortunae*, uti Capella in libro I.* VALES.

9. *Nam et oracula dubia legimus, etc.*] Theodoretus Epiſcopus contra Gentes Orat. de Oraculis. Euſebius de Praeparat. Evang. lib. V. cap. 10. Herodotus lib. I. capp. 53. 91. Suidas in ἀνελεῖν, et Ἄλυν. Cicero de Divinat. lib. II. c. 56. Aurel. Victor de Vir. illuſtr. c. 35. Iohannes Sariſberienſ. lib. II. cap. 27. LINDENBR.

[*Oblique deſtinaverat mare.*] Id eſt, *deſignaverat.* Sic Curtius in libro IX. c. 9. *Intellectum eſt, mare deſtinari ab ignaris*

naturae eius.] VALES. Quid hoc loco contigerit, ignoro. Certe in prima editione longe alia animadversio hic conspicitur, quam et tetigit Pater in libro 2. observat. cap. 8. An illo monente alii docti fuerint, viderint. GRONOV.

Oblique destinaverat mare] h. e. ut ligneis domibus, navibus salutem quaererent. W.

Aio te Aeacida.] Sed hoc oraculum ab Ennio in Annalibus esse confictum, Cicero demonstrat in lib. 2. de Div. c. 56. primum quod Latine Apollo numquam locutus est: deinde quod illa sors inaudita Graecis est: praeterea Pyrrhi temporibus iam Apollo versus facere desierat. Certe absque hoc Ciceronis testimonio fuisset, Ennii Latinum carmen ex hoc Apollinis Graeco translatum esse dixissem: νικᾷν σ' Αἰακίδη ῥωμαίους φημὶ δύνασθαι. VALES.

10. *Prolatis libris Ritualibus.*] Mentio horum librorum apud Ciceronem de Divinat. II, 23. Censorinum de die Natal. Fest. Pompeium in voce RITUALES. LINDENBR.

Ritualibus libris.] In Regio [et Colbert.] ac Vatic. *codice, et in Rom. Editione *exercitualibus* legitur, rectius fortasse: ut sint qui de ostentis tractabant quae ad expeditiones pertinebant: sic postea fulgurales libri dicuntur. Nam *rituales* nil ad hunc locum. Ea voce utitur Cassiodorus lib. XI. cum Liberium exercitualem virum vocat. VALES.

11. *Calcabantur*] contemnebantur, irridebantur. *In parum cognitis perseverantium diu* multum agendo nihil efficientium. W.

Id pertendebant.] i. e. *praetendebant.* LINDENBR.

Leo et aper ingens trucidati sunt.] Similiter aprum a triginta militibus confectum Imp. Severo, cum Nisibin tenderet, oblatum, Xiphilinus scribit Lib. 75. cap. 9. LINDENBR.

12. *Iovianus nomine miles*] Recte Stewechius ad Vegetii I, 17. p. m. 53. τὸ *nomine* expungi iubet ut glossema, nam militem esse *legionis Iovianorum*, cuius et alibi apud Nostrum fit mentio. Uncinis igitur inclusi. W.

13. *Interpretes arcessit.*] Lego *arcessiti, interrogatique*, ut habet Editio Augustana: [codex Colbertinus, *accersiti interrogatique.*] VALES.

Fulmen consiliarium esse] De fulgurum observationibus multa Cicero II. de Divinat. *Seneca Natural. Quaest. cap. 39. lib. 2.* Plinius Histor. Natur. lib. II. et passim, Festus, Servius, Lactantius.* Senecae locum Servius exscripsit: eum, quia huc maxime pertinet, adnexam ex Aeneid. lib. 8. v. 524. *Tria genera fulguris esse dicuntur, unum Consiliarium, ubi quid cogitantibus nobis accidit, quod vetat aut hortatur; alterum Auctoritatis, quod evenit re gesta, quod probet: tertium Statum est, ubi nec novi quidquam gessimus, nec cogitamus, sed quietis nostris rebus fruimur.* LINDENBR.

Fulmen consiliarium.] Genera fulminum tria esse ait Caecina: Consiliarium, Auctoritatis, et quod Status dicitur. Consiliarium ante rem fit, sed post cogitationem: cum aliquid versantibus in animo nobis, aut suadetur fulminis ictu, aut dissuadetur, ut refert Seneca lib. 2. Nat. Quaest. c. 39. Hic est Caecina, pater Auli Caecinae, eius quem defendit Cicero. Erat autem domo Tuscus,

et Etruſcae diſciplinae callentiſſimus, de qua etiam librum ſcripſit. Cicero lib. 6. Epiſt. 6. Plinius in Indice. VALES.

Militem celſi nominis] a Iove denominatum. W.

Hoc modo contacta loca nec intueri, nec calcari debere.] *Artemidorus de Somniis lib. 2. cap. 8. Ὁ κεραυνὸς τὰ μὲν ἄσημα τῶν χωρίων ἐπίσημα ποιεῖ, διὰ τοὺς ἐνιδρυμένους βωμοὺς, καὶ τὰς ἐν αὐτοῖς γινομένας θυσίας· τὰ δὲ πολυτελῆ χωρία ἔρημα καὶ ἄβατα ποιεῖ· οὐδεὶς γὰρ ἐν αὐτοῖς ἐνδιατρίβειν ἔτι θέλει. Scholiaſtes Perſii ad Satyr. 2. *Bidental, locus ſacro percuſſus fulmine; qui bidente ab Haruſpicibus conſecratur, quem calcare nefas eſt.* Placid. Lactantius in Stat. lib. IX. *p. 355. ad illum verſum, *Qui tremor illicita.** LINDENBR.

Hoc modo contacta loca nec intueri, nec calcari debere.] Romani pariter ac Graeci loca de caelo tacta, propria quadam religione ſacra eſſe exiſtimabant. Fulmen enim ipſum ſacrum eſſe arbitrabantur, unde ignis ſacer ab Ammiano hic dicitur. Itaque ea loca ſtudioſe Haruſpices muniebant, et hydriam cum operculo ibi collocabant. Pauſanias in Eliac. 1. αὐτίκα δὲ εἰς τοῦτο τοῦ ἐδάφους κατασκῆψαι κεραυνόν φασιν, ἔνθα ὑδρία καὶ ἐπίθημα εἰς ἐμὲ ἦν ἡ χαλκῆ. Ea loca Graeci ἐνηλύσια vocabant. Heſychius: ἐνηλύσια· τὰ κατασκηφθέντα χωρία λέγονται, ἔνιοι δὲ εὐκίνητα παρὰ τὴν ἤλυσιν ἤγουν ἔλευσιν ἄλλοι δὲ τὰς ἐν τοῖς ἀβάτοις χωρίοις ἀφιδρυμένας νύμφας. Auctor Etymologici idem dicit: ἐνηλύσια· εὐκίνητα, παρὰ τὴν ἤλυσιν ἢ τὴν ἔλευσιν. Αἰσχύλος ἐν Ἀργείοις· καπανεὺς μοῦ καταλείπεται λοποῖς ἀκεραύνοις ἀγάρων ἐπηλυσίων. οἱ δὲ τὰ κατασκηφθέντα, εἰς ἃ κεραυνὸς εἰσβέβηκε. ἃ ἀνατίθεται διὶ καταιβάτῃ, καὶ λέγεται ἄδυτα καὶ ἄβατα. Iovi καταιβάτῃ ſacra fuiſſe teſtis eſt et Pollux lib. 9. Dicebantur autem ἐνηλύσια, ſive ἠλύσια, quod fulmen in ea deſcendiſſet: ὅτι κεραυνὸς εἰς αὐτὰ εἰσήλυθε: ut indicat Pollux ibidem. Sed et hominem fulgure ictum ibidem ſepeliebant, (cremare enim nefas erat) ac locum levi materia circumdabant: ut docet Plutarchus lib. 4. Sympoſ. quaeſt. 2. Quod alluſit Marcellinus in Hermogenem, p. 108. νόμος τὸν σκηπτῷ βληθέντα αὐτοῦ θάπτεσθαι οὗ ἔπεσεν. Plinius lib. 2. *Hominem fulgure ictum cremari nefas: terra condi religio tradidit.* VALES.

Fulgurales pronuntiant libri.] Cicero de Divin. lib 1. c. 33. *Etruſcorum declarant, et haruſpicini, et fulgurales, et rituales libri, noſtri etiam augurales.* Bygois nympha artem ſcripſerat fulguralem, ut Servius notat Aeneid. VI. pag. 402. LINDENBR. Reineſius: Cf. Inſcript. Nemauſ. 8. p. 152. W.

14. *Spiritus curſum ex aethere aliqua via ad inferiora detruſum.*] *Legendum puto, *aliqua vi.** Confundit Ammianus duas opiniones veterum Philoſophorum de fulmine. Nam Anaximenes quidem et Anaximander fulmen ſpiritum eſſe dicebant, ut refert Seneca lib. 2. Nat. Quaeſt. et Plutarchus lib. 3. de placitis Philoſoph. Anaxagoras vero ignem eſſe dicebat ex aethere in inferiora ſumma vi delapſum, ut teſtatur ibidem Plutarchus, et ante eum Ariſtoteles lib. 2. Meteorol. in fine: quibus accedit Seneca lib. 2. Natur. Quaeſt. cap. 12. et cap. 19. ſed in capite 19. male Anaximandrus pro Anaxagora exaratur. *Anaximandrus ait, omnia iſta ſic fieri, ut ex aethere aliqua vis in inferiora deſcendit, etc.* Putes Marcellinum noſtrum haec exſcribere voluiſſe: adeo eius verba his Senecae ſimilia ſunt. VALES.

15. **Aggere glaebali adſiſtens.*] Hiſtoriae Auguſtae Scriptores *aggerem caeſpiticium* appellant.* LINDENBR.

Celſarum poteſtatum] praefectorum et ducum. W.

16. *Maſſagetae quos Alanos nunc appellamus.*] Xiphilinus in Hadrian. pag. 358. ἕτερος ἐξ Ἀλανῶν (εἰσὶ δὲ Μασσαγέται) ἐκινήθη ὑπὸ Φαρασμάνου. Procopius eos Hunnos appellat, Vandalicor. lib. 1. pag. 106. Αἰγᾶν δὲ ἦν Μασσαγέτης γένος, οὓς νῦν Οὔννους καλοῦσιν. Confunduntur ſic nempe nomina ob vicinitatem, et iidem modo Hunni, modo vocantur Alani. LINDENBR.

Maſſagetas, quos Alanos nunc app.] Maſſagetas tamen ab Alanis diſtinguit Claudianus lib. 1. in Rufinum v. 312.

Maſſagetes, patriamque libens Maeotin Alanus.

Quin et Procopius non Alanos, ſed Hunnos Maſſagetas paſſim appellat: cui ſubſcribit Evagrius in lib. 3. cap. 2. Sed Iſacius Tzetzes in Lycophronem, Maſſagetas ait eſſe, qui nunc Abaſgi dicuntur. VALES. Cf. omnino *Mannert* P. IV, p. 426. ubi nec Ammianus neglectus. W.

Caſpios lacus] Caſpium mare. W.

Ventidium novimus Antonii legatum.] Plutarchus in Vita Antonii, Appianus in Parthicis pag. 156. (p. 72. ſſ. Schweigh.) Val. Maximus lib. VI. cap. 9. Dio, et alii. LINDENBR.

17. *Traianus et rurſus Severus.*] Regius codex aurem, quod dicitur, nobis vellit, in quo *Traianus et Verus Severus* ſcriptum vidimus, *ut et in Mſſ. Toloſ. Vatic.* [ac Colbertino.] Quare non dubito quin Ammianus ſcripſerit: *Traianus, et Verus, et Severus hinc rediere victores.* Neque enim veriſimile foret, Iulianum, qui omnes Auguſtos, quicumque de Parthis triumpharunt, hic diligenter recenſet, Lucium Verum Divi Marci collegam hic praeteriſſe, qui de Parthis triumphavit, et cognomen Parthici meruit, teſte Dione et Capitolino. Cari autem Auguſti mentionem hoc loco de induſtria vitavit, ne infelicem vitae exitum, perinde ac Caro contigit, ſibi ominari videretur. VALES.

Tropaeati] Fabricae Ammianeae vocabulum. *Honoratè*, non ſine honore memoriae eius debito, reverenter. W.

Apud Reſainam ſuperato.] In Editione Mariangeli Accurſii legitur, *apud Reſaenam*, [in Mſ. Colbert. *Reſainan.*] Eſt autem Reſaina opidum Osdroenae, aut caſtrum, in quo milites ſub Duce Osdroenae conſtituti agebant; ut docet Notitia Imperii Orient. Eius meminit Stephanus de Urbibus, ῥεσίνα πόλις περὶ τὸν ἀβόῤῥαν ποταμόν. Ptolemaeus in Meſopotamia inter mediterraneas numerat ῥαισέναν. Inter Epiſcopos quoque Provinciae Meſopotamiae, qui Nicaeno Concilio ſubſcripſere, memoratur Antiochus Reſinates, ſeu Reſinitanus. Neque hanc ſtationem Tabula Itiner. Peutingerorum omiſit, in qua legitur: *A Zeugmate tranſis Euphratem Thiar. mill.* 32. *Batnis* 30. *Charris* 32. *Saha* 35. *Reſſania* 36. lego *Reſſaina.* VALES.

Reſainam] Meſopotamiae oppidum, ubi poſtea Theodoſiopolis. *Mannert* v, 2. 292. W.

Nec erravere diu manes eius inulti.] Capitolinus in Gordian. c. 33. *Quod de Caeſare memoriae traditum eſt, hoc etiam de Gordiano Cordus eveniſſe perſcribit. Nam omnes quicumque illum gladio appetiverunt, (qui novem fuiſſe dicuntur) poſtea*

interemptis Philippis, sua manu, suisque gladiis, et iisdem quibus illum percusserant, interiisse dicuntur. LINDENBR.

Velut clarente Iustitia.] At in Ms. Florentino [et Colbert.] *ac Tolos.* et in prima Editione legitur, *velut elabente Iustitia:* quam scripturam ad Regii quoque libri marginem reperi. Nam in ipso contextu scriptum est *velut elaborante Iustitia:* quod prae vulgata lectione mihi quidem praeplacet. In Mariangeli Edit. legitur, *illabente Iustitia.* VALES.

18. *Nos vero miseranda recens capt. urbium.*] Deesse aliquid videtur, puta, *facies*, aut quid simile. [Legitur in Ms Colb. *regens capt. urbium:* forte pro *strages.*] VALES. *Miseranda captarum urbium* sunt ipsae miserandae captae urbes. GRON.

Solemur socios.] Sic emendavit Gelenius, cum in Editione Rom. legatur *ut somnium sociis,* *perinde ac in Tolos.* [et Colbert.] In Ms. Reg. *isomnium sociis,* *ut in Ms. Vatic.* Forte Marcellinus scripserat, *votis omnium sociis.* VALES.

Honorata huius lateris securitate Republica] ut honori reipublicae his provinciis nostris tuendis consulamus. W.

19. *Omnibus secundis.*] Lege *ominibus:* ut Editio Rob. Stephani praefert, quae ex Basiliensi Sig. Gelenii Editione profluxit. VALES.

Curtii (Liv. VII, 6.) *Mucii* Scaevolae (Liv. II, 12.) *clara prosapia Deciorum,* quos tamen non duo, uti vulgo numerantur, sed tres fuisse puta. *Nostrae propinquitatis* patrum nostrorum. W.

20. *Quae vexabant*] gentes, quae bellis infestabant. — *Perplexo* difficili. — *Eam Dux inclytus* Scipio *timuit superesse victoriae,* quamquam victam, tamen vires resumturam. W.

Superesse victor.] In MSS. Flor. et Regio, *Vatic.* [ac Colbert.] et in Editione Rom. ac Mariangeli exaratum est, *victoriae:* quare non dubito, totum hunc locum sic legi debere: *Devicta est perplexo et diuturno Marte Carthago: sed eam Dux inclytus timuit superesse victoriae. Evertit funditus Numantiam Scipio post multiplices casus obsidionis emensos.* Qua emendatione nihil iam clarius. Interpunctiones enim ipsae sunt ex Codice Regio, cui Editio Rom. et Mar. assentitur. Tantum ex vocabulo *dum, Dux* fecimus, moti simili loco libri XXVI. in quo, *partium dum in ancipiti Agilo,* habent omnes scripti codices eodem errore. *Ceterum Marcellinus hoc loco imitatus esse videtur Senecam, qui in Consolatione ad Polybium, de Aemiliano Scipione haec dicit: *Vir in hoc natus, ne urbi Romanae aut Scipio deesset, aut Carthago superesset.* VALES.

Numantiam post multiplices casus tredecim annorum (Florus II, VI.) *Fidenas* (Liv. IV, 17. ss.) *Faliscos et Veios* (Liv. V, 25 — 27.) *Ut suadere nobis laboret monumentorum veterum fides,* impetrare vix a nobis possumus, ut priscis credamus historicis. W.

Ut suadere nobis laboret, etc.] Lucium Florum imitatus videtur, qui lib. I. c. 12. extr. ait: *Laborat Annalium fides, ut Veios fuisse credamus.* Eadem prope figura usus Demosthenes, ut urbium excidium a Philippo dirutarum Atheniensibus ob oculos poneret, Philipp. 3. ὄλυνθον μὲν καὶ μεθώνην καὶ ἀπολλωνίαν καὶ τριάκοντα πόλεις ἐπὶ θρᾴκης ἐῶ, ἃς ἁπάσας οὕτως ὠμῶς ἀνῄρη-

κεν, ὥστε μηδένα μηδ᾽ εἰ πώποτε ᾠκίσθησαν εἶναι ῥάδιον προσελθόντ᾽ εἰπεῖν. Quod Demosthenis dictum, ut et alia plurima, studiose imitatus est Philo in lib. de vita Mosis: τὰς μὲν οὖν πόλεις ἢ κατασκάπτοντες ἢ ἐμπιπράντες ἠφάνισαν (cf. Gronovii Praef. p. xiv. W.) ὡς μηδ᾽ εἰ τὴν ἀρχὴν ᾠκίσθησαν εἰπεῖν ἔχειν. VALES.

21. *Quisque agmini cohaerens incedat — signa propria sequut.*] Militaris haec tota dictio est, et qua in allocutionibus Impp. et exercitus duces utebantur: sive in campo armatos exercerent, sive serio Marte pugna cum hostibus pugnanda esset. Urbicus in Tacticis, quae Mss. in Biblioth. Magni Ducis Etruriae exstant Παραγγέλλει ὁ μανδάτωρ· CΙΛΕΝΤΙΟ. ΜΑΝΔΑΤΑ. ΚΟΜΠΛΕΤΕ. ΝΟΝ. ΒΟCΤΟΤΡΒΑΤΙC. ΟΡΔΙΝΕΜ. CΕΡΒΑΤΕ. ΒΑΝΔΑ. CΕΚΤΙΤΕ ΝΕΜΟ. ΔΕΜΙΤΤΑΤ. ΒΑΝΔΟΤΜ ΕΤ ΙΝΙΜΙΚΟC. CΕΚΕ. Καὶ κινοῦσι πράως καὶ ἡσύχως, ὥστε μηδὲ ψιθυρισμὸν γίνεσθαι παρά τινος. Iterum cap. XXI. παραγγέλλει ὁ μανδάτωρ· Τὰς παραγγελθείσας ἐντολὰς τηρήσατε, μὴ διαταράξητε τὴν παράταξιν. Τὸ δὲ βάνδον ἅπαντες βλέπετε, καὶ μηδεὶς ἐξ ὑμῶν καταλείψῃ αὐτὸ, ἀλλ᾽ ἴσως τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἁρμοδίως καταδιώκετε. LINDENBR.

Exsectis cruribus relinquetur] Sic enim mutilare captivos Persae solebant. cf. supra XIX, 6. ubi *suris vel suffraginibus exsectis* it. XXV, 3. XXXI, 7. W.

23. *Multa praesumentes bona, et aequata*] Haec oratio satis languida est: sed aliter in Regio, *et in Tolos. codice* [ac Colbert.] et in Romana ac Mar. Editione concipitur: *Erigite animos vestros multa praesumentes et bona, aequata sorte no. etc.* Quod sane fortius et numerosius ad aures accidit. Est autem phrasis Graeca: *Multa praes. et bona*: πολλὰ καὶ ἀγαθὰ προλαμβάνοντες ταῖς ἐλπίσι· ubi καὶ eleganter παρέλκει. Cuius locutionis exempla passim apud Graecos tam Oratores quam Historicos occurrunt. Apud Dionem Cocceianum lib. 44. pag. 259. πολλῶν καὶ γενναίων: ubi Leunclavius eam particulam tamquam otiosam inclusit, et expungendam putavit: sed idem Dio pag. 287. similiter eam usurpat. VALES.

24. *Conclusa oratione ad hunc gravissimum finem.*] Placet *gratissimum*, ut in Editione Rob. Stephani et Mariangeli, et Rom. et in Regio cod. [Colbert.] *Vatic. ac Tolos.* exaratum est; quod sequentia plane confirmant. Ceterum omittendum non est, quod refert Zosimus in libro 3. c. 13. Iulianum finita hac oratione centum ac triginta nummos argenteos singulis militibus donativi nomine erogasse. ἀπό τινος βήματος πᾶσιν ὁμοῦ τὰ καθήκοντα προσφωνήσας ἀργυρῶν τε νομισμάτων τριάκοντα καὶ ρ᾽ τῶν στρατιωτῶν ἕκαστον δόσει τιμήσας, τὴν ἐπὶ πέρσας εἰσβολὴν ἐποιήσατο. Quod quidem si verum est, (neque enim Zosimo aut Eunapio quem exscripsit, hac in parte fidem derogare possumus) quo modo Amm. Marcellinus id praetermisit? Sane existimo Amm. Marcellinum de hoc donativo intellexisse in lib. 22. c. 9. cum ait: *Et militibus orationibus crebris stipendioque competenti ad expedienda incidentia promptius animatis, cunctorum favore sublimis Antiochiam ire contendens.* VALES.

Speque in prosperum elatior.] Forte *speque inde prosperorum elatior*: atque ita Ammianum scripsisse existimo. In Regio reperi, *speque prosperorum*, in Editione Rom. *speque prosperum.* [In Ms. Colbert, *speque prosperûm.*] VALES.

Indicente] imponente. cf. XVI, 5. W.

25. *Numeri*] legiones — *supplicantes* pacem petere coactas. W.

CAPVT VI.

1. *In excessu celeri*] Ernest. descriptione brevi; non credo, nam Ammianus ipse excusat *prolixiorem textum* capitis omnium longissimi. Equidem *celerem* malim, ad quam subito animus fertur. *Signatius*, accuratius, diligentius. Cum sequente Persiae descriptione utiliter conferri potest Gibbonus P. II. p. 1—43. Herodian. Lib. VI. p. 214. dissentit in quibusdam a Nostro. Vid. ibid. p. 43. not. 56. W.

2. *Multisque antea nominibus appellatum.*] Primo enim Medorum regnum vocatum est debellatis Assyriis duce Arbace: inde Persarum, devictis Medis duce Cyro: unde et Medorum imperium etiam post Cyrum a multis Auctoribus dicitur, quod revera Persarum erat; et bella illa Darii, et Xerxis τὰ μηδικὰ ab Herodoto, et Thucydide appellantur, quod etiam a Scholiaste Thucydidis lib. I. notatur. Postea Parthica Dynastia constituta est auctore Arsace Partho, de quo mox videbimus; ac deinde rursus Persarum imperium velut postliminio restitutum est ab Artaxerxe, Alexandri Severi temporibus, ut scribunt Herodianus, Zosimus, Agathias. VALES.

Apud Babylona Magnum fata rapuissent Alexandr.] Q. Curtius lib. X. c. 5. Iustinus lib. XII. c. 16. Plutarchus in Alexandro. LINDENBR.

Arsacis Parthi.] Parthum fuisse Arsacem Herodianus ac Zosimus I, 18. in Gestis Alexandri Severi testantur. Strabo lib. XI. p. 515. Almel. et Suidas in v. Ἀρσάκης Scytham eum nominant, levi utique discrimine: cum satis constet, Parthos a Scythis originem ducere. Alii Bactrianum Arsacem faciunt, teste ibidem Strabone. VALES.

Paulatim in melius mutato proposito.] Magnorum virorum, qui ex perdita nequitia pedetentim in melius emendati, praestantissimarum postea virtutum specimina dedere, apud Val. Maximum exempla exstant lib. IX. cap. 6. De hoc vero Arsace plura Iustinus lib. XLI. c. 4. LINDENBR.

Proposito] vitae ratione. *Clarorum contextu* serie *factorum aucti sublimius*, magnam nominis famam adepti. W.

3. *Superato Nicatore Seleuco.*] Hic fallitur Amm. Marcellinus. Neque enim Seleucus Nicator, verum Seleucus alter cognomento Callinicus, quartus a Nicatore Syriae Rex, ab Arsace superatus est, ut diserte docet Iustinus lib. 41. c. 4. et Strabo lib. XI. Vera autem Imperii Parthorum epocha sic habet. Post obitum Alexandri Magni, Parthi primum Antigono, inde Seleuco Nicatori paruerunt: a cuius nepote Antiocho Divo primum defecere I. Punico bello, L. Manlio Volsone, C. Atilio Regulo Coss. qui apud Graecos erat annus 2. Olymp. 132. Causa defectionis haec fuisse dicitur. Arsaces ac Tiridates ambo fratres, Arsacis filii, Phriapiti nepotes erant. Horum alter Tiridates graviter ferens se a Phere-

cle Satrapa, quem Antiochus Divus Parthiae praefecerat, de ſtupro lollicitatum eſſe, rem fratri aperuit. Arſaces mox adiuncto fratre, et quinque ſociis Phereclem facto impetu obtruncat, et Parthos pulſis Macedonibus in libertatem aſſerit. Iple a Parthis ob virtutem Rex ſalutatus eſt, ut ſcribit Arrianus in Parthicis, cuius verba refert Photius in Bibliotheca. Arriani tamen verba paullo aliter refert Georgius Syncellus in Chronico, pag. 54. Editionis Iolephi Scaligeri. Praefectum enim iplum Agathoclem, non Phereclem appellat. Ἀρσάκης, inquit, καὶ Τηριδάτης ἀδελφοὶ, τὸ γένος ἕλκοντες ἀπὸ τοῦ περσῶν Ἀρταξέρξου, ἐσατράπευον βακτρίων ὑπὸ Ἀγαθοκλέους μακεδόνος ἐπάρχου τῆς περσικῆς· ὃς Ἀγαθοκλῆς ἐρασθεὶς Τηριδάτου, ὡς Ἀῤῥιανὸς φησὶ, ἑνὸς τῶν ἀδελφῶν, καὶ τὸν νεανίσκον σπουδάζων ἐπιβουλεῦσαι, διαμαρτήσας ἀνῃρέθη παρ' αὐτοῦ καὶ Ἀρσάκου ἀδελφοῦ. Atque hoc Parthici regni initium fuit. Cuius opes brevi auctae ſunt, adeo ut Arſaces acie collata Seleucum Callinicum, qui Antiocho Divo ſucceſſerat, devicerit: quem diem Parthi eximde ſollemnem, ut initium libertatis obſervant: quemadmodum ſcribit Iuſtinus lib. XLI. Duplex igitur epocha Parthici imperii notanda eſt: prior ex defectione Parthorum ſub Antiocho Theo conſurgit; ſecunda a victoria inligni, qua Seleucus Callinicus ab iisdem ſuperatus eſt, deducitur. Atque ita diſſenſum Scriptorum conciliare ſoleo: quorum alii ſub Antiocho Theo, in quibus eſt Arrianus, Trogus Pompeius, et Euſebius; alii ſub Seleuco Callinico, ut Georgius Syncellus, et Appianus in Syriacis, et Iuſtinus ac Strabo, Parthici imperii initium collocarunt. Hos enim de ſecunda, illos de priore epocha ſenſiſſe exiſtimo. Euſebius autem et Iuſtinus contraria ac ſibi pugnantia dicunt. Namque Euſebius Olymp. 133. anno 1. Antiochi Divi quartodecimo, Parthos a Macedonibus deſeciſſe memorat. Atqui is erat annus primus Seleuci Callinici, qui anno 1. 133 Olymp. regnum orſus eſt. Peccat enim Euſebius anachronismo biennii, ex eo quod Seleuci Nicatoris obitum biennio tardius aſſignat: quem Ptolemaeo Ceranno biennium ſuperfuiſſe ſcribit, cum conſtet eum a Ptolemaeo Cerauno eſſe occiſum: quae maxima imprudentia eſt. Similiter et Iuſtinus Perſas ait primum a Seleuco Callinico pronepote Nicatoris deſciviſſe, Manlio Volſone et Atilio Regulo Coſſ. qui Conſulatus cum in annum 2. Olymp. 152. inciderit, apparet, non Seleucum Callinicum, ſed Antiochum Divum tum in Syria imperaſſe. VALES.

Obedientium] civium, XV, 3. W.

4. *Medium agens curſum aetatis placida morte d.*] Iuſtinus lib. cit. (XLI. 5.) *Sic Arſaces quaeſito ſimul conſtitutoque regno, matura ſenectute decedit:* quod ab Ammiano Marcellino forte non diſſidet; ſenectus enim in aliquibus velocior et maturior eſt: alii autem tardius ſeneſcunt. Sed Georgius Syncellus in Chronico prorſus ab Ammiano diſſentit, biennio tantum regnaſſe Arſaeem dicens, et violenta morte exſtinctum: καὶ βασιλεύει περσῶν Ἀρσάκης. ἀφ' οὗ οἱ περσῶν βασιλεῖς ἀρσακίδαι ἐχρημάτισαν, ἔτη β', καὶ ἀναιρεῖται. καὶ μετ' αὐτὸν Τηριδάτης ἀδελφὸς ἔτη λζ'. VALES.

5. *Solis fratres et Lunae*] cf. XVII, 5. W.

Utque imperatorib noſtris Auguſta nuncupatio amabilis eſt et optata, ita Regibus Parthicis, etc.] Iuſtinus lib. XLI. c. 5. *Tertius Parthis Rex Priapatius fuit, ſed et ipſe Arſacius dictus:*

nam, ſicut ſupra dictum eſt, omnes Reges ſuos hoc nomine, ſicut Romani Caeſares Auguſtosque, cognominavere. Dio lib. XL. ὅθενπερ καὶ οἱ ἔπειτα βασιλεύσαντες αὐτῶν (de Arſace ſermoſ uit). Ἀρσακίδαι ἐπωνομάσθησαν. Strabo lib. XV. Procopius Perſicor. lib. II. Suidas in Ἀρσάκης. Iſidorus Orig. lib. IX. cap. 3. Servius Aeneid. lib. VI. et XII. LINDENBR.

6. *Ad noſtri temporis memoriam*] in quo tamen falli Ammianum docet Gibbonus l. l. p. 6. W.

7. *Adusque Propontidem et Thracias.*] Vide infra XXV, 4. Hinc Sapor in Epiſtola ad Conſtantium Aug. quae refertur lib. 17. c. 5. *Adusque Strymona flumen et Macedonicos fines tenuiſſe maiores meos, antiquitates quoque veſtrae teſtantur.* Sane Megabyzus, dux Darii Regis Perſarum, Thraciam ſubegit, et ad Macedoniam usque penetravit: primusque Thraciae Satrapa conſtitutus eſt, teſte Herodoto lib. 5. c. 14. Eadem vanitas Artabani, apud Tacitum in 6. Ann. ac deinde Artaxerxis, apud Herodianum in principio lib. 6. VALES.

Tamyris Regina.] Al. *Tomyris:* neque ſecius Herodotus lib. I. c. 205. Oroſius lib. II. cap. 7. Plures tamen ita vocant, ut ex Mſ. edidimus. Vid. Iuſtin. lib. I. c. 8. Iul. Front. Strateg. lib. II. cap. 5. Val. Max. lib. IX. cap. 10. LINDENBR.

Tamyris] in Mſ. Regio *et Vatic.* ac Mariangeli Edit. *Tomyris* ſcribitur: neque alteram lectionem Lindenbrogius praeferre debuit. Ubicunque enim ſcriptum eſt *Tamyris*, mendoſe ſcriptum eſſe non dubito: τόμυρις enim ab Herodoto ac Diodoro Siculo aliisque appellatur. Iordanes in Geticis ſcribit, Tomyrum in Moeſiaco litore Tomea ſeu Tomos opidum e ſuo nomine condidiſſe: quod procedere non poteſt, ſi Tamyris ſcribitur. VALES.

Ad internecionem delevit Tomyris] ſi fabula vera eſt. v. Iuſtinum I, 8. W.

8. *Elementorum uſu mutato*] bello maritimo. W.

Et teſtamento nationem omnem.] Quidam Scriptores teſtamento Alexandri ſingulis Praefectis diſtributas eſſe provincias memorant. Sic enim Auctor libri primi Machabaeorum affirmat, et Excerpta Chronologica hominis ſemibarbari, a Scaligero edita: *Veniens ad mortem Alexander, teſtamentum ſcripſit, ut unusquisque Principum Alexandri regnarent ſinguli in proprias eorum provincias ſic, etc.* Sed Q. Curtius, et Arrianus, ac Diodorus Siculus fabulam hanc ſatis refutant. Curtii verba lib. X. in fine maxime huc faciunt: *Credidere quidam teſtamento Alexandri diſtributas eſſe provincias: ſed famam eius rei, quamquam ab Auctoribus tradita eſt, vanam fuiſſe comperimus.* VALES.

10. *In amplitudines diffuſae*] De omni ambitu Perſiae Cyri aetate v. Xenoph. init. Cyropaediae, ſub Dario Hyſtaspe Herodot. III, 79. W.

Cuius oſtia adeo eſſe perh. anguſta.] Totus hic locus ex Eratoſthene translatus eſſe videtur: cuius verba refert Strabo lib. 16. p. 765. Almel. Φησὶ δὲ περὶ αὐτῆς περσικῆς θαλάττης ἐρατοσθένης οὕτως, ὅτι τὸ μὲν στόμα φασὶν εἶναι στενὸν οὕτως ὥστ' ἐξ ἁρμόζοντος τοῦ τῆς καρμανίας ἀκρωτηρίου, τῆς Ἀραβίας ἀφορᾶται τὸ ἐν μάκαις. Plinius autem a ſeipſo diſſentit. Nam lib. 6. cap. 24. ait: *Perſicum introitum alii 5. mill. paſſ. latitudinis; alii quatuor fecerunt.* Idem vero cap. 23. ſic ſcribit: *Inde promun-*

torium Carmaniae est, ex quo in adversam oram ad gentem Arabiae Macas traiectus distat quinquaginta millibus passuum. Eademque repetit cap. 28. sed utrobique, *quinque mill.* scribendum esse existimo. Alioquin quomodo id verum esset, quod Eratosthenes affirmat et noster Marcellinus, ex Harmozonte Carmaniae promuntorio oppositum Macarum promuntorium facillime cerni? *ἁρμόζον ἄκρον* memorat et Ptolemaeus in descriptione Carmaniae. VALES.

Ex Harmozonte Carmaniae promontorio] ubi nunc *Minau.* W.

Quod appellant incolae Maces.] Eratosthenes dicit *τὸ ἐν μάκαις.* Quare ita Ammianum quoque scripsisse verisimile est, *quod appellant incolae ἐν μάκαις*: quod ab imperitis postea depravatum est. Certe vulgata lectio ferri non potest. Neque enim incolae ipsi Maces, sed Macae ab omnibus Geographis veteribus appellantur: aut promuntorium ipsum dicitur Maces, sed Macera, teste Arriano in libro, qui Indica inscribitur. VALES.

Quod appellant incolae Maces (alii Maceta, Nearchi periplus p. 22. Strabo XVI. p. 1110.) hodie *Ras Fillam* ap. Niebuhr. v. omnino *Mannert* V, 2. p. 51—54. et VI, 1, 157. W.

11. *Urbem Teredona*] in Babylonia, Mannert l. c. p. 421. W.

In numerum xx. *mill. st.*] Consentit Eratosthenes his verbis, quae Ammiano Marcellino lucem adferunt: *ἀπὸ δὲ τοῦ στόματος ἡ ἐν δεξιᾷ παραλία περιφερὴς οὖσα καταρχὰς μὲν ἀπὸ τῆς Καρμανίας πρὸς ἕω μικρὸν, εἶτα πρὸς ἄρκτον νεύει, καὶ μετὰ ταῦτα πρὸς τὴν ἑσπέραν μέχρι τερηδόνος καὶ τῆς ἐκβολῆς τοῦ εὐφράτου. περιέχει δὲ τήν τε Καρμανίαν παραλίαν καὶ τὴν περσῶν, καὶ σουσίων, καὶ βαβυλωνίων ἀπὸ μέρους, ὅσον μυρίων οὖσαν σταδίων. τὸ δ' ἐντεῦθεν ἑξῆς ἐπὶ τὸ στόμα, πάλιν ἄλλοι τοσοῦτοι.* etc. Hinc intelligimus, cur spatium detornatum dixerit Ammianus. Est enim Persicus sinus prorsus circulari ambitu navigabilis. Praeclare igitur Plinius lib. 6. situm eius humani capitis effigie esse dixit. Sed quod ibidem Plinius scribit, eiusdem circuitum esse 25. millium passuum, ut Eratosthenes tradit: ex loco ipso Eratosthenis quem proxime adduximus falsi convincitur. VALES.

Spatio detornato.] Id est, rotundo spatio, ut lib. 31. c. 12. *Ad speciem rotunditatis detornata.* Gellius lib. IX. cap. 8. *Sententiam detornatam inclusamque verbis his paucissimis.* *Cicero de Universo p. 442. *Ita tornavit, ut nihil effici possit rotundius.** LINDENBR.

12. *Intervallo*] aliquo, exiguo. W.

Cantichus nomine pand. sinus.] In Reg. *et Tolos.* *Cautichus.* In Editione Mariangeli Accursii *Cataonius* legitur: quod ex officina Petri Castelli illius manavit, qui Editionem Bononiensem fabricavit. Forte *Mesanitious* legendum est. *μεσανίτης* sinus Persici maris est apud Ptolemaeum in Arabiae desertae situ, et apud Marcianum ac Stephanum. *An potius scribendum est *Elaniticus?* De quo sinu Plinius in lib. 6. Strabo, Diodorus S. et reliqui.* VALES.

Quem vocant Chaliten.] Ptolemaeus lib. 6. in descriptione Felicis Arabiae *σαχαλίτην κόλπον* appellat, eique cognomines Arabiae populos Sachalitas. Sed Marcianus, non ille Heracleota qui

περιήγησιν versu comico conscripsit, sed alter longe recentior, lib. 1. περίπλου, hunc sinum Aschalitem nominat, et maximum esse ait, utpote qui ad ostium usque sinus Persici penetret. Sed Arrianus in periplo maris Erythraei Sachaliten quoque ouncupat, et Stephanus. VALES.

Mari Oceano] Alterutrum redundans videri possit, utrumque tamen iungunt et alii sequioris aetatis homines. v. Rusum Festum c. 5. et ibi Tzschuckium. it. Gesner. v. Oceanus n. 5. W.

13. *Arimaspis hominibus luscis.*] Solinus: *Arimaspi circa Gesclithron positi, unocula gens est.* LINDENBR.

Arimaspis hominibus luscis.] unoculis, a Scythico *Arima* unus et *Spu* oculus, ut monuit Mannert IV. p. 113. ex Herodoto. — *Niphates*, mons Armeniae. W.

Mare Rubrum.] Imino *mare Rubrum* huic orae prorsus ad meridiem est: ut ait Plinius cap. 25. lib. 6. Mesopotamia vero ab Occidente. VALES.

Scenitas Arabas quos Saracenos post. app.] Saracenos tamen a Scenitis distinguunt Plinius lib. 6. cap. 28. ac Ptolemaeus. Notandum est autem, quod ait Plutarchus in Lucullo, *Scenitas Arabas* ex suis sedibus esse translatos a Tigrane, Armeniorum Rege, quos in Ciliciam Commagenemque deduxit teste Plinio Secundo in libro 6. De Saracenorum Etymologia vide Scaligerum in Eusebii Chronicon: ubi tamen fallitur, cum ait antiquiorem Ptolemaeo neminem exstare, qui Saracenorum meminerit. Atqui Plinius Ptolemaeo vetustior eos diserte nominat. VALES. Cf. XIV, 3. XXII, 15. W.

Sub axe meridionali.] Regius codex [et Colbert.] habet *meridiali*, et sic postulat analogia: quare barbare loquuntur qui meridionalem dicunt. Apud Gellium lib. 2. cap. 21. codex Regius *meridialem ventum* habet. VALES. Et sane iam dixit 22, 15. *a meridiali latere.* GRONOV.

14. *Vitaxae, id est, Magistri equitum.*] Hanc vocem Persicam in Lexico Hesychii aliter interpretatam reperi: βίταξ ὁ βασιλεὺς παρὰ πέρσαις: unde non immerito quis suspicari posset, hunc locum Ammiani transpositum esse, ac legendum: *Vitaxae, id est Reges, et Magistri equitum curant et Satrapae.* Sed absque scriptorum codicum auctoritate equidem id asserere nolim. Persicarum autem dignitatum nomina haec memorantur a Procopio lib. 1. Persic. χαναῤῥαγὰν, quod est Magister militum seu Dux limitis: et οὐαρίζης, quod quidem dignitatis nomen esse Procopius scribit, sed quid significet non expressit: et μιῤῥάνης, quod est Magister militum. Marcellinus lib. 25. initio Mereoem vocat equestris Magistrum militiae. Theophylactus quoque Simocatta lib. 1. ait Cardarigan nomen esse dignitatis apud Persas, ac sollemne esse Persis ex dignitatibus nomen sortiri, ut qui a parentibus indita sibi nomina dedignentur: φίλον δὲ πέρσαις ἐκ τῶν ἀξιωμάτων προσαγορεύεσθαι. Idem lib. 3. in fine δαριγμεδοὺμ dignitatem summam esse ait apud Persas, quam Rom. Curopalatem vocant. Libro autem 4. cap. 2. Φεροχάνην ait dici a Persis, quam Rom. magisteriam dignitatem vocant. Zich quoque maximae apud Persas dignitatis nomen, teste Menandro Protectore lib. 1. Postremo Surena dignitatis nomen secundae post Regem, teste

Ammiano, Zofimo, et Plutarcho. Eft autem Surena Syriace Dominus nofter: *fur* enim Dominum fignificat, *ena* nofter. VALES.

Emodem montem.] Infra vocat *Emodon:* et credibile hic eodem modo vocaffe. GRON.

Paropamifadae.] Rectius in Regio codice, et Roberti Stephani Editione legitur *Paropanifadae:* fic enim Ptolemaeus lib. 6. et Tabula Peutingerorum. Strabo tamen *Parapamifadas*, montem ipfum *Paropamifum* vocat. VALES.

Gedrofia.] In Mf. Regio, *Tolof. Vatic.* [et Colbert.] et Romana Editione reperi *Cedrofia:* quod fpernendum non eft. Nam Alexander Polyhiftor ita fcripferat κεδρωσία, tefte Stephano: quod exemplaris mendum fuiffe fruftra fufpicatur Stephanus. Nam et Diodorus lib. 18. fic nominat: et in Excerptis Chronolog. editis a Scaligero *Cedrufia* dicitur, et in Suidae Lexico. Arrianus γαδρωσίαν femper appellat. VALES.

15. *Propinqua eft nobis*] Romanis. v. Valefii Praefat. p. LXII. fq. *Celebritate* incolarum multitudine. *Per amplos populos diffufa quondam* comprehendebat enim olim Affyriam, Babyloniam et Mefopotamiam. Mannert v, 2. p. 424. *Bitumen* Afphaltes, de quo vide Mannert v, 2. p. 454. W.

Prope lacum nomine Sofingiten.] Strabo *Thonitin* vocat lib. XVI. p. 746. Almel. διαῤῥεῖ δὲ ὁ Τίγρις τὴν Θωνῖτιν καλουμένην λίμνην κατὰ πλάτος μέσην. περαιωθεὶς δ' ἐπὶ θάτερον χεῖλος, κατὰ γῆς δύεται μετὰ πολλοῦ. καὶ ψόφου καὶ ἀναφυσημάτων. ἐπὶ πολὺ δ' ἐνεχθεὶς ἀφανὴς, ἀνίσχει πάλιν οὐ πολὺ ἄπωθεν τῆς Γορδυαίας. LINDENBR.

Lacum nomine Sofingiten.] De hoc fubterraneo lapfu Tigridos difputat Salmafius ad Solinum pag. 693. et feqq. (p. m. 489 —491. W.) exiftimans Sofingiten appellari Ammiano, qui Thofpites vel Thonites dicitur aliis, ftatuitque in ipfa effe Mefopotamia; quod iam non excutio. Iuftinus eum quinque et viginti millia paffuum fub terras currere fcribit libro XLII. c. 3. GRON. Cf. Mannert v, 2. p. 207. W.

16. *Hic et naphtha gignitur.*] De naphtha iterum Ammianus hoc ipfo capite §. 37. eamque ita gentili, id eft barbaro vocabulo dici monet: unde et Turcis et Arabibus in hunc usque diem *Nepht* appellatur Iocularis ergo Ambrofii Epifcopi, et Magni Grammat. error, qui παρὰ τὸ συνάπτειν vocari putant. Ambrofii verba haec funt, in lib. de Noa cap. 6. *Eft enim bitumen vehementis ad conftringendum naturae. Unde Graece dicitur* νάφθα παρὰ τὸ συνάπτειν, *quad disiuncta connectat, nexuque conftringat indiffolubili, ita ut naturali unitate fibi credas convenire.* Videndus Plinius lib. II. cap. 105. Tacitus Hiftor. lib. v. c. 6. Sotion περὶ ποταμῶν. *Cyprianus in carmine de Sodoma p. 452.* Plutarchus in Alexandro c. 35. G. Codinus in Defcriptione CP. Xiphilinus lib. XXXIV. extr. Hefychius et Suidas in Νάφθα; ex recentioribus vero P. Bellonius Rerum antiquar. lib. III. LINDENBR.

Naphtha picea fpecie glutinofa.] *Naphthas* vocabulum eft barbarum, quo Medi genus quoddam olei cedro fimilis appellant. Probus ex Salluftio lib. 4. Hiftor. *Hoc Naphthas genus eft olei cedro fimilis.* Graecis ὁ νάφθας fere dicitur; interdum tamen ἡ νάφθα. Corruptum autem id vocabulum legitur apud Grego-

rium Nyssen. de anima: καὶ ὥσπερ ὁ καλούμενος φθὴς ἐξάπτεται τῷ πυρὶ τοῦ μέσου μὴ πυρωθέντος, οὕτω δὲ καὶ τὸ σῶμα ἀθρόον ὑπὸ τῆς ψυχῆς ἀνάπτεται. legendum est νάφθης. Apud Simplicium quoque in Commentario in Categorias Aristotelis fere eodem modo depravatum est: ὡς αἱ τῆς λύρας χορδαὶ συνέχουσιν (leg. συνηχοῦσιν) ἀλλήλων πόῤῥω διεστῶσαι, καὶ ὁ ἄφθας (leg. νάφθας) δέχεται πόῤῥωθεν τὸ τοῦ πυρὸς εἶδος. Utrumque errorem in versione sua retinuit interpres Latinus. *Quamquam ἄφθας ferri potest. Sic enim dicebatur a Graecis, ut ex Strabonis Epitome, et ex Constantino Porphyrogenneto docuit Salmasius in Solinum pag. 242.* Graeci μηδείας ἔλαιον dixere naphtham teste Procopio in Persicis, et Suida. Nicander in Alexipharm. v. 249.

> Ἢν δὲ τὸ μηδείης κολχηΐδος ἐχθόμενον πῦρ
> Κεῖνο ποτὸν δέξηται ἐφήμερον.

Scholiastes: τὸ ἐφήμερον σκευαστικόν ἐστι φάρμακον, ὃ καὶ οἱ βάρβαροι νάφθαν καλοῦσι, etc. Idem ait Sotion de fluminibus. VALES.

17. *In his plagis hiatus quoque conspicitur terrae, etc.*] Georg. Codinus: Ἐκεῖσε δέ ἐστι τὸ Ἄορνον στόμιον, ἐξ οὗ δεινὸν πνεῦμα ἀναδίδοται, ὡς ἐπίγειον ζῶον ἅπαν καὶ πετεινὸν ἀποφθείρειν, εἴπερ τύχοι ὀσφρανθῆναι. quae ipsissima verba apud Suidam exstant in Ἀδιαβηνή. *Lucret. lib. VI. v. 756.

> *In Syria quoque fertur item locus esse videri,*
> *Quadrupedes quoque quo simul ac vestigia primum*
> *Intulerint, graviter cogat concidere ipsa:*
> *Manibus ut si sint divis mactata repente.** LINDENBR.

Cum os eius excesserit latum.] Huius loci sensus valde obscurus est, quem sic intelligo. Hunc pestiferum halitum e profundo puteo ortum, si os ipsum putei excederet, ac per aërem diffunderetur, eas regiones prorsus incultas ac desertas facturum fuisse: sed nimirum hic halitus ad crepidinem putei progressus, in imum rursus redit, ac sese resorbet. Perinde ac fons ille, qui ad Asbamaei Iovis templum in Cappadocia cernitur. VALES.

18. *Antehac ut adserunt aliqui videbatur.*] Atqui Damascius in vita Isidori (apud Photium W.) qui multo post Ammianum vixit, hoc spiraculum Hierapoli Phrygiae adhuc sua aetate visum esse memorat, sub templo Apollinis; quod ipsas etiam supervolantes aves letali halitu conficeret: solisque initiatis et consecratis securum atque innoxium eius introitum fuisse: seque adeo una cum Doro Philosopho eo descendisse. VALES.

Quidquid prope venerat, corrumpebat, absque spadonibus solis] Photius in Biblioth. ex Isidori Philos. Vita: Ὅτι ἐν Ἱεραπόλει τῆς Φρυγίας ἱερὸν ἦν Ἀπόλλωνος, ὑπὸ δὲ τὸν ναὸν καταβάσιον ὑπέκειτο θανασίμους ἀναπνοὰς παρεχόμενον. τοῦτον τὸν βόθρον οὐδ' ἄνωθέν ἐστιν ἀκίνδυνον, οὐδὲ τοῖς πτηνοῖς τῶν ζώων διελθεῖν· ἀλλ' ὅσα κατ' αὐτὸν γίνεται, ἀπόλλυται. τοῖς δὲ τετελεσμένοις, φησὶ, δυνατὸν ἦν κατιόντας καὶ εἰς αὐτὸν τὸν μυχὸν ἀβλαβῶς διάγειν. Vid. Strabon. lib. XIII. p. 630. Almel. (et ibi Penzel p. 1885. W.) Plin. lib. II. cap. 93. *Apuleium de Mundo pag. 12.* Xiphilin. in Traiano (Lib. LXVIII. c. 27.), Codin. in arb. CP. Descript. LINDENBR.

19. *Apud Asbamaei quoque Iovis templum.*] Idem de hoc fonte scribit Philostratus in vita Apollonii lib. I. cap. 4. his verbis: ἔστι δέ τι περὶ Τύανα ὕδωρ ὅρκιον Διὸς, ὥς φασι, καλοῦσι δὲ αὐτὸ ἀσβαμαῖον· οὗ πηγὴ ἀναδίδοται ψυχρά· παφλάζει δὲ ὥσπερ θερμαινόμενος λέβης, etc. Nihil autem a Philostrato dissentit noster Marcellinus, nisi quod cognomen Asbamaei Iovi ipsi tribuit, quod Philostratus aquae cognomen esse dixerat: quem secutus est Suidas, Ἀσβαμαῖον ὕδωρ οὕτω καλούμενον. Ceterum quod de eo fonte scribit Marcellinus, effervescere eum subinde ac mox in se redire: idem testatur Philostratus, cum dicit, παφλάζει δὲ ὥσπερ θερμαινόμενος λέβης. Id est: *Effervescit autem more aquae in lebete bullientis.* Simile est quod narrat Aristoteles lib. περὶ θαυμασίων ἀκουσμ. cap. 55. de fonte in Palicis Siciliae, ad quem iurandi causa perinde ut ad Asbamaeum illum fontem conveniebant. VALES. De *Apollonio Tyaneo* vide praeter innumeros alios Tillemontius T. II. P. I. p. 200. ss. W.

20. *Onam*] hodie Odoan, veteribus *Physcum*. v. Mannert v, 2. p. 433. — *Vado* terrestri itinere. W.

21. *Quos et transivimus*] tum, cum post Iuliani cladem fugiendum esset. W.

Diavas et Adiavas.] Existimo hos fluvios esse eos, qui frequentius Zabas et Anzabas dicuntur. Ut enim diaeta et zaeta, *Diacones et Zacones,* Diabolus et Zabolus, Hippo Diarrytus et Zarrytus promiscue dicitur; ita plane Diabas et Zabas. Zabae autem fl. mentio est apud Cedrenum, et in Historia Miscella in rebus gestis Heraclii. Hic e montibus celsis a Septemtrione exortus modicus fertur: mox in Austrum procedens ac torrentibus multis auctus, navigabilis fit, atque in Tigrim delabitur, teste Theophylacto lib. 4. initio. Adiabas vero ab Ammiano Anzabas dicitur lib. 18. c. 6. 7. et in Adiabene ponitur. *Scio quidem Samuelem Bochartum in libro IV. Geographiae sacrae cap. 19. pro Anzaba Zabam restituere in Ammiani nostri exemplaribus. Sed obstat omnium codicum auctoritas.* [*Magnus Sabas* seu Zabas maior in Historiae Miscellae lib. 18. est haud dubie Adiabas, haud procul a Ninive in Assyria: *minor Zabas* in eodem libro est is, qui Ammiano Diavas dicitur.] VALES. De *Zaba* maiore et minore vid. Mannert v, 2. 434 ss. Idem p. 428. propius, ut videtur, ad veritatem accedens Ammianum existimat prae fugiendi celeritate haud recte percepisse fluminis nomen, quod aliis *Sillas*, vel *Delas*, hodieque *Diala* sit. W.

Adiavenam cognominatam, ut a flumin.] Codinus et Suidas: λέγεται δὲ Ἀδιαβηνὴ, διὰ τὸ εἶναι πλείονας ποταμοὺς ἐν αὐτῇ, καὶ δυσχερεστέραν ποιεῖν τὴν διάβασιν. LINDENBR.

Aegyptus] ab Aegypto, i. e. Nilo. cf. XXII, 15. W.

Insigni] Sic pro *insignis*, quod vulgabatur, ex coniectura dedit Hadr. Valesius. Vid. eius praef. p. LXIII. W.

22. *Ninus*] de quo vide supra ad XVIII, 7. *Ecbatana* hodie Hamadan. v. Mannert p. 159. ss. W.

Arbela et Gaugamela, ubi Darium Alexand.] Strabo lib. XVI. p. 737. Almel. ἐν δὲ τῇ Ἀτουρίᾳ ἐστὶ Γαυγάμηλα κώμη, ἐν ᾗ συνέβη νικηθῆναι καὶ ἀποβαλεῖν τὴν ἀρχὴν Δαρεῖον. At vero apud Arbela vicum Darium victum Arrianus lib. III. c. 15. Curtius lib. V. c. I. init. scribunt. LINDENBR.

23. *Apamia Mesene cognominata.*] Plinius lib. 6. cap. 27. Apamiam a Messene separat. *Circa Apamiam*, inquit, *Messenes opidum:* et ita Stephanus in ἀπάμεια. VALES.

Apamia Mesene cognominata.] cf. et XXIV, 3. de qua vide copiose disputantem *Mannert* p. 359—367. — *Teredon* Plin. H. N. VI, 28. Mannert p. 421. — *Apollonia* Idem p. 456. W.

Vologessia.] Stephano βολογεσσιὰς πόλις πρὸς τῷ εὐφράτῃ. Haec ab eodem Plinio cap. 26. Vologesocerta dicitur, condita a Vologeso Parthorum Rege non longe a Babylonia. *Certa* autem Persice et Armeniace opidum significare videtur: unde Vologesocerta erit Vologesi opidum; ut Tigranocerta Tigranis. Hesychius: κέρτα πόλις ὑπὸ ἀρμενίων. In Tabula Peutingerorum ad ostia fl. Tigris ponitur Volocessia; inde Babylonia 18. dein Seleucia 44. abhinc Rache 60. lege *Ragae*. VALES. Cf. Mannert l. c. p. 413. W.

Babylon, cuius moenia bitumine Semiramis struxit.] Strabo lib. XVI. Iustinus lib. 1. c. 2. Curtius lib. V. c. 1. Orosius lib. II. cap. 7. Solin. cap. 60. Stephanus in βαβυλών. LINDENBR.

Babylon.] Quam sua aetate paene desertam fuisse scribit Diodorus Siculus in principio lib. 2. Pausanias autem in Arcadicis scribit suo aevo, id est Marci Antonini temporibus Babylonis nihil praeter moenia Beliqne fanum superfuisse. Cui subscribere videtur Libanius in Orat. funebri, pag. 39. de Ctesiphonte loquens et Coche: αἳ τὴν βαβυλωνίων γῆν ἀντὶ βαβυλῶνος κοσμοῦσι. VALES.

Babylon.] Rudera quaedam haud procul ab urbe Helée reperit *Niebuhr* II. p. 288. Mannert p. 408. ss. W.

Ctesiphon quam Vardanes, etc.] Quis hic Vardanes *vel Varanes* fuerit obscurum est, a quo primum esse conditam Ctesiphontem Marcellinus memorat. Rex autem Pacorus videtur esse Orodis Regis filius, qui a Ventidio M. Antonii legato interfectus est: qui cum Rex numquam fuerit, a quibusdam tamen Scriptoribus Rex vocatur. Frontinus enim lib. I. Strateg. cap. I. et Florus lib. 4. c. 9. eum Regem cognominant. Quod si de hoc Pacoro Orodis filio loqui voluit Marcellinus, tum falsum erit quod subiicit, supradictam urbem Graeco cognomine κτησιφῶντα ab eo esse appellatam. Ctesiphontis enim appellatio Pacori illius aetate longe antiquior est, cum a Polybio memoretur in historia illius belli quod Antiochus Magnus cum Molone Mediae Praefecto gessit, lib. 5. c. 44. VALES.

Ctesiphon] Hic reges Parthorum hiemes agebant. Mannert p. 405. *Vardanes.* Reines. *Pharnaces* c. Iustino L. 41. (?) W.

Specimen summum] urbem pulcherrimam. Senec. Phoeniss. 184. Non te ut reducam veteris ad *specimen* domus. Apul. Met. I. post med. p. 112, 38. Elmenh. tibi *specimen* gloriosum arrogaris. W.

Seleucia ambitiosum opus Nicanoris Seleuci.] *Vide quae sup. lib. XIV. notata.* LINDENBR.

Seleucia] ad Tigrin, ut ab aliis eiusdem nominis discernatur. W.

24. *Per duces Veri Caes. ut ante retulimus expulsata.*] Nove dictum, *expulsata*, ἀντὶ τοῦ *expugnata:* ut Capitolin. in Vero c. 8. *Non L. Veri vitio, sed Cassii — contra fidem Seleucia,*

quae ut amicos milites nostros receperat, expugnata est. (Quod tamen Casaubono non sufficit, qui *solo* adeo *aequatam* dicit duce Dione Cassio LXXI, 2. διέφθειρεν ἐμπρήσας. W.) Orosius lib. VII. cap. XV. *Antoninus per strenuissimos duces magnis rebus gestis, Seleuciam Assyriae urbem super Hydaspen fluvium sitam, cum quadringentis millibus hominum cepit, et cum fratre de victoria Parthica triumphavit.* Vide Dion. Euseb. Eutrop. LINDENBR.

Simulacrum Chomaei Apollinis] Princeps Editio Romana habet *Comei:* cui Augustana quoque Editio adstipulatur, [et codex Colbert.] *ac Tolos.* Quare non dubito, quin *Comaei Apollinis* scribi debeat, quod est τοῦ κωμαίου Ἀπόλλωνος. Apollinem enim cognomento Comaeum ab aliis quoque cultum esse docet Athenaeus lib. 4. p. 149 D. παρὰ δὲ ναυκρατίταις, ὥς φησιν Ἑρμείας ἐν τῷ β' περὶ τοῦ γρυνείου Ἀπόλλωνος, ἐν τῷ πρυτανείῳ δειπνοῦσι γενεθλίοις Ἑστίας πρυτανίτιδος, καὶ διονυσίοις, ἔτι δὲ τῇ τοῦ Κωμαίου Ἀπόλλωνος πανηγύρει. VALES.

Comei Apollinis] *Salmasius* ad Iul. Capitol. in Vero c. 8. mavult *Chochaei,* quoniam Seleucia et Coche dicta sit, ipso Ammiano teste XXIV 5. Idem sentit Tillemontius T. I. P. 2. p. 624. *Comaeum* tuetur Valesius ex loco Athenaei lib. IV, 13. cuius nuperus editor Schweighaeuserus nihil iuvit. Ceterum de Seleucia vide Mannert p. 391. qui tamen eandem fuisse, quae Coche, negat p. 402. W.

Fertur autem quod post direptum.] Capitolinus in Vero c. 8. p. 426. *Nata fertur pestilentia in Babylonia: ubi de templo Apollinis ex arcula aurea, in quam miles forte inciderat, spiritus pestilens evasit, atque inde Parthos orbemque complesse.* Orosius lib. VII. cap. 15. LINDENBR.

25. *Chaldaeorum est regio altrix Philosophiae.*] De Chaldaeis Philosophis, eorumque secta, multa Strabo lib. XVI. p. 739. Almel. LINDENBR.

Marsias.] In Regio, *Vatic. Tolos.* [ac Colbert.] codice, atque in Editione Rom. *Marses:* unde non absurde coniecimus scribendum esse *Maarsares.* Sic enim Ptolemaeus appellat in Babyloniae descriptione; quem exscripsisse videtur noster Marcellinus. Annon enim haec verba, *Perfluunt autem has terras potiores ante alios amnes Marses, et flumen Regium, et Euphrates,* ex his Ptolemaei translata sunt? διαῤῥέουσι δὲ τὴν χώραν ὅ τε βασίλειος ποταμὸς, καὶ ὁ καλούμενος Μααρσάρης, etc. VALES. Fortasse tamen apud ipsum Ptolemaeum scribi debet *Naarsares,* quum Abulfeda *Narsi* habeat. Plura vide ap. Mannert p. 349. et 387. W.

Flumen Regium.] Syr. *Naar-Malcha,* quod ipse Noster habet XXIV, 6. ubi vide plura. W.

26. *Susa saepe domicilium Regum.*] Strabo lib. XV. p. 727. Almel. Curtius lib. V. c. 1. Eustathius in Dionys. pag. 132. Stephanus in Σοῦσα. LINDENBR.

Susa saepe domicilium Regum.] Hiemem Reges Persarum Susis, aut Babylone agebant, aut interdum Bactris: aestatem autem Ecbatanis Mediae opido, ut scribit Dio Orat. 6. et Maximus Tyrius Orat. XX. Xenophon lib. 8. ait Cyrum vernos menses tres exegisse Susis, aestivos duos Ecbatanis. VALES.

Et Arsiana, Sela, et Arecha.] Rectius, ut solet, Codex Regius, *Tolos. Vatic.* [ac Colbert.] *Sele et Aracha.* Ptolemaeus in

in Susianae situ ἄραχκα. σέλη nominat. In Rom. Edit. *Sele et Archa:* sed Augustana Editio Mariangeli, *Sele et Araca.* *Bochartus libri 4. Geographiae sacrae cap. 16. emendat, *et Tarsiana.* VALES.

Praestantior Oates, et Harax, et Mefeus.] Quod in scriptis codicibus, ac praecipue in Pandectis Florentinis occurrit, ut finis unius vocabuli, et sequentis dictionis initium coalescant; id hoc loco evenisse non dubito. Itaque recte fecit Mariangelus Accursius, qui in Editione sua *Oroates* cudi iussit: sic enim Plinius eum vocat; Ptolemaeus et Marcianus ὀροάτιν. Iam qui Meseus ab Ammiano dicitur, is *Mosaeus* est Ptolemaeo: Marciano in periplo Susianae *Magaeus.* Mariangelus in Editione sua *Mogaeus* exhibet: sed vir ille totam hanc Persidis descriptionem non ex Ms. fide, sed ad Ptolemaei exemplaria castigasse videtur. VALES.

Et Harax.] Apud Ptolemaeum in situ Susianae χάραξ σπασίνου. μωσαίου ποταμοῦ ἐκβολαί. εὐλαίου ποταμοῦ ἐκβολαί. Ex quibus deceptus fuisse videtur Marcellinus, qui Characem pro fluvio accepit, cum sit nomen opidi satis celebris, quod in Tabula quoque Peutingerorum dicitur *Spasinu Charax:* cuius meminit Xiphilinus in Traiano, et Lucianus in Macrobiis. Atque in hac urbe genitum esse Dionysium, qui de situ orbis versibus scripsit, docet Plinius lib. 6. cap. 27. quem qui Alexandrinum vulgo vocant, ii minime quidem falluntur. Nam Characi prius Alexandriae nomen fuit, teste ibidem Plinio. Gravius errat Scaliger in Notis ad Eusebii Chronicum, qui eum Severi August. temporibus scripsisse contendit: idque unico Dionysii versiculo confecisse se existimat, qui habet:

Ῥώμην τιμήεσσαν ἐμῶν μέγαν οἶκον ἀνάκτων.

Sed eum versum de Caio et Lucio Caess. ab Augusto adoptatis intelligo. Nam et Plinius Dionysium Caio comitem in Orientem ituro, ab Augusto datum esse memorat. Sed versus illi Dionysii de Parthis:

Ἀλλ' ἔμπης κατὰ δῆριν ἀμαιμακέτους περ ἐόντας
Αὐσονίου βασιλῆος ἐπεγνάμψεν ἀκωκή.

an de alio quam Augusto intelligi possunt? VALES. Quod de confusione Characis fluvii et oppidi notat, totum est ex suspicione Salmasii ad Solinum pag. 1194. GRON.

Arsiane, Sele et Aracha.] Ptolemaeus: *Agra, Asia* (unde corruptum sine dubio *Arsiane*) *et Sela et Arecha,* unde *Areccaei campi* ap. Tibullum IV, 1, 142. (ubi tamen nunc Arectaei. vide ibi Heynium.) — Fluvii *Oroates* et *Harax* et *Mefeus* (Mosfeus). Haec omnia debentur Salmasio ad Solinum p. 849. f. qui et in eo errasse dicit Ammianum, quod *Haracem* urbem in fluvium transformaverit. De hac urbe: *Charax Pasinu* vel *Spasinu* v. Mannert p. 421. de *Oroate* et *Mosaeo* fluviis p. 480. Mirum tamen, quod Ammianus maiora omisit flumina *Eulaeum* et *Pasitigrin.* Mannert p. 472. W.

Per arenosas angustias.] Intelligit τέναγος ἀμμῶδες, quod notatur a Ptolemaeo in Susianae descriptione: sed quod addit Ammianus his angustiis a Rubro prohiberi Caspium mare, non capio: ac fortasse Persicum pro Caspio scribendum est. VALES. An non manifeste illud ipsum significat, quod Pomponius Mela 1. 2? *Asia ex illo Oceano quem Indicum diximus Arabicum et Per-*

ſicum, ex Scythico Caſpium recipit; et ideo qua recipit, anguſtior. GRON.

27. *Hyrcano* Caſpio *mari.* W.

Aſiae reginam totius.] Codex Reg. et Flor. *cum Toloſ. Vatic.* [et Colbert.] et cum Editione Rom. et Auguſt. ſcriptum habent *regna totius.* Forte deeſt aliquod vocabulum; puta *Aſiae regna tenuiſſe totius.* VALES. Poſſis leviore modo *regiam* vel *regnatricem totius.* GRON. Ad ſtabiliendam lectionem vulgatam Erneſtio monente fortaſſe valet Ammiani locus 14, 11. ubi Nemeſis *regina* cauſſarum dicitur. W.

Aſſyriis duce Arbace *domitis.* W.

In Acropatenae.] Rectius Mariangeli Editio, *Atropatenae:* ſic enim Ptolemaeus, et Strabo eam provinciam vocat, et Stephanus de Urbibus: in Tabula Peutingerorum, et apud Plinium Atrapatene ſcribitur, corrupte: dicta eſt enim *ἀπὸ τοῦ ἀτροπάτου ἡγεμόνος* teſte Stephano: qui unus fuit e ſucceſſoribus Alexandri. VALES. Cf. Mannert v, 2. p. 118. et 142. W.

28. *Ad latitudinem nimiam extenduntur*] latum terrarum tractum tenent — *Zacra.* Polybius v, 44. *Zagron,* Strabo *Zagrius.* Mannert p. 123. *Orontes* hod. Alwend. Mannert p. 122. *Iaſonius.* Id. p. 125. Hi montes omnes brachia ſunt Tauri. W.

29. *Coronus mons*] proprie in Parthia. v. Mannert p. 105. *Frumentariis agris adfluunt et vinariis.* cf. Polybium x, 25. Mannert. p. 116. W.

30. *Fetus equarum, quos Niſaeos appellant.*] In caſtigatiſſimis Editionibus, Romanam dico, et Auguſtanam, et Roberti Stephani, *Neſaeos* reperi: neque aliter *Mſſ. codices Regius, Toloſ. Vatic.* [et Colbert.] praeferebant. Quid quod apud Graecos eamdem *διττογραφίαν* reperias? Sane Stephanus Byzantius, et Heſychius ac Arrianus *νησαίους ἵππους* appellant: neque aliter ſcribitur apud Dionem in Boryſthenitica, (Reisk. II. p. 93.) ubi de Magis Perſarum: *ἐκεῖνοι δὲ τά τε ἄλλα δρῶσι κατὰ λόγους ἱερούς, καὶ δὴ τῷ διῒ τρέφουσιν ἅρμα νησαίων ἵππων. οἱ δὲ εἰσὶ κάλλιστοι καὶ μέγιστοι τῶν κατὰ τὴν ἀσίαν. τῷ δέ γε ἡλίῳ ἕνα ἵππον.* Subdit deinde quaedam de illo Iovis quadriiugo curru ſatis recondita. Sane in omnibus expeditionibus hic Iovis currus cum equo Solis olim apud Perſas praeire ſolebat, ut teſtatur Herodotus lib. 7. c. 40. *ὄπισθεν δὲ τούτων τῶν δέκα ἵππων ἅρμα διὸς ἱερὸν ἐπετέτακτο, τὸ ἵπποι μὲν εἷλκον λευκοὶ ὀκτώ. ὄπισθε δὲ τῶν ἵππων εἵπετο πεζῇ ἡνίοχος ἐχόμενος τῶν χαλινῶν. οὐδεὶς γὰρ ἐπὶ τοῦτον τὸν θρόνον ἀνθρώπων ἀναβαίνει.* Sed et Q. Curtius lib. 3. c. 3. *Currum deinde Iovi ſacratum albentes vehebant equi; hos eximiae magnitudinis equus, quem Solis appellant, ſequebatur.* Idque inſtitutum a Cyro videtur: de quo vide Xenophontem lib. 8. de Inſtit. Cyri. Philoſtratus cap. xx. lib. primi de vita Apollonii: *λευκὸν δὲ ἄρα ἵππον τῶν σφόδρα νισαίων καταθύειν ὁ βασιλεὺς ἔμελλε τῷ ἡλίῳ.* VALES.

Fetus equarum nobilium — quos Niſaeos appellant.] Herodotus lib. VII. c. 40. Lucian. in lib. de Hiſtor. ſcrib. Syneſius Epiſt. 40. *Themiſtius Orat. 5. p. 72. et Orat. 2. Heliodor. Aethiop. lib. 9. pag. 437.* Euſtathius in Dionyſ. Alexand. Suidas in Νίσαιον. LINDENBR.

Nesaeos] alii fortasse rectius *Nisaeos*. Dicti a Nisaeis campis prope Caspias portas. Cf. Herodotus VII, 40. Strabo XI. p. 525. et 529. et quos laudat Brissonius de regno Persarum p. 667. ss. E recentioribus vide Salmasium ad Solinum p. 842. Belin de Ballu ad Oppian. p. 245. Wernsdorf ad Himerium p. 237. Mannert p. 169. ss. — *Quibus ineuntes proelia viri vehi solent*, quod non omnino verum, quum solorum regum curribus iungerentur. W.

31. *Abundant aeque* sc. Atropateni *civitatibus*, quibus *Media* sc. maior dicta. — *Absolute*, plane, breviter. *Uberrimum est habitaculum Regum*, Atropatis et posterorum. W.

32. Occasionem hic arripit Ammianus; nonnulla inferendi de *Magis*, utinam veriora. *Magorum agri* et *villae* v. paullo post. De illis *agris* nihil, dum haec scribo, habeo compertum, nec Brissonius quidquam praebet. Ex aliis agris etiam decimas accepere. W.

Auctor amplissimus Plato Machagistiam.] Non reperitur, quantum memini, hoc verbi in Platone: videtur tamen innuere locum ex Alcibiade. LINDENBR.

Machagistiam] Sic nusquam habet Plato, nec, hac forma quidem, habere potest. 'Αγιστείαν novi, sed quid prima syllaba sibi velit, non exputo, nec placet τὸ X mutari in Γ. ut fit μαγαγιστεία. Reinesius adscripsit: *Magistiam*. W.

Divinorum incorruptissimum cultum.] Plato θεῶν θεραπείαν vocat in Alcibiade, et ex eo Apuleius in Apolog. Inde Apollon. Tyan. in Epist. Μάγος ὁ θεραπευτὴς τῶν θεῶν. Porphyrius de Abstinentia animal. pag. 57. Παρά γε μὲν τοῖς Πέρσαις οἱ περὶ τὸ θεῖον σοφοὶ, καὶ τούτου θεράποντες Μάγοι μὲν προσαγορεύονται. τοῦτο γὰρ δηλοῖ κατὰ τὴν ἐπιχώριον διάλεκτον ὁ Μάγος. LINDENBR.

Multa ex Chaldaeorum arcanis Bactrianus addidit Zoroastres, deinde Hystaspes.] Accurate totam hanc rem narrat Agathias Hist. lib. II. Πέρσαις τοῖς νῦν τὰ μὲν πρότερον ἔθη σχεδόν τι ἅπαντα τηρεῖται ἀμέλει καὶ ἀνατέτραπται, ἀλλοίοις δέ τισι καὶ οἷον νενοθευμένοις χρῶνται νομίμοις, ἐκ τῶν Ζωροάστρου τοῦ 'Ωρμάσδεως διδαγμάτων κατακηληθέντες. Οὗτος δὲ ὁ Σωρόαδος, ἤτοι Σαράδης (διττὴ γὰρ ἐπ' αὐτῷ ἡ ἐπωνυμία) ὁπηνίκα μὲν ἤκμασε τὴν ἀρχὴν, καὶ τοὺς νόμους ἔθετο, οὐκ ἔνεστι σαφῶς διαγνῶναι. Πέρσαι δὲ αὐτὸν οἱ νῦν ἐπὶ 'Υστάσπεω οὕτω δή τι ἁπλῶς φασὶ γεγονέναι, ὡς λίαν ἀμφιγνοεῖσθαι καὶ οὐκ εἶναι μαθεῖν, πότερον Δαρείου πατὴρ, εἴτε καὶ ἄλλος οὗτος ὑπῆρχεν 'Υστάσπης· ἐφ' ὅτῳ δ' ἂν καὶ ἤνθησε χρόνῳ, ὑφηγητὴς αὐτοῖς ἐκεῖνος, καὶ καθηγεμὼν τῆς μαγικῆς γέγονεν ἁγιστείας, καὶ αὐτὰς δὴ τὰς προτέρας ἱερουργίας ἀμείψας, παμμιγεῖς τινας καὶ ποικίλας ἀνέθηκε δόξας. LINDENBR.

Bactrianus Zoroastres.] De hoc Magorum auctore mira produnt veteres. Persae quidem teste Dione in Borysthen. (T. II. Reisk. p. 93.) eum dicunt sapientiae ac iustitiae studio in montem nescio quem secessisse, ac deinde eum montem igne caelitus lapso conflagrasse: cumque is continue arderet, Regem una cum proximis adorandi causa eo accessisse: ac tum Zoroastrem repente ex flammis illaesum apparuisse benigno vultu, iubentem ut animo fidenti essent, ac certa sacrificia factitarent: eo enim in loco praesentes esse Deos. Eadem fere Suidas ac Georgius Cedrenus de Zoroastre produnt, eum scilicet, uti a Diis immortalibus precatus

fuerat, fulmine arsisse, cum Persis prius mandavisset, ut cineres suos colerent ac servarent, tamquam mansuri penes eos imperii pignus. *Paullo aliter Clemens Rom. in Recognitionibus homilia IX.* De Zoroastris antro Porphyrius ex Eubulo in antro Nympharum scribit. Quibus accedit Gregorius Turon. lib. 1. Hist. Francorum his verbis: *Primogenitus Cham filii Noe fuit Chus: hic ad Persas transiit, quem Persae vocitavere Zoroastrem, id est viventem stellam. Ab hoc etiam ignem adorare consueti, ipsum divinitus igne consumptum, ut Deum colunt.* Plures autem fuere Zoroastres, ut satis constat: sed omnium antiquissimus fuit Bactrianus, quippe Nini Assyriorum Regis aequalis, qui bellum inferente Nino non armis tantum, sed et magicis artibus sese tutatus est, ut refert Arnobius in lib. 1. et Iustinus. Hunc Semiramis Assyriorum Regina bello superavit, ut docet Theon in Progymnasm. cap. *περὶ συγκρίσεως, οὐ γὰρ εἰ τόμυρις κρείσσων ἐστὶ κύρου, ἢ ναὶ μὰ δία σεμίραμις ζωροάστρου τοῦ βακτρίου, ἤδη συγχωρητέον τὸ θῆλυ τοῦ ἄῤῥενος ἀνδρειότερον εἶναι.* Alter fuit Pamphylius genere, Armenii filius, quem Hera vocat Plato lib. X. de Rep. ut scribit. Clemens Alexandr. lib. 5. Strom. Arnobius lib. 1. ait hunc familiarem fuisse Cyro, ex Ctesia lib. 1. Histor. *Agê nunc veniat quaeso per igneam zonam Magus interiori ab orbe Zoroastres, Hermippo ut assentiamur auctori, Bactrianus: et ille conveniat, cuius Ctesias res gestas Historiarum exponit in primo, Armenius Zostriani nepos, et familiaris Pamphylus Cyri.* Ubi notandum est Armenium dici ex Latinorum more pro Armenii filio, τὸν ἀρμενίου. Sed in Arnobio suspectum babeo nomen Cyri. Nam cum dicat Ctesiam lib. 1. Hist. huius Magi mentionem fecisse, certum autem sit Ctesiam libris sex prioribus de Assyriorum ac Medorum rebus scripsisse, ac in septimo libro res Persicas aggressum: quomodo in libro 1. Cyri meminisse potuit Ctesias, non video. Itaque *Nini* fortasse in Arnobio legendum est. Fuit et Zoroastres Proconnesius, paullo anterior Xerxis temporibus, teste Plinio in lib. 30 c. 2. Hunc vero qui Magiae Persis auctor fuit, Oromazis filium vocat Plato in Alcibiade 1. VALES. De hoc Arnobii loco plura Io. Marshamus lib. 1. Philosophiae Orientalis. GRONOV.

Hystaspes Rex.] Falsum est *Hystaspem* Darii patrem Regem fuisse, neque id refutationem meretur. Ceterum quod hoc loco Marcellinus *Hystaspi* tribuit, id Dario eius filio tribuitur ab aliis. Hic enim sepulcro suo inter cetera id etiam inscripsisse fertur, quod Magorum Magister fuisset, ut narrat Porphyrius lib. 4. περὶ ἀποχῆς. *Alii tamen Hystaspem hunc Magiao doctorem Hystaspe Darii patre multo vetustiorem faciunt, teste Agathia in l. 2. Lactantius in libri 7. cap. 15. *Hydaspen* vocat *antiquissimum Medorum Regem:* corrupte pro *Hystaspen:* ut monuit Canterus in libro 2. Variarum cap. 14. Hystaspis enim Magi meminit Iustinus in Apol. Clemens in 9. Strom.* VALES. Cf. *Walchii Commentatt. de Hystaspe, eiusque vaticiniis ap. Patres in Commentatt. Soc. Reg. Goetting.* T. II. p. 3 — 18. W.

33. *Brachmanorum*] Hoc novum, nam alii, v. c. Diogenes Laertius Prooem. VI. a Gymnosophistis Zoroastrem profecisse tradunt. W.

34. *Una eademque prosapia*] Non igitur ordo tantum populi Persici fuere, sed nati sacerdotes, quorum disciplina et dignitas a

patribus ad filios propagaretur, quod et apud Aegyptios, Chaldaeos et Indos ita fuisse accepimus. W.

Feruntque, si iustum est credi, etiam igneum caelitus lapsum] Vid. ampliss. viri Barnabae Brissonii Comment. de Reg. Persar. lib. II. LINDENBR.

[*Ferunt igneum caelitus lapsum, apud se sempit. foc. custodiri.*] Q. Curtius in libro III. c. 3. *ignem* memorat, *quem Persae sacrum et aeternum vocant*. Et in libro 10. Historiae Tripertitae capite 39. πυρεῖα *vocant Persae templa, in quibus perpetuum ignem servant*. Scriptores rerum Heraclii Aug. tradunt, *in civitate Thebarma* non longe a Gazaca urbe *templum fuisse ignis ac errorem prunarum*. Lege Theophanem et Cedrenum in Heraclio A. et Historiae Miscellae librum XVIII.] VALES.

35. *Huius originis*] „proprie horum Magorum illius originis. Certe *origines* dicuntur de hominibus, qua auctoribus ,v. c. populorum. Apud Livium 38, 39. *originum memoria* pro *Iliensium memoria* dicitur. Similiter Tacitus A. 4, 9. vid. VALES. ad Amm. 15. 9." Sic Ernesti. W.

Persicae potestates] Reges. W.

Eratque piaculum aras adire vel hostiam, etc.] Herodotus lib. I. c. 132. ἄνευ γὰρ δὴ Μάγου οὔ σφι νόμος ἐστὶ θυσίας ποιέεσθαι. Vid. Brisson. de Regn. Persar. lib. II. LINDENBR.

36. *Ex hoc Magorum semine septem post mortem Cambys.*] Totidem Magos nominat etiam Val. Maximus lib. IX. cap. 2. Verior tamen opinio, duos tantum fuisse: sed qui in necem eorum coniuraverant, Persas septem. Herodotus lib. III. c. 70. Iustinus lib. I. c. 9. Curtius lib. IV. c. 12. Florus lib. III. cap. 5. LINDENBR. Post Anquetilium Perronum de Zoroastre longe veriora edocti sumus ab *Meinersio* in Commentatt. Soc. Reg. Goett. T. VIII. et de religionum Zoroastricarum ap. veteres gentes vestigiis in Commentati. Vol. XI. De Magia omnino exposuit *Tiedemann de quaestione, quae fuerit artium magicarum origo* etc. Marb. 787. cf. Gibbonum P. 2. p. 9. ff. et *Heeren Ideen über Politik u. s. w. der alten Völker* Th. II. S. 400. ff. W.

37. *Oleum conficitur Medicum.*] Μηδείας ἔλαιον. Procopius Gothicor. lib. IV. Ἀγγεῖα θείου τε καὶ ἀσφάλτου ἐμπλησάμενοι, καὶ φαρμάκου, ὅπερ Μῆδοι μὲν νάφθαν καλοῦσιν, Ἕλληνες δὲ Μηδείας ἔλαιον. LINDENBR.

Oleum Medicum] Alii etiam vocant oleum *Medeae*, de quo vide Schneider. ad Nicandri Alexipharm. p. 155. W.

Si aqua voluerit abluere quisquam.] Est certe quod de hac lectione quis dubitet, quum Solinus dicat, *hoc ad incendium excitatum si obruere aqua gestias, ardet magis*. Quem quum describat et alibi Ammianus, inde Salmasius legebat hoc loco *si aqua voluerit obruere quisquam*, ad Solinum pag. 241. (p. m. 180. W.) GRON.

38. *Oleum usus communis* arborum proventum *herba quadam infectum* depravatum *condiunt, et coalescens durant* spissant *ex materia venae* fontis, scaturiginis *naturalis, similis* oleo *crassiori*, Naphthae (Nest.) Cf. Salmas. ad Solin. p. 172. W.

39. *Zombis et Patigra, et Gazaca.*] Ζόμβις πόλις τῆς μηδίας Stephano. Eidem γάζακα πόλις μεγίστη τῆς μηδίας: eius

meminit Ptolemaeus. Pro *Patigra* in omnibus Mſſ. *Reg. Tol. Vat * [Colb.] eſt *Patigran:* forte *Patigrana,* Ptolemaeo *τιγράνα.* [Quae Ammiano *Gazaca* eſt, *γαζακὸν* dicitur Cedreno, in rebus Heraclii Auguſti; *Κάνζακα* in Chronico Alexandrino; *Gazacenſium civitas* in libro XVIII. Hiſtoriae Miſcellae.] VALES.

Gazaca] Sic et Ptolemaeus. Strabo autem p. 794. et Plinius v, 13. *Gaza.* Metropolis erat Atropatenes. Mannert v, 2. 145. — *Heraclia.* Strabo XI, p. 785. in regione Rhagiana ponit, quae tamen in medio Mediae ſita erat. Mannert p. 179. W.

Arſacia et Europis.] Strabo lib. XI. p. 524. Almel. Europum et Arſaciam eamdem eſſe ait, cui conſentit Stephanus. VALES.

Cyropolis] de qua vide Salmaſ. ad Solin. p. 840. et Mannert p. 133. — *Ecbatana,* haec vero celeberrima totius Mediae, hod. *Hamodan,* de qua inde ab Herodoto I, 98. innumeri egere et hiſtorici et geographi. Copioſe de ea exponit Mannert p. 159. ſſ. — *Syromedorum.* Syromedia ea pars Mediae, quae Perſiae praetenditur. W.

40 *Choaſpes et Gyndes.*] Hi fluvii nil videntur hic convenire. Nam *Gyndes* Dahas Arioſque diſterminat, teſte Tacito XI. c. 10. Vide Herodotum. *Choaſpes* tamen e Media in Tigrim influit, teſte Plinio 6. libro. VALES.

Choaſpes] idem qui *Eulaeus.* In Media ortus, Suſianam transcurrit atque in ſinum Perſicum exoneratur. — *Gyndes* eſt Aſſyriae, non Mediae. Occurrit quidem in noſtra regione ap. Tacitum Annal. XI, 10. ubi tamen meliores libri *Sindis.* vide Mannert p. 431. et 433. W.

Amardus.] Ptolemaeo *μάρδος* levi diſcrimine: ſic Mardi eidem *ἄμαρδοι* dicuntur. In Regio Codice *Arnardur.* In Edit. Rom. *Arriardus,* [ut et in Colbert. codice] ac Toloſ. * VALES. Cf. Mannert p. 133. et de *Charinda* p. 140. W.

Cambyſes et Cyrus, cui magno et ſpatioſo.] Vid. Strabo lib. XI. p. 500. Almel. Pompon. Mela lib. III. cap. V. LINDENBR. Mox video patrem notaſſe ex Vat. *ut ipſe eque ferebatur,* pro *aeque.* GRONOV.

Cambyſes et Cyrus] qui fortaſſe nunquam exſtiterunt, licet Ammianus Cyrum in expeditione Scythica flumini iſtius tractus nomen ſuum dediſſe tradat. vide Mannert p. 131. W.

41 *Minutis frugibus*] *λεπτοῖς καρποῖς,* pomis et leguminibus. Cf. Salmaſ. ad Solin. p. 208. *Amnes* in quibus Ammianus nil niſi Ptolemaeum coecum ducem ſecutus eſt. W.

Vatrachites, Rogomanis] In Mſſ. Fl. et Reg. *Vat. Toloſ.* et in Editione Rom. *Rogomanius,* quod placet: Ptolemaeo *ῥογομάνιος* in genitivo. [In Mſ. Colbert. *Ragomanius.*] Apud Marcianum (non illum Heracleotam, qui *περιήγησιν* verſu comico ſcripſit ad Nicomedem Regem Bithyniae, ſed alterum recentiorem, qui Epitomen Artemidori Epheſii duobus libris ſcripſerat, teſte Stephano in *μαζάκη*: cuius Epitomes hodie dumtaxat Epitome reſtat) apud hunc Marcianum inquam *ῥογομανίας ποταμοῦ* ſcribitur. *Vatrachites* quis ſit, obſcurum eſt [qui in Codice Colbert. *Vatradites* ſcribitur] VALES.

Vatrachites] corrupto forſitan nomine, quem alii Oroatin appellant; verius tamen *Aroſis,* in finibus Suſianae, totius regionis ma-

ximus. vide Mannert. p. 538. — *Rogomanis.* Sic Ptolemaeus. rectius *Rogonis* Nearchi. p. 537. et 513. — *Brisoana,* ap Arrian. Ind. 39, 7. Brizana. Mannert. ib. — *Bagrada,* Id. p. 533. W.

42. *Persepolis*] quam ab Alexandro M funditus deletam plures post Curtium falso crediderunt. Ruinae eius etiamnum exstant splendidissimae, Tschilminar (quadraginta columnae) de quibus post Chardinum, Niebuhrium, Herderum, uti mihi, ita et Mannerto subtilissime egisse videtur *Heerenius* in *Ideen über die Politik etc. d. vornehmsten Völker d. alten Welt. Th. II.* p. 180. ff. cf tamen Mannertum ipsum p. 512. ff. W.

Obroatis.] In MSS. Flor. *Tolos. Vat.* [Colbert.] et Reg. *Habraatis;* Ptolemaeo ὀβϱοάτις. LINDENBR.

Ardea — Obroatis — Tragonice] Has quo referam, non habeo, nisi Ardeam mutilatum et corruptum nomen esse velis pro *Pasargada,* quam urbem a Persepoli secundam Ammianus omittere non debebat. W.

Tabiana, Fara, et Alexandria.] Pro *Tabiana* in MSS. Flor. et Reg. *Tolos. Vatic.* [ac Colbert.] *Cadiana* legitur. Ptolemaeo ταβιάνα: νῆσοι δὲ παϱάκεινται τῇ πεϱσίδι ταβιάνα· σώφθα ἀλεξάνδϱου ἡ καὶ ἀϱακία. Marcianus in periplo Persidis duas quoque memorat insulas: alteram σώφαθ, alteram νῆσος ἀλεξάνδϱου. Araciam memorat et Plinius. VALES. In quibus parum sane est, quod non ex Salmasio didicerimus ad Solinum pag. 1182. (p. m. 833. W.) etsi tandem nimium illic mutet. Sed et in iisdem Exercitationibus pag. 241. pro sequente *Artacana* vult *Asiaca,* quum tamen Artacoana ex Arriano, Artacana ex aliis circa illas partes sit satis nota, etsi de hoc loco postea. GRONOV. Salmasius ad Solinum p. 833. totum locum sic constituit ex ipso Ptolemaeo: *Tabiana, Sophtha, Aracia, quae et Alexandri.* Cf. et Mannert p. 540. W.

43. *Choatres fluvius.*] Nullus eius nominis fl. quod sciam, memoratur apud Parthos. Est quidem *Choatres* mons in Parthia celebris, *Choatras* teste Solino cap. 41. Ptolemaeo et Orosio παϱχοάτϱης; Straboni παϱαχοάτϱας. Ceterum in MSS. Reg. *Tol. Vat.* [Colbert.] et in Editione Rom. *Choadres* legitur. VALES.

Choatres.] Curtius VI, 4. habet *Zioberin,* qui alii deinde miscetur, *Rhidago.* Eundem Diodorus Sic. XVII, 75. nominat *Stiboeten.* Fortasse igitur, quae est coniectura Mannerti p. 106. ubi uno alveo incedere coeperunt, uno Choatris nomine appellati sunt. W.

Genonia, Moesia, Charax.] Ex MSS. Fl. *Tol. Vat.* [Colbert.] et Reg. et Mar. Editione *Moesia* supplevimus: quod firmat Ptolemaeus σινουνία, μυσία. χάϱαξ. In Editione Romana legebatur *Genoniam Charax.* VALES.

Charax] vide Mannert p. 112, *Apamia* a Graecis condita. Strabo p. 783. 796. Mannert p. 111. — *Artacana.* Ptolemaeo debetur. Mannert p. 114. — *Hecatompylos,* urbs primaria, Arsacis regia, nomen accepit a viarum multitudine, undique hic concurrentium — *stadia quadraginta et mille,* de quibus vide Mannert p. 107. 109. W.

44. *Feri sunt illic habitatores pagorum.*] De Getis similia Pomp. Mela lib. II. cap. 2. *Feri sunt et ad mortem paratissimi, Getae utique.* LINDENBR.

Fortuita sua *morte* cf. xxii, 15. xxxi, 2. *Degeneres* Parthico nomine ind:gnos. W.

45. *Arabes beati*] Arabiae felicis (hod. Yemen) hoc loco memorandae quas caulas habuerit Ammianus, non satis intelligo, quum ad Persiam non pertineat nec in supra nominatis eius partibus numeretur. Nisi forte satis ei caussae fuit Ptolemaei auctoritas, apud quem idem fere ordo. W.

46. *Densa emporia*] Haec novimus ex Arriani periplo maris Erythraei. Cf. Gothofred. ad Philostorgium p. 108. W.

47. *Geapolim.*] Ms. *Hierapolim.* Sed apud Ptolemaeum in Descriptione Arabiae Felicis recensentur Γαιάπολις, Νάσκος μητρόπολις, Βάραβα μητρόπολις, Μαίφα μητρόπολις. LINDENBR.

Geapolin.] In Mss. *Hierapolin* legitur, et in Editione Rom. et Mar. Ptolemaeo in maritimis opidis Arabiae Felicis γεραπόλις. Non displicet tamen γέα πόλις. Stephanus: γέα πόλις πλησίον πετρῶν ἐν ἀραβίᾳ. ἐθνικὸν γεῖος. ἐν πέτραις δ' ἐπιχωριάζει. κύριον ὄνομα γέσιος, ὅθεν ἦν ὁ περιφανὴς τῶν ἰατρῶν σοφιστὴς ἴσως ἐντεῦθεν κεκλημένος. lege ὁ περιφανέστατος ἰατροσοφιστής. ex Suida in γέσιος. sed haec longe differt ab ea de qua hic sermo est. Est enim hic sermo de Arabia Eudaemone. Ptolemaeus agnoscit γαῖα πόλις. VALES.

Gea-polis] Fortasse est *Gerra*. Mannert vi, 2. 147. — *Nascos* Plin. vi. 28. Nescae. *Baraba*, rectius *Maraba*, Sabaeorum metropolis. *Mannert* p. 80. *Nagara*, metropolis Iobaritarum. W.

Mephram.] Ptolemaeo μαῖφα μητρόπολις. In Arabia quoque Petraea *Mepha* castellum fuit, ut est in Notitia Imperii Romani: sed in Codice *Vatic.* [Colbert.] ac Regio, et Rom. Editione legitur *Mephre.* VALES.

Taphron] Ms. *Taphra.* Stephanus *Tarphara* videtur nominare, Τάρφαρα, οἱ δετέρως, πόλις τῆς εὐδαίμονος Ἀραβίας. LINDENBR.

Taphron.] In Ms. Reg. *Tolos.* [Colbert.] et Flor. *Taphra.* videtur esse quae Ptolemaeo σάπφαρα: Stephano τάρφαρα in τάρφαρα et in v. ἀδάνα. Editio quoque Rom. habet *Taphra.* VALES.

Taphra] metropolis Homeritarum. Ptolem. Sapphar, Stephanus Tarphara. v. *Gothofredus* ad Philostorgium p. 106. et Mannert p. 90. W.

Dioscuriada.] In Reg. *Vat. Tol.* [Colbert.] edit. et Rom. Edit. est *Dioscurida.* Intelligitur forte ἡ διοσκορίδου urbs et insula in Arabia Felice, teste Ptolemaeo. Mox pro *Turgana* apud Ptolemaeum est Ὀργάνα, ἐν ᾗ ἱερὸν σαράπιδος. Neque aliter eam insulam vocat Arrianus in Indicis. VALES.

Dioscurias] insula maris Erythraei, quae sine dubio eiusdem nominis urbem habuit. *Mannert* p. 124. *Turgana* Ptolemaeo Organa, hodie Ormuz. Mannert p. 134. W.

48. *Carmania maior* Kerman. W.

Fructuariis arboreisque fetibus culta.] Sic iterum paullo post. *arborum fetus.* L. 1. Cod. Theod. De censitoribus: *Feracium ramorum fetus hebetaverit.* *L. C. Theod. de feriis. Plin. lib. 4. cap. 12. *Fetus arborum de corpore.* Ovid. Met. lib. 10. v. 664.

— — *De tribus unum*
Fetibus arboreis proles Neptunia misit.

In Catalect. pag. 176. *Viros nitentes atque fetus arboris.* Novatianus de cibis Iudaicis: *Cibus primus hominibus folus arborum fuit fetus et fructus.* Cyprian. ad Demetrianum: *Arbores fetibus autumno fecundae funt.* Columell. de R. Ruftica 9. c. 1. *Terrenis fetibus et arboreis abundant.* Virgil. Bucol. *Caffiodorus Var. lib. 1. Epift. 12. — *Fetus arborei pullularunt.* Lib. 1. Epift. 35. *Abortivos meffium fetus non tam edidit, quam imperfecta ubertate proiecit.* Eodem modo de mori arboris fructu Ovidius Metamorph. lib. IV. v. 159.

— — *Pullosque et luctibus aptos*
Semper habet fetus. LINDENBR.

Cefpitis ubere] foli ubertate xx, 11. XXXI, 3. W.

49. *Sagareus et Saganis.*] Ptolemaeo *Saganus.* De *Sagareo* nil compertum habeo, nifi is fit χάρεος, ibidem a Ptolemaeo pofitus. VALES.

Sagareus, Saganis et Hydriacus.] Ptolemaeus habet *Saganum, Salarum — Caudriacem.* W.

Carmana] hod. Khirman, vel Shirdjan. Mannert. v, 2, 66. W.

Ortopana.] Mf. *Portofphana.* Ίσ. *Portopana.* Ptolemaeus pag. 150. πόλεις δέ εἰσιν ἐν τῇ Περσίδι, καὶ κῶμαι μεσόγειοι, αἵδε — Ἄξιμα, Πορτόπανα, Περσέπολις. LINDENBR.

Portofpana] Videtur nunc effe *Terpez.* Mannert l. l. p. 66. *Alexandriam* nominat etiam Ptolemaeus et Plinius. Ibi nunc Hormoz. Idem p. 65. W.

Hermupolis.] In Reg. *Tolof.* [Colbert.] et Rom. *Hermopolis.* Ea videtur effe, quae a Ptolemaeo ἄρμουζα πόλις. Porro quae Portofpana hic dicitur, apud Ptolemaeum eft πυρτοσπάνα, non πορτοπάνα, ut Lindenbrogius dixit. VALES.

50. *Glaebae maximae auro micantes.*] Reftituimus hunc locum ex coniectura Cl. Salmafii, [ad Solinum p. 210. (p. m. 148. W.)] cui codex Reg. [et Colbert.] et Editio Rom. fuffragantur. VALES.

Glebae macie internecante fementes], ob aridum folum intermoriuntur coniecta femina. Cf. tamen Strabo XI. p. 509. Almel. W.

Quae cuiusmodi folent capi commentis.] Quo aftu tigres a venatoribus capi foleant, docet Pomponius Mela lib. 3. cap. 5. Plinius lib. 8. cap. 18. ac Solinus cap. 2L. quibus accedit Claudianus lib. 3. de raptu Proferpinae v. 263. ff.

Arduus Hyrcana quatitur fic matre Niphates,
Cuius Achaemenio Regi ludibria natos
Avexit tremebundus eques. Furit illa marito
Mobilior Zephyro, totamque virentibus iram
Difpergit maculis, iamiamque hauftura profundo
Ore virum, vitreae tardatur imagine formae.

Id eft folo occurfu maris retardatur, cuius fubfidio raptores evadunt. Idem fcribit Philoftratus lib. 2. cap. 7. Valerius Argon. lib. 1. et lib. 6. v. 144. ubi de Iaxamatis:

Iaxamatas venatus alit: nec clarior ullis
Arctos equis. Abeunt Hypanim, fragilemque per undam,
Tigridis aut saevae profugi cum prole leaenae:
Moestaque suspectae mater stupet aggere ripae.

Sunt et alii complures modi, quibus tigres in Oriente capi solent: inter quos hic refertur a Petro Teixera lib. I. Relationis de Regibus Persarum, cap. 29. Venatores brachium laevum laminis ferreis ad cubitum usque accurate contegunt, dextro pugionem aut venabulum acutissimum praeferunt: qui ubi primum tigrem adspexere, brachium iis sinistrum ad morsum offerunt: quod cum illa apprehendit, illi e vestigio pugione in ventrem immisso feram conficiunt. Idem Teixera tigrem ait, licet sit ferocissima, tardam tamen nec paris ac ceteras feras bestias velocitatis esse: quare ceteras animantes eius impetum facillime fuga evadere: quod si ita est, quaecumque Auctores supra allati de tigrium venatu scripsere, longe a vero abesse oportet. *Aliud fraudis genus ad capiendos tigrium fetus refert Ambrosius in libro 6. Hexaemeron capite 4. *Ubi se contiguum viderit, sphaeram de vitro proiicit. At illa imagine sui luditur, et sobolem putans, revocat impetum, colligere fetum desiderans*, et reliqua quae ibi vide. Hinc igitur explicandi sunt Claudiani versus, quos paullo ante retuli.* VALES.

51. *Marinis mercibus*] Per Caspias enim portas ex Parthia huc commeabant mercatores. W.

52. *Oxus* (Harrat) Mannert p. 449. W.

Socunda et Saramanna.] Ptolemaeo σαραμάννη πόλις. σωκανάα πόλις. Straboni lib. XI. p. 508. Almel. σαμαριανὴ in Hyrcania corrupte, ut opinor. In Reg. Ms. erat *Soconda*, [ut et in Colbert.] VALES.

Azmornam et Solen.] In Reg. est *Amorna et Solen.* Ptolemaeo ἀμάρουσα. Ὑρκανία μητρόπ. σάλη. ἄσμουρα. In Editione Rom. est *Azinorna:* [in Ms. Colbert. *Azmorna.*] VALES.

Socunda, Saramanna, Azmorna et *Sole*, inania sunt, ut verbis utar Cellarii in Orbe antiquo T. II. p. 826. nomina sine memoria historiarum. cf. tamen *Mannert* Th. IV. *Norden* p. 434. ss. W.

53. *Abii*] Hos interserit Ammianus, ut Homeri sedulum lectorem sese probet. *Calcare*, contemnere. W.

Ut Homerus.] Statim initio Iliad. XIII. (v. 5.) LINDENBR.

54. *Antiochia*] ab Antiocho, Seleuci filio, condita. Cf. Salmas. ad Solin. p. 691. — *Nisea.* hod. *Herat.* Mannert. v. 444. ss. W.

55. [*Arsaci formidabiles Reges.*] Iustinus in libro XLI. Bactrianorum Regnum paullo ante Parthicum a Diodoto constitutum esse dicit, idque *opulentissimum mille urbium imperium* appellat c. I. et a Parthis post multa proelia tandem subactum esse tradit.] VALES.

56. *Humi* regiones *gignentium* pecudum, cf. infra §. 68. *fertiles*. Ernesti. W.

Cameli a Mithridate exinde perducti, et primitus in obsidione Cyzicena Rom. visi.] Camelos ante Mithridatem debellatum Romae non visos etiam C. Sallustii fuit opinio: quam ta-

men Plutarchus reprehendit in Vita Luculli c. 11. Σαλλουστίου δὲ θαυμάζω τότε πρῶτον ὦφθαι Ῥωμαίοις καμήλους λέγοντος, εἰ μήτε πρότερον τοὺς μετὰ Σκιπίωνος νικήσαντας Ἀντίοχον ᾤετο, μήτε τοὺς ἔναγχος πρὸς Ὀρχομενῷ καὶ περὶ Χαιρώνειαν Ἀρχελάῳ μεμαχημένους, ἐγνωκέναι κάμηλον. LINDENBR. Cf. Livius XXVII 40. W.

57. *Bactrianis obediunt plures, quas exsuperant Tochari.*] Antea edebatur, *quae arva plana arant:* idque ex commento Castelli. In Reg. Ms. *Tolos.* [ac Colbert.] et in Editione Rom. legitur, *quas exiuperan chari.* *In Vatic. *quas exsuperant chari:** ex quo veram lectionem elicuimus, adiuvante Ptolemaeo, cuius haec sunt verba in Bactrianae descriptione: κατέχουσι δὲ τῆς βακτριανῆς τὰ μὲν ἀρκτικὰ ζαριάσπαι· ὑπὸ δὲ τοὺς ζαριάσπας τόχαροι, μέγα ἔθνος. De his loquitur et Dionysius de situ orbis, et Plinius. Male apud Strabonem lib. XI. τάχαροι dicuntur. VALES.

Orchomanes.] In Reg. est *Orgomanes.* In Aug. Editione *Dargamanes.* Ptolemaeo δαργομάνης. In Editione Rom. *Orchamones,* [in Colbert. *Orchomanes.*] VALES.

58. *Cathra et Charte.*] In Reg. *Chatra et Carthe.* In Augustana Editione *Charrachatra*, Ptolemaeo (rectius. W.) χατραχάρτα. In Editione Romana *Chatra et Charte,* [ut in Ms. Colbertino] *et in Tolosano.* VALES.

Alicodra, et Astacia, et Menapila.] In Editione Aug. est *Astacana:* Ptolemaeo ἀλίχορδα, ἀστάκανα, μεναπία. VALES.

Bactra] cf. Mannert p. 447 — 458. W.

59. *Sub imis montium pedibus.*] Sic distinxi hunc locum, ut et auctoritas Regii Cod. *Tolos.* [et Colbert.] et ratio ipsa suadebat: hinc enim orditur Ammianus descriptionem Sogdianae. Desunt autem hic nonnulla, quae sic suppleri possunt: *Hinc Sogdiani agunt sub imis montium pedibus, quos app. Sogdios.* VALES.

Inter quos amnes duo fluunt.] Si verum est haec ex Ptolemaeo esse descripta, ut verisimillimum est; multa hic Ammianus peccavit. Neque enim Ptolemaeus dicit duos amnes interfluere inter montes Sogdios, sed potius Sogdios montes protendi inter duos amnes, Oxum sc. et Iaxartem: neque Oxiam paludem a Dyma ait effici, sed ab nescio quo innominato fluvio. Postremo nec Sogdianam totam suppositam esse Sogdiis montibus dicit, sed exiguam eius partem. VALES. Extremum hoc aberrationis crimen non est Ammiani, sed ipsius Valesii, qui ita supplere Ammianum voluit, ut huic vitio esset propinquus. Quem quum nesciamus, quomodo scripserit; utique temperemus palam vitiose supplere. GRON.

Araxates et Dymas.] Ptolemaeus *Dymum* vocat. Ὀνομάζεται ὁ μὲν ἕτερος αὐτῶν Δύμος. Et post: ὁ δὲ ἕτερος Βασκάτις. LINDENBR.

Araxates] Corruptum sine dubio pro *Iaxartes.* W.

Alexandria] Duas huius nominis habet Ptolem. *Oxianam* et ultimam. W.

Tribatra et Drepsa.] Ms. *Crescata et Areta ipsa metrop.* Is. *Crescata et Drepsa.* Ptolem. Κυρεσχάτα. Verius tamen puto, *Trybactra et Drepsa.* Ptolemaeus pag. 160. Τρύβακτρα, Ἀλε-

ξάνδρεια, Ὠξιανή, Ἰνδικομορδάνα, Δρέψα μητρόπολις, Ἀλεξάνδρεια ἐσχάτη. LINDENBR.

Tribatra.] In Mſ. Flor. *Toloſ. Vatic.* [Colbert.] et Reg. *Creſcata* legitur, nec ſecus in Editione Rom. ſed Mariangeli Editio ex coniectura, ut opinari datur, *Cyreſchata* praefert · quod ſequi placet ex auctoritate Ptolemaei. Haec et χώρα ſimpliciter dicta eſt. Strabo lib. XI. p. 517. Alm. μαράκανδα δὲ τῆς σογδιανῆς καὶ τὰ Κύρα ἔσχατον ὂν Κύρου κτίσμα ἐπὶ τῷ ἰαξάρτῃ ποταμῷ, ὅπερ ἦν ὅριον τῆς περσῶν ἀρχῆς. Apud Stephanum legitur Κύρου πόλις, ἢ καὶ κυρέσχατα καλεῖται. Ab eadem cauſa dicta urbs eſt ἀλεξανδρεσχάτη apud Appianum in Syriacis. Ptolemaeo ἀλεξάνδρου εσχατον. [Pro *Drepſa* Colbert. *Areta ipſa* habet.] VALES. Adde et Salmaſium in Solinianis pag. 791. GRON.

Cyreſchata aliis *Cyropolis* ab Alexandro M. deſtructa, Arrian. IV, 1. Cf. Salmaſ. ad Solin. p. 840. — *Drepſa*. cf. Mannert. p. 459—469. Hiſtoriam Bactrianorum, Hyrcanorum et Sogdianorum idem p. 470. ſſ. W.

60. *Squalentia.*] aſpera ſilvis et paludibus. cf. XV, 4. *Solo pecori fructuoſa.* Intelligi poſſunt loca, quorum ſolum pecori aptum: fortaſſe tamen *ſolo* inſolentior dativus eſt pro ſoli. W.

Aſcanimia mons et Comedus.] Mariangeli Editio ad Ptolemaei codices caſtigata habet *Aſcatanca*. Ptolemaeo enim eſt ἀσκατάγκας. Comedum autem montem ipſum vocari Ptolemaeus non dicit, ſed tantum regionem dici κομηδῶν ὀρεινήν, a Comedis ſcilicet incolis. VALES.

Mercatoribus pervium ad Seras.] Neque id Ptolemaeus diſtincte dicit. VALES.

Iter mercatoribus pervium e Bactriana per Sogdianam usque ad fontes Iaxartis fluvii. Mannert p. 479. W.

61. *Defectus*] cf. infra. *et crepidines* portas et margines, inclinationes *montium Imavorum* (Altai et Chaltai) Mannert IV. p. 482. et *Tapuriorum* p. 485. W.

Agentes quodam in ſeceſſu] in angulnm quaſi orbis habitabilis ſepoſiti. W.

62. *Ut Iaxartae ſunt.*] Ptolem. Ἰαξάρται μέγα ἔθνος, παρὰ τὸν ὁμώνυμον ποταμόν, μέχρι τῆς πρὸς τοῖς ταπούροις ὄρεσιν ἐπιστροφῆς. Vid. Strab. Plin. Avien. LINDENBR. *Iaxartae* fluvii Iaxartis (Syr, accolae. W.

Homerus in hoc verſu] Homerus Iliad. ν. 5. quo verſu etiam Strabo utitur, de iisdem populis agens lib. VII. p. 396. Almel. LINDENBR.

63. *Roemnus, et Iaxartes, et Talicus.*] In Mar. Editione legitur *Rhymmus et Daicus*, ex Ptolemaeo, ut apparet. Nam ſcripti codices nihil variant. Sed vulgatam lectionem equidem tueri malim: praeſertim cum ſciam, υ et οι litteras eſſe permutabiles: cuius affinitatis infinita propemodum legentibus exempla occurrunt. Hinc Moeſiam Latini dixere, quae Graecis eſt μυσία. In Lexico etiam Suidae Mſ. Bibliothecae Regiae, ante literam Y obſervavi poſitam fuiſſe οι. quod tamen in editis minime obſervatur. In ſingulis quoque litteris is ordo ſervatur in Editionibus quoque vulgaribus Suidae, ut οι ante litteram υ proxime collocetur. [Hunc fluvium, quem Ammianus Roemnum vocat, Ptole-

maeus Rhymmum, vel potius Rhymnum, Plinii aetate Rymnum dictum esse non dubito. Certe eius accolae fluminis *Rhymnici* ab eo nuncupantur, et inter Scytharum gentes numerantur in capite XVII. libri VI.] VALES.

Roemnus (Rymnus) et mons (Ural) et fluvius (Cjafuri) Mannert. p. 483. 84. W.

Talicus.] Ptolemaeo δάϊκος ποταμοῦ. Ammiano * *Talicus* pro *Taicus* aut* *Daicus*, eo more quo Rogomanius supra, et Arcadius, et Thespanius et similia multa: cum Daix (cf. Mannert l. c. W.) regulariter dicere debuisset. [Δαΐξ Menandro vocatur in Excerptis legationum pag. 109.] VALES.

Cauriana.] In Reg. *Vat. Tolos.* [et Colbert.] *Chauriana* rectius. Apud Ptolemaeum enim est χαυράνα: et quae *Saga*, ea σοῖτα apud Ptolemaeum. Unde opinari datur σοῖγα fuisse scriptum in exemplari, quo usus est Marcellinus: quod quidem corruptum fuisse satis apparet. VALES. Ptolemaei ipsius diligentiam in describendis his regionibus magnopere laudat Mannertus p. 482. W.

64. *Contra Orientalem plagam in orbis speciem consertae celsorum aggerum summitates ambiunt Seras.*] Quibus verbis sine dubio *murum Sinensem* celeberrimum significari iam olim coniecerat Gisb. Cuperus in literis ad Basnagium. v. Lettres de Cuper p. 401. atque idem placere praestantillimo Mannerto. p. 530. non sine voluptate animadverti. Hic tamen miramur, qui factum, ut Ptolemaeus tam magni, inclytique operis nullam mentionem fecerit, quod, uti Iesuitae affirment, ultra bis mille annos exstet. Dubium quidem sibi ipse movit Mannertus, ortum ex eo, quod paullo post *celsi illi aggeres iidem*, qui montes Anniva cet. ab Ammiano habiti fuisse videantur. Quum vero non uno tenore hos et illos iungat montes, sed finibus Serum per aliquot lineas interpositis separet, verba autem *in orbis speciem*, et *ambiunt Seras*, ad montes Annivam cet. mediterraneos trahi nullo modo possint, acutissime scrupulum ita sibi eximit, ut pro *iidem* legi suadeat *ibidem*, ego vero tam salubre consilium secutus in contextum recepi. *Appellantur* h. l. est memorantur. W.

Anniva et Nazavicium.] Ptolemaeo ἄννιβα. αὐξάκια. Pro Asmira Ptolemaeus habet ἀσμίραια. Itemque ὀττοροκόῤῥας pro Opurocarra. Orosio lib. I. *Ottorogarras.* VALES. Adde et Salmasiana ad Solinum pag. 989. GRON. Vide Mannert p. 501. W.

65. *Oechardes et Bautis.*] Ptolemaeo οἴχαρδος et βαύτης. [Colbert. Ms. *et Chartis et Bautis.*] VALES.

Oechardes (hod. Selenga) et *Bautis* (Hoang Ho, *der gelbe Fluss*) Mannert p. 502. W.

66. *Alitrophagi et Carambusi.*] In Ms. *Vatic.* et Reg. legitur *et anibuse.* In Editione Rom. e *Canibus.* [In Ms. Colbertino *ae canibus.*] Ptolemaeo ἀνθρωποφάγοι et ἄννιβοι. Itidemque οἰχάρδοι, non Chardi, ab Oechardo fluvio ita dicti. VALES. Sub hac vulgata lectione *Androphagi* videntur latere Vossio ad Pomp. Melam pag. 259. GRON. *Anthropophagos* in his terris ponunt Mela III, 7. Plin. VI, 17. W.

Chardi] rectius Oechardi. W.

Rabannae.] Ptolemaeo ῥαβάνναι. VALES.

Essedones] Issedones. W.

Athagorae.] Sic ex MSS. Regio, *Tolos. Vatic.* [Colbert.] et Flor. et Editione Rom. et Mar. emendavimus, cum *Atharae* legeretur. Ptolemaeo ἀθάγουροι. Iidem esse videntur, quos Plinius lib. 6. cap. 17. ex eoque Solinus et Capella Attacoros vocant, de quibus peculiare volumen scripsit Amometus teste Plinio. VALES.

Aspacarae.] Sic diserte in codice Regio reperimus. optime. In *Tolos MS.* [et Colbert.] et in Editione Rom. *Aspacarat Beatae.* Ptolemaeo ἀσπάκαραι. Eorum urbs quoque *Aspacara;* male infra *Aspatara* appellatur. Pro *Betae* Ptolemaeus βᾶται. Sed errat Marcellinus, qui *Betas* in Meridiem vergere prodit. Nam de Ottorocarris id scribit Ptolemaeus. VALES.

Betae] Batae. — *Non multis, magnis tamen celebrantur et opulentis.* Aliter interpungendo hoc loco Ammianum iuvare mihi visus post *Aspacarae* unius puncti loco duo, post *inclinati* posui τελείαν στιγμήν, ut, quae sequuntur, urbes non Betarum solorum, sed totius Sericae sint. — *Asmira* ad montes Asmiraeos. *Essedon*, (Issedon) Serica, ut discernatur ab altera, Scythica. — *Asparata* rectius *Aspacara.* — *Sera* metropolis, hodie sine dubio *Singun-Ju.* Mannert p. 506 — 8. W.

Et Pherae.] In Reg. *Vat. Tolos.* [et Colbert. MSS.] *Fera* scribitur: ex quo *Sera* legendum esse apparet. Sic enim dicta est Sericae caput. Ptolemaeo σῆρα μητρόπολις. In Editione Rom. *Fere.* VALES.

67. *Voluptabile*] cf. XXXI, 2. — *Aëris facies munda* coeli serenitas — *silvae sublucidae* non densae. W.

Asperginibus creb. molientes.] In Mar. et Rob. Stephani Editionibus legitur *mollientes* rectius sine dubio. Solinus, cuius verba plerumque mutuatur Marcellinus noster, sic habet c. 50. *Qui aquarum aspergine inundatis frondibus, vellera arborum adminiculo depectunt liquoris, et lanuginis teneram subtilitatem humore domant ad obsequium.* Plinius vero, ex quo hausit Solinus, sic dicit: *Perfusam aquae depectentes frondium canitiem.* Capella lib. 6. lanuginem vocat. VALES. Sermo est de lana arborea, xylina, non de bombycina, de qua vide Plinium VI, 20. Solinum c. 50. ibique Salmas. p 694. 695. Virgil. Georg. II, 121. *Vellera ut foliis depectunt tenuia Seres* — Silius Ital. VI, 4. *Seres lanigeris repetebant vellera lucis,* ubi vide interpretes; *Salmas.* ad Tertullianum de pallio p. 198. *Forsterum* de bysso, ubi de Seribus omnino p. 18. ss. ita speciatim de serico xylino p. 26. ss. cf. tamen Mannertum p. 525. ss. W.

68. *Cumque ad coemenda fila, vel quaedam alia.*] Solinus cap. 53. *Seres ipsi quidem mites, et inter se quietissimi: alias vero reliquorum mortalium coetus refugiunt, adeo ut ceterarum gentium commercia abnuant. Primum eorum fluvium mercatores ipsi transeunt: in cuius ripis, nullo inter partes linguae commercio, sed depositarum rerum pretia aestimantes sua tradunt, nostra non emunt.* LINDENBR. Muti illud genus commercii, quod commemoravit iam suo tempore Herodotus IV, 196. etiamnum feris gentibus in usu esse, Itineraria docent, v. c. Ehr-

manns Gesch. der Reisen. T. II. p. 172. Cf. Heeren Ideen über Politik der alten Völker. P. I. p. 138. W.

Gignentia] i. e. pecudes. v. supra §. 56. W.

69. *Ariani*] v. Salmas. ad Solin. p. 843. *Arias*, Ptolem. *Arius*. *faciens lacum* eiusdem nominis *Aria*. hod. *Zare*, *Dara* in hodierna Sigistan W.

Faciens lacum ingentem.] Id de suo admetitur Marcellinus. Nam Ptolemaeus certe id non dicit. VALES.

Bitaxa, Orbitana.] Mſ. *Bitaxas Armatina*. Videtur legendum, *Bitaxa, Sarmagana*. Sic Ptolemaeus in Ariae Descriptione: Βιτάξα, Σαρμάγανα. Adduntur que mox post reliquae civitates, Ἀλεξάνδρεια ἐν Ἀρίοις, Σώτειρα, Νισιβίς. LINDENBR. Eadem fere ratione. qua Salmasius pag. 794. (p. m. 558. W.) ad Solinum proponebat *Bitaxa Sarmagina*. GRON.

Bitaxa Sarmatina — Sotera — Nisibis — Alexandria.] E pluribus a Ptolemaeo commemoratis urbibus has nominat Ammianus; quod vero addit: *inde naviganti ad Caspium mare* 1500 *stadia numerari*, documento est, eum de vero istarum regionum situ falsam animo concepisse notionem, uti recte monet Mannert v, 2. p. 99. W.

70. *Paropanisadae.*] Rectius ParopaMisadae a monte Paropamiso, qui eos a Bactrianis seiungit. Regio via quasi regia erat e Persia in Indiam proficiscentium. Cf. Salmas. ad Solin. p. 554. — *Ipsi montium defectibus*. cf. supra §. 61. *Inclinati* Perizonius ad Aelian. XII, 37. mavult *acclinati*. W.

Ortogordomaris.] Ptolemaeus: ἐμβάλλουσι δὲ εἰς τὴν χώραν ποταμοὶ, ὅ τε ὀρδογαμάνης ὁ ἀπὸ τῆς βακτριανῆς. Videtur Marcellinus ὀτεδοργαμάνης pro una voce accepisse: quod eo fortasse ipsi contigit, quia in Mſſ. veteribus, praesertim quae capitalibus litteris essent exarata, nulla distinctio esset litterarum. Supra in Bactrianae descriptione hic idem fluvius Dorgomanes dicitur. VALES.

Naulibus et Ortopana.] Ptolemaeo γαυλιβίς. κάρουρα ἢ καὶ ὀρσπατόνα. et ita plane exhibet Editio Mariangeli. In Bononiensi autem Editione, quam Petrus Castellus inquinavit, *Naulibis, et Artoarta* legitur ex eodem Ptolemaeo, ut apparet. VALES. *Ortopana* rectius *Ortospana*. Mannert p. 84. W.

Unde litorea navigatio.] Eratosthenes apud Strabonem lib. XI. p. 514. Almel. ἀπὸ μὲν κασπίων πυλῶν εἰς ὀρτόσπανα διὰ τὴν ἐκ βάκτρων τρίοδον δισχιλίους σταδίους. et lib. 15. p. 723. VALES.

71. *Drangiani*] Rectius *Drangae*. Fluvius *Arabius* vel *Arbis*, *quod inde* scil. ab Arabibus f. Arabitis, populo Indicae originis, *exoritur*. v. Mannert v. 2. 14—17. Oppida: *Prophtasia*, ad fines Ariae provinciae — *Ariaspe* de quibus vide eundem p. 70. 71. W.

Arabum homine.] In Mſſ. codd. Regio, Vatic. Tolos. [et Colbert.] *et in Editione Rom. *Arabium* reperimus. Ptolemaeus: διαῤῥεῖ δὲ τὴν χώραν ποταμὸς ἀπὸ τοῦ ἀράβιος ἐκτρεπόμενος. Unde haec supplenda videntur in Auctore nostro: *Collibus cohaerentes, quos flumen interfluit Arabium nomine, ideo appellatum quod inde exoritur.* Hic porro locus in Editione Lindenbrogii corruptissimus est: legitur enim, *appellatis quod inde exorti.* Sed nostra lectio praeter auctoritatem Regii Cod. *Vatic. Tolos.* [et

Colbert.] ab. Editione Rom. et Mar. et Stephani approbatur. Arrianus quoque in lib. 6. de rebus Alexandri, et in Indicis Arabium vocat fluvium Indiae, eiusque accolas Arabios et Arabitas. VALES.

Prosphthasia et Ariaspe.] Ita ad fidem Mſ. editum. Vulg. *Prophthasia, et Ariasp.* Ptolem. Πόλεις δὲ καὶ κῶμαι φέρονται Δραγγιανῆς αἵδε, Προσφθασία ..... Ἀριάσπη. LINDENBR.

Prosphtasia.] Sic Lindenbrogius ediderat. In Regio ac Tolof. Mſ.* et in Rom. Editione *Prostasia* legitur: [*Prosthasia* in Mſ. Colb.] ex quo *Prophthasiam* edere malui ex auctoritate Strabonis, et Stephani, qui Phradam prius dictam prodit: Φράδα πόλις ἐν δράγγαις, ἣν Ἀλέξανδρος προφθασίαν μετωνόμασεν. χάραξ ἐν ἕκτῳ χρονικῶν. Auctor est Plutarchus in 2. de fortuna Alexandri, Prophthasiam a Macedonibus conditam in Sogdianis. Quare cum id nomen Graecum esse constet, Prophthasiam praefero. προφθασία enim Graeca vox est: sic sacrum quoddam apud Clazomenios dictum docet Diodorus Siculus xv, 18. VALES. Edidi autem *exadversum*; quod ex Vat. etiam notatum est in patris exemplari, ut ab Lindenbrogio ex Medicaeo; et docta ex doctis aliis scriptoribus aemulari voluit Ammianus, ut alibi docebo. GRON.

72. *Amnis*] multo minor Arachotus, quod nomen et metropoleos fuit, paludem efficit *Arachotoscrenen* (Ἀράχωτος κρήνην.) — *Alexandria.* Plinius vi, 23. Isidoro Charac. Alexandriopolis. Mannert p. 76 – 80 W.

73. *Artabii flumine.*] Supra *Arabium* dixerat. Apud Ptolemaeum est ἀράβιος ποταμοῦ. Marcianus tamen in periplo ἀρτάβιος dicit. VALES.

Arabio] Sic correxi τὸ *Artabio*, quod contextum obsederat, est enim idem, qui Drangianos permeat. W.

Montes Barbitani.] Ptolemaeo ὄρη καλούμενα ἄρβιτα. Forte Harbitani legendum: sic supra *Nazavicium* pro *Hazavicium*: et apud Marcellinum Comitem in Chronico *Narbazaicus* pro *Harbazacio.* VALES.

Sedratyra.] Reg. codex [et Colbert.] *Sedratira.* An forte ea est, quae apud Ptolemaeum σωσξίτρα? VALES.

Gynaecon limen] γυναικῶν λιμήν, qui cur ita dictus, nescio. cf. Mannert p. 7. et 42 — 49. W.

74. *Mare praetentum a Caspiis.*] Hanc oram describit Strabo lib. XI. pag. 508. sed spatia non exprimit. VALES.

Ab ostiis Nili fluminis.] Inter Nilum fl. et sinum Arabicum breve spatium interest 90 circiter stad. ut ex Eratosthene prodit Strabo. VALES.

75. *Non indecoribus barbis*] Idem de Persis testatur Procopius in ἀνεκδότοις, ubi ait Venetianos et Phrasinos mentum et mustacas non rasisse ex more Romanorum, sed promissa undecumque barba instar Persarum fuisse. Iam de promissis eorumdem capillis testis est Seneca in Epist. ult. Ex quibus interpretari soleo locum Libanii ex Orat. funebri in Iulianum, pag. 325. (Reisk. I. p. 617.) ἡμεῖς μὲν ᾠόμεθα γῆν περσῶν ἅπασαν μέρος τῆς Ῥωμαίων ἔσεσθαι καὶ γλῶτταν ἀμείψειν, καὶ στολὴν μετακοσμήσειν, καὶ κερεῖν κόμας. Hinc in Epitaphio Aeschyli Atheniensis, Poetae tragici:

Καὶ βαθυχαιτήεις Μῆδος ἐπιστάμενος. VALES.

Herodoto dicuntur κομῆται L. VI. c. 19. Cf. Brisson. p. 561. W.

Gladiis

Gladiis cincti cernuntur.] Iosephus lib. 18. Antiq. cap. 3. de Perfis idem dicit: *μαχαιροφορεῖν τε γὰρ ἔθος ἅπασι.* VALES. Cf. Briffon. p. 628. W.

Quem Graecorum veterum morem.] De hoc more veterum Graecorum loquitur et Ariftot. in 2. Polit. cap. 6. *ἐσιδηροφοροῦντό τε γὰρ οἱ ἕλληνες, καὶ τὰς γυναῖκας ἐωνοῦντο παρ' ἀλλήλων.* VALES.

Thucydides eft auctor.] Thucyd. lib. 1. c. 6. coll. c. 5. (ubi v. Waff. et Duker. p. 297. Bip. W.) LINDENBR.

76. *Effufius foluti in Venerem* cet.] Herodot. 1, 135. *Γαμέουσι δ' ἕκαστος αὐτέων πολλὰς μὲν κουριδίας γυναῖκας, πολλῷ δ' ἔτι πλεῦνας παλλακὰς κτῶνται.* Cf. Briffonius p. 498. W.

Puerilium ftuprorum expertes] Herodotus de Perfis lib. 1. c. 135. *ἀπ' ἑλλήνων μαθόντες παισὶ μίγνυνται.* LINDENBR.

Puerilium ftuprorum expertes.] At contrarium de Perfis tradit Sextus lib. 1. Pyrrhon. Hypotyp. *παρὰ μὲν πέρσαις ἔθος ἐστὶν ἀῤῥενομιξίαις χρῆσθαι· παρὰ δὲ Ῥωμαίοις ἀπαγορεύεται νόμῳ τοῦτο πράττειν.* [Ammiano tamen favet Curtius in libro x. c. 1. ubi Orfines Perfa ait, *moris non effe Perfis mares ducere, qui ftupro effeminarentur.*] VALES. v. Briffonium p. 500. W.

[*Pro opibus quisque adfcifcens matrimonia plura vel pauca.*] Sic Perfae, fic Hunni, ut Dexippus docet, ita etiam Germani fecerunt, ficuti Tacitus in libro de moribus Germanorum tradit. Eumdem morem Saraceni fervarunt, et omnes Arabes, ac Muhammedis fectatores, quos hodieque Turci imitantur.] VALES.

Per libidines varias caritas difperfa torpefcit] nullam amant, quia amant plures. W.

Potandi aviditatem vitantes.] Mirum hoc de Perfis, fi verum eft Ammiani aevo ita moratos fuiffe: quippe cum ex Xenophonte, Herodoto, Athenaeo, aliisque conftet, adeo ebrietati eos olim deditos, ut faepe neque pes, neque caput fuum officium fecerint. LINDENBR. v. Briffon. p. 475. W.

77. *Venter unicuique velut folarium.*] Feritatem hoc populi et barbaros mores notat: *Belluarum quippe ritus eft, ex ventris efurie horas fentire, et non habere certum, quod conftat humanis ufibus adtributum.* Caffiodorus lib. 11. Variar. 46. Refpexit autem Ammianus ad Plauti verfus in Boeotia. *Apud A. Gellium lib. 3. cap. 3.

Me puero venter erat folarium
Multo omnium iftorum optimum et veriffimum.
Ubi ifte monebat effe, nifi cum nihil erat:
Nunc etiam quod eft, non eft, nifi Soli lubet. LINDENBR.

Quod inciderit] *τὸ τυχόν.* W.

Nec quisquam poft fatietatem.] Procopius Perficor. lib. 11. *Μονότροποι, εἴπερ ἄλλοι τινὲς, οἱ Πέρσαι εἰσὶν, καὶ τὰ ἐς τὴν δίαιταν ὑπεράγαν σκληροί.* LINDENBR.

Superfluos fibi ingerit cibos.] Bellaria intelligit ac fecundas menfas, quibus carebant Perfae. Sed contrarium dicit Herodotus lib. 1. c. 133. Perfas fcilicet cibis uti paucis, bellariis autem plurimis: *σίτοισι δὲ ὀλίγοισι χρέονται· ἐπιφορήμασι δὲ πολλοῖσι καὶ οὐ καλοῖσι.* Perfis quidem patrium id effe inftitutum tradit Xe-

nophon, *τὸ μονοσιτεῖν*: quod eſt ſemel tantum in die edere, idque ſub veſperam, ut docet Procopius lib. 1. Perſic. VALES.

79. *Nec ſtando mingens* etc. *viſitur facile* Perſa. teſte etiam Xenophonte Cyrop. 1, 2. extr. W.

Nec ad requiſita naturae ſecedens.] Idem dicit Xenophon lib. 8. c. 8. §. 11. de inſtitutione Cyri: *κἀκεῖνο ἦν αὐτοῖς ἐπιχώριον τὸ μεταξὺ πορευομένοις μήτε ἐσθίειν, μήτε πίνειν, μήτε τῶν διὰ ταῦτα ἀναγκαίων μηδὲν ποιοῦντας φανεροὺς εἶναι.* Eamdem Perſarum verecundiam teſtatur et Dio Chryſoſtomus Orat. 13. de exſilio (Reisk. 1. p. 429.) *καὶ τὸ γυμνοῦσθαι τὸ σῶμα αἴσχιστον αὐτοῖς ἐδόκει καὶ τὸ ὀπυίειν ἐν τῷ φανερῷ.* Et ante utrumque Herodotus lib. 1. c. 99. [Idem obſervant hodieque Muhammedani, inprimis Turci.] VALES.

80. *Diſſoluti*] discincti. *Artuum laxitate*, arctis veſtibus non impedita. *Artifices* callidi. W.

Inſanumque loquentes ac ferum.] Perſae a puero aſſueſcebant magnitudini vocis. Euſtathius in Dionyſium: *ἀσκεῖν δὲ λέγονται καὶ μεγαλοφωνίαν οἱ Πέρσαι*; ex Strabone lib. XV. VALES.

Inſanum] mirum, quantum loquaces blaterent. W.

Cutes vivis hominibus detrahunt.] Tzetzes Hiſtor. Chil. 1. cap. 1. de Peteſaci ſupplicio, cui Amytis filia Aſtyagis *τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξώρυξεν, ἐκδείρασά τε ζῶντα, ἀνεσκολόπισε σταυρῷ.* Vid. Briſſonii V. C. de Reg. Perſ. lib. VI. LINDENBR.

Menſae abaco, vel officii cauſa pocillatoribus *adſtanti.* W.

Proſtratis pellibus.] Pelles Perſicae in pretio fuere, ut ſuperioribus libris notavi: eaeque variis coloribus eleganter erant pictae. Callixenus Rhodius lib. 4. de Alexandria: *ψιλαὶ δὲ περσικαὶ τὴν ἀνὰ μέσον χώραν ἐκάλυπτον, ἀκριβῆ τὴν εὐγραμμίαν τῶν ἐνυφασμένων ἔχουσαι ζωδίων*: quem locum citat Athenaeus lib. V. p. 197. B. Plutarchus quoque in Ageſilai vita de Pharnabazo Perſa haec dicit: *ὑποβεβλημένων αὐτῷ κωδίων μαλακῶν καὶ ποικίλων δαπίδων*: pro quo Xenophon lib. 4. rerum Graec. ubi eamdem rem narrat, habet: *ὑποτιθέντων δὲ αὐτῷ τῶν θεραπόντων ῥαπτά.* Eaedem pelles etiam Babylonicae videntur dictae: diſtinguuntur tamen in leg. 16. D. de publicanis. Gloſſarium vetus: *βαβυλωνικὸν δέρματος εἶδος.* Earum mentio eſt apud Zonaram in rebus Conſtantii, ubi de Hormisda loquitur: *σκηνή ποτε τῷ πατρὶ αὐτοῦ διεκομίσθη ἐκ βαβυλῶνος δέρμασιν ἐγχωρίοις ποικιλώτερον εἰργασμένη.* Hieronymus ad Laetam de inſtitutione filiae: *Divinos codices amet, in quibus non auri et pellis Babylonicae vermiculata pictura, ſed ad fidem placeat emendata et erudita diſtinctio.* His igitur pellibus tricliniares lectos ſternere ſoliti erant Perſae. VALES.

Labra omnium vinciuntur.] Patrium fuit apud Perſas in menſa ſilentium ſervare, ut teſtis eſt Menander Protector lib. 2. Hiſt. his verbis, *ὁ δὲ περσῶν πρεσβευτής, τοῦ διζαβούλου συντονώτερον ἐπεγκαλοῦντος, περιφρονήσας τὸν νόμον τῆς σιωπῆς τὸν ἰσχύοντα παρ' αὐτοῖς ἐν ταῖς ἑστιάσεσιν, ἐπιτροχάδην ἤρξατο διαλέγεσθαι.* Accedit Theophylactus lib. V. Hiſt. cap. 5. ubi ait Choſroem epulantem manu ſignificaſſe, ut neſcio quis ultimo ſupplicio afficeretur: *οὐ γὰρ εὐωχουμένοις θέμις τοῖς πέρσαις διαλαλεῖν.* Atque hinc forte eſt, quod apud Xenophontem lib. 8. Cyrus inducitur

in ſollemni convivio non niſi finitis epulis cum convivis loquens. Sunt alioquin Parthi natura taciturni, ut prodit Iuſtinus lib. 41. cap. 3.

[Heic autem docet Ammianus, quod nusquam alibi legere memini, apud Perſas labra famulorum miniſtrantium ad menſam et adſtantium vincta fuiſſe pellibus, ita ut nec hiſcere, nec loqui, ac ne ſpuere quidem poſſent. Quod factum puto; ne famuli dapes quas menſis inferebant, halitu ſuo inficerent. Sed *proſtratis pellibus* quid heic ſignificet, plane ignorare me fateor.] VALES.

Ita proſtratis pellibus labra omnium vinciuntur.] Valeſius ad h. l. (et Reineſius in Var. lectionibus p. 426.) de capiſtro quodam, φορβειᾷ, accepit, quo famulorum ora fuerint involuta atque munita, negat tamen ſe huius moris mentionem alibi inveniſſe, et cur *proſtrata* iſta vincula nominentur, fatetur ſe ignorare. Ego vero τὸ *labra vinciuntur* *non ita nimis premendum reor, immo *proſtratas pelles* de lectis tricliniaribus, inverſaque orationis ſtructura totum locum ſic intellexerim: ita per omne prandiorum tempus ora omnium clauſa fuere, ut nec hiſcere nec ſpuere liceret. — Reineſius provocat ad Lipſium ad Senec. Ep. 47. W.

81. *Leges — latae contra ingratos.*] Tzetzes Hiſtor. Chil. 3. cap. 98.

> Νόμος κοινός τις Περσικός ἐστι, κατ' ἀχαρίστων
> Τοὺς δυναμένους σύμπαντας χάριν ἀποδιδόναι,
> Καὶ μὴ διδόντας ἰσχυρῶς εὐθύνων, καὶ κολάζων.
> Τοὺς ἀχαρίστους οἴονται καὶ γὰρ πρὸς τὴν πατρίδα,
> Καὶ πρὸς γονεῖς, καὶ πρὸς θεὸν, ἀσεβεστάτους εἶναι. LINDENBR.

Deſertores] acie excedentes. W.

Ob noxiam unius omnis propinquitas perit.] Exempla duri huius moris apud Herodotum lib III. 119. Eſther cap. 8. Neque mitior lex Macedonum, *qua cautum erat, ut propinqui eorum, qui Regi inſidiati eſſent, cum ipſis necarentur.* Curtius lib. VI. c. 11. At in Romano Imperio ultra auctores ſuos delicta non plectebantur. Dionyſius Halicarn. id notat in coniuratione Marſici et civilis belli, lib. VIII. c. 80. τὸ ἔθος τοῦτο Ῥωμαίοις ἐπιχώριον γέγονεν, ἀφεῖσθαι τῆς τιμωρίας ἁπάσης τοὺς παῖδας, ὧν ἂν οἱ πατέρες ἀδικήσωσιν, etc. Idque verum, quam diu respublica libera, niſi quod M. Ciceronis ſententia etiam ad Lepidi liberos bonis publicatis parentis calamitas pervenit, ut ipſe Tullius ad Brutum ſcribens ait Epiſt. XI. et XIV. *Videtur illud eſſe crudele, quod ad liberos, qui nihil meruerunt, poena perveniret: ſed id et antiquum eſt, et omnium civitatum, ſiquidem et Themiſtoclis liberi eguerunt.* At poſtquam in unius poteſtatem dominatio recidiſſet, etiam in perduellionum, aut adfectatae tyrannidis convictorum pignora ſaevitum: ut ſub Tiberio Seiani; ſub Severo Plautiani, Albini, Nigri; ſub Theodoſio, Maximi nefandiſſimi tyrannorum pignora, ob parentum peccata miſere periere. *Etiam priſca Mediolanenſium lege in crimine laeſae maieſtatis corporaliter puniebantur collaterales, quantumvis innocentes: ſed Karolus V. Imp. novellis ſuis Conſtitutionibus Dominii Mediolanenſis, et hanc legem et alia decreta tyrannica ſancivit eſſe antiquata et correcta.* Quo etiam pertinent, quae de Maratocuprenorum liberis Ammian. lib. 28. c. 2. §. 14. ſcribit. Itaque Arcad. et Honor. Impp. Conſtitutione, poena quoque in partem ad filios ex-

tenditur, quorum parentes laesae maieſtatis reatum incurrerunt. L. 5. C. ad L. Iuſ. Maieſt. LINDENBR.

Ob noxam unius omnis propinquitas perit.] Hoc maxime ſupplicio plectebantur apud Perſas ii, qui Regem interfecerant. Quo fiebat, ut raro admodum Principum illorum vita inſidiis appeteretur, ut Claudianus canit ad Eutropium II, 478.

Rarus apud Perſas Regum cruor: unaque toto
Poena manet generi. quamvis crudelibus aeque
Paretur dominis. VALES.

Cf. Edm. Merillii obſſ. p. 122. W.

82. *Facundos iurisque publici peritiſſimos poſt indoctorum collocat terga.*] Aſſeſſores Magiſtratuum intelligit tam civilium quam militarium, qui erant iuris publici, id eſt iuris civilis peritiſſimi. Nam cum Magiſtratus ipſi plerumque illiterati, interdum et barbari eſſent; neceſſe erat ut iuris peritos ſibi adiungerent, quorum opera in iure dicundo ſublevarentur. Itaque huiusmodi Aſſeſſores, quaſi ὑποβολεῖς neceſſaria pro tempore ſuggeſturi, poſt terga Magiſtratuum ſtabant: quod indignatur etiam Syneſius in Orat. de Regno: νῦν γε καὶ τὴν βουλαίαν θέμιν αὐτὴν καὶ θεὸν οἶμαι τὸν στράτιον ἐγκαλύπτεσθαι, ὅταν ὁ σισυροφόρος ἄνθρωπος ἐξηγῆται χλαμύδας ἐχόντων, καὶ ὅταν ἀποδὺς τὸ ὅπερ ἐνῆπτο κώδιον περιβάληται τήβεννον, καὶ τοῖς Ῥωμαίων τέλεσι συμφροντίζοι περὶ τῶν καθεστώτων, προεδρίας παρ᾽ αὐτὸν πού τὸν ὕπατον, νομίμων ἀνδρῶν ὀπίσω θακούντων. *Nunc vero et Themidem conſilii publici praeſidem et Martem ipſum arbitror erubeſcere, cum vir pellitus praeeſt chlamyde indutis, et depoſita pelle qua amictus erat, togam ſumit, et cum Magiſtratibus Rom. de Rep. conſultat, in primis ſubſelliis iuxta ipſum Conſulem ſedens, viris iuris peritis poſt tergum ſedentibus.* Ac fortaſſe νομικῶν ſcribendum eſt pro νομίμων. [Hic invehitur Syneſius in Barbaros, Gothos, aliosque, qui apud Romanos dignitates civiles et militares conſecuti eſſent, et depoſitis pellibus ſuis, de Romanis iudicarent, ac de Rep. conſilium haberent.] VALES.

Facundos iurisque peritiſſimos poſt indoctorum collocat terga] Sermo eſt de *aſſeſſoribus* non tam Praetorum quam aliorum magiſtratuum, qui armorum quam civilis doctrinae peritiores eſſent, uti recte noſtrum locum exponit *Hommel* de forma tribunalis §. VIII. W.

Nam quod ſuperſidere corio.] Herodotus lib. v. c. 25. Valerius Maximus lib. VI. cap. 3. LINDENBR.

Superſedere corio damnati.] Minime vero id finxit vetuſtas, ut ſuſpicatur Marcellinus. Nam praeter exemplum a Cambyſe Rege editum in Siſamnem, quod refert Herodotus lib. v. c. 25. alterum longe gravius refertur a Diodoro Siculo lib. 15. c. 10. (ubi vid. Weſſeling. W.) Cum Tiribazus Praefectus delatus eſſet ab Oronte, quod cum Lacedaemoniis occulte ſentiret, Artaxerxes Rex Perſarum eius rei cognitionem tribus mandavit iudicibus: quos cum pecunia corruptos fuiſſe poſtea comperiſſet, vivis cutem detrahi iuſſit, eamque cutem inſterni ſellis, quibus novi iudices quos eorum loco legerat, ſeſſuri erant. Simile exemplum Pyrrhus in Niciam Tarentinum ſtatuiſſe memoratur, eo quod Tarentum prodere voluiſſet. Sellam enim conſtrictam loris de Niciae occiſi pelle reliquit Miloni, cui cuſtodiam arcis cum praeſidio militari

mandabat, ut ait Zonaras lib. 2. Hist. VALES. Recentiora diri illius supplicii exempla dabit Brissonius p. 578. W.

83. *Formavimus*] i. e. descripsimus. cf. XXIX, 3. W.

**Nobilitas omnis et splendor.*] Hi sunt, quos Xenophon in libris de Institutione Cyri passim appellat ὁμοτίμους, qui erant equites. Ceteri δημόται, id est plebeii vocabantur. Persae igitur in duo genera divisi erant, in Nobiles seu ὁμοτίμους, et plebeios seu δημότας. Et Nobiles quidem militaribus studiis exercebantur, atque ex equo pugnabant. Plebeii autem in bello sarcinas Nobilium portabant quasi calones, ut docet Xenophon in libro 2. de Institutione Cyri c. 3. §. 14. ubi Pheraulas nomine plebeiorum ita loquitur: ἡμεῖς δέ γε, ἔφη, ἐν μεγάλοις φορτίοις καὶ βαδίζειν καὶ τρέχειν ἠναγκαζόμεθα. VALES.

In speciem Mirmillonum contecti.] Sic lib. 16. c. 12. de Ramano milite dixit Marcellinus: *Vulneribus declinandis intentus, seque in modum Mirmillouis operiens:* scilicet Myrmillones cum adversus retiarium in arena pugnabant, oblongo scuto tegere sese ac genu inflexo subsidere solebant. Ausonius in Ep. Eidyllii 17. *Et Mirmillo in armis subsidens.* Hinc Myrmillonica scuta a veteribus dicta esse non dubito, eo quod scutis Mirmillonum essent simillima. De his in Festi Pompeii Epitome haec leguntur: *Myrmillonica scuta, cum quibus solet pugnari de muro.* Erant enim ad hoc ipsum apta. Ex quo patet Myrmillonem per υ Graecum scribi debere, quemadmodum in Edit. Rom. hic et in Regio codice, *Vatic.* [ac Colbert.] utrobique exaratur. Placetque opinio Turnebi, qui a Graeca voce μυρμιδόνος Latinam vocem deducit in lib. 3. Advers. Porro Persicos pedites eiusmodi scuta gestasse, docet Procopius lib. 1. τοὺς δὲ θυρεοὺς τοιούτους τὸ μέγεθος προβέβληνται μόνον, ὅπως αὐτοὶ πρὸς τῶν πολεμίων ἥκιστα βάλλωνται. Sed quid vetat, quominus Ausonii locum, quando hic se offert occasio, explicemus? quem Scaliger in lib. 2. Auson. Lect. prorsus infeliciter enarravit. Is sic habet: *Simile ludicro quod Graeci στομάτιον vocavere. Officula ea sunt, ad summam 14. figuras Geometricas habent: harum verticularum variis coagmentis simulantur species mille formarum: elephantus bellua, aut aper bestia, anser volans, et myrmillo in armis subsidens, etc.* His verbis loculum Archimedium intelligi dico, de quo Atilius Fortunatianus in lib. de metris sic scribit: *Nam si loculus ille Archimedius 14. eboreas lamellas, quarum anguli varii sunt, in quadratam formam inclusas habens, componentibus nobis aliter atque aliter, modo galeam, modo sicam, modo navem figurat, et innumerabiles efficit species: solebatque nobis pueris hic loculus ad confirmandam memoriam plurimum prodesse, etc.* Adde Ennodium in Epigram. 133. quod est de Stomatio. VALES. Non sustinui mutare illam varietatem Valesianae scripturae in principio vocis mirmillo, etsi parum decoram; nedum ut invideam illi infelicem electionem etymologiae, qua longe praestantiorem alii dederunt. Satis lepidum quoque tunc mirmillones utique subsidere in armis, quum componuntur cum retiario, non etiam in pugna cum Threce. GRON.

Iussa faciunt ut calones.] Idem testatur Procopius lib. 1. Persic. apud quem Belisarius haec de peditibus Persicis dicit: τὸ γὰρ πεζὸν ἅπαν οὐδὲν ἄλλο ἢ ὅμιλός ἐστιν ἀγροίκων οἰκτρῶν, οἳ ἐς τὴν παράταξιν ἐπ᾽ ἄλλῳ οὐδενὶ ἔρχονται ἢ τεῖχός τε διορύτ-

τειν καὶ τοὺς τεθνεῶτας σκυλεύειν, καὶ τἄλλα τοῖς στρατιώταις ὑπηρετεῖν. Hanc ob cauſam ab Agathia lib. 3. in Phaſidis obſidione dicuntur ἀχθοφόροι et ἐργοπόνοι et ὑπηρέται. Et innominatus Auctor apud Suidam Θῆτας vocat: οἱ αὐτοὶ εἰς τὸν πόλεμον πέρσαι θητικὸν ἐπήγοντο πλεῖστον οσον, καὶ παιδία καὶ γυναῖκας, οὓς κατά τινα δὴ πάτριον νόμον ἐς τοὺς κινδύνους θεατὰς τῆς οἰκείας ἀλκῆς ἦγον. Quem locum equidem Dionis eſſe crediderim: ſtilus enim neſcio quid Dionis refert. Sed quod ſeu Dio, ſeu quis alius hic ait, ſolitos eſſe Perſas ſecum ad bella feminas quoque educere, idcirco ut fortitudinis ipſorum ſpectatrices ſint, vereor ut omnino verum ſit. Magisque placet quod Libanius ſcribit in βασιλικῷ: ideo mulieres a Perſis in exercitu circumduci, ut ſervilia miniſteria exhibeant: ἀγείρουσι δὲ τὰς γυναῖκας σκευοφόρους εἶναι τῇ στρατιᾷ. Huius Perſici moris meminit etiam Herodianus lib. 6. VALES.

Nec ſtipendiis aliquando fulta.] Scribit Herodianus in lib. 6. Perſas militantes nulla ab Rege ſtipendia accipere, ſed quoties ad bella proficiſcendum eſt, Regis edicto promiſcuam virorum, interdum et mulierum multitudinem convenire, ac peracto bello ſuas quemque domos repetere, eaque dumtaxat commoda militiae habere, quae ex hoſtili agro diripere potuerint. Porro non omiſerim pedites a Perſis vocari κάρδακας, ut docet Cornelius Nepos in Datame: *Habebat Autophradates barbarorum equitum* xx. *peditum centum millia, quos illi Gardates vocant.* lege *Cardaces.* Sic enim dicebantur milites apud Perſas a voce κάρδα, quae fortem ſignificat: quamquam Heſychius nomen id gentis videtur exiſtimaſſe: ſic enim ſcribit: Κάρδακες οἱ στρατευσάμενοι βάρβαροι ὑπὸ περσῶν, καὶ εἰς ἀσίαν οὕτω καλοῦσι τοὺς στρατιώτας ἀπὸ ἔθνους ἢ τόπου. Eorum meminit et Polybius lib. v. c. 79. in exercitu Antiochi Magni: καὶ κάρδακες οἱ μετὰ λυσιμάχου τοῦ γαλάτου χίλιοι. Et Plutarchus in libro, ὅτι οὐκ ἔστιν ἡδέως ζῆν κατ' ἐπίκουρον· οὐδὲ γάρ, inquit, ἱέρων γ' ἂν οὐδὲ ἄτταλος, οὐδὲ ἀρχέλαος ἐπείσθησαν σιμωνίδην καὶ εὐριπίδην καὶ μελανιππίδην καὶ κράτητας καὶ διοδότους ἀναστήσαντες κατακλῖναι κάρδακας καὶ ἀγριάνας μετ' αὐτῶν καὶ καλλίας γελωτοποιούς. Denique Ammonius Grammaticus eorum quoque mentionem facit, et Euſtathius in Iliad. lib. 2. ex Pauſaniae ex Aelii Dionyſii Vocabulariis. VALES.

Stipendiis fulta.] Sic loquuntur Impp. in lege XI. Codicis Theod. de filiis militarium: *Si filii primipilarium reperti fuerint, qui ingreſſi legitimos annos nullis ſtipendiis fulciuntur.* Eodem ſenſu noſter quoque Marcellinus in lib. 22. dixit in Iuliano ad expeditionem Perſicam properante: *Reliquit Conſtantinopolim incrementis maximis fultam.* Et Paulinus in Carmine ad Iovinum:

Huius divino mortales munere fulti.

Apuleius quoque in Apologia: *Neque enim diu eſt, cum te crebrae mortes propinquorum immeritis hereditatibus fulſerunt.* VALES.

Ut in bellis civilibus et externis adſidue vexaretur.] Huius loci emendatio codici Regio debetur, in quo ita perſcriptus eſt: *Ni bellis civilibus et ext. adſ. vexarentur.* quemadmodum in *Toloſ. et Vatic. MSſ.* et in vetuſtiſſima quoque Editione Romana ſcriptum eſſe memini. Cuius lectionis veritatem pluribus confirmare nihil neceſſe eſt. Satis eſt eam lectori proponere: quod

et alibi iam fecimus, et poſtea facturi ſumus, quoties manifeſta veritas argumentis non egebit. Perſas porro civilibus et externis adſidue bellis exercitos eſſe praeter Amm. Marcellinum teſtatur et Philo in lib. 2. de ſpecialibus legibus, idque inceſtis eorum connubiis attribuit: ἀεὶ γὰρ ἐν στρατείαις καὶ μάχαις εἰσὶ, κτείνοντες καὶ κτεινόμενοι, καὶ τότε μὲν τοὺς πλησιοχώρους κατατρέχοντες, τότε δὲ τοὺς ἐπανισταμένους ἀμυνόμενοι. πολλοὶ δὲ πολλαχόθεν ἐπανίστανται τοῦ βαρβαρικοῦ μὴ πεφυκότος ἠρεμεῖν. πρὶν γοῦν καταλυθῆναι τὴν ἐν χερσὶ στάσιν, ἑτέρα φύεται· ὡς μηδένα τοῦ ἔτους ὑπεξηρῆσθαι καιρὸν εἰς ἡσυχίαν, ἀλλὰ καὶ μεθ' ἡμέραν καὶ νύκτωρ ὁπλοφορεῖν, πλείονα χρόνον ἐν τοῖς στρατοπέδοις ἐν ὑπαίθρῳ ταλαιπωροῦντας ἢ ἐν ταῖς πόλεσιν οἰκοῦντας διὰ πολλὴν ἔνδειαν εἰρήνης. VALES.

Bellis civilibus] v. c. Cyri iunioris et Satraparum. *Vexarentur.* Reineſ. *verſarentur.* W.

84. *Indumentis plerique eorum ita operiuntur.*] De veſtitu Perſarum multa Briſſonius de Reg. Perſar. lib. 11. p. 552. ſſ. LINDENBR.

Lumine colorum vario.] Idem ait Herodianus lib. 4. ἐσθῆτι χρυσῷ καὶ βαφαῖς διαφόροις πεποικιλμένοι. Sextus quoque in lib. 1. Hypotyp. πέρσαι μὲν ἀνθοβαφεῖ ἐσθῆτι καὶ ποδήρει χρῆσθαι νομίζουσιν εὐπρεπὲς εἶναι. *Perſae veſtibus varii coloris et talaribus uti decorum putant.* VALES.

Lumine colorum fulgentibus vario] verſicoloribus (cum pavonum caudis comparat Aelianus Hiſt. animal. v, 21.) W.

Lateraque diſſuta relinquant flatibus agitari.] Idem exprimit Herodianus lib. 3. c. 4. de Perſis: παρῃωρημέναις ἐσθῆσι κοσμούμενοι. et lib. 4. χαῦνον ἐσθῆτα vocat, itemque χαύνως παρῃωρημένην περὶ τοῖς σκέλεσι. Iuſtinus fluidam dicit. Manilius IV, 748.

Et Syriae gentes et laxo Perſis amictu. VALES.

Diſſuta fluentia. W.

Margaritis] quos *lapides*, uti in fine *gemmas* appellat, quamquam non omnes ad lapides referunt. v. Salmaſium ad Solinum p. 784. quem omnino ad h. l. contuli. W.

Poſt Indiam victam et Croeſum.] In Regio *et Toloſ.* codice diſerte ſcribitur, *poſt Lydiam:* [in Colbert. *Ludiae:*] quam ſcripturam veram eſſe arbitror. Sic pag. 78. *a Rom. et Pompeio.* Hegeſippus lib. 1. cap. 14. ex Ioſepho pag. 718. Ita enim ſcribit quoque Herodotus, Perſas, antequam ſubigerent Lydos, nihil lautum neque opiparum habuiſſe, neque in victu neque in veſtitu: πέρσῃσι γάρ, πρὶν Λυδοὺς καταστρέψασθαι, ἦν οὔτε ἁβρὸν οὔτε ἀγαθὸν οὐδέν. Sed et Dionyſius Characenus, eiusque interpres Rufus Feſtus Avienus in Situ Orbis id ipſum teſtatur v. 1257. ſſ.

— — *Iam longi tempore ſaecli,*
Ex quo Maeonios (id eſt Lydos) *bello trivere cruento,*
Illudunt auro veſtes, et cuncta teguntur
Auro membra viris, auro veſtigia condunt.

In his verſibus *illudunt* ſcripſi: nam *illidunt* non placet. Sic apud Paulinum in Epithal. in Iulianum legitur: *Horreat inluſas auro vel murice veſtes:* et alibi apud eumdem Paulinum *camera muſivo inluſa* dicitur. [Virgilius in 2. Georgicon *illuſas auro veſtes* vocat.] Sed ut ad rem redeam, firmat hanc quoque emen-

dationem Iustinus lib. 41. c. 2. *Parthis vestis primum sui moris; posteaquam accessere opes, ut Medis perlucida ac fluida.* De aureis Persarum calceis loquitur etiam Libanius in eleganti Epistola ad Modestum, qua illum podagra laborantem consolatur: μέγιστον δὲ, ὅτι χρυσοφορῷ περὶ τοῖν σφυροῖν κατὰ τοὺς περσικοὺς σατράπας. Iulianus in Orat. 2. ad Constantium. VALES.

85. *Res statuit ut.*] In Regio cod. et Edit. Rom. deest particula *ut.* Sic enim scribitur: *Restatuit super:* quare amplector lectionem quam exhibet Mariangeli Accursii Editio: *Restat ut.* In libro quidem 16. c. 7. §. 4. legitur: *Res monuit super eodem Eutherio:* et lib. 23. c. 6. init. *Res adegit huc prolapsa.* VALES.

Apud Indos et Persas margaritae reperiuntur.] Vid. Athenaeus Dipnos. lib. III. p. 93. C. D. Plinius lib. IX. cap. 35. Solinus cap. 56. Aelianus de Animal. lib. X. cap. 14. Theophylactus Bulgar. in Matth. cap. 13. Procopius Persicor. lib. I. *Marbodus cap. LXI.* LINDENBR.

Apud Indos et Persas — permistione roris conceptae] originem debentes rori certo anni tempore admixto. W.

Coitum quemdam humoris.] Hunc locum sic distingui mallem: *Cupientes enim velut coitum quemdam, humores ex lunari aspergine capiunt: etc.* Haec porro omnia fere transscripta sunt ex Solini cap. 56. VALES.

Cupientes enim velut coitum quendam (Solinus magis poëtice: *conceptu sitiunt rorem velut maritum) humores,* pergit Ammianus, *ex lunari adspergine capiunt* (mel. Solinus *concipiunt)* Lunaris vero adspergo nil aliud nisi *ros* Plinii, quem rorem, ne uno verbo bis terve uterentur, circumscribere Solinus et Ammianus maluerunt poëtarum more, quibus, v. c. Alcmani, ros est ἀέρος θυγάτηρ καὶ σελάνας. Salmas. p. 796. — *densius oscitando* valvas paullulum aperiendo (pandendo Plin.) — Ex quo conceptu *gravidulae edunt* tres, vel duos, vel unum globulum, qui quod *unus* est, *unio inde appellatur; nam evisceratae* reclusae (accouchées) *aliquoties singulas, sed maiores pariunt* ostendunt. Ita si explices, non est, quod cum Salmasio p. 822. offendas. W.

Uniones ideo sic appellatos, quod evisceratae conchulae.] Nihil verius hac lectione, quam sine ulla litura exhibet Ms. Flor. Corrupte vero retro Editiones, *quod eius terrae conchulae.* Optime ad Ammiani verba Iul. Solin. cap. 50. *In aqua mollis est unio, duratur evisceratus: nunquam duo simul reperiuntur, unde unionibus nomen datum.* LINDENBR.

[*Evisceratae conchulae singulas aliquoties pariunt.*] Solinus in capite 56. ex quo pleraque hausit de margaritis Marcellinus, sic loquitur: *In aqua mollis est unio: duratur evisceratus:* ubi in veteri codice Lipsii legitur *exemtus*, quemadmodum ait Ant. Delrio.] VALES.

86. *Saginis*] alimentis. W.

Flexuosos contra et rutilos.] Hunc locum Cl. Salmasius in tomo 2. Solinianarum Exercit. (p. m. 798. W.) sic corrigendum putavit: *Vespertini vero fuscos: Sol contra et rutilos et maculosos interdum.* Sane Plinius in lib. 9. et ex eo Solinus concharum fetus Sole rubescere ac fuscari scribunt; ideoque conchas ut praecipuum custodiant, pelago altius mergi. Sed nulla hic emen-

datione opus est. Ait enim Marcellinus, conchas magis de caelo quam ex mari fetus edere: idque ex eo probat, quod pro qualitate roris et serenitate caeli margaritas edunt candidas aut obscuras. Quod vero Sole fuscentur, non probat, conchis societatem esse cum caelo, non magis quam hominibus, quorum vultus a Sole coloratur. Ceterum quod de rotunditate et flexuositate margaritarum Marcellinus hic dicit, admensus est de suo. VALES. *Rutili* oppositi *claris*; *flexuosi*, non plane rotundi, *teretibus*. Nihil ego quidem hic obscuritatis video. W.

Metu fulgurum concussae inanescunt. Plinius: „ si tonuerit, „ physemata (bullas) efficiunt, speciem modo inani inflatam sine „ corpore, hos esse cochlearum abortus." W.

87. *Capturas difficiles*] cf. Salmas. p. 825. W.

88. *Quod genus gemmae etiam in Britannici secess.*] De margaritis Britannicis Tacitus in Vita Agricol. c. 12. Plinius lib. IX. cap. 35. Solinus cap. 56. Beda Anglosax. Histor. Eccles. lib. I. cap. I. Iordanes de Gothis pag. 6. *Marbodus cap. 61.

*Gignit et insignes antiqua Britannia baccas.**

Tertull. de Habitu mulieb. cap. 6. *Sed et si quid de mari Britannico aut Indico ambitio piscatur, conchae genus est, non dico conchylio, aut ostreo, sed nec peloride gratius de sapore. — Quod si concha illa aliud intrinsecus postulat, vitium eius magis debet esse, quam gloria. Et licet margaritum vocetur, non aliquid tamen intelligendum, quam conchae illius aliqua dura et rotunda verruca.** LINDENBR.

Dignitate dispari] non aeque aestimantur, atque orientales. W.

AMMIANI MARCELLINI

LIB. XXIV. C. I.

1. Ad Iulianum revertitur Nofter exercitum ducentem in Perfiam, de qua expeditione confer omnino Zofimum Lib. III, 13. ff. Gibbonum P. VI. ab initio. W.

Poft exploratam alacritatem exercitus.] In omnibus bellicis expeditionibus, five ad cladem, five ad victoriam maximum momentum afferunt militum animi: qui perinde ac metu feu alacritate praediti fuerint, de eventu ac fumma re fpes concipi poteft. Proinde duces inprimis animos militum explorare debent, antequam proelium ineant, aut obfidionem aggrediantur, aut quidvis magni momenti agendum fufcipiant: quod quidem prudentiffime factum ab Agamemnone docet Homerus *ἰλ. β.*

Πρῶτα δ' ἐγὼν ἔπεσιν πειρήσομαι, ἣ θέμις ἐστί.

Idem praeceptum frequenter inculcat Polybius. *πάντων*, ait, *τῶν κατὰ τὸν πόλεμον ἐνεργημάτων μεγίστην ῥοπὴν ἔχουσι καὶ πρὸς τὸ λείπεσθαι καὶ πρὸς τὸ νικᾶν αἱ ψυχαὶ τῶν ἀγωνιζομένων.* quae Polybii verba citat Suidas in *λείπεσθαι.* et Vegetius in lib. 3. cap. ult. et Leo in Tacticis Conftit. XX. §. 49. Exempla autem in fummis ducibus paffim Hiftoriae fuppeditant. Tacitus in 2. Ann. initio de Germanico. Theophylactus in fine lib. 1. de Philippico. VALES. Cf. XXIII, 5. extr. W.

Impetrabilem] ftrenuum, efficacem. XIV, 8. XXXI, 11. W.

Principem fuperari non poffe ufitato clamore teftantis.] Mf. *non poffe, Deum ufitato clamore teftati:* idque haud fine exemplo eft. Sic enim lib. XXVI. c. 7. *Reduxerunt ad caftra, teftati more militiae Iovem, invictum Procopium fore.* LINDENBR.

Itinerarium fonare lituos iubet.] Plane ut Graeci, *ὑποσημαίνειν τὸ εἰς ἔφοδιον* Pollux. LINDENBR. *Itinerarium* claffìcum. W.

Praeftructis] praeparatis. *Celfo praeter alios fpiritu* animo fpei pleno. W.

2. *Ductor ufu et docilitate*] peritia experiendo contracta. *Infolentiam*, infcitiam. — *agminibus quadratis* ad pugnandum femper paratis. v. *Naft Röm. Kriegsalterthümer* S. 233. ff. W.

Excurfatores quidem quingentos et mille.] Zofimus lib. III. c. 14. *χιλίους ἔγνω καὶ πεντακοσίους προπέμψαι, κατασκεψομένους εἴτι πολέμιον, ἢ προφανῶς, ἢ δι' ἐνέδρας ἐπίῃ.* LINDENBR. *Excurfatores*, praecurfatores, velites. W.

Supercilia fluminis praestringere] prope litora Euphratis iter facere, ut classem semper in oculis haberet. W.

Arinthaeo tradidit et Hormisdae.] Zosimus in lib. 3. τοῦ μὲν πεζοῦ βίκτορα στρατηγὸν καταστησάμενος, ὁρμίσδαν δὲ τῆς ἵππου καὶ Ἀρινθαῖον σὺν αὐτῷ. VALES. *Arinthaeo*, v. Ind. I. *Hormisdae* de quo ad XVI, 10. W.

Confertius] condensato agmine. *per plana et mollia* non aspera, prata cf. XIV, 2. *Dagalaiphus et Victor*, de quibus Ind. I. *Secundinus dux Osdroenae*, cuius nec antea, nec in sequentibus mentio fit. W.

Osdruenae Dux.] Melius scriberetur *Osdroenae*. Sic enim semper Marcellinus et Latini omnes appellant: at Graeci Ὀσροηνὴν ab Osroe quodam eius regionis tunc, cum Persis pareret, Regulo: ut scribit Procopius in lib. I. Persic. Est autem ὀσρόης idem qui χοσρόης, Latini Chosdroem dicunt. Sic Pausanias Eliac. I. ὀσρόην vocat Regem Parthorum sub Traiano, quem Arrianus χοσρόην apud Suidam in γνωσιμαχ. Aurelius Victor *Chosdroem*. VALES.

3. *Decimo fere lapide.*] Consentit et Zosimus III, 14. τὸ δὲ λοιπὸν ἡ στρατιὰ εἶχε σταδίους διεστῶσα ἑβδομήκοντα. VALES.

Pyrrhus ille Rex dicitur Epirotes, opportunis in locis castra metandi.] Livius Lib. XXXV. c. 14. Pyrrhum ait *castra metari primum docuisse, ad hoc neminem elegantius loca cepisse, praesidia disposuisse*. Eumdemque de militari arte et aciei instruendae ratione Commentarios scripsisse Plutarchus in eius Vita testatur. Vide Frontin. Strateg. lib. IV. capite I. LINDENBR.

4. *Apparitionem imbellem*] lixas, σκευοφόρους. *Residere* post exercitum pedestrem remanere. W.

5. *Civitatem venimus Duram, in quo loco greges.*] Zosimus lib. III. c. 14. ἦλθε καὶ ἐντεῦθεν εἰς Δοῦρα, ἴχνος μὲν, ὡς ἄρα ποτὲ πόλις ἦν, φέρουσαν, τότε δὲ ἔρημον. οὗ Γορδιανοῦ τοῦ βασιλέως ἐδείκνυτο τάφος, ἔνθα καὶ πλῆθος ἐλάφων φανὲν, οἱ στρατιῶται κατατοξεύσαντες, ἅλις ἐχρήσαντο τῇ ἐκ τούτων τροφῇ. LINDENBR.

Civitatem venimus Doram.] Rectius in codice Regio, "Tolos." [et Colbert.] et in Editione Rom. *Duram* legitur. δοῦρα enim Zosimus appellat, et Stephanus πόλις μεσοποταμίας, ὡς πολύβιος. Locus Polybii est in lib. 5. c. 48. ubi de Molone: τὴν μὲν παραποταμίαν μέχρι πόλεως εὐρώπου κατέσχε, τὴν δὲ μεσοποταμίαν ἕως δούρων. Marcellinus ait marginibus Euphratis appositam esse. Isidorus Characenus in Descriptione Mesopotamiae et Babyloniae nominat δοῦρα, quam Seleucus condidit, Europum a Graecis vocatam. Et quidem Dura in Babylonia, cuius meminit Daniel in cap. 3. VALES.

Duram civitatem desertam] Mesopotamiae, supra XXIII, 5. (nam alia eiusdem nominis est in Babylonia, cuius mentio fit XXV, 6.) W.

Greges cervorum] (Gazellen?) Idem narrat Zosimus III, 14. W.

6. *Imperitia Principis.*] Haec de Iuliano dici ratio non patitur. Itaque aut *imperitia praeceps* scribendum est, aut *imperio Principis*. VALES. Mirari subit, priorem coniecturam magis placere potuisse Valesio, nam quae sequuntur, nec imperitiae, nec praecipitantiae arguunt Lucillianum. Alterum igitur *imperio Principis*

ego reponere malui. — Reinesius pro *imperitia* malebat *imperantia.* Sic Prudentius et Phoebadius *nascentiam*, Prudent. *flagrantiam*, Phoebad. Arnob. et Enuodius *significantiam* dicunt. W.

Anathan munimentum.] Rem narrat Zosimus III, 14. sed castelli nomen tacet, cuius situm Theophylactus Simocat. indicat lib. V. τὸ Ἀνάθαν φρούριον, τὸ πρὸς τῷ Κιρκυσίῳ παρὰ τὸν Εὐφράτην ᾠκοδομημένον. LINDENBR.

Anathan.] Isidorus Characenus in Babylonia memorat Ἀναθὼ νῆσος ἡ κατὰ τὸν Εὐφράτην. Theophylactus autem Simocatta in lib. 4. cap. X. Ἀνάθων vocat castellum iuxta Euphratem trans Circesium: et ita in lib. 5. Libanius p. 312. φρούριον dicit ἐν χεῤῥονήσῳ τοῦ ποταμοῦ. VALES.

Anathan.] Zosimus c. 14. habet *Phathusas*, ubi Reitemeier ex Danvillio observat, hoc castellum, cuius nomen alias non occurrat, eadem altitudine situm esse, qua *Anatha* ab Ammiano memorata, qui Anathan tali ordine memoret, ut *Phathusae* designentur. cf. *Gibbon.* VI, 7. Hodie *Anah*. Mannert V, 2. p. 322. f. Vere insulam, non peninsulam, Ammiano locum fuisse patet ex *circumluitur*. W.

9. *Prae se bovem coronatum ag.*] Mos hic Syrorum (et Persarum. W.) fuisse videtur. Sic Palmyreni ab Aureliano Imp. obsessi, cum deditionem fecissent, extra opidum effusi sunt, dona et victimas adducentes, teste Zosimo in lib. I. c. 56. πρὸ τῆς πόλεως ἐξεχέοντο δῶρα καὶ ἱερεῖα προσάγοντες. *Eodem referre soleo locum Xenophontis in libro 5. de Institutione Cyri pag. 120. (V, 2, I. 2.) ubi de Gobrya Assyrio loquitur, et pag. 135.* VALES.

Pusaeus eius Praefect.] Zosimus in lib. 3. c. 14. πουσαίῳ δὲ τῷ τούτων ἡγουμένῳ φρουράρχου ταξιάρχου φροντίδα, τὸ λοιπὸν ἐν τοῖς ἐπιτηδείοις εἶχε, πιστοῦ πειραθείς. *Pusaeum castri Praefectum, Tribunatus honore donatum, deinceps in numero amicorum habuit, cum fidum esset expertus.* VALES. Idem nomen sub Imp. Leone occurrit in codice Iustiniani sub titulo de praepositis sacri cubiculi, et alibi, sed utrobique scribitur *Puseo*. GRON.

Ad Syriacam civit. Chalcida transmissi sunt.] De his loquitur Libanius in Legatione ad Iulianum pag. 158. (Reisk. I. p. 461.) οὐκ ἐπάγων δὲ τὸν σίδηρον τοῖς ἱκετεύουσιν. etc. Et mox: καὶ τρέφονται τῶν φρουρίων ἐγγὺς ἃ κατεσκάφασι.* VALES.

Ad Syriacam civitatem Chalcida] regionis Chalcidices, hodie *Kennaserim, Kinnasrin*. Mannert VI, I. 476. W.

10. *Et iterum ad agenda similia.*] In Editione Rom. et Mſ. Flor. [et Colbert.] legitur *et minerat*. In codice autem Regio *et Tolos.* *et munerat*. unde certissima coniectura locum sic emendavi, *et munerati, etc.* VALES.

11. *Spiritu stabilitatem vestigii subvertente.*] Huiusmodi ventos certis anni tempestatibus vehementes in Galliae partibus oriri, Diodorus Siculus scribit lib. V. Ἀπὸ μὲν θερινῆς δύσεως καὶ ἄρκτου πνεῖν εἰώθασιν ἄνεμοι τηλικαύτην ἔχοντες σφοδρότητα καὶ δύναμιν, ὥστε ἀναρπάζειν ἀπὸ τῆς γῆς λίθους χειροπληθιαίους τοῖς μεγέθεσι, καὶ τῶν ψηφίδων ἁδρομερῆ κονιορτόν. καθόλου δὲ καταιγίζοντες λάβρως, ἁρπάζουσιν ἀπὸ μὲν τῶν ἀνδρῶν τὰ ὅπλα, καὶ τὰς ἐσθῆτας, ἀπὸ δὲ τῶν ἵππων τοὺς ἀναβάτας. Ut Varro in Originibus ait, Circius has vires habet: *Ventus Circius, cum loquare, buc-*

eam implet: armatum hominem, plaustrum oneratum percellit. A. Gellius lib. II. cap. 24. Apul. in libello de Mundo. LINDENBR.

Cataractis avulsis ad diff.] Id quidem fuse narrat Libanius in Oratione funebri p. 313. (Reisk. I. p. 597.) et Assyriorum fraude, non fortuito casu id factum esse testatur. De fossis et cataractis in Assyria loquitur Strabo in lib. 16. qui et στόμα τῶν διωρύγων ἐξανοίγειν Graece dicit, quod Marcellinus noster cataractas avellere. Polybius autem in lib. v. τὰς διώρυγας ἀναστομοῦν. Duplicem autem usum cataractae praestabant, tum ad rigandos agros, tum ad incursiones hostium cohibendas. VALES.

Cataractis avulsis apertis. *Ad defundendas reprimendasque aquas rigare suetas opere saxeo structis.* Muros enim fluminibus ex montibus profluentibus ita praestruebant Orientis incolae, ut aquas per canales divisas ad agros irrigandos compescere, vel uno alveo ad hostes reprimendos uti possent, quod an tum etiam factum sit *(per insidias)* in dubio relinquit Ammianus. cf. c. 2. §. 6. et c. 3. W.

13. *Nunc antesignanus* ante primam aciem, *nunc agminibus cogendis insistens* in extremo agmine. *insistens* ubique praeleus. *Frutecta squalida* densa, obscura, uliginosa. W.

15. *Quaesitis dextris propriis* iis, quae sibi manu forti parassent. *Virtutis suae horrea*, frumenta suae ipsorum virtuti debita. W.

16. *Hic vino gravis.*] Eam rem intelligit Libanius in Orat. funebri pag. 313. (Reisk. I. p. 596.) ἤσθιον, ἔπινον, οὐ μὴν μέχρι μέθης· οὐ γὰρ εἴα τοῦ διὰ μέθην ἀρτίως (sic Mſ.) ἀποσφαγέντος ὁ φόβος. *Edebant ac potabant, citra ebrietatem tamen. Neque enim inebriari sinebat caedes illius, qui nuper ob vinolentiam iugulatus fuerat.* VALES.

CAPVT II.

1. *Immenso quodam vertice tumescentem*] in altissimum montem elatum. *Hactenus* nil nisi hoc. cf. XXVIII, 4. W.

Utpote regn. sequelas victoribus accessuros.] Sic loquitur Tacitus in lib. I. Hist. sub finem de Caecina: *Sed metu ne amitteret praemissas iam cohortes alasque, simul reputans plus gloriae retenta Italia, et ubi certatum foret, Noricos in cetera victoriae praemia accessuros.* VALES.

Regnorum sequelas] prout quisque per istas regiones victor dominaretur, ita se eius subiicere potestati solere. Cf. etiam Zosimum III, 15. qui tamen castelli nomen ignorat, Isidoro *Olabus* vel *Alamus*, hod. arx *Zobia*. cf. et Mannertum v, 2, 325. W.

2. *Refutati*] repudiati. W.

3. *Baraxamalcha*] Mannert p. 326. W.

Diacira invaditur.] Zosim. *Dacira*, lib. III. c. 15. LINDENBR. Ptolemaeo sine dubio *Idicara*, hodie *Hit*, quam Herodotus iam novit I, 179. Mannert l. l. W.

salibus nitidis] Steppeusalz. Mannert. W.

Ozogardana occupavimus, — in quo Principis Traiani tribunal] Zosimus III, 15. *Zaragardiam* vocat. Εἰς Ζαραγαρδίαν πόλιν ἦλθεν, ἐν ᾗ βῆμα ἦν ὑψηλὸν ἐκ λίθου πεποιημένον, ὃ Τραϊανοῦ καλεῖν εἰώθασιν οἱ ἐγχώριοι. LINDENBR. Et alias tamen duas Zosimus habet *Sitham* et *Megiam*. Mannert p. 329. W.

4. *Surena post Regem apud Persas promeritae dignitatis.*] Zosimus: Σουρήνας, ἀρχῆς δὲ τοῦτο παρὰ Πέρσαις ὄνομα. Ammianus lib. XXX. c. 2. *Advenit Surena potestatis secundae post Regem.* (Wellier. W.) Vid. Barnab. Brisson. de Reg. Persar. lib. I. LINDENBR.

Malechus Podosaces.] Malechus itidem nomen dignitatis, sed orientale, cui additur Graecum *Phylarchus*. W.

Phylarchus Saracenorum.] Dignitatis hoc apud Saracenos nomen est, ut bene Iulianus Antecessor C. P. interpretatur illa verba Iustiniani Imp. ex Novell. 102. μήτε τῷ περιβλέπτῳ δουκὶ, μήτε τῷ φυλάρχῳ. *Neque ducem, neque phylarchum, id est Saracenorum ducem.* Procopius Persicor. lib. I. Οὐδεὶς δὲ οὔτε Ῥωμαίων στρατιωτῶν ἄρχων, οὓς δοῦκας καλοῦσιν, οὔτε Σαρακηνῶν τῶν Ῥωμαίοις ἐνσπόνδων ἡγούμενος, οἳ φύλαρχοι ἐπικαλοῦνται. Theophylactus Simocat. lib. II. φύλαρχοι — — τῆς συμμάχου τῶν Ῥωμαίων δυνάμεως, οὓς Σαρακηνοὺς εἴωθεν Λατίνοις ἀποκαλεῖν. Malchus in Excerptis legation. Ἀμόρκεσος φύλαρχος τῶν ὑπὸ Πετραίαν ὑπὸ Ῥωμαίοις ὄντων Σαρακηνῶν. Et statim idem Amorsecus τῶν φυλῶν ἄρχων vocatur. Menander in Eclogis legation. τῶν Σαρακηνῶν φύλαρχος Ἄμβρος. *Vid. Aldreti Antiq. Hispan. lib. I. cap. 28. pag. 117.* LINDENBR.

Phylarchus Saracenorum.] Saraceni in Phylas seu tribus divisi erant duodecim, ut Nonnosus docet et Orosius in Prooemio Historiae. Singulis tribubus praeerant Phylarchi. Strabo in lib. 16. p. 753. (et ibi Penzel p. 2294. W.) Scenitarum Arabum (quos Saracenos esse docet Marcellinus) Phylarchos commemorat, et partim Romanis, partim Persis obnoxios esse dicit. Dicebantur et φυλάρχαι, ut docet vetus Auctor apud Suidam: ξυμβάλλει τῷ Τραϊανῷ ὁ Ἄκβαρος, ὃς ἦν Ὀσροηνῆς χώρας δυνάστης, οὕσπερ φυλάρχας ὀνομάζουσιν ἐκεῖνοι, ὅτι καὶ τὰ χωρία αὐτῶν φυλαὶ ὀνομάζονται. *Traiano occurrit Acbarus Osdroeuae Regulus, quos illi Phylarchas vocant, eo quod regiones ipsae phylae seu tribus vocantur.* Rufus etiam Festus in Breviario: *Phylarchi*, ait, *Saracenorum in Osdroeue superati.* Sed et barbari fere omnes in tribus seu φυλὰς dividebantur. Nam et Eunapius in Fragmentis legationum, et Zosimus Optimates Gothorum τοὺς ἑκάστης φυλῆς ἡγουμένους vocant, et Olympiodorus Phylarchos Burgundionum memorat. Turcos quoque in XII. tribus divisos fuisse docet Menander Protector. Eodem referre soleo Persarmeniorum γενεάρχας, quorum idem meminit Menander [et *Faras* Langobardorum apud Paulum.] VALES.

Assanitarum] Gassanitarum ad fines Syriae. Vide Gibbonum P. VI. p. 9. ex *Herbelot Bibliotheque orientale* p. 360. W.

Famosi nominis latro] quo elogio tamen superbiunt Arabes. W.

Angusta fluminis interluvies et praealta.] Sic sup. lib. XIV. *Magnitudine angusti gurgitis et profundi.* *Interluviem* Zosimus διώρυγα dixit, lib. III. c. 15. οὐδὲ σὺν τοῖς ὅπλοις οἷοί τε ὄντες δια-

τήξασθαι τὴν διώρυγα, τοῦ τε βάθους οὐκ ἐνδιδόντος, καὶ τοῦ πηλοῦ. LINDENBR.

5. *Horrentes indutibus rigidis*] thoracibus. W.

Ne possent emittere coegerunt] occupavere hostes prius, quam sagittas possent emittere. W.

6. *Animatus huiusmodi primitiis.*] Haec lectio ex coniectura Gelenii nata est. Nam priores Editiones sic praeferebant: *Animatus his vescendi primitiis:* prout Editio quoque Rom. et codex Regius *ac Tolos.* [et Colbert.] scriptum habent. Sed quid facilius erat quam veram scripturam inde elicere? hanc scilicet: *Animatus his vincendi primitiis miles, etc.* Sic enim loquitur Marcellinus in lib. 16. cap. 3. VALES.

Murorum] Hos muros canalem includentes (cf. supra c. 1.) integros adhuc vidit Xenophon Anab. I, 7. Mannert p. 330. et 385. W.

7. *Hinc pars fluminis scinditur.*] Id quidem Zosimus III, 15. sic narrat: εἴς τινα τοῦ Εὐφράτου διώρυγα διῆλθεν, ἐκτεινομένην μὲν εἰς μῆκος ἄχρι τῆς ἀσσυρίων, συμπαρατεινομένην δὲ πάσῃ τῇ πέρα τοῦ Τίγρητος χώρᾳ. *Venit ad quandam fossam Euphratis, quae in latum quidem usque ad Assyriam extenditur, praetenta autem est universae trans Tigrim regioni* Meminit eiusdem Herodotus in lib. I. ubi de rebus Assyriorum, et Plinius in lib. 4. cap. 26. qui circa vicum Massicen Euphratem scindi scribit. Massice igitur idem est qui Macepracta. VALES. Virgulam post *agminibus* deleri iubet Wakefield. ad Lucret. v, 272. ERF.

Naarmalcha nomine, quod fluvius Regum interpretatur.] Inf. c. 6. *Ventum est hinc ad fossile flumen Naarmalcha nomine, quod amnis Regum interpretatur.* Graeci ποταμὸν Βασίλειον vocant. Strabo lib. XVI. Μεταξὺ δὲ τοῦ Εὐφράτου καὶ τοῦ Τίγριδος ῥεῖ καὶ ἄλλος ποταμὸς, Βασίλειος καλούμενος. *Ἀρμοχάλη, Euseb. de Praep. Evang.* Plinius lib. VI. cap. 26. *Euphratem Gobaris Praefecti opere deductum, ubi eum diximus findi, ne praecipiti cursu Babyloniam infestaret, ab Assyriis vero universis appellatum Armalchar, quod significat regium flumen.* In MS. Plinio *Amachael* legitur, ἀντὶ τοῦ *Armalchar:* sed utrumque corruptum est, et *Neharmalcha* legendum, ad Syriacae linguae veritatem, iam olim monuit Nobiliss. Ioseph. Scaliger lib. v. de Emendatione temp. *Malchus* enim Syris Rex est. Eunapius in Porphyr. p. 13. Commelin. Μάλχος δὲ κατὰ τὴν Σύρων πόλιν ὁ Πορφύριος ἐκαλεῖτο τὰ πρῶτα, τοῦτο δὲ δύναται βασιλέα λέγειν. Atque inde simili formantur compositione *Braxa-malcha*, *Maiaza-malcha:* et a *Naar*, quod fluvium notat, *Naarda*, apud Zosim. Ammian. Stephan. et alios. LINDENBR.

Naharmalcha quod fluvius Regum interpretatur.] Zosimus III, 19. βασιλέως ποταμός. III, 24. Ναρμαλάχη. W.

Hanc peditatus pontibus caute digestis transivit.] Cf. Mannert v, 2. 387. et infra c. 6. ubi Iulianus purgato antiquiore canali viam sibi ad Tigrin aperuit. W.

8. *Clementiores*] minus rapidos. *Obliquati* obliquatis meatibus XVI, 12. *Laniatu avium*, haud secus atque aves rapaces capturam *prostraverunt*. W.

9. *Ad civitatem Pirifaboram.*] *Berfaboram* vocat Zofimus lib. III. Ἐλθὼν δὲ εἰς πόλιν, ᾗ Βερσαβῶρα ἦν ὄνομα, τὸ μέγεθος ἐσκόπει τῆς πόλεως, καὶ τὸ τῆς θέσεως ὀχυρόν: et quae porro fequuntur, fitum munitiffimae civitatis notantia. LINDENBR. Ptolemaeo *Sipphara* dicitur, hodie *Anbar*. Mannert p. 387. W.

Ad civitatem Pirifaboram.] De qua fic loquitur Libanius in Oratione funebri p. 315. (Reisk. I. p. 598.) ἦν πόλις Ἀσσυρίων μεγάλη τοῦ τότε βασιλεύοντος ἐπώνυμος, etc. *Urbs erat Affyriae haudquaquam exigua, ei qui tunc regnabat cognominis.* Certe Pirifabora extremam partem nominis a Sapore Rege trahit, quem σαβώρην Agathias et Theophanes appellant, et Sozomenus, aliique. VALES.

* *Armatorum triplici corona circumdatis muris.*] Lipfius in Poliorceticis cap. 4. triplicem militum feriem interpretatur.* VALES.

10. *Ciliciis undique laxius panfis.*] Gloffarium Nomic. Κιλίκια, τράγοι ἀπὸ κιλικίας, οἱ δασεῖς. πάνυ γὰρ ἐκεῖσε ὑπάρχουσιν οἱ τοιοῦτοι τράγοι. ὅθεν καὶ τὰ ἐκ τῶν τριχῶν συντιθέμενα κιλίκια λέγονται. Feftus Avien. in Ora maritima:

Hirtae hic capellae et multus incolis caper
Dumofa femper intererrant cefpitum:
Caftrorum in ufum et nauticis velamina,
Productiores et graves fetas alunt.

Procopius Perficor. lib. II. Προκαλύμματα ἐκ τραγείων τριχῶν, ἃ δὴ καλοῦσι κιλίκια. Vid. Lib. lib. 38. Iofephus de Bello Iud. lib. III. Solin. cap. 36. Ifidorus Origin. lib. XVIII. cap. 11. LINDENBR.

Scutis vimine firm. textis.] Eunapius in Hiftoria hanc Perfarum armaturam egregie defcribit: οἱ δὲ τῶν Πάρθων οἰσυΐνας ἀσπίδας ἔχοντες καὶ κράνη οἰσύϊνα τρόπον τινὰ πάτριον πεπλεγμένα. *At Parthi clypeos vimineos, galeasque fimiliter geftantes patrio quodam more textas.* Ea fcuta dicebantur γέῤῥα, ut notat Harpocration et auctor Etymologici ex Herodoti lib. 7. et Xenophonte. Vide Feftum in *Gerrones*. VALES.

Ferrea nimirum facie.] Sic lib. XIX. c. 1. *Ferreus equitatus.* Eft autem Salluftiana imitatio, cuius hoc fragmentum apud Nonium extat: *Equites cataphracti ferrea omni fpecie.* LINDENBR.

11. *Obnixe*] Ruhnkenius ad Vellei. Paterc. p. 36. legi iubet *enixe.* W.

12. *Angularem turrim*] ad quam duo muri anguli convenirent. W.

Argolici fcuti.] Sumptum id videtur ex Virgilii lib. 3. v. 637.

Argolici clypei aut Phoebeae lampadi inftar.

Ad quem locum Servius notat. *Caufa*, inquit, *magnitudinis. Graecorum enim clypei rotundi: ut Cato I. Originum ait.* quod confirmat Scholiaftes Comici in Vefpis initio, et auctoritate Aefchyli in Perfis demonftrat. Sed et Homerus ἀσπίδας εὐκύκλους et ὀμφαλοέσσας paffim nominat. Erant tamen et clypei quidam oblongi, σπιδεῖς dicti, ut ex veteribus fcholiis docet Euftathius in Il. ξ. Ceterum etfi Virgilius Argolicum clypeum pro

Grae-

Graecanico videtur posuisse, peculiaris tamen clypei Argolici forma fuit, ut innuit in Argolicis Pausanias, et Iulius Pollux. VALES.

Minae murorum] pinnae, ἐπάλξεις. xx, 6. xxix, 6. W.

Bitumine et coctilibus laterculis fabricatae.] Zosimus III, 18. πύργοι δὲ εἱστήκεσαν περὶ τὴν τάφρον μεγάλοι. τὰ μὲν ἀπὸ γῆς μέχρι μέσου, δι' ὀπτῆς πλίνθου δεδεμένης ἀσφάλτῳ, τὰ δὲ μετὰ τὸ μέσον πλίνθῳ τε ὁμοία καὶ γύψῳ δεδομημένα. LINDENBR.

Quo aedificii genere nihil tutius esse constat.] Cui et ferrum cedere ait Codinus in Descriptione novae Romae. Τοσαύτην δὲ ἀσφάλειαν ποιεῖ τοῖς κτίσμασιν ἡ ἄσφαλτος, ὥστε ταῖς ὀπταῖς πλίνθοις καὶ τοῖς λεπτοῖς λίθοις συμμιγεῖσα, ἰσχυροτέρα γίνεται παντὸς σιδήρου. LINDENBR.

* *Quo aedificii genere nihil esse tutius constat.*] Idem Chrysostomus testatur tomo 2. pag. 995. aedificia ex bitumine et latere coctili esse omnium firmissima.* VALES.

14. *Aequae vires gesta librarent*] ἰσόῤῥοπον μάχην, κίνδυνον nominant Graeci. Polyb. III, 65. 8. W.

Prope portam venit hostilem, crasso ferro crustatam.] Ita Sidonius Apollin. carm. XI. *Limina crassus Onyx crustat.* Atque hinc Itali dicunt *Tempio di marmo crustato.* LINDENBR. *Crustatam*, obductam. Sic Lucanus x, 114. domus crustata marmoribus. W.

16. *Aemilianum portam Carthag.*] Polybii locus, in quo haec fuse narrabantur, hodie desideratur. (Neque afferre potuit Schweighaeuserus, qui hunc Ammiani locum fragmentis inseruit T. v. p. 49. W.) Itaque eius facinoris memoria obscura est. Nam neque Appianus in Hist. Punica (c. 117.) neque Zonaras (Annal. IX, 29.) id distincte memorant. Quippe uterque Scipionem ait perfractam a militibus, qui iam in urbem intraverant, portam introisse, non ipsum suffodisse portam. Zonaras tamen dicit: ὑπὸ τὴν πυλίδα παραδραμὼν καὶ τὸν μοχλὸν διακόψας, etc. VALES.

Sed fides recepta scriptorum veterum recens factum defendit.] Hoc voluit Ammianus: Quod fide digni historici de Scipione narrarunt, id vero laudibus Iuliani nihil detrahit. W.

17. *Tectam*] melius: *tectus*, quod nonnulli praeferunt codicis. *Urbem irrupit nudatam*, nam in arcem Byrsam se receperant. *Locum patentem*, apricum, nulla testudine munitus. W.

18. *Cum operositas — cerneretur*] cum solita vineas et aggeres admovendi consuetudo nimis operosa esset, et, qui magis urgeret, hostiles interiores terras invadendi impetum retardaret. W.

Helepolis] vide XXIII, 4. Zosimum III, 18. W.

21. *Mamersides praesidiorum Praefectus.*] Zosimo III, 18. Μομόσειρος τούτων ἡγούμενος. LINDENBR.

22. *Numerata sunt autem dediticiorum duo millia.*] Longe maior numerus apud Zosim. III, 18. Ἄνδρες ἀφείθησαν πεντακισχίλιοι περί που τὸν ἀριθμὸν, δίχα τῶν πλοίοις μικροῖς διὰ τῆς διώρυγος οἵων τε γενομένων διαφυγεῖν. Reliqua ut Ammianus. LINDENBR.

Navigiis parvis] μικροῖς rectius fortasse quam Zosimi μακροῖς. W.

CAPUT III.

2. *Festinatione ipsa tutissimus*] spem optimam in festinando ponens. *pervolavit grassatores* disiecit. W.

Duos Tribunos sacramento solvit, ut desides et ignavos.] Desidia in pagano vitium est, in milite crimen. Arrius Menander de Re milit. *Omne delictum est militis, quod aliter quam disciplina communis exigit, committitur, veluti segnitiae crimen, vel contumaciae, vel desidiae.* L. 6. ff. de re milit. More maiorum igitur Iulianus egit, cum inutiles militiae sacramento solvit. LINDENBR. Cingulum ademit, Zosim. III, 19. W.

Decem vero milites ex iis.] Decimationis supplicium haud dubie intelligit. Ceterum hanc fiduciam, et auctoritatem Iuliani in puniendis fugacibus magnopere Libanius effert in Orat. funebri, p. 315. (Reisk. I. p. 599.) inter cetera: *καταβιβάζων ὡπλισμένους πολλοὺς αὐτὸς ἔχων δορυφόρους οὐδὲ τρεῖς.* Id est: *Exauctorans tot numero armatos, ne tres quidem circa se stipatores habens.* VALES.

Decem milites] i. e. decimum quemque militem. W. Ernstius in varr. observv. l. I. c. 5. p. 31. „lege aut *decimos* (inquit) aut error est Graeculi *decimationem* non intelligentis." ERF.

Milites ex his qui fugerant, exauctoratos capitali add. supp. secutus veteres leges.] Menander de Re milit. lib. III. *Qui in acie prior fugam fecit, spectantibus militibus propter exemplum capite puniendus est.* Rufus in Legibus militaribus: *Ὁ πρῶτος ἐν παρατάξει φεύγων ἐπ' ὄψεσι τῶν στρατιωτῶν κεφαλικῶς τιμωρεῖται.* LINDENBR.

3. *Argenteos nummos centenos.*] Zosim. *ὁ βασιλεὺς φιλοφρονούμενος τὸ στράτευμα, λόγοις τε καθήκουσιν ἐτίμα, καὶ ἕκαστον ἀργυροῖς ἑκατὸν νομίσμασιν ἐδωρεῖτο.* LINDENBR.

Argenteos numos (denarios) *centenos*, nostro, qui nunc est, valore 20. circiter Imperiales. W.

Eos parcitate.] Ms. *patruitate prom.* *Io. parvitate prom.* LINDENBR.

Parvitate] vox rarior, sed ipsi Ciceroni usurpata. W.

4. *Docuerunt Principes auro quiete a barbaris redempta.*] Constantinum intelligit, ut opinor, de quo etiam in Caesaribus (p. 24 edit. Heusing.) haec dicit: *τά γε μὴν εἰς τοὺς βαρβάρους ἦν αὐτῷ γελοῖα. φόρους γὰρ ὥσπερ ἐτετελέκει* (Vid. ad h. l. Spanhem. ad vers. Gall. p. 223. W.) Idque eius filii postea factitarunt: ut de Constante scribit Aurelius Victor, eum obsides a barbaris pretio quaesitos accepisse. Porro id semper et ubique facere, extremae ignaviae est. Sed interdum eae necessitates temporum occurrunt, quae omnino hoc remedio uti cogant. At tum demum nullum in eo dedecus est, modo cum moderatione fiat ac dignitate. Primus ex Impp Rom. id usurpavit Domitianus: ac id quantopere Plinius vituperavit? Traianus deinde etiam ipse id factitavit, sed parce, et cum decore ac dignitate. Armatus enim barbaris supplicantibus munera largitus est. Hoc vero laudat idem Plinius in illa Gratiarum actione c. 12. *Accipimus obsides ergo, non emimus: nec ingentibus damnis immensisque muneribus paciscimur, ut vicerimus: rogant, supplicant: largimur, negamus; utrumque ex imperii maiestate.* Post Domitia-

num ignavissimus quisque iis artibus adversus barbaros est usus, ut Commodus, et Caracalla, de quibus id narrant Herodianus et Dio. Hadrianus autem et Iustinianus prudenti consilio id fecere. De Iustiniano Agatias in lib. ult. Menander in I. VALES.

5. *Impetitum aerarium est.*] Edit. Rom. *et Tolos. codex* [ac Colbert.] *impetum*, Codex Regius *imptum*, et ad marginem emendatur *inops*. VALES. Miror cur non potius ediderint viri doctissimi *impeditum*, ut saepe solent illa verba expedire et impedire, ad rationes pecuniarias transferri, quod est notissimum. Sed attente considerans veterem scripturam, nullus dubito quin ea corrupta sit pro *implicitum*. GRON.

Impetitum] invasum, direptum, exhaustum. Hoc sensu accepisse Ammianum suadent sequentia *exinanitae, populatae*, et ad illustrandum quodammodo valet XXXI, 12. ubi *impetens* est cum impetu poscens, flagitans. W.

Nec pudebit Imp. profiteri paupertatem.] Sic Pericles apud Thucydidem in lib. 2. c. 60. καὶ τὸ πένεσθαι, inquit, οὐχ ὁμολογεῖν τινὶ αἰσχρὸν, ἀλλὰ μὴ διαφεύγειν ἔργῳ αἴσχιον. *Neque turpe est paupertatem profiteri: sed eam minime omni opere evitare turpius.* *Et Aristides, cum ei Callias pecuniam offerret, constanter recusans aiebat, plus sibi gloriae afferre paupertatem, quam Calliae opes. Multos enim reperiri, qui bene aut secus divitiis uterentur; paupertatem vero qui constanter ferrent, paucissimos esse; erubescere vero de paupertate eos tantum, qui egerent inviti: ut refert Plutarchus in Aristide sub finem. VALES.

In animi cultu] philosophiae studio. W.

7. *Confecto tantorum munerum cursu moriar stando.*] Tale fuit dictum Vespasiani: *Stantem Imperatorem excedere terris decet.* Aur. Victor in Vespasian. Et de Turbone Praefecto scribitur, eum hanc vocem in ore habuisse: τὸν ἔπαρχον ἑστῶτα ἀποθνήσκειν δεῖ. Xiphil. in Hadriano. *Zonaras p. 204.* LINDENBR.

Quam mihi febricula eripiet una.] B. Eucherius Episc. Homil. 2. pag. 377. *A possessore suo una febricula veniente novimus reposcenda.* LINDENBR. *Eripiet* eripere potest. W.

Discedam] solio, imperio memet abdicabo W.

Nec enim ita vixi, ut non possim aliquando esse privatus.] Respexit dubio procul ad id, quod Nerva Imp. iam olim dixerat, Οὐδὲν τοιοῦτον πεποίηκα, ὥστε μὴ δύνασθαι τὴν ἀρχὴν τε καταθέσθαι, καὶ ἀσφαλῶς ἰδιωτεῦσαι. Xiphilinus in Nerva. LINDENBR. Fortassis ita. Sed etiam manifeste alludit ad sententiam Ciceronis de Dionysio lib. v. Tuscul. cap. 21. *Atque ei ne integrum quidem erat, ut ad iustitiam remigraret, civibus libertatem et iura redderet. iis enim se adolescens improvida aetate irretierat erratis, eaque commiserat, ut salvus esse non posset, si sanus esse coepisset.* GRON.

Nec enim ita vixi, ut non possim aliquando esse privatus] non ita me abripi specioso imperii splendore passus sum, ita sobrie atque moderate vixi, ut ad privatam vitam reditus mihi futurus sit facillimus. W.

Perfectos bellicarum o. genere doct.] Haec est quidem Editionis Rom. scriptura: sed Codex Regius cum Aug. Editione scriptum habet *perfunctos*. VALES.

8. *Inter secunda et aspera medii.*] Possis exponere in utraque fortuna sibi constantis, vel in quo prospera et adversa per vices sibi succedunt, uti xxx, 7. *medius inter probra et praecipua* (eximias laudes). Posterius magis placet. W.

Quod cum vere dicitur, solet armorum crepitu leni monstrari.] Hic mos fuit etiam veterum Gallorum, ut testatur Caesar in lib. 7. c. 21. Nam post Vercingetorigis orationem sic ait: *Conclamat omnis multitudo, et suo more armis concrepat, quod facere in eo consueverunt, cuius orationem approbant.* In militibus autem Rom. exempla passim suppeditat Marcellinus, ut in lib. 21. cap. 13 VALES.

* *Solet armorum crepitu.*] Sic omnino legendum. Caesar de Bello Gallico lib. 7. c. 21. *Conclamat omnis multitudo, et suo more armis concrepat: quod facere in eo consueverunt, cuius orationem approbant.* LINDENBR.

9. *Per caritates*] per ea, quae sibi cara essent. *Per inchoatas negotiorum magnitudines*, res, quas animo concepisset gerendas. W.

Sic sub iugum mitteret Persas.] Antiqui per vota sua iurabant, ut Vatinius: *Ita Consul fiam.* Quod tantam indignationem movit Catullo, ut diceret 52. 3.

Per Consulatum peierat Vatinius.
Miser Catulle, quid moraris emori?

Et Cleopatra quoties iurare volebat. maximum id votum concipiebat: *Sic in Capitolio iura reddam*, teste Dione in lib. 50. c. 5. et Otho ipsum Neronem adhuc privatus alloquens, sic iuravisse ab eodem dicitur: *οὕτω με καίσαρα ἴδοις*, *Sic me Caesarem videas.* Omitto Plancum in Epist. 9. lib. x. M. Tullii, Senecam in Suasoria ult. Senecam alterum in Epist. 117. *Ex his intelligendus est Chrysostomi locus in Homilia xx. ad populum Antiochensem, ubi Theodosium Imper. sic loquentem inducit: *καὶ εὐχῆς μοι δικαίας οὖν ἔργον ἦν, τὴν πόλιν ἐκείνην ἰδεῖν, καὶ τοσοῦτον ἐποιούμην ὅρκον πρὸς πάντας.* Nec aliter loleo interpretari locum Senecae in libro 11. de Clementia (11, 1) ubi vocem illam Neronis. *Vellem nescire litteras*, tantopere laudat. *O vocem in concionem omnium mortalium mittendam! in cuius verba Principes Regesque iuramentum faciant:* quod quidem nec Muretus nec Lipsius intellexit. Optat Seneca, ut ex his Neronis verbis iuramentum Reges ac Imperatores faciant hoc modo Ita velim nescire litteras! Sic vellem mea manu damnatum neminem.* [Palladius in Dialogo de vita Chrysostomi, loquens de Dioscoro Episcopo Ammonii fratre, qui sepultus fuerat extra portam Constantinopolis: *ὡς τὰς πλείστας τῶν γυναικῶν καταλειψάσας τῆς Μάρτυρος, τοὺς ὅρκους κατὰ τῶν εὐχῶν Διοσκόρου ὀμνύειν.* Iurabant igitur hae mulieres: Ita me Dioscorus suis precibus adiuvet.] Adiurandi etiam potentissima ratio haec erat. Sic apud Virgilium Aen vi, 364.

— — *per spem surgentis Iuli.*

et Eclog. x, 4.

Sic tibi cum fluctus subter labere Sicanos,
Doris amara suam non intermisceat undam.

Adde et Suidam in *ὅρκος*. Sed et omne iusiurandum tacitum habet et votum, et exsecrationem: poenam enim imprecatur sibi

qui iurat, si peieraverit. Ut apparet in iuramentis Graecorum apud Demosthenem et Aeschinem, et Romanorum apud Festum in *lapidem*. Et recte Plutarchus in Quaestionibus Romanis, cap. 44. πᾶς ὅρκος εἰς κατάραν τελευτᾷ τῆς ἐπιορκίας: *Omne iusiurandum in exsecrationem periurii desinit.* Et Servius in lib. 2. Aen. *Exsecratio*, inquit, *est adversorum deprecatio: iusiurandum vero optare prospera.* Utrumque etiam iungit Aristophanes in Avibus, ubi Pisthetaerus ait v. 443.

Κατόμοσον νῦν ταῦτά μοι.

Chorus resp. Ὄμνυμι ἐπὶ τούτοις πᾶσι νικᾶν τοῖς κριταῖς,
Εἰ δὲ παραβαίην, ἑνὶ κριτῇ νικᾶν μόνον.

Ubi Scholiastes fallitur, qui ὄμνυμι positum ait esse pro εὔχομαι. Neque enim Chorum ibi iurare, sed optare tantum. Illud ad extremum addam, hanc mihi caussam videri, cur antiqui illi exta, quibus tacitis conceptum erat iusiurandum, in mare proiicerent, neque quidquam de victima edendum putarent, quod testatur Eustathius in Il. γ. et Pausanias Eliac. 1. ob adiunctas scilicet iuri iurando exsecrationes. VALES. Non id agitur, ut locus Senecae accipiat interpretationem; sed ut alienarum manuum scriptura quae ex ipso vocabulo *iuramentum* satis patere credita viris doctis, abigatur, vera restituta: quando sententia illius scriptoris ultro satis clare se ostendet. Quum itaque tam notabiliter ibi haereant veteres libri, et praesertim Nazarianus declaret, quantopere omnia sint illic conspurcata, hoc agendum est, non exquirendae otiosae et tantum placentes iis, a quibus inventae sunt, interpretationes. Et id iam praestitum est satis luculente. GRON.

[*Sic pontibus Histrum et Euphraten superem.*] P. Pithoeus ad marginem Ammiani sui notat, hoc loco in veteribus libris pro *Euphraten* scriptum esse *Aufidum*, et nos remittit ad Strabonem, et ad Melam ac Plinium, qui Aufidi fluminis meminere. Quasi Aufidus a tribus istis Auctoribus multisque aliis memoratus, amnis in Italia non magnus, Canusium Apuliae Dauniae opidum praefluens, locum heic ullum habere possit, aut cum Histro iungi termino Imperii Romani: quasi demum optaturus fuerit Traianus parvo, eique toti utrimque suae ditionis flumini pontes imponere. Trans Histrum erat Dacia, quam Traianus in formulam provinciae redigere cupiebat, sicut et fecit: trans Aufidum et circum erant soli Apuli, aliaeque Italiae nationes ipsi subiectae. Tamen nihilominus in codice Colbertino scriptum diserte reperio: *Sic pontibus Histrum et Aufidum superem!* Aut igitur heic vitiosa sunt Ammiani exemplaria; aut certe *Aufidi* appellatione aliquod flumen nobis incognitum, fines Imperii Rom. principatu Traiani terminans designatur.] VALES. Certe Euphratis mentionem esse hic suppositītiam colligitur facile ex praecedenti formula, ubi solius Daciae meminit, non item Parthicae cuiusdam regionis. Nec Pithoeus, quia diligens fuit in animadvertenda vetere scriptura, meruit talem cavillationem, qui ex illis auctoribus, quos citavit, satis notum habuit, ubi esset Aufidus, nec potuisse Traianum de eo vovere. Certe quum ab Dacica Istri ripa complures sint fluvii, eorum aliquem hic nominatum a Traiano et Ammiano crediderim. GRON. Nolim equidem Euphratis mentionem ab hoc loco alienam haberi. Traianus enim in illas regiones venisse videtur, cum *Traiani tribunal* (c. 2. §. 3.) ibi inventum sit. Cf. XXIII, 5, 17. XXIV, 6, 1. Dio Cass. LXVIII, 28. Scripturam *Aufidum*

Weſſeling. ad Itiner. p. 120. defendi poſſe putat: pontem enim in Aufido ab Traiano factum eſſe. W.

10. *Sublatis cataractis*] muris et canalibus (v. ſupra c. 1. et 2.) apertis. W.

11. *Conſtratis ponticulis multis ex utribus.*] In fabris exercitum ſequentibus erant etiam, qui utribus inflatis et ſuppoſitis pontes contabularent, de quibus vide C. G. Schwarz Diatriben de Collegio Vtriculariorum, in Miſcell. politior. humanitatis p. 27. cf. xxv, 7. extr. De *coriaceis navibus* cf. Scheffer de militia navali p. 26. W.

Et utribus ſublicíisque navibus.] Sic primus emendavit Caſtellus, quem ceteri deinceps ſecuti ſunt. At in Editione Rom. ſic legebatur: *Conſtratis periculis m. et utrib. et proiici a navib itidem confectis palm. trabibus, etc.* Cui ſubſcribunt codex Regius et * Toloſ. * [Colbert.] et Florentinus, niſi quod in his legitur, *procia navibus itidemque, etc.* Ego vero ſic emendandum hunc locum exiſtimo: *Conſtratis ponticulis m. ex utribus, et coriaceis navibus, itidemque confectis palmarum trabibus, etc.* quod confirmat Libanius pag. 316. (Reisk. 1. p. 599.) ἐντεῦθεν τοίνυν ἐχώρουν ἐπὶ τὸν αὐτὸν ἆθλον τὰς διώρυγας: et poſt nonnulla quae operae pretium erit ibi legere, addit: καὶ αὐτίκα πλείους μὲν ἐπὶ γῆς οἱ Φοίνικες· συχναὶ δὲ ἀπὸ τούτων αἱ γέφυραι. *Et confeſtim palmae plurimae caeduntur, ex quibus multi pontes facti ſunt.* Quod ſpectat ad coriaceas naves: earum in apparatu bellico Iuliani meminit Zoſimus III, 13. et νῆες ἀπὸ δερμάτων vocat, opponitque eas ταῖς ἀπὸ ξύλων. Libanius etiam pag. 317. (Reisk. 1. p. 601.) in obſidione Maiozamalchae τὰ σκύτινα τῶν πλοίων appellat. Eorum navigiorum frequens uſus fuit in Aſſyria, ut docet Herodotus in lib. 1. c. 194. Denique pontes ex utribus memorantur etiam in lib. 25. c. 6. Aſcogephyros Graeco vocabulo recentiores Latini dixerunt, quos deſcribit Auctor de rebus bellicis poſt Imperii Notitiam editus. VALES.

Confectis palmarum trabibus] quae non tam naves, quam rates eſſent. W.

12. *Adusque Meſenen.*] Meſene regio eſt Parapotamiae, ut docet Plinius in lib. 6. ſic dicta, quod inter duo flumina ſita ſit media, ut ex Aſinio Quadrato docet Stephanus. Ἀπάμεια, inquit, ἐν τῇ Μεσηνῶν γῇ τῷ τίγρητι περιεχομένη, ἐν ᾗ σχίζεται ὁ τίγρης ποταμός· καὶ ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ μοίρᾳ περιέρχεται ποταμὸς δέλας, ἐν δὲ ἀριστερᾷ τίγρης ὁμώνυμος τῷ μεγάλῳ. *Apamea, eſt in Meſene regione, Tigri fl. cincta: ubi fl. Tigris in alveos duos ſcinditur: dextra Delas, ſiniſtra Tigris labitur, magno illi cognominis.* Xiphilinus in Hadriano Meſſenem inſulam eſſe dicit in Tigri. Incolae Meſſenii dicuntur in Prologo 42. Trogi Pompeii, * et ab Eutropio in lib. 6. ubi de Traiano haec dicit: *Seleuciam et Cteſiphontem, Babylonem et Meſſenios vicit ac tenuit.* Sic enim legendum eſſe et Mſſ. et Paeanii verſio docent. VALES.

Meſenem] Apameam XXIII, 6, 23. *Mare magnum* Zoſimus III, 20. W.

Termites et ſpadica.] Vide Gell. lib. 2. cap. 26. lib. 5. c. 9. * LINDENBR.

Termites et ſpadica.] Σπάδικα Graeci vocant avulſum e palma termitem cum fructu, ut ait Agellius in lib. 2. et 3. et Plu-

tarchus in lib. 8. συμπος. cap. 4. Corrupta haec dictio iamdudum
elt in lib 4. Porphyrii de abstinentia (p. 318. ed. Rhoer. ubi v.
notam. W. Κοίτη δὲ αὐτοῖς ἐκ τῶν ὀπεδίκων τοῦ φοίνικος, ἃς κα-
λοῦσι βάϊς, ἐπέπλεκτο: quae Porphyrii verba ſic vertit D. Hiero-
nymus in lib. 2. contra Iovinianum: *Lectus illis de foliis palma-
rum, quas baias vocant.* Apparet iamtum aetate D. Hieronymi
eum locum depravatum fuiſſe. Nam ſi tunc vera ſcriptura ἐκ τῶν
σπαδίκων eo loci fuiſſet, numquam folia palmarum vertiſſet Hiero-
nymus, ſed termites, aut ſpadices. VALES.

Termites] ramos arborum, ſed ſine fructu, et *ſpadica*, itidem
ramos, ſed in quibus fructus eſſent. Gellius Noct. Att. II, 26.
Rutilus et ſpadix *phoenicei* συνώνυμος, *qui factus Graece no-
ſter eſt, exuberantiam ſplendoremque ſignificant ruboris, quales
ſunt fructus palmae arboris non admodum ſole incocti, unde
ſpadici et phoenicea nomen eſt. Spadica enim Dorici vocant*
avulſum e palma termitem cum fructu. Solus Ammianus forma
neutrali *ſpadicum*, alii omnes *ſpadix*, ideoque Gesnerus in Theſ.
ſpadicas et noſtro reddendas exiſtimat. W.

Quorum ex fructu mellis, et vini conf] Herodotus in lib. I.
ait, Aſſyrios ex palmis cibum et mel, et vinum ſibi conficere. De
vino quidem ex palmis, quod φοινικικὸν, ſeu φοίνικα vocat Athe-
naeus, pleni ſunt veterum libri. Nam et Xenophon in Expeditio-
ne Cyri, et Dioſcorides, et Plinius eius meminere. Plutarchus in
lib. 8. Sympoſ. cap. 4. ait, Babylonios prae ceteris arboribus pal-
mam magnifacere, quippe quae trecenta ſex utilitatum genera ipſis
afferat. VALES.

Maritari palmae ipſae dicuntur.] Baſilius Epiſc. Homil. 5.
in Hexamer. pag. 22. Τοὺς φοίνικας εἰς ἄῤῥενας καὶ θηλείας διϊ-
στῶσι, καὶ ἴδοις ἄν ποτε τὴν παρ' αὐτῶν (φυτουργῶν) ὀνομαζομένην
θήλειαν, καθιεῖσαν, τοὺς κλάδους οἷον ὀργῶσαν καὶ τῆς συμπλοκῆς
ἐφιεμένην τοῦ ἄῤῥενος. τοὺς δὲ θεραπευτὰς τῶν φυτῶν ἐμβάλλον-
τες τοῖς κλάδοις, οἱόν τινα σπέρματα τῶν ἀῤῥένων, τοὺς λεγο-
μένους ψῆνας, καὶ οὕτως οἷον ἐν συναισθήσει, τῆς ἀπολαύσεως γευό-
σθαι καὶ ἀνορθοῦσθαι πάλιν τοὺς κλάδους, καὶ πρὸς τὸ οἰκεῖον σχῆ-
μα τοῦ φυτοῦ τὴν κόμην ἀποκαθίστασθαι. Quae verba Euſtathius
vetus Baſilii interpres ita vertit: *Palmas gemini eſſe ſexus affir-
mant. Nam videtur quomodo apud eos quae femina nominatur,
ramos proprios incurvat ad marem, velut eius concubitum pe-
tens, ut poſſit ex eius admixtione concipere. Unde ingenioſi
agricolae ſublatos de maſculo certos oculos feminae dicuntur
inſerere; et ita quaſi coitu deſiderantur expleto. confeſtim ſub-
ductus brachiis recurrit ad ſtatum.* Vid. Ambroſium Epiſcopum
Mediol. Hexamer. lib. III. cap. 13. Plin. lib. XIII. cap. 4. Theo-
phylact. Simocat. Quaeſt. Phyſic. cap. 4. *et Epiſt. 18.* LIN-
DENBR.

Maritari ipſae palmae dicuntur] Quae de mutuo arborum
amore, earumque maritandarum ratione adiicit Ammianus, nec ve-
teribus diverſos arborum ſexus incognitos fuiſſe probant. Verba
nihil habent difficultatis, quamquam artificioſum illud coniugium
iucunde magis, quam vere deſcriptum, mirandumque ſit, quod in-
fecti (ψηνὸς) marem obſidentis, et feminae admoti nullam mentionem
iniecerit, quod et Herodoto non incognitum fuit I, 193. Cf. *Kaem-
pferus in Amoenitatt. exoticis* Faſc. IV. p. 660. ſſ. *Haſſelquiſt
Reiſe nach Paläſtina* S. 223. *Heeren Ideen* Th. II. S. 663. W.

14. *Prope locum venit.*] Blithram hunc locum vocat Zosimus III, 19. VALES. De quo tamen dubitari potest: nam et aliam eodem capite habet Zosimus *Fissentam.* cf. Mannert p. 388. W.

CAPVT IV.

1. *Civitas ab incolis Iudaeis deserta.*] Philo in Legatione ad Caium ait, plenum esse orbem terrarum Iudaeorum coloniis: et regionem fere omnem trans Euphratem, Babyloniam, et reliquas Praefecturas quae agrum fertilem habeant, a Iudaeis obtineri. Idem scribit et Iosephus. Theophylactus quoque in lib. 5. cap. 7. captis a Vespasiano Hierosolymis, et everso templo, plerosque Iudaeorum metu atque odio nominis Rom. relicta Palaestina in Persidem migrasse dicit: atque ibi opibus auctos, ad seditiones tandem erupisse. VALES.

Ab incolis Iudaeis] quales in illis regionibus etiamnunc plures offendit Niebuhrius. W.

5. *Sustulit ab hoste prostrato, etc.*] Livius lib. VII. c. 10. Luc. Florus lib. I. cap. 13. Valer. Maximus lib. III. cap. 2. Aurel. Victor de Viris illustrib. cap. 28. 29. LINDENBR.

Alitis (corvi) *propugnatione* (iisdem verbis utitur Gellius IX, 11. quem omnino saepe ob oculos habet Noster) *Valerius, cognomento Corvinus.* Rem narrat Liv. VII, 26. Gellius l. l. W.

6. *Salubrius*] tutiori loco. W.

7. *A cohortibus nostris repulsoriis*] ad subitos hostium incursus arcendos praemissis. Paullo post *equestres turmae. Habitus frustra* spe delusus. W.

8. *Duarum incolae civitatum.*] Bezuchin harum civitatum alteram dictam ex Zosimo scimus lib. III. c. 20. LINDENBR.

Se contulerunt] conferre voluerunt. — *Alveis arborum cavatarum* (Canots). W.

9. *Librata ratione*] prudenter atque considerate. Sic saepe Noster. *Per globos agminatim. Nullo provincialium nostrae editionis damno miles visceribus* (medulla) *hostium pascebatur.* Similis locus XVII, 1. *ex barbarorum visceribus alimenta congesta sunt*, omninoque tropus iste illa aetate frequens. v. Glossar. Nomicum Codicis Theodos. W.

10. *Ordine trino scutorum*] gravis armaturae militum corona. *Appetitus* ipsa oppugnatio *erat necessarius*, ne a tergo haberet hostes. *Rupibus anfractu celsiore e discissis*, in summo monte flexis atque abruptia, *flexuosisque excessibus* in cavitates exeuntibus. W.

[*Turres crebritate et altitudine formidandae.*] In codice Colbertino legitur scriptum: *Turres celebritate et alt. formid.* Quemadmodum in veteribus libris MSS. Ammiani scriptum se reperisse notavit et Pithoeus ad oram libri sui. Quae haud dubie vera probaque est scriptura. Turres celebritate formidandae sunt et dicuntur, turres militum frequentia et multitudine hostibus metuendae.] VALES.

11. *Devoti cineribus patriae*] mori pro patria parati. W.

12. *Terrarum latibula concava oblongis tramitibus*] paullo post uno verbo cuniculi. W.

13. *Adusque Ctesiphonta.*] Quae stadiis LIX. ab urbe Maozamalcha distabat, ut Zosimus scribit. VALES.

14. *Rigentis ferri lapsibus*] Reinef. *cratibus*. W.

Insigurabilium] nondum plane ad iustam formam concameratorum. Vox nusquam alias obvia, eodem tamen sensu *insiguratam febrim*, quae *typum* nondum habet, ut medici nunc loquuntur, ex Theod. Prisciano affert Gesnerus h. v. W.

15. *Claudere et frustrari exitiales impetus.*] Scribendum videtur *eludere*. VALES.

16. *Aptatae ligneis sagittis ballistae*] more Ammianeo pro sagittae ballistis aptatae. *Scorpiones* XXIII, 4. W.

18. *Aequis manibus.*] Metaphora videtur esse a Gladiatoribus ducta, quorum petitiones manus dicebantur, ut docet Quintilianus in libri 5. Instit. cap. 13. aut sane a manibus in ludo aleae, de quibus Suetonius in Augusto. *Sumptum est ex T. Livii libro 27. c. 3. in quo Marcellus milites suos obiurgans, sic loquitur: *Nempe aequis manibus hesterna die diremistis pugnam.** VALES.

Aequis manibus] aequo Marte, sed Ammianus ipse explicat adiecto: pari fortuna. cf. Livius XXVII, 3. Tacit. Ann. I, 63. W.

19. *In districtis* dubiis *necessitatibus*. W.

Nihil tam leve est.] Est palam imitatio Liviana ex lib. 25. cap. 18. *Sed in bello nihil tam leve est, quod non magnae interdum rei momentum faciat.* GRON.

Abusive ad abusum usque vehementius *incusso* propulso *ariete*. W.

21. *Sublicisque suspensis.*] Mſ. *supplicibusque*. ſo. *sublicibusque*. Glossar. *Sublices.* καταπῆγες, οἱ ἐν ποταμῷ τὴν γέφυραν ὑποβαστάζοντες. Vid. Festum, Caesarem, Vitruvium de Architect. lib. III. cap. 3. LINDENBR.

Sublicibusque] pilis, substructionibus. W.

22. *Aeneatorum accentu* XVI, 12. W.

23. *Evolat Exsuperius de Victorum numero miles.*] Foede hunc locum corruperant, quibus et scribendi ratio, et antiquitas Romana parum perspecta. Quid enim ineptius hac lectione, *evolat ex superius devictorum numero miles?* Neque aliter in Mſ. cum tamen certissimum sit, ita legendum, ut nos edidimus. Zosimus lib. III. c. 22. εἶτα τὴν ἐπικειμένην ἄχρι τῆς ἐπιφανείας γῆν διατρήσαντες, ἐφάνησαν οἰκίας ἐν μέσῳ, καθ' ἣν ἔτυχέ τις ἀλετρὶς γυνὴ, νυκτὸς οὔσης ἔτι βαθείας, σῖτον ἄλευρα εἶναι ἐργαζομένη. Ταύτην μὲν οὖν ὁ πρώτως ἀναδὺς, ἐκβοᾶν μέλλουσαν, παίσας ἀνεῖλεν. Ἦν δὲ Σουπεράντιος ἐν τῷ λόχῳ τῶν Βικτώρων οὐκ ἄσημος, ἐπὶ τούτῳ δὲ Μάγνος, καὶ τρίτος ὁ Ἰοβιανὸς, τοῦ τάγματος τῶν ὑπογραφέων προτεταγμένος. Et numeri Victores non hic tantum laudantur, sed in Notitia Imperii persaepe. *Superantium* autem Zosimus III, 22. vocat, quem Ammianus *Exsuperium*: eratque id amabile militibus, velut ominis boni nomen. *In Actis martyrii S. Mauricii *Exsuperius campiductor* laudatur p. 138. et in alia

Inſcriptione: *Miles Potentianus eiusque uxor Exſuperia.* Itaque etiam in delectu militum Valerius, Salvius, Statorius, ominis boni gratia primi nominabantur. Feſtus in LACUS LUCRINUS. Cicero de Divinat. lib. 1. *In delectu Conſules obſervant, ut primus miles fiat bono nomine.* Lapis vetus Paetovione. C. ATUCIO ALBANO VETERANO EX-PRAETORIO. ET AELIAE SABINAE VX. OPT. ET ATVCIAE AVENTINAE F. A. XXXIII. EXSUPERIUS MILES LEGIONIS. SEII. Θ. XXIII. LINDENBR.

Ex uſu moris gentici iuſtitiam fel. Regis ſui.] Idem ſcribit Zoſimus III, 22. his verbis: ἐπέστησαν παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα τοῖς Πέρσαις ᾄσματα λέγουσι ἐπιχώρια τὴν μὲν τοῦ σφῶν βασιλέως ἀνδρείαν ὑμνοῦντα, διαβάλλοντα δὲ τὴν τοῦ Ῥωμαίων βασιλέως ἀνέφικτον ἐπιχείρησιν. *Praeter omnem exſpectationem ſupervenerunt Perſis carmina quaedam gentilia canentibus, quibus Regis quidem ſui fortitudinem celebrabant, Romani autem Principis conatus irritos vituperabant.* Eiusmodi ſunt acclamationes Perſarum et Romanorum, antequam manus confererent, relatae in libro 19. *Noſtris,* inquit, *virtutes Conſtantii Caeſ. extollentibus, ut domini rerum et mundi, Perſis Saporem et Saanſaam vocantibus, et Piroſem, etc.* Ad eumdem morem pertinet etiam, id quod ſcribit Libanius in Orat. funebri pag. 271. (Reisk. 1. p. 536. extr.) de Auguſtodunenſi obſidione: παρηβηκόσι ποσὶν ἔτρεχον τὸ τοῦ βασιλέως ὄνομα βοῶντες, καὶ ἐνίκων οἱ γέροντες ὥσπερ οἱ Μυρωνίδου. *Pedibus prae ſenio debilitatis cucurrerunt, nomen Caeſaris clamantes, et ſenes victoriam reportarunt, perinde ac illi quondam duce Myronide,* de quibus Thucydides in 1. VALES. Laudat hunc locum *Beckmann* Geſch. d. Erfindd. Th. IV. p. 122. ubi de vigiliis agit nocturnis. W.

Moris gentici.] Sic loquitur Tacitus in lib. 6. Annalium c. 33. VALES.

24. *Caſtra Lucanorum invadenti Luſcino.*] Valer. Maximus lib. 1. cap. 8. LINDENBR. Numus extat Sept. Severi, in quo Mars ſcala indutus cernitur, de quo libellum conſcripſit Io. Cph. Olearius Arnſt. 1695. 4. Valerii tamen et Ammiani immemor. W.

Caſtra Lucanorum invadenti Luſcino.] Cum Brutii, et Lucani duce Stenio Statilio Lucano, iam ſecundum Thurios obſiderent: Romani Thurinis auxilium ferendum eſſe decreverunt. Miſſus itaque adverſus Lucanos C. Fabricius Luſcinus Conſul, caſtra eorum cepit, et XX. millia hominum interfecit. Victoriae tantae Mars auctor creditus, ob eam cauſam quam refert Valerius Maximus in lib. 1. cap. ult. Thurini obſidione liberati Fabricium ob id donavere ſtatua, ut refert Plinius in lib. 34. cap. 6. Huius belli meminit etiam Dionyſius Halic. in Excerptis legationum. In Prologo lib. XI. Titi Livii id relatum eſt his verbis: *Item contra Lucanos res geſtas continet, contra quos auxilium Tyrrhenis ferre placuerat:* ſcribe meo periculo, *Thurinis.* VALES. Tarde et ſero iactatur fiducia periculi, quum iam anno 1632. in editione Livii in his terris exarata ſic fuerit exhibitum, quum Valeſiana quadriennio demum poſt prodierint Pariſiis. GRON.

Poſtridie cum recenſeretur exercitus.] Hic mos erat Imperatorum Rom. ut poſtridie quam pugnatum erat, exercitum recenſerent, et eos qui ſtrenue ſe geſſerant praemiis militaribus pro concione donarent. Plenae ſunt hiſtoriae eius moris, qui ſtante Rep. obtinuit. Sub Caeſaribus autem interdum etiam, quamquam

non ita frequens, eius obcurrit mentio. Sic Theophylactus in lib. 2. post pugnam cum Persis: τῇ δὲ ἐπιούσῃ, ait, ὁ στρατηγὸς ἐξέτασιν τοῦ ὁπλιτικοῦ ἐπεποίητο, καὶ δώροις τοὺς τραυματίας ἐφιλοφρονήσατο. *De obsidionalibus coronis vide Lipsium libri 5. de Mil. cap. 17.* VALES.

Coronis obsidionalibus.] Debebat esse, ut recte monet Gibbonus VI, 24. *muralibus,* nam obsidionales Imperatorum propriae erant. W.

25. *Iratorum potestas*] quatenus erant superiores. W.

26. *Nabdates praesidiorum Magister.*] Zosimus lib. III. c. 22. Ἀναβδάτης ὁ ἀρχιφύλαρχος: ubi forsan legendum ἀρχιφρούραρχος: ut inf. de eodem: Ἀναβδάτης, ὁ φρούραρχος, εἰς κρίσιν ἤγετο. LINDENBR.

Puerum gesticularium] uno verbo mimum, pantomimum; sed Ammianus ipse exponit: *multa, quae callebat, nutibus venustissimis explicantem.* W.

27. *Alexandrum et Africanum.*] Polybius lib. X. c. 19. Val. Maximus lib. IV. cap. 3. Curtius lib. III. c. 12. §. 21. et IV. c. 10. §. 24. Iul. Frontinus Strateg. lib. II. cap. 11. LINDENBR. Alexandro et Africano addi poterat *Cyrus.* W.

28. *Artifex*] distinctus igitur ab aichitecto. *Titubanter* non satis diligenter. *Obliso* contuso *pectore, disiectaque membrorum compage,* ut singula non possent discerni. W.

29. *Fallaces foveas et obscuras, quales in tractibus illis sunt plurimae.*] Meminit horum subterraneorum, in quibus Persae vel ob metum vel insidiarum causa se occultare soliti, Theophylactus Simocatta Histor. lib. II. Οἱ δὲ τῆς Ἀρξανήνης οἰκήτορες ὑπὸ τὰ τῆς γῆς διακενώματα κατεδύοντο. ἔχειν γὰρ ἐκείνους ἐς βάθος δίκην τινῶν ἀντρωδῶν οἰκοδομημάτων κατασκευάς. LINDENBR.

Fallaces foveas et obscuras.] Id ante obsidionem urbis Maozamalchae refert Libanius, pag. 316. (Reisk. I. p. 599.) πυκνὰς ἐποιεῖτο τὰς ἀναπαύλας, ὅπως τὸ μὲν ἄλλο στρατόπεδον ἐν χαρακώματι μένοι, τοῖς δὲ κούφοις τε καὶ εὐρωστέροις εἴη διερευνᾶσθαι τὴν γῆν· οἳ καταγαίους τε οἰκήσεις ἀνεῦρον, etc. *Frequenter requiescere faciebat exercitum, eo ut milites partim in castris manerent, expediti vero et robustiores regionem scrutarentur: qui subterranea domicilia deprehenderunt.* VALES.

30. *Vitalibus obstructis*] Vitalia hoc loco sunt fauces, guttura, quibus spiritum ducimus, cf. XXX, 6. ubi est: *vitali via,* voceque simul obstricta. W.

31. *Pontibus — continuatis*] quorum alius post alium struendus erat. W.

Aedificiis cavatis exstructa.] Sic correxit P. Castellus, cum in Editione Rom. legeretur, *aedificiis cautis,* nec secus in codice Regio [et Colbert.] *ac Tolos.* Sed quanto expeditius erat ac satius ita emendare, *aedificiis lautis exstructa?* Saepe enim monui has litteras inter se confundi solere. In Regio codice superscriptum est *cautius.* VALES. Ernestius sic: „Lectio vulgata *(cautis)* mihi quidem servanda videtur, cuius improbandae nulla alia caussa esse potest, nisi quod aedificia de muris non dicantur. Enimvero apud ipsum Ammianum haec sunt: minae *murorum* fabricatae, quo *aedificii* genere nihil esse *tutius* constat 24, 2. mu-

rorum firmitate *cautiſſimae* civitates 14, 8. His comparatis arbitrer intelligi poſſe, quam parum lectio vulgata ab Ammiani dictione abhorreat, praeſertim ſi murorum turres cogites 24, 2. commemoratas, reſpiciasque alium adhuc locum 20, 7. ubi *muris velut ſinuoſis circumdatum munimentum et cornutis* dicitur: quae ſane ſunt *aedificia cauta.*" W.

CAPVT V.

1. *Pube variorum ſeminum*] omnis generis frumentorum leguminumque ſegetibus. — *Quoniam id placuerat,* quod Romano nempe more aedificata eſſet. W.

2. *Erat in hac eadem regione extentum ſpatium.*] Zoſimus lib. III. c. 23. *παραγίνεται δὲ καὶ εἰς περίβολον, ὃν Βασιλέως θήραν ἐκάλουν. ἦν δέ τι τειχίον, χωρίον ἀπειληφὸς ἔνδον πολὺ, δένδρεσι πεφυτευμένον παντοδαποῖς. ἐν τούτῳ θηρίων παντοίων ἐναποκλειόμενα γένη, τροφῆς τε οὐκ ἠπορoῦντο, διὰ τὸ καὶ ταύτην ἐπεισάγεσθαι, καὶ παρεῖχον τῷ βασιλεῖ τοῦ θηρᾶν, ἡνίκα ἂν βουληθείη, ῥαστώνην.* LINDENBR.

Extentum ſpatium et rotundum.] Huius loci meminit Libanius, pag. 319. VALES.

Urſi] Erat, ubi *uri* magis placerent, ſed Philoſtratus etiam vita Apollonii Lib. I. habet *ἄρκτους.* Et hodienum in Oriente *urſos* eſſe teſtatur Niebuhr (Auszug II, 342.) Cf. omnino Briſſon. p. 110. et Curtii locus VIII. init. ibi adductus. W.

3. *Quibus Coche quam Seleuciam nominant*] Huius ſcripturae primus auctor fuit Gelenius. Nam Caſtellus locum mirifice depravarat. In Editione quidem Rom. legebatur: *Quo loco pinguiſitas, et cultra quibus aequans Sedenciam nominant, etc.* At in Regio codice ſic exaratum inveni: *Quo loco pinguiſitas* (et ſuperſcriptum *ſitus*) *et cultu quibus cohaerent quam Seleuciam nom.* [in Colbert. *quo loco pingui ſitas et cultu quibus coaequans Seleuciam nominant.*] Certe non immerito dubitari poteſt, ſitne Coche eadem quae Seleucia. Nam Seleuciam tunc deſertam fuiſſe, et a Vero Principe quondam exciſam ſubiicit Marcellinus. At Coche opidum tunc erat munitiſſimum, teſte Nazianzeno in Philippica 2. Deinde nonniſi diu poſt ea, quae hic eveniſſe narrat Auctor noſter, exercitus Cochen verſus ſigna promovit, ut patet ex capite ſequente. Poſtremo Arrianus in lib. x. Parthicorum Chochen a Seleucia aperte diſtinguit, his verbis: *καὶ βασιλεὺς ἐξελαύνει ἐκ σελευκείας οὐ πρόσω τοῦ ποταμοῦ τοῦ τίγριδος ἐς κώμην, ἥτινι χωχὴ ὄνομα:* quae Arriani verba citat Stephanus in *χωχή.* VALES.

Coche quam Seleuciam vocant.] *Σελευκείαν τὴν ἐπὶ τῷ Τίγρει,* binominemque hanc civitatem fuiſſe dubium eſt nullum: ſed in priori appellatione mire variant, non tam Scriptores ipſi, ut puto, quam antiquarii: quorum incuria factum, ut mode *Coche* vocetur modo *Colche*, vel *Corche*. Ruf. Feſtus: *Colchen et Cteſiſontem urbes Perſarum nobiliſſimas cepit.* Eutropius lib. IX. c. 18. *Corchen et Cteſiphontem urbes nobiliſſimas;* ubi tamen quaedam exemplaria *Seleuciam et Cteſif.* habent. Longius hinc diſce-

dit Zosimus, et *Zochasen* videtur nominare. lib. III. c. 23. Ζωχάσης, νῦν δὲ Σελευκείας ὀνομαζομένης. Nos *Cochen* retinuimus, meliorum codicum fidem sequuti. Orosius lib. VII. cap. 24. *Duas nobilissimas Parthorum urbes Cochen et Ctesiphontem cepit.* Quarum civitatum situm et nomina optime declarat Gregor. Nazianz. Episc in Iulian. Orat. 2. pag 303. ἡ γὰρ Κτησιφῶν φρούριον ἐστὶ καρτερὸν καὶ δυσάλωτον, τείχει δὲ ὀπτῆς πλίνθου, καὶ τάφρῳ βαθείᾳ, καὶ τοῖς ἐκ τοῦ ποταμοῦ τενάγεσιν ὠχυρωμένη. ποιεῖ δὲ αὐτὴν ὀχυρωτέραν καὶ φρούριον ἕτερον, ᾧ προσηγορία Κωχὴ, μετὰ τῆς ἴσης ἀσφαλείας συγκείμενον. ὅση τε φυσικὴ, καὶ ὅση χειροποίητος, τοσοῦτον ἑνούμενον, ὡς μίαν πόλιν δοκεῖν ἀμφοτέρας, τῷ ποταμῷ μέσῳ διειργομένας. LINDENBR. Cf. Cellar orbis antiquus T. II. p. 721. interpretes ad Eutropium IX, 18. inprimis vero Mannerius V. 2. p. 391 — 408. qui, cum libri habeant *Coaequans*, fortasse, uti Zosimum, Zochalam primitus scripsisse Ammianum coniicit p. 403. W.

Civitatem desertam collustrans, sacro Principe quondam excisam.] Locus dubio procul corruptus: cuius tamen veram lectionem hanc assero: — *collustrans, a Caro Principe q.* Natum vitium ex male intellecta veterum scribendi ratione: qua non observata plures passim errores committuntur. De Caro autem Principe hunc locum intelligendum, certum est ex Eutropio lib. IX. c. 18. Oros. lib. VII. cap. 24. Hieronym Chronic. Olymp. 266. Ruf. Fest. Breviar. Fl. Vopisco, Aurel. Victore, et aliis. LINDENBR.

Sacro Principe q. excisam.] Affirmat quidem Lindenbrogius scribendum esse *a Caro Pr.* quam eius emendationem confirmare videtur Zosimus in lib. 3. c. 23 Ego vero corrigendum potius esse arbitror, *a Vero Principe quondam excisam.* Et coniectura nostra ipsius Marcellini auctoritate nititur, qui in lib. 23. c. 6. de Seleucia sic dicit: *Qua per duces Veri Caesaris, ut antehac retulimus, expulsata, etc.* Sane Carus Cochen quidem cepisse, et Ctesiphontem dicitur, non autem Seleuciam. VALES. Cf. Dio Cass. LXXI, 2. W.

Corpora vidit suffixa patibulis multa, etc.] Paullo haec aliter Zosimus lib. III. c. 23. ἑώρα σώματα προσηρτημένα σταυροῖς, ἔμπροσθεν τῶν πυλῶν ταῦτα δὲ ἔφασκον οἱ ἐπιχώριοι συγγενῶν εἶναι διαβληθέντος τινὸς ὡς προδότου πόλεως γεγονότος, ἣν ἔτυχεν ὁ βασιλεὺς Κάρος, Περσῶν οὖσαν, ἑλών. Verosimiliora narrat Ammianus. LINDENBR

Retulimus supra] c. 2. W.

5. *Civitas*] cuius nomen addere non placuit Ammiano. Fortasse Zosimi *Sabatha.* W.

6. *Celsum castellum.*] Minossabatha videtur appellare Zosimus. VALES.

7. *Qua causa concitus immane munimentum.*] *Immane* non ad munimentum refertur, sed adverbialiter sumitur Est ergo *concitus immane* idem quod concitus ira immani, ut loquitur Marcellinus supra libro 24. cap. III. VALES.

10. **Reliquos ex ea cohorte.* Lipsius in lib. 2 de Militia cap. 7. *cohortem* heic improprie dici ait de equitibus Cui non assentior. Loquitur enim Marcellinus de equitibus, qui in cohor-

te peditum erant. Qnippe fingnlae cohortes fuos equites habebant tefte Vegetio in libro 2." VALES.

Abiectius] ignavius. Paullo ante: *fegnius egere*. W.

CAPVT VI.

1. *Foſſile flumen Naarmalcha nomine, quod amnis regum interpretatur.*] cf. XXIII, 6. n. 1. XXIV, 2. Baſt Lettre critique p. 14. not. Erat vero canalis ex Euphrate In Tigridem ab antiquiſſimis Aſſyriae regibus ductus. Herodot. I, 193. cuius minus tamen Seleucus Nicator brachium in gratiam Seleuciae ſuae deduxerat. Plin. V, 26. Narrat quidem Ammianus traditiones fortaſſe accolarum ſecutus; his enim tribuit Zoſimus, *Traianum poſteaque Severum fodiri* (pro fodi, non ſine exemplo) hoc brachium iuſſiſſe, quod tamen vix credendum pronuntiat *Mannertus* V, 2, 344. quem omnino conſulere operae pretium erit. W.

Id antehac Traianus.] Non omittenda ſunt Libanii verba, pag. 319. (Reisk. I. p. 604.) ἐξήτει διώρυχα ναυσιπόρον, (ſic Mſ. praefert) καὶ ταύτην ἐκ βίβλων, ἔργον μὲν παλαιοῦ βασιλέως, ἄγουσαν δὲ τὸν Εὐφράτην ἐπὶ τὸν Τίγρητα ταῖν δυοῖν ἀνωτέρω πόλεοιν. *Captis quibusdam incolis foſſam navigabilem quaerebat, eamque ex libris, quae ab Imperatore quodam olim facta Euphratem Tigri coniungeret, paullo ſupra duo opida, Cochen ſcilicet et Cteſiphontem.* At Dio in Traiano 68, 28. id quidem eum aggreſſum eſſe ſcribit, ſed cum Euphratis alveum multo excelſiorem eſſe Tigris alveo comperiſſet, ab incepto deſtitiſſe. Primum autem Seleucus Nicator eam foſſam deduxerat, tunc cum Seleuciam conderet, ut docet Plinius in lib. 5. cap. 26. Poſt expeditionem Iuliani manſiſſe videtur haec foſſa, nec a Perſis obruta fuiſſe, quod teſtatur Theophylactus lib. 5. cap. 6. VALES.

Traianus, poſteaque Severus egeſto fodiri, etc.] Zoſimus lib. III. c. 24. Gregor. Nazianz. in Iulian. Orat. 2. Sozomenus lib. 6. cap. 1. LINDENBR.

Avulſis cataractis] his ipſis molibus per Perſas obſtructis. *Undarum magnitudine* quae ſatis abundarent ad naves vehendas. W.

Stadiis XXX. *repulſa.*] In Editione Rom. et Mſſ. omnibus legitur *depulſis*. Unde corrigendum puto *decurſis*. VALES.

3. *Diverſorium opacum eſt et amoenum.*] Zoſimus III, 25. παράδεισον βασιλικὸν appellat. (et ultra, non cis Tigridem ponit. W.) Solebant enim Reges Perſarum, utpote venationi admodum dediti, quibusdam ſaeptis ac vivariis feras omnis generis includere, ut quoties ſe equosque exercere vellent, citra laborem venarentur: quam venationem ut nimis mollem reprehendit Dio Chryſoſt. in Orat. 3. (Reisk. I. p. 143.) de regno: ἐκεῖνοι μὲν γὰρ παραδείσους περιλαβόντες, ὁπότε ἐπιθυμήσειαν, ὥσπερ ἐν εἱρκτῇ τὰ θηρία ἔκτεινον, etc. *Illi enim ſaeptis quibusdam quaſi carceribus incluſas feras, quoties ſibi libitum erat, conficiebant absque labore et periculo.* Haec autem ſaepta fere palatiis erant adiuncta, ut docet Xenophon in lib. 1. de expeditione Cyri ſub initium. Et hic quidem ea loca παραδείσους appellat, non ibi tantum, ſed etiam

in lib. 4. Hist. ubi θήρας ἐν παραδείσοις περιειργασμένοις opponit venationi ἐν ἀναπεπταμένοις τόποις: et rursus in Oeconomico. Videtur autem haec vox Persica esse: quamquam alii ab Hebraica lingua eam deducunt. Certe nullatenus Graecae originis est. [De his diversoriis Regum Persarum, saeptisque ac nemoribus Curtius in libro 7. c. 2. §. 22. Idem initio libri 8. describit haec magna nemora, muris cincta, quibus nobilium ferarum greges clauduntur. In libro 18. Hist. Misc. *Invenerunt Romani in his palatiis* Chosdrois *aviaria, dorcades, et onagros, pavones, et phasianos infinitos. nec non in vivario eius apud Damastager. leones ac tigres mirae magnitudinis.*] VALES.

Gentiles picturas Regis bestias, etc.] Petrus Teixera in lib. 1. cap. 29. Relationis rerum Persicarum, ait Persarum olim Regem, et Optimates maxime addictos fuisse venationi: et maximam partem bonorum in canes et accipitres impendisse, easque picturas sua magnitudine dignas existimasse. VALES.

Nihil apud eos vel pingitur, vel fingitur praeter caedes et bella.] Invidiosius hoc dictum, quam verius. W.

4. *Deoneratas octogenis implevit.*] In Ms. Regio *octingentis* legitur. Hoc Iuliani strategema luculenter describit Libanius in Oratione illa funebri, pag. 320. (Reisk. 1. p. 605.) κεναὶ τῶν φορτίων ἐκ παραγγέλσεως ἦσαν αἱ νῆες, etc. quae cum Marcellini nostri narratione mirifice consentiunt. Miror tamen Marcellinum nostrum nullam eius strategematis facere mentionem, quo Iulianus, cum ignaris hostibus milites traiicere vellet, ludos compestres per totum diem in ripa edidit, quemadmodum narrat Libanius in loco cit. et de vita sua pag. 45. Rufus Festus in Breviario, Sozomenus in lib. 6. cap. 1. et vetus Scriptor apud Suidam in γυμνικοί. VALES.

Validiores naves.] Duas habet Zosimus, octoginta Gibbonus, negligentius inspecto Ammiano. W.

5. *Duces*] inprimis *Sallustius*, uti coniicit Gibbonus T. VI. p. 33. W.

Ni veloci frigore pectoris.] Scribendum arbitror, *veloci vigore.* VALES.

7. *Rhodanum arma et loricam retinente Sertorio transnatatum.*] Non minor virtus Sorani Batavi, de quo haec vetus Inscriptio:

> *Hadriano potui qui iudice vasta profundi*
> *Aequora Danubii cunctis tranare sub armis.*

Et ante hos annos aliquot miles gregarius Parisiis, spectante Rege Christianissimo, ita armatus ut erat, transnatavit Sequanam. LINDENBR.

Sertorio] v. Plutarchum in vita c. 3. W.

8. *Scorteis*] cf. XX, 11. coriaceis. *Densius* confertis ordinibus. W.

9. *Catervis peditum firmis medium inter acies spatium, secundum Homericam dispositionem praestituit.*] Certa emendatio est, *catervis peditum infirmis.* Ea enim Homeri ordinatio, Iliad. δ. 297.

> Ἱππῆας μὲν πρῶτα σὺν ἵπποισιν καὶ ὄχεσφι.
> Πεζοὺς δ' ἐξόπιθεν στῆσεν πολέας τε καὶ ἐσθλοὺς,
> Ἕρκος ἔμεν πολέμοιο, κακοὺς δ' ἐς μέσσον ἔλασσεν.

Quam aciei ordinationem etiam Pyrrhus imitatus est, ut Sext. Iulius Frontinus ait, Strategem. lib. II. cap. 3. LINDENBR.

10. *Velut pedis anapaesti praecinentibus modulis.*] Vid. Val. Max. lib. II. cap. 6. §. 2. Gell. lib. 1. cap. 11. Agathias Histor. Iustinian. LINDENBR.

Velut pedis anapaesti praecin. modulis.] Spartiatarum exercitus ad modum procedebat et tibiam, nec adhibebatur ulla sine anapaestis pedibus hortatio, ut ait Cicero in 3. Tuscul. c. 16. et Valerius Max. in lib. 2. cap. 1. cuius verba sublegisse videtur Marcellinus. Sic enim ait Maximus de Spartanis: *Non ante ad dimicandum descendere solebant, quam tibiae concentu, et anapaesti pedis modulo cohortationis calorem animo traxissent.* Porro haec anapaesta Tyrtaeus composuerat Spartanis, teste Pausania in Messeniacis. Erant autem eiusmodi:

Ἄγετ', ὦ Σπάρτας εὐάνδρου
Κοῦροι πατέρων πολιῆται,
Λαιᾷ μὲν ἴτυν προβαλέσθε,
Δόρυ δ' εὐτόλμως βάλλοντες,
Μὴ φείδεσθε ζωῆς.
Οὐ γὰρ πάτριον τᾷ Σπάρτᾳ.

Ut refert Dio in Orat. 2. de regno, et Tzetzes in Chil. 1. hist. 26. qui haec ἐμβατήρια μέλη appellant. Et alioqui anapaestis delectatos esse Spartanos, patet ex Athenaei lib. 4. ubi Hyacinthiorum sollemne describitur. Ait enim ibi Polycrates, pueros canentes ad tibiam, pulsasse citharae chordas simul omnes ad pedis anapaesti modum: ἐν ῥυθμῷ ἀναπαίστῳ μετ' ὀξέος δὴ τόνου τὴν θεὸν ᾄδουσι. Celeri quippe et incitato Laconum ingenio hic anapaesticus modus, acutus et creber ac vegetus, conveniebat. VALES.

Et praepilatis missilibus.] Malim *propilatis*, ut in lib. 16. c. 12. *Propilabantur*, inquit, *missilia, etc.* id enim erat apud veteres initium pugnae. Caesar in lib. 1. et 2. de bello Gallico, *pilis missis* dicit. At praepilata missilia apud T. Livium sunt, quae obtusa sunt, et mucronis loco pilam praefixam habent. Polybius ἐσφαιρωμένα dixerat, et Xiphilinus in Nerone. VALES. Nil mutandum, Ammianus *missilia* ponit pro ipsis pilis, eaque PRAEpilata nominat, quod iis mittendis initium Romanis pugnae factum. Rectius tamen fecisset Marcellinus, si aliorum exemplum secutus dixisset: *pilis missis*. W.

Humus rapido turbine portabatur.] Hoc vero nimis poëticum, et plane διθυραμβῶδες. Sic Silius Italicus in lib. x. v. 204.

— — *sublatum pulvere campum*
Vulturius rotat.

Et Statius in 5. Theb. v. 368.

— — *totumque Notis portantibus aequor.* VALES.

Sensus est: in pulverem soluta tellus ventis agitata. W.

12. *Leni et inconcito gradu.*] Sic Castello placuit, cum in Editione Rom. excusum esset, *leni ante inconcito gradu:* prout etiam in Ms. legitur Florentino, *et Tolos.* [ac Colbert.] At Codex Regius ita scriptum habet, *leni ante incitato gradu:* [lego, *leni ante, dein concito gradu.*] Sequitur enim, *calefactis armis retrorsus gradiens*, ut appareat eum cursum incitatum fuisse, qui antea lenis fuerat. VALES. Adscripsit Reinesius: „Cum in Mstis, uti

uti confirmat Valef., fit *leni ante*, malim leni *atque* inconcito." W.

Calefactis armis] pugna calidiore facta: poffit etiam e *calefactis* feftinatione *armis*. Reinefius ob verba: *fagittarum periculis miles erat immunis*, legendum putabat *labefactis*, quod non placet. *Cadefactis*, i. e. abiectis, coniecit Salmafius de modo ufurar. p. 471. quem locum evolviffe haud poenitebit. W.

Cum Tigrane.] Non fum veritus Editionis Rom. fcripturam auctori fuo reddere, quam et auctoritas exemplaris Regii *et Tolof.* [ac Colbert.] firmabat. Accedit Zofimus III, 25. qui Pigraxem hunc nominat. τῆς φυγῆς ἡγησαμένων τῶν στρατηγῶν· ἦσαν δὲ οὗτοι Πιγράξης γένει καὶ ἀξιώσει πρoὔχων ἁπάντων, καὶ Ἀνάρεος καὶ Σουρήνας. *Fugae initium Duces fecere: Pigraxes fummo loco, et dignitate aliis antecellens, et Anarreus*, (Narteus in MSſ. Regio, Fl. et Valent. [et Colbert.] dicitur) *et Surenas.* Sex autem millia Perfarum in hoc proelio occubuiffe prodit Libanius pag. 322. At Marcellinus II. millia tantum dicit, et ID. VALES.

Adverforum feriens furas et terga.] Libro feq. cap. 3. dicit *averforumque Perfarum et beluarum fuffragines concidebat et terga.* Ut dubitem, an et nunc etiam non ita fcripferit. Alioquin adverfos folet ponere pro hoftibus. GRON.

13. *Perrupiffetque civitatis aditus, ni Victor.*] Aliam eius rei caufam affert Rufus Feftus c. 28. *Perfas*, ait, *terrore fubito mifcuerunt: verfisque agminibus totius gentis, apertis Ctefiphontem portis victor miles intraffet, nifi maior praedarum occafio fuiffet, quam cura victoriae.* Idem etiam diferte confirmat Libanius in Orat. funebri pag. 322. VALES. Et Zofimus III, 25. W.

Lapforum] Reinef. *ipforum* vel *lafforum.* Sed nihil mutandum: *lapforum* enim eft fugientium. W.

14. *Theffali ducis*] Achillis. W.

Sophanem, et Aminiam, et Callimachum, et Cynegyrum.] De his fparfim Herodotus lib. VI. 114. VIII. 93. IX. 74. 75. Iuftinus lib. II. c. 9. *Valer. Max. lib. 3. cap. 2.* LINDENBR.

Fulmina Medicorum bellorum] heroas, terrores hoftium. Ipfe Cicero pro Balbo 15. *fulmina imperii Scipiones* dicit, quem fecutus Virgilius Aen. VI, 843. [Imo Lucretium, ni fallor, III. 1047. *Scipiades, belli fulmen.* ERF.] Sic Plutarchus Marcellum appellat *gladium* Imperii. W.

15. *Caefis Perfarum plus minusve duob. mill.*] In numero caeforum variat Zofimus lib. III. c. 25. Ἔπεσον δὲ καὶ ἐν τῇ μάχῃ Περσῶν μὲν πεντακόσιοι καὶ δισχίλιοι, Ῥωμαίων δὲ οὐ πλείους πέντε καὶ ἑβδομήκοντα. LINDENBR. Cf. Gronov. Praef. p. XIX. W.

16. *Navalibus donavit coronis, et civicis, et caftrenfibus.*] Protrita iam funt, quae de hifce coronis in veterum libris leguntur. Vide Vegetium et eius Scholiaften. LINDENBR.

17. *Nec refecravit.*] Id eft, nec fe religione folvit, quam iurando contraxerat. Refecrare enim eft folvere religione, ut ait Feftus: fed proprie de obfecrantibus dicebatur. Cum enim reus comitiis populum per Deos obfecraverat, ut periculo liberaretur: iubebat magiftratus eum refecrare, ut populus Rom. religione folveretur, qua fe obligatos effe putabant, quod per Deos effent rogati. Hinc quoties aliquid poftulantes ab altero *Obfecro* dixe-

rant, ſtatim religionis cauſa addebant *Reſeoro*, ut docet Plautus in Aulularia IV, 7, 4. Interdum ipſi qui obſecrabantur, reſecrabant, ut apud eumdem Plautum in Perſa I, I, 49. Reſecratio etiam exſecrationi nonnumquam opponitur, ut apud Cornelium Nepotem in Alcibiade c. 6. *Reſtituta ergo huic ſunt publice bona, iidemque illi Eumolpidae ac Ceryces, qui eum devoverant, rurſus reſecrare ſunt coacti.* τὰς ἀρὰς ἀφοσιώσασθαι dicit Plutarchus in Alcibiade. Diodorus Siculus in lib. 13. ἆραι τὴν ἀράν. Calliſthenes uno verbo ἀναρᾶσθαι, teſte Suida. *Pollux ἐπαναρᾶσθαι dicit in lib. v. Onomaſt. capite 24.* Ritus autem exſecrationis ac devovendi is erat Athenis, ut Sacerdotes et Antiſtitae ſtantes verſus occaſum imprecarentur dira quaedam, et puniceas veſtes excuterent, ut tradit Lyſias in Orat. contra Andocidem. VALES.

Reſecravit] *Aemil. Probus in Alcibiade cap. 6. *Reſecrare ſunt coacti, qui eum devoverant.* Plaut. Perſa I, I, 49. *Obſecro te, reſecra, etc.* Id. Aulul. IV, 7, 4. *Reſecroque mater, quod dudum obſecraveram.** Vid. Feſtum in *Reſecrare.* LINDENBR.

CAPVT VII.

2. *Latebrae texere notiſſimae.*] Poſt haec verba in Mſ. Flor. Val. et Regio, [et Colbert.] *ac Toloſ.* legitur *hinc opulenta, ſed ille, etc.* Neque aliter in Editione Romana. Quare accedo libenter coniecturae viri docti, qui Regium exemplar manu ſua deſcripſit. Is enim ad oram libri adnotat ſuſpicari ſe, plurima hic deeſſe. Deeſt autem primo legatio Saporis ad Iulianum, de qua praeter Libanium pag. 322. loquitur et Socrates in lib. 3. cap. 18. Deinde deſideratur narratio rerum, quas exercitus Rom. Ducibus Procopio et Sebaſtiano intra Tigrim relictus geſſerat, et quam ob cauſam Iuliano in Aſſyria, prout ipſis mandatum erat, occurrere non potuerit. Haec autem deſiderari ipſe docet Marcellinus in fine huius libri pag. ſeq. his verbis: *Hisque accedebat aliud malum, quod nec adminicula, quae praeſtolabamur, cum Arſace et noſtris Ducibus apparebant, ob cauſas impedita praedictas.* Ubinam praedictas, niſi hoc in loco? Certe Libanius poſt legationem illam Saporis a Iuliano occulte dimiſſam, ne pacis mentione frangerentur ac mollirentur animi militum, ſubiicit de Arſace et exercitu Rom. Poſtremo deſideratur in hac lacuna fraus Perſicorum transfugarum, quorum ſuaſu Iulianus inductus, claſſem temere concremavit. De his enim ſe locutum hic eſſe, ſatis indicat Marcellinus ſequentibus mox verbis. VALES.

3. *Parvi habitis vetantium dictis.*] Ducum et Comitum, atque inter hos Regalis Hormisdae, qui transfugarum conſilio ac promiſſis dolum ſubeſſe admonebant, ut ſcribit Zonaras. VALES.

Amitti ſuaderent paene iam.] Hanc integram περικοπὴν primus Gelenius ex coniectura, ut opinor, adiecit. Nam in Mſ. Regio [et Colbert.] et Editione Rom. deſiderantur haec verba. VALES.

Infauſtis ductoribus praeviis.] Ad Zopyri exemplum quemdam, non viae ductorem tantum ſe obtuliſſe, ſed auctorem quoque Iuliano exſtitiſſe, ut naves reique alimentariae copiam, qua abundabat, flammis daret, Nazianzenus ſcribit στηλιτευτικῇ Ora-

tione II. cuius verba operae pretium erit videre. *Ita Dani Saxoniam infestantes, cum militem captivum ducem itineris fecissent, ad loca difficiliora paludis cuiusdam perducti, facile a Saxonibus qui insequebantur, sunt disiecti, et perierunt ex eis xx. millia. Nomen militis qui deduxit eos ad invium, fuit Herwardus, qui perenni Saxonum laude celebratur. Heimoldus lib. I. cap. 15.* LINDENBR.

Infaustis ductoribus praeviis.] cf. Sextum Rufum c. 28. Aur. Victorem Epit. 67. W.

4. *Exuri cunctas iusserat naves.*] Zosimus lib. III. c. 26. Gregor. Nazianzenus in Iulian. Orat. II. Augustinus de Civitate Dei lib. IV. cap. 29. lib. V. cap. 21. LINDENBR.

Praeter minores duodecim.] Numerus apud Zosimum III, 26. auctior: τὰ πλοῖα ἐμπρῆσαι, καὶ πάντα πλὴν ὀκτωκαίδεκα Ῥωμαϊκῶν, Περσικῶν δὲ τεσσάρων, ἐδαπανήθη πυρί. LINDENBR.

Praeter minores XII.] Consentit Zonaras, qui 700. triremes cum 400. onerariis incensas fuisse dicit. At Libanius pag. 302. quindecim naves ad compingendos pontes ait esse servatas: qui quidem eo loci multum laborat, ut hoc inconsultum et imprudens Achillis sui facinus excuset. Adde Augustinum in lib. V. de Civitate Dei, cap. 29. VALES.

Quas profuturas pangendis pontibus dispofuit vehi carpentis.] Fl. Vegetius de Re milit. lib. III. cap. 7. *Commodius repertum est, ut monoxylos, hoc est paullo latiores scaphulas ex singulis trabibus excavatas, pro genere ligni et subtilitate levissima, carpentis secum portet exercitus, tabulatis pariter et clavis ferreis praeparatis. Ita absque mora constratus pons, et funibus (qui propterea habendi sunt) vinctus, lapidei arcus soliditatem praestat in tempore.* Neque id mirum videri debet, in hunc usum naves curribus vectas: cum et Hunnos constet, aliosque Istri circumcolas, navigia sua temere confecta de loco in locum passim hoc modo transferre solitos. Vid. Priscus Rhet. in Eclogis legation. *Bello etiam quod Maximilianus Imp et Ludovicus XII. Galliae Rex contra Venetos gesserunt, Germani ac Galli milites scaphis, quas carpentis vexerant, Silam fl. traiecerunt. Bembus Histor. Venetae lib. XII. pag. 167. b. Vid. Aimoin. lib. 5. cap. 7. pag. 273. LINDENBR.

Armatorum — regendis] ut, quae ad trahendas adhuc et regendas naves adhibita essent viginti hominum millia, exercitui adiungeret. Alii alias caussas huius consilii attulerunt, in quibus imperitia regionis, quod placet Heynio ad Zosimum p. 637. non ultimo ponenda loco est. Nec a vero abhorret sententia Gibboni T. VI. p. 45. Iulianum bene perspexisse, naves suas contra rapidum flumen, idque cataractis vel natura vel arte factis distinctum, non sine summa difficultate conniti posse. W.

5. *Tortique perfugae.*] Id plane eodem modo refert Zonaras: ἤδη δὲ ἐκείνων ἐκπεφρωθεισῶν, ἐπεὶ πολλοὶ τῶν ταξιαρχῶν ἐνέδραν καὶ δόλον ἐνίσταντο εἶναι τὰ παρὰ τῶν αὐτομόλων ἐκείνων λεγόμενα, μόλις που κατένευσεν ἐτασθῆναι τοὺς ψευδαυτομόλους· οἱ ἐκδοθέντες βασάνοις ἐξέφηναν τὸ ἀπόῤῥητον. *Cum iam universae naves conflagrassent, plerisque Tribunorum contendentibus ea quae a transfugis dicerentur fraudem et insidias esse, vix permisit,*

ut quaestioni transfugae subderentur: qui tormentis adacti, tandem veritatem aperuere. VALES.

6. *Classe, cum non oporteret* non opportune, temere *abolita,* absumta. — *Per diversa distringeretur* per naves et continentem dispersus esset. W.

7. *Senescerent*] deflagrassent. Amst omnino hoc verbum Ammianus pro *deficere, minui, vim amittere.* Sic *luna* senescens XVI, 12. *motus oceani* adolescentes et senescentes XXVII, 8. *leges* XVI, 5. W.

Ob causas impedita praedictas.] Arsaces quidem Armenise Rex seu proditione, ut ei obiicit Libanius, seu quod regionem suam nudare Persis nolebat, copias suas Iuliano obviam mittere supersedit. Chiliocomum tamen vastavit, ut legitur p. 300. Exercitus autem Rom. qui cis Tigrim relictus fuerat, partim ignavia ac metu, quod consortes suos in Tigri lavantes sagittis Persarum occisos viderant, partim discordia Ducum, cum sibi invicem obtrectarent, er altero proficisci iubente, alter ut manerent hortaretur, inertia ibidem et otio commarcuit. Libanii verba sunt p. 301. eo enim recurrendum est post finem paginae 322. ob transpositionem paginarum, qua haec Oratio misere depravata est. VALES.

Ob causas impedita praedictas.] Ex his verbis manifestum fit, quaedam, ut supra suspicabatur Valesius, in Ammiani contexto excidisse. Cum *Arsace* quidem pactus fuerat Iulianus XXIII, 2. ut auxilia sibi mittenda semper haberet in promtu, *duces* vero *Procopium et Sebastianum* iusserat intra Tigridem se tenere, ita tamen, si fieri posset, se componere, ut in Assyria sibi iungerentur XXIII, 3. Quid vero impedimento fuerit, narraverat quidem Ammianus supra in hoc capite; incuria tamen librarii alicuius omissum, ex aliis supplendum est. W.

CAPUT VIII.

1. *Captivos graciles iussit in medium duci.*] Hoc strategemate ad ingenerandum militibus hostium contemptum antiqui Imperatores saepe usi sunt: et Leo Imperator in Tacticis id magnopere suadet. Simili arte Agesilaus captivos Persas nudos divendi ante ora militum iussit, ut milites, cum eorum mollitiem cernerent, cum mulierculis sibi bellum fore sperarent, teste Xenophonte in lib. 3. et Plutarcho in Agesilao. VALES.

3. *Ergo etiam ad difficult.*] Vo. *Eo etiam ad difficult.* LINDENBR.

4. *Cum nihil humani proficerent sensus*] nihil expediret humana prudentia. W.

Chiliocomum] fertilem Mediae provinciam prope *Corduenam* sitam. v. omnino XXIII, 3. W.

[*Quorum neutrum extis inspectis consore dicebatur.*] Terentius in Andria hoc utitur verbo: *Restat Chremes, qui mihi exorandus est: et spero consore.* Ubi Donatus *consore* male a *consit* deducit. Putat Petrus Pithoeus esse hoc verbum exstispicum, ut ad oram libri sui notavit.] VALES.

Confore] συντελεσθήσεσθαι. W.

5. *Arriperemus*] subitis itineribus occuparemus. W.

6. [*Sacenae duces adventare*, etc.] Ita prae ceteris codex Colbert. Legendum tamen puto *Saracenos duces adv. etc.*] VALES. *Saracenos* ego in contextum recepi: nam *Sacenae* nihili est. Saraceni auxiliares Iuliano copias promiserant, XXIII, 3. W.

Quod Imperator Ctesiphonta magnis viribus oppugnaret] Inde praedae sibi abigendae occasionem datum iri sperabant. W.

Nonnulli Persas novis motibus incubuisse firmabant.] Mſ. *novis viatibus*. legendum *nobis viantibus*, ut libro XV. cap. 10. *viantibus opportunas*. lib. XIX. cap. 8. *terga viantium aggressa*. Libro XX. cap. 9. *intenti ad viandum*. Libro XXV. cap. 3. *viantes catervas*. Qui est idiotismus Auctorum coaetaneorum. id est, nobis iter carpentibus. OISELIUS. Ita et P. Pithoeus legendum ait *nobis viantibus*, per eadem loca, quia in vett. libris pro *novis motibus* scriptum est *nobis viatibus*. HAD. VALES.

Nobis viantibus incubuisse in itinere nos adorturos adesse, et recte quidem *affirmabant*. W.

7. *Quod his squalidius videbatur.*] Emendavi, *quod diu squa. videbatur:* cum viderem in hac eadem pagina paullo supra pro *diu fluctuantes et dubii*, in Mſſ. et Editione Rom. scriptum esse *diis fluct.* eodem errore. HENR. VALES.

Squalidius obscurius *videbatur*. v. ad XXI, 14. et XXV, 2. W.

AMMIANI MARCELLINI

LIB. XXV. C. I.

1. *Loricae niveis limbis circumd.*] Sic emendavit Caſtellus, cum in Editione Rom. legeretur, *nivibus lumbis*. Ego vero cum in omnibus Mſſ. Regio, Val. et Flor. reperiſſem, *loricae nimbis circumdatae ferreis*, eam ſcripturam ſequi malui. *Limbis* tamen equidem praetulerim. Sic enim loquitur Marcellinus in lib. 16. c. 10. *Sparſique cataphracti equites, quos Clibanarios dictitant Perſae, thoracum muniti tegminibus, et limbis ferreis cincti.* [Sane in Mſ. Colbert. ſcriptum eſt, *lumbis circ. fer.* ſed correctum eadem manu, *nimbis*.] Hi ſunt quos ὠμοβύρσους καὶ σιδηροῦς θώρακας vocat Plutarchus in Craſſo. VALES.

Coruſci thoraces] Hos igitur diſtinguit a loricis Ammianus, Illis ſolum pectus tectum, his et aliae corporis partes. W.

2. *Fluvio brevi*] Durus fortaſſe Zoſimo III, 27. W.

Machamaeus cecidit.] Zoſimo in lib. 3. c. 26. μαχαμαῖος. Eumdem intelligit Libanius pag. 302. cum dicit: πεσόντος δὲ τοῦ ἡμετέρου τινὸς (ſic Mſſ.) προμάχου. VALES.

Cui propugnaturus] Verbum *propugnare* Dativo ſic et alibi iunctum. v. c. XXVIII, 6. ſaluti ſuae propugnans. cf. et XVIII, 8. W.

Perterrens] Wakefield. ad Lucret. IV, 1017. corrigendum putat *proterrens*. ERF.

3. *Hinc recedentibus nobis.*] Ad locum qui Baraphthas dicitur, teſte Zoſimo. VALES.

Saraceni] nam et in agmine Perſarum erant. W.

4. *Ad Hucumbram nomine villam.*] σύμβραν vocat Zoſimus III, 27. villam mediam inter duas urbes Niſcharam et Niſchanabem, quae cum fluvio Tigri dirimantur, ponte ad utilitatem commerciorum fabricato iunguntur. [*Hucumbra* ſcriptum eſt in codice Colbert.] VALES.

5. *Exercitu ſedatius procedente.*] Ad locum, qui eſt inter Danabam et Symam opida, teſte Zoſimo. VALES. *Sedatius* ſecurius. W.

6. *Adaces legatus q. ad Conſtantium.*] Idem dicit Zoſimus III. 27. ἀνῃρέθη γὰρ ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ σατράπης τις τῶν ἐπιφανῶν ὄνομα Δάκης, (ſcrib. Ἀδάκης) ὃς ἔτυχε πρότερον ἐπὶ πρεσβείαν πρὸς τὸν Κωνστάντιον ἀπεσταλμένος. VALES. Cſ. XVII, 5. ubi de hac legatione ſermo eſt, legatus tamen *Narſeus*. W.

7. *Tertiacorum equestris numerus.*] Forsan scripsit Ammian. *Tertianorum equest. num.* ut in Notitia Imp. p. 1440. *Legiones Comitatenses triginta duae, Secundani Italicani, Germanicani iuniores, tertiani, sive tertia Italica, Tertia Herculia.* LINDENBR.

Equestris numerus a legionibus incusatus est.] Legionibus singulis equites 300. erant assignati. Cf. Nast. Röm. Kriegsalterthümer p. 98. W.

8. *Aliae*] ἀρχαϊκῶς pro alii; nec Livius sprevit. W.

9. *Abiecti sacramento* ignominiose missi sunt alii quatuor *vexillationum* equitum, vel auxiliorum, vide Salmas. ad Iulii Capitol. Pertinacem c. 2. *Tribuni.* W.

11. *Ad tractum Maranga appellatum.*] Zosim. III, 28. *Maransa: εἰς Μάρανσα παρεγένοντο κώμην.* LINDENBR.

Merene] Nomen est non viri, sed muneris. In dignitatibus enim Persarum a Procopio Persic. Lib. 1. numeratur etiam Μιρράνης. Ammianus ipse addit: *equestris Magistro militiae.* cf. supra XXIII, 6. ab init. ubi *Vitaxae.* W.

12. *Catervae ferratae.*] Cataphractarii Persae Ammiano meo ita placuisse videntur vel displicuisse, ut, quamquam antea saepius commemoraverit, hoc loco tamen ob oculos quasi eosdem pingat. — *Iuncturae rigentes* chalybeae. *Humanorum vultuum simulacra* larvae ferreae. W.

13. *Pars contis dimicatura.*] Dio in lib. 40. de Persica armatura: ἀσπίδι μὲν, inquit, οὐδὲν νομίζουσιν· ἱπποτοξόται δὲ καὶ ἀκοντοφόροι (scribe ex MS. κοντοφόροι) τὰ πολλὰ κατάφρακτοι στρατεύονται. *Clypeo quidem uti minime curant: sagittarii autem ex equo, et contis dimicantes, cataphracti plerumque in pugnam prodeunt.* Adde Herodianum in fine lib. 4. VALES. *Retinaculis aereis* paxillis. W.

Sagittarii, cuius artis fiducia ab incunabulis ipsis gens praevaluit.] Tria nempe haec ab ipsa infantia discebant Persae, equitare, sagittare, vera dicere. Herodotus lib. I. c. 136. Strabo lib. XV. Plura huc spectantia collegit V. Cl. Barn. Brisson. de Reg. Persar. lib. II. et III. LINDENBR.

Divaricatis longius protensis *brachiis.* Aliis tantum in cruribus, pedibus usurpatum. W.

Ut nervi mammas praestringerent.] Ut apud Homerum Pandarus Iliad. 4, 123.

Νευρὴν μὲν μαζῷ πέλασεν, τόξῳ δὲ σίδηρον.

Quod sagittandi genus παρὰ μαζὸν dicebatur. Erat et altera iaculandi ratio παρὰ δεξιὸν ὠτίον, itemque παρ' ὦμον, ut docet Eustathius in Il. x. Quibus adde et quartum iaculandi modum ab inguine, quem Parthis familiarem fuisse docet Persius in Sat. 5. Propertius in lib. 4. El. 10. v. 43. de Virdomaro:

Illi virgatis iaculantur ab inguine bracis.

Sic enim corrigendum eum versum existimo. Quintus denique modus sagittandi fuit, pede vicem manus implente: qua ratione usos esse Arabas scribit Suidas in Ἄραβες. Vide et Servium in librum IX. Aeneid. VALES.

14. *Elephantorum fulgentium*] glabrorum. *Truculentos hiatus* proboscidas. *Magis* inprimis. W.

15. *Manubriatos cultros.*] Livius XVII, 49. *Fabrile ſcalprum cum malleo.* LINDENBR.

Exploratum eſt enim ab Hasdrubale.] Totum hunc locum optime Livii verba illuſtrant, lib. XXVII. c. 49. *Elephanti plures ab ipſis rectoribus, quam ab hoſte interfecti. Fabrile ſcalprum cum malleo habebant: id, ubi ſaevire belluae ac ruere in ſuos coeperant, magiſter inter aures poſitum ipſa in compage, qua iungitur capiti cervix, quanto maximo poterat ictu adigebat. Ea celerrima via mortis in tantae molis bellua inventa erat, ubi regendi ſpem viciſſet; primusque id Hasdrubal inſtituerat, dux cum ſaepe alias memorabilis, tum illa praecipue pugna.* LINDENBR.

Exploratum eſt enim ab Hasdrubale.] Id Hasdrubalis conſilium refert Zonaras in tomo 2. pag. 90. παρήγγειλεν ὁ Ἀσδρούβας τοῖς ἐπ' αὐτῶν καθημένοις τοὺς τιτρωσκομένους τῶν θηρίων παραυτίκα σφάζειν· ῥᾷστα δὲ σιδηρίῳ τινὶ ὑπὸ τὸ οὖς νυττόμενοι ἐξετινύοντο. *Praecepit Hasdrubal Indis qui belluis inſidebant, ut vulneratos elephantos confeſtim interficerent. Cultro autem quodam ſub aurem percuſſi facillime necabantur.* [Ceterum paullo ſupra pro *vertebram*, *venam* ſcriptum reperi in codice Colbertino: et ita in veteribus libris ſcriptum ſe inveniſſe notavit P. Pithoeus.] VALES.

16. *Maior vis et trucior.*] In Editione Rom. legebatur, *maior iuſſit atrocior*, quam ſcripturam Caſtellus miris modis depravarat. Sed Accurſius quidem ſic edidit, *maior vis ita trucior.* Gelenius autem hoc modo, *maior vis ita atrocior:* quo modo in exemplari Regio ſcriptum reperi. [In Colbert. *maior viſit atrocior*, omnino pro *maior vis et atrocior.*] VALES.

Lunari acie, ſinuatisque laterib.] Vide Aelian. de acie inſtr. LINDENBR.

17. *Illatis concit. ſignis ſpiculorum impetum fregit.*] Idem in illa celebri Marathonia pugna obſervavit Miltiades, qui Athenienſes effuſo curſu iuſſit Perſas aggredi, quo ſcilicet ante ictus ſagittarum ad hoſtem venirent, ut ſcribit Herodotus in VI. c. 112. et Iuſtinus in 2. c. 9. Vegetius quoque in lib. 1. cap. 9. hoc praeceptum Ducibus inculcat. *Nec ſecus Ventidius adverſus Parthos, teſte Frontino libri 2. cap. 2.* VALES.

18. *Nihil perpetiens remiſſum*] „i. e. ſine remiſſione aut mora. Proprie: non patiens, ut aliquid remitteretur. Dicitur autem hoc aevo ea vox illo ſenſu." Erneſti. W.

Cedendo in modum imbrium] qui paullulum ceſſantes, mox maiorem aquarum molem effundunt. W.

Pone verſus directis ſagittis.] Exercitatio haec Parthorum ſive Perſarum fuit, ut non tantum ſtataria congreſſione ſagittis exerte uterentur, ſed etiam cum terga vertiſſent. Plutarchus in Craſſo. Virgilius III. Georg. v. 31.

Fidentemque fuga Parthum, verſisque ſagittis. LINDENBR.

Solis curſu flammeo nimio aeſtu *laxatus* reſolutus membra. W.

19. *Qui legionem Ziannorum regebat.*] In Notitia Orientalis Imperii *Tzanni* dicuntur ſub diſpoſitione Magiſtri militum per Thracias. Sic enim in Mſ. codice legitur, cum vulgo *Thaanni*

legatur et *Thanni.* Erant autem Tzanni populi Lazis finitimi et Armeniis, ut docet Procopius in lib. I. Persic. Agathias in libro v. et Iustinianus in Novella 28. de moderatore Helenoponti. *Zanni* dicuntur a Marcellino Comite in Chronico sub Theodosio Minore. Eustathius in Dionysium, *οἱ μάκρωνες*, inquit, *ἔθνος ποντικόν. τούτους νῦν σάννους φαμὲν, ἰδιωτικώτερον δὲ τζάνους, ὡς καὶ τὴν χελωνὴν κελτζηνήν.* Sane Zanni et Sanni, Tzanni, et Thanni sola pronuntiandi ratione differunt, ut Zangae et Tzangae, Tabennesiotae et Zabennesiotae in Chronico Victoris Turonensis; Turullus et Tzurullus oppidum Thraciae in Procopio et Suida. Ex his quae diximus, apparet Tzannos longe ante Iustiniani tempora foederatos Rom. et auxiliares fuisse. VALES.

Legionem Ziannorum regebat.] *Zanorum mentio in Novell. Iustiniani I. et 28. Agath. lib. 5.* Legionis nomen non ponit Zosimus, rem tamen ita narrat III, 28. *ἀπώλεσαν ἄλλους τε στρατιώτας, καὶ Βρεττανίωνα τὴν ἡγεμονίαν ἔχοντα τοῦ λόχου, ἀνδρείως ἀγωνισάμενον.* In Notitia Imperii nominatur *Cohors IX. Thanorum Nitriae:* et fortassis an in scriptura tantum variatio est; reipsa vero eadem haec cum illa, cuius hic mentionem Ammianus facit. LINDENBR.

CAPVT II.

2. *Sub columellis tabernaculi parvis*] sub tentorio subitario, perticis tenuibus fulto. *Munifici fastidienda gregario.* cf. XVI, 5. *Munifices* opponuntur *beneficiariis*, qui immunes sunt a quibusdam officiis castrensibus. — *Quidquid ad ministeria postulabatur*, conquirebatur ei pro cibo apponendum. *Sui securus* nihil de se cogitans. W.

3. *Sententiis cuiusd. Philosophi.*] Sic coniecit P. Castellus, cum in Editione Rom. et MSS. omnibus legeretur *fenius cui.* Unde scribendum existimo *obscuro noctis*, (sic in MS. Reg. *et Tolos.* et Edit. Rom.) *altitudine sensus cuiusd. Phil. teneretur.* [Sane in Colbert. legitur, *obscuro noctis altitudine fenius cuiusdam Philosophi tenerentur.*] VALES.

Dum altitudine sensus cuiusdam Philosophi teneretur] gravem aliquam philosophicam sententiam animo versaret. W.

Vidit squalidius] obscurius. W.

**Speciem Genii publici cum cornucopia.*] Cornu pomiferum vocat Arnobius lib. VI. Fortuna cum cornu pomis, ficubus, aut frugibus autumnalibus pleno depingebatur. Ib.* LINDENBR. Cf. XX, 5. W.

4. *Numinibus per sacra depulsoria supplicans*] matutinis precibus a Diis, ut omina infausta averruncarent, petens. W.

Flagrantissimam facem cadenti similem.] Iterum inf. *facem* vocat, ut Apul. de Mundo: *Sunt et alia eiusmodi imaginum genera, quas Graeci faces — nominant.* Aristot. sive quis alius auctor libelli de Mundo, *λαμπάδας* dixit; *globum* Aurel. Victor in Iulian. (Epit. c. 43.) *Ac ne noctu quidem visus ingens globus caelo labi, diem belli cautum praestiterit.* *Gell. lib. 19. cap. 1. *Fumigantes globi.** LINDENBR.

Minax infeſtum *ſidus Martis*, cuiua numen offenderat xxiv, 6. W.

5. *Quem* ΔΙΑΙΣΣΟΝΤΑ.] Id ſignum ab antiquis infauſtum eſſe habitum docet Homerus Il. 4, 75 — 77.

Οἷον δ' ἀστέρα ἧκε Κρόνου παῖς ἀγκυλομήτου
Ἢ ναύτῃσι τέρας, ἠὲ στρατῷ εὐρέϊ λαῶν
Λαμπρόν· τοῦ δέ τοι ἄπο πολλοὶ σπινθῆρες ἵενται.

Ubi Euſtathius recte notat: *ἀστέρα δὲ λέγει οὐ κυρίως, ἀλλά τι ἀστεροειδὲς, οἷον κομήτην, ἢ ὁποῖοι οἱ διάττοντες, ὧν ἡ γένεσις ἀέρος στροφή· διὸ καὶ ἀνέμους ὡς ἐπιπολὺ δηλοῦσι.* Ventorum quidem id ſignum eſſe teſtatur Aratus in Prognoſtico. VALES.

ΔΙΑΙΣΣΟΝΤΑ *nos appellamus.*] Achilles Statius in Arati Phaenomena, *περὶ κομήτων.* Οἱ *ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μετερχόμενοι καλοῦνται ἄττοντες, καὶ διάττοντες· γίνεται δὲ τοῦτο, τῶν ἀστέρων ὑπὸ πνεύματος τινασσομένων, καὶ οἱονεὶ σπινθῆρας ἀφιέντων. διὸ καὶ σημεῖον ἀνέμων εἶπεν Ἄρατος τοῦτο.* Quae eadem apud Heronem Alex. leguntur. Arati autem locus hic eſt Sect. 79. v. 11. p. 108. ed. Par. 559.

— — ὄπιθεν ῥυμοὶ ὑπολευκαίνονται,
Δειδέχθαι κείνοις αὐτὴν ὁδὸν ἐρχομένοιο
Πνεύματος, etc. LINDENBR.

Διαΐσσοντα Latine: raptim transeuntem, pervolantem coelum. W.

Profanus et demens] Profanum dementi iunctum acceperim non de irreligioſo, ſed homine ex vulgo, uno ex multis. W.

6. *Scintillas ab aetherio cadentes vigore.*] Idem ſentit Theon in Arati Prognoſtica. Sic enim definit has imagines: *στιλβηδόνες εἰσὶν ἃς ἀποπέμπει ὁ αἰθήρ· ὥστε τοῦ αἰθέρος ἐστὶ πύκνωσις τὸ τοιοῦτο.* VALES. Ab *aetherio vigore* igne emicantes. *Acri contactu* frictione. *Lumen* lucida materia. W.

In aeſtum ſolvitur corpus.] Sic emendavit Gelenius, cum ex Caſtelli coniectura ante legeretur *iners tum ſolv.* At in Editione Rom. ſic legebatur: *inertium ſolv. corpus.* Sed cum in codice Regio ſcriptum reperiſſem *in aertum ſolv. corp.* [in Colbert. *inertum ſolv. corpus*:] ſtatim emendavi, *in aerium ſolvitur corpus:* quae emendatio confirmatur verbis ſequentibus, *ad ſubſtantiam migrans, cuius attritu incaluit nimio.* Quidam enim ex attritu aeris haec proſilientia formari ſidera dicebant, inter quos Anaxagoras teſte Diogene, et Seneca in lib. 2. Natur. Quaeſt. cap. 14. VALES.

Cum adtritu incaluit.] Οἱ *γὰρ διάττοντες, ἀστέρες μὲν οὐκ εἰσὶ, γένεσις δὲ πυρὸς φερομένου ἐκ παρατρίψεως ἀστέρων*, ut Theon Alexand. inquit, in Commentario ad modo laudatos Arati verſua. LINDENBR.

7. *Tarquitianis*] Vid. Petr. Pithoei Adverſar. lib. 1. cap. xx. LINDENBR.

Tarquitianis libris.] Tarquitius libros de Etruſca diſciplina, et Oſtentarium Tuſcum conſcripſerat, teſte Plinio, et Macrobio *in libri 3. Sat. cap. 7.* Is ipſe eſt, opinor, cuius mentio fit in hac Inſcriptione veteri: *L. Tarquitio. L. F. Pom. Etruſco. Sulpiciano. Scribae. Quaeſtorio.* VALES.

Tarquitianis libris.] Libri iſti nomen habent a *Tarquitio*, qui ſcripſit de Etruſca diſciplina. Nomen viri ſaepe a librariis falſo

ſcriptum TarquiNius, v. c. apud Macrobium Saturnal. II, 16. recte tamen III, 7. TarquiTius. Libros iſtos plures titulos habuiſſe, patet ex ipſo Noſtro, qui *titulum de rebus divinis* laudat, quem oſtenta continuiſſe a Diis ipſis miſſa, in coelo viſa probabile eſt; alium titulum habet Macrobius II, 7. *oſtentarium arborarium*, ſi qua arborum futuri praenuntia. cf. etiam Lactantium Inſtitut. I, 10. Vollium de hiſtor. I, 31. Pithoeum in Adverſar. p. 71. Crenium Animadverſſ. philol. hiſt. T. IX. p. 44. ſ. W.

8. *Imperatore omni vaticinandi ſcientiae reluctante*] in quo tamen Ammianus ſibi non conſtat. cf. XXII, 1. 12. infra c. 5. W.

CAPVT III.

1. *Stabiles* ſtatarias *pugnas*. — *Adusque perpetuum diem,* toto die. cf. *perpetua hieme* XVIII, 6. W.

2. *Terga arma cogentium*, (ſtatim poſt *ultimi)* aciei extremae. W.

3. *Oblitus loricae.*] Zonaras idem ſcribit: ἔτυχε δὲ διὰ βάρος καὶ τὴν ἐκ τοῦ ἡλίου φλόγωσιν (θέρους γὰρ ἦν ἀκμή) τὸν θώρακα ἐκδυσάμενος. Id eſt: *Quippe loricam ob pondus, et ſolis ardorem (medium enim tunc tempus erat aeſtatis) depoſuerat.* At Libanius in Orat. funebri, pag. 303. colorem hic affert minime probabilem. Ait enim inermem tunc fuiſſe Iulianum, eo quod Perſas ubique vicerat: quae nimia fui fiducia in tanto duce nequaquam ferenda eſt. Itaque merito in Victoris Epitome reprehenditur. VALES.

4. *Faetorem ſtridoremque elephantorum impatienter tolerantib. noſtris.*] Addidimus τὸ *ſtridorem*, ex Mſ. ſenſu pleniore perfectioreque. Sic paullo retro hoc eodem libro: *Elephantorum fulgentium formidandam ſpeciem, et truculentos hiatus vix mentes pavidae perferebant: ad quorum ſtridorem odoremque et inſuetum tunc aſpectum magis equi terrebantur.* Iterum lib. XIX. c. 7. *Adiectis elephantorum agminibus, quorum ſtridore immanitateque corporum nihil humanae mentes terribilius cernunt.* Q. Curtius lib. VIII. c. 14. de Pori Regis elephantis: *Magnum belluae iniecere terrorem, inſolitusque ſtridor non equos modo, tam pavidum ad omnia animal, ſed viros quoque ordinesque turbaverat.* *Florus lib. I. cap. 18. *Quorum* (elephantorum) *cum magnitudine, tum deformitate, et novo odore ſimul ac ſtridore conſternati equi.** Magna hinc Romanis bello Tarentino clades: foedior tamen Caſſovellani Britannorum Regis pavor, qui ne ad unius quidem elephanti adſpectum durare potuit. cum ad eum Caeſar tranſitum pararet. A quo malo, ut ſibi praecaveret Perſeus, εἰδώλοις ξυλίνοις ἐλεφάντων ἰδέαν καὶ χρόαν ἐχομένοις, ſtridoreque tubarum acutiore, paullatim equos ſuos verorum elephantorum barritum et magnitudinem ferre docuit. Florus lib. I. cap. 18. Polyaenus Strategem. lib. 4. et 8. LINDENBR.

5. *Succinctior*] expeditior, alacrior. W.

Averſorumque Perſarum et belluarum ſuffragines concidebat] Simile ſtrategema Alexandri Mag. de quo Curtius lib. 8. c. 14. *Anceps ergo pugna nunc ſequentium, nunc fugientium elephantos, in multum diei varium certamen extraxit, donec ſecu-*

ribus (id namque genus auxilii praeparatum erat) pedes amputare coeperunt. *Quale et illud, de quo Helmold. Chronic. Slavorum lib. I. c. 68. *Fuit pugna vehemens, et victoria utrimque ambigua, quousque unus partium Comitis proclamavit, ut poplites equorum, quos hostes insidebant, fortiter caederentur: factumque est, ut cadentibus equis, sessores quoque loricati collaberentur, gladiisque nostratium protriti sunt.* pag. 54.* LINDENBR.

Suffragines] nervi, quibus imi pedes tibiis nectuntur. Cf. XIX, 6. W.

6. *Clamabant hinc inde Candidati*] Candidatorum significatio non una: sed quorum hic mentio, ii e Scholarium numero ob corporis proceritatem electi, primi Scutarii Protectoresque Principis erant. De his iterum Ammian. lib. XXXI. c. 13. 15. Procopius Gothicor. lib. III. *ἦν δὲ οὗτος ἀνὴρ βασιλέως μὲν Ἰουστινιανοῦ δορυφόρος, ἐπεὶ ἐς τοὺς κανδιδάτους καλουμένους τελῶν ἔτυχε τῶν δὲ ἱππικῶν καταλόγων ἦρχεν.* Vid. Cedren. in Iuniore, pag. 211. LINDENBR.

Incertum subita equestris hasta, etc.] De morte Iuliani alia longe diversa Sozomenus lib. 6. cap. 2. Nicephorus Callist. lib. X. cap. 34. Gregorius Nazianz. Episc. in Iulian. Orat. 2. Amphilochius in Vita Basilii Magni Archiep. Chrysostomus de Babyla Martyre, Augustinus de Civitate Dei lib. IV. cap. 29. LINDENBR.

Incertum] Hoc unde pendeat, vel quo referatur, non video, et quovis pignore contenderim, e margine irrepsisse in contextum. Sciolus alleverat, qui non eandem de Iuliani morte omnium fuisse sententiam meminerat, nec hostili, sed Christiani cuiusdam militis lancea vulneratum esse cum Libanio credebat. Sentit igitur Ammianus cum Eutropio, qui et ipse interfuit, Sexto Rufo et Aurelio Victore, qui omnes hostili sagitta eum confossum tradunt. W.

Subita equestris hasta.] Libanius pag. 303. (Reisk. I. p. 613.) *δόρυ δ' ἱππέως ἐπ' αὐτὸν ἐνεχθὲν ἄοπλον διὰ τοῦ βραχίονος δραμὸν εἰς τὴν πλευρὰν εἰσέδυ*, etc. *Hasta equestris in eum inermem illata, per brachium in latus irrepsit.* Et hic quidem eius caedis auctores Christianos fuisse contendit, qui a Iuliano depressi ac vexati, cum insidias ei dudum compararent, tandem oblata occasione facinus peregerunt, ut dicit pag. 323. quem Libanii locum profert etiam Sozomenus in lib. 6. Sed Eutropius qui huic Persicae expeditioni interfuit, et Rufus Festus, ac Victoris Epitome ab hostium equite, et quidem fugiente, conto percussum esse memorant. VALES.

8. *Exitium*] mortem, cf. XXII, 5. W.

Epaminondas ille dux inclytus.] Val. Maximus lib. III. cap. 2. Iustinus lib. VI. cap. 8. LINDENBR.

9. *Phrygiam appellari locum ubi ceciderat.*] Iulianus cum esset Antiochiae, noctu in somnis iuvenem viderat rutila coma, (i. e. Solem. W.) qui ipsum in Phrygia moriturum ei visus erat praedicere. Cum igitur letaliter vulneratus, locum illum in quo castra habebat, Phrygiam appellari didicisset, exclamasse dicitur: O Sol, Iulianum perdidisti: ut narrat Zonaras, et auctor Chronici Alexandrini: sed in hoc *ῥαρία* perperam exaratum est pro *Φρυγία*. VALES.

10. *Velut exauctoratus*] sui iuris. W.

12. *Quamdiu*] usque dum, donec. XXII, 5. W.

13. *Cum plebe maxima*] plurima. — *Merena* c. I. *Nohodare* XVIII, 6. 8. W.

Proelia XX. *Marcelli*] Maior numerus apud Plinium lib. VII. cap. 25. *Solus* (Inl. Caes.) *M. Marcellum transgressus: qui undequadragies dimicaverat.* Solinus cap. VI. LINDENBR.

[*Proelia viginti Marcelli*] At Plinius in libri 7. capite 25. et Solinus in capite 6. (quem fere totum exscripsit Ammianus. W.) multo plura M. Marcelli proelia commemorant, et signis collatis undequadragies dimicavisse eum scribunt. Quod autem paullo infra ait Ammianus, ultimum ex Sergii posteris, *Catilinam claras gloriarum eius adoreas sempiternis maculis obumbravisse*, id accepit a Solino, ut solet, cui in capite VI. Collectaneorum dicitur Catilina *tantas* Sergii *adoreas odio damnati nominis obumbrasse.*] VALES. Cf. Gronov. Praef. p. XXI. W.

Sicinium Dentatum] Ita Mf. ut et Valerius Maximus lib. III. cap. 2. A. Gellius lib. II. cap. 11. At vulgati quidam codd. *Siccium* vocant, uti et Dionysius Halicar. lib. X. pag. 662. Λεύκιος Σίκκιος Δεντάτος. Plinius lib. VII. cap. 28. Solinus cap. VI. *Varro apud Fulgent. in NEFRENDES.* LINDENBR.

Sicinium Dentatum.] L. Siccius Dentatus emendate dici debet: sic enim praeter Dionysium Halic. vocat Zonaras in tomo 2. Annalium, quos ex Dione composuit, pag. 27. λεύκιον σίκιον, et Fulgentius Planciades de verbis antiquis ex Varrone. De eodem Siccio Dentato vide Festum in *Obsidionalis corona.** VALES.

Sergium, qui vicies et ter vulneratus] Plinius lib. VII. cap. 28. Solinus cap. 6. (ad quem vide Salmasium p. 34. W.) apud quem ipsissima fere Ammiani verba *Beatus profecto tot suffragiis gloriarum, ni heres in posteritatis eius successione Catilina, tantas adoreas odio damnati nominis obumbrasset.* LINDENBR. Uterque, et Sicinius et Sergius iterum iunguntur XXVII, 10. W.

14. *Anatolio interfecto, qui tunc erat Officiorum Magister*] In Zosimo III, 29. perperam *Antonius* scribitur pro *Anatolio*: Μάχης δὲ καρτερᾶς γενομένης ἔπεσεν Ἀντώνιος, ὁ τῶν περὶ τὴν αὐλὴν ἡγούμενος τάξεων, ὃν καλοῦσι Ῥωμαῖοι Μάγιστρον. LINDENBR.

Occupato castelli vicini praesidio.] Id Zosimus paullo aliter refert his verbis III, 29. ἄνδρες ἑξήκοντα μόνοι, σφῶν καὶ τοῦ Ῥωμαίων ἀξιώματος μεμνημένοι, παραβαλλόμενοί τε ἄχρι θανάτου, τοῦ φρουρίου γεγόνασιν ἐγκρατεῖς, ἀφ' οὗ τοῖς Ῥωμαίοις ἐπεξελθόντες οἱ Πέρσαι πλεονεκτεῖν ἔδοξαν· καὶ τρεῖς ἡμέρας τῶν πολεμίων ἐφεδρευόντων, οὐκ ὀλίγου μέρους τοῖς πολιορκοῦσιν ἐπιθεμένου περιεσώθησαν. LX. *milites, sui et dignitatis Rom. memores, ad mortem usque audacter decertantes, castellum illud occuparunt, ex quo Persae in Rom. iter facientes impetum fecerant: et ab hostibus per triduum obsessi, aggressi tandem oppugnatores ipsos, incolumes evaserunt.* Infra c. 7. (6.) castellum Vaccatum dicitur. VALES.

15. *Quam reposcenti naturae ut debitor bonae fidei redditurus exsulto*] Non minus prudenter, quam pie, Iosephus apud

Egeſipp. lib. III. cap. 17. *Deus omnipotens theſaurum nobis optimum dedit, atque incluſum in hoc vaſe fictili et conſignatum commiſit nobis cuſtodiendum, quoad ipſi placeat repoſcere. Nonne in utroque crimen eſt, vel reiicere depoſitum non repoſcente qui dederit, vel repoſcenti negare? Si hominis depoſitum violare poena infamiae eſt, quanto magis violare depoſitum Dei?* LINDENBR.

Ut debitor bonae fidei rediturus exſulto.] Sapienter id quidem et ex praecepto D. Marci, quem Iulianus ſibi imitandum propoſuerat. Hic enim in libris de vita ſua nihil frequentius inculcat, quam hilari ac libenti animo mortem eſſe exſpectandam, gratias quinetiam Deo habendas eſſe. In libro autem 4. eadem utitur metaphora qua Iulianus hoc in loco: *περιμένων τὸ ἀνακλητικὸν ἐκ τοῦ βίου εὔλυτος, μήτε ὅρκου δεόμενος μήτε ἀνθρώπου τινὸς μάρτυρος. Signum receptui *ex hac vita* exſpectans expeditus, ut nec iuramento opus ſit nec teſtibus.* Et paullo poſt ſubiicit, hominem ſapientem eadem facilitate et conſtantia digredi e vita, qua ad aliam quam actionem verecunde ac decenter obeundam ſe conferret: neque umquam imperfectam eius vitam tamquam fabulam nondum ultimo actu finito intercipi a fato. VALES.

Ut debitor bonae fidei] qui, quod debet, promte reddere paratus eſt. — *Philoſophorum ſententia generali* omnium. — *Beatior*, nobilior, praeſtantior. — *Quoties conditio melior a deteriore diſcernitur*, in meliorem tranſit. W.

Mortem tamquam ſummum praemium.] Notae ſunt hiſtoriae, iam ab antiquo in Scholis tractatae, Cleobis et Bitonis: quibus cum mater precata eſſet ab Argiva Iunone, *ut illis praemium daret pro pietate, quod maximum homini dari poſſet a Deo, mane inventi ſunt mortui.* *Item Agamedis atque Trophonii, qui cum Deo Pythio templum aedificaſſent, quodque optimum foret precarentur, confeſtim ſomno preſſi nunquam poſtea ſurrexerunt. Xenocrates Platonicus de Morte pag. 116. Cicero Tuſcul. lib. I. Plutarch. de Conſolat.* Ad quae exempla haud dubie ſive Iulianus ſive Ammianus reſpexit. LINDENBR.

16. *Ne me proiiciam aut proſternam*] cogar victas manus tradere, pacem petere ab hoſtibus. — *Dolores inſultant ignavis* acriores fiunt impatientibus, mollioribus. W.

17. *Civilia*] in pace. *Examinatis rationibus* nonniſi rite diligenterque omnibus perpenſis. *Tametſi proſperitas ſimul utilitasque conſultorum non ubique concordent*, etſi utiliter proviſis non ſemper reſpondet eventus. W.

18. *Licentiam omnem actibus meis exterminans.*] Magna laus in celſa poteſtate, cum Principes nil ſibi amplius licere putant, quam privatis, ut Plinius in Panegyr. ait. Et praeclare Impp. Leo et Anthem. in libro LL. Anthemii Aug. Tit. 3. *Neque enim aliud Imperatoriae maieſtati, cui ſemper debet aequitas inhaerere, et vigere iuſtitia, videtur accommodum, quam commune ius omnibus reſervare ſubiectis, et nihil amplius bonis licere Principibus, niſi quod liceat privatis.* *Iſidorus Sentent. lib. 3. cap. 51. *Iuſta eſt vocis eorum* (Principum) *auctoritas, ſi quod populis prohibent, ſibi licere non patiantur.* Gratianus

distinct. 9. c. *Iustum est.* * LINDENBR. *Licentiam* abusum potentiae, impotentiam, superbiam. W.

Gaudensque] Fortasse hic aliquid excidit. *adeo sciens, qu od* sic et XIV, 7. *Imperiosa parens*, quae ius habet imperandi. *consideratis* apertis *periculis*. *Fundatus* firmo gradu, *turbines fortuitorum*, quae forte inciderent, calamitatum XV, 5. *calcare* contemnere, superare. W.

19. *Fide fatidica praecinente*] cf. XXIII, 6. W.

Vel damnatorum fine decedo.] Sic recte in Florentino MS. ut sup. lib. XV. *Damnatorum sorte Poemenius raptus ad supplicium interiit.* Et de hoc ipso Iuliano lib. XVII. c. 1. §. 14. *Oppetere dimicando gloriose magis optabat, quam damnatorum sorte, sicut sperabant, ut frater Gallus, occidi.* Igitur quod vulgo legitur, *delicatorum f.* corruptum esse facile apparet. LINDENBR.

Merui clarum e mundo digressum] Al. *clarum e medio.* Sed MS. lectio, quam expressimus, verior. Sic lib. XXI. c. 14. *E mundo citius digressurum.* Lib. XXIX. *Cum mundo digredi statuisset.* Lib. XXXI. c. 2. §. 22. *Fortuitis casibus mundo digressos.* Cassiodorus Variarum lib. VI. Epist. 2. *Cingulum fidele, quod nescit ante deserere, quam de mundo homines contingat exire.* LINDENBR.

**E mundo digressum*] Sic Tertull. ad Uxorem cap. 1. *Christianis saeculo digressis nulla restitutio nuptiarum.* * LINDENBR.

Aequo iudicio] haud immerito. W.

20. *Super Imp. vero creando caute reticeo.*] Libanius, pag. 323. (Reisk. I. p. 614.) δεομένων δὲ, ait, τῶν φίλων ἀποφῆναι τῆς ἀρχῆς κληρονόμον, οὐδένα αὐτῷ παραπλήσιον ἐγγὺς ὁρῶν, ἀφῆκε τῇ στρατιᾷ τὴν ψῆφον. *Cumque amici rogarent, ut successorem Imperii nuncuparet, ipse qui neminem sibi parem circumspiceret, suffragiis militum rem permisit.* Videtur autem Iulianus exemplum Galbae Aug. reformidasse: qui affecta aetate cum Pisonem Caesarem nuncupasset, et sibi, et Pisoni perniciem creavit. Namque Otho praelatum sibi Pisonem aegre ferens, in Principem conspiravit, ut in Historiis refert Tacitus. VALES. Egregia vero comparatio. Et Galbae incolumi, et bene valenti et considerato cum iudicio ad ordinationem istam aggresso et hinc insidias perpesso similis est Iulianus et hic letaliter vulneratus et in horas mortem venturam prospiciens, hoc scilicet agit, ut metuat repentinum Othonem. Quis credat? Immo vult imitari Magnum Alexandrum, si ex imitatione alicuius ad hanc rationem venit, et imperii causam rite agit; alioqui metus ille tradendi alicuius in ultimum discrimen nonne manifeste respicit historiam Augusti itidem deliberantis de hac re apud Tacitum lib. I. Annal. cap. 13. et quid ille nominandis quibusdam effecit? Nempe ait ibidem, *omnesque praeter Lepidum, variis mox criminibus, struente Tiberio, circumventi sunt.* GRON.

Super Imperatore vero creando] Aur. Victor in Iuliano (Epit. c. 43): *Circa noctis fere medium defecit, praefatus consulto sese de Imperio nihil mandare, ne, uti solet, in multitudine discrepantibus studiis amicorum, ex invidia Reip.* DISCORDIA EXERCITUS *periculum faceret.* LINDENBR.

Ne per impudentiam dignum praeteream] Melius in MS. *per imprudentiam.* LINDENBR.

Alumnus reipublicae frugi] patriae amans (Patriot). W.

21. *Familiares opes*] pecunias ſuas. *Supremo ſtilo* teſtamento. cf. ad XXI, 15. W.

Quem cum beatum fuiſſe Salluſtius reſpondiſſet] Beati et ſelices mortui dicuntur, ἐπ' εὐφημισμοῦ, ut Graece μακαρῖται. Heſych. Μακαρίτης, ὁ τεθνεὼς, ὁ μακάριος, ὁ νεκρός. Suidas in Μακαρίτας. Plutarchus in Παραμυθικῷ. Iulianus in Epiſtola ad Hermog. Ἐκείνῳ μὲν δὴ, ἐπειδὰν μακαρίτης ἐγένετο, κούφη γῆ, καθάπερ λόγος. LINDENBR.

Cum beatum fuiſſe.] Th. Marcilius dubitat an non melior lectio ſit *beatum et fuiſſe*, quod ſane nimis captatum, nec ad genium Ammiani. GRON.

Qui elate ante contempſerat ſuum] qui modo tam elato animo de ſua ipſius morte ſuerat locutus. W.

22. *Auctoritate etiamtum integra increpabat.*] Neque id omiſit Libanius, (Reisk. I. p. 614.) cuius haec ſunt verba: ἁπάντων γὰρ τῶν περιεστηκότων εἰς θρῆνον πεπτωκότων καὶ οὐδὲ τῶν φιλοσοφούντων δυναμένων καρτερεῖν, ἐπετίμα τοῖς τε ἄλλοις καὶ οὐχ ἥκιστα δὲ τούτοις, etc. *Et cum circumſtantes in fletum univerſi effunderentur, neque ipſi Philoſophi a gemitu poſſent temperare; cunctos increpabat, ſed hos maxime: quod cum rebus a ſe in omni vita geſtis aditum ſibi ad Deorum ſedes aperuiſſet, ipſi haud ſecus ac tartaro dignum lugerent.* Deinde tabernaculum illud Iuliani carceri comparat, quo moriturum Socratem amici convenerant. VALES.

Auctoritate integra etiamtum] ſono vocis imperatorio. W.

Coelo conciliatum] deſtinatum. W.

23. *Cum Maximo et Priſco Philoſophis ſuper animorum ſublimitate perplexius diſputans*] Magnorum virorum exemplo. Sic Thraſea, cum iam Neronis ſcelere iuſſa morte ſibi obeundum intellexiſſet, maxime intentus Demetrio Cynicae inſtitutionis doctori, *de natura animae et disſociatione ſpiritus corporisque inquirebat.* Tacitus Annal. 16. Sic Socrates: *Cum potionem publice mixtam ebiberet, de morte disputavit usque ad ipſam.* Seneca cap. 3.* Diogenes Laert. in eius Vita: Καὶ δεθεὶς μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας ἔπιε τὸ κώνειον, πολλὰ καλὰ κἀγαθὰ διαλεχθεὶς, ἃ Πλάτων ἐν τῷ Φαίδωνί φησι. Ceterum de Maximo et Priſco plura Eunapius in Vitis Philoſophorum. LINDENBR.

Super animorum ſublimitate divina origine, immortalitate *perplexius* ſubtilius, Socratis ad exemplum *diſputans.* Quanto in honore habuerit *Maximum*, v. XXII, 7. *Priſcum* in magiſtris Iuliani numerat Eunapius. — *tumore venarum*, aeſtu ſanguinis, W.

Anno aetatis altero et triceſimo.] Id eſt, ſecundo ac triceſimo. Sic enim ſere loquuntur Latini, ut Quintilianus in Dialogo de cauſis corruptae eloquentiae. *Uno et viceſimo Caeſar Dolabellam, altero et XX. Aſinius Pollio C. Catonem inſecuti ſunt.* Neque aliter Eutropius in lib. 9. de Maximiani Galerii pugna, et alii paſſim. Obſervavi tamen interdum eam vocem pro uno ſumi, ut apud Velleium alicubi legere memini. Sed hoc in loco a Marcellino pro ſecundo accipitur, ut dixi. Cui enim potius de Iuliani aetate quam Iuliano ipſi credamus? At is in Epiſt.

Epist. 51. ad Alexandrinos, (p. 353. Spanh.) 32. annos natum se esse dicit, tum cum eam Epistolam scriberet. Idem in Misopogone significat his verbis: ἐτῶν δὲ τριάκοντα μελέτην ἀφιέναι παγχάλεπον, ἐμοὶ δὲ καὶ πλείω τούτων ἐστίν. At Socrates in lib. 3. Iulianum anno aetatis 1. et xxx. interiisse scribit: quod ex ipsomet Socrate refellere facillimum fuerit. Scribit enim in lib. 3. cap. 1. post obitum Constantini Magni cum Dalmatius Caesar esset occisus, Gallum et Iulianum in discrimen vitae pariter adductos esse. Sed Gallum quidem morbo, quo tunc gravissimo laborabat, instanti exitio ereptum: Iulianum vero ob teneram adhuc aetatem servatum fuisse, quippe qui vix tum esset octennis. Idem etiam scribit Sozomenus in lib. v. Igitur si id discrimen Iuliano contigisse ponamus anno 337. quo Constantinus est mortuus; efficietur profecto Iulianum 4. et 30. annis vixisse. Mortuus est enim anno Domini 363. Sed si Cedrenum sequimur, qui caedem Dalmatii, et discrimen illud Iuliani refert in annum 2. ab obitu Constantini M. tum id efficietur quod nos posuimus, 32. annos vixisse Iulianum. Cassiodorus anno aetatis 32. Iulianum obisse dicit. VALES.

Parentis (Iulii) *Constantii obitu destitutus*] inops, vel, ut ipse supra hoc capite extulit: *in umbram et angulos amandatus.* W.

Et Basilina matre.] Supple ἀπὸ κοινοῦ *destitutus.* Nam Basilina cum Iulianum primum, atque adeo unicum, peperisset, paucis post mensibus decessit, ut testatur Iulianus ipse in Misopogone. Haec Basilina erat Iuliani filia Praefecti Praetorio, quemadmodum scribit Libanius in Orat. funebri pag. 260. Eiusdem meminit Athanasius in Epist. ad Solitarios, ubi de Eutropio Hadrianop. Episcopo scribit, qui in exsilium missus est studio et instinctu Basilinae. Βασιλῖνα γὰρ ἦν ἡ πάνυ κατ' αὐτοῦ σπουδάζουσα. *Basilina enim magnopere eum insectabatur.* Ideo fortasse quod Eutropius Eusebium Nicomed. Episcopum (affinem Basilinae, ut supra notavi) acriter reprehenderat. Meminit et Georgius Alex. in Vita Chrysostomi, ubi ait obiectum fuisse Chrysostomo, quod praedium a Basilina Ecclesiae Constantinop. legatum vendiderat, et pretium in suos usus verterat: ὅτι διαφέρον τῇ ἐκκλησίᾳ τόπιον ὅπερ Βασιλῖνα ἡ τοῦ ἰουλιανοῦ μήτηρ κατέλιπε, πωλήσας ἐσφετερίσατο. Basilinae frater erat Iulianus Comes Orientis, avunculus Iuliani A. Male Chrysostomus in Orat. contra Gentiles θεῖον πρὸς πατρὸς vocat. VALES.

CAPUT IV.

Iam vero mores, totumque, quem vocant, characterem Iuliani ita ad vivum ob oculos pingit, ita sine partium studio et virtutes et vitia temperat, ut plausum omnium tulerit intelligentium. cf. xvi, 15. et qui singulares libros de Iuliani vita ediderе: *la Bletterie Vie de l'Empereur Julien.* Amst. 1735. *Schroeckh's allgem. Biographie* Th. IV. W.

1. *Vir profecto Heroicis conn. ingeniis.*] Nihil mirum, si vir Graecanicae superstitioni deditus, in Iuliani sui laudea effunditur. Sed et Christiani quotquot absque affectu animi sincere locuti sunt, Iuliano testimonium egregiae indolis perhibuerunt.

Audi Augustinum in lib. 5. de Civitate Dei cap. 21. *Ipse apostatae Iuliano, cuius egregiam indolem decepit amore dominandi sacrilega et detestanda curiositas, etc.* Sed et Prudentius idem ingenue confitetur in Apotheosi v. 449. ss.

Principibus tamen e cunctis non defuit unus
Me puero, ut memini, ductor fortissimus armis,
Conditor et legum celeberrimus, ore manuque
Consultor patriae, sed non consultor habendae
Religionis: amans tercentum millia Divum.
Perfidus ille Deo, quamvis non perfidus orbi.

[*Orbi*, id est orbi Romano, Imperio Romano. Sic enim malo, quam quod in vulgatis Editionibus legitur, *Urbi*, hoc est, urbi Romae. Vult igitur dicere Prudentius, Iulianum, quamvis a Christo desciverit, bonum tamen et utilem Imperio Rom. Principem fuisse.] VALES.

Virtutes quatuor praecipue] Vid. Cicer. de Offic. lib. 1. c. 5. *B. Ambrosius de Offic. lib. 1. c. 24. Marius Victorinus in Cicer. Rhetor. 1. pag. 80.* Porphyr. apud Stobaeum Serm. 1. pag. 23. LINDENBR.

Accedentes] Sic lego pro *accidentes*. W.

Intento studio coluit omnes, ut singulas] Egregia haec sane laus est, et cui adsimilis illa, qua Stiliconem extollit Cl. Claudianus lib. II. v. 100.

Omnes praeterea, puro quae crimina pellunt
Ore Deae, iunxere choros, unoque receptae
Pectore diversos tecum cinguntur in usus.
Iustitia utilibus rectum praeponere suadet,
Communesque sequi leges, iniustaque nunquam
Largiri sociis. Durum patientia corpus
Instruit, ut nulli cupiat cessisse labori.
Temperies, ut casta petas. Prudentia, ne quid
Inconsultus agas. Constantia, futile ne quid
Infirmumque geras, etc. LINDENBR.

2. *Post amissam coniugem*] Helenam, quae tamen ipsa non sponte domum deducta, sed a fratre Constantio oblata est. W.

Apud Platonem legitur, Sophoclem) Plato de Repub. lib. 1. (T. VI. Bipont. p. 150.) Cicero de Senectute c. 14. Stobaeus cap. 6. LINDENBR.

3. *Lyrici Bacchylidis, quem legebat iucunde*] non sine voluptate, in cuius tamen fragmentis ab Henr. Stephano editis nihil tale invenio. — *Citerioris* interioris *vitae ministris.* cf. XIV, 1, XXVII, 10. cet. W.

4. *Velut ad pallium mox reversuri.*] Etiam minabatur interdum ad vitam se discessurum privatam, inf. hoc lib. *Ad pallium* autem, id est, ad vitam philosophicam: talis namque Philosophorum amictus. Apuleius Flor. 1. *Togam parari et voto et funeri, item pallio cadavera operiri, et Philosophos amiciri.* Herodes Atticus apud Gell. IX. cap. 2. *Video barbam et pallium, Philosophum non video.* *Lactant. Firmian. de quodam sui temporis Philosopho, de Iustitia lib. 5. pag. 262. *Vitia sua capillis et pallio praetegebat.* Tatianus contra Graecos pag. 208.*

LINDENBR. *Mensura atque tenuitas.* Sic cod. Colbertinus pro *mensarumque tenuitas.* Vid. Hadr. Valesii Praef. p. LIV. W.

Stans interdum more militiae.] Idem testatur Mamertinus in Gratiarum actione c. 11. *Neque turbae institutorum ad delicias ministrorum, cui tam pauca sint ministranda: neque tempus epularum ei, qui saepius statarium prandium ad necessitatem humani corporis capiat, gaudens castrensi cibo, ministro obvio, poculo fortuito.* Hic porro mos erat militum Rom. ut in castris stantes cibum sumerent. Unde Quintilianus in Milite Mariano sic dicit: *Cum alii excubent armati, alii claustra portarum tueantur, alii vallum fossasque scutis innixi cingant, cibum ipsum stantes capiant: Tribunus inter scorta volutabitur.* Plutarchus etiam in Apophth. et ex eo Polyaenus narrant, Scipionem, cum ad Numantiam venisset, iussisse ut milites stantes quidem prandium sumerent, cenarent autem sedentes: tricliniares enim, et cubiculares lectos ex castris sustulit, primus ipse in vili stramento decumbens, teste Appiano in Hispaniensi. Quam disciplinam postea Rom. Duces servarunt. Tiberius enim maiore parte aestivarum expeditionum cenavit sedens, ut ait Velleius in lib. 2. cap. 114. (ubi vid Ruhnkenius. W.) Olim tamen in Rep. Rom. hunc morem non fuisse, ut stantes cibum sumerent, docet Livius in lib. 34. ubi de Graccho, qui id multae ac poenae militaris loco militibus iis indixit, qui segnius se in pugna gesserant. *Citatosque singulos iureiurando adigam, nisi quibus morbus causa erit, non aliter quam stantes quoad stipendia fecerint, cibum potumque capturos esse.* VALES.

Stans interdum more militiae] Non semper milites Romani stantes pransi sunt. v. Casaubonum et Salmasium ad Spartiani Adrian. 10. p. 82. et 85. W.

Cibum brevem vilemque.] Libanius in Monodia de obitu Iuliani (Reisk. 1. p. 517.) ὦ λόχοι στρατιωτῶν, οἷς ἀπόλωλε βασιλεύς, ταυτὰ τοῖς πολλοῖς ἐπὶ στρατείᾳ σιτούμενος. Idem in Orat. Consulari ad Iulianum, eius tenuitatem victus magnopere praedicat: quam profecto admirabilem fuisse Marcellino facile credo. Nam et Zonaras eiusmodi illam fuisse affirmat, ut ab omni ructu et sputatione liber esset. Et saepenumero dicebat, Philosophum ne respirantem quidem exaudiri oportere. Itaque eleganter Libanius τεττίγων τροφὴν ei tribuit pag. 249. id est cibum cicadarum, quas aiunt solo aere vivere, ut ait Philo in libro, Quod omnis probus liber est. Unde nata est haec proverbialis locutio: μὴ πλείω τῶν τεττίγων ἐσθίειν, qua utitur idem Libanius in tomo 1. Declamat. 37. VALES.

Cibum — brevem tennem *vilemque,* uti praesto erat, τὸν τυχόντα. vilis et fortuitus XVI, 5. W.

5. *Post haec ferias ad artes.*] Ita cod. Colbertinus. Olim legebatur *post haec feria ad artes.* v. Hadr. Valef. praef. p. LV. W.

7. *Prudentiae*] Plura hoc nomine comprehendit Ammianus, quae ad prudentiam, quae maxime in consiliis capiundis cernitur, referri alias non solent. W.

* *Studiosus cognitionum omnium, et indeclinabilis aliquoties iudex.*] Sic initio libri 21. Ammianus Iulianum appellat *eruditum, et studiosum cognitionum omnium Principem:* et in libro 18.

c. 1. fuiſſe eum ait *indeclinabilem iuſtorum iniuſtorumque diſtinctorem.* Auguſtinus in Epiſtola 48. ad Vincentium de Donatiſtis loquens ſic ait: *Quando Iuliano Imperatori in ſua petitione dixerunt, quod apud eum ſola iuſtitia locum haberet.* * VALES.

Cognitionum] Ambiguum hoc; poteſt enim eſſe omne genus ſcientiae, uti XXI, 1. tum vero ad priora pertinebit, ubi de nocturnis lucubrationibus erat ſermo; ſin ſumas de cauſis iudicialibus, quod ſuadet adiunctum *indeclinabilis* ἀκλινὴς *iudex*, tum occupavit, quae in ſequentibus ad *iuſtitiam* rectius referuntur. *Cenſor acerrimus*, et quae aliae adiiciuntur laudes, iuſtae omnes, ſed h. l. alienuiores. W.

Cenſor moribus regendis acerrimus.] Nollem Sig. Gelenium huius loci depravandi primum auctorem fuiſſe. Quid enim elegantius et planius hac Editionis Rom. ſcriptura? *Cenſoriis moribus: regendis acerrimis placidus.* Sane in Mſ. Regio, *Toloſ.* et Flor. legitur *Cenſoriis moribus:* in Valentino autem *Cenſorius*, teſte Antonio Loiſello, [ut et in Colbert.] VALES.

8. *Paucorum diſcrimine vitia cohibebat*] paucos tantum puniebat, XXII, 3. W.

9. *Genuina lenitudine caſtigaret.*] Vulg. *lenitudine veſtigaret*, corrupte: et animadverterat vitium vir Ampliſſ. Petrus Faber: itaque *mitigaret*, vel, ut nos nunc ex Mſ. edidimus, *caſtigaret*, legendum cenſebat, Semeſtr. lib. III. cap. 18. LINDENBR.

Caſtigaret] mitigaret, temperaret. Veriſſime monet Erneſti, *caſtigare* h. l. eſſe Graecum κολάζειν, quod de vino aqua temperando, miſcendo adhibeatur. W.

10. *Corporis munus a milite, ab Imp. vero animi poſcitur*] Pauli Coſ. dictum eſt, apud Livium lib. XLIV. c. 34. *Militem haec tria curare decet, corpus ut quam validiſſimum et perniciſſimum habeat, arma apta, animum paratum ad ſubita imperia: cetera Imperatori curae eſſe debere.* LINDENBR.

Ipſe trucem hoſtem confecit] XXIV, 4. — *In pulvere vaporato Perſidis*, per arenas aeſtu ſolis ardentes. W.

11. *Praetenturae*] praeſidia. cf. ad XIV, 3. W.

12. *Totis rationib. ordinatae.*] Emendatum eſt ex coniectura noſtra *tutis rationibus*. Quam emendationem confirmat alter Marcellini locus in lib. XVI. cap. 12. *Hoſtes miſcuere diſcurſatores et leves, profecto ratione tuta poſcente.* VALES.

Dilectus arctiſſime ardentiſſime, unice. — *Caeſar adhuc ſine ſtipendio regeret militem* XVII, 9. — *Diſceſſurum ad vitam minaretur privatam.* XXIV, 3. W.

13. *Exhortatum eum ſupplici concione.*] Apparet ſcribendum hic eſſe *ſimplici concione.* VALES.

Simplici una *concione militem Gallicanum aduſque confinia traxiſſe Medorum* XX, 4. W.

14. *Ipſis quodammodo cervicibus Fortunae gubernatricis evectus.* Metaphora, quamquam μειλίγματι *quodammodo* mitigata, inepta tamen; alii in ſinu geſtare. — *Victorioſis curſibus*, victoriis. W.

Fortunae aliquand. bonae Gubernatricis.] Ex Terentio in Eunucho Actu v. Scena 9. ubi Chaerea:

Quid commemorem primum aut laudem maxime,
Illum qui mihi dedit consilium, ut facerem? an me, qui ausus siem
Incipere? an Fortunam collaudem, quae gubernatrix fuit? VALES.

Difficult. superaret immensas.] Nescio quid caussae fuerit Castello, cur scripturam Editionis Rom. respueret, *superstaret imm.* quae et elegans est, et metaphorae illi qua utitur Marcellinus, melius convenit. Sane in MS. Regio *superestaret* scriptum reperi. Sed media illa littera ibidem expuncta est. [in Colbert. legitur *supestaret.*] VALES.

Caduceo leniente mundano.] Haec loquendi forma videtur posse confirmari altero loco lib. 22. c. 9. qui sic habet: *Et orbem Rom. placide iam regenti, velut mundanam cornucopiam Fortuna gestans propitia, cuncta gloriosa deferebat et prospera.* Sed tamen magis nobis arridet coniectura nostra, *ac si q. caduceo leniente mundana.* VALES. In *caduceo* non tam de Fortuna cogitasse Ammianus videtur, quam de *Mercurio*, quem *mundi velocitatem* appellat XVI, 5. W.

15. *Indicta sunt tributorum admodum levia.*] Eutropius lib. x. c. 16. *In provinciales iustissimus, et tributorum, quatenus fieri posset, oppressor: civilis in cunctos, mediocrem habens aerarii curam.* Hanc tributorum relaxationem tangit etiam Gregor. Nazianz. ita tamen ut reprehendat magis, quam laudem mereri putet, Orat. I. in Iulian. LINDENBR.

Indicta sunt tributorum adm. levia.] Hanc Iuliani laudem celebriorem reddidere tributorum augmenta, a secutis Principibus excogitata: de qua illustris est locus S. Ambrosii in Orat. de obitu Valentiniani iunioris: *Provincialibus nihil umquam indici passus est. Praeterita, inquit, non queunt solvere: nova poterunt sustinere? Hoc laudant provinciae Iulianum: et ille quidem in robusta aetate; iste in processu adolescentiae: ille plurima reperit, et exhausit omnia, iste nihil invenit, et omnibus abundavit.* Iulianus ipse de se in Misopogone: οὐδ᾽ ἐπεγράψαμεν τὸ χρυσίον, οὐδ᾽ ᾐτήσαμεν ἀργύριον. *Neque aurum indiximus, neque argentum exegimus.* Eratque ei id in votis, ut bellum ita sibi conficere a Diis concederetur, ut ad antiquam formam tributa reducere liceret, teste Libanio in Orat. funebri, p. 326. VALES.

Coronarium indultum.] Aurum coronarium est, quod a victis gentibus datur propter concessam vitam; vel quod indulgentiarum laetitia, vel rebus prospere gestis admonitae, in coronis aureis signisque diversis civitates Imperio Rom. parentes obferunt. L. 4. C. Theod. de aur. coron. Cicero in Orat. in Pison. Servius Aeneid. lib. 8. Ipsaque Constitutio, qua auri huius praestatio remittitur, etiamnunc in Cod. Theodos. exstat lib. XII. Tit. XIII. quam totam hic adscribere lubet: IMP. IULIANUS A. ad Sallustium P. P. *Aurum coronarium munus est voluntatis, quod non solum Senatoribus, sed ne aliis quidem debet indici, licet quaedam indictionum necessitas postulaverit, sed nostro arbitrio reservari oportebit.* LINDENBR.

Coronarium indultum.] Aurum coronarium illud erat, quod coronarum nomine provinciae, ac civitates missis legationibus Principi offerebant, ut docet Dio in Fragmento illo luculentissimo lib 77. quod abhinc biennio publicavi: idque vel ob Imperii primitias, ut infra in hoc libro, cap. IX. et in lib. 28. cap. VI. vel ob victoriam de barbaris, vel ob vota quinquennalia ac decennalia: ut in lege 4. de auro coronario Cod. Th. De his loquitur Themistius in Orat. 13. *οὐ χρυσοῦν δή τινα στέφανον χρυσοῦ ἀπέφθου πολλῶν ταλάντων, οἷοι πολλοὶ αὐτῷ ἀφικνοῦνται καὶ πολλαχόθεν, πέμπειν ὑμῶν ψηφισαμένων*, etc. In his autem mittendis coronis inter se certabant civitates, ut pretio ac pondere sese mutuo superarent. Itaque hae quidem mille solidos, hae bis mille, aliae aliquanto plus pendebant. Quare cum Iulianus has non sine incommodo exigi sciret, legem tulit, ne plusquam 70. solidorum pondo coronae aureae deinceps mitterentur, ut scribit Libanius in Orat. funebri pag. 305. (Reisk. I. p. 586.) eundem enim honorem esse in minori, quem in graviori pondere aiebat. Ceterum avaritiae extremae esse, lucrum honoris specie quaerere. Quin etiam aurum coronarium arbitrio decurionum reliquit, ut videre est in lege I. Cod. Theod. de auro coronario: quo fortasse haec illius verba referenda sunt in Misopogone, *οὐδ᾽ ἐπεγράψαμεν τὸ χρυσίον.* Ante Iulianum autem Impp. Romani aurum coronarium remiserant: primus Augustus, ut est in lapide Ancyrano, et apud Dionem in lib. 51. in V. Consulatu Augusti: *παρὰ τῶν πόλεων τῶν ἐν τῇ ἰταλίᾳ τὸ χρυσίον τὸ τοῖς στεφάνοις προσῆκον οὐκ ἐδέξατο*: deinde Hadrianus: tum Antoninus Pius, ut Spartianus scribit: et Alexander Severus, teste Lampridio. Ab hoc auro coronario distinguendae sunt coronae aureae, quae olim libera Rep. Praetoribus aut Consulibus dabantur a Regibus ac provinciis et civitatibus liberis ad ornamentum triumphi, quod aurum postea in aerarium referebatur. Sed cum Imperatorum avaritia et cupiditas civitatibus damno maximo esset, Piso legem tulit, ne aurum coronarium nisi decreto triumpho decerni a civitatibus, et ab Imperatoribus accipi liceret, ut ait Cicero in Pisonem. VALES. Cf. Ernesti Clavis Ciceroniana v. Coronarius et Gothofredi Glossar. Nomicum ad Cod. Theodos. W.

Remissa debita multa diut. congesta.] Idem praedicat de se Iulianus in Misopogone (p. 365. Spanh.): *ἀλλὰ πρὸς τοῖς ἐλλείμμασιν ἀνεῖται πᾶσι τῶν εἰθισμένων εἰσφορῶν τὸ πέμπτον. Sed praeter indulgentiam reliquorum, etiam quinta pars sollemnium tributorum omnibus remissa est.* Exstat etiam Epistola Iuliani 47. ad Thracenses, qua eis tributorum reliqua usque ad Indictionem tertiam remittit. Quae cum ita sint, quo modo conciliari possint cum iis, quae in lib. XVI. c. 5. dicta sunt, equidem non video: sic enim de Iuliano ibi loquitur Marcellinus: *Id eum adusque imperii finem scimus utiliter observasse, ne per indulgentias, quas appellant, rei tributariae concederet reliqua.* An dicemus hic loqui Marcellinum de reliquia non tributorum, sed aliarum praestationum, puta chrysargyri: (Atqui hoc, monente Reinesio, nondum erat indictum. W.) quod confirmat lex 50. Cod. Theod. de Decurion. VALES.

Aequata fisci iurgia cum privatis.] Ut scilicet quoties inter fiscum et privatum lis esset, aequo iure uterque ageret, nec fisci causa potior haberetur. Fecerat id Traianus, de quo Plinius in

Grat. actione c. 36. ſic dicit: *Dicitur actori atque etiam procuratori tuo, In ius veni.* Et mox: *Sors et urna fiſco iudicem aſſignat: licet reiicere, etc. Eodem foro utuntur principatus et libertas. Quae praecipua tua gloria eſt, ſaepius vincitur fiſcus, cuius mala cauſa numquam eſt niſi ſub bono Principe.* VALES.

Vectigalia civitatibus reſtituta cum fundis.] Vectigalia ſunt portoria et huiuſcemodi reditus, qui conceſſione Principum civitatibus relicti ſunt ad reſtaurationem operum publicorum, et ad alias neceſſitates. Sic Alexander Severus, teſte Lampridio, vectigalia civitatibus ad proprias fabricas deputavit. Itaque et legata quae civitatibus relicta erant, eo nomine continebantur. Capitolinus in Gordiano, de Timeſicleo Praef. Praet. *Morbo,* inquit, *exſtinctus eſt, herede Rom. Rep. ut quidquid eius fuerat, vectigalibus Urbis accederet.* VALES.

Cum fundis.] Exſtat ipſa Iuliani lex in Cod. Theod. de locatione fundorum iuris emphyt. ad Secundum: *Poſſeſſiones publicas civitatibus iubemus reſtitui, ita ut iuſtis aeſtimationibus locentur, quo cunctarum poſſit civitatum reparatio procurari. PP. Id. Mart. Conſtantinop. Mamertino et Nevitta Coſſ.* Huius legis pars eſſe videtur lex 1. Cod. Iuſt. de diverſis praediis templorum et civitatum. Eamdem Iuliani conſtitutionem memorat etiam Libanius in *προσφωνητικῷ* ſub finem (Reisk. 1. p. 419.) *ἧς ἐστὶ μὲν καὶ τὸ ταῖς πόλεσιν ἐπανορθῶσαι τὴν πενίαν ἐξεληλαμέναις ἀρχαίων τε καὶ δικαίων κτημάτων· ὃ τοὺς μὲν ἰδίους οἴκους μεγάλους ἐποίησε, τοῖς δὲ κοινοῖς περιέχεεν ἀμορφίαν. Cuius et hoc eximium eſt, quod civitatum egeſtatem ſublevaſti, quae antiquis et legitimis poſſeſſionibus ſpoliatae fuerant: unde privatis quidem aedibus magnitudo et opes acc[illegible]rant, publicae vero deformatae et neglectae iacebant.* Eodem pertinent lex 8. 9. et 10. eiusdem Iuliani in Cod. Theod. de operibus pub. Porro haec praedia et agri civitatum dicebantur praedia vectigalia et agri vectigales, quoties in perpetuum locabantur, ut eſt in lege 1. D. ſi ager vectigalis, etc. Dicebantur etiam praedia Iuris civilis, ut in Novella 30. Theodoſii Iunioris, et in Novella 3. Marciani. Ceterum eos civitatum agros Decuriones inter ſe dividere ſolebant, teſte Libanio in Orat. pro Rhetoribus in fine. VALES.

Quos velut iure vendidere pr. poteſtates.] Puta Praefecti Praetorio, Comites Largitionum, et Rationales. Hi enim agros publicos civitatum occupare et vendere ſolebant ad iuvandas neceſſitates aerarii, ut patet ex Novella 30. Theodoſii, et Novella 3. Marciani iam citatis. Maxime autem loca et praedia quae ad ius templorum pertinebant, a Divis Conſtantino et Conſtantio vendita vel donata fuerant, ut ſupra adnotavi: quae Iulianus templis reſtitui praecepit. Sed poſtea Valentinianus eadem templis ablata, in fiſcum ſuum redigi iuſſit, ut videre eſt in lege 7. Cod. Theod. de iure fiſci. *Univerſa,* inquit, *loca vel praedia quae nunc in iure templorum ſunt quaeque a diverſis Principibus vendita vel donata ſunt etc.* VALES. Quum antecedat ipſe vir doctiſſimus, per poteſtates Iac. Gothofredus non magis iudices intelligit, quam ipſos Principes, ad legem VIII Cod. Theod. de operibus publicis. GRON.

Numquam augendae pecuniae cupidus fuit, quam cautius apud dominos ſervari exiſt.] Similis in hoc Conſtantio Aug. de

quo Eutropius lib. x. *Fisci commoda non admodum affectans, dicensque melius publicas opes a privatis haberi, quam intra unum claustrum reservari.* LINDENBR.

[*Quam cautius apud dominos servari existimabat.*] Sic Constantius Chlorus Aug. avus paternus Iuliani A. dicebat, aurum et argentum apud dominos tamquam apud fidos depositarum opum custodes sibi servari: ut tradit Eusebius in libri 1 de vita Constantini capite xiv. Unde et Pauper cognominatus est, quod parvam in aerario pecuniam, nil fere in domesticis thesauris reconditum haberet.] VALES.

Alexandrum Mag. ubi haberet thesauros interrogatum.] Theon Sophista Charia 1. pag. 112. *Liban. Sophist. in Exemplis progymn. Chria 1. pag. 4. et Differt. 2. pag. 343. Plaut. in Trucul. Act. 4. pag. 722. *Verum est verbum quod memoratur: ubi amici, ibidem sunt opes.* Micipsa apud Sallustium Bell. Iugurth. *Non exercitus, neque thesauri praesidia regni sunt, verum amici: quos neque armis cogere, neque auro parare queas. Officio et fide parantur.** [᾿Αλέξανδρος ἐρωτηθεὶς παρά τινος, etc. ποῦ ἂν ἔχοι τοὺς θησαυρούς, τοὺς φίλους ὑπέδειξεν.] Stobaeus Serm. 214. LINDENBR.

16. *Carptim*] breviter, quod iungit ipse Noster xxiii, 6. W.

Levioris ingenii.] Lib. xxii. c. 10. de hoc ipso Iuliano: *Levitatem agnoscens commotioris ingenii sui.* Itaque quod in vulgatis libb. *lentioris ing.* habetur, corruptum est. LINDENBR.

Instituto rectissimo] more admodum laudando. W.

17. *Linguae fusioris*] volubilis. — *Praesagiorum.* Casaub. ad Hadrian. Scr. Hist. Aug. T. 1. p. 135. habet *futurorum*, ex memoria. *Sciscitationi nimiae deditus.* cf. supra ad cap. 2. extr. W.

Aequiperare videretur in hac parte Principem Hadrianum.] Tangit eamdem hanc praesagiorum sciscitationem nimiam in Hadriano Tertullianus, cum *curiositatum omnium exploratorem* eum vocat, *in Apolog. cap. 5.* LINDENBR.

Hadrianum] v. Spanhem. ad Iuliani Caesares, ed. Francogall. p. 71. W.

**Innumeras sine parcimonia pecudes mactans.*] Idem de Iuliano Aug. affirmat Chrysostomus in Oratione 2. de S. Babyla Martyre, contra Gentiles, pag. 762. et 773.* VALES.

Marci illius similis] cf. Spanhem. l. c. p. 257. Tillemont T. II. P. 2. p. 399. et 513. W.

*ΟΙ ΛΕΥΚΟΙ ΒΟΕΣ, *etc.*]

Οἱ βόες οἱ λευκοὶ Μάρκῳ τῷ Καίσαρι χαίρειν.
Ἂν δὲ σὺ νικήσῃς, ἄμμες ἀπωλόμεθα.* LINDENBR.

Sic etiam Anthologia, laudante Casaubono ad Scriptt. Hist. Aug. T. 1. p. 340. W.

[ΟΙ ΛΕΥΚΟΙ ΒΟΕΣ ΜΑΡΚΩι ΤΩι ΚΑΙΣΑΡΙ. ΑΝ ΣΥ ΝΙΚΗΣΗιΣ, ΗΜΕΙΣ ΑΠΩΛΟΜΕΘΑ.] Iohannes Georgius Graevius, vir optimus atque doctissimus, mihi Traiecto Batavorum rescripsit mense Maio anno M. DC. LXXX. ut versus constet, legendum sibi videri.

Οἱ λευκοὶ βόες Μάρκῳ τῷ Καίσαρι χαίρειν.
Ἂν δὲ νικήσῃς, ἄμμες ἀπωλόμεθα.

Addidit, huic voto non dissimile alterum commemorari a Seneca in libri III. de beneficiis capite XXVII. ἄμμες quidem Aeolice dicitur pro ἡμεῖς: sed cum in codicibus priscis omnibus Graeca haecce scripta reperiantur, ita ut a fratre olim meo sunt edita; nihil mutandum: nihil addendum puto, ne temeritatis accuser, si a codicibus consentientibus sine caussa recessero, quorum auctoritatem plurimi faciendam esse nemo nescit. Versum quidem stare nihil necesse est. Ingeniosa tamen est amici nostri coniectura: cui libenter acquiescerem, ni conspiratio codicum obstaret.] VALES.

18. *Cum indignis*] abiectissimis hominibus. W.

19. *Quam Aratus extollit in coelum*] v. 134. W.

20. *Iura non molesta*] leges aequas. *Absolute* plane et aperte. W.

21. *Quod docere vetuit magistros Rhetoricos et Grammaticos Christianos, ni transissent ad numinum cultum.*] Hoc ambiguum, unde factum, ut nonnulli ita intelligerent, Iulianum iuventutem noluisse a Rhetoribus et Grammaticis erudiri. Sed et alia ratione potest explicari, ut τὸ *Christianos* ad ipsos Rhetoras pertineat, quibus, nisi ad paganam reverterentur religionem, ius docendi, (cathedram, thronum) non concederet, vel si haberent, adimeret. cf. supra XXII, 10. ubi iisdem fere verbis eadem reperies. W.

Ne transirent numinum cultu.] Haec quidem ut a Sig. Gelenio sunt edita, sensu omni carent. Causa enim cur Iulianus Christianos Professores publice docere vetuit, non ea fuit, ne ipsi transirent a numinum cultu: nisi de discipulis eorum id intelligatur. Sed cum in Mſ. Regio, *Tolos.* [et Colbert.] et in Editione Rom. sic scribatur hic locus, *ne transissent numinum cultu:* non dubitavi quin ita eorrigendus esset ut edidi, *ni transissent ad numinum cultum.* VALES. Iam Rittershusius in lib. 1. Sacrar. lection. 19. de suo publicavit *ni transissent ad numinum cultus.* GRON. Cf. etiam Praef. Gronov. p. XXIII. W.

Mun. ordinum coetibus pat. iniuste quosdam adnecti.] Erat certe Iulianus non sine causa in Curiarum favorem propensior. Quippe plerique earum onera subterfugientes, alii ad militiam transierant; alii ut Senatores urbis Romae aut Constantinop. fierent ambierant, ut docet Libanius in Orat. funebri p. 296. Plorisque etiam Constantius immunitates et vacationes civilium munerum concesserat, quas Notarii et Eunuchi (qui eo imperante plurimum potuere) pretio accepto vendebant, teste ibidem Libanio. At Iulianus lege lata cunctos sine discrimine ad Curias revocandos esse statuit: quo facto Curiae quae antea vacuae erant, vix iam multitudinem introeuntium capiebant. τὸ γὰρ δὴ πολλῶν ἐπαίνων ἄξιον ἐκεῖνο γράμμα, τὸ δεῖν πάντα ἄνδρα εἰς βουλὴν καλεῖν, καὶ μηδὲν ἔχοντα ἰσχυρὸν εἰς ἄφεσιν, ἐγγράφειν, οὕτω τὸ πρᾶγμα ἐπηνώρθωσε, etc. ait Libanius. Id est: *Etenim dictum illud summis laudibus dignum, omnes ad Curiam retrahendos esse, et qui nihil causae ad immunitatem suam afferrent, albo inscribendos esse, adeo cuncta restituit, etc.* Illud tamen minime ferendum erat, quod ad Curiarum favorem nimis propensus, iniuste plures muneribus publicis adnectebat, ut testatur Marcellinus in lib. 21. cap. 12. adeo ut aegre sub eo a Curialibus quisquam appetitus, licet privilegiis, et

ſtipendiorum numero, et originis penitus alienae firmitudine communitus, obtineret aequiſſimum, ut idem ſcribit in lib. 22. cap. 9. qui locus cum hoc, quem nunc prae manibus habemus, componi debet. Adeo hic paene ad verbum cuncta repetit, quae illic commemoraverat. VALES.

21. *Municipalium ordinum coetibus* numero Senatorum. *Adnecti* invitos addi, qui tamen *ab iis conſortiis*, onerofis plerumque *longe diſcreti* immunes omnino erant, vel quod *peregrini* non eiusdem urbis cives eſſent, vel *privilegiis vel origine* natu. cf. XXII, 9. et quae congeſſimus in Ind. II. v. Curialis. W.

Privilegiis aut origine.] Inter cetera Clericos Chriſtianos, quibus Conſtantinus et Conſtantius vocationem civilium munerum conceſſerant, ad Curiam revocavit, ut ſcribit Sozomenus in lib. 5. cap. 5. Exſtatque lex ipſa Iuliani in Cod. Theod. de Decurionibus. VALES.

22. *Figura talis utique membrorum.*] Haec eſt ſcriptura omnium librorum: quae tamen an a Marcellini manu ſit, dubito. De Conſtantio ſic dixit in fine lib. XXI. c. 16. *Figura tali ſituque membrorum.* Unde hic quoque ita legendum videtur. Certe alterutrum in alterum reſingendum erit. Porro Iulianum ſic deſcribit Gregorius Nazianz. Epiſcop. in Iulian. Orat. 2. pag. 306. οὐδενὸς ἐδόκει μοι σημεῖον εἶναι χρηστοῦ, αὐχὴν ἀπαγὴς, ὦμοι παλλόμενοι καὶ ἀνασηκούμενοι, ὀφθαλμὸς σοβούμενος, καὶ περιφερόμενος, καὶ μανικὸν βλέπων. πόδες ἀστατοῦντες καὶ μετοκλάζοντες, μυκτὴρ ὕβριν πνέων καὶ περιφρόνησιν, προσώπου σχηματισμοὶ καταγέλαστοι, τὸ αὐτὸ φέροντες, γέλωτες ἀκρατεῖς τε καὶ βρασματώδεις, νεύσεις καὶ ἀνανεύσεις σὺν οὐδενὶ λόγῳ. λόγος ἱστάμενος καὶ κοπτόμενος πνεύματι, ἐρωτήσεις ἄτακτοι καὶ ἀσύνετοι, ἀποκρίσεις οὐδὲν τούτων ἀμείνους, ἀλλήλους ἐπεμβαίνουσαι καὶ οὐκ εὐσταθεῖς οὐδὲ τάξει προϊοῦσαι παιδεύσεως. Landulf. Sagax in Hiſtoria Miſcell. lib. XI. *Corpore validus quidem, ſed brevis fuit, barba prolixa, oculi currentes huc illucque directi.* Quae ex integriore Sex. Aur. Victoris codice deſumpta videntur: nam deeſſe apud eum quaedam, collatione cum Sagace facta, aperte patebit. LINDENBR.

Veſtitus] hoc inſolitum de barbis. W.

Venuſtate oculorum micantium.] Mamertinus in Gratiarum actione de Iuliano loquens, *micantia ſidereis ignibus lumina.* VALES.

Mentis eius anguſtias indicabant.] Io. *argutias ind.* LINDENBR. Temere aſſentitur Erneſtius, nec bene Martinius in ed. opp. Iuliani p. 464. vulgatam exponit per *levitatem.* Eſt Graecorum ἀγχίνοια. W.

Labro inferiore diviſo.] Sic in Editione Rom. legitur. Sed huic ſcripturae multum anteponenda eſt codicis Regii, et Val. et Fauch. ſcriptura, quam etiam Accurſius in Editione ſua reſtituit, *labro inferiore demiſſo:* [in Colbert. *l. i. dimiſſo:*] certe in veteribus nummis Iuliani etiamnum apparet, labeonem eum fuiſſe. Eodem autem modo loquitur in Eunucho Terentius:

Incurvus, tremulus, labiis demiſſis. VALES.

Labro inferiore demiſſo] prominente, qualia in familia principum Auſtriacorum propagata teſtantur numi. — *Ab ipſo capite usque unguium ſummitates liniamentorum recta compage.* cf. XIV, 11. W.

23. *Cum Metrodori mendaciis avid. acquiescit.*] Metrodorus quidam Philosophus Constantini M. temporibus orbis perlustrandi gratia ulteriorem Indiam penetrasse dicitur. Cumque ad Brachmanas venisset, frugalitatis et continentiae causa, et quia molas aquarias et balnea prius illis ignota fabricarat, ab iis dilectus, cum in adyta templorum religionis specie introire permitteretur, multos lapillos unionesque subripuit. Multas quoque ingentis pretii gemmas a Rege Indorum accepit, quas Constantino Regis nomine offerret. Igitur cum Byzantium reversus, haec omnia Constantino non Regis Indorum, sed suo ipsius nomine obtulisset, admiranti gemmas Principi, se longe plura terrestri itinere praemisisse dixit, sed a Persis cuncta esse direpta. Quibus auditis Constantinus litteras ad Saporem paullo avidius et asperius dedit, quibus lapides et cetera Regis Indorum munera ad se quamprimum remitti flagitabat. Sed Sapor acceptis litteris cum nihil respondisset, pax eam ob causam inter Rom. et Persas soluta est, ut scribit Georgius Cedrenus in Chronico, anno XXI. Constantini M. cui uni explicationem huius loci debemus. Eiusdem Metrodori Philosophi meminit Rufinus in lib. I. Appendicis cap. 9. et ex eo Socrates atque Sozomenus. Hieronymus denique in Chronico: Anno 24. Constantini, *Metrodorus*, ait, *Philosophus agnoscitur*. Suspicor autem hunc esse Metrodorum, qui Cyclum feriarum quem ἑορταστικὸν Graeci vocant, conscripsit, de quo Photius in Bibl. VALES. Sine dubio ex Ammiano hauserat Cedrenus. Tota tamen narratiuncula fabulam olere videtur Tillemontio T. IV. P. I. p. 627. Differunt certe in eo, ut quae Cedrenus de Constantino, ea Ammianus Constantii aetate accidisse velit, quod propius accedere ad veritatem sequentia testantur. W.

Vindictae sui ad ind. excitum ubi nostri.] Hunc locum sic primus excudit Gelenius, qui in Editione Rom. et codice Regio *ac Tolos.* legebatur hoc modo: *Vindictae si ad ind. exercitus nostri, etc.* [In Ms. Colbert. *plenae vindictae si ad indignationem exercitus nostri, etc.*] Ego vero longe minori audacia locum pristino nitori restituisse mihi videor. Certe emendationem nostram magnopere confirmat alter locus lib. 22. cap. 12. *Sciens et audiens, gentem asperrimam per* LX. *ferme annos inussisse Orienti caedium et direptionum monumenta saevissima, ad internecionem exercitibus nostris saepe deletis.* VALES.

24. *Caesi exercitus, urbes excisae, rapta munimenta, provinciae exhaustae*] v. supra Lib. XVIII — XX. W.

25. *Bellorum tenore gliscente*] ubi aliud ex alio bellum ortum. — *Iam Alpibus perrumpendis*, cum iam in eo esset, ut perrumperentur. — *Pro mancipiis* haud secus ac mancipia *agitans* captivos abducens. *Correxit* composuit. W.

27. *Bella interdum victi, et naufragi repetant maria.*] Sulp. Servatus in Carmine de Spe:

Naufragus hac cogente natat per foeta procellis
Aequora, cum mersas viderit ante rates.
Captivus duras illa solante catenas
Perfert, et victus vincere posse putat. LINDENBR.

Bella interdum victi, et naufragi repetant maria.] Ex Seneca lib. I. de Beneficiis cap. I. haec translata sunt. Sic enim Seneca: *Adeoque adversus experimenta pertinaces sumus, ut*

bella victi, et naufragi maria repetamus. Simile eſt illud Ovidii in lib. I. de Ponto, Eleg. 6.

Saucius eiurat pugnas gladiator, et idem
Immemor antiqui vulneris arma capit.
Nil ſibi cum pelagi dicit fore naufragus undis;
Et ducit remos qua modo navit aqua.

Adde Ariſtotelem in Rhet. ex his autem apparet, hunc locum ſic corrigi debere: *Et cum ſciamus adeo adverſus experimenta quosdam, etc.* praeſertim cum in Mſ. Reg. [et Colbert.] *ac Toloſ.* et in Editione Rom. legebatur, *adeo experimenta quosdam etc.* VALES.

CAPVT V.

1. *Ut ubi olim ipſe ſtatuerat*] Tarſi nempe XXIII, 2. *conderetur* infra c. 10. — *Quintum Kal. Iulias.* Reineſius adſcripſit: „decimum quintum.“ — *Collecti Duces* qui ſtatim poſtea nominantur, *Arinthaeus* cet. *Advocatis legionum principiis et turmarum,* Tribunis. W.

3. *Itum eſt voluntate omnium ad Salluſtium.*] Non poſt Iuliani e terris digreſſum, ſed Ioviani, purpuram Salluſtio oblatam Zoſimus ait lib. III. cap. 36. *et Zonaras in Ioviano pag. 25.* LINDENBR.

Itum eſt voluntate omnium in Salluſtium.] At Zoſimus III, 31. et cum eo Zonaras, non tunc temporis, ſed poſt Ioviani Aug. mortem omnium conſenſu delatum eſſe Salluſtio narrant: quod quidem ipſe ſenectutem cauſatus conſtanti animo recuſavit: filio vero, quod adhuc is iunior eſſet, deferri noluit. Eumdem Zoſimus optimum et eminentiſſimum virum temporis ſui vere nominat. Quid enim praeſtantius ad laudem, quam ab omnibus uno conſenſu dignum Imperio exiſtimari? Quod contra magni animi illuſtrius argumentum eſt, quam Imperium, quod ceteri fere omnes per ignes et gladios raptum ibant, id ſibi ultro delatum aſpernari? Quantus autem vir fuerit, praeter iam dicta, abunde declarat teſtimonium Nazianzeni in στηλιτ. I. his verbis: *Φασί τοι διὰ ταῦτα καὶ τὸν τηνικαῦτα ἔπαρχον (γενέσθαι γὰρ ἄνδρα ἕλληνα μὲν τὴν θρησκείαν, τὸν τρόπον δὲ ὑπὲρ ἕλληνα καὶ κατὰ τοὺς ἀρίστους τῶν πάλαι καὶ νῦν ἐπαινουμένων)* etc. Eumdem Phoenicem vocat Libanius in Orat. Conſulari pag. 236. quod ut Achillem Phoenix, ſic ipſe Iulianum praeceptis imbuerat. VALES.

Honoratior aliquis miles] quem Ammianum ipſum fuiſſe ſuſpicatur Gibbonus P. VI. p. 67. et ante eum la Bletterie Vie de Iovien p. 176. W.

Utriusque exercitus] et orientalis et occidentalis. W.

4. *Inter has exiguas ad tantam rem moras.*] Itaque quanto ſubitanea magis haec ad ſublime culmen evectio Ioviani, tanto ab omni quoque ſubdola machinatione remotior, nemine gratia vel donis corrupto. Themiſtius Euphrad. in Oration. ad Iovian. *Οἱ ἡμέτεροι ψηφοφόροι καὶ στρατιῶται τῆς τοῦ σώματος ἀγχιστείας τὴν τῆς ψυχῆς προεξήτασαν, καὶ ἀπέφηναν κληρονόμον τῆς ἁλουργίδος τὸν κληρονόμον τῆς ἀρετῆς. καὶ ταῦτα οὐκ ἐν σχολῇ, οὐκ ἐν*

εἰρήνῃ, οὔτε ἐνδιδόντος τοῦ καιροῦ θεραπείας, καὶ παραγγελίας, καὶ δεκατισμοὺς, ἀλλ᾽ ὡς ἐν ἀκμῇ τῆς ἐννοῦς, ἐν τοῖς ξίφεσιν, ἐν τοῖς δόρασι φέροντες τὰς ψήφους, ἀπαράκλητον γνώμην, ἀκατασκεύαστον χειροτονίαν, ἣν ὁ καιρὸς ἐψηφίζετο, πρὸς ἣν χρεία ἐχειραγώγει. καὶ, τόγε ἔτι θαυμασιώτερον, ἐν ἐκκλησίᾳ ὑπερορίῳ, ἔξω τῆς Ῥωμαίων γῆς, ὑπὲρ τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς. Vid. Gregor. Nazianz. in Iulian. Orat. 2. LINDENBR.

Domesticorum ordinis primus.] Eutropius in lib. ult. c. 17. (9.) *Iovianus*, ait, *qui tunc Domesticus militabat, etc.* Hieronymus in Chronico: *Iovianus ex Primicerio Domesticorum Imp. factus est.* Themistius in Orat. Consulari ad Iovianum, αἰχμοφόρος ἐξεστράτευσας· ἐπανήκεις δὲ αὐτοκράτωρ. [Primicerius et primus unum idemque est. Sic Stephanus *Primicerius Martyrum* ab Augustino, et Petrus *Primicerius Apostolorum* a Baldrico dictus est.] VALES.

Domesticorum ordinis primus] *omnium* primus XXVII, 10. — *Paternis meritis mediocriter*, hoc solo quodammodo, quod bene meriti patris filius esset, *commendabilis*. W.

Varroniani notissimi Comitis filius.] Zonaras: ψήφῳ κοινῇ Ἰοβιανὸς εἰς τὴν αὐταρχίαν προκέκριται τότε χιλιαρχῶν, υἱὸς Βαρρωνιανοῦ χρηματίσαντος κόμητος. *Iovianus communi consensu ad Imperium eligitur, tunc Tribunus, Varroniani Comitis filius.* Domesticorum eum Comitem fuisse prodit Zosimus III, 30. VALES.

6. *Multo magis*] altiori voce laetiusque. *Gentilitate* similitudine *nominis perciti* in errorem ducti. W.

Quod una littera discernebat.] Litera nimirum O, loco L. saltim transposita. Unde error Pomponii Laeti palam fit, *Iuvianum* scribendum autumantis. LINDENBR.

7. *Gravis* severior *aequitatis spectator* iudex *in ultimo rerum spiritu* in summa necessitate, rerum angustiis, uti paullo post. — *saevientibus flabris* ventis. W.

8. *His ita caeco quodam iudicio Fortunae peractis.*] Respicit ad illud, quod Constantinus Imp. dicere solitus, *Imperatorem esse Fortunae est*, Lampridius in Heliogab. LINDENBR.

Iudicio] arbitrio, cuius significationis plura exempla collegit Wopkens in Misc. Obss. novis T. X—XII. p. 118. W.

Iam communia supergresso] iam Principe. W.

Discessit ad Persas.] De hoc transfuga, qui Iuliani necem Persis nuntiavit, Libanius de vita sua pag. 45. VALES.

CAPUT VI.

1. *Hostiis pro Ioviano extisque inspectis*] Scriptores ecclesiastici Christianum fuisse Iovianum perhibent, quos tamen hoc Ammiani loco refelli putat Gibbonus P. VI. p. 69. vereor ut recte, nam illud *pro Ioviano* ita interpretari possis, ut non ipsius Ioviani *iussu*, sed ab exercitu omnino extra consulta esse dicas. W.

2. *Ioviani et Herculiani.*] A Diocletiano Iovio et Maximiano Herculio ita dicti, ut testatur Vegetius in lib. 1. Victor. *Huic post a cultu numinis, Herculii cognomentum accessit, ut Valerio*

Iovii: unde etiam militaribus auxiliis in exercitu praeſtantibus nomen impoſitum. De iisdem Sozomenus in lib 6. cap. 6. Erant etiam Iovii et Herculii indidem appellati., de quibus Suidas in *Ιόβιοι*, et Notitia Imperii Rom.. VALES.

Ioviani et Herculiani.] v. Ind. II. a quibus tamen diverſi *Ioviani et Victores* v. ibid. W.

Occiſis belluis paucis.] *Belluae* hic elefantes ſunt, ut apud Q. Curt. lib. VIII. c. 14. *Bellua inſtincta rabie nondum ſaucia invehebatur ordinibus, donec rector belluae Regem conſpexit fluentibus membris, omiſſisque armis vix compotem mentis, tum belluam in fugam concitat.* Idem poſt pauca: *Undique et in pedites et in ipſum Porum tela congeſta ſunt, quis tandem gravatus labi ex bellua coepit. Indus qui elephantum regebat, deſcendere eum ratus, more ſolito elephantum procumbere iuſſit in genua.* *Silius Italicus lib 16. v. 174.

Multa viro terra, ac ſonipes, ac bellua terror
Bellorum, nec non Marti delecta iuventus.

Erricus Altiſſiodor. in Vita B. Germani lib. 5. cap. 52.

— — Mox, Alpina tepores
Senſit, Maura ducem veheret cum bellua luſcum.

Quod Iuvenalis imitatione dictum eſt, Sat. x. v. 158.

Cum Gaetula ducem portaret bellua luſcum.

Iuvenal. Sat. XI. v. 126.

— — Nabataeo bellua ſaltu.

Quintus Curtius libro VIII. c. 14. *Elephantis in conſpectu totius exercitus obiicit: omnesque belluarum pedibus obtriti ſunt.** Arnobii haec verba multos hactenus exercitatos habuere, libro VII. — — *Camelos, belluas, leones*, et quod quisque non intellexit, continuo mutare voluit. Sed ne facile novis abſurdiſſimisque emendationibus locum demus, per *belluas* interpretari poſſumus, *(nec enim de elephantis intelligendum, quippe quos ſtatim nominarat)* hyaenas: ut in Gloſſ. Ὕαινα ζῶον, *bellua.* Sic apud Capitolin. in Gordiano tertio: *Leopardi manſueti* XXX. *belbi, id eſt hyaenae* X. Legendum, *Beluae, id eſt, hyaenae.* Quae cum de marinis monſtris intelliguntur, piſtrices notant. Gloſſar. *Bellua*, Κῆτος; et alibi, Κῆτις, *Piſtrix de belua.* Item, *Belua marina*, Κῆτος: ut Suetonius in Nerone, cap. 12. *Exhibuit naumachiam marinis aquis, innantibus belluis.* LINDENBR.

3. *Iulianus, et Macrobius et Maximus.*] Non Maximum, ſed Maximianum hunc vocat Zoſimus lib. III. c. 30. ἀπέθανον δὲ καὶ Ῥωμαίων τρεῖς λοχαγοὶ, γενναίως ἀγωνισάμενοι, Ἰουλιανὸς, καὶ Μαξιμιανὸς, καὶ Μακρόβιος. LINDENBR.

4. *Caſtellum Sumere.*] Zoſim. III, 30. Σοῦμα τὸ φρούριον. LINDENBR. Etiamnunc Samara. Mannert V, 2. 461. W.

Anatolii] Magiſtri officiorum. v. ſupra c. 3. *Vaccatum* caſtellum, de quo nihil habeo dicere. W.

6. *Iulianum telo cecidiſſe Romano.*] cf. ſupra ad c. 3. W.

7. *Charcham.*] Sic Gelenius quidem edidit. At in Editione Aug. *Charcam*, in Regio codice *Carcham* ſcriptum inveni: in

Editione Romana *Chartam**): [in Mſ. tamen Colbertino *Charcham.*] VALES.

Charcham] cf. XVIII, 10. — *Riparum aggeribus destructis* quod factum ſine dubio à Traiano, Dio Caſſ. LXVIII, 31. vel Severo, Herodian. III, 9. qui utrique bella in ea regione geſſerant. W.

9. *Duram.*] Civitas eſt trans Tigrim ſita, cuius meminit Polybius in lib. 5. c. 52. Differt a Dura Meſopotamiae civitate, de qua ſuperius (conf. XXIII, 5. XXIV, 1.) notavi. VALES. Hodie Dor, Mannert V, 2. 462. W.

10. *Saracenos ideo patiebamur infeſtos, quod ſalaria, etc.*] Non tam hoſtis terrore, quam prudenti conſilio factum arbitror, quibus tributum retro temporibus imperabant, illis ipſis id Romani Principes annuatim ut penderent, pacemque pecunia emercarentur. Sic Hadrianus Imp. *a multis Regibus pacem redemit*, ut inquit Spartianus. Gallus quoque Imp. Scythas, poſt Philippopolim captam ſtragesque innumeras, a finibus hoc pacto potius, quam armis expellere maluit. Zoſimus lib. I. c. 24. τὰ τῆς εὐημερίας τῶν βαρβάρων αὔξησιν ἐλάμβανεν. Οὐ γὰρ μόνον ἐπανελθεῖν αὐτοῖς ἐς τὰ οἰκεῖα ξυνεχώρει μετὰ τῆς λείας ὁ Γάλλος, ἀλλὰ καὶ χρημάτων τὶ μέτρον ἔτους ἑκάστου χορηγεῖν ὑπέσχετο. *Scythis tamen iterum negavit Valens Imp. Vid. Themiſt. Euphrad. Orat. 3. ad Valentem p. 216.* De Perſico foedere ita Procopius Perſicor. lib. II. pag. 62. Δεῖν τοίνυν Ῥωμαίους ταχτόν τι φέρειν ἐπέτειον Πέρσαις. Οὕτω γὰρ αὐτοῖς ἔφη τὴν εἰρήνην Πέρσαι βέβαιον ἕξουσι. *B. Valerianus Epiſcop. Hom. XII. pag. 147. *Partem conſtat eſſe victoriae, proelium oblato auri pondere redemiſſe.** Sic cum Attila Hunnorum Rege dextras renovantes Romani, hoc etiam iurare ſuſtinuerunt: φυλάττεσθαι καὶ διαμένειν τὰς συνθήκας ἑπτακοσίων λιτρῶν χρυσίου, ἔτους ἑκάστου τελουμένων παρὰ Ῥωμαίων τοῖς βασιλείοις Σκύθαις. Priſcus Rhet. in Eclog. legat. Similia de Gothis legimus. Ad quorum exemplum cum Carpi etiam ſtipendium peterent, Iulius Menophilus Moeſiae Dux graviter reſpondit, quod Imperator Rom. gentibus extraneis benefaciat, non neceſſitatis id eſſe aut ex alterius arbitrio debitum, ſed indigentibus ad vitae ſubſidia munus gratuitum: Ὅτι Αὐτοκράτωρ πολλῶν χρημάτων κύριός ἐστι, καὶ τοῖς δεομένοις αὐτοῦ χαρίζεται. Petrus Mag. in Eclog. legation. pag. 16. Exſtitere enim interdum cordatiores et Martiae virtutis ſervantes Duces, qui ferro potius, quam auro quietem quaerere optarunt. Ut a Iuliano egregie hoc loco dictum, *Imperatorem bellicoſum et vigilantem ferrum habere, non aurum.* Qua eadem animoſitate fretus tributum quoque Saracenis negavit: uti et Iuſtinus Iun. Avaribus et Perſis. Hiſtoria Miſcell. lib. XVI. *Impendebat Romanorum Imp. per ſingulos annos quingentas libras auri, ut caſtra, quae loco proxima erant, Perſae cuſtodirent, ne ingreſſae gentes utramque Remp. deſtruerent: communibusque ſumptibus caſtella muniebantur. At vero Iuſtinus pacem diſſolvit, aſſerens opprobrium eſſe, Perſis ſolvere tributa Romanos.* Corippus lib. III. v. 346.

*) Non *Chartam*, ſed *Charram*, notante Gronov. in Praef. p. XV. W.

— — lituosque mihi campumque minatur
Gens Avarum, ni pacta damus? Terrore putatis
Id nostrum fecisse patrem? miseratus egenis
Et profugis quod dona dedit. Pietate regendi
Hoc facimus, gratisque dari provisa iubemus.

Quae verba non multum abluduut a Menophili modo laudato dicto. Sicque sine more tempora nostra calumniantur, qui quod Barbaris stipendium et munera interdum damus, insolens putant, atque infra maiestatem imperantis indignum. Cum vel hinc scire possint, nihil nunc agi, quod non actum sit prius: praestareque nonnumquam, honesta lege quod fiat, auro quam ferro hostis impetum frangere, et a finibus propulsare. *Scitum atque prudens Theodorici Regis dictum: *Quid interest, auro an ferro adversariorum animos inclinemus? obtulisse quod mentes capiat hosti, vicisse est: occuluisse, superari:* apud Ennodium Episc. Ticinens. in Vita Epiphanii pag. 399.* LINDENBR.

Ad similitudinem praeteriti temporis] cf. ad XXIV, 3. W.

11. *Diuturnis*] Contra Pricaeum *diutinis* reponentem disputat Gronov. in Praef. p. XXX. W.

13. *Saepe congeminando*] idem repetendo. W.

Edicit Imperator ut sist. Agmen et ass. nare Galli.] Haec omnia ex depravatione P. Castelli nata sunt, qui, cum in Editione Rom. sic legeretur: *Id Imperator ut mixti cum Aceto Isfermaris Galli, etc.* ita emendavit ut dixi. Sed in codice Vaticano et Fauch. hoc modo legitur: *Id Imperator aegerrime ut mixti cum Arcto Isfarmaris Galli, etc.* *In Tolos. autem legitur, *ut mixti cum Arectois Sarmatis Galli, etc.** [In Colbert. *Id Imperator aegerrime, ut mixti cum Arctois armatis Galli, etc.*] Ego vero codicis Regii scripturam amplexus sum, non quo eam veram ipsius Auctoris scripturam, sed quod meliorem et planiorem ceteris esse existimarem. Ac videtur pro Sarmatis Germanos potius fuisse ponendos, ut elicitur ex cap. 8. Ceterum etiam coniectura nostra huius loci emendationem adiuvimus. Restitui enim, *id impetratum aegerrime.* [Vel potius una litterula mutata, *id imperatur aegerrime, ut misti cum Arctois Sarmatis Galli, etc.*] VALES. *Sarmatas* in exercitu Romano tum fuisse vix credo; cumque caedes Persarum, de qua paullo post sermo est, infra c. 8. *Germanis* tribuatur, Valesii hos ipsos ponentis acutam profecto emendationem in textum recipere nullus dubitavi. W.

Adsueti nare Galli.] Sic Brennus contra Graecos belligeraturus, cum ad Sperchium fluvium venisset, ὅσον μυρίους τῶν Γαλατῶν ἀπέστειλεν, ὁπόσοι τὲ νήχειν ἠπίσταντο ἐξ αὐτῶν, Pausanias in Phocicis, ubi haec porro addidit: Οὗτοι μὲν οὖν διαβαίνουσιν ἐν τῇ νυκτὶ διανηχόμενοι ὧδε τὸ λιμνῶδες τοῦ ποταμοῦ. καὶ τὰ ὅπλα τοὺς ἐπιχωρίους θυρεοὺς ἐποιεῖτο ἕκαστος ἀντὶ σχεδίας. Patrium hunc nandi usum in Gallobelgis etiam Tacitus in Agricolae Vita notat. Et vulgo iam notus est versus Sidonii Apoll. carm. 7.

Cursu Herulus, iaculis Hunnus, Francusque natatu.

LINDENBR.

14. *In regionibus genuinis*] solo natali. — *Tamquam e transenna* uno eodemque temporis momento. v. ad XX, 11. ubi tamen

tamen transenna est *funis*. — *Efficacis* quae felicem eventum habuisset. *Contortis sagulis* cf. quae adscripsi ad XVIII, 6. W.

15. *Utribus e caesorum animalium coriis coagmentari pontes* cf. XXIV, 3. W.

CAPVT VII.

1. *Rex Sapor, procul absens — exploratorum, cum prope venisset, transfugarum*] Sic iungendae notiones. W.

2. *Militem*] Romanum. *Levi tessera* facile negotio. W.

4. *Ferro properans*] omisso *magis* vel *potius*, uti XVII, 12. *obsequi optabile — quam servire*. W.

Fame ignavissimo genere mortis.] Haec vera est lectio, quae etiam in Ms. reperitur: al. corrupte, *inanissimo g. m.* Sup. lib. XVII. c. 9. *Fame ignavissimo mortis genere tabescentes.* Et lib. XIX. *famem ultimum malorum omnium* appellat, ut Dionys. Halicarn. lib. VI. et VII. κάκιστον τῶν μόρων καὶ κακοδαιμονέστατον λιμόν. Homer. Odyss. 12. v. 341.

Πάντες μὲν στυγεροὶ θάνατοι δειλοῖσι βροτοῖσι,
Λιμῷ δ' οἴκτιστον θανέειν.

*Quem locum etiam Columella laudat de Re rustica lib. 2. cap. 2. *Taeterrimam comitem mortis famem* vocat, *si tamen Graecis camoenis habemus fidem clamitantibus*, λιμῷ δ' οἴκτιστον. G. Pomponius in Epistola ad Senatum apud Sallustium in Fragm. Histor. pag. 160. *Fame miserrima omnium morte confecistis.* Livius lib. 27. pag. 664. *Fame ac frigore, quae miserrima mortis genera sunt.* Vid. Senec. de Brevitate vitae cap. 18.* LINDENBR.

5. *Erat pro nobis*] favebat nobis. Sic Liv. 39, 30. W.

Persae praeter sperata priores etc.] Gregorius Nazianz. in Iulian. Orat. 2. Zosimus lib. III. Rufus Fest. in fine Breviarii (c. 29.) LINDENBR. Cf. Gibbon. T. VI. p. 75. not. 109. W.

Persae praeter sperata priores.] Astum Saporis eum fuisse docet Libanius in Orat. funebri pag. 324. qui consuito nomen pacis iniecit, ut Rom. militum animi ea spe decepti minuerentur. Cumque Romanos ad pacem omnes propensos esse sensisset, ipsumque ante omnes Principem dulcedine quietis et otii delenitum esse; moras coepit nectere, et interrogationibus ac responsis tempus terere, hoc admittendo, illud differendo: eo consilio ut dum crebrae legationes ultro citroque commeant, alimenta Rom. consumerentur. VALES.

6. *Perplexas*] captiosas. *Humanorum* humanitatis vel rerum humanarum vicissitudinis. Illud tamen malim v. c. 8. init. — *Quae iubet si impleverit cum Primatibus Caesar.* h. e. si rectius verba struas, si Imperator cum Ducibus faceret, quae Rex iuberet. W.

7. *Sallustio Praefecto*] Praetorio. *Arinthaeus* Magister equitum, XXIV. 1. W.

Mittitur Arinthaeus.] Auctor Chronici Alexandrini scribit, Regem Persarum Sabuarsacium (sic enim Saporem vocat, cognomento Arsacem) nondum comperto Iuliani interitu, percussum gravi

timore, legatum ex Armenia miſiſſe Surenam nomine, qui pacem ſuppliciter poſceret. Quam petitionem cum Iovianus libentiſſime eſſet amplexus, Arinthaeus Patricius cum ſummo imperio miſſus eſt, de pacis conditionibus cum Surena tractaturus. Et induciis tridui datis, tandem pax inter Rom. et Perſas convenit. VALES.

Examinatius] accuratius cf. xxx, 3. *Dies quatuor ſunt evoluti* transierunt. W.

8. *Exabuſus*] Valeſius in Praef. p. LV. ſumi vult paſſive, i. e. malis adulatorum conſiliis deceptus, (desabuſé, detrompé). Non credo: *exabuſus* nihil eſt niſi *abuſus*, idque ponitur, cum aliqua vi tamen, pro *uſus* omnino, uti ab aliis, ita et ab Ammiano XIV, 8. *abuſus multitudine hominum*, inprimis XXIV, 4. ubi eſt *abuſive* i. e. vehementer *incuſſo ariete*. Ad augendam magis adhuc ſignificationem additum τὸ *ex*, nec hoc ſine illius aetatis exemplis, qualia Valeſ. ipſe attulit: *exarmatus* — *exoneratus* — *exauctoratus*. cf. Cod. Theodoſ. quibus adde *exambitam regiam* infra XXVI, 7. Nihil aliud igitur dicere vel voluit vel potuit Ammianus niſi hoc: quo temporis ſpatio ſi recte prudenterque uſus eſſet Iovianus. W.

Centeſimo lapide disparatae] Gibbonus P. VI. p. 76. dubitat, an intra quatriduum ſexaginta millium exercitus tantum iter conficere non potuerit. Sed centum lapides ſunt milliaria Germanica viginti, quemadmodum de Mannerti ſententia (V, 2. p. 335.) 70. lapides infra c. 8. quatuordecim aequant milliaria geographica. (Bletterie p. 183. trente lieues.) W.

Pro redemtione noſtra] ut libere nos abire pateretur. W.

9. *Quinque regiones Transtigritanas, Arzanenam, etc.*] Zoſimus lib. III. c. 31. *Συνεδόκει δὲ Ῥωμαίους τοῦ τε Βαρδικηνῶν ἔθνους ἐκστῆναι τοῖς Πέρσαις, ἔτι Καρδουήνων, καὶ Ῥημήνων, καὶ Ζαληνῶν τε πρὸς τούτοις.* Ita mire variant hoc loco in nominibus. LINDENBR.

Quinque regiones Transtigritanas.] Perſae ingenti proelio in Armenia a Galerio Caeſare ſuperati, Meſopotamiam cum quinque regionibus Transtigritanis reddiderant, ut ſcribit Rufus Feſtus in Breviario. Cur autem Transtigritanae dicantur eae regiones, ſaepenumero dubitavi. Pleraeque enim earum, Romanis quidem erant cis Tigrim, ut patet ex lib. 21. ubi Sapor traiecto Tigri Beſabden in Zabdicena una e Transtigr. regionibus ſitam, oppugnat. Arzanene quoque trans Nymphium ſita eſt, non trans Tigrim, teſte Procopio in lib. 1. et 2. Perſic. et in lib. 3. de aedificiis. Ad haec Corduene ad Orientem erat fontibus fluvii Tigris, teſte Ptolemaeo. Quare Romanis in Corduenem euntibus nil opus erat Tigrim traiicere. Neque Ammianus noſter cum ad Iovinianum Corduenae Satrapam mitteretur, Tigrim ſe traieciſſe dicit in lib. 18. Denique Petrus Patricius in illa pace, quae inter Rom. et Perſas inita eſt, qua Perſae v. gentes Transtigritanas reſtituerunt, cautum fuiſſe tradit, ut Tigris utriusque Imperii limes eſſet. Non ergo trans Tigrim erant illae regiones, ſed potius circa aut ſupra Tigrim. * Quod quidem Rufus Feſtus egregie confirmat hiſce verbis: *Pace facta Meſopotamia eſt reſtituta: et ſuper ripam Tigridis limes eſt confirmatus: ut quinque gentium trans Tigridem conſtitutarum ditionem aſſequeremur.* * [Transtigritanae ergo erant hae v. regiones non Romanis, ſed Perſis.] VALES.

Arzanenam] Sic etiam nominat Petrus Patricius in Excerptis legationum, ubi has v. Transtigritanas regiones ſic enumerat: ὥστε κατὰ τὸ ἀνατολικὸν κλίμα τὴν ἐντηληνὴν μετὰ σωφηνῆς καὶ Ἀρζανηνὴν μετὰ Καρδοχηνῶν καὶ ζαβδικῆς Ῥωμαίους ἔχειν, καὶ τίγριν τῆς ἑκατέρας πολιτείας ὁροθέσιον εἶναι. Arzanenam Theophylactus quoque vocat, et Procopius in 1. et 2. lib. Perſ. Sed in lib. 3. de aedificiis ἀρξανηνὴν appellat; quemadmodum et Menander Protector in lib. 8. Hiſt. pag. 103. Agathias in 4. ἀραξιανηνήν. A Strabone ἀραξηνὴ appellatur Armeniae regio, et πεδίον ἀραξηνὸν ſic dictum ab Araxe fluvio, quem Barbari Etas nominant, teſte Theophylacto in lib. 3. cap. 6. Socrates in lib. 7. cap. 18. Azazenam eam regionem videtur vocare: [*Aſarzanaenam* codex Colbertinus vocat, *Arſarzanenam* codex Pithoei. Eutropius in libro VI. *Tigranocertam civitatem Arzianenae nobiliſſ.* vocat. VALES.

Arzanenam] ab urbe Arzen ſic nominatam, ad Armeniam pertinentem, Mannert. v, 2. 225. — *Moxoenam* itidem Armeniae Chiliocomo conterminam, idem p. 226. W.

Zabdicenam.] Petrus Patricius ζαβδικὴν appellat, Zoſimus III, 31. βαβδικηνὴν mendoſe pro ζαβδικηνήν: ζαβδαῖον χωρίον vocat Sozomenus in lib. 2. cap. XI. Zerabden eius caput. VALES.

Zabdicenam] ad utramque Tigridis ripam in Meſopotamia ſitam. Mannert l. c. p. 306. — *Rehimenam*, incognitam. Mannert p. 226. W.

Corduenam.] Καρδουηνὴν vocat Petrus Patricius et Zoſimus. Sic etiam Rufus Feſtus de Traiano: *Carduenos*, inquit, *et Marcomedos obtinuit.* *In Notitia Imperii Rom. equites et *Cordueni* et *Cardueni* promiſcue dicuntur. Xiphilinus in Traiano τὰ Καρδηνῶν ὄρη appellat. Sane Gordyeni olim Carduchi dicebantur, teſte Strabone ac Stephano Byzantio. VALES.

Corduenam] Armeniae regionem, hod. *Kurden*, Mannert v, 2. p. 225. — *Niſibin* urbem munitiſſimam, ter fruſtra a Perſis obſeſſam. *Singaram* XVIII, 5. XX, 6. *Caſtra Maurorum* XVIII, 6. W.

10. *Procopii*] cui, quippe cognito, purpuram Iulianus praerogativam quaſi futuri imperii, partemque exercitus tradiderat XXIII, 3. W.

11. *Alienandis*] tradendis. W.

Reverti ad noſtra praeſ. Romana.] Scribendum eſt *Romani*, ut Accurſius edidit. Pactus enim erat Iovianus, ut v. regiones Transtigritanae cum XV. caſtellis dederentur Perſis una cum poſſeſſoribus et omni inſtrumento: Niſibis vero et Singara absque incolis traderetur: atque ut ex illis XV. caſtellis Romani, quibus id libitum eſſet, ad alia Rom. caſtella migrare ſinerentur. VALES.

12. *Ratione gemina*] duas ob cauſſas. *Principis* Iuliani, XXIII, 3. *Chiliocomum*, fertilem illam Mediae regionem. *Vivus caperetur* quinque annis poſt XXVII, 12. W.

13. *Quo ignobili decreto.*] *Ammianus lib. 27. c. 12. *pudendam pacem:* Agath. lib. 4. p. 131. *ignominioſas pactiones* vocant.* Eutropius lib. XI. c. 17. *ignobilem pacem* vocat. Fuerit licet, ita tamen neceſſum fuit, a Iuliano male conflabellatum ignem ſopire. Oroſius lib. VII. cap. 31. *Foedus cum Sapore Perſarum Rege etſi parum putant dignum, ſatis tamen neceſſarium pepigit.* Socrates Hiſt. Eccleſ. lib. II. cap. 19. Gregor. Nazianz. in Iulian.

Orat. 2. pag. 304. LINDENBR. V. omnino *la Bletterie* differtationem de hac pace additam vitae Ioviani Gallice conſcriptae Par. 748. p. 212. ſſ. W.

[*Nevitta et Victor ex parte noſtrorum, et Mellobaudes.*] In Codice Colbertino ſcribitur: *Remora, et Victor ex parte noſtr. et Bellovaedius.* In veteribus libris MSſ. Ammiani, quos legit P. Pithoeus, *Remora* quoque reperitur, ut ipſe ſua manu ad latus Ammiani ſui adnotavit: quamquam *Remoram* nomen viri proprium invenire usquam non memini. *Nevitta* quidem heic locum habere non valet, ſub Iuliano Magiſter armorum et Conſul: qui de Magiſtro militum Tribunus poſtea fieri non potuit. Sed nec Mellobaudes vel Mallobaudes locum heic habet, Rex Francorum, et ex Tribuno Armaturarum Comes Domeſticorum.] HADR. VALES.

Remora et Bellovaedius.] Haec nomina nusquam alibi occurrunt. Locus dubio procul corruptus, eam etiam ob cauſam, quod Perſae quatuor, Romani non niſi tres dediſſe obſides dicuntur. W.

CAPVT VIII.

1. *Specie humanitatis*] humanorum c. 8. *Latenter* (oppoſitum ſequenti *aperte,* ergo *ſinguli*) *progreſſi,* ut quid iis factum eſſet, ignoraretur. *Ut diximus paullo ante* c. 6. W.

2. *Momenta periculorum*] vitae discriminum. — *Semet quisque reliquis anteponens* alius alium occupans, retrudens. — *Multa et terribilia* πολλὰ καὶ δεινά. — *Cratibus temere* ſubitaria opera et negligenter *textis* compaginatis. *Diverſa* alia *verſantes* machinantes. W.

5. *Prope Hatram venimus.*] Hatrae dicitur hoc opidum in Tabula Itineraria Peutingerorum, non longe a fluvio Tigri. Dio in lib. ult. τὰ ἄτρα appellat. Sic enim in MS. codice exaratum erat, ex quo nuper Dionis Fragmenta edidimus. Opidum Traiani et Severi Principum obſidione memorabile. De Traiano quidem id refert Dio in lib. 68. c. 31. quamquam ibi τοῖς ἀγαρηνοῖς vitioſe perſcriptum eſt pro ἀτρηνοῖς. VALES.

Hatram venimus vetus oppidum] Stephan. Ἄτραι, πόλις μεταξὺ Εὐφράτου καὶ Τίγρητος. Eius urbis ſitum deſcribit Herodianus lib. III. c. 9. ἦν δὲ πόλις ἐπ᾿ ἄκρας ὑψηλοτάτης ὄρους, τείχει μεγίστῳ καὶ γενναίῳ περιβεβλημένη, πλήθει ἀνδρῶν τε τοξοτῶν ἀκμάζουσα. Vid. Xiphilin. in Severo Lib. LXXV. c. 10. p. 410. LINDENBR. Cf. Mannert. v, 2. p. 334. W.

6. *Adusque lapidem ſeptuageſimum*] milliar. geogr. 14. *Inveniri* Gronov. et Erneſt. operarum vitio invenirE. W.

Abrotanum et abſinthium.] In Editione Rom. *et in MS. Toloſ.* [ac Colb.] *abrotonum* ſcribitur rectius. Sic enim Graeci vocant. De abſinthio, quo abundat Aſſyria, Philoſtratus in I. de vita Apollonii: ἡ χώρα δὲ ἡμῖν ἡ ἐπὶ βαβυλῶνος ἀψινθίου πλήρης οὖσα. VALES.

Abrotonum (Stabwurzel) *Abſinthium* (Wermuth). W.

* *Et Dracontium.*] Dracontion deſcribitur a Theophraſto libri 7. Hiſt. plant. capite XI. ari ſpecies ita dicta, quod caulem habeat

instar pellis draconis varietate quadam interpictum. Vulgo Serpentina dicitur. Male in Glossis *fel terrae*, δρακόντειος βοτάνη redditur. Nam fel terrae Centaurium est. * VALES.

Dracontium] Dracunculus (Schlangenkraut). — *Tristissima* misella, vilissima. — *Mactatis camelis*, quorum carnibus etiamnunc in illis regionibus vescuntur. W.

7. *Dux Mesopotamiae Cassianus*.] cf. Ind. W.

Mauricius pridem ob hoc missus.] Zosimus in libro 3. c. 32. idem sic narrat: μαυρίκιον μὲν τῶν λοχαγῶν ἕνα τροφὴν ἐκ νισίβιος ἀγαγεῖν, ἐκέλευσε τῷ στρατοπέδῳ, ἀπαντῆσαι δὲ μετὰ ταύτης ὡς ἂν οἷόν τε ᾖ ποῤῥωτάτω. *Mauricium Tribunum alimenta e Nisibi exercitui advehere et quam longissime posset occurrere iussit obviam*. VALES.

Ad Ur nomine Persicum castellum] cuius iam in libris Mosis mentio fit. Mannert p. 336. W.

8. *Procopius alter*] hoc additum, ut discernatur ab antea memorato c. 7. quem Iuliano sanguinis vinculo coniunctum aulici Ioviano suspectum fecerant. Confundit Zosimus III, 35. v. Wesseling. Observatt. p. 107. W.

Militaris Tribunus.] Sic dicuntur Tribuni militum, ad differentiam Tribunorum et Notariorum: et ita in lege un. Cod. Theod. qui a praebitione tironum, et apud Eutropium in Severo. VALES.

9. *Lucillianum socerum suum*] Filiae, *Ioviani coniugis*, nomen erat *Charito*. Gibbon T. VI. p. 113. sine dubio e Chrysostomo. *Ad otium digressum*, respicitur ad XXI, 9, ubi a Iuliano remotus dicitur. W.

11. *Malarichum*] Gentilium rectorem XV, 5. *Iovino* v. Ind. I. W.

12. *Breves diffundere concinentes*.] Haec scriptura ex coniectura Gelenii profecta est. Nam in Editione Rom. perinde ac in codice Regio *et Tolos.* [ac Colbert.] legitur in hunc modum, *brevis diff. concinentibus*. Unde coniici potest, sic a Marcellino scriptum fuisse, *rumores quaqua irent breviis diffundere concinentibus*. Sunt autem brevia chartulae seu pittacia, quae illi a Ioviano missi spargere per opida ac provincias iubebantur. HENR. VALESIUS. [Sed magis placet ita scribi, *verbis diffundere concinentibus, etc.*] HADR. VALESIUS. Si tamen et haec quatuor alphabeti elementorum omnium transpositio probanda est, et id tantum agere debuerint, ut verbis diffunderent, non etiam *literis*, quam vocem in τῷ *brevis* latere crediderim. GRONOV.

15. *In corpora sua necessitas erat humana vertenda*] Satis obscure et quaesite pro: summa necessitate coacti fuissent carnibus vesci humanis. W.

Ut et armorum pleraque proicerentur.] Foeda ac miserabilis facies exercitus Romani amisso duce redeuntis: quam optime describit Libanius in Orat. funebri, pag. 325. (Reisk. I. p. 616.) ὡς οὗτοί γε τὰ ὅπλα ῥίψαντες ἐκείνοις ἔχειν, ὥσπερ ἐκ ναυαγίου γυμνοὶ προσαιτοῦντες οἱ πλείους ἐπανῄεσαν, etc. *Adeo illi, proiectis armis, tamquam ex naufragio nudi plerique ac mendicantes redierunt. Quod si quis dimidiatum clypeum, aut hastae tertiam partem, aut ocrearum alteram super humeros retulerat, is vero*

Callimachus habebatur. Adde Chryſoſtomum in Orat. 2. de S. Babyla. VALES.

Modius unus farinae] Ad ſummum 25. pondo. *Aureis decem* imperial. 36. *mutaretur* emtus eſſet *ut minus* pretio aequiſſimo. W.

16. *Thilſaphata*] Hodie ſecundum Danvillium *Tellaafar. Ut poſcebat ſollemnitas* mos receptus. W.

17. *Extra urbem ſtativa caſtra poſuit Princeps.*] Conſentit Zoſimus in lib. 3. c. 33. et auctor Chronici Alexandrini. Proinde miror, cur Iohannes Antiochenus in Excerptis, quae adhinc biennio edita ſunt, Iovianum biduo Niſibi commoratum eſſe ſcribat. Paullo poſt ex Mſ. Reg. [et Colbert.] et Editione Rom. ſcribendum eſt: *Ut ingreſſus, Palatio more ſuccederet Principum.* VALES.

18. *Quem — docuimus evaſiſſe*], XXIV, 4. W.

CAPVT IX.

1. *Bineſes*] obſes antea datus a Perſis c. 7. extr. *Promiſſa* deditionem Niſibis. W.

Gentis ſuae ſignum ab arce ext.] In Alexandrino Chronico id ſic relatum eſt: ὁ δὲ ἰούνιος ὁ τῶν περσῶν σατράπης ἀπελθὼν ἐν τῇ πόλει κατὰ κέλευσιν τοῦ βασιλέως, εἰς ἕνα τῶν πύργων σημεῖον περσικὸν ἐπέθηκε. *Iunius Perſarum Satrapa permiſſu Imp. urbem ingreſſus, ſignum Perſicum ex quadam turre ſuſtulit.* [Legendum οὐίνιος, Vinius, id eſt, *Bineſes* vel *Biniſes* Ammiano.] VALES.

Gentis ſuae ſignum] vexillum. Cf. Zoſimus III, 33. 34. W.

3. *Sabinus fortuna et genere inter municipes clarus.*] Zoſimus: Σαβῖνος τοῦ βουλευτικοῦ προεστὼς καταλόγου. LINDENBR.

Hibitam ſtationem intutam.] Eadem eſſe videtur, quae in Tabula Peuting. dicitur Thebeta 18. millibus diſtans ab urbe Niſibi: et inter Epiſcopos Meſopotamiae, qui Nicaeno Concilio ſubſcripſere, Iacobus Hebetenſis commemoratur. *Sed Iacobus Niſibites vel Niſibitenſis ſcribi debet, ex Gennadio aliisque.* VALES.

Provinciarum muro.] Plane ut Zoſimus, qui προτείχισμα dixit lib. III. c. 33. ἐδεήθησαν ἱκετεύοντες μὴ στερηθῆναι τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν τοῦ προτειχίσματος. Sic Iordanes in Hiſtor. Goth. *Getas quaſi murum regni ſui contra ceteras gentes ſtatuit.* *Pentadius in tumulo Hectoris in Catalect. Poet. vet p. 178. Scalig.

Defenſor patriae, iuvenum fortiſſimus Hector,
Qui murus miſeris civibus alter erat.

In altercatione Hadriani:

Quid eſt miles? murus imperii. LINDENBR.

Obice] Antiquiores editt. habent ſine ſenſu *obiiſſe*. Valeſius meminiſſe oblitus Guil. Canteri, qui in novis lectionibus v, 8. iam ſua aetate *obices* repoſuerat. W.

4. *Coronam*] auream, quam imperium auſpicantibus principibus offerre provinciae ſolebant. W.

Silvanus q. causarum defensor.] Hunc Comitem et Decurionem appellat auctor Alexandrini Chronici: καὶ ἐξελθὼν πρὸς αὐτὸν Σιλβανὸς κόμης τὴν ἀξίαν καὶ πολιτευόμενος τῆς αὐτῆς πόλεως, προσέπεσε τῷ βασιλεῖ δεόμενος μὴ παραδοῦναι τὴν πόλιν πέρσαις. ὡς δὲ οὐκ ἔπεισεν αὐτὸν, ὀμωμοκέναι γὰρ ἔφασκε καὶ μὴ βούλεσθαι δόξαν ἐπιόρκου λαβεῖν, etc. *Et egressus Silvanus Comes, et Decurio Nisibenus ad Principis genua affusus oravit, ne Persis Nisibin tradere vellet. Quod cum persuadere non posset, (aiebat enim Imp. se iuramento obstrictum esse, etc.)* VALES.

Confidentius] licentius. W.

5. *Procul ab eorum Manibus pelleretur*] non eodem, quo illi, loco sepelienda. W.

Turba flebilis postes penatium amplexa vel limina.] *Val. Flaccus lib. 4. Argonaut. v. 373. *Ultima tum patriae Tydeus dedit oscula ripae.* Vid. Ovid. lib. Trist. vel de Ponto.* Rutil. Claudius lib. 1. v. 43. (Poet. minor. T. v. p. 85. Wernsd. W.)

Crebra relinquendis infigimus oscula portis,
Inviti superant limina sacra pedes. LINDENBR.

6. *Furabantur*] raptim colligebant. W.

7. *Tu hoc loco Fortuna* cet.] Idem Trebellius Pollio in xxx. tyrannis IX. sic effert: *nimis Fortuna sibi indulgendum putavit, Difflantibus procellis rempublicam* undique eam agitantibus. W.

Consummando iuveni.] Sic honeste et verecunde dixit Marcellinus, cum ob maiestatem Augusti culminis inconsummatum nollet aperte dicere. Est igitur figura, quam Graeci εὐφημισμὸν dicunt. Qua usus est etiam Demosthenes in Orat. adversus Leptinem, ubi amplissima munera olim ab Athen. civitate quibusdam publice data commemorat. τότε μὲν γὰρ ἡ πόλις ἡμῶν καὶ γῆς ηὐπόρει καὶ χρημάτων, νῦν δὲ εὐπορήσει. δεῖ γὰρ τοῦτο λέγειν καὶ μὴ βλασφημεῖν. *Tunc enim civitas nostra et agris, et pecuniis abundabat: nunc vero abundabit: hoc enim satius est dicere quam male ominari.* VALES.

8. *Ad medullas usque bonorum pervenit*] summo quemque patriae amantem dolore affecit. W.

Dum extimescit aemulum potestatis.] Eutropium imitatus videtur Marcellinus, qui sic ait de Ioviano c. 17. *Sed dum aemulum Imperii veretur intra Orientem residens, gloriae parum consuluit.* VALES.

Gallias et Illyricum.] Scribendum videtur, *per Gall. et Illyricum versat, quosdam saepe subl. tentasse.* VALES.

Amictu] velamento XIX, 11. praetextu. W.

Nisibi prodita, quae iam inde, etc.] Severus quidem hac urbe recepta gloriari solebat, sese eam Syriae propugnaculum reddidisse. πρόβολον αὐτὴν τῆς συρίας πεποιῆσθαι. Sed Dio eam urbem plurimorum et bellorum simul, et damnorum caussam fuisse Imperio Rom. prodit. Ceterum ex quo a Ioviano Persis dedita est, a Rom. recuperari non potuit, teste Zosimo et Agathia. Cives quidem ipsi maxima pars Amidam se receperunt, cuius urbis suburbanum Iovianus eis incolendum dedit, ut scribit Zosimus et auctor Alex. Chronici. Chrysostomus in Orat. 2. de S. Babyla contra Gentiles, Nisibin vocat propugnaculum orbis Romani: ὁ τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης ὥσπερ τεῖχος ἦν ἀρραγὲς, etc. VALES.

Nisibi prodita, temere tradita *quae iam inde a Mithridatici regni temporibus — viribus restitit maximis*. Romanis coepit innotescere sub Lucullo. cf. Dio Cass. xxxv, 7. Zosim. III, 32. omnemque urbis historiam vide ap. *Mannertum* v, 2. p. 295. W.

9. *Numquam enim ab Urbis ortu inveniri potest*] Eutropius x, 17. eadem verbis non multum differentibus, quae historiae illustrandae caussa adscribam: *Uno a Persis atque altero proelio victus* (Iovianus) *pacem cum Sapore necessariam quidem, sed ignobilem fecit, multatus finibus ac nonnulla Imperii Romani parte tradita: quod ante eum annis* MCIIXX. *fere, ex quo Romanum Imperium conditum erat, nunquam accidit.* Rufus Festus c. 29. *Tanta reverentia Romani nominis fuit, ut a Persis prius sermo de pace haberetur, ac reduci confectus inedia exercitus sineretur, conditionibus, quod numquam ante accidit, dispendiosis Romanae Reip. impositis.* Falluntur autem, quod Imperii Rom. fines ante hanc ignobilem Ioviani pacem mutatos atque restrictos negant: qui error ut crassus nimis, sic nemini in Historia Romana mediocriter versato ignotus esse potest. Meliore itaque iudicio Zosimus: nam et is licet in Ioviani invidiam multa scribat, Persidis tamen terminos ad illa usque tempora immotos tantum dicit. Eum operae pretium erit videre Histor. lib. III. c. 32. LINDENBR.

Numquam enim ab urbis ortu.] Hoc Marcellini dictum Casaubonus in Notis ad Spartianum in Hadriano c. 5. et post (*ante* W.) eum Lindenbrogius ad hunc locum falsi arguunt. Exemplum enim Hadriani et Aureliani obiicit Casaubonus, et Diocletiani, qui Rom. Imperii limitem a meridie supra Aegyptum artavit teste Procopio. Sed quis non videt horum Principum, et Ioviani longe dissimilem esse caussam? Illi enim sapienti consilio regiones quasdam, quas sine magno sumptu et incommodo tueri non poterant, citra foedus ullum dimiserunt, at Iovianus turpi pactione quasi victus, redemptionis loco provincias pop. Rom. Persis tradidit. Verum itaque est, quod Marcellinus noster et Eutropius cum Rufo Festo asserunt, numquam ab Urbe condita Ducem ullum Rom. pactione inita provincias hostibus concessisse. Quo maxime pax illa Ioviani plena dedecoris et infamiae fuit, quantumvis eum excusare Christiani tentaverint, ut Gregorius Naz. in Philipp. 2. Augustinus in lib. 4. de Civitate Dei cap. 29. et in lib. 5. cap. 21. Itaque recte Zonaras id foedus indecorum, et indignum nomine Rom. fuisse dicit: κἀκεῖνος δεξάμενος τὴν ἀρχὴν, τοῖς πέρσαις ἐσπείσατο οὐ προσηκούσας ῥωμαίοις σπονδὰς ἐξ ἀνάγκης πεποιηκώς. Et Agathias in lib. 4. ait Iovianum omnibus modis festinantem ex hostico digredi, et numquam satis cito se in provincias pop. Rom. venturum esse credentem, turpem et ignominiosam ac damnosam Reip. pacem fecisse. VALES. Tangit hunc locum et Casauboni de eo iudicium Freinshemius ad Florum III. 3. GRON.

10. *Triumphi sunt denegati.*] Valerius Maximus lib. II. cap. 8. num. 4. et 5. (ubi vide Kappium. W.) LINDENBR.

11. *In extremis casibus icta cum dedecore foedera.*] Sic optime ex Ms. nam quod in vulg. est, *cum ductore f.* non placet. Hoc primum; nunc reliqua ex Eutropio x, 17. adtexam: *Quin etiam legiones nostrae, ita et apud Caudium per Pontium Telesinum, ita et in Hispania apud Numantiam, et in Numidia*

ſub iugum miſſae ſunt, ut nihil tamen finium traderetur. *Ea pacis conditio non penitus reprehendenda foret, ſi foederis neceſſitatem, eum integrum fuit, mutare voluiſſet, ſicut a Romanis omnibus his bellis, quae commemoravi, factum eſt. Nam et Samnitibus, et Numantinis et Numidis confeſtim bella illata ſunt, neque pax rata fuit.* Vid. Livium lib. IX. Flor. lib. I. cap. 16. lib. II. cap. 18. lib. III. cap. I. LINDENBR.

Poſtquam] etiamſi. W.

12. *Cum Iuliani ſupremis*] cinere. Utrumque et ſuprema et cineres iunguntur cap. ſeq. — *Ut ſuperſtes* vivus *ille mandarat* XXIII, 2. W.

In ſuburbano Tarſenſi.] Vide Libanium in Orat. funebri, pag. 331. Gregorius in Philipp. 2. Iuliani cadaver praeeuntibus mimis, et ludionibus ſcurriliter mortuum deridentibus Tarſum eſſe delatum ait: quod non per contumeliam factum eſſe putandum eſt, ſed ex more veteri, de quo Agellius in lib. 20. cap. 2. et Suetonius in Veſpaſiano, et ibi Caſaubonus. Memorabile eſt, quod ait idem Gregorius in Carmine de Virginitate, Iuliani cadaver in tumulo quaſi ebullire viſum eſſe.

Οὗ θεόθεν πληγέντος, ἐπεὶ μόθον ἤρατο χριστῷ,
Θερμὸν ἔτι ζείουσα κόνις, μέγα θάμβος ἀλιτροῖς.

Idem dicit in Oratione 21. de laudibus Athanaſii pag. 394. VALES. Cf. Zoſimus III, 34. W.

13. *Viſus eſt ſubito purpuratus.*] vide infra XXVI, 5. W.

CAPVT X.

2. *Sphaeram aeream form. in ſp. poli.*] Sic fere imagines Imperatorum pingi ſolebant: ut docet Baſilius Seleuciae Epiſcopus in Sermone I. de Adam his verbis: *ὥσπερ οἱ τὰς τῶν βασιλέων ἀποβλέποντες εἰκόνας, τῇ τῶν χρωμάτων λαμπρότητι μαρμαρυγὰς ἀφιείσας, ἁλουργίδα μὲν τὸ τῆς θαλάσσης ἀποστίλβουσαν ἄνθος, διάδημα δὲ τοῖς φέγγεσι τῶν λίθων ἀστράπτον, χεῖρα δὲ τῷ σφαιροειδεῖ σχήματι τοῦ κόσμου τὸν κύκλον τοῖς δακτύλοις φέρειν νομιζομένην, ἐκπλήττονται μὲν*, etc. *Ut qui imagines Impp. adſpiciunt, quae colorum fulgore praeſtringunt oculos, chlamydem quidem purpuream marino flore collucentem, diadema autem lapillorum lumine coruſcans, manum denique, quae orbem terrarum in modum ſphaerae formatum digitis geſtare creditur; haerent attoniti, etc.* VALES. Supra lib. XXI. cap. 14.

Sidera cometarum, ſuper quorum natura ratiocinantes Phyſici variant.] Vid. Achil. Stat. Alexandrin. in Arati Phaenom. cap. περὶ κομητῶν pag. 102. Stob. in Eclog. Phyſic. cap. 26. *Seneca Natur. Quaeſt. lib. ult.* Apul. de Mundo, Theophylact. Simocat. lib. VII. pag. 339. LINDENBR. Adde Plin. H. N. II, 23. (25.) extr. W.

3. *In unum ſtellis mult. congregatis.*] Quae Democriti et Anaxagorae fuit opinio, qui cometam nil aliud eſſe dicebant, quam concurſum errantium ſiderum, teſte Ariſtotele in lib. I. Meteor. et Diogene in Anaxagora. Sed hanc ſententiam refutat Seneca in lib. 7. Nat. Quaeſt. Sequens autem opinio cometas ex halitu

ſicciore terrarum naſci, Ariſtotelis eſt, et Peripateticorum, ut Spori apud Theonem in Aratum pag. 120. Poſtrema omnium opinio hic relata, (eaque proxime ad veritatem accedens. W.) Pythagoram habet auctorem, teſte Ariſtotele, et Plutarcho in lib. 3. de Placitis Philoſophorum. VALES.

Quarum ortus — humanis mentibus ignorari.] Recentiores tamen computare didicere. W.

4. *Flagrante* media, alias adulta *hieme. — Cuius originem docuimus ſupra.* XIV, 8. W.

5. *Exornari ſepulcrum ſtatuit Iuliani in pomoerio ſitum itineris.*] De hoc ipſo ſepulcro Zoſimus lib. III. c. 34. *καὶ τοῦτο μὲν* (Iuliani corpus) *εἰς Κιλικίαν ἀπενεχθὲν, ἔν τινι Ταρσοῦ προαστείῳ βασιλικῇ ταφῇ παρεδίδοτο, καὶ ἐπίγραμμα προσεγράφετο τῷ τάφῳ τοιόνδε·*

ΙΟΥΛΙΑΝΟϹ ΜΕΤΑ ΤΙΓΡΙΝ ΑΓΑΡΡΟΟΝ ΕΝΘΑΔΕ ΚΕΙΤΑΙ
ΑΜΦΟΤΕΡΟΝ ΒΑϹΙΛΕΥϹ Τ' ΑΓΑΘΟϹ ΚΡΑΤΕΡΟϹ Τ' ΑΙΧΜΗΤΗϹ.

Aliter Cedrenus pag. 253. *Τὸ δύστηνον σῶμα ἀπεκομίσθη ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἐτέθη ἐν λάρνακι πορφυρᾷ κυλινδροειδεῖ, ἐν ᾧ ἐπέγραψεν ἐλεγεῖον τόδε·*

ΚΥΔΝΩ ΕΠ' ΑΡΓΥΡΟΕΝΤΙ, ΑΠ' ΕΥΦΡΗΤΑΟ ΡΟΑΩΝ
ΠΕΡϹΙΔΟϹ ΕΚ ΓΑΙΗϹ ΑΤΕΛΕΥΤΗΤΩ ΕΠΙ ΕΡΓΩ
ΚΙΝΗϹΑϹ ϹΤΡΑΤΙΑΝ, ΤΟΔΕ ΙΟΥΛΙΑΝΟϹ ΛΑΧΕ ϹΗΜΑ,
ΑΜΦΟΤΕΡΟΝ ΒΑϹΙΛΕΥϹ Τ' ΑΓΑΘΟϹ, ΚΡΑΤΕΡΟϹ Τ' ΑΙΧΜΗΤΗϹ.

Idem Epitaphium apud Zonaram quoque exſtat. Ceterum cum Zoſimo conſentit, et cadaver Tarſum perlatum, in proaſtio ibi ſepultum dicit. LINDENBR.

Exornari ſepulcrum ſt. Iuliani.] Idem tradit Zonaras his verbis: *ἐξ ἀντιοχείας δὲ εἰς ταρσὸν γεγονὼς, καὶ τὸ μνῆμα κοσμήσας τοῦ ἰουλιανοῦ ἐπανῄει.* Idem Iuliani cadaver Tarſo Conſtantinopolim poſtea allatum eſſe ſcribit, quod confirmat Cedrenus. VALES.

Cydnus gratiſſimus amnis.] Curtius lib. III. c. 4. *Cydnus non ſpatio aquarum, ſed liquore memorabilis: quippe leni tractu e fontibus labens puro ſolo excipitur, nec torrentes incurrunt, qui placide manantis alveum turbent; itaque incorruptus, idemque frigidiſſimus, quippe multa riparum amoenitate inumbratus, ubique fontibus ſuis ſimilis in mare evadit.* LINDENBR.

*Non *Cydnus gratiſſ. amnis et liquidus.*] Idem dicit Dio in Tarſica I. initio, et pag. 401 et 402. puriſſimas eius fluvii aquas fuiſſe teſtatur, adeo ut Tarſenſes, ſi forte Cydnus per urbem ſuam turbidior fluxiſſet, indignari ſolerent: aquam enim Cydni puriſſimum non bibere ſolum, ſed etiam cernere cupiebant.* VALES.

Gratiſſimus] Wakefieldius ad Lucret. V, 176. malebat *clariſſimus*, Horatium exprimi putans Epiſt. II, 2, 120. ERF.

Praeterlaberetur Tiberis.] Sic primus emendavit Gelenius, cum in Editione Rom. et Bononienſi legeretur *praeterlaberet*. In codice Regio, [et Colbert.] ſcriptum reperi *praeterlaberit Ty-*

beris. Ego vero non dubito, quin legendum sit *praeterlambere,* supple *deberet:* sic enim loquitur Marcellinus in libro XVII. cap. 2. *Mosa fluvius praeterlambit.* Certe in Editione August. legitur *praeterlabere.* VALES.

Divorumque veterum monumenta praestringens.] Mausolea enim Imperatorum erant in campo Martio iuxta ripam Tiberis. De Mausoleo quidem Augusti id notissimum est ex Strabone in lib. 5. et Suetonio, ac Tacito in lib. 3. Annalium, ubi de Pisone loquitur: *Mari ac mox Tiberi devectus, auxit vulgi iras, quia navem tumulo Caesarum appulerat.* Sed et sequentium Principum fere omnium sepulcra ibidem fuisse, Scriptores Aug. Historiae testantur. VALES. Si Mausoleum et campum Martium modo haec respiciunt; ubi Mausoleum Hadriani? GRON.

6. *Procopius Notarius et Memoridus*] in Illyricum et Gallias cum mandatis missi c. 8. *Lucillianus,* socer nimirum Imperatoris, *Mediolanum,* uti iussus erat, *ingressus.* Seniaucho XV, 4. *Valentiniano* postea Imperatore. *Malarichus,* quem in Iovini locum Magistrum militiae per Gallias ordinaverat. W.

7. *Tamquam in alto gentis silentio*] Idem fere quod paullo post: *nondum firmatis omnibus.* — *Extra calcem, ut dicitur, procurrebat.* Translatio ducta a linea vel sulco in circo ducto, ubi equi currusque decertaturi consistebant; ergo: intra fines iustos se non continuit, immoderatius egit, et *ex Actuario rationibus scrutandis* (Rechnungsexaminator) *incubuit* rationes exegit cupidius. W.

Ex actuario ratiociniis scribendis] Corrupte retro Editiones, *ex Aucturio ratiociniis scribendis,* qui idem error in Eutropio olim fuit, lib. IX. c. 9. *Acturio quodam machinante dolum,* ἀντὶ τοῦ *Actuario.* At recte Aur. Vict. de Caes. 33, 13. *Tantum Actuariorum, quorum loco Attitianus habebatur, in exercitu factiones vigent.* *Actuarii* in veteri Gloss. vocantur ὑπομνηματογράφοι: quorum ut officia diversa, sic nomina quoque. Ut *Actuarii ratiociniis scribendis,* id est, qui ratiocinia numerorum sive castrensium, sive palatinorum et comitatensium pertractant. L. 5. C. de erogat. mil. ann. L. 5. C. de Castrens. pecul. *Actuarii equorum curulium civitatum diversarum.* L. 7. C. de numer. Actuar. *Actuarii sarcinalium Principis iumentorum.* Ammian. lib. XV. aliique, de quibus in libris legalis scientiae mentio frequens. LINDENBR.

Ad militaria signa confugit] tamquam ad asylum? Zosimus III, 35. addit ad *Batavorum.* — *Quemdam* (contemtim) *medium* e medio. W.

8. *Capita scholarum ordo castrensis appellat.*] Scholae militares multae erant: et quidem Iustiniani Imp. undecim, L. fin. C. loc. cond. Qui iis adscripti erant, dicebantur *scholares.* L. 34. Cod. Theod. de erog. milit. ann. Harmenop. lib. IV. Tit. 12. §. 28. eorumque Praepositi *Capita scholarum,* eodem modo ut *Capita contubernii,* apud Veget. de Re mil. lib. II. cap. 8. et 13. De his optime Agathias lib. V. ἐκ τῶν ταγμάτων ἐκείνων οἳ ἐς τὸ διημερεύειν τε καὶ διανυκτερεύειν ἐν τῇ αὐλῇ ἀποκέκριντο, οὓς καὶ σχολαρίους ἀποκαλοῦσιν. οὗτοι δὲ στρατιῶται μὲν ὀνομάζονται, καὶ ἐγγράφονται τοῖς τῶν καταλόγων βιβλίοις, εἰσὶ δὲ οἱ πολλοὶ ἀστικοί τε καὶ φαιδροείμονες, καὶ μόνον οἶμαι ὄγκου τοῦ βασι-

λείου ἕνεκα, καὶ τῆς ἐν ταῖς προσόδοις μεγαλαυχίας ἐξευρημένοι, etc. Ammian. lib. xiv. c. 7. §. 9: *Solisque scholis iussit esse contentum palatinis et Protectorum, cum scutariis et gentilibus.* Corippus African. de Laudib. Iustini, lib. iii. v. 157.

Ornata est Augusta domus, iussuque regentis
Acciti proceres omnes, schola tota palati est
Iussa suis adstare locis. LINDENBR.

Capita scholarum.] Horum mentio fit in lege paen. Cod. Iust. de erogat. milit. ann. Porro Capita scholarum sunt, quos Capita contuberniorum vocat Vegetius in lib. 2. Contubernium enim in armata militia idem est ac schola: sic scholas idem Vegetius pro contuberniis posuit seu manipulis, in lib. 2. cap. 21. Non enim pro centuriis sumi possunt. Centuriis quippe praeerant Centuriones, quos Centenarios sua aetate dictos esse testatur Vegetius. Cum igitur legio in cohortes, hae in centurias, centuriae in contubernia distributae olim fuerint, ac cohortibus quidem Tribuni, Centuriones seu Centenarii centuriis, contuberniis vero Capita contuberniorum Praepositi, sequitur Capita scholarum eosdem esse ac contuberniorum Capita. At Lindenbrogius multa hic de Scholaribus congessit, quae profecto nihil ad hunc locum faciunt. Alii enim sunt Scholares, de quibus in superioribus libris affatim dixi. Eodem modo Capita officiorum dicuntur in lege 4. Cod. Theod. de extraord. et sord. et in lege 2. Cod. Iust. de proximis sacr. scrin. VALES.

9. *Vitalianus, qui multo post auct. Comitis dign.*] Vitalianus Comes rei militaris, a Gratiano missus est in Illyricum: ubi agente eo, duae manus Gothorum, quarum alteri praeerat Fritigernus, alteri Alatheus et Saphrax, cum Galliis et Italiae imminerent, eo necessitatis Gratianum adduxere, ut iis Pannoniam et superiorem Moesiam, quo a Galliis abscederent, concesserit, ut scribit Zosimus, in lib. 4. c. 34. Id autem contigit Gratiano V. et Theodosio Aug. Coss. anno Domini 380. paullo antequam Athanaricus a Gothis expulsus ad Theodosium se reciperet. Zosimus l. c. hunc στρατηγὸν βιταλιανὸν vocat, ἄνδρα τοῖς πεπονηκόσι πράγμασι κατ' οὐδὲν ἀρκέσαι δυνάμενον. VALES.

10. *Aspuna*] cf. Wesseling. Itineraria p. 144. W.

11. *Ancyram*] „Ibi reliquit Valentinianum. Ancyrae dedit L. 2. Cod. Theodos. de raptu et matrimonio sanctimonialium virginum xv. Kal. Mart." Reinesius. W.

Varroniano filio suo admodum parvulo] Imperatores veniam quidem aetatis filiis vel Caesaribus saepe a Senatu exoraverant; infantis hoc primum exemplum fuit. W.

12. *Dadastanam, qui locus Bithyniam distinguit et Galatas.*] Wessel. Itiner. p. 142. Mannert vi, 3. p. 75. W.

13. *Fertur enim recenti calce cubiculi, etc.*] Sozomenus lib. vi. cap. 6. Orosius lib. vii. cap. 31. *Cum in cubiculum quoddam novum sese recepisset,* (Iovianus) *calore prunarum et madore parietum nuper calce illitorum aggravatus et suffocatus, octavo demum mense, quam imperare coeperat, vitam finivit.* Hieronymus Epist. ad Heliodor. *Iovianus gustatis tantum imperialibus bonis faetore prunarum suffocatus interiit.* Quo fati genere consimili Q. Lutatius Catulus etiam interiit: de quo Appianus de Bello civili lib. i. c. 74. Κάτουλος ἐν οἰκήματι νεοχρί-

στῳ τε καὶ ἔτι ὑγρῷ καίων ἄνθρακας, ἑκὼν ἀπεπνίγη. *Vell. Patercul. lib. 2. c. 22. [Diodor. Sic. Fragm. libri XXVII. Tomo X. Bip. p. 204. W.] Zonaras in Ioviano p. 24. Εἰς Δαδάστανά τε καταλύσας, αἰφνίδιον τετελεύτηκεν, ὡς μὲν ἔνιοι συνεγράψαντο, ἀρτιφυεῖς μύκητας δηλητηρίους φαγών· ἦν γὰρ λιτὸς περὶ δίαιταν· ὡς δ' ἕτεροι, χειμῶνος ὄντος, ἐν οἰκήματι κατέδαρθε νέον ἐμπεπλασμένῳ κονίᾳ. καὶ διὰ τὸ τοῦ ψύχους πολὺ ἀνθράκων ἀναφθέντων ἐντὸς, ἀτμὶς ἐκ τῆς κονίας πυρουμένης ἀνεδόθη πολλὴ, καὶ δι' αὐτῆς ἀπεπνίγη καρώμενος, μηδ' αἰσθόμενος τῆς πνιγμονῆς, ἐξ οἴνου καρηβαρῶν. *Dadastanis repente obiit, cum (ut alii ſcribunt) recentes fungos venenatos comediſſet: vili enim victu uſus eſt: ut alii, cum hiberno tempore in conclavi tectorio recens inducto obdormiſſet. Nam cum ob frigoris acrimoniam carbonibus intus accenſis magnus vapor e calce aeſtuante extitiſſet, eo dormiens ſine ſenſu mortis ſuffocatus eſt, vino gravis: multo enim mero uſus eſſe fertur.* LINDENBR. Cf. Tzſchuck. ad Eutrop. X, 18. p. 810. W.

Fertur enim.] Ita quidem Socrates in lib. 3. Sozomenus in 6. Victoris Epitome, aliique narrant, ſed Zonaras quosdam ait ſcripſiſſe, Iovianum comeſtis fungis recentibus venenatis necatum eſſe: cui conſentit vetus Auctor apud Suidam in Ἰοβιανός. Quin etiam Chryſoſtomus in Homilia XV. in Philippenſes, venenata potione exſtinctum eſſe Iovianum palam affirmat: eiusdemque filio Varroniano prae imminentium diſcriminum metu alterum oculum erutum eſſe. Adeo invidioſum erat ac periculoſum, Auguſti filium, et Nobiliſſimum quondam nominatum fuiſſe. Verba Chryſoſtomi ſunt haec: ἕτερος πάλιν ὁ μετὰ τοῦτον ὑπὸ δηλητηρίων ἀνήρητο φαρμάκων, καὶ τὸ ποτήριον ἦν αὐτῷ οὐκέτι πόμα, ἀλλὰ θάνατος, καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ τὸν ὀφθαλμὸν ἐξωρύττετο φόβῳ τῶν μελλόντων, οὐδὲν ἠδικηκώς. Poſtremo Marcellinus noſter annon ſatis aperte ſignificat proximorum inſidiis ſtrangulatum eſſe Iovianum? cum dicit: *Cumque huic et Aemiliano Scipioni vitae exitus ſimilis contigiſſet, etc.* Aemiliano enim domi ſuae quieſcenti noctu vis illata eſt, ut refert Cicero pro Milone: eique C. Carbo Trib pl. vim attuliſſe eſt exiſtimatus, teſte eodem Cicerone in lib. 9. Ep. 21. et Fulvius Flaccus, teſte Plutarcho in Gracchis. VALES.

Extuberato capite periſſe ſuccenſione prunarum immenſa] ex quo loco *Beckmannus, Geſch. d. Erfindd.* B. V. v. *Schorſteinen* S. 425. canales iſtos fumarios veteribus ignotos fuiſſe colligit. W.

Ex colluvione ciborum avida cruditate diſtentus.] Indigeſtionem vocant Medicorum filii. W.

Deceſſit anno aetatis triceſimo et tertio] octo menſium Imperator, v. Reitemeier ad Zoſimum III, 35. Quae ſubiiciuntur de aeque incerta Scipionis Aemiliani morte, ſubindicare videntur ſuſpicionem Ammiani de violenta Ioviani morte. W.

Aemiliano Scipioni.] Livius Epitom. lib. LIX. Velleius Paterc. lib. II. Valerius Maxim. lib. VIII. cap. 15. §. 4. LINDENBR.

14. *Incedebat motu corporis gravi*] non ſine dignitate. W.

Diu nullum indumentum.] Idem ſcribit Cedrenus: ἦν δὲ τὴν ἡλικίαν εὐμήκης, ὡς μηδὲ ἓν τῶν βασιλικῶν ἱματίων ἁρμόζειν αὐτῷ. VALES.

Aemulari malebat Conſtantium] quam Iulianum? W.

15. *Chriſtianae legis ſtudioſus et nonnunquam honorificus*] Antiochiae ſtatim omnia Iuliani edicta contra Chriſtianos abrogavit, veteremque ornatum Eccleſiis reddidit. Philoſtorg. VIII, 5. — *Pervenſius* nonniſi exploratae fidei *iudices* magiſtratus omnino *electurus.* Vide omnino la Bletterie Vie de Iovien Par. 1748. Gibbonum P. VI. p. 100. ſſ. W.

Vino venerique indulgens.] Eadem de Ioviano tradit Zonaras XIII, 14. ὁ μὲν Ἰοβιανὸς εὐσεβὴς ἦν περὶ τὸ δόγμα καὶ ἀγαθοθελής, οἴνου δ' ἥττητο καὶ ἀφροδισίων. καὶ τὴν τοῦ σώματος ἀναδρομὴν εὐμήκης, καὶ γραμμάτων οὐκ ἄπειρος: *Iovianus quidem religioſus fuit erga Chriſtianam fidem, et benivolus. Vino tamen, venerique indulgens. Procerus ſtatura, nec litterarum expers.* VALES. Cf. Aurel. Victor in epit. 44, 4. W.

16. *Adipiſci non potuit aliud.*] Iovianus quidem Varronianum patrem ſibi in Conſulatu collegam adſciſcere decreverat: ſed eo, dum iter faceret, mortuo, Varronianum filium ſuum ſibi collegam adiunxit: ut docet Themiſtius in Orat. Conſulari, quam Cal. Ianuarii Ioviano in urbe Ancyra Conſulatum ineunti dixit. Sed quia locus ille Themiſtii corruptus eſt, hic eum, ut ex MS. legendus eſt, apponam. ποιεῖται γὰρ αὐτὴν βασιλείας ὁ μὲν ἆθλον, ὁ δὲ προοίμιον· κοινὸν δὲ ὑμῖν καὶ τὸ ἄθρουν τῆς εἰς τὰ ἀμείνω προόδου. ἄμφω γὰρ οὐδὲν προελπίσαντες, σὺ μὲν αὐτοκράτωρ ἐξ ἰδιώτου, ὁ δὴ δὲ ὕπατος, ἐφ' ἕτερον τῆς ὁρμῆς γεγενημένης. *Hunc enim (honorem Conſulatus) alter veſtrum imperii praemium, alter primordium facit. Sed et utrique veſtrum ſubita et repentina ad maiorem ſtatum provectio communis eſt. Cum enim neuter id antea ſperaſſet, tu ex privato Imperator, hic Conſul eſt factus, cum in alterum animus propenderet.* VALES. *Aliud* alterum. W.

AMMIANI MARCELLINI

LIB. XXVI. C. I.

Prope aberat ab eo Ammianus, ut calamum hic poneret, partim, quod, quam lubricum esset res sua aetate gestas vere atque libere scribere, intelligeret, *(pericula veritati saepe contigua)* partim, quod nollet *inscitiae vulgari* sese accommodare, et iudicium subire *examinatorum intempestivorum*, aulicorum inprimis, qui, si quis historicus bonum dictum, quod *Principi* forte *in coena* exciderat, vel eorum, qui *ad Urbani Praetoris officium convenerant*, (eum deduxerant munus auspicantem) nomen aliquod praeteriisset, in magno scilicet scelere pouere solerent. Idem fere formidantes veterum nonnulli, dum viverent, *cognitiones actuum variorum stylis uberibus explicatas* pleniorem sui seculi historiam edere, ipso *Cicerone* teste, noluerunt. Sed, pergit, veri nominis historia *discurrit per negotiorum celsitudines* respuitque *minutias illas*, quas sectari omnes non minoris stultitiae esset, quam *volitantia per inane corpuscula, atomos*, velle numerare. Similis locus XIV, 11. extr. W.

1. *Referre a notioribus pedem.*] Sic loquitur Solinus in Epistola ad Adventum: cuius quidem Solini phrases Graeculus noster saepe usurpat, ut observavi. VALES.

Ad Urbani Praetoris officium.] Praetoris officium illud proprie dicitur, cum Praetor, quo primum die Magistratum inierat, (id autem tunc temporis fiebat Kal. Ian.) ab Honoratis deducebatur et plebeiis officii causa. Sic Plinius in lib. 1. Epist. (Epist. 5.) ad Voconium Romanum: *Ipse me Regulus convenit in Praetoris officio:* et Spartianus in Hadriano: *Praetorum et Consulum officia frequentavit.* Eratque haec singularis ambitio Praetorum et Consulum, ut quamplurimi et honoratissimi viri ad officium suum accederent. *Quo admirabilior est Traiani Principis moderatio, de quo haec ait Plinius in Gratiarum actione c. 76. *Ipsius quidem officium tam modicum, tam temperatum, ut antiquus aliquis magnusque Consul sub bono Principe incedere videretur.* Haec ambitio a Magistratibus saecularibus transiit tandem ad Ecclesiae Sacerdotes, qui ut plurimi et honoratissimi viri officio suo, id est, ordinationis suae caerimoniis interessent, valde ambiebant, et sportulas seu munera mittebant absentibus, Magistratuum more: ut testatur Ruricius in Epistola ad Aeonium Episcopum XIV. lib. 1.* VALES.

[*Obituque intervallato breve tempore Principum.*] Ut sensus constet, legendum omnino est: *Obituque intervallato trium brevi*

tempore Principum. Nam intra breve tempus, nimirum intra triennium et menſes quatuor ac dimidium tres Imperatores obierant, Conſtantius, Iulianus, Iovianus. Conſtantius quidem III. Nonas Octobres Tauro et Florentio Coſſ. anno Chr. 361. Iulianus A. Iuliano A. IV. et Salluſtio Coſſ. anno Chr. 363. et Iovianus in ſuo Conſulatu, A. Chr. 364. die XVII. Februarii.] VALES. Niſi ex ſimilitudine literarum, quibus terminatur verbum *intervallato*, interciderit vox iisdem literis conſtans, et idcirco non repetita, *obituque intervallato tot brevi tempore principum.* GRON.

Obitu intervallato] ſe invicem excipiente. W.

4. *Nomen praeſtringebatur Equitii*] levi mentione facta. W.

5. *Procul iacebat* aberat *per Illyricum* annonae militari praefectus. Dicitur autem, uti monet Erneſtius, optimis quibusque auctoribus *iacere* pro morari aliquo in loco, deliteſcere. W.

Diebus decem.] Deceſſit quidem Iovianus Aug. XIII. Cal. Mart. teſte Eutropio L. X. c. 18. ſeu 17. menſis Februarii, ut Socrates dicit. Valentinianus vero Imp. renuntiatus eſt V. Cal. Martias, ut Idatius in Faſtis, Socrates in lib. 4. Marcellinusque teſtantur. Quare ab obitu Ioviani ad Valentiniani inaugurationem X. omnino dies interſunt, ſi utrumque terminum incluſeris, et bis VI. Cal. numeraveris: fuit enim annus ille biſſextilis, teſte Marcellino noſtro. Res clarior fuerit, ſi a die 17. Februarii ad 26. computaveris, quo levatus eſt Valentinianus, non autem 25. ut perperam ait Scaliger in Notis ad Euſebii Chronicon num. 2381. Hic autem annus erat Natalis Dominici 364. quem biſſextilem fuiſſe caeleſtis motus ratio demonſtrat. VALES.

6. *Exitialis poſtea Magiſter Officiorum*] XXX, 2. 5. *Ut Pannonii* populares igitur Valentiniani. W.

7. *Videri*] conveniri. *die ſecundo* poſtero. W.

Biſſextum intercalarem diem *Februarii.* Nomen inde ductum, quod quarto quoque anno dies *ſextus* ante Kal. Martias *bis* numerabatur. — Cf. Gibbon. T. VI. p. 119. W.

Biſſextum vitans Februarii.] De biſſexto ſic Matt. Blaſtaras: Τὸ τοῦ Βισέκτου ὄνομα ῥωμαϊκόν ἐστι, δηλοῦν τὸ δὶς ϛ. αἱ γὰρ ῥωμαϊκαὶ λέξεις, ἀντὶ τοῦ δ. τὸ β. προσλαμβάνουσι. λέγεται δὲ οὕτω, διὰ τὸ δὶς εἶναι ἓξ τὰς ὥρας τῆς προστιθεμένης τῷ Φεβρουαρίῳ ἡμέρας καὶ δὶς ϛ. τῆς νυκτός. ἥτις κατὰ τετραετίαν εἴωθεν ἀπαρτίζεσθαι τοῦ περισσεύοντος τεταρτημορίου τῆς ἡμέρας καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν, εἰς μίαν ἡμέραν τηνικαῦτα συντιθεμένου. ἥτις καὶ προστίθειται τῷ Φεβρουαρίῳ, ὡς εἶναι τότε τὰς τούτου ἡμέρας. Infauſtum vero biſſextum Rei Rom. ſaepius fuiſſe, etiam Macrobius notat Saturnaliorum lib. I. cap. 13. LINDENBR.

* *Biſſextum vitans Februarii menſis tunc illuceſcens.*] Non modo huncce diem Romani infauſtum putabant, ſed etiam totum annum, quo biſſextus fuerat. Auguſtinus Epiſtola 119. ad Ianuarium, ridet eos, qui ſuperſtitioſe dicere ſolebant: *Non plantem hoc anno vineam, qui biſſextus eſt.** VALES. Ab hac ipſa tamen ſuperſtitione, quam Hipponenſis irridet epiſcopus, non immunis fuit Merſeburgenſis, Dithmarus Lib. VII. p. 226. ed. meae. W.

8. *Menon et Euctemon.*] Mſ. *Memon et Euct.* Legendum *Meton et Euct.* Et ita recte in veterib. Servii codicibus Aeneid. 3. vocatur: nam in recenti Editione locum corrupere. Diodorus Siculus

Siculus lib. xii. c. 36. *ἐν δὲ ταῖς Ἀθήναις Μέτων ὁ Πανσανίου μὲν υἱὸς, δεδοξασμένος δ' ἐν ἀστρολογίᾳ ἐξέθηκε τὴν ὀνομαζομένην ἐννεαδεκαετηρίδα.* Ab hoc Metone annus Metonis nomen invenit, de quo plura in opere arduo Iof. Scalig. de Emendatione temp. lib. ii. LINDENBR.

Meton] Sic repofui pro *Menon* iubente Diodor. Sic. xii, 36. Aufonio Ep. 2. p. 437. Floridi, Pithoeo in Adverfar. p. m. 121. W.

Euctemon.] Huius meminit Plinius in lib. 18. cap. 25. In Indice quidem eius libri Eutemon perfcribitur, in ipfo capite Eudaemon. Vitruvius quoque in lib. 9. cap. 7. eum inter celebres Aftrologos recenfet: *Siderum et occafus et ortus, tempeftatumque fignificatus Eudoxus, Euctemon, Callippus, Meto, Philippus, Hipparchus parapegmatorum difciplinis invenerunt.* Ubi mendofe legitur, *Eudaemon, Calliftus, Melo.* [Pro *Menon* autem codex Colbertinus *Memon* fcriptum habet: alii *Meton* praeferunt Vitruvium fupra laudatum fecuti.] VALES.

Polo percurfo fignifero.] Verior Scaligeri emendatio, *poli percurfo fign.* LINDENBR.

Polo percurfo fignifero.] Nihil hic opus erat emendatione Scaligeri. Nam Lucanus in lib. 3. perinde dixit v. 253.

Aethiopumque folum, quod non premeretur ab ulla
Signiferi regione poli. VALES.

Si a ii. *particula elatus arietis.*] Dubitari merito poteft, cur fecundam potius arietis quam primam dixerit partem. Dionyfius quidem Petavius, vir undecumque doctiffimus, in lib. 2. cap. 2. Uranologii, fcribit Marcellinum in 2. parte arietis cardinem verni aequinoctii videri ponere, idque ex veteribus Aftrologis, Eudoxo, Euctemone, et Metone. Atque id ita vir ille doctiffimus ibidem explicat. Antiqui circulos in lx. partes dividebant. Ergo fingulis Dodecatomoriis imputabantur partes v. quarum unaquaeque partes habebat feu gradus hodiernos vi. Itaque octavus fignorum gradus ad 2. partem pertinebat. Hoc fibi velle Marcellinum non quidem affirmat, fed coniicit tantum vir nunquam fine honore nominandus: cuius coniecturae equidem, ut debeo, multum tribuo: vix tamen in animum inducere poffum, tantam fubtilitatem in hoc loco contineri. Nam Marcellinus de fpatio anni vertentis hic agit, non de cardine Solaris circuitus Zodiaci. Annum autem a cardine feu puncto, feu aequinoctiali, feu folftitiali incipere nihil neceffe eft. Igitur exempli gratia 2. particulam arietis pro quovis determinato initio anni pofuit. Etenim ut ait Macrobius in Somnium Scipionis lib. 2. cap. xi, annum Solis vocamus non folum a Cal. Iau. usque ad easdem Cal. fed et a fequente poft Cal. die usque ad eumdem diem, et a quocumque cuiuslibet menfis die in diem eumdem reditus, annus vocatur. Et Theo in Arati Phaenomena: *ὅταν γὰρ ἀφ' οὗ τις ἄρξηται σημείου ἢ χρόνου, ἐπὶ τὸ αὐτὸ πάλιν ἔλθοι, ἐνιαυτός ἐστι.* VALES. Hoc idem fenfiffe Marcellinum liquido patet ex adiecto *verbo tenus* i. e. exempli caufa, fed ut affolet, doctius efferre voluit, ut fe aftronomicam circulorum in particulas quasdam divifionem non ignorare faceret palam. W.

9. *Horis fex*] quibus addenda quaedam, quae vocamus, *minuta.* W.

10. *Squalida* obſcuriori, vaga et incerta *diverſitate confundat.* Similem locum vide infra c. 5. W.

Autumnalis menſis inveniatur quandoque vernalis] Solin. cap. 1. *Cum haec ſic forent conſtituta, modusque intercalandi interdum cumulatior, interdum fieret imminutior, vel omnino diſſimulatus praeteriretur, nonnumquam accidebat, ut menſes, qui fuerunt hieme transacti, modo in aeſtivum, modo in autumnale tempus inciderent.* LINDENBR.

Autumnalis menſis inveniatur quandoque vernalis] quod factum reapſe aliquando, ut vindemia in vernum tempus incideret. W.

11. *Circumverſio curſus annui.*] Ita codex Colbertinus. Edd. aliae, *circumverſio anni,* aliae, *converſio curſus anni.* Vid. Hadr. Valeſ. praef. p. LV. W.

12. *Cum in Sacerdotes poteſtatem transtuliſſent intercalandi.*] Ipſiſſima paene verba apud Solin. c. 1. *Translata in Sacerdotes intercalandi poteſtate: qui plerumque gratificantes rationibus publicanorum pro libidine ſua ſubtrahebant tempora, vel augebant.* LINDENBR.

Publicanorum] qui vectigalia publica redemiſſent. W.

13. *Ex coepto.*] Sic pro *excepto* ſcripſit Hadr. Valeſ. quem vide in praef. p. LXIII. W.

Quibus abolitis Octavianus Aug. Graecos ſequutus.] Primus accuratae huius correctionis auctor Iulius Caeſar extitit. Octavianus autem annum a D. Iulio ordinatum, ſed poſtea negligentia conturbatum atque confuſum, rurſus ad priſtinam rationem redegit. Sueton. lib. 1. cap. 40. lib. II. cap. 31. Vide Iul. Solin. cap. 1. Macrobium Saturnal. lib. 1. cap. 14. LINDENBR.

CAPVT II.

2. *Ut vir ſerius*] Infra XXIX, 6. princeps ſerius, quem ibi Valeſius opponit *communi* (mediocri, medio XXI, 16.) quo ſenſu et Mamertinus Paneg. in Iulian. c. 12. uſurpat. W.

3. *Mox princip. habitu circumd. et corona.*] Scutoque pedeſtri impoſitus, ut ſcribit Nicephorus Calliſtus in lib. XI. cuius verba quia ex optimo ſcriptore mihi videntur hauſta, hic adducere placuit: *βουλῇ τοῦ στρατοπέδου παντὸς καὶ τῶν τὰς μεγάλας διεπόντων ἀρχὰς, καὶ μάλιστα Δατίου τοῦ πατρικίου ἐκ γαλατίας διαμενυσαμένου, Σεκούνδου τε τοῦ ἐπάρχου καὶ Ἀρινθαίου τοῦ στρατηγοῦ καὶ γλαίφου (τῶν δομεστίκων δ᾽ οὗτος ἡγεῖτο) εἰς τὸ βασιλεύειν αἱρεῖται. καὶ δὴ τὰ σύμβολα περιθέμενον, καὶ ἐπὶ τῆς ἀσπίδος (ὡς ἔθος) ὀχούμενον στρατὸς ἐδεῖτο κοινωνὸν τῇ ἀρχῇ προσλαβεῖν. Suffragiis exercitus et eorum qui ſummas dignitates gerebant, maxime Datiani Patricii, et Secundi Praefecti Praet. et Arinthaei Magiſtri militum, et Dagalaiphi Domeſticorum Comitis Valentinianus eligitur Imperator. Qui cum inſignia Imperii accepiſſet, et ex more ſcuto impoſitus eſſet: univerſus exercitus rogare coepit, ut collegam Imperii adſciſceret.* VALES. *Corona* diademate. W.

Quas novit potuit excogitare dulcedo.] Quid caufae fuerit, cur Caftellus Editionis Rom. fcripturam interpolarit, equidem non video. Nonne enim recta erat haec lectio? *Laudibus amplis quas novitatis pot. excitare dulcedo:* quo modo et Reg. codex [et Colbert.] et Auguftana habet Editio. VALES. *Quas novitatis potuit excitare dulcedo,* quae accumulari novitatis gratia in principes folent. W.

Alterum] non alium, fed fecundum, collegam Imperii. W.

4. *Defpectorum*] qui fpe potiundorum honorum excidiffent. *Documento recenti* Ioviani. W.

5. *Ut Princeps fiducia plenus.*] Sic primus edidit Gelenius, cum in Rom. eamque fecutis Editionibus legeretur, *in Principis fiducia pleni.* At in exemplari Regio fcriptum reperi, *ni Principes fid. pleni:* et fuperfcriptum ex coniectura, *ut Princ.* *quemadmodum in Tolofano fcriptum eft.* Ego vero, fi quid meae fententiae eft, ita fcriptum malim, *vi Principis fiducia pleni,* [uti legitur in Mf. Colbert.] VALES. Sed et Pricaeus ad Apuleium exigit, ut fcribatur *propere.* GRON.

6. *Fortiffimi provinciarum defenfores* (ad gratiam captandam, alias commilitones) *veftras virtutes,* more illius aetatis abstracto polito pro concreto: vos tam egregie meritos. W.

7. *Quod erat igitur in manu pofitum veftra.*] Vocem cordatam Imperatoris ftrenui Valentiniani Aug. cum conforteni fuum eligere vellet, hanc ponit Theodoretus lib. IV. cap. 5. Ὑμέτερον ἦν, ὦ στρατιῶται, βασιλέως οὐκ ὄντος, ἐμοὶ δοῦναι τῆς βασιλείας τὰς ἡνίας· ἐπειδὴ δὲ ταύτην ἐδεξάμην ἐγὼ, ἐμὸν λοιπὸν, οὐχ ὑμέτερον, τὸ περὶ τῶν κοινῶν διασκοπεῖσθαι πραγμάτων. LINDENBR.

Splendide] non fine laude. W.

8. *Concordiae viribus totis, per quam res minimae convalefcunt*] Salluft. in Iugurth. c. 10. *Concordia parvae res crefcunt, difcordia maximae dilabuntur.* LINDENBR.

9. *Diligenter fcrutanti temperamentum.*] Huic Gelenii coniecturae fcripturam codicis Regii [et Colbert.] *ac Tolof.* et Editionis Rom. equidem multum antepono: *Dabit enim, ut fpero, fortuna conf. adiutrix bon. quantum eff. et conf. poffum, diligenter fcrutantibus temperatum.* Id eft: Dabit enim nobis fortuna diligenter inquirentibus, ut fpero, moderatum et fobrium collegam. In Editione Rom, ne quid diffimulem, excufum eft *temperatim:* ex quo P. Caftellus ineptam hanc fcripturam excuderat, *diligenter perfcrutari temperantiam.* VALES. Gelenii commentum aptius videtur praecedenti: *mearum partium eft.* W.

Non modo in imperio, verum etiam in priv. rat. alienum ad amicit. etc.] Sumpfit id Marcellinus ex Cicerone in Epiftola 1. ad Q. fratrem.* VALES.

Alienum ad amicitiam, cum iudicaverit quisquam prudens, adiungere.] *Cicero de Amicitia c. 22. *Quum iudicaris, diligere oportet; non, cum dilexeris, iudicare.* Publ. Syrus in Mimis: *Honeftius eft, cum iudicaveris, amare, quam, cum amaveris, iudicare.** Nicoclis autem praeceptum eft, apud Stobaeum Serm. 213. Δεῖ κρίναντας φιλεῖν, οὐ φιλήσαντας κρίνειν. *Quod alii ex Theophrafto laudant. Plutarch. περὶ φιλαδελφίας. *Seneca Epift. 3.* *Praepoftere officia permifcent, qui contra praecepta Theophra-*

ſti. cum amaverint, iudicant, et non amant, cum iudicaverint. Pub. Rutilius Lupus de Figur. lib. 1. c. 6. *Theophraſtus dicitur dixiſſe, prudentis eſſe officium, amicitiam probatam appetere, non appetitam probare.* LINDENBR.

10 *Ob nuncup. Aug. debita.*] Mos erat Principibus Romanis, ut ſimulatque Auguſti a militibus nuncupati erant, donativum eis erogarent, quo militum benevolentiam conciliarent ſibi: idque etiam Auguſtorum filii, cum in Imperium quaſi hereditario iure ſuccederent. nihilo minus obſervabant, ut de Commodo ſcribit Herodianus in lib. 1. Hoc donativum recentior Latinitas Auguſtaticum dixit. Sic Marcellinus Comes in Chronico, Paulo ſolo Conſule: *Auguſtatico,* inquit, *ſuo dudum Anaſtaſius militibus praeſtito, donativum quoque hoc fratre Conſule tribuit.* Quinquennalibus etiam ac decennalibus, quod haec quaedam quaſi renovatio erat Imperii, ut ſcribit Dio, donativum militibus Principes erogabant: ſingulis ſcilicet aureos quinque: quem ſollemnem Principum morem tandem Iuſtinianus abolevit, ut tradit Procopius in Anecdotis pag. 108. De hac conſuetudine loquitur Libanius in Orat. in Ellebichum pag. 526. (Reisk. II. p. 2.) ubi cauſam ſeditionis illius Antiochenae Theodoſii Aug. temporibus hanc affert: χρημάτων ἐδέησε βασιλεῖ πρὸς τὴν τῶν ὅλων σωτηρίαν· καὶ μάλιστα δὴ τῷ μὲν εἰς ἔτος δέκατον, τῷ παιδὶ δὲ πέμπτου τῆς βασιλείας προϊόντος. νόμος δὲ ἐν τοῖς τοιούτοις χρόνοις χρυσὸν ἰέναι παρὰ τῶν κρατούντων τοῖς στρατιώταις εἰς χεῖρας. *Principi ob neceſſitates imperii pecunia opus fuit, maxime cum ipſi quidem decimus, filio autem quintus imperii annus procederet: quo tempore ſolent Imperatores aurum militibus largiri.* Ex quo interim loco annus ſeditionis Antiochenae colligitur: Valentiniano ſcilicet III. et Eutropio Coſſ. qui fuit annus Natalis Dominici 387. hoc enim anno Arcadii quinquennalia acta eſſe Marcellinus Comes Idatiusque teſtantur. VALES.

C A P V T III.

1. *Veneficos, qui tum rareſcebant*] Leges enim graviſſimas in eos ſanxerat *Conſtantius,* L. 6. Cod. Theod. *Conſutatos* convictos. W.

2. *Efficaciter*] cupidius, ſtudioſius (XXI, 12). *Iuliani promotus arbitrio* XXIII, 1. W.

In amphitheatrali curriculo.] Sic et Accurſius et Gelenius ediderunt. At in Editione Rom. legitur, *in amphitheatrali circulo,* *ut lib. XXXI. cap. 10.* quod fortaſſe rectius eſt. Nam curriculum de amphitheatro quomodo dici poſſit, non ſatis capio. In Regio codice ſcriptum inveni *amphith. curriculo.* [*In Toloſano codice legitur etiam *curriculo.* Sed hoc leve et minimi momenti. Illud potius notatu dignum, Magiſtratus olim Rom. in medio amphitheatro capitalia iudicia exercuiſſe, et in fontes animadvertiſſe: cuius ſeveritatis exemplum retulit Marcellinus in libro XV. c. 7. de Leontio loquens Praef. Urbi: alterum exemplum affert Socrates in libri 7. capite 13. de Oreſte Praefecto Auguſtali, qui Hieracem quemdam comprehenſum, ut ſeditioſum, publico in theatro torqueri praecepit: et in capite 14. de eodem Oreſte.* VALES. *Circulo* unice verum putat Erneſtius. W.

Undatim coeunte plebe.] Sic loquitur Orosius in libri 6. capite 21. *Ita omnes ad experientiam belli decisionemque foederis undatim gentes commovebantur.* * VALES.

3. *Hilarium aurigam convictum atque confessum, vixdum pubescentem filium suum venefico.*] Infames valde erant agitatores circenses veneficii suspicione. Nam ut in cursura vincerent, tanta concertatio eorum erat, ut etiam magicis imprecationibus artibusque malis adversariorum equos impedire conarentur. Hieronymus in Vita Hilarionis: *Hic igitur* (Italicus) *aemulo suo habente maleficum, qui daemoniacis quibusdam imprecationibus et huius impediret equos, et illius incitaret ad cursum, venit ad B. Hilarionem, et non tam adversarium laedi, quam se defendi obsecravit, etc.* De iisdem iterum Ammianus lib. XXVIII. c. 1. *Marcianus quidam* et Eusaphius omnes clarissimi arcessiti in crimen, quod eiusdem conscii veneficii aurigam fovere dicebantur Auchenium.* Idem c. 4. *Ad aurigam confugit audentem omnia praelicenter, eumque ut veneficum curat urgeri.* *Arnobius advers. Gentes lib. 1. pag. 32. *In curriculis equos debilitare.* Vid. Raevard. Var. lib. 5. cap. 13.* Contra hos aurigas veneficos scripta est in partem Constitutio Valentin. Theodos. Arcad. Impp. quae est L. 9. C. de malef. et mathem. LINDENBR. Cf. Causabonum ad Vopisci Saturninum Scr. H. A. T. II, p. 720. et Misc. Obss. novas T. I. p. 8. W.

Confugit ad ritus Christiani sacrarium.] Glossar. *Sacrarium*, ἱερῷον, θυσιαστήριον. Ut de Germano, qui ad altare perfugium fecerat, apud Theophylactum Simoc. lib. VIII. ἠκηκόει Μαυρίκιος τῶν κεράτων τοῦ θυσιαστηρίου κάτοχον τὸν Γερμανὸν γεγονέναι. De hoc ritu iam olim ad Historiam Longobard. quaedam a me notata sunt aliaque ad LL. Germanor. mox edenda. LINDENBR.

4. *Tempore secuto*] vide XXVIII, 1. *Modo non per syngrapham* prope iusto, eoque scripto pacto. W.

5. *Hoc genere*] Hac opima mercede. *quo iactum est* uti vulgo ferebatur. Variat enim orationem Ammianus, obscuriusque illud *iactum* idem est, quod in praecedentibus *crebrior fama vulgarat.* Edit. Gryphiana *iactatum.* W.

Per silices] cf. XIV, 6. — *Trahit agmina servulorum.* cf. si lubet, *Horatii Maenam* mannis terentem Appiam etc. Epod. 4, 14. W.

Duillium accepimus veterem.] Livius Epit. lib. XVII. Florus lib. II. cap. 2. Valer. Maximus lib. VII. cap. 6. Cicero in Catone c. 13. LINDENBR.

CAPVT IV.

1. *Tota consilia tamquam sibi pl.*] Hunc locum praeclare mihi videor restituisse. Nam cum in codice Reg. [et Colbert.] *ac Tolos.* et Editione Rom. legi comperissem, *tota consilia quam sibi placentia*, sic corrigendum esse existimavi, *tuta consilia quam sibi placentia secuturus:* id est *tuta potius quam sibi placentia:* quod loquendi genus familiare Graecis, et Marcellino nostro non infrequens est, ut supra adnotavi. HENR. VALES. Ms.

habet *confilia quam fibi*, Id eft, magis quam, Graeco more, ut libro XVI. cap. 12. *cito quam confiderato curfu*. libro XX. cap. 4. *iuffa morte oppetere quam*. Eodem libro cap. 7. *multis acceptis quam illatis vulneribus*. libro XXVII. cap. 3. *Libenter* pro *libentius*. Item *fanguinis avidi quam praedarum*. libro XXVIII. cap. 4. *Expedit peregrinos iure interficere quibuslibet, quamquam rogatis ad convivium excufare*. Legendum puto, *quam rogatos ad convivium excufare*. Pro magis quam. OISELIUS. Petrus Pithoeus, qui eumdem codicem Ammiani, quem Oifelius Valentiae evolverat, idem etiam notat ad oram Ammiani fui hunc ipfum locum. *Tanquam fibi placentia: quam* (inquit) vett. libri μᾶλλον ut faepe alias. HADR. VALES. *Tota* oppofita *fibi foli placentibus*, ergo omnium. W.

Si tuos, inquit, amas Imp. optime, habes fratrem.] Cedrenus in Valentiniano, pag. 254. Μετὰ δὲ τὸ εἰσελθεῖν εἰς τὸ Βυζάντιον, ἐπεί τινες ἠξίουν συγκοινωνὸν προσειληφέναι τῆς βασιλείας, ἔφη· Λήψομαι ὃν ἂν ἐθέλω κοινωνόν. Πρὸς ὃν Δαγαλάϊφος συγκλητικὸς ἀπεκρίνατο· Εἰ τοὺς σοὺς φιλεῖς, ἔχεις ἀδελφόν· εἰ δὲ τὴν πολιτείαν, σκόπησον ὅτῳ ἂν τὴν ἁλουργίδα περιβαλεῖς. LINDENBR.

Quaere quem vestigas.] Ἴσ. q. *quem vestias*. Id enim est, quod Cedrenus dicit, ὅτῳ ἂν τὴν ἁλουργίδα περιβαλεῖς. LINDENBR.

Quaere quem vestigas.] Laudo acumen Lindenbrogii, qui ex Cedreni auctoritate hunc locum emendandum effe perfpexit. Sic veftire dixit Idatius in Faftis: Diocletiano IX. et Maximiano VIII. Coff. *His Coff. depofuerunt purpuram privati effecti Diocletianus et Maximianus: et veftierunt Severum et Maximinum.* Et Themiftius in Orat. 13. fub finem: ἠμφίασε ἐμοῦ ὁ γεννήτωρ τό τε ἄστυ τῷ κύκλῳ καὶ τὸν υἱέα τῇ ἁλουργίδι. VALES.

2. *Afperatus*] tum quidem: immemor enim iftius licentiae Magiftrum militiae confirmatum fibi fervavit. c. 5. W.

3. *Magnitudine urgenti neg. iam fefe parare.*] Hunc locum fic primus edidit Gelenius. Sed cum in Editione Rom. et in codice Regio [et Colbert.] *ac Tolof.* fcriptum effe vidiffem, *magnitudine urgentia negotiorum iam fe feparari*, leviffima mutatione veram ut puto fcripturam affecutus fum. Quid enim elegantius et planius hac fcriptura? *Magnitudine urgentium negotiorum iam fe fuperari confiderans*. VALES.

Quintum Kal. Aprilis.] Vulg. τὸ *quintum* deeft. Eaque locutio aliis minus ufitata, Ammiano tamen frequens eft. Sic lib. XXV. c. 5. §. 2. *Principio lucis fequutae, quae erat quintum Kal. Iulias*. Inf. hoc libro c. 10. §. 15. *Diem duodecimum Kal. Auguftas Cof. Valentiniano*. LINDENBR.

Quintum Cal. Aprilis.] Idatius in Faftis et Chronicum Alexandrinum ante diem IV. Kal. Apr. Valentem Auguftum a fratre renuntiatum effe fcribitur. Sed Marcellino noftro fuffragatur Socrates in lib. 4. cap. 1. qui tricefimo poft die quam Valentinianus Aug. erat nuncupatus, id factum effe teftatur. VALES.

Productum Valentem in fuburbanum.] Hoc fuburbanum Septimum dicebatur, quod feptimo ab urbe Regia milliario abeffet. Idatius in Faftis, Ioviano et Varroniano Coff. *Ipfo anno*, inquit, *levatus eft Valens Aug. Conftantinop. in milliario* VII. *in Tribunali a fratre fuo Valentiniano die* IV. *Kal. April.* Quae iisdem verbis in Chronico Alexandrino fic referuntur Graece: τούτῳ

τῷ ἔτει ἐπήρθη οὐάλης αὔγουστος εἰς κωνσταντίνου πόλιν ἐν τῷ ἑβδόμῳ ὑπὸ οὐαλεντινιανοῦ αὐγούστου πρὸ δ' καλανδῶν ἀπριλλίων. In eo loco Valens Tribunal illud in quo creatus erat Augustus, gradibus marmoreis et statuis ornavit, teste Themistio in fine Orat. 16. quae Philadelphus inscribitur: πῶς οὐκ ἄτοπον τὴν μὲν ἐσχατιὰν ἐφ' ἧς τὴν ἁλουργίδα ἐνῆψαι, περιφανεστέραν ποιῆσαι κρηπῖδι καὶ βήματι καὶ ἀνδριάσι, etc. Unde etiam Tribunal is locus dicebatur, teste Nicephoro Callisto in lib. 13. initio, et in lib. 18. cap. 41. Dicebatur etiam Campus, ut scribit Theophylactus Simocatta in lib. 8. cap. 12. quia scilicet lata ibi planities erat, quemadmodum canit Claudianus in Rufinum lib. 2. v. 348.

Urbis ab Augustae tractu, qua vergit in Austrum,
Planities vicina patet: (nam cetera Pontus
Circuit, exiguo dirimi se tramite passus.)

et paullo post de Rufino loquens ait v. 382.

Increpat Augustum, scandat sublime Tribunal:
Participem sceptri, socium declaret honoris.

Quippe post Valentem cuncti fere Impp. eo loci coronabantur, ut de Arcadio et Honorio scribit Marcellinus Comes, de Leone Victor Turonensis in Chronico. HENR. VALES.

[*Productum eumdem Valentem in Suburbanum, Augustum pronuntiavit.*] Meretur Suburbanum istud, in quo quidam graviter erraverunt, a nobis exacte explicari atque describi. A re nomen habuit. Graecis enim Ἕβδομον, Latinis interdum *Hebdomum*, plerumque *Septimum* appellabatur, propterea quod VII. millia passuum ab urbe Constantinopoli aberat. *Septimium* semper Historia Miscella mendose vocat pro *Septimum*. Sozomenus τὸ Ἕβδομον μίλιον: Fasti Consulares sub nomine Idatii a Sirmundo editi *milliarium Septimum* semel atque iterum nuncupant: *Septimum ab Urbe milliarium* Marcellinus Comes in Chronico: Suburbanum nomine Hebdomum, προάστειον καλούμενον Ἕβδομον, Procopius in libro I. de Aedificiis Iustiniani. Hebdomi partes erant, *Basilica Iohannis Baptistae* amplissima ac pulcherrima, a Theodosio maiore exstructa, et capite Praecursoris Domini nostri huc ex Bithynia translato honorata: *Campus; Tribunal;* et Palatium *Secundianae*. *Campus* erat lata patensque planities, in qua exercitus explicari, et instrui acies poterat. Ibi Arcadius A. milites post confectum bellum Eugenianum domum reversos excepit, priorque ex more Duces ac signa salutavit. Quippe Imperatores copiis suis advenientibus honoris caussa extra portas occurrere consueverant. In Campo milites exercebantur: ibi nonnumquam damnati supplicio afficiebantur, et eorum capita ibidem erecta ostentabantur. Ibi et cum alias, tum praecipue VII. Kal. Febru. supplicationes fiebant: et Episcopus Constantinopolitanus lecticae insidens, comitante Clero et populo, interdum etiam praesente ipso Imperatore, ab Urbe ad *Campum* psallendo procedebat. Campum Scriptores Graeci Latino nomine κάμπον appellitant; et κάμπον τοῦ τριβουναλίου, campum Tribunalis; Nicephorus Patriarcha Constantinopolitanus in Breviario Historico capite II. τὸ πεδίον τὸ πρὸ τῆς πόλεως ὃ Ἕβδομον καλοῦσι, nuncupat, Campum Hebdomi Hebdomumque confundens. Nobilissima pars Hebdomi fuit Tribunal excelsum, heic pro temporario perpetuum a Valente A. factum, statuisque et tabulis ac gradibus marmoreis e porphyrite

lapide ornatum: quod adſcendebat Imperator, ut ſtans Ducibus ac Tribunis ſignisque et aquilis circumdatus, de bello et pace milites alloqueretur, ſive ut aliquem ex eorum ſententia Imperii conſortem aut Caeſarem faceret. Ibi igitur Valens a Valentiniano fratre, ibi Arcadius et Honorius fratres alter poſt alterum a patre ſuo Theodoſio, ibi ab Arcadio Theodoſius iunior, a Pulcheria Marcianus, eius demum ſucceſſor Leo Auguſti ſunt appellati. Ibi Baſiliſcus fugato Zenone, Mauricius a Tiberio Conſtantino ſocero, Phocas deſtituto Mauricio, et Leo cedente Michaele ab exercitu Imperatores conſalutati. *Tribunal* iſtud Hebdomi ac ſimul *Campum* adiacentem libro II. in Rufinum Claudianus commemorat: Hiſtorici Graeci Romano nomine, ſed Graeca terminatione *Τριβουνάλιον*, aut *Τριβουνάλιον τοῦ Ἑβδόμου*; noſtri nonnumquam et *Tribunalium* appellant: differebatque a *Tribunali* intramurano porphyreticis gradibus exſtructo, quod ante Palatium, nec procul a Curia in 2. regione Urbis poſitum Ammianus Marcellinus in libro XXVII. c. 6. et Zoſimus in rebus Procopii Tyr. IV, 6. memorant; et quod Suidas *Tribunal Palatii*, quidam *Tribunal novemdecim accubitorum*, *τὸ Τριβουνάλιον δεκαεννέα ἀκκουβήτων*, cognominant: Liutprandus domum altam et pulchram iuxta Hippodromum eſſe ait. De Palatio Secundianis infra dicemus. *Hebdomum* autem ſaepe *Campus*, ſaepe et *Tribunal* promiſcue appellatur: ut ſolent loca celebria nobiliorum partium ſuarum nominibus non raro deſignari. Eadem ratione in Diſceptationis de Baſilicis capite I. et II. olim docui, Gregorium Turonicum Epiſcopum praeter ceteros Monaſteria nunc *Oratoria*, nunc *Baſilicas*, ſaepe et *Cellulas* a duobus maximis ac praecipuis cuiusque Coenobii membris vocaviſſe.

Hebdomum ſive Septimum ab urbe Conſtantinopoli millia paſſuum ſeptem ſemper abfuiſſe, unde et nomen acceperit, nec umquam pomoerio Urbis incluſum eſſe conſtat: mirum ut ſit Petrum Gillium hominem doctum et diligentem aliter ſenſiſſe, et quosdam recentiores in errorem induxiſſe. Certe Valentinianus, *cum veniſſet Conſtantinopolim, productum Valentem in Suburbanum* (hoc eſt in Hebdomon) *Auguſtum pronunciavit, et in eodem vehiculo ſecum reduxit:* ſicut ſcribit Ammianus Marcellinus in libro XXVI. Qua de re Idatius, ſeu quivis alius ita loquitur in Faſtis, *Levatus eſt Valens A. Conſtantinopoli in miliario* VII. *in Tribunali a fratre ſuo Valentiniano*. *Suburbanum* igitur, et *miliarium Septimum* una res erat: *Miliarium* inquam VII. ab urbe Regia Conſtantinopoli, ſuo Tribunali inſtructum, in Chronico Alexandrino Ἑβδομον nominatum. Eiusdem Idatii de Arcadio verba ſunt haec: Merobaude II. et Saturnino Coſſ. *Levatus eſt Arcadius A. Conſtantinopoli in Miliario* VII. *in Tribunali a Theodoſio A. patre ſuo:* quem Marcellinus Comes *a patre ſuo Theodoſio A. conſortem imperii* VII. *ab Urbe miliario coronatum* dicit; Chronicum Alexandrinum in Tribunali Hebdomi, *ἐν τῷ Τριβουναλίῳ τοῦ Ἑβδόμου.* Quod igitur uni eſt *miliarium Septimum*, alteri *Tribunal Hebdomi*, a Marcellino Comite apertiſſimis verbis dicitur VII. *ab Urbe miliarium:* ne quis forſitan dubitare poſſit, *Hebdomon*, aut *Septimum* cum *Tribunali* ſeptem ab urbe Auguſta millia paſſuum abfuiſſe. Hermias Sozomenus in libri VII. capite XXIV. Hiſtoriae Eccleſiaſticae de Theodoſio Magno ad bellum Eugenii proficiſcente ſic ſcribit: *Cum egreſſus Conſtantinopoli ad*

Septimum miliare pervenisset, Deum illic orasse dicitur in Ecclesia, quam Iohanni Baptistae exstruxerat. λέγεται δὲ τότε τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκδημῶν, πρὸς τῷ Ἑβδόμῳ μιλίῳ γενόμενος, προσεύξασθαι τῷ Θεῷ ἐν τῇ ἐνθάδε ἐκκλησίᾳ, ἣν ἐπὶ τιμῇ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ ἐδείματο. Ἕβδομον μίλιον, ubi erat Ecclesia Iohannis Baptistae a Theodosio A. exstructa, si verbum verbo reddas, idem est quod *miliarium Septimum* semel atque iterum Idatio in Fastis, *Septimum ab Urbe miliarium* Marcellino Comiti, non ob aliud quam quia Hebdomon cum sua Iohannis Baptistae Basilica septimo ab urbe Regia lapide distabat. Socrates quoque in libri VI. capite VI. Hebdomi ab urbe Const. distantiam diserte declarat his verbis: Γαϊνᾶς βάρβαρος ὑποκρινόμενος δαιμονᾷν, ὡς εὐξόμενος τὸ μαρτύριον τοῦ Ἀποστόλου Ἰωάννου (ἑπτὰ δὲ σημείοις ἀπέχει τοῦτο τῆς πόλεως) καταλαμβάνει. *Gaina natione Barbarus arrepticium se simulans, tamquam orationis causa confert se ad Ecclesiam Iohannis Apostoli, quae septem millibus passuum ab Urbe abest.* Quid clarius? Quid apertius? Si non sufficit unum Socratis veteris gravisque Historici testimonium; addemus eiusdem et alterum ex libri VI. Hist. Eccles. capite XII. quod tale est de Epiphanio Episcopo: προσορμήσας τῷ ἐπὶ Ἰωάννην μαρτυρίῳ, ἀπέχει δὲ τοῦτο ἑπτὰ σημεῖα τῆς πόλεως, καὶ ἐξελθὼν τῆς νεὼς, αὖθις εἰς τὴν πόλιν εἰσέρχεται. *Cum ad Basilicam Iohannis appulisset* VII. *millibus ab Urbe distantem; nave egressus collectam ibi celebravit, et ordinato Diacono, postea civitatem* (Const.) *intravit.* Hoc *Martyrium Iohannis*, vel *Iohannis Apostoli*, Sozomenus de Gaina scribens, *Ecclesiam Iohannis Baptistae, a patre Imper. Arcadii in Hebdomo aedificatam* vocat; Theophylactus Simocatta in libri VIII. capite X. *Ecclesiam Prophetae S. Iohannis Baptistae in Hebdomo* appellat; Theophanes *aedem S. Iohannis Prodromi; templum sancti Iohannis Baptistae* Anastasius Bibliothecarius qui Theophanem transtulit, et Historiae Miscellae liber XVII. Omnino igitur Iohannes Baptista ab Socrate dictus est *Apostolus* pro Praecursore vel Prodromo. Nam Apostolus nuntium missumque significat: qualis utique fuit Iohannes Baptista, qui praemissus est Domino, *et ante eius faciem praeivit ad parandas vias eius*; et de quo Iohannes in Evangelio scripsit: *Fuit homo missus a Deo, cui nomen erat Iohannes.* Nec enim credo Socratem Iohannis Apostoli nomine Iohannem Apostolum unum de XII. et Evangelistam designare voluisse, quandoquidem Constantinopolim patriam suam, ubi natus est, ubi et vitam egit et historiam scripsit, ac suburbana Const. in primis Hebdomon vir tantus ignorare non potuit, et quo Basilica Hebdomi patrono tituloque censeretur. Cum itaque Basilica Iohannis Baptistae in Hebdomo statuta esset a Theodosio A. et ut semel atque iterum affirmat supra Socrates, septimo lapide ab Urbe distaret: quis non videt Hebdomon eadem ratione VII. millia passuum ab urbe Regia Constantinopoli abfuisse?

Situm erat in Thracia Hebdomum ad mare Constantinopolim inter et Rhegium, locum in veteri Itinerario a Burdigala Hierusalem usque memoratum: sicuti docent Theophanes, quem Anastasius in Latinum sermonem transtulit, et Historia Miscella in libro XVII. ubi haec de Phocae promotione leguntur: *Prasini exeuntes in Rhegium, magnis laudibus tyrannum Phocam efferebant, et persuadent ei venire in Septimum. Dirigit igitur Phocas Theo-*

dorum a Secretis: qui ingressus magnam Ecclesiam, coram populo legit, ut tam Patriarcha quam Senatus et vulgus venirent in Septimum. Hoc igitur facto, et cunctis convenientibus apud Septimum, pronuntiatur malus, et dominus sceptrorum tyrannus provehitur. Denuntiatio vero tyranni in templo S. Iohannis Baptistae effecta est: ubi duobus moratus diebus, tertia die introivit Regalia, super imperialem sedens carrucam. E loco Thraciae Rhegio venit in Septimum sive in Hebdomon Phocas, ubi appellatus est Augustus; et ex Hebdomo Constantinopolim ac Palatium petiit. Ex quo apparet Hebdomum Rhegium inter et Constantinopolim medium fuisse. Et cum Phocas post acceptum diadema in Martyrio Iohannis Baptistae, heic biduum commoratus dicatur: videtur mihi ista Iohannis Baptistae Basilica Regiam aliquam adiunctam habuisse, in qua novus Imperator una cum Palatinis officiis, totoque comitatu aliquamdiu habitare potuerit. Nimirum erat tum in Hebdomo Palatium Secundianae apud Gregorium Magnum memoratum initio libri XI. Epistolarum hisce verbis: *Coronatus est Phocas et Leontia Augusta in Septimo, Palatio quod dicitur Secundianas.* Idem narrat Theophylactus Simocattus in libri VIII. capite X. nimirum Prasinos apud Rhegium Phocam faustis acclamationibus ac laudibus prosecutos esse, eique persuasisse ut se conferret in Hebdomum, VII. tantum millibus ab urbe Constantinopoli distans: ubi eum a Patriarcha Cyriaco diademate redimitum esse Zonaras tradit. Quin et Mauricius A. anno principatus IX. egressus Constantinopoli, primo ad Septimum sive Hebdomon, mox ad Rhegium pervenit, Thraciam et Hunnos Avares petens: ut in Historiae Miscellae libro XVII. invenimus. *Anno imperii sui IX. cum ver inciperet, et agmina pervenissent ad Thracem, exivit cum eis Mauricius videre quae a Barbaris essent eversa. Exeunte autem eo ad Septimum, Solis eclipsis facta est: cumque esset apud Rhegium, multitudines pecuniis animavit.* XII. millibus distabat a civitate Constantinopoli *mansio Regium,* ut docet Itinerarium Burdigalense supra laudatum. Inter utraque loca medium erat Hebdomum seu Septimum, a CP. VII. a Regio V. millibus dissitum.

Zonaras in Theodosio et in Phoca, Cedrenus in Arcadio et in Iustino, ac plurimi alii Hebdomi meminerunt. Ibi et multas leges ab Imperatoribus latas esse, asserit Guidus Pancirolus in Descriptione Constantinopolis Notitiae Imperii Rom. praefixa. Longum ac etiam paene supervacaneum esset, laudare singulos ac universos Scriptores, qui Hebdomon, aut de eius partibus unam aliquam commemorant, tamquam non extramuranam modo, sed etiam ab urbe Constantinopoli notabili intervallo dissitam. Sufficiet de pluribus Auctoribus et Historicis qui Hebdomi mentionem faciunt, paucos attingere. Historia Miscella, cuius auctor Paullus Aquileiensis Diaconus creditur, complura ex Theophane gravi Historico accepta complectitur. In eius Historiae libro XIV. haec reperio: XXX. *imperii Theodosii* (iunioris) *anno terrae motus magni facti sunt Constantinopoli per* IV. *menses; ita ut timentes Byzantii, extra civitatem in loco qui dicitur Campus, essent perseverantes, una cum Episcopo* (Proclo) *ad Deum precibus et litaniis vociferantes.* Theodorus Lector in libro I. Historiae Eccles. eiusdem *Campi,* et supplicationum ibi fieri solitarum non semel meminit. Dicitur enim Marcianus Theodosii successor ad

ſupplicationes quae fiebant in *Campo*, (ἐν τῷ Κάμπῳ) pedes extra Urbem progreſſus, multas et magnas egentibus pecunias donaviſſe, Anatoliumque Epiſcopum hortatus eſſe, ut iuxta morem Epiſcoporum novae Romae *a Tauro* usque *ad Campum* lectica vectus ad ſupplicationem procederet: qui cum Marcianum pedibus incedentem videret, ipſe quoque pedes proceſſerit. Idem memoriae prodidit, Marcianum A. iterum ad ſupplicationem proceſſiſſe *in Campum* VII. Kalendas Februarias. Utrubique hic eſt *Campus Hebdomi. D. Ioviano et Varroniano Coſſ. levatum eſſe Valentem A. Conſtantinopoli in milliario* VII. *in Tribunali*, Faſti a Sirmundo editi docent: item *Merobaude II. et Saturnino Coſſ. levatum eſſe Arcadium A. Conſtantinopoli* (id eſt prope Conſtantinopolim, apud Conſtantinop.) *in milliario* VII. *in Tribunali*. Ex quibus Valens *in Suburbano* factus Imperator dicitur in libro XXVI. Ammiani M. *in Hebdomo*, ἐν τῷ Ἑβδόμῳ, in Chronico Alexandrino. Arcadium autem Marcellinus Comes in Chronico VII. *ab Urbe milliario coronatum* refert: Chronicon Alexandrinum Conſtantinopoli *in Tribunali* Hebdomi, ἐν τῷ Τριβουναλίῳ τοῦ Ἑβδόμου. Ibi Rufinus Praefectus Praetorio a militibus, quibus ex Italia domum redeuntibus Arcadius extra Urbem occurrerat, eſt interfectus: quam caedem ad pedes Imperatoris *in Tribunali*, ἐν τῷ λεγομένῳ Τριβουναλίῳ, factam eſſe Philoſtorgius in libro XI. et Nicephorus Calliſtus in libro XIII. ſcribunt. Hi Auctores apertiſſime indicant *Hebdomum* cum ſuo *Tribunali* ſeptimo ab urbe Regia milliario abfuiſſe: quod Socrates et Sozomenus ſupra iam laudati cum de *Baſilica Ioannis Baptiſtae* non ſemel dicunt, eadem opera et de *Hebdomo* dicunt. Theodorus Lector in libro I. auctor Chronici Alexandrini, Nicephorus Calliſtus in fine libri XIV. aliique tradunt, Marcianum *in Septimo*, ἐν τῷ Ἑβδόμῳ, Auguſtum appellatum eſſe: quem Idatius in Chronico late et improprie *apud Conſtantinopolim a militibus factum Imperatorem* dicit. Baſiliſcus *in Campo*, ἐν τῷ Κάμπῳ, poſt depulſum Zenonem Imperator eſt conſalutatus: uti refert in libro I. Theodorus Lector: *Tiberius Conſtantinus A. accito Patriarcha Iohanne et Senatu, in Tribunalium lectica eſt deportatus, et cum conſilio Sophiae A. Mauricium generum ſuum pronuntiavit Imperatorem:* ſicut in Hiſtoriae Miſcellae libro XVII. traditur. De provectione Phocae ſupra diximus: *Phocas Tyrannus peremit Mauricium una cum maſculis v. pueris eius, et horum capita iuſſit poni in Campo Tribunalii diebus multis: et exivit ab Urbe, et contemplabatur ea*, quorum nuda corpora *in Tribunal* abiecta eſſe ait Nicephorus in libro XVIII. *Anno imperii* VII. *Phocas Macrobium Scribonium iuſſit ſagittari apud Septimum, pendentem in lancea in qua tirones exercebantur, quaſi conſcium inſidiarum ſuarum:* quemadmodum docet Hiſtoria Miſcella in libro XVII. Nimirum in *Campo Hebdomi* ad lanceam ibi fixam ſolebant tirones exerceri. Militum autem exercitationes campeſtres extra urbes fiebant. Ex quibus omnibus apparet, usque ad Mauricii et Phocae principatum *Hebdomum* cum Martyrio Ioannis Bapt. cumque *Campo* et *Tribunali* non ſolum extra urbem Auguſtam fuiſſe, ſed etiam ab ea procul abfuiſſe. In libro Hiſtoriae Miſcellae XIX. haec reperio de Conſtantino Pogonato ſive Barbato Heraclii A. pronepote: *Anno* V. *imperii Conſtantini Deum impugnantium Saracenorum ſtolus adſcendens applicavit in Thracenſibus partibus, a ſummitate videlicet Septimi quae vergit ad Occidentem, et rurſus usque ad*

arcem quam Cyclobium dicunt, quae ſpectat ad Orientem. Et infra: *A brachialio Aureae portae usque Cyclobium.* Hoc eſt quod prodit Nicephorus Patriarcha Conſtantinopolitanus in rebus Heraclii A. et eius filiorum ac nepotum, initio principatus Conſtantini Pogonati maximam Saracenorum claſſem *ad Hebdomon* Conſtantinopolis ſuburbanum appuliſſe. Nimirum anno v. regni Conſtantini Barbati, Chriſti DCLXXIII. ad loca propinqua urbi Regiae quam obſidere decreverant, appulere Saraceni; Urbem utique ipſam non intravere. Idem Theophanes ab Anaſtaſio Bibliothecario translatus, Zonaras et Cedrenus ſcribunt. Ex quibus facile intelligitur, *Hebdomon* aliquot paſſuum millia tum ab urbe Conſtantinopoli abſuiſſe cum pars Hebdomi, quam *ſummitatem Septimi* Hiſtoria Miſcella, Gillius *promuntorium Hebdomon* appellat, longe ab Urbe abfuerit. In libro XXIV. Hiſtoriae Miſcellae de Leone Armenio haec leguntur: *Leo veniens ad Tribunal ante Urbem poſitum una cum Praetoribus et exercitibus, valde legitimus Romanorum Imperator oſtenditur, et die media Conſtantinopolim per Carſii portam ingreditur, et ad Regalia pervenit: poſtera vero die coronatus eſt a Nicephoro Patriarcha in ambone maioris Eccleſiae.* Ubi legendum videtur non *Carſii portam*, ſed *Chryſen portam*, id eſt Auream portam. Cedrenus enim eadem enarrans eisdem fere verbis ait, διὰ τῆς χρυσῆς πόρτης. Cum igitur *in Tribunali Hebdomi* Leo a militibus conſalutatus Imperator, mox Conſtantinopolim ac Palatium intramuranum Aurea porta ingreſſus, poſtridie demum in maiore Eccleſia coronam acceperit: apparet anno Domini DCCCXIII. imperii Leonis Armenii primo, *Hebdomon*, ac partem Hebdomi *Tribunal* procul ab Urbe diſſitum, et portae Aureae adverſum ac longo intervallo obiectum exſtitiſſe. Leo Grammaticus in Vita Conſtantini Porphyrogenneti tradit, Symeonem Bulgarum Regem cum magno exercitu ad urbem CP. veniſſe, et foſſam a Blachernis usque ad portam Auream duxiſſe: ſed perſpecta Urbis moenium firmitate, cognitisque opidanorum viribus et machinis de expugnatione deſperantem, in Hebdomon ſe recepiſſe, ibique de pace egiſſe. Idem in capite v. ſcribit, Romanum Caeſarem cum Conſtantino A. genero ſuo *ad Tribunal* ſe contuliſſe, et poſtquam ibi ſtipendium militibus erogaviſſet, in palatium mox revertiſſe. Subiicit in capite VIII. Mariam Chriſtophori A. filiam, Imper. Romani neptem, Conſtantinopoli Petro Bulgarum Regi nupſiſſe: quam in Bulgariam cum viro ſuo proficiſcentem parentes usque *ad Hebdomon* honoris cauſa ſint proſecuti. Anno autem Chriſti DCCCCXII. Conſtantinus Porphyrogennetus Leonis Philoſophi filius imperare coepit: anno DCCCCXIX Romanus Lecapenus eius ſocer, primum Caeſar, mox Auguſtus eſt appellatus. Tum ergo adhuc *Hebdomon*, et *Tribunal*, vel potius Campus Hebdomi, quo milites ſtipendium aut certe donativum accepturi convenerant, non modo extra urbem CP. erat, ſed etiam ab ea ſat longe diſtabat. Quid apertius? Georgius Pachymeres res geſtas Imperatorum Michaelis et Andronici Palaeologorum ſcripſit. Is in libri 2. capite 21. tradidit, quosdam de exercitu Imperatoris, qui caſtrum Galati a Genuenſibus occupatum terra marique obſidebat, veniſſe *in Hebdomon*, et ibi Monaſterii reliquias, ac Eccleſiae quae in ſtabulum mutata erat, ruinas, corpusque integrum Imper. Baſilii Bulgaricidae reperiſſe: quem Romani A filium a caede plurimorum Bulgarum Graeci Βουλγαροκτόνον cognominavere. Haec ruinoſa Eccleſia in ſtabulum converſa,

haud dubie erat ipsa Iohannis Baptistae Ecclesia in Hebdomo, VII. ab urbe Regia CP. lapide distans: in qua Basilius A. Basilii Macedonis abnepos sepeliri se iusserat. Nondum autem Francis Michael Palaeologus Constantinopolim eripuerat. Ut appareat circa annum Christi M. CCLX. Hebdomon sive Septimum una cum suo Iohannis Baptistae Martyrio ab urbe CP. procul adhuc abfuisse.

Pluribus argumentis ad rem tam manifestam probandam nobis opus non est. Praestat rationes adversariorum refellere: quos inter Gillius qui Constantinopolim suam nobis reliquit, facile primas tenet; vel potius unus est instar omnium. Qui igitur Gillium refellere potuerit, censendus erit in eo uno omnes eius opinionis sectatores prostravisse. Ac primum verba supra laudata Sozomeni in libri VII. capite XXIV. scribentis, *Theodosium egressum Constantinopoli, cum ad VII. miliare pervenisset, Deum ibi orasse in Iohannis Bapt. Ecclesia a se exstructa:* ita exponit Petrus Gillius in libri IV. de Constantinopoli capite I. *Theodosius egressus unum miliare extra Constantinopolim, in aede Iohannis Bapt. quam ipse construxerat in Hebdomo suburbio, Deum precatus est.* Haeccine est verborum ac sensus Sozomeni expositio, an potius impositio, vel aliorum pro aliis suppositio, πρὸς τῷ Ἑβδόμῳ μιλίῳ γενόμενος, *egressus unum miliare extra Constantinopolim?* An Gillius talem interpretationem aut probavit ipse, aut aliis persuaderi posse speravit? Si haec nobis in veteres Auctores licent, quid non licebit? Pergit Gillius: *Qui nesciunt Hebdomum esse suburbanum Constantinopolitanum, interpretarentur ad VII. miliare Theodosium extra Urbem progressum. At Hebdomum suburbium est ex eodem Sozomeno, quum alibi dicit* (lib. VII. c. XXI.) *Theodosium caput Iohannis Baptistae ex vico Cosilai qui Pantichio Calchedonensis agri loco proximus erat, transtulisse, et posuisse ante Constantinopolim* (πρὸ τοῦ ἄστεως Κωνσταντινουπόλεως) *in loco Hebdomo dicto: quem nos suburbium olim fuisse, nunc intra Urbem esse mox declarabimus.* Haec ille. Est quidem *Hebdomon* Constantinopolis *suburbanum,* cum ab Ammiano praeter ceteros sic appelletur: sed (ut vel nomine suo solo indicat) ab Urbe nihilominus VII. millibus passuum distat: non autem uno milliario ab ea discretum est, sicut Gillio placet: nec umquam Constantinopolis moenibus inclusum fuit. In Defensione Disceptationis meae de Basilicis pag. 339. 340. et sequentibus docui, Latinis Scriptoribus *suburbana,* Graecis προάστεια dici loca, quae V. VI. VIII. X. XII. millibus passuum, itinere etiam diei ab urbibus abessent. Nimirum suburbanorum vel προαστείων (quod maxime notandum) duo sunt genera. Altera enim sunt suburbana proprie dicta, videlicet muris portisque urbium proxima ac paene continua, quae plerique suburbia. recentiores nostri Scriptores *burgos ac forenses burgos* appellant; qualia suburbana sola Gillius agnovit haud dubie, et praeter quae nulla alia videtur nota habuisse; ita ut *Hebdomon,* quia *suburbanum* Constantinopolis nonnumquam vocatum est, urbis Regiae muris proximum, et ab ea uno tantum lapide dissitum, deinde intramuranum factum fuisse crediderit. Altera suburbana sunt late atque improprie sumta, loca scilicet remotiora a moenibus, VI. VIII. X. et amplius milliariis ab urbibus separata: quale est *Hebdomon* nostrum, *suburbanum* Constantinopolis Ammiano dictum, in libro XXVI. ubi

Valens a fratre Imperator est factus. Tale suburbanum Naisi vel Naessi, opidi Daciae mediterraneae, cuius meminit idem in eodem libro c. 5. hisce verbis: *In suburbano, quod appellatum Mediana a civitate* (Naesso) III. *lapide disparatur, etc. Daphnen amoenum et ambitiosum Antiochiae suburbanum* Ammianus in libro XIX. c. 12. Usuardus in Babyla *suburbium Antiochiae* appellat; προάστειον Iohannes Chrysostomus; ἐπίσημον τῆς Ἀντιοχείας προάστειον Sozomenus in libro v. Et Daphne cum templo Apollinis et fonte Castalio, et cum luco Daphnensi ac Basilica Babylae M. XI. stadia seu v. millia passuum aberat ab urbe Antiochia, quae ab eo suburbano cognominata est Antiochia Epidaphnes. *Suburbanum fretum* in libri v. Epigrammate I. nuncupat Martialis mare ad Antium, *Albam* item *suburbanam* in Epigrammate ad Crispum: cum Antium ab urbe Roma itinere diei, Alba XII. milliariis absit. *Decimum* suburbanum Carthaginis similiter dixere, quod tamen (ut ait Procopius) ab ea distabat stadiis LXXVIII. sive milliaribus decem. Supervacuum esset pluribus exemplis rem adeo certam et manifestam confirmare.

Nihil igitur obstat, quo minus *Hebdomon* seu *Septimum* quod VII. ab urbe Constantinopoli millibus distat, *Suburbanum* tamen a Latinis Auctoribus, προάστειον vocetur a Graecis, et πρὸ τοῦ ἄστεως Κωνσταντ. fuisse a Sozomeno dicatur, a quibusdam etiam *ad Constantinopolim*, et *Constantinopoli*: cum veteres et recentiores Scriptores linguae Latinae peritissimi passim ita locuti sint. Diximus supra Gillium ad unum milliarium extra Constantinopolim *Hebdomum* suburbanum et Ecclesiam Iohannis Baptistae gratis et citra ullam auctoritatem posuisse, ut nimirum facilius legentibus persuaderet, *Hebdomon* istud cum Martyrio Iohannis Bapt. aucto pomoerio Urbis moenibus inclusum fuisse. Sed quoniam intelligebat suam hancce de tantula Hebdomi ab urbe Regia distantia opinionem solo nomine satis refelli: novam homo ingeniolus commentus est huius appellationis originem, affirmavitque *a septenario numero suburbiorum, quae nomina retinuerint etiam inclusa in Urbem, Hebdomon dictum esse.* Sed quam confidenter haec asseruntur, tam facile negantur a nobis. Quando enim, aut sub quo Principe adeo promota sunt Constantinopolis pomoeria, ut septem suburbana sua illa suis muris incluserit, et unum ex his septem *Hebdomum* a numero suburbiorum dictam veterem suam appellationem servaverit? An quod anno Christi MCCLX. nondum factum erat, postea praevalentibus Turcis et velut iugulo Imperatorum Orientis cotidie imminentibus fieri potuit, ut Constantinopolis tantis incrementis augeretur, et septem suburbana ista muris includeret? Turcis quidem Constantinopoli dominantibus haec contigisse nemo sanus crediderit. Futile sit his nugis refellendis diutius immorari, cum nullo firmo fundamento nitantur. Postremo Gillius in capite IV. libri v. de Topographia CP. adiicit quae sequuntur: *Suburbium Hebdomum in* VI. *colle fuisse, qui nunc est intra Urbem, ostendit aedes Iohannis Baptistae, quam etiamnum Graeci vulgo vocant Prodromi, maxima ex parte diruta.* Si qua fuit vivo Gillio, seu Francisco I. regnante, si qua est et nunc Constantinopoli qualiscumque Ecclesia sancti Iohannis Prodromi, plane differt ab Ecclesia eiusdem Prodromi et Baptistae in Hebdomo sita, cum VII. ab ea millibus passuum distet, et praeter Patroni appellationem nihil

haec habet cum illa commune. Praeterea Graeci (ut ſunt nunc omnium antiquitatum, omnium fere omnes litterarum ignari) in aſſignando titulo iſtius Eccleſiae Iohannis Bapt. et Prodromi facillime errare poſſunt, fallaci maiorum traditione decepti. Nemo enim veterum quos quidem legerim, Eccleſiae ſancti Iohannis Prodromi Chriſti intra muros Conſtantinopolis ullam mentionem fecit. Guidus quidem Pancirolus de opinione Gillii ſic loquitur: *Gillius nunc intra urbem Regiam eſſe vult Hebdomum in* VI. *colle, et a numero ſuburbiorum Septimum* (ſive Hebdomon) *vocari.* Sed nihil adiicit, ita ut omnino a Gillio diſſentire videatur. Sextum porro iſtum *collem*, in quo Hebdomon ſitum fuerit, et qui una cum Hebdomo poſtea urbe incluſus ſit, omnes ignorant. Iam vero ſi quando incluſum Conſtantinopoli eſſet Hebdomum, non ſolum cum Baſilica ſua Ioannis Baptiſtae et Prodromi, ſed etiam cum reliquis ſuis membris ſimul et ſemel utique eſſet incluſum. Oſtendant ergo nobis qui ita ſentiunt, *in* VI. *colle ſuo* intra Conſtantinopolim cum *Eccleſia Prodromi Tribunal;* oſtendant *Campum;* oſtendant *Palatium Secundianas*, vel ſaltem trium iſtarum Hebdomi partium reliquias ibi aliquas, ſed indubitatas, aliqua certa veſtigia. Hoc Petrus Gillius, et inter Gillii ſectatores Freſnius Cangius, qui noviſſimam Conſtantinopolis Deſcriptionem vulgavit, adeo non fecere, ut ne harumce quidem Hebdomi partium usquam meminerint: quas tamen ſimul cum Hebdomo et Baſilica Prodromi ex ſuburbanis una eademque opera eisdemque ingenioſi alicuius machinia Conſtantinopolim transferri oportebat. Ex his quae ſupra diximus apparet vel caeco, Hebdomon ſive Septimum cum IV. ſuis partibus, quas primi diligenter explicuimus, nimirum cum *Campo*, cum *Tribunali*, cum *Martyrio* vel *Eccleſia Iohannis Baptiſtae*, et cum *Palatio Secundianis*, non modo ſemper extra Conſtantinopolim poſitum fuiſſe, ſed etiam ab Urbe VII. millia paſſuum ſemper abſuiſſe, id eſt ſemper *ſuburbanum* exſtitiſſe, numquam intramuranum; ſemper vere *Hebdomon* ac nominis ſui, et unius eiusdemque, videlicet VII. milliariorum, ab Urbe diſtantiae.] HADRIAN. VALES.

Auguſtum] cf. XXVII, 6 extr. *In modum Apparitoris morigerum* XIV, 11. XVI, 7. XX, 8. W.

4. *Conſtricti rapidis febribus.*] Idem ſcribit Zoſimus in lib. 4. c. 1. niſi quod Valentinianum ſolum febre correptum fuiſſe prodit, idque cum a Nicaea Conſtantinop. peteret. VALES.

Crudo] iracundo et ſaevo c. 5. *Iuventio Siſciano*, in urbe Pannoniae Siſcia (Siſſek) nato. W.

Tamquam clandeſt. praeſtigiis laeſi.] Zoſimus, ὑποψία, inquit, αὐτὸν εἰσῄει ψευδής, ὡς ἐκ τινὸς γοητείας ἐκ τῶν Ἰουλιανοῦ φίλων αὐτῷ σκευωρηθείσης νοσοίη. *Suſpicio quaedam eum perculit falſa, ne ex praeſtigiis amicorum Iuliani, ac maleficis in morbum incidiſſet.* Subiicit deinde Zoſimus viros dignitate conſpicuos eius rei inſimulatos eſſe, ſed induſtria et dexteritate Salluſtii Praefecti Praet. diſcuſſas eſſe calumnias. VALES.

5. *Scotti et Attacotti Britannos aerumnis, etc.*] Ita lib. XXVII. c. 5. *Attacotti bellicoſa hominum natio, et Scotti*, ut hinc vicinam eſſe gentem coniicere liceat. In Notitia quoque Imperii nominantur *Attecotti iuniores, Attecotti ſeniores:* et inter auxilia Palatina *Honoriani Attecotti iuniores.* LINDENBR.

Picti, Saxones, Scotti et Atacotti] De his omnibus vide XXVII, 8. XXVIII, 5. et Mannert Britannien p. 91. W.

Auſtoriani, Mauricaeque aliae gentes.] Inf. lib. XXVIII. c. 6. *Auſturiani his conterminant.* Utrobique legendum videtur, *Auſuriani*, vel *Auſoriani*. Iohannes CP. in Eclogis legationum ex Priſco: Ἐς τὴν Λιβύαν διαβάντα ἐπὶ τῇ πρὸς Αὐσοριανοὺς μάχῃ. Syneſius Ἀσουριανοὺς vocat, Epiſt. LVII. et in Cataſtaſi de Pentapoleos calamitate. LINDENBR.

Gothorum] De hoc populo, cuius prima hic mentio fit, conferri merentur quae monuit Tzſchuckius ad Eutrop. x, 7. p. 766. ſſ. W.

6. *Cauſando quod poſt Ioviani exceſſum, cum quo foedus.*] Non caret res exemplo. Sic enim Fidenates, poſtquam Romulus in terris eſſe deſiiſſet, iterum in Romanos arma moverunt, ac ſi cum Romulo ſaltim, non cum Romanis pacis foedere coiiſſent. Dionyſius Halicarn. lib. III. c. 22. τοῖς παραγενομένοις ἐκ Ῥώμης πρεσβευταῖς πυνθανομένοις τὴν αἰτίαν τῆς ἀποστάσεως ἀπεκρίναντο (Fidenates) μηδὲν αὐτοῖς ἔτι πρᾶγμα πρὸς τὴν Ῥωμαίων πόλιν εἶναι κοινὸν, ἐξ οὗ Ῥωμύλος ὁ βασιλεὺς αὐτῶν ἐτελεύτησε, πρὸς ὃν ἐποιήσαντο τῆς φιλίας ὅρκια. Nec ſecius arbitrati Apuli, et reliqui Latini omnes Anco Marcio mortuo; itaque et agros incendere, praedasque agere ut hoſtes incepere. Turnus quoque Herdonius dicebat, foedus quod Latini cum Tarquinio Priſco icerant, morte illius interveniente ruptum, τὰς συνθήκας, ἃς ἐποιήσαντο πρὸς τὸν πάππον αὐτοῦ (Tarquinium Priſcum intelligit) παραδιδόντες τὴν ἡγεμονίαν, λελῦσθαι λέγων μετὰ τὸν ἐκείνου θάνατον, διὰ τὸ μὴ προσγεγράφθαι ταῖς ὁμολογίαις τὴν αὐτὴν εἶναι δωρεὰν καὶ τοῖς Ταρκυνίου ἐγγόνοις. Dionyſius Halicarn. lib. IV. c. 46. Tale fuit reſponſum Perſei Macedonum Regis, *Foedus cum patre ictum ad ſe nihil pertinere.* Livius lib. XLII. c. 25. Aliaque ſimilia exempla in priſca Hiſtoria, ſaeculi praeſertim medii, in facili eſt obſervare. LINDENBR.

Quae antea ad maiores ſuos pertinuiſſe.] Armenia primo quidem Perſis paruit: eamque Satrapa miſſus a Rege Perſarum adminiſtrabat: poſtea victis ab Alexandro Perſis, in Macedonum ditionem venit, et Syriae Regibus obtemperavit usque ad tempora Antiochi Magni: quo a Romanis ſuperato, Artaxias et Zariadres, cum antea Regis illius in Armenia Satrapae fuiſſent, regnum occupaverunt, ut ſcribit Strabo in lib. XI. p. 531. Almel. Tandem a Parthis regnum illud occupatum eſt, et Parthorum Rex fratrem ſuum Arſacem nomine Armeniis Regem impoſuit, ut colligo ex Procopii lib. 2. Perſ. initio, et ex lib. eiusdem 2. de Fabricis Iuſt. VALES.

CAPUT V.

1. *Naeſſum*] Illyrici urbem XXI, 10. — *Comites* Duces. W.

3. *Aequitius*] quem Ioviani ſucceſſorem quidam propoſuerant c. 1. *Sacramento digreſſus* ſponte. W.

Recinctus eſt.] Recingi dicitur, qui cingulum militare rurſus accipit, quod ἀναζώννυσθαι Graeci vocant. Sic Themiſtius in fine Orat.

Orat. 6. ἀλλ' ἀπαυδῶντα καὶ παρειμένον οἷόν τινα εὐδόκιμον παλαιστρατιώτην ἀνακαλεῖται καὶ ἀναζώννυσι. *Sed fatiscentem et fractum, tamquam magni nominis veteranum revocat, et recingit.* VALES.

4. *Diviso palatio*] urbibus, quibus pro sedibus domiciliisque uterque uterentur. W.

5. *Praefecti* Praetorio; (magistratus civiles.) — *Illyrico*. Deesse videtur praefectus Illyrici orientalis, sed utrumque Illyricum et orientale et occidentale simul administravisse censendus est. W.

7. *Ab Ursacio tunc Magistro Officiorum.*] Magister Officiorum legationes tractabat, unde et sub dispositione sua habebat scrinia sacra, ut legationibus non civitatum solum, sed etiam exterarum gentium responderet. Scrinium quoque Admissionum sub eius erat administratione, ut testatur Imperii Notitia, quo legatos nationum in Consistorium introduceret. Quocirca a Cassiodoro in lib. 6. Epist. 6. *adspectus Regii haud irritus promissor* dicitur, *collocutionis Regiae gloriosus donator, aulici Consistorii quasi quidam Lucifer*. Et paullo post: *Per eum exteris gentibus ad laudem Reip. nostrae ordinatur humanitas, et volentes redeunt, quos maerentes exceperat: per eum quippe legatorum quamvis festinantium praenuntiatur adventus.* Quod sic intelligo. Sub Magistro Officiorum erat schola Agentum in rebus, ex qua schola Curiosi per omnes provincias, et ad limites mittebantur: per eos Curiosos in limite constitutos nuntiabatur Magistro Offic. si qua legatio a barbaris gentibus ad Imp. mitteretur. Nam ut ait Priscus Rhetor in Historia pag. 26. πασῶν γὰρ τῶν βασιλέως βουλῶν ὁ μάγιστρος κοινωνὸς διὰ δὴ τῶν τε ἀγγελιαφόρων καὶ ἑρμηνέων καὶ στρατιωτῶν τῶν ἀμφὶ τὴν βασίλειαν φυλακὴν ὑπ' αὐτὸν τεταγμένων. *Omnium Imp. consiliorum Magister Offic. particeps est, tum propter Veredarios, seu Agentes in rebus, et interpretes, tum ob milites circa palatium excubantes, qui omnes sub illius administratione sunt positi.* Hinc apud eumdem Priscum Legatos Gobazis Regis Lazorum Euphemius Magister Off. in Consistorium induxisse dicitur: et apud Corippum in lib. 3. v. 233.

Legatos Avarum iussos intrare Magister
Ante fores sacras divinae nuntiat aulae,
Orantes sese vestigia sacra videre
Clementis Domini: quos voce et mente benigna
Imperat admitti.

Lucianus de Dea Syria εἰσαγγελέα vocat quem Romani Magistrum Officiorum seu Admissionum. Sic enim ait: ἀπίξεαι δὲ παρ' ἡμέας ἄνευ εἰσαγγελέως. Atque idcirco Magister Offic. ante velum sacri Consistorii stabat: ut praeter Corippum in hoc quem adduxi loco, testatur S. Athanasius in Apologia ad Constantium sub initium, ubi purgat sese, nec umquam nisi honorifice de Constantio apud Constantem verba fecisse asserit: δύναται καὶ Εὐγένιος ὁ γενόμενος μάγιστρος μαρτυρῆσαι· αὐτὸς γὰρ εἱστήκει πρὸ τοῦ βήλου, καὶ ἤκουεν ἅπερ ἠξιοῦμεν αὐτὸν, καὶ ἅπερ αὐτὸς κατηξίου λέγειν ἡμᾶς. *Potest etiam Eugenius, qui tum Magister erat Off. testimonium dicere: hic enim ante velum stabat, et quae petebamus nos, et quae ille nos dicere volebat, audiit omnia.* Eidem Off. Magistro legati exterarum gentium referebant ea, de quibus cum Imp. acturi venerant. Hinc apud Menandrum Pro-

tect. in lib. 8. cum is, qui a Secretis erat Hormisdae Perſarum Regis, legatos Rom. interrogaſſet, ecquid acturi venerant: nequaquam ipſi, ſed illi a Latinis Magiſter Off. dicitur, id enuntiandum eſſe dixerunt. Sed quando in tractationem hanc incidimus, operae pretium facturus mihi videor, ſi et reliquas illius dignitatis partes ſummatim attigero, quo perfectior eius notitia lectoribus ingeneretur. Igitur ſub eius diſpoſitione fuerunt officia Palatina, et Scholae: quod et Rutilius in lib. 1. Itinerarii declarat v. 563.

Officiis regerem cum regia tecta Magiſter,
Armigerasque pii Principis excubias.

Poſterior enim verſus de Scholis Palatii intelligendus eſt: de quibus ad lib. XIV. c. 7. dixi. Idque teſtatur praeter Notitiam Imperii Caſſiodorus in formula Magiſteriae dignitatis lib. 6. et totus titulus in Codice Iuſt. de officio Mag. Off. Prior autem verſus ad officia regiae domus pertinet, quae Magiſter regebat, unde etiam nomen habuit. Graeci quoque ἡγούμενον τῶν ἐν τῇ αὐλῇ τάξεων vocant, ut Zoſimus in lib. 2. et 3. Zonaras in Conſtantio. At Procopius, et Agathias ac Menander μάγιστρον ſeu προεστῶτα vocant τῶν ἐν τῇ αὐλῇ ταγμάτων: quae parum inter ſe differunt. τάξεις quidem proprie ſunt officia, ut in Iuliani et Syneſii Epiſtolis occurrit; et in Gloſſis veteribus, τάξις ἄρχοντος, *Officium. Apparitio.* ταξιώτης, *Officialis.* Inter officia autem quae Magiſtro Off. parebant, primi numerantur Menſores in Notitia Imperii. Hi erant qui hoſpitia ſingulis in palatio militantibus metabantur, ut docet lex 4. et 5. Cod. Theod. de metatis, quae ad Magiſtros Off. directae ſunt. Menſores etiam dici poſſunt, qui menſuras et pondera annonae publicae tractabant: unde et cum cellariis recenſentur in lege ult. Cod. de diverſis off. Peraequatores victualium rerum vocat Caſſiodorus in formula Magiſteriae dignit. Eius enim erat, menſuras et pondera ſpecierum annonar. in urbe Regia conſtituere, ut ibi docet Caſſiodorus. Quo ſenſu Menſores dicuntur in Cod. Theod. lege 1. de Canone frum. urb. Romae; et lege 9. de piſtoribus: et in antiquis Inſcriptionibus. Poſt Menſores ſequuntur in Notitia Lampadarii: quos ſub Magiſtro Off. fuiſſe docet Novella Theod. de Lampadariis, data ad Opilionem Mag. Off. His iungendi ſunt Curſores et Decani: haec enim tria officia coniunctim numerantur in lege ult. Cod. de div. off. Curſores ſunt, qui ante agmen Imp. comitatus praecurrebant, cum Lampadariis ignem ſeu lampadem praeferentibus. De quibus Corippus in lib. 2. v. 293.

— — praenuntius ante
Signa dedit Curſor, poſita de more lucerna.

Horum Primicerius Protocurſor dicitur in lib. 17. Hiſt. Miſcellae. De Lampadariis vide Gloſſarium Meurſii. Decani autem erant, qui faſces Principi praeferebant. Cedrenus enim ait Decanos a Romanis dici τοὺς ῥαβδούχους. De his Chryſoſtomus in Epiſt. ad Hebraeos, Homilia 13. καὶ τῶν λεγομένων δεκανῶν τόπον ἐπέχοντες ἐν τοῖς βασιλείοις: gravi errore Meurſii, qui in Gloſſario hos cum lecticariis illis Eccleſiae qui ſepulturas curabant, confudit; quem refutant verba Chryſoſtomi, et Imp. in lege 2. Cod. de Decanis, Ambroſius in Epiſt. 33. denique Corippus in lib. 3. v. 358. qui et hos ſub Magiſtro Off. fuiſſe ſatis indicat.

— — schola cuncta Palati
Iussa suis adstare locis: iamque ordine certo
Turba Decanorum, Cursorum, in rebus Agentum,
Cumque Palatinis stans Candida turba Tribunis,
Et Protectorum numerus: mandante Magistro
Omnis sacrorum vis adsuit Officiorum.

Ubi et Protectorum scholam sub Magistro Off. fuisse significat: quod notandum est. Sed et lex 2. Cod. de Decanis ad Helionem Mag. Off. dirigitur. Ad haec scrinia sacra sub eius dispositione fuere, ut Notitia declarat: unde in sacris Scriniis militantes apud Magistrum Off. conveniri oportebat lege 12. Cod. de proximis sac. scrin. et totius fere tituli leges ad Magistros Off. scriptae cernuntur. Denique officium Admissionum eis parebat, de quibus supra dixi. Praeter hos Castrensiani ac Ministeriani eius iurisdictioni subiacebant, ut observavi ex lege 3. et 4. de Castrens. quae datae sunt ad Mag. Officiorum. VALES.

Iracundo quodam et saevo] Sic XIV, 5, 6. glabro *quidam* sub vultu latens. W.

9. *Incruenti*] Sic Liv. 8, 29. incruento milite. W.

11. *Equitio aucto Magisterii dignitate.*] Aequitius ex Comite rei militaris Magister militum a Valentiniano factus, postea etiam Consulatum gessit cum Gratiano, anno Domini 374. de quo Hieronymus in Chronico ad annum 373. haec dicit: *Equitius Comes Illyrici iniquissimis tributorum exactionibus ante provincias quas regebat, quam a barbaris vastarentur, evertit.* Aequitius autem in codice Regio fere semper scribitur cum diphthongo, semel in Editione Augustana. In Chronico Alexandr. et Fastis Idatii MSS. Aequitius similiter exaratur, et in Victoris Epitome, ut testatus est Schottus. Zosimus tamen et Socrates Equitium vocant. Αἰκίτιος quidam recensetur eiusdem nominis in Canonibus Ecclesiae Africanae. VALES.

12. *Egentes adminiculis eius.*] Sic primus edidit Gelenius. Anteriores enim Editiones sic praeferebant, *adminiculis in eiusque legationes, etc.* Ego vero cum in codice Regio et Flor. *Tolos.* [et Colbert.] legi viderem, *admiuiculis maenisque:* non dubitavi quin locus hunc in modum restituendus esset, *egentes adminiculis magnis. Iisque leg. etc.* VALES. At vere hoc est specimen supplementorum Castellianorum. Utique non inferciendo tot literas, ultro ex MSS. procedit *egentes adminiculis magnis. Quo legationes* etc. GRONOV.

13. *Tandem denique*] Sic *denique tandem* 17, 12. W.

14. *Vulterium postea Consulem.*] Huius viri nomen primus corrupit P. Castellus, quem ceteri postea sunt secuti. At in Editione Rom. excusum erat *ne Vulterium.* Ego vero cum in codice Reg. *Tolos.* [et Colbert.] *Neulterium* distincte perscriptum offendissem, levi negotio veram scripturam elicui. *Neuterius* in Fastis Idatii dicitur: in Codice Theod. *Neotherius*, quod magis placet. Est enim Graeca vox νεοθήριος. Hic Praefectus Praet. fuit in Occidente sub Valentiniano Iuniore, Consulatu Arcadii I. et Bautonis, ut colligitur ex Cod. Theod. titulo de indulg. crim. et tit. de extraordin. sive sord. mun. et aliis ex locis. Fuerat iam antea Praefectus Praet. Gratiano V. et Theodosio Aug. Coss. ut est in Cod. Theod. de Decurionibus. Consul denique fuit anno

Dom. 390 cum Valentiniano Aug. IV. eique ob hanc dignitatem gratulatur Symmachus in lib. 5. Epist. eodemque anno Praefectus Praet. lege 7. Cod. Theod. de Curiosis. *In veteri Inscriptione Rufii Volusiani scribitur absque adspiratione sic: D. N. VALENTINIANO AUG. ET NEOTERIO CONSS. Praestat igitur hanc scripturam sequi: ut sit Graece νεωτέριος, ut Proterius, Deuterius, et similia.* VALES.

Neotherium postea Cos.] „i. e. Consularem. Sic 28, 2. de Syagrio post Cons. an. 381." REINESIUS. Alio tempore adscripsit: „postea Cons. 390. tamdiu.. supervixit Ammianus." Rursum alio tempore: „Lege *Olybrium*. Melius *Buleforum*, qui Consularis Campaniae A. 365. Ad eum l. 24. Cod. Theodos. de cursu publ. Coss. Valentiniano et Valente AA." W.

Sub patre Cretione] Comite Africae XXI, 7. W.

15. *Partem in Oriente gestorum* huius libri usque ad finem *deinde bella barbarica* cum Alamannis XXVII, 1. Motus Africanos vide XXVII, 9. W.

CAPUT VI.

1. *Procopius*] de quo vide Zosimum IV, 4—8. qui quum non semper consentiat cum Nostro, Reitemeierus tamen maiori fide dignum pronuntiat p. 581. cf. et Gibbonum T. VI. p. 126. ss. W.

Propinquitate principem Iulianum *contingebat*, consobrinus fortasse, ut mater esset soror Basilinae matris Iuliani. v. Ducange Famil. Byzant. p. 49. *A primo gradu eluxit*, laudem prae ceteris meruit. — *Perspicaciter* insigniter.' W.

2. *In Mesopotamia reliquerat*] XXIII, 3. *Ut pro cognitorum ageret textu*, pro conditione rerum. *Si subsidia rei Romanae languisse sensisset* prout res in Persia male fortasse cedere audisset. W.

3. *Ad regenda communia.*] Et hic graecissat Marcellinus. Graeci enim τὰ κοινὰ dicunt Rempublicam, ut Themistius aliique. VALES. Vid. ad XIV, 1, 1. W.

Vero] Haec vox quid sibi velit nescio, et plures libri ignorant. W.

Clavos summae rei gerendae committi] Bene ita in Ms. ut lib. XXI. *Clavos pro fluctuum motibus erigens.* Lib. XXV. *Clavos regendae navis cuilibet periculi socio commiserunt.* Nota est Ciceronis loquendi forma in Orat. pro P. Sextio c. 9. *Quis enim clavum tanti Imperii tenere, et gubernacula Reip. tractare in maximo cursu ac fluctibus posse arbitretur.* LINDENBR.

E medio se conspectu discrevit.] Vulg. *differuit.* haud placet. Lib. XXIX. c. 5. *Insonis gradibus relicto cubili manibus repens et pedibus longius sese discrevit.* Lib. XXXI. *Quindecim millibus passuum a civitate discreti.* LINDENBR.

Cruciabiliter interfectum] XXV. 8. W.

4. *Ad abdita longiusque remota disc.*] Zosimus in lib. 4. c. 4. 5. scribit, Procopium Iuliano mortuo ad Iovianum venisse, eique chlamydem purpuream quam a Iuliano acceperat, (cf. XXIII,

3. W.) tradidiſſe, ac rogaſſe ut militiae ſacramento ſolutus domum reverti ſineretur. Quo impetrato, Caeſaream Cappadociae cum uxore et liberis ſe contulit, ubi multa praedia poſſidebat. Poſt cum Valentinianus et Valens qui hominem ſuſpectum habebant, eum comprehendi iuſſiſſent, ille milites miſſos fruſtratus, in Euxinum Pontum aufugit, et ibi conſcenſa nave ad Tauricam Cherſoneſum delatus eſt. Sed cum incolas ſuſpectos haberet, inde Byzantium noctu profectus, divertit apud quemdam notum ſibi vetuſta conſuetudine: tandemque re cum Eugenio Eunucho communicata, imperium arripuit. VALES.

* *Formae vitae iam fuiſſet pertaeſum.*] Huius loci emendatio debetur Pricaeo, qui iampridem emendavit *ferinae vitae.* Atque ita loquitur Gellius, cuius verba imitari ſolet Marcellinus. Hanc emendationem confirmant MSſ. codices, Regius et Toloſanus, in quibus ſcriptum eſt, *et ferme vitae iam fuiſſent pertaeſum.* * [In Colbertino, *et fermae vita iam fuiſſet pertaeſum.*] VALES.

5. *Ex Palatino milite Senatorem.*] Palatini proprie dicebantur, qui rei privatae et largitionales titulos exigebant, de quibus vide titulum in utroque Cod. de Palat. ſacr. larg. Qui vero in hoc officio militaverant, transactis ſtipendiis inter Senatores ſeu Clariſſimos allegebantur: et quidem inter Conſulares, ut ex lege Theodoſii 19. appsret in Cod. Theod. de Palatinis, et lege ult. eodem tit. Solebant enim, qui poſt laborioſae militiae decurſa ſtipendia loco praemii allegebantur in Senatum, inter Praetorios aut Conſulares allegi, ut onere Praeturae ac Quaeſturae, quae maximis ludorum impenſis gerebantur, immunes forent: quod docet Symmachus in lib. 7. Epiſt. 95. his verbis: *Sed adiicienda eſt ei praerogativa militiae, ut beneficio allectionis utatur. His quippe tantum munia relaxari Divalia ſtatuta voluerunt, quos caſtrenſis honor illuminat. Si igitur et hoc inſigne detuleris, prono curſu inter Conſulares allegetur.* Sic Domeſtici Protectores, cum transactis ſtipendiis exibant, inter Clariſſimos ex Conſularibus allegebantur, nec ad ullas Senatorii ordinis expenſas vocabantur lege 7. et ſeqq. Cod. Theod. de Domeſticis. Huiusmodi allectionum frequentia a Conſtantini M. temporibus coepit, qui innumeros ex omni hominum genere in Senatum allegit, ut ſcribit Nazarius in Panegyr. ad Conſtantinum. Commodus quoque, cum plerosque inter Praetorios allegiſſet, Senatum miſcuit: ut in Pertinacis vita ſcribit Capitolinus. VALES.

6. *Ob ſqualorem vultus*] Fortaſſe *cultus*, ſed nil opus. Alii legunt: ignotus vultu ob ſqualorem et maciem; Gronov. et Erneſti operarum vitio ſqualorVm. W.

Incuſantium multorum] Adſcripſit Reineſius: „Graecismus κατηγορούντων πολλῶν, niſi velis ad *rumuſculos* referre.“ Illud non placet, hoc unice verum. W.

7. *Incentivum*] XIV, 1. *ſocer Petronius* coniugi Valentis nomen fuit Albiae Dominicae. W.

Ex Praepoſito Martenſium.] Praepoſiti a Tribunis diſtinguuntur in lege un. Cod. Theod. de Comitibus et Trib. Schol. et in lege 1. de erogat. militaris annonae, lege 1. de commeatu: et apud Vegetium in lib. 2. cap. 12. denique apud Rufinum in lib. 1. cap. 18. et lib. 2. cap. 5. Hegeſippus tamen in lib. 1. cap. 28. Praepoſitos vertit, quos χιλιάρχους dixerat Ioſephus, et

Apuleius in x. lib. Idem Hegesippus in lib. 2. cap. 14. Galbam Praepositum duodecimi ordinis vocat, quem Iosephus ἡγεμόνα, id est legatum vocat. Eorumdem meminit Athanasius in Epist. ad Solitarios: ὁ μὲν στρατηλάτης σεβαστιανὸς ἔγραψε τοῖς κατὰ τόπον πραιποσίτοις καὶ στρατιωτικαῖς ἐξουσίαις. Hi minori videntur fuisse dignitate praediti quam Tribuni, licet Rufinus hoc ordine eos recenseat, *Tribuni, Praepositi, Comites*. Praeerant autem cohorti perinde ac Tribuni, ut docet Vegetius in citato loco. VALES.

Patricius.] Petronius Patricius dicitur in lege 7. Cod. Theod. de filiis militarium pater Albiae Dominicae, quae Valentis Aug. coniux fuit. Procopium tamen Valentis κηδεστὴν, id est socerum vocat Zosimus in lib. 5. c. 9. (ubi vid. Reitemeier. p. 415. W.) hominem saevum et humanitatis expertem: sed in nomine fortassis error est. Ceterum de Patriciatus dignitate a Constantino M. instituta, quae ceteras omnes anteibat, vide eumdem Zosimum in lib. 2. c. 10. De iis Priscus in Hist. p. 56. ἐν τοῖς πατρικίοις σὺν ἐκείνῳ καταλεγόμενον, οἳ δὴ τὰς ἀρχὰς ἀναβεβήκασι πάσας. *Nomum, qui una cum Anatolio inter Patricios censebatur, quae dignitas ceteras omnes antecedit.* VALES.

Quadruplicibus nexibus vinciebat.] Vetus codex *quadruplici*, ut L. 8. de iure fisci. L. 1. de his qui ex publ. rat. C. quae his Coss. datae sunt. OISELIUS. Petrus Pithoeus tamen ita legi ait in Ms. eodem *quadrupli nexibus vinc.* In Colbert. codice scriptum etiam reperio *quadrupli nexibus*, non *quadruplici*: ita ut forsitan dicere figurate voluerit Ammianus Petronium Patricium socerum Valentis A. eos quos nudare volebat, quadrupli condemnasse. HAD. VALESIUS. Vid. eius praef. p. LVI. W.

8. *Cum ditaretur luctibus alienis.*] Inf. *Ditandus casibus alienis.* Ut Claudian. 4. Cons. Honor. v. 499.

— — *privatis crescunt aeraria damnis.* LINDENBR.

In rabido corde durissimus] ad rabiem usque saevus ac truculentus — *nec reddendae, nec accipiendae rationis* sani consilii vel capiendi vel audiendi *capax*. W.

Invisior Cleandro.] Spartianus in Commodo. LINDENBR.

Cleandro] Praefecto Praetor. *imperatore Commodo* v. Dion. Cass. LXXII, 12. 13. Lamprid. in vita Commodi 6. 7. Tillemont III. p. 108. W.

Sublata vecordia] stulta superbia — *diversas vexasse fortunas* multos exspoliasse, ad paupertatem redegisse. W.

Onerosior Plautiano.] Spartianus et Herodianus in Severo. LINDENBR.

Onerosior Plautiano Praefecto *sub* Sept. *Severo* Dio Cass. LXXV, 14—16. Tillemont III, 97—106. W.

10. *Ubi felicius acciderit fatum*] In Ms. est *adsiderit*. Inde dubitat Ernestius, an legendum sit *adfuerit*, ut 16, 12. si arbitrium adfuerat vestrum. — *Viso quod capi poterat* pollit. W.

12. *Haec, quae maturabat* properabat XVII, 8. *ardenti* anhelanti, cupido perficiendi. — *Impendio tempestivam* admodum opportunam. *Ad Syriam* contra Persas. *Gentem Gothorum ea tempestate intactam*, quibuscum diu bella non gesta, quique inde a Constantino M. et ipsi et filiis adhaeserunt, (iam vero de duo-

bus peregrinis Imperatoribus ad solium evectis non sine indignatione audiverant) *parari* parare se. W.

12. *Clementiorem*] tolerabiliorem. *Aleam periculorum omnium iecit abrupte* ultima experiri temere constituit. W.

Divitenses Tungritanosque iuniores.] Levis variatio lib. XXVII. c. 1. *Divitensibus praesidebat et Tungricanis.* Ut etiam in Notitia Imperii p. 1483. *Sub dispositione viri illustris Magistri peditum Praesentalis, Divitenses seniores, Tungricani seniores.* LINDENBR.

Sollemniter ex more *moraturos* quieturos. W.

13. *Sub consecratione*] religione iurisiurandi, (exsecratione sic XV, 5.). W.

Stipendiis excellentes et meritis.] Usu et lege Castrensi id receptum erat, ut non aequalia cunctis militibus stipendia numerarentur: sed novitiis quidem ac tironibus minora, promotioribus autem mediaque iam in matricula inscriptis maiora: veteranis autem, qui mox dimittendi essent, multo maiora: quo et ipsi sacramento soluti reliquum vitae felicius degere, et posteris suis solatii loco aliquid possent transmittere. In horum autem abeuntium locum milites ordine inferiores succedere solebant, et ampliora stipendia pro loco et gradu suo consequi, ut scribit Procopius in Anecdotis p. 104. Qua autem ratione hae promotiones in militia fierent, docet Vegetius in lib. 2. cap. 21. Igitur qui militiae nomen dabat, postremum legionis locum obtinebat, donec decedentibus subinde aliis atque aliis, ad altiorem gradum paullatim adscenderet. Itaque ut novum et insolitum in Marciano notat Evagrius in principio lib. 2. quod ob eximiam fortitudinem a militari quodam numero adscitus est non postremo loco, ut moris est, sed in locum cuiusdam militis nuper mortui. Idem etiam in militia Palatina, et in Officio Praefecturae Praet. et aliorum iudicum ad exemplum armatae militiae observabatur: quod divinum institutum non immerito Vegetius appellat. VALES.

14. *Utque condictum*] uti convenerat. cf. XX, 1. et omnino de hac voce Gronov. in Obss. p. 15. *ubi excanduit radiis dies* quaesite pro *primo mane.* W.

Anastasianas balneas] Quae in regione U. C. P. IX. erant, ut in eius Descriptione veteri habetur. LINDENBR.

Anastasianas balneas a sorore Constantini cogn.] Anastasia Constantii Chlori filia, Constantini Magni soror, Balliano Caesari nupsit, ut legitur in Excerptis de Constantino, quae cum hac nostra Marcellini Editione vulgavimus. Ab eius nomine dictae sunt balneae Anastasianae Constantinop. in regione IX. urbis. At Sozomenus in lib. 6. cap. 9. Anastasianas et Carosianas balneas ab Anastasia et Carosia Valentis filiabus ita appellatas esse prodit: quem secutus est Nicephorus et Auctor Chronici Alexandr. Ceterum hunc Procopii processum ex Anast. balneis egregie describit Themistius in Orat. IX. VALES.

Ubi locata noverat signa] duas illas legiones castra habere. W.

Societate coita nocturna.] „Hinc cum Idacius in Fast. Consular. vocat latronem nocturnum, hostem publicum, addens Coss.

Valentiniano et Valente intra urbem Conſtantinopolin die 4. Kal. Oct. apparuiſſe." Reineſius. W.

Ut Praetoriani quondam poſt Pertinacis necem licitantem Imperii praemia Iulian.] Spartianus in Didio Iuliano c. 2. *Poſteaquam in caſtra ventum eſt, quum Sulpiciano Praefecto Urbi, ſocero Pertinacis, concionante ſibique Imperium vindicante, Iulianum e muro nullus admitteret, primum Iulianus monuit Praetorianos, ne eum facerent Imperatorem, qui Pertinacem vindicaret, — ſane quum vicena quina millia militibus promiſiſſet, tricena dedit.* LINDENBR.

Attenti ad omne compendium] quantum pecuniae promiſſurus eſſet. W.

15 *Subtabidus*] exſanguis. *Paludamento — tunica.* Cf. Salmaſ. ad Scrr. Hiſt. Aug. T. I. p. 1043. *A calce in pubem a* pedibus ad femora. W.

In paedagogiani pueri ſpeciem.] Lib. XXIX. c. 3. *Adultus quidam ex his, quos paedagogianos appellant.* De his ſatis iam ab aliis dictum eſt ad Taciti Annal. lib. XV. LINDENBR.

Purpureis opertus tegminibus pedum.] Faſtus hic erat Impp. Romanorum, ut purpurae ac muricis uſum Auguſto tantum ac principali cultui convenire putarent. Quemadmodum igitur indumenta reliqua hoc colore ſuperbirent, ſic ipſa quoque pedum tegumenta; de quo ritu optime Corippus lib. II. v. 104. ſſ.

Purpureo ſurae reſonant fulgente cothurno,
Cruraque puniceis induxit regia vinclis,
Parthica Campano dederant quae tergora fuco,
Qui ſolet edomitos victor calcare tyrannos
Romanus Princeps, et barbara colla domare,
Sanguineis praelata roſis, laudata rubore,
Lectaque pro ſacris tactu molliſſima plantis.
Auguſtis ſolis hoc cultu competit uti,
Sub quorum eſt pedibus Regum cruor: omne profecto
Myſterium certa rerum ratione probatur.

Eum habitum creſcente luxu mox etiam Papa Rom. et Patriarcha CP. ſibi vindicarunt, *ἐκ προστάγματος τοῦ ἁγίου μεγάλου Κωνσταντίνου*, ut ait Theod. Balſamon in Explicatione Concilior. Ioh. Curopalates, magnus Drungarius Viglae, in Hiſtoria Iſaaci Comneni, pag. 129. *Aggreſſus eſt etiam* (Patriarcha) *cocco tincta induere calciamenta, antiqui ſacerdotii morem hunc aſſerens, et oportere his uti novum quoque Archiepiſcopum. nam inter ſacerdotium et regnum nihil intereſſe, vel admodum parum.* Scitum autem ac prudens hic Baſilii Imp. monitum eſt, in Exhortationibus ad Leonem fil. cap. LXIII. Πορφύρα δέ σε κοσμήσει, ἐὰν ἡ σωφροσύνη ταύτῃ συνεπανθήσει. καὶ τῶν ποδῶν σε τὸ ἐρυθρὸν τιμήσει ὑπόδημα, ἐὰν αὐτοῖς τὴν φλόγα τοῦ τύφου καταπατήσεις. ἐκεῖνα μὲν γὰρ πρόσκαιρόν σοι τὴν βασιλείαν χαρακτηρίζει. ταῦτα δὲ καὶ τῆς αἰωνίου κολάσεως ῥύσεται, καὶ τὴν ἀθάνατόν σοι προξενεῖ βασιλείαν. LINDENBR.

Ut in theatrali ſcena ſimulacrum.] Zoſimus lib. IV. c. 5. (ubi v. Reitemeier. p. 581. W.) ἐθεῶντο Προκόπιον ὥσπερ ἀπὸ σκηνῆς βασιλέα σχεδιασθέντα. LINDENBR.

Simulacrum inſigne per aulaeum velum theatro obtentum vel *mimicam cavillationem*, machinationem, praeſtigias, quibus

oculi fallerentur. cf. xxx, 4. et Solinum c. 5. „In Sicilia primum „inventa comoedia eft: hic et cavillatio mimica in fcena ftetit. „quem ad locum vide fis Salmafium p. 76." W.

16. *Dehoneftamentum honorum*] ὀξύμωρον. *Ancillari adulatione* xvi, 2. Adumbatum fortaffe ex Salluftio in fragment. p. 220. Bipont. cf. et Trebell. Pollionis Claudium cf. 5. et ibi interpretes. — *Proceffit in publicum* urbem ingreffus eft. *Erectius* confidentius. W.

Quae metuentes ne a tectis faxis conflictarentur, galearum criftis aptabant.] Sic Herodianus in libro II. c. 6. de Iuliani A. per urbem Romam proceffu loquitur, et milites Didii Iuliani a caftris Praetoriis Urbem ingreffos, capita fua fcutis texiffe prodit.* VALES.

17. [*Huic timidius incedenti.*] In MSS codicibus cum Colbertino, tum his quos P. Pithoeus perlegit, legitur diferte *intimidius* eodem plane fenfu. Nam ut Propertio *intactus cupidinibus* pro *tactus* dicitur; Plauto *clunes infracti* pro *fracti*; Velleio in libro II. c. 37. fimiliter *Tigranes Luculli armis infractus*, pro *fractus*: ita *intimidus* pro *timidus*, et *intimide* ab Ammiano Marcellino ufurpatur pro *timide*.] VALES.

Sepulta iam dudum negotia.] Id eft, taciturnitate fopita. Iuftinian. L. 5 Cod. de annal. except. *Vel fententiis definitivis, aut transactionibus decifa. Novell. Theod. Tit. 2. pag. 524. Ubi idem Imp. *refufcitare lites* dixit, ut Ammian. *excitare.** LINDENBR.

[*Sepulta iamd. negotia, et redivivas tabulas debitorum.*] Notat P. Pithoeus ad oram Ammiani fui, in veteribus Ammiani libris quos legit, fcriptum fe reperiffe, *rediv. nebulas debitorum.* Idem quoque diferte fcriptum inveni in codice Colbertino: quae fcriptura vulgatae praeferenda eft haud dubie. *Nebulas debitorum,* vel nebulofa debita metaphorice appellavit Marcellinus debita obfcura, et diuturnitate temporis tamquam tenebris aut nebulis operta, longa tecta caligine, ob idque ignota.] HAD. VALES. An ergo quum Macrobius libro I. commentarii in fomnium Scipionis fcribit *in prima fomni nebula*, quum Petronius notat in muliere *nebulam lineam*, refpectu obfcuritatis, et tenebrarum accipi debent, et non tenuitatis, quae nihil haberent folidum et fubfiftens. Nimis plene haec in commentariis doctioribus enarrata funt. Immo apud noftrum initio libri 14. quum dicuntur *per fufpicionum nebulas aeftimati quidam noxii*, utrum opertae nebulis, an vanae et nulla foliditate nixae erant? GRON. cuius etiam vide Praef. p. XXIII. W.

Redivivae tabulae.] Παλίνζωον χρέος. Contra vero, *Tabulae novae,* χρεῶν ἀποκοπαί. Gloffar. LINDENBR.

18. *Tribunal idem adfcend.*] Zofimus in huius hiftoriae narratione IV, 6. τὸ πρὸ τῆς αὐλῆς βῆμα appellat. Eft ergo illud Tribunal purpureis gradibus ftructum, quod iuxta Curiam locatum erat in regione 2. ut legitur in Defcriptione urbis Conftantinop. Nam Curia ipfa fita erat e regione Palatii, tefte Zofimo in lib. 5. c. 24. Hinc Suidas in v. στήλη Tribunal Palatii vocat. VALES.

Timeretur filentium] tamquam malum omen. — *Implicatior* impeditior, timidior. — *Clariffimorum* Senatus principum. *Peffimo* fcelerato *pede.* W.

20. *Adramyttenus Andriſcus degenere.*] Sup. in lib. XIV. c. 11. extr. De reliquis quorum hic mentio, abunde Hiſtoriae Augg. Scriptores agunt. LINDENBR.

De genere] Ita cod. Colbert. et ed. Roberti Stephani. Ceterae edd. male *degener*. Vid. Hadr. Valeſ. Praef. p. LVI. W.

Emeſa] Syriae urbe. v. Salmaſ. ad Vopiſci Aurelian. c. 25. *Heliogabalus* exivit. v. Lampridium in eius vita. Tillemont III, 434. — *Alexander* Severus *cum Mamaea matre confoſſus eſt.* Iul. Capitolin. in Maximino 7. 8. Lamprid. in Alexandro 61. — *Superior Gordianus* pater *in imperium raptus* Iul. Capitol. c. 8. *Vitam laqueo ſpiritu intercluſo profudit* ornatius ſcilicet Capitolino c. 16. *laqueo vitam finivit.* W.

CAPVT VII.

1. *Intra regiam apparebant, aut parere deſierant.*] Virgil. Aeneid. 12. v. 849. *ſaevique in limine Regis Apparent.* ubi Servius: *Apparent, id eſt, praeſto ſunt; unde etiam Apparitores conſtat eſſe nominatos.* Tertullianus Apologet. cap. 13. *Quo differt ab epulo Iovis ſilicernium? a ſimpuvio obba? ab Haruſpice pollinctor? nam et Haruſpex mortuis apparet.* LINDENBR.

Qui intra regiam apparebant] miniſtri. *Parere* apparitores eſſe. *Quique coetu militarium nexi ad pacatiora iam vitae diſceſſerant* exauctorati milites. *Omnia tutiora praeſentibus*, ubique tutiores ſe eſſe, quam Conſtantinopoli. W.

2. *Sophronius.*] Caeſarea Cappadociae oriundus, ut indicat Baſilius Magnus in Epiſt. 332. ad eumdem. Fuit Praefectus urbi Conſtantinop. Exſtatque ad eum Gregorii Nazianz. Epiſtola hoc titulo, σωφρονίῳ ὑπάρχῳ. Poſtea Magiſter Officiorum creatus eſt, ut indicant Baſilii plures Epiſtolae, σωφρονίῳ μαγίστρῳ. VALES.

Vaporatis aeſtibus Ciliciae.] Intolerabilem in Cilicia aeſtum fuiſſe teſtatur Hieronymus in Epiſt. ad Rufinum: *Cum me Thracia, Pontus atque Bithynia, totumque Galatiae et Cappadociae iter, et fervido Cilicum terra fregiſſet aeſtu: Syria mihi velut portus occurrit.* Q. etiam Curtius in lib. 3. c. 5. *Et tunc*, inquit, *aeſtus erat, cuius calor non aliam magis quam Ciliciae oram vapore Solis accendit.* VALES.

Ad Antiochiae perc. ſedes.] At Socrates in lib. 4. cap. 2. et 5. et poſt eum Sozomenus in lib. 6. cap. 7. Valentem Antiochiam veniſſe ſcribunt hoc anno, metu ne tricennales indutiae violarentur a Perſis: et in ea civitate aliquamdiu commoratum eſſe. Sed Marcellini in hac parte potior eſt auctoritas; cui ſubſcribit Libanius de vita ſua. VALES.

Antiochiae ſedes] nam haec ſecunda ab Conſtantinopoli regia imperatorum Orientis erat. W.

Avertit Galatiam] perſuaſit ut in Galatiam properaret. *res adhuc trepidas* nondum firmas atque ſtabiles *arrepturum*, ſubito compoſiturum. W.

3. *Subditivos quosdam oſtentans.*] De quibus Themiſtius in Orat. IX. ad Valentem pag 205. τὰς ἀτόπους φήμας, καὶ τοὺς ἀγγέλους τοὺς ἐκ τῶν προαστείων κεκονιαμένους, τοὺς μὲν ἐξ ἰλλυ-

ριῶν, τοὺς δὲ ἐξ ἰταλίας, etc. Subiicit deinde, legationes ementitas diversarum gentium et provinciarum in Consistorium introductas esse. VALES.

Subditivos subornatos quosdam *ostentans* in medium producens. W.

4. *Nebridius in locum Sallustii Praef. Praet.*] Zosimus idem scribit: Νευρίδιον, ᾧ τῆς αὐλῆς μετὰ σαλούστιον παρέδωκαν ἀρχήν, etc. Hic Nebridius paullo post in carcere mortuus est, ut videtur indicare Themistius in Orat. IX. his verbis: τοῖν δ' ἀρχόντοιν τοῖν κορυφαίοιν ὁ μὲν τεθνηκὼς ἠπιστεῖτο· ὁ δὲ ζῶν ἐπιστεύθη τεθνάναι. *E summis vero magistratibus alter qui erat vere mortuus, non credebatur; qui vivebat, mortuus putabatur.* Hi enim summi magistratus alii esse non possunt, quam Nebridius Praef. Praet. et Caesarius Urbi Praefectus. Quorum Nebridius quidem cum brevi post abiisset e vita, adhuc vivere fingebatur, ut litteris eius nomine inscriptis abuteretur Procopius. Quod ex Marcellino quoque nostro confirmari videtur. Subdit enim: *Et Nebridii litteris adhuc clausi violenter expressis.* VALES. Vid. de Nebridio Ind. I. W.

In locum Sallustii.] *Salutii* legitur in codice Regio [et Colbert.] et in Augustana Editione. Et ita quoque in principio huius libri, et in lib. 23. 24. et 25. codex Regius semper, et interdum Editio Romana praeferunt. Quid, quod et Eunapius in Maximo p. 106. Commelin. Σαλούτιον appellat? Hic sub Iuliano quidem Praefectus Praet. Galliarum fuerat, itemque sub Ioviano. Postea vero divisione Imperii inter Valentinianum ac Valentem facta, Praefectus Praet. fuit per Orientem, donec Nebridius in eius locum suffectus est, Valentiniano et Valente Coss. Orta deinde Procopii tyrannide, cum Nebridius ab eo comprehensus fuisset, Salustius iterum Praefectus Praet. Orientis a Valente factus est, ut testatur Eunapius in Maximo. Tandem Lupicino et Iovino Coss. Valens cum adversus Gothos exercitum moturus esset, Marcianopoli degens Auxonium Praefectum Praet. constituit, Salustio ob senectutem remoto, qui iam secundum eam potestatem gesserat, ut scribit Zosimus in lib. 4. c. 10. et Eunapius in Maximo p. 109. Commelin. his verbis: τῷ γοῦν Σαλουστίῳ τὴν ἀρχὴν παραλύσας, Αἰξόνιον ἐπενόησε τοῖς τῆς αὐλῆς ἔργοις. scribe Αὐξόνιον ἐπέστησε, etc. Ceterum hic Salustius cum unico l in codice Regio et Editione Rom. semper scribitur, ut observavi. Iulianus quoque et Zosimus, Socrates, Suidas, aliique Σαλούστιον appellant. VALES.

Factione Petronii] Reinesius adscripsit: „Haec verba traiicienda sic: confestim factione Nebridii Nebridius etc. vel, praefectus factione Petronii in vincula compinguntur. v. Zosim. 4.“ W.

Phronemius] cf. c. 10. — De *Gomoario* et *Agilone* vid. Ind. I. — *Ut docuit exitus* c. 9. W.

5. *Iulius Comes*] postea Magister equitum XXXI, 16. — *Nebridii adhuc clausi* mortui adeo in custodia. W.

6. *Exambita*] pro simplici *ambita*, ut exabusus pro abusus 25, 7. Infra c. 10. §. 7. idem Araxius *ambitu* praefecturam adeptus dicitur. W.

7. *Ut usu venire contingit*] Mira profecto tautologia, cuius tamen similes attulit Thomas Wopkens. in Miscellan. Observatt. T. VII. p. 381. sq. W.

9. *In unum sitae*] uno eodemque campo castra metatae. W.

10. *Recordatio*] immo vero *memoria:* W.

Puellae] Constantiae. *Insignia principalis habitus* purpureas vestes aliaque ornamenta Augustae dignitatis. cf. infra c. 9. W.

11. *Capessendum*] sollicitandum. *Petulantiam.* Reinesius: „An Petulantium?" *Aureos nummos ad vultum novi Principis effigiatos* quales et nunc in numothecis visuntur. De voc. *effigiatus* vid. ad Gellium 17, 10. *Aequitius* Magister equitum c. 5. W.

12. *Per ripensem Daciam.*] Duae sunt Daciae in regionibus Moesiae et Dardaniae; quarum altera supra Danubium, ideoque *Ripensis:* altera trans Danubium, et *Mediterranea.* Ut *Noricus Ripensis supra Danubium, et Noricus Mediterranea,* in veteri Notitia regionum. Rufus Fest. *Traianus Dacos sub Rege Decebalo vicit, et Daciam trans Danubium in solo barbarico provinciam fecit, quae in circuitu habet decies centena milia passuum. Sed sub Gallieno Imp. amissa est, et per Aurelianum translatis exinde Romanis, duae Daciae in regionibus Moesiae ac Dardaniae factae sunt.* LINDENBR.

Per Succos] XXI, 10. 13. W.

Appellant Acontisma.] Infr. lib. XXVII. c. 4. et Antoninus in Itiner. p. 321. Wesseling. [quem vide sis etiam p. 603. W.] *Iter quod ducit a Dyrrachio per Macedoniam et Thraciam Byzantium usque — Neapoli, Acontisma, Topinco.* LINDENBR.

13. *Gallo-Graeciam*] supra Galatiam, quod idem est. Cf. Zosim. 4, 7. *Iovii et Victores* XXV, 7. W.

14. *Mygdum acceleravit.*] Videtur intelligi opidum, quod Mideum dicitur in Tabula Peutingerorum sic: *A Nicaea Agrillo m.* 24. *Dorylaeo* 35 *transis Sangarium fl. Mideum* 25. Ptolemaeus δορύλλειον et μιδάειον vocat Phrygiae opida. Ad hanc porro expeditionem Procopii pertinent haec Eunapii verba: ὁ δὲ προκόπιος τοὺς χαριεστέρους ἀναλαβὼν ἐπὶ τὸν βασιλέα οὐάλεντα διὰ Φρυγίας συνήπτετο. Citat Suidas in χαριέστερος. VALES. Cf. XXII, 8. Wesseling. Itiner. p. 678. et Mannert Kleinasien III, 94. W.

15 *Si norat*] an nosset? W.

Eumque porrecta dextera suaviatus.] Hic suaviandi mos celeberrimus fuit apud veteres, ut manum ad os latam deinde porrigerent. Dio in lib. 64. de Othone: φιλήματά τε ὡς ἑκάστοις διὰ τῶν δακτύλων ἔπεμπε. Quod Tacitus in I. Hist. c. 36. sic dixerat: *Nec deerat Otho protendens manus, adorare vulgum, iacere oscula.* De eodem more Libanius in Orat. περὶ προστασιῶν, cum dicit, καὶ τιμῶν τοῖς διὰ χειρῶν φιλήμασι. Denique Hieronymus in Epist. ad Pammachium contra Iohannem: *Salutataque,* ait, *et voce et manu Ecclesia, etc.* Quod osculorum genus nescio cur divinum vocet Lipsius in lib. 2. Electorum. Nam in privatis quotidianisque salutationibus et olim usurpatum est, ut dixi, et nunc sollemni usu receptum est. VALES. Respexit Lipsius ad verbum *adorare,* quod uti proprie de veneratione Deorum usurpatur, ita tamen nec de hominibus insolitum est. v. locum nostro geminum Tacit. Hist. 1. 36. *Otho protendens manus adorare vulgum.* W.

16. *Cana Romanorum fides.*] Virgil. Aeneid. 1, 292. *Cana fides et Vesta.* ubi Serv. *Canam fidem dixit, vel quod in canis hominibus invenitur, vel quod albo panno involuta manu et*

sacrificabatur, per quod ostenditur, fidem debere esse secretam. °Prudentius Hamartigenia 862. *Tunc postliminio redeuntem suscipit alto Cana fides gremio.* Inde Symmach lib. 4. Epist. 42. *Alba velamina, non segmentati amictus fidem vestiunt.*° LINDENBR.

Cana fides] Servius ad Virgilii Aen. 1, 292. ex Horatii Od. 1, 35. 22. exponit *albo panno involutam*, simplicius vero *priscam, antiquam*, quod et huc optime quadrat. W.

Pro ignotis tot suorum consurrexisse mucrones] imperatores barbaros a popularibus tamen fortiter fuisse defensos. — *Pannonius* Valens *degener*, infimae sortis W.

Labefactans cuncta.] In codice Regio, [et Colbert.] et in Editione Aug. legitur *aliefactas cunctas.* Unde suspicor legendum esse, *labefactans cunctos et proterens.* VALES.

Culminis summi prosapiam] me genus ducentem a Constantinis. W.

Ut rapiat aliena, sed in int. mai. avitae.] Haec verba tam in exemplari Regio [et Colbert.] quam in Augustana Editione desunt, et a Sig. Gelenio ex coniectura, ut opinor, adiecta sunt. Poterat tamen minori negotio locus sic restitui: *Sequimini culminis summi prosapiam, ut restituatur, arma iustissima commoventem.* VALES.

17. *Signorum apicibus aquilisque submissis.*] Quod apertissimum signum est defectionis et deditionis: unde apud Lucanum in VI. miles quidam Caesarianus ait v. 242.

Pacem gladio si quaerit ab isto.
Magnus, adorato submittat Caesare signa.

Cuius moris illustre exstat exemplum apud Zonaram in Gallieno, ubi ait signiferum Macriani casu quodam prolapsum inclinasse vexillum: quod ceteri signiferi conspicati, cum causam ignorarent, suspicati sunt illum deditione facta Imperatori signum submisisse: statimque ipsi signis omnibus submissis Gallieni Aug. nomen acclamaverunt. Similis prope casus refertur ab Orosio in lib. ult. de Mascizele: *Signiferum*, ait, *quemdam gladio percussit in brachio, eumque manu debilem ipso vulnere coegit inclinare vexillum. Quo viso, reliquae cohortes deditionem iam fieri priorum existimantes, certatim se Mascezili signis tradidere conversis.* Denique Pacatus in Panegyrico ad Theodosium c. 36. *Quanto melius*, inquit, *manus illa consuluit, quae submissis precabunda vexillis petiit veniam necessitatis, et terram osculis premens*, etc. Omitto Velleium in lib. 2. c. 85. ubi de pugna Actiaca. VALES.

Barritum] XVI, 12. W.

CAPVT VIII.

1. [*Rumitalca Tribunus, etc.*] In codice Colbertino nunc *Rumith.* nunc *Rumitalica* corrupte scriptum reperio. Hic autem ex Tribuno Curae Palatii Procopii, qui et Nicaeam occupavit, et Valentem Aug. a Chalcedonis obsidione discedentem paene circumvenit: haud dubie natione Thrax fuit, ut nomen eius indicat.

Nam *Roemetalces Thraciae Rex*, socius et amicus Augusti, a Velleio Paterculo in libro II. c. 112. et a ceteris Historicis Graecis Latinisque memoratur. *Rhoemetalces* iste Ῥυμητάλκης a Dione vocatur in libro LIV. c. 20. 34. et sub Augusto patruus et tutor filiorum Cotyos fuisse dicitur: et in libro LV. c. 30. Ῥυμητάλκης Θρᾷξ nuncupatur. *Rumetalces* autem vel *Rhymetalces*, et *Roemetalces*, ac *Rumitalca* unum idemque nomen est. Quippe *υ* Graecum saepe Latini in *oe* vertunt, ut ex Μυσία fecerunt *Moesiam*: quin et pro *u* posuerunt *oe*, et pro muris dixerunt *moeros*, unde *pomoerium* quasi postmurium.] HAD. VALES. Magnus tamen etiam hodiernis antiquariis labor pergit esse huius regis nomen; de quo tamen quum verissime annotaverit Valesius, rideri merentur qui quoniam in nummis perpetue occurrit ΡΟΙΜΗΤΑΛΚΗΣ, inde in scriptoribus appellationem Rhymetalces vel Ῥυμητάλκης pro auctoritate iubent exsulare contra tantam tamque certam veritatem librorum vetustorum. GRON.

Cura Palatii] v. Ind. II. v. Cura. — *Permisto* communicato *cum militibus ad Drepanum, nunc Helenopolin*, a matre Constantini M. Mannert Kleinasien III, 583. W.

2. *Vadomario, ex Duce*] Phoenices XXI, 3. XXXIX, 1. et rege olim Alamannorum. v. Ind. I. W.

Est autem Sabaia ex ordeo et frumento in liquorem conversus paupertinus in Illyrico potus.] Confirmat haec Ammiani verba Hieronym. lib. VI. cap. 19. in Esaiam: Ζῦθον, *quod genus est potionis ex frugibus aquaque confectum, et vulgo in Dalmatiae Pannoniaeque provinciis, gentili barbaroque sermone appellatur Sabaium.* Cerevisia nimirum et alia potionum genera pro mutatione provinciarum nomina quoque mutant. Quae hodie *Biera* in omni Teutonum natione dicitur, ea erat olim *Cerevisia* in Gallia, nomine ibi nato, re cum aliis nationibus communi. Et quae Danis et Suecis *Oel*, Scottis *Hel*, ea *Celia* erat Hispania. Florus lib. II. cap. 18. *Celiae, sic vocant indigenam ex frumento potionem.* De Numantinis loquitur, de quibus etiam Oros. lib. V. cap. 7. *Subito portis eruperunt, larga prius potione usi, non vini, cuius ferax is locus non est, sed succo tritici per artem confecto, quem succum a calefaciendo Celiam vocant.* *Iohan. Saresberiens. Epist. 85. *Caelia, quae a nostratib. usu vulgari cerevisia nuncupatur.** De huiusmodi potionibus etiam *Ditmarus Episcop. lib. 7. pag. 90. (p. 214. ed. meae. W.) *Quia defecit aqua, medone exstinguunt.** Plinius lib. XXII. cap. 25. Herodotus lib. II. c. 77. Diodorus Sicul. lib. V. c. 34. Cassianus Bassus de Agricult. lib. VII. cap. 34. Columella lib. X. L. 9. ff. de tritic. vin. oleo. Iulianus in Epigram. Antholog. lib. I. cap. 95. Aliaque incognita potionum nomina Gregorius PP. enumerat lib. V. Epist. 37. ad Eulogium Episc. Alexandrinum. *Quia colatum ac iuritheum non libenter bibo; praesumens cognidium requiro, quod in hac urbe post multa, tempora vestra innotescere transacto anno sanctitas fecit. Nam nos hic a negotiatoribus nomen cognidii et non substantiam comparamus.* Quale etiam illud, quod in veteri Glossar. *Curmen*, Ζῦθος ἀπὸ σίτου.* *Caraenum* Augustin. lib. 2. de Morib. Manich. pag. 176. Appius locis permultis, Apicius lib. 5. *Sic *Medo* iam olim fuit Germanis, et praesertim Septemtrionalibus populis usitatissimus: cuius mentio in Concilio Triburiensi Poenitentiali Rom. Ditmaro Episcop. Mers-

burg.* Athenaeo ex Polyb. Deipnos. lib. 1. pag. 16. *Prisco Soph. in Eclogis Historiae Gothicae pag. 42. Ἐχορηγοῦντο δὲ ἡμῖν κατὰ κώμας (τῶν Σκυθῶν) τροφαὶ, ἀντὶ μὲν σίτου κέγχρος, ἀντὶ δὲ οἴνου ὁ μέδος ἐπιχωρίως καλούμενος, ἐκομίζοντο δὲ καὶ οἱ ἑπόμενοι ἡμῖν ὑπηρέται κέγχρον, καὶ τὸ ἐκ κριθῶν χορηγούμενον· πόμα, κάμον οἱ βάρβαροι καλοῦσιν αὐτό. *Ubi et illud de Camo notendum: quamquam vocem eam apud Apicium lib. 3. legimus, et Ulpian. lib. 9. ff. de tritico, vino, oleo leg. Ut vel hinc pravis emendationibus renuntient, qui locum Iurisconsulti de vitio suspectum habent. *Errant enim insigniter, et dum eorum laudator existit, erroris in partem venit V. Cl. Iacob. Menochius Praesumpt. lib. 4.* At vero Graecis *medo* est hydromel. vel χουμέλη, ἀπὸ τῆς χύσεως τοῦ μέλιτος, apud Zonaram in Schol. ad Canon. Apostolor. 3. Et *pomatium, piratium*, Hebraeorumque *sicera*, ex Hieronymo aliisque Scriptoribus nota satis. LINDENBR.

Ex ordeo vel frum. in liq. conversus.] *Conversis* scribendum videtur. Hic autem potus *ex ordeo vel tritico, quem Sabaiam vocabant, usitatus erat in Pannonia maxime. Unde Valens utpote Pannonius, ortus Cibali opido,* Sabaiarius vel* Sabiarius (sic in Reg. codice [et Colbert.] ac in Editione Rom.) per ludibrium vocabatur. Eumdem Pannoniorum potum fuisse testatur et Dio in lib. 49. c. 36. Ait enim Pannonios victu durissimo uti, nec vinum oleumque nisi admodum rarum habere: ordeum enim ac milium esui simul ac potui illis esse. VALES. Plura de cerevisiis qui nosse cupit, adeat Iunii Animadversa p. 132. Meibomii singularem libellum de cerevisia 1688. Helmst. editum, et Fabricii Biblioth. antiquar. p. 881. ed. Schafshaus. W.

3. *Munitorum*] obsidentium. W.

Per Sunonensem lacum.] Sic Accursius et Gelenius ediderc, [et ita habet Colb. Ms.]. Sed in Editione quidem Rom. *Simonensem;* in codice autem Regio *Sumonensem* legitur. Videtur porro hic Sunonensis lacus idem esse qui Ascanius a Geographia dicitur, iuxta Nicomediam. Evagrius in lib. 2. cap. 14. Hist βοάνην λίμνην nuncupat haud procul Nicomedia. VALES. Cf. Gronov. in Praef. p. xxx. Mannert Kleinasien III, 572. W.

Flum. Galli sinuosos amfractus.] Gallus fl. in Phrygia est, teste Strabone, et Stephano, et Ovidio in Fastis. Sed de huius sinuosis amfractibus nihil legi. Fuit quidem Draco fl. iuxta Helenopolim in Bithynia ita flexuosus, ut vicies a viatoribus traiceretur in Bithynia, teste Procopio in lib. 5. de Fabricis. VALES. Cf. Mannert Kleinasien III, 572. et 575. W.

4. *Lupicinum ab Oriente.*] Hic a Ioviano promotus fuerat Magister militum per Orientem, ut supra retulit Marcellinus. Idem videtur esse, qui a Constantio Magister armorum per Gallias datus est Iuliano Caesari, de quo Marcellinus in lib. xx. Iulianus postea cum Imperator creatus esset, eum ut suspectum in custodia habuit. Sed mortuo paullo post Constantio, non modo liberavit, sed etiam eius opera usus est. Idem cum strenuam operam Valenti navasset Procopiano bello, Consulatum meruit in sequentem annum: quo anno Libanius ei Antiochena in urbe panegyricum dixit, ut scribit ipse in vita sua p. 54. (Reisk. 1. p. 108.) ubi inter cetera eum vocat τὸν στρατηγὸν πολλοῦ μὲν ἄξιον Ἰουλιανῷ γενόμενον, πολλοῦ δὲ ὄντα τότε τῷ βασιλεῖ, φοβερὸν μὲν πολεμίοις.

Et paullo post: *παρὰ μὲν γὰρ τοῦ κρατοῦντος ἦν αὐτῷ τὸ ἐν ὑπάτοις εἶναι, παρ᾽ ἐμοῦ δὲ* *** Sic enim in Mſ. codice locus asterisco notatus est. VALES.

Arinthaeum] Magistrum equitum per Orientem c. 5. W.

5. *In qua statione perisse diximus Iovianum*] xxv, 10. W.

**Hyperechium.*] Hyperechius Maximi filius, optimae indolis adolescens, memoratur a Libanio in libro IV. Epistolarum: ubi Libanius eum commendat Celso atque Datiano: et inter cetera rogat Datianum, ut iuveni Praesidatum provinciae alicuius impetret a Principe. Eumdem igitur esse arbitror, cuius heic meminit Marcellinus. * VALES.

Recte Gastrensis Apparitorem, id est ventris.] In codice Reg. et Flor. [ac Colbert.] et in Editione Rom. *Castrensis* legebatur. Sed Castellus cum ventris ministrum interpretari vidisset, *Gastrensis* emendavit. Ego vero iampridem odoratus sum, hunc locum putido glossemate esse inquinatum. Scripserat enim procul dubio Marcellinus, ut et nos edidimus: *Hyperechium repente sibi oppositum vidit cum copiis, antehac Castrensis Apparitorem.* Sed cum in quodam exemplari *Gastrensis* exaratum esset, Grammaticus nescio quis ad oram adnotavit: *Recte Gastrensis Apparit. id est ventris ministrum et gutturis.* Atque hoc scholium ex margine postea in textum, *atque adeo in ipsos MSſ. codices* a librariis admissum est. Porro Castrensis Apparitor is est, qui Castrensianus uno verbo dicitur, qui scilicet in officio seu apparitione viri Spectabilis Castrensis sacri Palatii militabat. VALES.

Castrensis] Comitis Castrensis. plura vide in Ind. II. v. Castrensis. W.

Despicabilem] paullo post *umbratilis.* W.

Celsi fiducia corporis.] Mira quaedam de hoc viro tradit Basilius M. in Epist. 186. qua Arinthaei viduam consolatur. Ait enim pulcritudine et staturs conspicuum illum fuisse, et corporis robori virtutem animi parem habuisse; prorsusque a Deo creatum esse, ut humani generis specimen esset: adeo ut omnes in eum oculos conicerent, eius facinora omnium ore praedicarentur: pictores ac statuarii in fingendis illius imaginibus ac statuis longe ab exemplari superarentur: historici vero qui eius gesta narrabant, fabulas referre viderentur. Quo factum est, ut plurimi tristem illum nuntium minime credendum putarent, neque in animum inducere possent, mortuum esse Arinthaeum. Atque hic tantus vir, paene alter Hercules, uxoris hortatu ac monitis paullo ante obitum sacrum baptisma suscepit, ut docet ibidem Basilius. Vide eiusdem Epist. 202. Exstat etiam eiusdem Basilii Epistola 380. ad Arinthaeum. Eiusdem meminit Claudianus in Eutropium. VALES.

Ipsis hostibus iussit] more serioris aevi pro *ipsos hostes.* W.

6. *Largitionum Apparitor*] v. Ind. II. *Hac tristitia,* hoc tristi rerum statu, *alienum* non satis tutum *tempus pervidens* ratus. *cum iis quae susceperat* pecuniis. *Cyzicum.* De hac urbe vid. omnino *Rambach* de Mileto p. 41. *Mannert* Kleinasien III, 526. W.

7. *Missus ad thesauros tuendos.*] Thesauri erant in urbe Cyzico, ut ex hoc loco apparet, iisque Comes Thesaurorum praeerat;

erat: qui erat sub dispositione Comitis sacrarum Largitionum, ut ex Notitia discimus. Duo autem numerosa corpora erant Cyzici, Monetariorum, et Linyphorum, qui quotannis certum numerum, hi quidem aureorum nummorum, illi vero vestium militarium fisco pendebant, ut docet Sozomenus in lib. 5. cap. 15. VALES.

Tumultuario] raptim collecto. W.

Ut possessa Bithynia.] Cui Procopius Consularem mox praefecit Andronicum ex Consulari Phoenices, quem sub initium tyrannidis Constantinopolim evocaverat. Idem paullo post in Thracias missus cum Vicarii potestate, auctori suo fidem integram praestitit. Cumque Valentis partes superiores essent, fuga sibi aut latebris consulere noluit, sed victoribus semetipsum tradidit. Mox abscissa cervice periit, bonaque eius publicata sunt, ut scribit Libanius in Apologia adversus doctrinae suae obtrectatores. Idem in Orat. de vita sua pag. 56. (Reisk. 1. p. 113.) Andronici necem Hierii potius fraudi ac mendaciis, quam Valenti adscribendam esse dicit. Erat autem Andronicus Tyro oriundus, discipulus olim Libanii: ad quem exstant complures Libanii Epistolae, et aliquot D. Basilii. VALES.

8. *Glandibus*] quae e fundis vel scorpionibus mittebantur. W.

9. *Abscidit*] perfregit. *Exsertus* fortis, acer. W.

Cohaerentes] Ferri potest, si exponas *consertim stantes*, malim tamen *cohaerenter*, ut ad scuta referatur, hoc enim adverbio et alibi utitur Noster XVI, 10. XX, 7. XXIV, 2. — *suffraginibus* imis pedibus *insidentes* conquiniscentes. De hoc testudinum genere vide *Nast griech. Kriegsalterthümer* S. 125. W.

10. *Stipite*; trunco arboris. — *Extincto* interfecto *proterviae totius auctore* Procopio. W.

11. *Hoc Marte*] commento. W.

12. ***Hormisdae mat. iuveni.***] De quo Zosimus in lib. 4. c. 8. VALES.

Hormisdae Regalis ***illius***, de quo vide Ind. 1. ***filio***, qui ad eius partes accesserat. W.

Civilia more veterum et bella recturo.] Proconsules enim Reip. Rom. temporibus bellicas res, et civilia negotia in provinciis administrabant: quod primus mutavit Augustus, qui cum provincias quae sine militari imperio regi non poterant, sibi retinuisset, ceteras pacatiores populo Rom. et Proconsulibus reliquit. Atque exinde Procoss. nec chlamydem, nec gladium gestare licuit, nisi quibus speciali privilegio Princeps ius gladii dedisset. Est autem ius gladii potestas animadvertendi in milites, ut docet Dio in lib. 53. VALES.

Destinatio] obstinatio. ***Discriminibus maritum exemit***, de qua nihil tamen in sequentibus ab Ammiano, vel alio quoquam narratum invenio. Hormisdae ipsius sub Theodosio meminit Zosimus IV, 30. W.

13. ***Quivis beatus versa rota Fortunae ante vesperum potest esse miserrimus.***] Pertinet huc proverbium vetus apud *Varronem in Satyra Menippea,* et Titum Livium: ***Nescis quid serus vesper vehat.*** Nihil enim aeque metuentes prudentiores esse debent, quam τῆς περὶ τὴν τύχην ἀπίστου ῥοπῆς, ut bene Valentinianum

Imp. monet Themiſtius Euphrad. Orat. 9. Et Iſidori Peluſiotae dictum hoc elegans eſt, lib. 11. Epiſt. 105. *Πολλοῖς αἱ ἐξ ἀρχῆς ἐπιτυχίαι κακῶν ἀμυθήτων γεγόνασι πρόξενοι. Ἓν γάρ που ἢ δεύτερον παρὰ τὴν ἀξίαν στήσαντες τρόπαιον, ἅτε χωρησάσης αὐτῆς εἰς ἐλπίδα τῆς τόλμης, ἐπαρθέντες τῇ ἀδοκήτῳ εὐπραγίᾳ, καὶ εἰς μείζους ἑαυτοὺς ῥίψαντες, ἐκινδύνευσαν ἐσχάτως.* LINDENBR.

Verſa rota fortunae] Imitatus eſt Ciceronem, qui Orat. in Piſonem c. 10. Fortunae inconſtantiam ad ſenſus revocavit, vituperatus ideo ab auctore Dialogi de corrupta eloquentia, defenſus a Lipſio Elect. 11, 17. vide Schulzii edit. illius Dialogi p. 93. W.

Exinaniri] exſpoliari. W.

Ob illos caſus inaeſtimabiles plenam.] Locus corruptus, neque a Mſ. auxilii quidquam: itaque alii viderint. LINDENBR.

Ob illos caſus inaeſt.] Nollem Sig. Gelenium huius loci corrumpendi auctorem fuiſſe. In Editione Rom. legebatur, *mobiles caſus inaeſtimabilis plenam*. Neque aliter Mſſ. codices Reg. Flor. Valent. et Fauch. [ac Colbert.] praeferunt. Quare certiſſima coniectura hunc locum mihi videor ſic reſtituiſſe: *Arbetionis domum iuſſit exinauiri mobilis cenſus inaeſtimabilis plenam*. Quae emendatio confirmatur altero loco, qui eſt in lib. 28. initio; *Proiectoque in ignem mobili cenſu, etc.* VALES. Mſ. codex pro *ob illos* habet *mobiles*. An *mobilibus cenſibus inaeſtimabilibus plenam?* ut intelligat domum Arbetionis ob ſimiles Procopii caſus mobilibus pretioſis et inaeſtimabilibus plenam refertamque fuiſſe? Nam et libro XVI. lectum eſt Arbetionem circumlatratum invidia, velut ſumma adepturum, decora cultus Imperatorii praeſtruxiſſe, et e gregario ad magnum militiae culmen evectum eſſe. Qua in re ſimilis fuit Procopio. Sic libro XXVIII. cap. 6. *cum rem mobilem ſcrutaretur*. Et in eodem libro cap. 1. *proiecto in ignem mobili cenſu*. OISELIUS.

14. *Licet praeſumtor momentum pertimeſceret grave*] ſuſpicari poſſet certamina ſibi de ſumma rerum imminere. *Novitatem quandam* novum Principem. — *Segnior erga* negligentior in alliciendis civitatibus. Vid. ad XVI, 10, 17. — *legendos eruendi auri peritos* qui ſumtus belli neceſſarios expedirent. W.

15. *Peſcennius Niger.*] Herodian. lib. III. c. 4. Xiphilinus in Severo LXXIV, 6. Spartianus in Peſcennio. LINDENBR.

Ubi Darium Alexander fudit.] Idem ſcribit Herodianus in lib. 3. c. 4. Nigrum ſcilicet eodem in loco, in quo Darium Alexander vicerat, a Severo eſſe ſuperatum. Neque hic ſolum, ſed et multis aliis in locis obſervavi, Marcellinum noſtrum Herodiani veſtigiis inſtitiſſe, ut verbi gratia cap. 6. cum Procopii proceſſum ex balneis deſcribit. Annon enim verba, *circumclauſus horrendo fragore ſcutorum, etc.* converſa ſunt ex illis Herodiani in lib. 2. c. 6. de Didio Iuliano; quod manifeſte fatebitur, quisquis locum utrumque inter ſe contulerit. Mitto quae de Peſinuntis urbis origine dixit Marcellinus in lib. 22. quae ex Herodiani lib. 1. c. 11. transſcripta eſſe ſatis apparet. VALES.

Darium.] In Editione Aug. et codice Regio, *Toloſ.* [et Colbert.] *Dareum* hic et in lib. 23. ſemper exaratum inveni. Neque aliter in caſtigatis Ciceronis Editionibus legitur. Certe in lib. 23. c. 6. Editio Romana *Dareum* ubique ſcriptum exhibet. VALES.

CAPVT IX.

1. *In Gratianum adhuc privatum*] Nondum septimum annum expleverat. *Amplissimo magistratu* Consulatu. v. Ind. II. *Iuncto sibi Lupicino* c. 8. W.

Pessinunta signa propere tulit Phrygiae quondam, nunc Galatiae oppidum.] Strabo adhuc Phrygiae adnumerat, lib. XI. Τέττσαρες δὲ τὸ πρὸς τῇ μεγάλῃ Φρυγίᾳ, τῇ κατὰ τὴν Πεσσινοῦντα. Stephanus Galatiae: Πεσσινοῦς, πόλις Γαλατίας, ἀπό τινος Γάλλου Πεσσινοῦντος. LINDENBR. Cf. XXII, 9. W.

3. *Ut ante relatum est*] c. 7. W.

Cum propinquae acies starent.] Sic primus edidit Gelenius. In Editione Rom. excusum erat, *cum prope in acies starent.* Unde Castellus proclivi coniectura correxerat, *cum prope acies starent:* quo modo in exemplari Regio scriptum reperi. Sed Accursius ita edi iussit, *cum propinqua acies staret.* In Ms. Colbert. legitur, *cum prope in acie starent,* optime: id est, cum iam fere milites starent in acie. Ita et P. Pithoeus scriptum se in vett. libris Ammiani reperisse testatur.] VALES. Cf. Gronov. in Praef. p. XXIII. W.

Sicut aliquando dimicaturi Macedones.] Diodorus Sicul. lib. XIV. Iustinus lib. VII. c. 2. Panegyr. Nazarii c. 20. *Puer Eropus in cunis deductus ab Illyricis in proelium, animosiores suos reddidit.* LINDENBR.

Adversos] adversarios. W.

4. *Nutanti negotio*] rebus sic dubiis. *Arbetionem ex Consule* (355.). *Constantiniani.* Sic cod. Colbertinus. Edd. *Constantiani.* Vid. Hadr. Vales. in Praef. p. LVI. W.

5. *Ac si*] quasi. W.

6. *Ad castra opportunitate intervalli proximi*] haud procul distantia. *Captivi colore* captivum se simulans. Cf. Gothofredi Glossar. Nomic. Cod. Theodos. in voce *color.* W.

7. *Succensus*] Sic reposui ex Cod. Colbertino iubente Valesio in Praefatione p. LVI. nam in ipso contexto servaverat cum vulgaribus *successus,* quod ineptum. W.

Valens castra promovit ad Phrygiam.] Superato, vel potius dedente se ad Thyatira Lydiae opidum Gomoario, Valens Sardes venit: ibique aliquantisper moratus, Phrygiam petiit, et in Nacoliensibus campis in Phrygia Salutari acie collata, cum Agilo signa ad eum transtulisset, Procopii factionem oppressit. Procopius enim a suis comprehensus, et Valenti oblatus, mox supplicio affectus est, ut scribit Zosimus in lib. 4. c. 8. Idatius in Fastis VI. Cal. Iunias, Gratiano et Dagalaifo Coss. VALES.

Prope Nacoliam collatis manibus] Gibbonus VI, 137. nodum videtur quaerere in scirpo. Ultimum, quo debellatus Procopius, certamen uterque et Ammianus et Zosimus IV, 8. ad Nicoliam accidisse narrant. Quod praecesserat ad Thyatira, non memorat Ammianus, sed pertinet ad c. 8. ubi Hormisdae mentio fit, qui in eo proelio videbatur esse quodammodo superior, quae verba sunt Zosimi. W.

Partium dux in ancipiti Agilo rem excursu prodidit.] Haplonem vocat Zosimus c. 8. corrupte, ut puto. Ταῖς Σάρδεσιν

ἐπιδημήσας, κἀκεῖθεν ἐπὶ Φρυγίαν ἐλάσας, εὑρὼν δὲ τὸν Προκόπιον ἐν Νακολείᾳ τῇ πόλει, κἀνταῦθα πάλιν Ἀπλωνος τοῦ Προκοπίου στρατηγοῦ τὸ πρᾶγμα πρὸς τὸ τῷ βασιλεῖ λυσιτελοῦν διαθέντος, ἐνίκα κατακράτος ὁ Οὐάλης. Vide Socratem lib. IV. cap. 5. LINDENBR.

Excurſu repentino ordinibus relictis transfuga *rem prodidit.* W.

Cum vexillis ſcuta perverſa geſtantes.] De hac defectione ſic Themiſtius loquitur in Orat. 9. *ἅμα τῷ γενέσθαι ἐντὸς τῶν σῶν ὀφθαλμῶν, ὑπὸ μάλης ἔκρυπτον τὰς ἀσπίδας, ὥσπερ φώρια κακοῦργοι καταληφθέντες ἐπ᾽ αὐτοφώρῳ. Simul atque ſub conſpectum tuum venere, clypeos ſub axillis occultaverunt, perinde ac fures deprehenſi rem furtivam occultare ſolent.* Eleganti ſimilitudine defectionem Procopianorum militum his verbis exprimit Themiſtius. Sub axillis enim geſtare ſcuta, nil aliud eſt quam perverſa ſcuta gerere. Nam perverſa tunc ſunt ſcuta, cum ope anſarum ſeu lororum ſub alis appenſa retinentur. Quod quidem furto recte comparat Themiſtius. Graeci enim *ὑπὸ μάλης* de re furtiva et occulta ſolent dicere: ut Ariſtophanes in Lyſiſtrata, Demoſthenes in 3. contra Aphobum, et Calenus apud Dionem in lib. 46. c. 23. Porro in defectione ſcuta perverſa non ſub alis tantum geſtari, ſed etiam capiti ſuperponi ſolita docet Appianus in lib. 2. de bellis civilibus, ubi de Afranianis c. 42. *οἱ δὲ ἐπέθεσαν ταῖς κεφαλαῖς τὰς ἀσπίδας, ὅπερ ἐστὶ σύμβολον ἑαυτοὺς παραδιδόντων.* De vexillis autem inverſis locus eſt Oroſii in lib. ult. quem ſupra [ad c. 7. §. 17.] adduxi: *Certatim ſe Maſcezili ſignis tradidere converſis.* Et Spartiani in Severo c. 7. *Praelatis ſignis, quae Praetorianis ademerat, ſupinis, non erectis.* VALES.

8. *Salutis interclusſo ſuffragio*] auxilio. cf. XXXI, 13. Pro *ſuffragio*, quod cod. Colbertinus et Valentinus atque ed. Rob. Stephani exhibent, vulgo legebatur *ſuffugio*. Cf. Hadr. Valeſ. Praef. p. LVII. — *Florentio ſequente et Barchalba Tribuno*, quorum alibi nulla fit mentio. W.

9. *A veſpertino ortu Luna praelucens in diem*] brevius: Luna pernox. W.

**Statimque abſciſſa cervice.*] At Zonaras ſcribit, Procopium proditum a ſuis, cruribus innexum duabus arboribus vi inclinatis, eisdem reſurgentibus et arrectis miſere eſſe divulſum.* LINDENBR.

Diſcordiarum civilium turbines ſepelivit et bella] diſcordiae civiles cum eo ſepultae ceſſavere. — *Perpennae* rectius Pernae, de quo vide Plutarchum in Sertorio c. 26. Livium Epit. 96. Velleium Paterc. II, 30. W.

10. *Florentius et Barchalba, qui eum duxerunt.*] Non hos, ſed Agilonem et Gomoarium ponunt Socrat. Hiſtor. Eccleſ. lib. IV. cap. 5. Sozomenus lib. VI. cap. 8. Nicephorus Calliſt. lib. XI. cap. 4. Qui etiam de ſupplicii genere longe diverſa narrant. LINDENBR.

Non penſata ratione] inconſiderate, iniuſte. W.

Amplas eis memorabilis facti oportuerat deferri mercedes.] Impp. Arcad. et Honor. L. 5. C. ad L. Iul. Maieſt. *Si quis ex his in exordio initae factionis, ſtudio verae laudis accenſus initam prodiderit factionem; et praemio et honore a nobis do-*

nabitur. Sallustius in Catilin. c. 30. *Si quis indicasset de coniuratione, quae contra Remp. facta erat, praemium decrevere servo libertatem et sestertia centum, libero impunitatem eius rei, et sestertia ducenta.* Sic saepe apud Dionysium Halic. et Tit. Livium coniurationem indicantibus servis libertatem, ingenuis milia aliquot aeris, et praeter ea interdum quoque alia munera donata legimus. LINDENBR.

11. *Per morum tristium latebras*] quia vultum prae se ferebat ad severitatem omnem compositum, tectusque erat et occultus, c. 6. W.

Similis Crassi, quem in vita semel risisse Lucill. affirmat et Tullius.] Ciceronis locus exstat de Finib. lib. v. c. 30. *M. Crasso, quem semel ait in vita risisse Lucillius, non contigit, ut ea re minus ἀγέλαστος, ut ait idem, vocaretur.* Hieronymus Epist. ad Chromat. *Semel in vita Crassum risisse ait Lucillius.* LINDENBR.

Incruentus] haud dirus atque crudelis. Incruentus et mitis iuncta XXI, 6, 9. W.

CAPUT X.

1. *Protector Marcellus.*] At Zosimus in lib. 4. c. 6. Marcellum ait iussu Procopii Cyzicum venisse, et Serenianum Domesticorum Comitem comprehensum occidisse: quod falsum est. Mortuo enim Procopio Serenianus occisus est, ut testatur hic Marcellinus; qui et Procopii imperium ἀναίμακτον, id est incruentum fuisse testatur. VALES.

Serenianum intra palatium clausum] vide c. 8. W.

2. *Genitalis patriae*] Fuit enim popularis Valentis, Pannonius, c. 5. W.

3. *Concrepantibus* sociis *paucis.* — *Gothorum regibus iam lenitis.* cf. c. 4. et 6. — *Tria millia* Zosimus IV, 7. decem millia habet. W.

4. *Aequitius*] Magister armorum c. 5. et 7. *Digressus per Succos* c. 7. *Philippopolim* olim *Eumolpiadam* XXII, 2. XXVII, 2. *Reserare* recuperare. *Aemimontum* regionem circa Haemum montem sitam. Cf. XXVII, 4. W.

5. *Levi* vana, ventosa *praesumtione* fiducia, usurpatione. — *Favorabilis* laudandus. W.

Illi et illi fidum ad doctrin. dir.] Hunc locum sic primus excudit Gelenius. Nam in Editione Rom. ac Bononiensi ita legebatur: *Ille et ille fidem ad doctrinarum diritatem causis inanibus praetexebat.* Neque aliter codex Regius, et Flor. et Valentinus; nisi quod in iis scriptum est *fidum,* [ut et in Colbert.] Per doctrinarum autem diritatem intelligit Ammianus praesagiorum et divinandi malas artes, quibus deditum fuisse Serenianum docuit in lib. XIV. cap. 7. (et 11. W.) VALES. Mihi, fateor, vox *doctrinarum* omnino non placet, nec quo referendi sint Dativi *illi* et *illi,* satis perspicuum est. Ovidius Arte am. I, 227. habet *ille vel ille duces* pro hic, ille. Nisi nimis breve lacunae spatium esset, dici fortasse posset excidisse nomina Galli Caesaris

et Valentis, quorum utriusque gratia valebat Serenianus, quosque ad faevitiam inftigabat. Quid, fi fuppleas *miniftrum* illi et illi fidum ad diritatem (ut *doctrinarum* expungas) *quam caufis inanibus praetexebaNt* ifti principes. Video, me audacem fatis medelam adhibere loco, fed cum facilior diu eum verfanti nulla procederet, coniecturam temerariam dare malui, quam nullam. W.

6. *Occafu ducis*] Procopii. W.

7. *Ad gratiam precantium*] precibus nonnullorum intercedentibus. — *In ipfo rerum exuftarum ardore* in communi totius imperii incendio, ubi cummaxime perturbata effent omnia. — *Ambitu* exambita regia c. 7. — *Supplicio infulari* deportatione. W.

8. *Euphrafius et Phronemius*] hic Praefectus Vrbi, ille Magifter Officiorum c. 7. arbitrio *Valentiniani* funt *obiecti* permiffi, erant enim *Galli* ibid. — *In eodem negotio* haud magis noxius Euphrafio. W.

Cuius mem. virtutibus ambo fratres.] Valentinianum cum fratre Valente Iuliani memoriae obtrectaffe et invidiam conciviffe docuit Marcellinus fupra, cap. 4. Docent id quoque plures eorumdem Conftitutiones in Codice relatae, quibus leges a Iuliano latas abrogarunt. Hinc eft, quod Themiftius in Orat. IX. ad Valentem in fine, Iuliani Principis memoriam Valenti affentando perftringit. Quid enim haec verba: ὁ τὸν πώγωνα καθειμένος καὶ τοῦ φιλοσοφωτάτου τῶν βασιλέων μεταποιούμενος. Annon fatis aperte Iulianum defignant, qui et barbam fubmittebat, et Marci Antonini ftudia ac mores fe imitari profitebatur, ut ad lib. XVI. notavi? VALES.

9 *Pacis obtentu*] inter arma enim filuiffe leges. *Iudicium deteftandum agitabatur.* Sic pro *vitium d. a.*, vel *obtentui tum d. a.*, ut in cod. Colbert. fcriptum, emendavit Hadr. Valef. in Praef. p. LXIV. W.

10. *Conditionis aequatio*] ubi eadem omnibus timenda. *Martiae virtutis poteftas* fortitudo *aut id, quod aufum occupat*, voti, victoriae potitur. *Inopinata* mors *finem vivendi fimul et dolendi perducit.* Adumbratum ex Horatii Serm. I, I, 8. „Quid „enim? concurritur: horae Momento aut cita mors venit aut vi„ctoria laeta." W.

Catonianae vel Caffianae fententiae.] M. Cato Porciae familiae auctor, et C. Caffius Longinus, Iuris peritiffimi fuere. Et Catonis regula etiam nunc in Pandecte faepiffime laudatur: a Caffio vero fecta Caffianorum originem invenit. L. 2. §. fin. ff. de orig. Iur. Plinius lib. VII. Epift. 24. *Vide fupra ad librum XXII. c. 9.* LINDENBR.

Vel Caffianae fententiae.] Caffiana feveritas dicta eft a L. Caffio, de quo ad lib. XXII. c. 9. adnotavi ad eum locum: *Sed ille iudicibus Caffiis triftior, et Lycurgis, etc.* Sic etiam in fine lib. 30. de Valentiniano: *Lycurgos inveniffe fe praedicabat, et Caffios, columina iuftitiae prifca.* Et alioquin univerfae Caffiorum genti erat innata feveritas: unde Caffiana feveritas ac difciplina proverbio celebrata eft. Divus Marcus in Epiftola ad Praefectum Praet. *Puto*, inquit, *me non erraffe: fiquidem et tu notum habes Caffium, hominem Caffianae feveritatis et difciplinae.* Et Cicero in Verrem actione III, 62. *Non quaero iudices Caffianos: veterum iudiciorum feveritatem non requiro.* VALES.

Fuco Catonianae vel Cassianae sententiae perliti] severitatem istorum virorum nonnisi vultu simulato prae se ferentes. W.

Vitae incidentium.] Scribendum videtur *incedentium*, ut locutus est Marcellinus noster in lib. 19. c. 12. de Paullo Notario: *Cuius ex nutu, prope dixerim, pendebat incedentium omnium salus.* VALES. Verissima emendatio, cui locum in textu concessi. Neque enim movit me Ernestius, omnino vulgatae lectionis tenacior iusto, qui *incidentium* servari suadet, comparans XXXI, 10. ubi *pensare* fortunarum versabiles *casus*. Sed iste locus nostro nullo modo geminus habendus. Quid enim? si verba ordinea, uti ordinanda sunt: *momenta vitae necisque incidentium*, et *incidentium* cum Ernestio idem esse putes quod *casuum*, equidem, qui meus fortasse est stupor, non video, quomodo *casibus* vita et mors tribui apte possit. W.

11. *Arcessens*] incusans. *Ditandus casibus alienis*, pauperitate aliorum. W.

13. *Implacabilitas*] saevitia XIV, 1. W.

Causae quidem piissimae, sed victoriae foedioris.] Imitatur locum Ciceronis, qui in lib. 2. c. 8. de Officiis habetur de Iulio Caesare: *Secutus est, qui in causa impia, victoria etiam foediore, non solum singulorum civium bona publicaret, sed universas provincias regionesque uno calamitatis genere comprehenderet.* Recte ergo et ordine fecimus, cum eam scripturam, praesertim omnium exemplarium consensu firmatam, hic restituimus, explosa P. Castelli coniectura, qui *victoriam foedantis* ediderat. VALES.

Vel sub eculeo caput incurvos.] Eodem modo loquitur in lib. 28. c. 1. §. 19. de Hymetio Africae Proconsule: *Inductusque in iudicium quamquam incurvus sub eculeo staret, pertinaci negabat instantia.* Eculeus, quantum ex veterum libris colligimus, stipes fuit ligneus, sursum ac deorsum perforatus, cuius in medio transversarium erat lignum, cui noxius tamquam equo insidebat, unde et machinae nomen ductum. In infima parte stipitis sex aut septem erant foramina, aliud alio inferius, ad quae fidicularum intensionibus pedes noxii hominis adducebantur. In qua intensione cum hinc quidem pedes deorsum attraherentur: inde manus post tergum vincula cohiberent, necesse erat ut miseri homines prae dolore totius corporis caput incurvarent. Hinc apud Sulpicium in lib. 2. de Vita B. Martini, *sponte adscenderet equuleum, etc.* Plura de eculeo vide apud Sigonium in lib. 3. de iudiciis. VALES. *Incurvos caput* i. e. capite. W.

Ictu] i. e. ictui. Sic dedi ex edit. Lugdunensi 1552. Vales. Ernest. et Bipont. *icti* operarum fortasse errore. — *Si pateretur natura* si fieri posset. W.

Fortunis gementibus universis] in tanta omnis conditionis hominum calamitate. W.

14. *Satietas opum cepit et caedis.*] Valentis tamen in puniendis factionis conscii clementiam praedicat Themistius in Orat. IX. Sed cum haec Oratio ad Valentem ipsum praesentem habita sit a Themistio, illud Oratoris illius testimonium non magnopere fidem meretur. Plus apud me ponderis habet testimonium Libanii, qui et amicus erat Procopii, et cum Hyperechio et Andronico Procopianae factionis praecipuis auctoribus magna fuit necessitudi-

ne coniunctus. Is igitur in vita sua p. 55. (Reisk. 1. p. 113.) Valentem laudat, quod una cum tyranno Procopio tyranni amicos necandos sibi esse non putarit. ἀλλ' ἐπάνειμι πρὸς τὸν βάλεντα, ὃν ἔδειξε μὲν χρηστὸν, τὸ μὴ τῷ τυράννῳ τοὺς τοῦ τυράννου φίλους ἐπαποκτεῖναι. *Sed redeo ad Valentem, cuius benignitas in eo apparuit, quod cum tyranno amicos tyranni minime occidendos putavit.* VALES.

15. *Novatore*] Procopio. W.

Diem XII. *Cal. Augustas.*] Consentit Idatius in Fastis: Valentiniano et Valente Coss. *mare ultra terminos suos egressum est die* XII. *Cal. Aug.* quae iisdem verbis (quod et in aliis plurimis locis notavi) in Chronico Alexandrino referuntur: τούτῳ τῷ ἔτει ἡ θάλασσα ἐκ τῶν ἰδίων ὅρων ἐξῆλθε μηνὶ πανέμῳ, πρὸ ιβ' καλανδῶν Αὐγούστων. Eiusdem terraemotus meminit Hieronymus in Chronico, et in vita Hilarionis: ubi his verbis utitur, quae cum Marcellini narratione valde consentiunt. *Ea tempestate terraemotu totius orbis qui post Iuliani mortem accidit, maria egressa sunt terminos suos, et quasi rursus diluvium Deus minaretur, vel in antiquum chaos redirent omnia, naves ad praerupta montium pependerunt.* VALES.

Terrores] Sic emendavit Hadr. Vales. in praef. p. LXIV. quo ducebat cod. Colbert. *erroris* exhibens. Olim vulgabatur *tremores.* W.

Veridicae antiquitates] opp. fabulis, verae fide dignae priscae historiae. W.

16. *Densitate fulgurum acrius vibratorum*] crebris iisque violentis. *Omnis terreni stabilitas ponderis tremefacta* orbis terrarum ad fundamenta usque tremefactus. — *Species* genera *natantium* maris incolarum. — *Valliumque vastitates et montium,* sub Oceano latentium. *suspicerent radios Solis* admodum poëtice, uti totus locus, tum primum Soli paterent, *quos* non radios Solis, uti opinatur Ernesti, sed *montes* cum vallibus *primigenia rerum* natura — *amandavit* locum iis dederat. W.

17. *Pisces et similia*] conchas cet. *Gravati repulsam* aegre ferentes. W.

Versa vice ut iura sua tuerentur, *consurgunt, perque vada ferventia* vias sibi impetu aperientes civitates et aedificia *complanarunt.* W.

18. *Milia multa necavit hominum*] Quinquaginta hominum milia a refluo mari absorpta fuere, ut ait Cedrenus: Πέντε μυριάδες ἀνθρώπων κατεποντίσθησαν. Vide Michaelem Glyc. Annal. tomo IV. pag. 355. LINDENBR.

Humentis substantiae aquarum *consenuit* resedit *tumor.* W.

Exanimataque naufragiis corpora supina iacebant aut prona] Mixtim nempe muliebre et virile secus hac inundatione periisse notat: prona enim mulierum corpora, supina virorum aquis exstincta natant. Plinius lib. VII. cap. 17. Solinus cap. v. LINDENBR.

19. *Extrusae* proiectae *rabidis flatibus.* Rubenius Elect. p. 43. malit *fluctibus.* W.

Culminibus insedere tectorum.] Sub Iuliano aut circa ea tempora hoc accidisse aiunt Sozomenus lib. vi. cap. 2. Nicephorus Callist. lib. x. cap. 35. * Similis ἄμπωτις primo Valentiniani et Valentis Impp. Consulatu contigit. Socrates Histor. Eccles. 14. cap. 3. et alia sub Gratiano, si Georgio Cedreno fides, pag. 258.* LINDENBR.

Prope Methonem opidum.] Methone Laconicae opidum memoratur a * Scylace atque * a Thucydide in lib. 2. c. 25. eamque adhuc sua aetate nomen id retinuisse scribit Eustathius in Homeri Catalogum. Sed ceteri Messeniae allignant, inter quos Mela ac Strabo, Plinius, ac Ptolemaeus. Eamque * Scylax et * Pausanias in Messenicis Mothonem nominant, perinde ac Porphyrius in lib. 2. de abstinentia. *μόγος*, inquit, *ἦν βασιλεὺς μαυρουσίων, ὁ ἐν Μοθώνῃ σφαγεὶς ὑπ' Ἀγρίππᾳ.* scribe *βόγος* ex Strabonis lib. 8. In Tabula quoque Peutingerorum *Mothone* dicitur.' [Hodieque vulgo *Modon.*] Neque aliter hoc in loco tam Editio Rom. quam Regius codex [et Colbertinus] scriptum habent. Quid, quod et in Prologo 7. Trogi Pompeii *Mothone* dicitur, quae a reliquis Methone, opidum Magnesiae longe ab hoc nostro diversum. VALES.

Diuturna carie fatiscentem] Idem fere Virgilius Aen. 1, 122. itidem de navibus:

Vicit hiems: laxis laterum compagibus omnes
Accipiunt inimicum imbrem, rimisque fatiscunt.

Cf. de terrae motu alio XVII, 7. et *Bartels Calabrien.* W.

AMMIANI MARCELLINI

LIB. XXVII. C. I.

1. *Ob causam supra expositam*] legatos suos contemtim habitos, XXVI, 5. *Gallicanos limites persultabant.* cf. ad Cap. 1. et 2. Zosimus IV, 9. ab Ammiano quaedam narrans diversa. W.

2. *Portioni* manui *primae*, tribus enim, uti patet ex sequentibus, incedebant. W.

Apud Calidona.] In Exemplari Regio et Editione Aug. legitur *Calydona*, de quo loco nihil usquam legere memini. HENR. VALES. [In codice Colbertino scriptum reperio et *Calidona.* Sed non dubito scribendum esse *Cabilona.* Sic Marcellinus in libro XV. c. 11. *Cabillona* Graecanice pro *Cabillonem* in IV casu eam urbem bis appellat, et *militem omnem apud Cabillona collectum esse* scribit, Constantio A. per Arelate et Valentiam Rauracos ac Rheni ripam petente, ut Alamannis bellum inferret. Error ortus est ex transpositione trium litterarum, et ex similitudine litterarum b et d, quarum altera in alteram facile commutatur ab incautis. Ex *Cabilona* vel *Cabillona* ab his qui urbem non noverant, factum est *Calibona* transpositis 3 litterulis: ex *Calibona* factum est *Calidona* et *Calydona.* Divitenses autem et Tungricani tum in praesidio erant Cabillone ad Ararim, quibus praeerat Severianus Comes: ex quibus Tungricani in codice Colbertino *Tuncgraecani* dicuntur: et in libro XXVI. c. 7. Marcellinus *Divitenses Tungricanosque iuniores* coniungit, a quibus Procopius Augustus est consalutatus. Ubi codex Colbert. scriptum habet *et Tuncgraecanos iuniores*, pro *Tungrecanos* vel *Tungricanos.*] HADR. VALESIUS. Sane commodius et opportunius hoc remedium est illo, quod attulit Iac. Gothofredus ad librum V. codicis Theodos. tit. V. de postliminio, *apud Salisona.* GRON.

Cabilona] (Chalons sur Saone) XV, 11. ubi Cabilonus. W.

Divitensibus praesidebat et Tungricanis.] Vid. quae ad lib. XXVI. c. 7. notata. LINDENBR.

3. *Brevioris aquae*] fluminis non admodum lati. W.

4. *Telo per os fixum.*] Sic Accursius et Gelenius ediderunt, quorum consensui equidem multum tribuo. In Regio codice scriptum inveni, *missilique telo perfossum.* At Valentinus codex teste Ant. Loisello scriptum habebat, *miss. telo peroffensum,* [ut et Colbertinus,] *Vatic. ac Tolos.* VALES.

6. *Erulorum.*] In Regio codice, [et in Colbert.] scribitur *Aerulorum:* et ita Zonaras in Gestis Gallieni eos appellat, αἰρούλοις σκυθικῷ γένει καὶ γοτθικῷ ἐπεξελθὼν ἐκράτησε. Hos Dexippus in lib. 12. Chron. ἐλούρους usitata Graecis traiectione vocaverat, ut docet Stephanus et Auctor Etymologici. Ablabius etiam Historicus ita appellarat, teste Iordane in Gothicis: *Nam praedicta gens, Ablabio Historico referente, iuxta Maeoticas paludes habitans, in locis stagnantibus quae Graeci ἕλη vocant, Eluri nominati sunt omnes.* Cui consentit auctor Etymologici, cum ait: ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε ἑλῶν Ἔλουροι κέκληνται. Ex his auxilia mercede conducere non Romani solum, sed etiam aliae nationes pleraeque consueverant, ut ibidem Iordanes refert: erant quippe statura proceri et ad cursum velocissimi. De iisdem multa Procopius in lib. 2. Gotth. scribit. VALES. *Eruli* et *Batavi* iunguntur etiam xx, 1. 4. W.

Vexillum direptum post certamina receptum est magna.] Fusius haec Ammiano narrat Zosimus IV, 9. cf. Gibbon VI, 180. W.

CAPUT II.

1. *Qua clade cum ult. maerore comp.*] Zosimus in lib. 4. c. 9. Valentinianum accepto hoc nuntio adeo exarsisse scribit, ut Batavorum numerum integrum exauctorare voluerit, quod segnius se in pugna gessissent: sed exoratum a proximis, tandem iis pepercisse. VALES.

Correcturus huiusmodi gesta.] In Regio et Vatic. codice legitur, *correpturus sed eius gesta.* [In Colbert. *correcturus sed eius gesta.*] Unde non sine causa existimavi scribendum esse, *correcturus secius gesta:* quemadmodum loquitur Marcellinus infra cap. 8. *Quibus magno cum horrore compertis, Severum misit correcturum secius gesta.* VALES.

Susciperet insignia Consulatus] XXVI, 9. W.

Prope locum Scarponna.] Itinerarium Antonini Imp. p. 365. Wesseling. *A Durocortoro Dividurum-Tullum, Scarpona, Divodurum.* Tabula vetus Itiner. — *Tullo Scarponna.* LINDENBR.

Prope locum Scarponna.] Quod castrum duodecimo a Mettensium urbe milliario situm est, ut scribit Paulus Diaconus de Episcopis Mettensibus. VALES. *Scarponna* (Charpeigne) ad Mosellam. Cf. *Mannert* Gallia x. 187. W.

2. *Lavantes alios, quosdam comas rutilantes ex more, potantesque nonnullos.*] Simile illud, quod alibi refert Zosimus: νῦν δὲ μεθύοντας, ἄλλους δὲ τῷ ποταμῷ λουομένους, ἀπέσφαξεν. De Germanorum vero rutila coma Diodorus Sicul. lib. v. c. 28. Procopius Wandalicor. lib. 1. aliique Scriptores non pauci, ut iam ad Taciti Germaniam c. 4. a viris doctis notatum est. LINDENBR.

Rutilantes] active, colorem rutilum inducentes. vide Sueton. Caligula 47. Val. Max. II, 1. 5. Diod. Sic. v, 28. et ibi interpretes, Gesner. Thes. h. v. W.

5. *Inftanter victore.*] *Inftante* legitur in Regio exemplari, in quo etiam ex coniectura fuperfcriptum eft *urgenter.* [In Colbert. *urguente inftante victore.*] Certe non dubito, quin aut fcribendum fit, *urgenter inftante victore*, aut fane *inftanter urgente victore.* VALES.

Forati] traiecti. Sic latere forato iumenti 16, 12. W.

4. *Speculatione*] fpeculatoribus. — *Catelaunos* (Chalons fur Marne). W.

6. *Hebetatis*] remittentibus et repreffis. XVII, 5. XIX, 7. — *Armaturarum tribunus.* v. Ind. II. — *Magniloquentia focordi coalitus* verbis oftentator, in re gerenda ftolidus et ignavus. W.

7. *Non amplius ducentis.*] Codex Regius vocem interferit neceffariam, ut puto, *non amplius mille ducentis amitteret.* Vaticanus [et Colbert.] *ille ducentis* *pro *mille.** VALES.

8. *Camporum mollia*] virides laetosque campos. — *Conftrictos.* Sic pro *conftratos* ex cod. Colbert. dedit Hadr. Valefius, quem vide in Praef. p. LVII. W.

9. *Captum ab Haftariis.*] In Regio codice prius fcriptum fuit *Afcariis*, *ut legitur in Vatic.* [et in Colbert.] quod magis placet. Afcarii enim inter Auxilia Palatina cum Erulis et Batavis recenfentur in Notitia Occidentalis Imperii. (P. VII. p. 1487. Thef. Graev.) Haftariorum autem numeri ita dicti, nullibi quod fciam fit mentio. Ceterum de hac victoria Alamannica loquitur Idatius in Faftis. VALES. Cf. Ind. II. W.

Militari impetu] ignaro duce. W.

10. *Confulem defignavit*] in proximum annum 367. W.

CAPVT III.

Qui gravi tubicinum fonitu diu fatigaverat aures Ammianus, iam lepido fatis epifodio alium in fcenam producit muficum — *afinum*. Quid? afinum ad lyram? Immo vero, quod longe mirabilius, *afinum Iudicem e tribunali* declamantem. Quam *novam portenti fpeciem*, cui fimile, fi quod umquam accidit, hiftoria tamen neque antiqua nec recentior ad pofteritatis memoriam propagavit, operae profecto pretium eft, fubtilius exponere, tempusque et locum et perfonas, quibus acta res fit, diligentius definire.

Dubius, fateor, ipfe Marcellinus eft in tempore conftituendo: *hoc tempore*, inquit, *vel paullo ante.* Res A. C. 366. geftas defcripferat hactenus, quo anno tamen auritum illum iudicem non potuiffe apparere, aliunde poteft probari. *Orfitus* enim, quum auctore Corfini p. 220. Praefecturam Urbis ab a. 353—359. adminiftraverit, et *ex Praefecto* demum, ipfo Ammiano tefte, in iudicium potuerit vocari (recte: nam magiftratuum nomina iure Romano deferre non licebat); denique *Terentius*, fi fides habenda Tillemontio T. v. p. 334. et Corfino p. 261. *Corrector Tufciae* A. C. 364. et 365. fuerit, — quadrupedem illum oratorem typum quafi atque praecurforem Terentii intra annos 360—363. in publicum proceffiffe, manifeftum eft.

Sed, quae restant de loco et personis dicenda, ipsius Ammiani textu praeeunte persequamur. W.

Per Annonariam apparuit Tusciam.] Duae erant Tusciae, Annonaria et Urbicaria, ut Picenum annonarium et urbicarium. Cassiod. lib. 4. Epist. 14. *Per Picenum sive Tuscias utrasque.* Auctores Rei agrar. pag. 163. *Terminus testaceus in ped.* CCCCL. *per Tusciam Urbicariam et Annonariam.* *Iornandes de Regnorum Successione, in fine: *Ad cancellos Annonariae Tusciae feliciter dimicans, fugat exercitum.** L. 12. C. Theod. de indulg. debit. *Picenum et Tusciam Suburbicarias regiones.* Et *Consularis Tusciae Suburbicariae,* in inscriptione Novel. Constitutionis Leonis et Maioriani, Tit. IX. LINDENBR. *Tuscia* (Etruria, Toscana) *urbicaria* s. *suburbicaria* propter vicinitatem iurisdictioni Romae urbis adscripta erat, *annonaria* Italiae accensebatur. Salmas. ad Trebell. Pollion. XXX. Tyrannos c. 24. T. II. p. 319. W.

In oppido Pistoriensi] hod. Pistoia. *Prope horam tertiam,* nonam nostram matutinam. W.

Tribunali adscenso.] Vaticanus liber clare *escenso*. Haec et talia non sine crimine negligi placuit eis, qui optimum exemplar inspexerunt. GRON.

Destinatius] obstinatius, ut silentium imponi non posset. W.

2. *Terentius enim humili genere in Urbe natus, provinciam Correctoris administraverat potestate.*] Ad quem etiam plurimae Constitutiones in Cod. Theodos. exstant. L. 4. de iurisdict. *Impp. Valentinianus et Valens AA. ad Terentium Correctorem Tusciae.* L. 61. et 65. C. Th. de Decurionib. et si quae aliae. LINDENBR. *In Urbe* Roma. W.

Pistor.] Horum conditio qualis fuerit, satis ex Cod. Theodos. Tit. de pistor. et Catabolens. patet. LINDENBR. Pistorum, qui singulare collegium constituebant, v. Cod. Theod. Lib. XIV. Tit. 3. inter alia hoc erat, ut nomina annonas defraudantium ad Praefectum Urbis deferrent, iisque rei ad pistrinum Urbis damnati custodiendi tradebantur. v. Corsini de Praef. Urbi Praef. p. XL. W.

Ad vicem praemii] loco praemii. Sic ad vicem memorabilis muneris 15, 10. — *Peculatus* aerarii defraudati. W.

Officium ex Praefecto.] Sic *Officium iudicantis,* L. 13. C. Theod. de erog. mil. ann. et *officiorum annonae,* L. 19. Tit. eod. *Princeps officii,* L. 1. Cod. Theod. de offic. rect. provinc. LINDENBR.

Officium ex Praefecto.] *Orfitum* hic restituendum esse dubium non est, qui peculatus arcessitus a Terentio, missus est in exsilium. Idem tamen precibus et studio Vulcatii Rufini Praef. Praet. paullo post bonis et patriae restitutus est, ut scribit Marcellinus cap. 7. huius lib. VALES.

Correctoris potestate] v. Ind. II. h. v. Sed quid Correctori cum asino? Equidem lubenter fateor, me portenta interpretandi artem non callere, fortasse tamen similitudinem quandam illius aetatis augures invenisse sibi visi sunt asini e pistrino, et *pistoris,* eiusque *humilis genere,* ideoque legum imperiti, qui tamen iuris e tribunali dicundi provinciam suscepisset. W.

Inquietius agitans multa] conf. Hadr. Valesius in praef. p. LVII. W.

In naviculariorum negotio.] De navicularиis vid. Cod. Theodos. lib. XIII. Tit. 6. Cod. Iustin. lib. XI. Tit. 1. LINDENBR.

Naviculariorum] mercatorum, qui peregrinis ex provinciis frumenta advehebant. W.

Regente Claudio Romam.] Quem fuisse appellatum Claudium Iulium Aedesium Dynamium colligit Th. Reinesius ex inscriptione, quam huic applicandam iudicat, in epistola XIX. GRON.

Claudio] Reinesius adscripsit: „Quo? an Fl. Claud. Evangelo, qui A. C. 353. cum Praef. Urb. esset Memmius Orfitus, erat Comes teste Inscript. 6. p. 38. an, quod iam verius videtur, Cl. Iulius Aedesius Dynamius, quem virum intelligit et Praef. Urb. vocat Inscr. p. 1114." W.

Regente Claudio Romam] quod tamen accidit A. 374. quo Praef. Urbi Claudius iste fuit. v. infra XXIX, 6. ad fin. et Corsini p. 260. W.

3. Data occasione et aliorum Urbis Praefectorum mentionem iniicit Noster. *Multo antequam hoc contingeret, Symmachus Aproniano successit* (inter quos tamen inserendus *Volusianus* Corsini, p. 233.) Aproniani Praefectura cadit in A. 362. 363. et 364. Volusiani, sed brevis et interrupta, 365. Symmachi 364. et 365. v. Corsini p. 227—235. W.

Symmachus Aproniano successit.] Hic est ille Q. Aur. Symmachus P. U. ad quem varia Edicta et Rescripta Valentiniani et Valentis Impp. in Codd. Theod. et Iustinianeo exstant: cuius quoque Epistolarum volumina ad nostram memoriam pervenere: in quibus ingenium viri et stili facundiam merito admiramur. LINDENBR.

Symmachus.] De quo exstat haec vetus Inscriptio: *L. Aurelio. Avianio. Symmacho. V. C. Praefecto. Urbi. Proconsuli Pro. Praefectis. Praetorio, etc.* Pater fuit Q. Aurelii Symmachi illius, cuius hodie Epistolae leguntur. Praefecturam autem Urbanam iniit sub exitum anni quo Iovianus Aug. et Varronianus Coss. fuere, et ad exitum usque insequentis anni gessit, ut ex Codice Theodosiano colligitur. *De eius domo a plebeiis incensa vide Symmachi Epistolam 38. libri 1. Ob quam iniuriam cum Symmachus in agrum secessisset, Senatus non suffragiis modo, sed etiam oratoribus missis, ut rediret, rogavit: quod testatur Symmachus filius in Epistola citata.* VALES.

Symmachus] Reinesius adscripsit: „Haec de Symmacho Oratore f. L. Aurelio, in quem scripsit Prudentius. Ge. Fabric. expos. hymni Prudent. — — Aliter etiam rem narrat, sc. dixisse eum, se vinum lubentius ad calcem restinguendam adhibiturum, quam vendere civibus pretio viliore quam constituisset." W.

Inter praecipua nominandus exempla doctrinarum] Poetam fuisse dicunt. — *Quo instante* cuius vigilantia. W.

Et amb. ponte exsultat atque firm. quem.] Haec verba tam in Editione Aug. quam in codice Regio et Vatic. [ac Colbert.] omissa sunt: quae primus supplevit Gelenius: ex coniectura, an ex Hirsfeldensi codice nequeo dicere. Quod si vera est haec scriptura, pontem Gratiani hic intelligi oportet, quo in Insulam Tiberi-

nam traiici mos erat. De quo haec est vetus Inscriptio: *Domini. nostri. Impp. Caess. Fl. Valentinianus. Trib. pot. VII. Imp. V. Cos. II. P. P. et. Fl. Valens. et. Fl. Gratianus. Pontem felicis. memoriae. Gratiani. in usum. Senatus. ac pop. R. constitui. dedicariq. iusserunt.* VALES.

Condidit] de quo vide Tillem. T. v. P. I. p. 330. W.

4. *Infixerat*] auribus animisque civium. Cf. Hadr. Valesii praef. p. LVII. W.

Libentius se vino pr. calcarias exstincturum.] Calcem vino restingui docet Plinius in lib. 36. cap. 24. ubi de malta, *quod caementi genus est. [Cf. etiam Palladius I, 17. 41. ibique Schneiderus Rei rustic. Scriptt. T. III. P. 2. p. 46. W.] Utebantur autem in eam rem vino vilissimo, ut credibile est. Proinde sensus est, Symmachum dixisse, se potius vino proprio ad maltam faciendam abusurum, quam id vili pretio venditurum.*' Sed hic locus simpliciter intelligendus est, ut Symmachus dixerit, se libentius vinum perditurum, et loco aquae effusurum, quam tali aut tali pretio venditurum. Porro in codice Regio et Vat. [et Colbert.] legitur *libenter;* non male. Sic enim loqui amat Ammianus. [vid. ad 26, 4. W.] VALES.

Calcarias exstincturum.] Tertullianus de Carne Christi, cap. 6. *De calcaria ad carbonariam.* LINDENBR.

5. *Lampadius ex Praefecto Praetorio.*] Zosim. lib. II. c. 55. Λαμπάδιος ὁ τῆς αὐλῆς ὕπαρχος, ἀνὴρ δύνασθαι παρὰ τῷ βασιλεῖ πάντων ἀεὶ πλέον ἐπιθυμῶν. LINDENBR.

Lampadius ex Praefecto Praetorio Italiae, v. xv, 5. *Urbis moderator* A. 366. urbanitatis tam ridiculus affectator, ut aegerrime ferret, si quis artem eius eleganter *exspuendi*, qua aliis omnibus praecelleret, non admiraretur, sed nonnumquam *severus et frugi* serius et gravis. W.

6. *Magnificos Praetor ederet ludos.*] A Praetoribus novis ludos edi solitos, constat ex L. 13. et 14. C. Theod. de Praetor. et Quaestor. Symmach. lib. 8. Epist. 14. *Vide quae ex Photio notavi, ubi de Praetura agit. Tertull. de Spectacul. lib. cap. XII. *Licet transierit hoc genus editionis ab honoribus mortuorum ad honores viventium, Quaesturas dico, et Magistratus.* Idem cap. ult. in fine: *Ut talia spectes, ut talibus exsultes, quis tibi Praetor, aut Consul, aut Quaestor, aut Sacerdos de sua liberalitate praestabit?** LINDENBR.

Praetor ederet ludos.] Praetores ludos scenicos, et Circenses, et amphitheatrale munus populo Rom. dabant, ex instituto Augusti, ut videtur. Constantinus vero omnes qui Senatores essent, ad Praeturam et Editiones ludorum primus coegit, ut illi obiicit Zosimus in lib. 2. c. 38. Quo factum est, ut plerique spontaneo exsilio ab huiusmodi impensarum onere se redimerent. VALES.

Indignis multa donari saepe urgentis.] Mimis enim, et histrionibus, et aurigis [quibus ea aetate inprimis delectabantur Romani. v. XIV, 6. XXVIII, 4. W.] immensa ab editoribus munera dabantur, ut de Iunio Messalla dicit Vopiscus in Carino c. 20. *Chrysostomus Homilia 67. in Matthaeum, et Hom. 19. in Epistolam 2. ad Corinthios; Augustinus in Epistola 5. ad Marcellinum, et* in Sermone 5. eorum quos haud ita dudum edidit Iac. Sirmundus. Denique Ambrosius in Sermone 81. *Quod si Magi-*

stratus, ait, *in theatris mimis, athletis et gladiatoribus aliisque huiusmodi totum fere patrimonium suum largitur ac prodigit, ut unius horae favorem populi acquirat, etc.* ac paullo post: *Divitias nostras consulte et utiliter disponamus. Praeparemus nova et praeclarissima munera. Edamus primam candidam in vestitu nudorum: secundam vero non minus nobilem, etc.* Quo in loco Candida dicitur Editio, quae fiebat a Magistratibus sumptu ipsorum, non ex arca publica. Unde in Calendario Heruvartii in Decembri mense *Munus arca* et *munus Kandida* opponuntur. *Hinc Hieronymus in Epistola ad Pammachium de obitu Paullinae, munerarium et Candidatum coniungit: *Munerarius pauperum, et egentium candidatus.* In actis passionis Bonifacii Martyris nuper Romae editis mentio fit huius *Candidae.* Sic enim de Aglae matrona Romana scribitur. *Haec ergo ter Candidam egerat apud urbem Romam ex Praefectura, habens sub se 73. procuratores, qui curas agebant in possessionibus eius, et unum maiorem, qui erat super omnes.* Ubi scribendum puto: *Ex Praetura.* Praetores enim et Quaestores Candidati id munus edebant, unde et Candida nominata est. *[Graeca tamen sic habent: *αὐτη δὲ τρίτον κάνδιδα ἔπραξεν ἐν τῇ Ῥώμῃ, καὶ ἐπαρχότητα.* Graecum contextum mihi communicavit V. CL. et eruditiss. amicus meus, Aimericus Bigotius: ut et verba ex Martyrio S. Eleutherii, ubi pater Eleutherii Nobilissimo ex genere Aniciorum *ter candidam Romae dedisse* dicitur: *οὗτος ἔδωκε τρία κάνδιδα ἐν τῇ Ῥώμῃ.*] Porro cum eiusmodi largitionibus multi rem familiarem exhaurirent; primum Tiberius eas donationes temperavit, teste Suetonio c. 34. deinde Marcus, ut est apud Capitolinum. Postea Macrinus, ut scribit Dio in lib. 78. pag. 878. ac deinceps alii, ut legere est in Codice Theod. in tit. de Praetoribus, et in tit. de expensis ludorum.* Porro quod ait heic Marcellinus, plebem in Theatro saepe postulasse, ut indignis multa donarentur ab Editoribus ludorum; idem quoque scribit Augustinus in Psalmum 136. hisce verbis: *Si non timeret famem in domo sua, qui clamat, ut pantomimi vestiantur.* et in psalmum 149. *Quanta donant,* inquit, *quanta impendunt? Effundunt vires non patrimonii tantum, sed etiam animi sui. Isti fastidiunt pauperem, quia populus non clamat, ut pauper accipiat: clamat autem populus, ut venator accipiat.** VALES.

Accitos a Vaticano q. egentes.] Intelligo pauperes, qui in vestibulo aedis Apostolorum, quae erat in Vaticano, stantes stipem petebant, teste Procopio in Anecdotis pag. 117. et Paullino in Epist. ad Alethium: quod et in aliis Ecclesiis seu Basilicis Christianorum observabatur, ut docet Chrysostomus in tract. 2. de negatione S. Petri. *et in Homilia IX. de Poenitentia: ubi ait conchas quidem aqua plenas pro foribus Ecclesiae positas fuisse, ut fideles ingressuri manus abluerent: pauperes vero in vestibulo sedisse, ut Christiani per eleemosynam animae sordes abstergerent. Denique in Homil. 30. in Epistolam priorem B. Pauli A. ad Corinthios, mendicos valvis Basilicarum affixos, ornamentum esse Ecclesiae testatur, adeo ut absque illis imperfectus esset Ecclesiae coetus.* Ceterum piam Christianorum consuetudinem, quae tunc temporis obtinebat, tacitus praeterire non possum. Simul atque enim Praeturam aut Consulatum Senatores erant adepti, ad aedem Apostolorum Deo gratias acturi currebant, et pauperi-

pauperibus pecuniam ac vestes largiebantur. Sic enim Prudentius in lib. I. contra Symmachum 557.

Martyris ante fores Bruti submittere fasces
Ambit, et Ausoniam Christo inclinare securem.

et Ennodius in Apologia pro Synodo Palmari, in fine: *Mentior, nisi egena agmina Consulatus vestri. subsidio miseriarum. praestolantur adventum.* Et paullo post: *Ecce nunc ad gestatoriam sellam Apostolicae Confessionis uda mittunt lumina Candidatos, etc.* VALES.

7. *Iudicibus*] more Ammiani pro summis magistratibus. *Per omnia membra* regiones *civitatis* operibus publicis a Principibus olim erectis nomen *proprium* suum inscribebat. W.

Herbam parietinam iocando cognominarunt.] Aur. Victor in Constantino Epit. 60. *Hic Traianum herbam parietariam, ob titulos multis aedibus inscriptos, appellare solitus est.* LINDENBR. Cf. Spanhem. ad Iuliani Caess. p. 170. W.

8. *Prope Constantinianum lavacrum.*] Constantinus Imp. cum Byzantium vetus suo nomine appellasset, inter alia Urbis illustria monumenta, λουτρὰ etiam splendida exaedificavit. Codinus in Originib. CP. Harum balnearum mentio quoque in veteri novae Romae Descriptione, ex qua in x. regione eas fuisse scimus. Unde P. Gillii viri doctissimi error detegitur Topograph. CP. lib. III. cap. ult. *Constantianas* legentis. Quas et ipsas quidem fuisse nemo negat, sed post Chalcedonos murorum a Valente destructionem primum exstructas: Socrates Histor. Eccles. lib. IV. cap. 8. LINDENBR.

Prope Constantinianum lavacrum.] Thermae Constantinianae in regione VI. urbis Romae fuerunt, ut scribit P. Victor de Caesaribus 40. a Constantino M. post victoriam de Maxentio aedificatae, teste Aurelio Victore: *Circus Maximus excultus mirifice, atque ad lavandum institutum opus, ceteris haud multo dispar.* VALES.

Facibus incenderat et malleolis.] Huiusmodi periculis Praefecti urbis Romae obnoxii erant, ut praeter Symmachi exemplum proxime allatum docet Ambrosius in Ep. 29. ad Theodosium: *Neque recordaris, Imperator, quantorum Romae domus Praefectorum incensae sunt: et nemo vindicavit. Immo si quis Imperatorum voluit factum severius reprehendere, eius magis, qui tanto est perculsus dispendio, causam gravet.* VALES.

Ni vicinorum et familiarium.] Vid. de huius loci scriptura Hadrian. Valesius in praefat. p. LXIV. et Gronovius ib. p. XXXI. W.

9. *Mulvium pontem.*] De quo Livius lib. XXVII. c. 51. Iuvenalis Satyr. 6. Pub. Victor in Descriptione urbis Romae. LINDENBR.

Mulvium pontem (mel. Milvium) quatuordecim stadia ab Urbe distantem, conflictu Constantini et Maxentii famosum. W.

10. *Exoriens*] Ernestius: „Sic etiam Stephaniana. Fortasse tamen legendum *exordiens.*" W.

Ex titulis solitis.] Puta ex conditis formarum aut operum publicorum, et ex reliquis vectigalibus populi Rom. quae ad restaurationem operum publicorum erant deputata, ut supra notare memini. Vide Symmachum in lib. X. Ex. 33. et 50. VALES.

Species] res venales. cf. Iul. Capitol. in Antonino Pio c. 7. W.

11. *Ex Quaesitore Palatii Viventius.*] Mſ. *Iuventius.* Sed vulgata lectio recta. Exſtantque ad hunc Viventium varia Impp. Valentin. Valent. et Gratian. Reſcripta. L. 4. C. Theod. de offic. rect. provinc. L. 3o. C. eod. de curſu publ. aliaque alibi non pauca. LINDENBR.

Ex Quaeſitore Palatii Iuventius.] De quo Marcellinus in lib. 26. cap. 4. haec dixit: *Morborum cauſas inveſtigandas acerrime Urſacio Off. Magiſtro Delmatae* (ſic enim Mſ. Reg. et Editio Rom.) *crudo, et Iuventio Siſciano Quaeſtori tunc commiſerunt.* Eiusdem Iuventii Praef. Urbi meminit Symmachus in lib. x. Epiſt. 43. His igitur teſtimoniis adductus *Iuventium* hic edere malui, quam cum Gelenio aut Lindenbrogio *Viventium*, praeſertim cum et Mſſ. Regius ac Flor. [et Colbert.] cum Editione Aug. a noſtris partibus ſtent. Atque ita in Codice Th. emendandum cenſeo. [*Quaeſitor* autem heic (ut et ait P. Pithoeus) ponitur pro *Quaeſtor.*] VALES. V. Corſini p. 237. et 249. W.

12. *Damaſus et Urſicinus.*] Ita Anaſtaſius et Liutpraodus in Vitis PP. *Urſinum* vocat Rufinus Hiſt. Eccleſ. lib. II. cap. x. *Urſacium* Socrates lib. IV. cap. 24. Sozomenus lib. VI. cap. 23. *Urſicium* Nicephorus Calliſtus lib. XI. cap. 3o. LINDENBR.

Damaſus et Urſicinus.] *Urſinus* in codice Regio et Valent. [et Colbert.] nominatur. Neque aliter huoc Damaſi competitorem appellat Hieronymus in Chronico, et in Epiſt. ad Damaſum, Socrates in lib. 4. cap. 29. et ex eo Caſſiodorus in lib. 8. Hiſt. Tripertitae. Accedunt Epiſtolae Concilii Aquileienſis, et Concilii Romani a Iac. Sirmundo nuper editae, in quibus Urſious dicitur, ut et apud Rufinum. De quo conſulendi ſunt Annales Illuſtriſſ. Cardinalis Barooii. VALES.

Sciſſis ſtudiis] aemulando. *Adiumentis* adiutoribus, aſſeclis. W.

13. **In Baſilica Sicinini.*] Marcellious Presbyter in Praefatione libelli precum, quem obtulit Valentioiano ioniori, hanc *Baſilicam Liberii* vocat, eo quod Liberius Papa illic Eccleſiam aedificaſſet. Mentio ſit huius Baſilicae a Liberio Papa conſtructae apud Anaſtaſium Bibliothecarium in geſtis Liberii. Verum Anaſtaſius eam Baſilicam a Liberio ſtructam eſſe dicit in Macello Liviae, non in Baſilica Sicinioi. Macellum autem illud, et Sicinii Baſilica fuerunt in regione v. *Baſilicam Liberii* vocat vetus Scriptor, qui hiſtoriam huius ſchiſmatis litteris mandavit: Socrates io libri IV. capite 49. *Baſilicam Sicinam*, τόπον τῆς βασιλικῆς Σικίνης.* VALES.

In Baſilica Sicinini] in regione v. hodie *Santa Maria Maggiore.* Donat. Roma IV. 3. *uno die* 137. *reperta cadavera peremptorum.* De hac concertatione vide praeter ſcriptores hiſt. eccleſ. *Gibbonum* T. VI. p. 174. ſſ. *Tillemont* T. v. P. I. p. 55. 58. W.

14. *Oſtentationem*] magnificentiam, lautiorem vitam. *Laterum* pulmonum. W.

Ut ditentur oblationibus matronarum, etc.] Nimia pol hoc verum: et inſatiabile habendi ſtudium in ſacri ordinis viris, non antiqua ſolum, ſed *noſtra quoque tempora ſciunt.* Inſanum bene ad Ammiani mentem Hieronymus ad Euſtochium Epiſt. 22. *Quidam in hoc omne ſtudium vitamque poſuerunt, ut matronarum nomina, domos, moresque cognoſcant, ex quibus unum, qui huius artis eſt princeps, breviter ſtrictimque deſcribam, quo facilius magiſtro cognito, diſcipulos recognoſcas. Cum Sole feſtinus exſurgit, ſalutandi ei ordo diſponitur, viarum compendia requiruntur, et paene usque ad cubicula dormientium ſenex importunus ingreditur: ſi pulvillum viderit, ſi mantile elegans, ſi aliquid domeſticae ſupellectilis, laudat, miratur, attrectat, et ſe his indigere conquerens, non tam impetrat, quam extorquet: quia ſingulae metuunt veredarium Urbis offendere.* Vide locum. Idem Epiſtola ad Heliodorum 2. ad Nepotianum Epiſt. 2. *Cui tamen vitio in partem obviare conati ſunt Impp. Valentinianus, Valens et Gratianus AAA. ut ex eorum Conſtitutione ad ipſum hunc Damaſum Epiſc. urbis Rom. conſtat; cuius haec ſunt verba L. 20. C. Theod. De Epiſc. Eccleſ. et Clericis: *Eccleſiaſtici aut ex Eccleſiaſticis, vel qui Continentium ſe volunt nomine nuncupari, viduarum ac pupillarum domos non adeant, ſed publicis exterminentur iudiciis, ſi poſthac eos adfines earum vel propinqui putaverint deferendos. Cenſemus etiam, ut memorati nihil de eius mulieris, cui ſe privatim ſub praetextu religionis adiunxerint, liberalitate quacumque, vel extremo iudicio poſſint adipiſci. Et omne in tantum inefficax ſit, quod alicui horum ab his fuerit derelictum, ut nec per ſubiectam perſonam valeant aliquid vel donatione vel teſtamento percipere. Quinetiam ſi forte poſt admonitionem Legis noſtrae aliquid hisdem eae feminae vel donatione, vel extremo iudicio putaverint relinquendum, id Fiſcus uſurpet. Ceterum ſi earum quid voluntate percipiunt, vel ad earum ſucceſſionem vel bona Iure Civili, vel Edicti beneficiis adiuvantur, capiant ut propinqui.* Lecta in Eccleſiis Rom. III. Kal. Auguſt. Valentin. et Valente III. AA. Coss. LINDENBR.

* *Ut ditentur oblationibus matronarum.*] Epiſcopos urbis Romae perſtringit Marcellinus, qui oblationes fidelium in proprios uſus convertebant: *ἐπὶ προσφορῶν ὀνόματι τὴν δωροληψίαν ἐπιτεχνώμενοι*, ut ait Apollonius de Montano haeretico apud Euſebium. Veteres Chriſtiani olim annonam et pecunias offerebant Sacerdotibus, quibus non ſolum Clerici, ſed etiam pauperes matricularii alerentur. Poſtea Sacerdotes quidam has pecunias intervertere et in ſinum ſuum congerere coeperunt; et paucorum culpa, ut reliqui omnes hac ſuſpicione contingerentur, effectum eſt. Quocirca Iohannes Chryſoſtomus in Homilia 21. in Epiſtolam Pauli A. ad Corinthios ſuadet fidelibus, ut ipſi eleemoſynas ſuas erogent pauperibus, nec Sacerdoti ulterius offerant. Lege Gregorium Nazianzenum in Oratione 32. pag. 526. et de Epiſcoporum provincialium tenui victu, vili cultu, demiſſisque oculis, eumdem in Carminibus pag. 11.* VALES.

Ut ditentur oblationibus matronarum] unde Damaſum Urſini ſectatores nominarunt Auriſcalpium Matronarum. W.

* *Procedantque vehiculis inſidentes, circumſpecte veſtiti, ep. cur. profuſas.*] De hoc non Antiſtitum modo Romanorum, ſed

etiam ceterorum Patriarcharum et Archiepiſcoporum luxu loquitur Gregorius Nazianzenus, in Oratione funebri de laudibus Baſilii, pagina 360. et in Oratione 32. pag. 526.* VALES.

Circumſpecte] ſplendide, ut omnium oculos in ſe convertant. Gellius 1, 5. circumſpecte compoſiteque indutus. Circumſpectus reſpondet graeco περίβλεπτος. W.

15. *Quam vitiis opponunt*] praetendunt, qua excuſare ea volunt. W.

[*Si ad imitationem quorumdam Antiſtitum Provincialium viverent, quos tenuitas edendi potandique parciſſime, vilitas etiam indumentorum et ſupercilia humum ſpectantia commendant.*] Martinus Turonorum Epiſcopus, aequalis eorum temporum, *in Epiſcopatu idem conſtantiſſime perſeverabat, qui prius fuerat. Eadem in corde eius humilitas; eadem in veſtitu eius vilitas erat:* ut ſcribit Sulpicius Severus in vita S. Martini. Germanus quoque Autiſſiodorenſis Epiſcopus, Martino ſuppar, vili veſte utebatur, licet numquam Monachus fuiſſet, ſicuti fuerat Martinus, *Germano* (inquit Conſtantius Presbyter in libro de eius vita) *indumentum cuculla et tunica indiſcretis fuere temporibus.* Cuculla autem et tunica indumenta tum erant plebis Romanae. Cucullae nomine deſignat heic Conſtantius veſtem cucullatam, et a cucullo capitis tegumento ita dictam: quae tunica alio nomine capa dicebatur, quod caput operiret: erat autem non cucullata modo, ſed etiam manicata vel manuleata, et talaris. *Supercilia humum ſpectantia* apud Ammianum, et *cordis humilitas* apud Sulpicium, una res eſt. Legimus Theodoſium Iuniorem Aug. Cherſonenſis Epiſcopi, Conſtantinopoli mortui, ſagum ſordidum magna cura quaeſiviſſe, et ob ſanctitatem hominis reverenter induiſſe. Severus Sulpicius in libri de vita S. Martini capite XXVI. *Sed nec cibo*, inquit, *aut ſomno quidem indulſit, niſi in quantum naturae neceſſitas cogebat.* Idem in 2. Dialogi de virtutibus B. Martini capite I. *tunicam* et *amphibalum* Martino Epiſcopo tribuit: et in capite IV. eum, cum dioeceſes viſitaret, *veſte hiſpida, nigro et pendulo pallio circumtectum* fuiſſe prodit, nec vehiculo, ac ne equo quidem, ſed *aſello ſuo* inſediſſe, et tantummodo *piſcem Paſchae diebus edere conſueviſſe:* ut in Dialogi III. capite XIII. invenio.] VALES.

Perpetuo aeterno *numini*. W.

C A P V T IV.

Ammianus in bellum adverſus Gothos iturus excurſionem facit in *Thraciam* eiusque originem ac ſitum breviter perſequitur. W.

1. *Cuius regebatur arbitrio*] cf. Spanhem. ad Iuliani Caeſares p. 112. W.

3. *Placiditate*] planitie. *Aggerum* montium. W.

Homeri perennis auctoritas.] Iliad. IX. 5.

Βορέης καὶ ζέφυρος, τώτε Θρῄκηθεν ἄητον
Ἐλθόντ' ἐξαπίνης. LINDENBR.

Aquilonem et Zephyrum ventos exinde flare.] Homeri versum qui est in Il. 9, 5. sic explicat Strabo in lib. 1. p. 28. Almel. ut Homerus non generaliter dixerit e Thracia Zephyrum flare; sed tantum incolis Thasi, Lemni, ac Samothraciae. Alii etiam aliter explicabant, ut ibidem refertur a Strabone. Sed fortasse et hoc dici potest, Homerum poëtica licentia id dixisse. Nam Poëtae omnes ventos e Thracia flare fabulantur, ibique ventorum specum esse: ut scribit ex Dionysophane Scholiastes Apollonii pag. 39. et auctor Etymologici in Ἀργεστεύς. VALES.

4. *Scordisci, longe nunc ab iisdem provinciis separati*] Ammiani aetate ad Pannoniam relati. Cf. Tzschuck. ad Eutrop. p. 249. et 255. W.

Humanumque sanguinem in ossibus capitum humanis bibentes] Rufus Fest. c. 9. *In Thraciae regionibus etiam Scordisci habitaverunt, pariter crudele et callidum genus. Multa de saevitia praedictorum fabulosa memorantur, quod hostiis captivorum Diis suis aliquando libaverint, atque sanguinem humanum in ossibus capitum potare sint soliti.* Florus lib. III. c. 4. Vid. alia his similia apud Herodot. lib. IV. c. 65. et Auctorem libri περὶ τῶν καλῶν, Pomp. Melam lib. II. cap. 1. Solin. cap. 20. Isidorum lib. IX. cap. 2. Paul. Warnefr. Histor. Longobard. lib. I. cap. 27. *Athenaeum lib. 2.* LINDENBR.

Omnem amisit exercitum cum rectore.] C. Porcius Cato Consul cum Scordiscis bellum intulisset, male rem gessit, ut scribit Eutropius in lib. 4. c. 24. et Prologus libri 63. Titi Livii: exercitus enim (simile prodigio) paene totus est interceptus, ut loquitur Florus in lib. 3. cap. 4. Dio in Fragmentis quae nuper edidimus (fragm. 93.) τὴν Κάτωνος συμφορὰν vocat. Sed nemo ex illis Scriptoribus Catonem Porcium in eo bello occubuisse scribit. VALES.

5. *Ut nunc cernimus*] nostra aetate. *Cornuti sideris* lunae. W.

6. *Qua Romanum caespitem lambit*] poët. Romanas provincias praeterfluit. W.

7. *Unde eorum iubar exsurgit*] Ms. *Unde eo iubar.* Scripsit Ammian. *unde eoum iubar:* quae dicendi forma apud eum frequens. Sic lib. 18. c. 4. *Ad tuendas partes Eoas.* Lib. XX. c. 3. *Per Eoos tractus.* Lib. XXVII. c. 1. *Per Eoum orbem, etc.* LINDENBR.

Discidium panditur terrarum angustum] Bosporus Thracicus. W.

8. *Acontisma.*] Hunc aditum provinciae Macedoniae commemoravit in lib. 26. c. 7. Fuit et Mansio in eo aditu ita dicta inter Topirum Rhodopae, et Neapolim Macedoniae oppida: cuius meminit Antoninus in Itinerario. In Burdigalensi Itinerario sic notatur p. 603. Wesseling.

Civitas Topirum m. x.
Mut. Pardos m. 8. finis Rhodopae, et Macedoniae.
Mansio Acontisma m. 9.

Sic enim scribendum est. Constantinus in lib. 2. περὶ θεμάτων Acontisma inter urbes provinciae Thraciae numerat: cui non assentior. VALES.

Arethusa convallis et statio, in qua visitur Euripidis sepulcrum] Plutarchus in Lycurgo c. 31. Pausanias in Atticis c. 2. Plinius lib. xxxi. cap. 2. Dionysius Antholog. lib. iii. * Vitruvius lib. 8. c. 3.* LINDENBR.

Arethusa convallis et statio.] Sic Gelenius edidit. At in codicibus *MSS. Vatic. Tolos.* Regio [et Colbertino,] perinde ac in Augustana Editione scriptum reperi, *Arethusa cures vales est statio.* Unde ita fere scriptum fuisse coniici potest, *Arethusa circa valles est statio.* Arethusa urbs Graeca in Macedonia recensetur a Scylace Caryandeno. Ptolemaeus Amphaxitidis opida numerat Ἀρέθουσα, Στάγειρα. In ea fuit mutatio cursus publici, ut scribitur in Burdigal. Itinerario p. 604. Wesseling. sic: *Mans. Acontisma* 9. *Mut. Neapolim m.* 9. *Civ. Philippis m.* x. *Mut. Ad duodecimum m.* 12. *Mut. Doberos m* 7. *Civ. Amphipolim m.* 13. *Mut. Peripidis m.* x. *Ibi positus est Euripides poeta:* legendum est *Mutatio Arethusa.* VALESIUS. Sane quis neget sic coniici posse? Sed quis etiam dicat tali coniecturae sententiam sanam adesse? Erant haec loca plena vallibus et collibus; ac tota quidem Thracia. An igitur haec una per tam multiplices valles statio? Quis id dixerit? aut quis recensuit talem stationem, vel alteram circa montes? Haud dubie latet alterius historiae allusio. Mihi in mentem venit *Arethusa arx Sitalcae et statio.* GRONOV

Arethusa, ubi visitur Euripidis sepulcrum.] cf. Addaei Epigr. viii. in Anthologia Graeca Vol. ii. p. 226. Iacobs. et Animadvers. Vol. ii. P. 2. p. 237. W.

Stagira, ubi Aristotelem] Pomp. Mela lib. ii. cap. 2. et alii plures. LINDENBR.

Ut Tullius ait] Academ. ii, 38. ubi vid. Davis. p. 233. ed. Rath. W.

9. *Suis* popularium *corporibus.* W.

10. *Marcus Didius, etc.*] Florus lib. iii. c. 4. Rufus Fest. c. 9. *Marcus Didius vagantes Thracas repressit, Marcus Drusus intra fines proprios continuit, Minucius in Hebri fluminis glacie vastavit. Per Appium Claudium Proconsulem hi qui Rhodopen incolebant victi sunt. Europae maritimas urbes antea Romana classis obtinuit.* LINDENBR.

11. *Advenit post hos Imp. Lucullus*] Eutropius lib. vi. 2. et 10. et alii. LINDENBR.

Aemimontanos acriter resistit.] Haec fere omnia ex Rufi Festi Breviario paucis immutatis translata sunt: sic enim ait Festus c. 9. M. *Lucullus per Thracias cum Bessis primum conflixit. Ipsam caput gentis Thraciam vicit: Aemimontanos subegit: Eumolpiadam quae nunc Philippopolis dicitur, Uscadamam quae modo Hadrianopolis nominatur, in ditionem nostram redegit, Cabylem cepit, etc.* Sic enim in vetustissimo exemplari Bibliothecae Regiae hic locus Festi perscriptus est. VALES.

Sex provinciae sunt quaesitae.] Rufus Festus c. 9. sic habet, ut quidem in MS. Regio legitur: *Ita ditioni Reip. sex Thraciarum provinciae sunt conquaesitae: Thracia, Aemimontus, Moesia inferior, Scythia, Rhodopa, Europa.* Et paullo supra: *Per Appium Claudium Proconsulem, hi qui Rhodopam incolebant, victi sunt.* In Itinerario Burdigalensi *Rhodopea provincia* dicitur.

In Notitia autem Imperii *Rhodopa:* sic enim habet Mſ. VALES. Cf. Tzſchucke ad Eutrop. VII, 19. p. 509. W.

12. *Quae ex fronte Illyriis eſt confinis.*] Magis placet Codicis Regii [et Colbertini] *Toloſ. ac Vatic.* aliorumque ſcriptura, *prima ex fronte, quae Ill. etc.* Ait enim ex eo latere quod Illyrico contiguum eſt, primam e Thraciarum provinciis occurrere Thraciam proprie dictam, quod verum eſt: Thracia enim proprie dicta, Daciae Illyrici provinciae confinis eſt, ut ex Itinerario Burdigalenſi apparet. At in vulgata ſcriptura haec verba *ex fronte* ſuperflua eſſent. Quod ſi a fronte quae Macedoniae conterminat, coepiſſet Ammianus, primam tunc Rhodopam poſuiſſet. VALES.

Philippopolis] olim *Eumolpias* (hodie Philiba). cf. XXII, 2. XXVI, 10. *Beroea,* cf. Weſſeling. Itiner. p. 231. *Aemimontus,* quae et *Thracia ſecunda,* in qua *Hadrianopolis,* aliis Oreſtias, olim (fortaſſe lingua Thracum vernacula) *Uscudama* (nunc Andrinopel) XIV, 11. *Anchialon* (Akkiali). Cf. XXII, 8. 43. W.

Useudoma.] Rectius in exemplari Regio, *Toloſ.* [et Colb.] *Uscudama:* ſic enim Feſtus, Iordanes et Marcellinus noſter alibi (XIV, 11.) eam vocant. VALES.

Myſia.] Haec Moeſia inferior ſeu ſecunda appellatur, de qua Marcellinus in lib. XVII. cap. 12. *Pannonias Moeſiarumque alteram cuneis incurſare diſperſis.* At ſuperior ſeu Moeſia prima inter provincias erat Illyrici, ut docet Notitia Imperii, et Rufus Feſtus. VALES.

Marcianopolis a ſorore Traiani] Meminerunt civitatis Procopius de aedificiis, et Tabula vetus itineraria. De ſorore Traiani ita in antiqua inſcriptione: DIVI TRAIANI AUGUSTI ET MARCIANAE SORORIS AUG. *Cur autem ſororis nomine hanc urbem Traianus appellarit, Iordanes narrat de rebus Geticis, pag. 50. De ſorore Traiani Plinius in Panegyr.* LINDENBR. Cf. Periplum Ponti p. m. 160. Gronov. et XXXI, 5. 8. W.

Doroſtorus (Dryſt) — *Nicopolis,* quo nomine et nunc appellatur. W.

Odyſſus.] Sic Ptolemaeus appellat, et Procopius in lib. 4. de Fabricis. Sed Diodorus Siculus, et Strabo Odeſſum vocant Mileſiorum coloniam, inter Apolloniam et Callatim ex adverſo Heracleae in Ponto nobiliſſimae ſitam; ut ſcribit Diodorus in fine lib. XX. Quam ſcripturam firmant nummi veteres, quorum unum oſtendit mihi vir Clar. Iohannes Triſtanus cum hac inſcriptione: ΘΕΟΥ. ΜΕΓΑΛΟΥ. et ad latus, ΟΔΗ. et alterum pulcherrimum in Theſauro Nobiliſſimi Aurelianenſium Principis ab ſe viſum eſſe teſtatus eſt inſcriptione integra: ΘΕΟΥ. ΜΕΓΑΛΟΥ. ΟΔΗΣΙΩΤΩΝ. VALES.

In qua celebriora ſunt aliis oppida] *Celebria* eſſe antiquam lectionem, hoc eſt, haberi in Vaticano codice teſtatur Iſ. Voſſius ad Melam lib. II. cap. 11. quae perperam mutata ſit. GRON.

Dionyſopolis] ſic et hodie. *Tomi* (Temeswar). W.

Et Calatis.] Callatis geminato lambda ſcribi debet ex Ptolemaeo, Procopio, Diodoro, Etymologico magno: quibus accedunt Tabula Peutingerorum, et Nummi veteres ΚΑΛΛΑΤΙΑΝΩΝ. Condita eſt ab Heraclienſibus in Ponto, ut ait Memnon et Strabo; et a vicina palude ſic nominata, ut ait Auctor Etymologici. Κάλ-

λατις, inquit, πόλις ἐστὶ κτισθεῖσα ὑπὸ ἡρακλεωτῶν. ὠνόμασται δὲ ἀπὸ τῆς παρακειμένης λίμνης. Regius [et Colb.] codex hic scriptum habebat *Galati:* quomodo et in Rufi Festi exemplaribus, et alibi dicitur ut apud Diodorum in fine lib. 20. παρῆλθεν εἰς ὀδησσὸν, ἣ κεῖται μεταξὺ μὲν ἀπολλωνίας καὶ γαλατίας· scribe καλλάτιδος. Ptolemaeus καλλατίαν vocat. VALES. Cf. Wesseling. Itiner. p 228. W.

Europa] qua prima est ex Asia venientibus. W.

Apris.] Ptolemaeus in Thracia recenset Ἄπροι· κολώνια ἡράκλεια Procopius in lib. 4. Goth. et Constantinus in lib. de Themat. ex Hierocle ἄπρον nominant. VALES.

Apri (Apro) et *Perinthus* (hodie Erecli) cf. XXII, 2. W.

13. *Maximianopolis*] quod nomen etiamnunc habet. *Maronea* (Marogna. W.

Aenum, quam conditam et relictam Aeneas] Pomp. Mela lib. II. cap. 2. *Eximia est Aenos ab Aenea profugo condita,* Procop. de Aedif. pag. 44. Stephan. in Αἶνος. LINDENBR. Vid. supra XXII, 8. qui locus huic omnino conferendus. W,

14 *Praerogativa quadam vitae longius propagandae*] longiore vita. *Colluvione ciborum* quamquam vario ciborum genere promiscue utuntur. — *Perenni viriditate roris asperginibus gelidis corpora constringente* poetice, sed venuste. Pedestri oratione ita efferri possit: roris purissimi, semper tenui frigidaque adspergine corpora constringente. *Aurae purioris* montanae dulcedine *potiuntur, radiosque solis suapte natura vitales,* vitae hominum conducentes, *primi omnium* in montibus degentes *sentiunt, maculis rerum humanarum* aëris inferioris hominibus propioris. Eodem fere sensu *res mundanae* XX, 11, W.

CAPUT V.

Iam vero ipsum cum *Gothis* (occidentalibus in Dacia habitantibus, Moeso-Gothis, Mannert Germ. p. 424. Zosimo *Scythis*) gestum bellum enarrat Marcellinus, quicum conferas Zosimum IV, 10, 11, Gibbon T. VI. p. 247. ff. W.

1. *Foederibus ingenuae pacis obstricta*] Ms. *vige pacis.* Forte scripsit Ammian. *foederibus iugis pacis,* ut inf. *iuge silentium.* Vel *ingenuam pacem* vocat, quae nullis sophismatum technis fallit. Sed alterum rectius esse videtur. LINDENBR.

2. *Pubescente* primo *vere.* cf. XXX, 5. W.

Daphnem nomine munimentum.] Daphne castrum fuit in Moesia secunda, quod Constantinus Maximus adversus Gothorum excursus aedificavit, teste Procopio in lib. 4. de operibus Iustiniani. Unde in Numinis Constantini CONSTANTINIANA. DAFNE. dicitur, teste Occone et Goltzio. Ab eodem castro dicti sunt Ballistarii Dafnenses, et Constantini Dafnenses inter militares numeros, qui Magistro militum per Thracias obtemperabant, ut legitur in Imperii Notitia. Procopius quidem hoc castrum in adversa Danubii ripa collocare videtur ex adverso Transmariscae castelli: sic enim ait: μετὰ τὸ κύντον τὸ τρισμαρίσκας ὀχύρωμά ἐστιν,

οὖπερ καταντικρὺ ἐν τῇ ἀντιπέραν ἠπείρῳ Κωνσταντῖνός ποτε Ῥωμαίων βασιλεὺς φρούριον οὐκ ἀπημελημένον ᾠκοδομήσατο Δαφνὴν ὄνομα, οὐκ ἀξύμφορον νενομικὼς ταύτῃ φυλάσσεσθαι τὸν ποταμὸν ἑκατέρωθεν. *Post Quintum Trismarifcae castellum sequitur, cui ex adverso in opposita continente Constantinus olim Imp. castrum non obscurum exstruxit, Daphnem nomine, e republica fore ratus, si utramque fluminis ripam eo modo custodiret.* *Haec cum ego olim adnotassem, incidi postea in tomum III. Gretseri de Cruce, ubi eadem a Gretsero observata esse animadverti in libri I. capite 31.* VALES. Cf. Tillemont T. IV. p. 447. W.

5. *Prope Carporum vicum*] Propemodum ex hisce Ammiani verbis situm Carporum deprehendimus, quos vicinos fuisse Quadis verosimiliter putat B. Rhenanus Rer. German. lib. I. Certe post Quados, Astingos, Lacringos, etiam Κάρποι τὸ ἔθνος sequuntur in Ecloga Legation. Petri Patr. pag. 16. LINDENBR.

Prope Carporum vicum] In Moesia, ut videtur. Carpi enim a Galerio victi, deditione facta omnes in Rom. solum translati sunt, Tusco et Anulino Coss. ut ait Victor, et Idatius, et Mamertinus in Panegyr. Constantio Caes. [*Corporum* scriptum est in Ms. Colb. et quibusdam aliis.] VALES.

Carporum] qui Carpathios montes insedisse videntur, a Diocletiano in Moesiam secundam traducti. Heyne ad Zosim. 1, 20. p. 629. Iul. Capitol. in Balbino c. 16. W.

6. *Per Novidunum.*] Castrum fuit in Scythia, ut docet Notitia Imperii Rom. et Procopius in lib. 4. de operibus publicis a Iustiniano conditis, ubi omnes Thraciarum provincias cum castellis enumerat: Σκυθίας τρόσμις, νεαιδοῦνω, κάλλατις, etc. Ptolemaeus Noviodunum Moesiae opidum fuisse aetate sua testatur. *Hodie *Nivors* (in Bulgaria. W.), teste Cluverio in libri 3. capite 43.* Porro hoc tertio anno expeditionis Gothicae, Valentiniano Nobil. puero et Victore Coss. Valentem Novioduni resedisse testantur lex 2. Cod. Th. de fisci debitoribus, et lex 1. Cod. eod. de vestibus holoveris. VALES.

Gruthungos bellicosam gentem] Lib. XXXI. c. 3. *Gruthungis confinis Tanaitas — tempus opportunum nacti Gruthungi.* Sic enim meliores codd. (Cf. etiam c. 4. 5. W.) Mira autem in hoc nomine variatio: inter quas tamen tot diversitates proximior ad Ammiani scripturam Zosimus, qui eos *Prothingos* vocat lib. IV. c. 38. Ἔθνος τι Σκυθικὸν ὑπὲρ τὸν Ἴστρον ἐφάνη πᾶσιν ἄγνωστον τοῖς ἐκεῖσε νομάσιν. Ἐκάλουν δὲ Προθίγγους αὐτοὺς οἱ ταύτῃ βάρβαροι. Iidem Claudiano *Gothunni* *) sunt, in IV. Consul. Honorii v. 623.

Ausi Danubium quondam transnare Gothunni,
In lintres fregere nemus.

*Idem in Eutrop. lib. 2. v. 153. *Ostrogothis* (ita leg. vulg. *Astrogothis*) *colitur mistisque Gothunnis Phryx ager.* Et postea v. 196. *Bene rura Gothunnus Excolet.* At *Gauthunni* Fl. Vopisco in Probo c. 18. et *Vithungi* Sidonio Apoll. Carm. VII. *Trutungi*

---

*) *Gruthungi* in ed. Gesneri. W.

Pollioni in Claudio c. 6. Quinetiam *Iuthungi* (de quibus Ammian. lib. XVII. c. 6.) iidem cum hisce *Gruthungis* five *Prothungis* effe videntur. LINDENBR. *Gruthungos* gentem Gothicam (orientales Gothi funt, Mannert Germ. p. 427.) et *Iuthungos* f. *Vithungos*, nationem Alamannicam, a Lindenbrogio confundi Hadr. Valefius monet in Praef. p. LXXI. W.

Athanaricum ea tempeftate Iudicem potentiffimum.] Non protritum hoc dicendi genus, ut *Iudices* vocentur celfiores poteftates. *In Letania Bavonis Abbatis Corbeienf. *Omnibus Iudicibus et cuncto exercitui Francorum vita et victoria.** Quo fignificatu vox haec non femel ab Ammiano ufurpatur. Lib. XXIX. c. 4. *Adventu itaque plurium copiarum animati Iudices.* Et de hoc ipfo Athanarico lib. XXX. c. 5. *Athanaricus Thervingorum Iudex.* Lib. XVII. c. 13. *Vehebant cum Armigeris Principem, gentisque Iudicem.* *Concil. Afric. c. 61. Salvianus lib. 5. ubi de Bagaudis. Eodem libro pag. 116. *Iudices variis populis praefidentes.* Iordanes de Regnor. Succeff. p. 141. *Cyrillo, Marcello, Fara, aliisque diverfis Iudicibus dolo peremptis, in Ducem Salomonem faeviebat.* Freculfus lib. 3. cap. 6. *Mifit in Hifpaniam Iudices.* Orof. lib. 7. cap. 42. *Africam ftrenue adverfum Iudices ab eo miffos tutatus eft.* Quo fenfu etiam pag. 146. *Iudices partim donis, partim blanditiis fibi confociat.* Ammian. lib. 17. c. 12. §. 21. *Optimates et Iudices.* Haec vero loquendi forma ex eo manat, quod qui aries vel dux gregis dicitur, a Graecis appellatur Κριὸς ἀπὸ τοῦ κρίνειν. Artemidor. lib. 2. cap. 12. *Idem Iudex et Dux idem.* Vid. Synod. Chalced. pag. 44. Marculf. Formul. pag. 459. Panegyr. Mamertini in Iulian. *Iudicum nomine a nefariis latronibus obtinebantur.** De Athanaricho autem Zofimus lib. IV. c. 7. Ἀθανάριχόν τε παντὸς τοῦ βασιλείου τῶν Σκυθῶν ἄρχοντα γένους. Ammianus iterum lib. XXXI. c. 2. *Alani Iudices etiamnunc eligunt diuturno bellandi ufu fpectatos.* LINDENBR.

Athanaricum iudicem potentiffimum.] Sic Gothorum Reges fpreta Regis appellatione Iudices dici malebant. De Athanarico id teftatur Themiftius in Orat. x. ad Valentem, quam ei poft pacem cum Gothis initam dixit, Valentiniano III. et Valente III. Coff. οὕτω γοῦν τὴν μὲν τοῦ βασιλέως ἐπωνυμίαν ἀπαξιοῖ, τὴν τοῦ δικαστοῦ δὲ ἀγαπᾷ· ὡς ἐκεῖνο μὲν δυνάμεως πρόσρημα, τὸ δὲ σοφίας. *Idcirco enim Regis appellationem repudiat, ufurpat Iudicis, tamquam haec quidem potentiae, illa vero fapientiae propria fit.* Ceterum in codice Regio *Adatharicus* hic Gothorum Rex femper dicitur. Auguftana Editio hoc in loco *ad Athanaricum* praefert. [Codex Colbert. *Adatharicum*, *Adathanirihcum*; et *Mathanaricum.*] VALES.

Quam fibi crediderit] ἴσ. *crediderat.* LINDENBR.

Habilem] tolerabiliorem. W.

7. *Commerciis vetitis.*] Romani veteres prudentiae civilis magiftri, foederatis barbaris maximi beneficii loco commercandi in folo Rom. copiam dabant. Sed ne mercaturae fpecie barbari, utpote natura perfidi, infidias ftruerent, neve interna Reip. curiofius introfpicerent, certa in limite opida ei rei ftatuebant, et quibus diebus ac quoties convenire eis cum Rom. liceret, praefcribere folebant, *cuftodes quoque eisdem apponebant Centuriones, qui eos deducerent:* ut de Marco et de Commodo fcribit

Dio in lib. 71. c. 15. et lib. 72. c. 2. ubi de pace cum Marcomannis et cum Buris facta loquitur: "et ante eum Tacitus in libro IV. Hist. c. 64. et in libro de Moribus Germanorum. c. 41. de Hermunduris." Et Gothis quidem initio certa in limite opida, in quibus commercarentur, praestituta esse dubium non est. Postremo tamen foedere id a Rom. obtinuerant, ubicumque demum vellent, ibi commercatum ut exercere sibi liceret, ut scribit Themistius in Orat. X. Sed Valens in pace illa quam cum Athanarico percussit, in duobus dumtaxat opidis ad Histrum sitis commercandi ius Gothis dedit, teste ibidem Themistio. De his mercatibus ad Histrum Dexippus, Priscus passim, et Malchus in Historiia loquuntur. VALES.

8. *Rudis*] usu et experientia nondum firmatus. *Spectator* iudex. W.

9. *Militiam agebant, qui.*] Tria haec verba absunt a codice Regio et Vat. [et Colb.] ultimum vero etiam ab Editione Augustana. Certe longe elegantius legetur hoc modo: *Missique vicissim Victor et Arinthaeus, qui tunc equestrem ac pedestrem militiam agebant, cum propositis conditionibus, etc.* Victor enim Magister equitum, Arinthaeus peditum erat, ut proxime dixit Marcellinus. VALES.

Recte noscentibus] prudentibus. Reinesio legendum videbatur *recognoscentibus*. W.

Navibus directis in medium flumen foederari pacem] Guicciardinus in lib. 2. scribit, Ludovicum Sfortiam Mediol. D. cum a Carolo Rege Francorum in colloquium vocaretur, ad vitandas fraudes et insidias ambos sua quemque lembo in medium flumen devehi, ac ibi colloquium haberi maluisse. Themistius Oratione V. de hac ipsa re loquitur, quum unam navem, in qua Imperator (Valens) pacem fecit, Xerxis cum maximo exercitu Hellespontum transeuntis classi praeferendam, esse affirmat." LINDENBR.

10. *Constantinopolim rediit, ubi postea Athanaricus prox. fact. genit. ter. exp. fat. fort. decessit.*] Sub Theodosio Imp. (A. C. 381. W.) Athanaricus Constantinopolim venit, a quo etiam regio supremitatis honore sepultus, cum eodem quo venerat mense mortuus esset. Zosimus lib. IV. c. 34. Ὡς Θεοδόσιον ἔδραμεν ἀρτίως ἀπαλλαγέντα νόσου, τὸν βίον αὐτῷ καταστησάσης εἰς ἀμφίβολον. ὁ δὲ φιλοφρόνως μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ βαρβάρων ἐδέξατο, πόῤῥω που τῆς Κωνσταντινουπόλεως προελθών· καὶ παραχρῆμα τελευτήσαντα, ταφῇ βασιλικῇ περιέστειλε. Vide Marcellinum Com. in Chron. Paulum Oros. lib. VII. cap. 34. Histor. Miscell. lib. XII. LINDENBR.

Athanaric. proxim. factione gen. terr. expulsus.] Gothi duce Fritigerno cum Histrum traiicere, et in Achaiam se effundere decrevissent, Athanaricum, qui Romanis fidem inviolatam servabat, prius expellendum e sedibus suis putarunt, ne Romanorum copiis a fronte occurrentibus, ille a tergo sibi immineret. Pulsus itaque Athanaricus, Constantinop. cum suis ad Theodosium confugit: a quo benigne susceptus, cum eodem mense decessisset, regali sepultura ab Imp. honoratus est: qua magnificentia capti Gothi, qui cum Athanarico venerant, fortiter deinceps pro Theodosio pugnarunt, ut scribit Zosimus in lib. 4. c. 34. Contigit Athanarici obitus anno Dom. 381. Syagrio et Eucherio

Coff. teste Idatio, et Marcellino Comite. *Eius rei meminit S. Ambrosius in prooemio librorum de Spiritu sancto ad Gratianum Aug. *Nam etiam Constantinopolis iam Dei verbum recepit, et evidentia meruit tui documenta iudicii. Etenim quamdiu venena Arianorum suis fovebat inclusa visceribus, bellis finitimis inquieta, muros armis circumsonabat hostilibus. Postea vero quam fidei exsules abdicavit, hostem ipsum* (id est Athanaricum Regem cum suis), *quem Regnum* (id est Imperium Rom. in Oriente) *semper timere consueverat, deditum vidit, supplicem recepit, morientem obruit, sepultum possidet.** VALES.

Athanaricus] „AthaLaricum vocat Lazius l. 10. de migrat. gent. e Damasceno Eutropii suppletore.“ Sic Reinesius. W.

CAPVT VI.

1. *Convivio occultiore Gallorum.*] Sic Gelenius edidit ex coniectura, ut opinor. Nam in codice quidem Regio [et Colbert.] scriptum reperi *convii occult.* *In Tolos. Ms. scriptum inveni, *colloquio occultiore Gall.* ut loquitur Marcellinus initio libri xxx.* In Augustana autem Editione *concitatione Gall.* Equidem, si coniecturae indulgere licet, libentius legerem *consilio occult. Gallorum.* VALESIUS. Admodum manifestae sunt Regii et Colbertini codicis vestigia, quam ut non appareat, quo dirigant, nempe *coitu*, ut maluit Ammianus pro coitione, quam sciebat priscorum comitiorum propriam vocem fuisse, etsi non utique sic usurpatam. GRON. *Convivium* Ernesti, si tamen vera sit lectio, Graeco more accipiendum esse putat, ut de consortio, conventu, consuetudine clandestina, non de concoenatione aut compotatione intelligatur. Similiter fere esse *convivere* ap. Spartian. in Pesc. Nigr. c. 10. W.

2. *Tempus anceps metuens tyrannidis*] Maximi tyrannidem intelligit, qui, occiso Gratiano imperium quinquennio tenuit. Idem cum Valentinianum Iuniorem Gratiani fratrem acie superasset, Italiam cum Roma occupavit, Valentiniano III. et Eutropio Coss. ut docet Sulpicius in lib. 1. de vita Martini, et Sozomenus in lib. 7. Eodemque anno Rusticum Iulianum Praefectum Urbi promovit. Fuit autem hic Iulianus vir Graece et Latine doctissimus, ut testatur Symmachus in lib. 3. Epistol.*) Proconsul Africae fuit Gratiano II. et Probo Coss. ut docet lex 2. Cod. Theod. de scenicis, et anno sequenti Modesto et Arinthaeo Coss. ut est in lege 12. Cod. Theod. de divers. off. VALES. De Maximo vide *Guthrie et Gray* T. v. P. 1. p. 140—158. W.

Lenis videri cogebatur et mollis] Haec omnia per prolepsin dicta: nam Rusticus Iulianus annis demum 371. et 372. Proconsul Africae fuit, uti probari potest ex legibus Cod. Theodos. istorum annorum. v. Prosopographiam et Tillemont l. l. p. 343. quo fit, ut Ammianus non *ostenderat*, sed *ostendebat* scripsisse putandus sit. *Praefectura* autem *urbana* viginti ad minimum

*) Alium tamen Symmachi amicum fuisse conicit Tillemont T. v. p. 59. W.

annis distat ab historia, quam nunc tractat Marcellinus; incidit enim in a. 388. vide *Corsinum* de Praeff. Urbis p. 286. W.

4. *Gratianum filium adulto iam proximum*] οὔπω πρὸς ἥβην τελείαν ἐλθόντα Zosim. IV, 12. W.

5. *Tribunal ascendit.*] In codice Vaticano sunt hae literae *tribunale se condit*, apertis indiciis significantes *tribunal escendit*, ut supra. GRON.

6. *Auctum erga me.*] In *codice Tolos.* et in Editione August. legitur *haustum erga me*. In Fauchetii autem libro [et in Colbert.] *Faustum, etc.* Ego vero sic scribendum existimo: *Fausto erga me v. favoris indicio hunc loci princip. circumferens habitum, quo potior aliis iudicatus sum multis et claris, consil. sociis votorumque auspicibus vobis pietatis officium aggrediar tempestivum, etc.* Certe codex Reg. [et Colbert.] cum Editione Aug. scriptum habet *tempestivum*. VALESIUS. Nimis apte et eleganter habitum illum Imperatorium Valentinianus dixit indicium favoris militaris per epexegesin, quam ut mutare id quisquam doctus cupiat. GRON.

Pietatis] amoris paterni. W.

7. *Quod haec — transire voluimus per conscientiam vestram*] cuius consilii nostri non tantum certiores vos facere voluimus. W.

8. *Vestrae maiestatis*] nimis ambitiose de exercitu. W.

Paucioribus invidiae metu.] Hunc locum sic emendandum esse non dubito, *potioribus invidiae metu, ut dicitur, protinus succreturum.* Quod loquendi genus sumptum videtur ex Livii lib. X. c. 13. apud quem Fabius haec dicit, *et se seniorum gloriae succrevisse, et ad suam gloriam consurgentes alios laetum adspicere.* Sic etiam fere Marcellinus in lib. 14. de Ursicini liberis, *succrescere imperio adultos eius liberos mussitantes.* VALES. *Potioribus* confirmat cod. Colbertinus. Cf. Hadr. Valef. praef. p. LVIII. W.

Invidiae metu.] Proverbiale id esse loquendi genus indicat Marcellinus: pro quo antiqui dicebant praefiscine, id est ἀβασκάντως, teste Charisio, quoties aut se ipsi aut alterum quempiam laudabant. Graeci dicere solebant τὴν ἀδραστείαν προσκυνῶ. Euripides in Rheso v. 468. σὺν δ' ἀδραστείᾳ λέγω. Credebant enim Adrastiam seu Nemesin, quae eadem cum invidia est, ut ad libr. 14. c. 11. notavi, hominibus nimium sibi arrogantibus imminere. VALES.

9. *Suffragiis puris*] aequa lance et sine partium studiis. W.

Faciet, ut sciant se boni intelligi] agnosci ut bonos, virtutes, merita sua aestimari. W.

Rempub. ut domum paternam diligere poterit et avitam.] Lib. XXXI. c. 2. *Provinciarum aequissimus tutor, quarum singulas ut domum propriam custodiebat indemnes.* Isocrates ad Nicocl. Διοίκει τὴν πόλιν ὁμοίως ὥσπερ τὸν πατρῷον οἶκον. Hadrianus Imp. dicebat, *ita se Rempub. gesturum, ut sciret populi rem esse, non propriam.* LINDENBR.

10. *Pro suo quisque loco animo laeto.*] Cum ultima vox absit a codice Regio, *Tolos.* [et Colbert.] eo adducor ut credam

ſic a Marcellino ſcriptum fuiſſe, *pro ſuo quisque loco et animo milites, etc.* quemadmodum loquitur in lib. 14. cap. 10. VALES.

11. *Fulgore*] purpura. Sic imperatorii muricis fulgore flagrantem xv, 8. W.

12. [*Accingere igitur pro rerum urgentium pondere, etc.*] Imperator Romanus quotiescumque poteſtatis conſortem ſibi parabat adiungere, ſive Auguſtum, ſive Caeſarem tantum: primo convocatos milites pro Tribunali alloquebatur, ut eorum conſenſum obtineret: deinde verbis et donativi pollicitatione compos factus votorum ſuorum, novum Auguſtum vel Caeſarem, depoſita veſte privata tum demum purpura ornatum, ſenior Imperator alloquebatur, et ad bene fortiterque regendam Remp. coram exercitu hortabatur. Ita Conſtantius ſe geſſit, in nuncupatione Iuliani Caeſaris, ut ſcribit Marcellinus in libro xv. Ita ſe geſſit et Valentinianus in nuncupatione Gratiani Aug. ut idem in hoc loco ac libro tradit. Honorium in Tribunali Hebdomi Auguſtum appellatum Theodoſius quoque, apud Claudianum de IV. Conſulatu Honorii, longa oratione alloquitur, ac praeceptis ſalubribus inſtruit, ſed domi. Imperatores appellatos Iuſtinus Tiberium, Tiberius Mauricium publice in Tribunali ſunt allocuti. Carolus Magnus Ludovicum, conſortem Imperii de communi omnium ſententia conſtitutum praeceptis ſimiliter coram cunctis inſtruxit, ut apud Theganum, ac in Chronico Moiſſiacenſi, et in Vita Ludovici Pii reperio. Haec pauca de multis exempla ſufficient.] VALES.

Conſiderate] fortiter lubenterque. *Quod ad Romani imperii pertinet latus,* quaeſite *latus* et ambigue: accepiſſe tamen videtur Ammianus de imperii Romani finibus ad omnes coeli plagas extemis, de his enim iſtam vocem ſolet uſurpare. Mallem tamen adiecisset *omne*. W.

13. *Affectione fundata*] amore firmo et ſtabili. W.

14. *Eupraxius Caeſarienſis Maurus.*] Id eſt, e Caeſarienſi Mauritania, *vel potius e Caeſarea Mauritaniae. Sic *Neapolitanos Palaeſtinenſes* dicit Spartianus in Severo Aug.* Hic autem Eupraxius poſtea Quaeſtor ſacri Palatii fuit; tandemque Praefectus Urbi poſt Conſulatum Gratiani III. et Aequitii, ut eſt in Codice Theod. Eius Praefecturam memorat et Symmachus in Ep. 45. lib. x. ſed corrupte ibi *Cupraſius* exaratur; [in Mſ. Colbert. *Utpraxius.*] VALES.

Bonae fiduciae] firmitatis animi. W.

Legum ſimilis, quas omnibus una eademque voce loqui in multiplicib. advertimus cauſis.] *Ad imitationem Ciceron. de Officiis lib. 2. c. 12. *Leges ſunt inventae, quae cum omnibus ſemper una atque eadem voce loquerentur.* Inde Livius lib. II. c. 3. *Leges rem ſurdam atque inexorabilem* dicit.* Eleganter Seneca: *Legis vultum omnibus exhibere.* *Seneca de Ira cap. 16. *Procedam in tribunal, non furens, nec infeſtus, ſed vultu legis.** Indubie autem ad Demoſthenis verba reſpexit, Oratione α. κατ' Ἀριστογεῖτ. Ἅπας ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος, κἂν μεγάλην πόλιν οἰκῶσι, κἂν μικρὰν, φύσει καὶ νόμοις διοικεῖται. Τούτων δὲ ἡ μὲν φύσις ἐστὶν ἄτακτον καὶ ἀνώμαλον, καὶ κατ' ἄνδρα ἕκαστον ἴδιον τοῦ ἔχοντος. οἱ δὲ νόμοι κοινὸν καὶ τεταγμένον τὸ πᾶσιν. LINDENBR.

Legumque ſimilis, quas una eademque voce omnibus loqui.] Hoc ſumptum eſt e Cicerone, qui in lib. 2. c. 12. de Officiis ſic ait: *Cum id non contingeret, leges ſunt inventae: quae cum omnibus ſemper una atque eadem voce loquuntur.* Idem Cicero in lib. 1. de Officiis c. 25. *Optandumque*, ait, *ut ii qui praeſunt Reip. legum ſimiles ſint, quae ad puniendum non iracundia, ſed aequitate ducuntur.* Cui ſententiae affine eſt illud apud T. Livium in lib. 2. c. 3. *Leges rem ſurdam et inexorabilem eſſe, ſalubriorem inopi quam potenti: nil laxamenti nec veniae habere, ſi modum exceſſeris.* Et haec apud Dionem Chryſoſt. in Orat. de ſervitute (Reisk. II. p. 411.) καὶ μὴν ὁ μὲν νόμος αὐστηρός ἐστι καὶ ἀπηνής. ἔθους δὲ οὐδὲν ἥδιον. καθόλου τοὺς μὲν νόμους φασὶ ποιεῖν δούλων πολιτείαν. VALES.

Imperator minax et nimius] ferox, inſolens. cf. et XVI, 12. W.

15. *Maximeque pueri.*] Vix tum novennis erat Gratianus, cum Auguſtus a patre Valentiniano declaratus eſt. Natus enim fuerat Euſebio et Hypatio Coſſ. anno Natalis Dominici 359. die IV. Cal. Maias, ut ſcribit Idatius in Faſtis. In Chronico Alexandrino x. Cal. Iunias legitur. Auguſtus autem nuncupatus eſt in Gallis apud Ambianos, Lupicino et Iovino Coſſ. anno Domini 367. die 9. Cal. Septemb. ut Idatius et Socrates, et auctor Alex. Chronici conſentiunt. Ceterum Gratianus urbem Ambianos, in qua appellatus erat Auguſtus, poſtea ſtudioſe auxit et muniit, adeo ut eius urbis conditor dicatur a Sigeberto in Chronico. VALES.

Impleſſet] omni ex parte perfectum exhibuiſſet. Cf. Vellei. Paterc. II. 95. ubi plura congeſſit Ruhnkenii diligentia nec Ammiani immemor. W.

16. *Auguſtos germanum nuncup. et filium.*] De hac prolixa Valentiniani liberalitate exſtat inter Sacra Poemata Precatio Paullini Epiſcopi pro ſalute Auguſtorum, ubi hi leguntur verſus:

Talem terrenis ſpeciem ſpectamus in oris,
Auguſtus genitor, geminum ſator Auguſtorum,
Qui fratrem natumque pie complexus utrumque
Numine, partitur Regnum, neque dividit unum,
Omnia ſolus habens, atque omnia dilargitus.

Sed id carmen non Paullini, ſed Auſonii eſt, exſtatque inter eius opera ſub hoc titulo, *Verſus Paſchales.* Huic Auſonii loco ſimillimus eſt alter Themiſtii in Orat. XV. ad Valentem, quae φιλάδελφος inſcribitur: ὁ δὲ τέλεια μὲν λαβὼν, τέλεια δὲ νείμας, ἀδελφὸς καὶ πατὴρ, τὸ μὲν ἐκ τῆς φύσεως, τὸ δὲ αὐτὸς ποιήσας, ἶσα μὲν ἐδωρήσατο, σύμπαντα δὲ ἔχει δι' εὐπείθειαν τοῦ κοινωνήσαντος. *Hic vero,* (Valentinianus) *qui cum integrum accepiſſet, integrum diviſit: frater tuus ſimulque pater, quorum alterum a natura habet, alterum ipſe fecit ſibi: licet aequalia ſit largitus, univerſa tamen retinet, ob eius quem participem Imperii fecit obedientiam.* VALES.

Nec enim quisquam antehac adſcivit ſibi pari poteſtate collegam, praeter Principem Marcum] Rufus Feſtus c. 21. *Marcus et Verus, hoc eſt, ſocer et gener pariter Auguſti, imperium orbis aequata primum poteſtate tenuerunt.* Vide Spartianum in Hadriano, Capitolinum in Anton. Philoſ. et in Vero Impp. LINDENBR.

Praeter Principem Marcum.] Atqui nonne etiam Severus Bassianum et Getam filios Augustos nuncupavit, teste Herodiano in lib. 3. c. 9. §. 1. Quod si quis ab exercitu, non autem a Severo appellatos esse Augustos cavillabitur, ut scribit Spartianus in Severo c. 16. tum Diocletiani exemplum opponam, qui Maximianum Herculium collegam Augusti imperii sibi adiunxit. Sed responderi potest, nec Diocletianum, nec Severum collegas sibi Augustos statim adsciviſſe, sed initio Caesares tantum, ut de Bassiano quidem ac Geta scribit Spartianus c. 10. de Maximiano autem Eutropius lib. IX. c. 22. (14.) At Valentinianus fratrem ac filium non Caesares primum, ac deinde Augustos; sed statim Augustos creavit. VALES.

Qui Verum adoptivum fratrem.] Eutropius in lib. 8. c. 9. (5.) *Tuncque primum*, ait, *Romana Resp. duobus aequo iure imperium administrantibus paruit.* Idem scribit Orosius in lib. 7. Ceterum notandum est, eum qui hic Verus dicitur. a Graecis fere Lucium dici et qui Marcus, eum Verum fere nominari. Sic apud Zosimum in lib. 1. c. 7. ἡ τῶν ἀδελφῶν συνωρὶς βήρου καὶ λουκίου: et apud Iulianum in Caesaribus. Dio quidem, et Galenus de libris suis, et contra eos qui de typis scripsere, et Hieronymus in Chronico eum qui Marcus dicitur, Verum appellant. Erratque Scaliger, qui ita appellatum esse Marcum negat, in Notis ad Eusebii Chronicum. VALES. Cf. Tillemont T. II. P. 3. p. 1022. W.

CAPUT VII.

1. *Mamertinum Praefectum Praetorio*] per Illyricum et Italiam XXVI, 5. W.

2. *Avitianus ex Vicario.*] Ex Vicario Africae scilicet: fuerat enim Avitianus Vicarius Africae, Iuliano IV. et Sallustio Coss. ut legitur in Codice Theod. lege XV de cursu publico, et lege 2. de itinere muniendo. (et, quod addit Reinesius, lege 19. de indulg. debitor. W.) Avitianus quidam Comes memoratur a Sulpicio in 3. Dialogi de Virtutibus B. Martini capite V. vir *barbarae nimis et ultra omnes cruentae feritatis.* VALES.

Vulcatius successit Rufinus.] Lupicino et Iovino Coss. quo anno rescriptum exstat Valentiniani ad eumdem directum in Cod. Theod. de Advocato Fisci. VALES. Cf. XXI, 12. W.

3. *Orfitum*] peculatus item convictum. v. supra c. 3. et Corsinum p. 213. 223. 232. W.

[*Valentinianus homo propalam ferus.*] Idem de eo dicit Severus Sulpicius in 2. Dialogi de Virtutibus B. Martini capite 6. *Valentinianus tum maior rerum potiebatur.* . . . *Etenim ad animum illius immitem ac superbum uxor accesserat Ariana.* (nimirum Iustina A. mater Valentiniani Iunioris A.)] VALES.

4. *Prudentes*] philosophi. W.

Iracundiores sunt incolumibus languidi.] * Plato in Theaeteto (Bipont. II. p. 52.) Οἱ τε ὀξεῖς, καὶ ἀγχίνοοι, καὶ μνήμονες, ὡς τὰ πολλὰ καὶ πρὸς τὰς ὀργὰς ὀξύῤῥοποί εἰσι, καὶ ἄττοντες φέρονται, ὥσπερ τὰ ἀνερμάτιστα πλοῖα, καὶ μανικώτεροι, ἢ ἀνδρειότε-

ροι

ϱοι φύονται. *At vero ſagaces et ingenioſi et memorioſi ut plurimum etiam ad iram propenſi magis ſunt, et ſubſilientes feruntur, ut naves non ſaburratae, et furioſi magis quam fortes nati ſunt.* *Ariſtot. Rhetor. lib. II. cap. 2. Κάμνοντες, πενόμενοι, ἐρῶντες, διψῶντες, ὅλως ἐπιθυμοῦντες, καὶ μὴ κατορθοῦντες, ὀργίλοι εἰσὶ καὶ εὐπαρόρμητοι. *Seneca de Ira cap. 13. *Iracundiſſimi infantes, ſenesque et aegri ſunt.* Et cap. 19. *Senes difficiles et queruli ſunt, ut et aegri.* Idem lib. 3. cap. 9. *Iracundiores ſunt, valetudine aut aetate feſſi.** LINDENBR.

5. *Poteſtatis Vicariae per Italiam*] Id eſt Vicarii Italiae, ſub cuius diſpoſitione erant hae provinciae, Venetia et Iſtria, Aemilia, Liguria, Flaminia et Picenum Annonarium, Alpes Cottiae, Raetia prima et ſecunda: quae provinciae Italia ſpecialiter appellantur, et diſtinguuntur ab Urbicariis regionibus, quae ſubiacebant Vicario urbis Romae. VALES. Cf. Ind. II. W.

Necatorum] Edd. *vexatorum*, Cod Colbert. *peccatorum*, quae ſcriptura Hadr. Valeſio veram monſtravit emendationem. Vid. eius praef. p. LXV. W.

**Queſtus eſt Comes.*] Comitem Italiae heic intelligi puto, vel Comitem Rei militaris per Italiam: qui erat ſub diſpoſitione Magiſtri militum Praeſentalis, ut docet Notitia Imperii Occidentalis.* VALES.

Imploraſſe iuris auxilium] provocaſſe ad maioris poteſtatis iudicem, altiorem, quam ICti vocant, inſtantiam, Magiſtrum nimirum militum, vel eius Vicarium. W.

Civiliter imploraſſe iuris auxilium.] Sic: *Praefecti Praetorio, aut Comitis Orientis, vel alterius Spectabilis Iudicis imploret auxilium*, L. 4. C. de iurisd. omn. Iud. *Aequitatem Praeſidis implorare*, L. 3. C. Qui bonis ced. LINDENBR.

Civiliter imploraſſe iuris auxilium.] In Valentino et Fauch. codicibus legitur *inciliter:* [*inliciter* in Colbert. forte pro *inciviliter*, vel *inlicite:*] in Editione Auguſtana *velociter:* in exemplari Regio *ac Toloſ.* *viriliter*. Sed omnibus meo iudicio praeferenda eſt Gelenii ſcriptura. Nihil enim tam civile eſt, quam adverſus violentiam hominum potentiorum iuris praeſidium implorare. Ideoque maxime indicia conſtituta ſunt, ut infirmioribus divitum potentia oppreſſis ſubveniretur. Et eo fere ſenſu civiliter ſententiam promi dixit Apuleius in X. Metam. p. 322. ed. Delph. *Ut rite et more maiorum iudicio reddito, utrimque examinatis allegationibus civiliter ſententia promeretur, nec adinſtar barbaricae feritatis aut tyrannicae impotentiae, damnaretur aliquis inauditus.* VALES.

Civiliter] Hoc non ex perſona accuſatoris ſumendum, ſed ex perſona narrantis atque iudicantis Ammiani, qui nihil in eo peccaſſe Diodorum indicare voluit, cum aequalia ſint civium omnium iura, vel, ut Erneſti verbis utar, quia leges aequaliter ad omnes pertinent, potentiores pariter ac tenuiores. — *Officiales* apparitores. W.

Iuſſu iudicis auſos monere proficiſc.] Apparitores Vicarianae poteſtatis iuſſu ipſius Vicarii Comitem illum proficiſcentem ad Comitatum admonuerant, ut ſe in iudicio ſiſteret, et cauſam diceret. Hoc enim erat illorum officium, ut praeter ceteros docet Symmachus in lib. X. Epiſt. 41. Hoc vero Comes ille apud Va-

lentinianum conqueſtus eſt, quod Apparitores id auſi fuiſſent: et Valentinianus qui Comitem ad Vicarii tribunal remittere debuerat, et adverſarium Comitis et Apparitores ob id interfici iuſſit. Mediolani autem caeſos ſubiicit Marcellinus, quae urbs cum caput eſſet Italiae, ſedes erat Vicarii Praefectorum per Italiam. VALES.

Quorum memoriam colentes Chriſtiani] non tamen ut martyrum, quod Ammianum voluiſſe putat Gibbonus T. VI. p. 149. Reineſius adſcripſit: „Baronius ſub a. 367. quod nulla huius rei exſtet in eccl. Mediol. tradita poſteris memoria, fidem Ammiano non habendam eſſe dixit.“ — *Apud Mediolanum* ſedem Vicariorum Praefectorum per Italiam. W.

6. *Ab executione a iudice.*] In exemplari Regio ſcriptum reperi *ad executionem:* ſed omnino ſic corrigendum exiſtimo, *ob exſecutionem a iudice recte maturari praeceptam trium opidorum ordines mactari iuſſiſſet.* Sciendum enim eſt Curialibus inter cetera id quoque onus incubuiſſe, ut ſententias iudicum exſecutioni mandarent: quod docet lex 39. Cod. Theod. de Decurionibus. Hinc etiam lex 32. de appellat. et lex 15. quorum appellation. in Codice Theod. ad Decuriones directae ſunt. Igitur in cauſa Maxentii Pannonii, qui ſententia iudicis erat condemnatus, cum Curiales trium opidorum eam ſententiam, recte a iudice maturae exſecutioni mandari praeceptam, exſecuti fuiſſent: Valentinianus qui Maxentio utpote populari ſuo favebat, Curiales interfici iuſſit. VALES.

Martyras, id eſt divinitati acceptos.] Haec non ita accipienda ſunt, quaſi velit dicere Martyras, ἐν ἀνθ' ἑνός, ut Graeci dicunt, idem eſſe ac divinitati acceptos ſeu θεοφιλεῖς. Neque enim Marcellinus, homo ut ipſe profitetur Graecus, adeo imperitus fuit ſuae linguae, ut neſciret μάρτυρας idem eſſe ac teſtes. Nam et in lib. 22. c. 11. de iis haec dicit: *Aedes illis exſtruerentur ut reliquis, qui deviare a religione compulſi, pertulere cruciabiles poenas, adusque glorioſam mortem intemerata fide progreſſi, et nunc Martyres appellantur.* Sic autem Chriſtiani appellarunt primo quidem Apoſtolos et Diſcipulos Chriſti, qui ea quae viderant ipſi teſtabantur, et quibus ipſe Chriſtus praeceperat: *Eritis mihi teſtes in Hieruſalem et in Samaria.* Deinde vero omnes eo nomine vocaverunt, qui cum fidem a primis teſtibus illis ſibi traditam accepiſſent, eam ſanguine ſuo teſtati eſſent: et qui pro Chriſto quem non viderant et credebant, teſtimonium dixiſſent. Nam ut ait Origenes in Prooemio librorum contra Celſum: Ἰησοῦς μὲν οὖν ἀεὶ ψευδομαρτυρεῖται καὶ οὐκ ἔστιν ὅτε κακίας οὔσης ἐν ἀνθρώποις οὐ κατηγορεῖται, καὶ αὐτὸς μὲν σιωπᾷ πρὸς ταῦτα· ἀπολογεῖται δὲ ἐν τῷ βίῳ τῶν γνησίων ἑαυτοῦ μαθητῶν, etc. VALES.

Martyras, i. e. divinitati acceptos] Haec explicatio nec Eupraxii, nec Ammiani eſſe poteſt, qui, quos martyrum nomine venerarentur Chriſtiani, optime noſſet, v. XXII, 11. immo vero pannus a monacho adſutus. W.

7. *Salutarem fiduciam*] libertatem loquendi. W.

Praefectus Florentius.] Praefectus Praetorio Galliarum, qui Germaniano ſucceſſerat: ad quem miſſa eſt lex v. Cod. Theod. de cenſu, Lupicino et Iovino Coſſ. VALES.

Si opidum aliquod Curiales non haberet tantos.] Curiae quae imperante Iuliano et dignitate et multitudine hominum flo-

ruerant, eo mortuo paullatim labi coepere, cum plerique earum onera vitantes, emptis suffragiis aut ad Palatinam militiam, aut ad civiles administrationes, aut ad militiae armatae sacramenta transirent. Unde in quibusdam opidis unicus supererat Curialis, qui munera universa solus impleret: ut queritur Libanius in Orat. πρὸς τοὺς βαρὺν αὐτὸν καλέσαντας: et in Epilogo Orationis funebris p. 327. (Reisk. I. p. 620.) βουλευταὶ δὲ τὴν δικαιοτάτην θεραπείαν ὑπὲρ τῶν πατρίδων ἀποδράντες, τὴν ἄδικον ἐλευθερίαν ἐδίωξαν. *Curiales vero servire patriae suae dedignantes, quod iustissimum obsequium est, libertatem et immunitatem iniustam ambierunt.* VALES. Cf. si tanti est, Vicat vocabular. utriusque iuris v. Curiales. W.

Tantos] tot, ut Plaut. Amphitr. v, 1, 5. Valer. Flacc. v, 636. et alibi. — *Suspendi* differri, ampliari. W.

Ut cum habuerint.] In Editione Augustana legitur *habuerit*, non male: ferri tamen vulgata lectio potest, si ad τὸ *urbes* referatur. VALES.

8. *Iudicium potentis inimici declinans, aliumque sibi postulans dari*] Iudex vel ob gratiam faventior, vel ob odium infensior, a litigantibus ipsa aequitate iubente repudiari potest. L. 16. C. de iudic. De quo plenius Ianus Langlaeus V. C. Semest. lib. II. cap. 2. LINDENBR.

9. *Ubi debitorum aliquem egestate obstrictum nihil reddere posse dicebatur, interfici debere pron*] Duriter hoc quidem a Valentiniano statutum, non tamen sine exemplo. Nam et Legibus XII Tab. debitor non solvendus creditoribus adiudicabatur in partes secandus. Gellius lib. XV. cap. 13. lib. XX. cap. 1. Quintilian. lib. III. cap. 8. *Sunt enim quaedam non laudabilia natura, sed iure concessa, ut in* XII. *Tab. debitoris corpus inter creditores dividi licuit: quam Legem mos publicus repudiavit.* Rigida sane lex et plus quam inhumana; nec solum publico more repudiata, verum etiam Lege Petilia Papyria abrogata: duravit enim ad V. C. annum CDXXVII. Tumque primum C. Petilio, L. Papyrio Coss. sancitum fuit, *pecuniae creditae bona debitoris, non corpus obnoxium esse.* Livius lib. 8. c. 28. * Quamvis nunc ad reprimendum perniciosa machinatione rem frangentium fraudes, quibusdam in locis capitalis esse coeperit. Tertullianus Apolog. cap. 4. pag. 34. *Sed et iudicatos in partes secari a creditoribus leges erant; consensu tamen publico crudelitas postea erasa est; et in pudoris notam capitis poena conversa, bonorum adhibita proscriptione, suffundere maluit hominis sanguinem, quam effundere.* * LINDENBR.

Debitorum aliquem.] Debitores fiscalium titulorum intelligit, qui debitores fisci in Codice dicuntur. Hanc autem Valentiniani in exigendis tributis nimiam severitatem etiam Zosimus reprehendit in lib. 4. c. 16. VALES. Plura crudelitatis exempla vide infra XXIX, 3. W.

Nulla vacat quaestio pravit.] Hic locus corruptissimus est. Et in Regio quidem et Vat. * ac Tolos. * codice sic legitur: *Nulla vasat vectio pravitatum apud eos, qui quod ve ineff. . . . maximas putant esse virtutes.* [In Colbert. legitur *pravitatem*, et *ineffi.*] In Augustana autem Editione: *Nulla vacat quaestio pr. apud eos, qui quid vel inefficacissimas putant esse virtutes.* At

Gelenius ita ediderat: *Nulla vocat miſtio pr. apud eos, qui quod vel maximas putant, etc.* Ego vero ita fere a Marcellino ſcriptum eſſe exiſtimo: *Nulla autem eſt correctio pravitatum apud eos, qui quod velint efficere, maximae putant eſſe virtutis.* VALES. Et illud *autem* nihili eſt, et interponere tot literas ad ſententiam replendam vere Caſtellianum eſt. Itaque dum conſidero lectionem ſcriptam, ſuſtineo proponere quod mihi obvenit, nempe: *Nulla fauſta invectio pravitatum apud eos, qui quo ducit* (vel *ducunt*) *affectus, maximas putant eſſe virt.* Imitatur vocem Tullii lib. 2. de Invent. 54. *Clementia eſt, per quam animi temere in odium alicuius invectionis concitati, comitate retinentur.* GRON.

CAPVT VIII.

1. *Profectus ab Ambianis* (Amiens) *Treverosque* (Trier) feſtinans contra Alamannos, cf. c. 10. W.

Nectaridumque Comitem maritimi tractus.] Hic Comes litoris Saxonici per Britannias dicitur in Notitia Imperii Romani. VALES.

2. *Eadem loca profectus*] Deſideratur *in*, quod illius aetatis ſcriptores frequenter omittunt. W.

Proventuſidem celeri gradu praemiſit.] Mſ. *Provertu idem.* Utrumque vitioſum puto. LINDENBR.

Proventus idem.] Diviſis vocibus legendum *Proventus idem*, ut idem Valentinianus proventus praemiſerit, id eſt commeatus et inopiae ſubſidium. Sic libro XXII. c. 8. *proventibus fructuariis.* OISELIUS. At contra MSſ. codices, in his Colbert. *Provertuidem* nomen viri proprium diſerte ſcriptum habent. HADR. VALES.

4. **Motus adoleſcentis et ſeneſcentis oceani.*] Sic Gellius libri XIV. capite 1. *Oceanus quaſi Lunae comes: cum ea ſimul ſeneſcit, adoleſcitque.** LINDENBR.

Motus adoleſcentis et ſeneſcentis Oceani] fluxus puta et refluxus maris. Paullo inferius hoc ipſo capite pluribus verbis hoc idem exprimitur. W.

Situmque] Sic pro *tractumque* e cod. Colbert. dedit Hadr. Valeſius, cuius praefationem vide p. LXV. W.

Ulyſſes Homericus.] Recte atque ordine fecimus, cum codicis Regii, *Toloſ.* [et Colbertini] ſcripturam hic reſtituimus. Ulyxem enim, non Ulyſſem dicebant veteres Latini: et cum in vetuſtis exemplaribus Scriptorum fere omnium Latinorum Ulyxes ſcribatur, mirum eſt tamen impreſſos codices alteram ſcripturam ubique praeferre. Eſt autem dialectus haec Dorica, qua οὐλύξην dicebant. Unde Cretenſes, quos dialecto Dorica uſos eſſe conſtat, in quadam inſcriptione ſic exaraſſe ait Plutarchus in Marcello c. 20. ἵδρυμα λέγεται Κρητῶν γενέσθαι τὸ ἱερὸν καὶ λόγχας ἐδείκνυσαν καὶ κράνη, τὰ μὲν ἔχοντα ἐπιγραφὴν μηριόνου, τὰ δὲ οὐλύξου τουτέστιν ὀδυσσέως. VALES.

Ulyxes Homericus apud Phaeacas] Odyſſ. XII, 452. W.

5. *Dicalidonas et Vecturiones.*] Tangit hunc locum G. Cambdenus, vir in patria Historia illustranda accuratissimus; legendumque putat *Deucalidonios,* velut sic nominatos ab occidua Scotiae ora, qua Deucalidonius oceanus irrumpit. Quod monere volui: nam in re incerta certi quid pronuntiare arduum est. LINDENBR.

Dicalidonas.] De quibus loqui videtur Eumenius in Panegyrico ad Constantinum M. c. 7. ubi de Constantio Chloro illi sermo est, qui post victoriam de Pictis Eboraci mortuus est. *Neque enim,* ait, *ille tot tantisque rebus gestis non Dicaledonum aliorumque Pictorum silvas et paludes, sed nec Hiberniam proximam, nec Thulen ultimam, nec ipsas si quae sunt Fortunatorum insulas dignabatur acquirere, etc.* At in vulgatis Editionibus excusum est, *non dico Caledonum, etc.* quod si quis praeferre voluerit, eo quod Caledonia in Britannia memoratur a Tacito, et Caledonii Britanni a Claudiano dicuntur et Ausonio, equidem non magnopere repugnabo. In MSS. Vat. et Reg. legitur *Dicalydonas et Vesturiones:* [in Colbert. *Dicalydonas et Verturiones.*] VALES.

Dicalidonas] antiquioribus, Tacito, Dioni Cassio cet. Caledonas. *Vecturiones — Attacotti — Scotti.* Cf. Mannerti Britannia p. 89. 91. Gibbonum T. VI. p. 210. W.

Franci et Saxones iisdem confines.] Inter Saxonas quippe et Alamannos sita erat Francia, ut scribit Hieronymus in Hilarionis vita, et Itineraria Tabula Peutingerorum. Hinc in Historiis fere Franci Saxonesque iunguntur, ut apud Iulianum in Orat. I. Eutropium in lib. 9. c. 21. de Carausio: *Cum apud Bononiam,* ait, *per tractum Belgicae et Armoricae pacandum mare accepisset, quod Franci et Saxones infestabant, etc.* VALES.

Franci et Saxones] utrique Germani. Vid. Mannerti Germaniam p. 259. et 326. et ipsum Ammianum supra XXVI, 4. W.

6. *Orbis extrema*] Britanniam. *Ad Bononiae* (Boulogne) *litus, quod a spatio controverso terrarum* opposita Britannia *angustiis reciproci maris* (le Canal) *distinguitur.* W.

Rutupias stationem.] Orosius et Beda *Rhutubi portum* vocant, ut iam ante ab amplis. Marco Velsero in Observat. ad Tab. antiquam, et G. Cambden in Cantii Descriptione notatum. *Vid. Lucan. lib. 6. v. 67. Zonaras pag. 217. Britanniae populos duos praecipue esse ait: Caledonios et Maeatas. Qui locus dignus, qui consideretur. Vid. Excerpta. Tacit. in Vita Agricolae c. 10. 11. Iordanes de reb. Geticis. Panegyr. Constant. Const. F. dictus pag. 255. *Non Dicalidonum aliorumque Pictorum silvas et paludes, sed nec Hiberniam proximam, nec Tylen ultimam.** LINDENBR.

Rutupias (Richborough) XX, 1. W.

7. *Lundinium* (London) *vetus oppidum, quod Augustam posteritas appellavit,* in honorem fortasse Imperatricis cuiusdam. Mannert Britannia p. 164. W.

10. *Libero commeatu dispersos*] quibus duces abesse concesserant. *Dulcitium* de quo vide XXVIII, 3. et Prosopograph. Cod. Theodos. Diversus est ab alio Dulcitio, in quem scriptum epigr. incert. DCLXXXII. W.

CAPVT IX.

2. *Remigii*] de quo vide plura in Ind. I. — *Cautissimus* et suspiciacillimus. W.

3. *Gestorum seriem, cum adegerit ratio*] v. infra XXVIII, 6. W.

4. *Militares fastus*] ducum. — *Anhelantes* flatu superbo, quod additum XXVIII, I. *Indistanter* sine discrimine. cf. XXXI, 6. W.

5. *Flatus et pondera*] superbia et arrogantia cum fastidio coniunctae, de quo usu *ponderis* (Gr. βάρος) vide Salmas. ad Trebell. Poll. triginta tyrannos c. 5. extr. ubi nec Ammiani locum neglexit. W.

Inventores iuris antiqui.] Priscos Athenienses videtur intelligere, a quibus Romani leges XII. Tabularum acceperunt. Illi enim summos quosque duces suos aut exsilio, aut morte multarunt. Ab iis etiam ostracismus inventus est, quo eminentissimum quemque non aliud ob crimen, quam quod in libera civitate nimium supra ceteros extabat, testarum suffragiis e patria in decennium relegabant. VALES.

Id nonnumquam ad privatorum pertinuit causas] ii adeo, qui magistratus, primoresque civitatis non sunt, *ob multitudinis crimina*, quae in civitate invalescere coeperunt, etiam *innoxii* puniuntur. W.

6. *In Isauria*] De prioribus Isaurorum incursionibus vide XIV, 2. XIX, 13. de nostra Zosimum IV, 20. W.

Asiae Vicarius] Qui Vicarius dioecesios Asianae in Notitia Imperii dicitur. Eamdem potestatem designat Eunapius in vita Maximi p. 107. Commel. ubi de Clearcho loquitur Asiae Vicario, cui successit Musonius: τῆς οὖν ἀσίας ἁπάσης κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ὁ Κλέαρχος ἐπεστάτει, ὅση κατὰ τὴν ἐξουσίαν ἐφ' ἑλλησπόντου διὰ λυδίας καὶ πισιδίας ἐπὶ παμφυλίαν ἀφορίζεται. *Toti tunc Asiae praeerat Clearchus, quae ab Hellesponto per Lydiam ac Pisidiam in Pamphyliam usque porrigitur.* Ad hunc Clearchum Vicarium Asiae missa est lex unica in Cod. Theod. ne colonus inscio Domino, Valentiniano et Valente Coss. Erat autem haec dignitas subiecta atque obnoxia Praefecto Praet. quod et Eunapius ibidem satis indicat. Nam cum Praefecti Praet. multas dioeceses administrarent, nec simul ac semel ubique praesto esse valerent, Vicarii constituti sunt, qui in sua dioecesi Praefectorum Praet. munera ac vices implebant: ac praecipue annonam, et tributa curabant, perinde ac Praefecti Praet. ut ex allato Eunapii loco de Musonio Vicario abunde colligitur. VALES.

Musonius, Athenis Att., Musonius Proaeresii discipulus, cum Athenis Sophisticum thronum nactus esset, adversus Proaeresium insurrexit: sed cum imparem se tanto certamini intelligeret, mox ad gerendam Remp. se transtulit, ut scribit Eunapius in Proaeresio: qui et in Historiis illius mentionem a se factam esse subiungit. Quod si quis Eunapii locum ex Historiis requirit, exstat apud Suidam in. Μουσώνιος· πάντα ὅσα ἦν ἄριστα, μικρὰ ἐφαίνετο πρὸς τὸν ὄγκον Μουσωνίου. δι' ἃ κατὰ λόγον εὐδοκιμῶν, τήν τε ἀλιτενῆ χώραν τῆς Ἀσίας ἐπῆλθε, καὶ ὁ τὴν ἀνθύπατον ἔχων ἀρχὴν πρὸς τὰς ἐπιδημίας ἐξίστατο. κἀκεῖνος ἅπαντα ἐπιὼν ἐν ὀλίγαις ἡμέραις,

τὴν θάλασσαν ἐπλήρωσε τῶν ἀπὸ τῆς Ἀσίας εἰσφορῶν, etc. *Quaecumque erant maxima, ea Musonius, qua erat animi magnitudine, pro minimis ducebat. Quapropter cum, ut par erat, ab omnibus celebraretur, maritimam oram Asiae peragravit, eique iter facienti Proconsul Asiae cedebat. Musonius igitur cum paucis diebus omnem illam oram perambulasset, Asiaticis tributis ac vectigalibus in naves impositis mare implevit. Neque vero quisquam de ulla iniuria querebatur: sed cuncti cum voluptate tributa inferebant. Eunapius quippe Rhetor ex Lydia ei negotio praefectus erat.* Ex his verbis satis apparet de Musonio Asiae Vicario Eunapium ibi locutum esse. Eiusdem meminit Zosimus in lib. 5. c. 3. μουσώνιος ἕλλην ἀνὴρ καὶ παιδείας ἥκων εἰς ἄκρον. Idem videtur esse, cuius encomium scripsit Himerius Sophista, cum Proconsul esset Achaiae, (p. 274. Wernsd.) et ad quem exstat Libanii Epistola 453. VALES.

Musonius Asiae Vicarius] vicem gerens Praefecti Praet. v. Ind. II. Pluribus de eo egit Wernsdorf ad Himerium p. 472. — *Luxu adiumento militari marcente* cum exercitus virtus Asiatica, quae iam olim Romanos fregerat, luxuria elanguisset. W.

Adhibitis semiermibus paucis, quos Diocmitas appellant.] Capitol. in Vita Ant. Phil. c. 21. *Armavit et Diocmitas, emit et Germanorum auxilia contra Germanos.* At unde sic dicti Diocmitae, aliis disquirendum relinquo. LINDENBR.

Quos Diocmitas appellant.] Horum meminit Capitolinus in Marco c. 21. Assentior autem Turnebo, qui in lib. 25. Adverſ. cap. 18. Diocmitas esse dicit levis armaturae milites, qui ad persequendum hostem ipsa levitate habiles sunt: dicti sunt enim ἀπὸ τοῦ διωγμοῦ. Eorum mentio fit a Symeone Metaphraste in vita Athanasii: ζημίαν ζωῆς ὑφέξειν τοὺς διωγμίτας, εἰ μὴ τὸν Ἀθανάσιον ζῶντα παραστήσωσι. *Capitis supplicium subituros esse Diogmitas, nisi Athanasium vivum adducerent.* Apparet igitur legendum esse *Diogmitas*, non *Diocmitas*. VALESIUS. Tetigit et hos ipsos Freinshemius in notis ad Florum III. 19. qui profecto meliore fide tribuit Casaubono quod est Casauboni, a quo locus ille Metaphrastae diu fuit excitatus, antequam Valesius Ammianum tractare posset. GRON. Cf. Iac. Gothofredi Opusc. VII, p. 20. W.

Angustum devexitatis anfractum] angustias montium. W.

7. *Latebrosa montium saxa.*] Quum Lindenbrogius notet in Florentino legi *latebrosa aninantium*, putabat pater commode erui inde *latebrosa nimis montium saxa*, quod certe convenit stylo Ammiani: unde adscripsit ex libro XXIX. cap. 2. *alta nimium potestate.* GRON.

Excitae tandem copiae] iustus exercitus, qui ob luxum antea memoratum cessaverat. W.

Germanicopolitanis.] *Germanicopolin* alio nomine *Boosceten* dictam Plinius ait, in Hellesponti Descriptione lib. v. cap. 32. Ptolemaeus in Galatiae situ Γερμανόπολιν vocat. LINDENBR.

Germanicopolitanis.] Germanicopolis opidum Isauriae est, et quidem totius regionis quae a Barbaris tenebatur, caput. Isauriae enim provinciae quae Romanis parebat, metropolis erat Seleucia, ut scribit Constantinus in lib. I. de provinciis cap. 13. τὰ δὲ ἄνω σελευκείας καὶ μεσογαίας καλεῖται δεκάπολις καὶ ἔστι πρώτη μὲν

γερμανικούπολις, etc. Et in Notitia Episcoporum qui Chalcedonensi Concilio subscripsere, primus ex Episcopis Isauriae provinciae nominatur Basilius Seleuciensis, ultimus Tyrannus Germanicensis. VALES.

Immobiles diu mansere.] Paullo post Valentiniani senioris obitum Isauri rursus latrocinari coeperunt, et finitimas provincias populati sunt, a castellis dumtaxat abstinentes, ut tradit Zosimus in lib. 4. VALES.

8. *Praetextatus praefect. Urbis.*] Ad librum XXII. c. 7. iam de eo notavit Valesius. et ex inscriptione, quam citat quoque Iuretus ad Symmachi librum x. epist. 26. eius nomina reponit. Sed hunc locum opportune adduxit illustravitque Iac. Gothofredus ad Codic. Theodos. lib. XIII. tit. 3. de Medicis et Prof. GRON.

Praetextatus] antea Proconsul Asiae XXII, 7. *Praefecturam Urbis* A. 367. *curans* v. Corsini p. 243. Gibbon P. VI. p. 177. W.

Raro contingit ut cum timeretur, amorem non perderet civium.] Vulgaris est Pub. Syri versus: *Amor misceri cum timore non potest.* Igitur ubi miscetur, rari exempli specimen est: idque merito laudant, in Praetextato Ammianus, et in Honorio Claudianus in Nupt. Honor. et Mar. 330.

> *Non odium terrore moves, nec frena resolvit*
> *Gratia, diligimus pariter, pariterque timemus.* LINDENBR.

9. *Tumultu lenito, quem Christianorum iurgia concitarunt.*] Cf. supra c. 3. W.

Pulsoque Ursicino.] Qui tamen Neapoli postea Episcopus constitutus fuit. Anastasius in Vita Damasi PP. LINDENBR.

Pari iam proposito.] In codice Regio [et Colbert.] *pariam* scriptum reperi, et eadem manu superscriptum, *paruit prop. etc.* *in Tolosano legitur, *patuit.** Mihi quidem, si quid corrigendum est, sic emendare satius videretur: *Pulsoque Ursino alta quies parta est, proposito civium Rom. aptissima: et adolescebat gloria praeclari Rectoris, etc.* Particulam autem copulativam ex fide Regii codicis addidi, quae hic omnino necessaria videtur. Ceterum Vettius Agorius Praetextatus Praefecturam Urbanam iniit Lupicino et Iovino Coss. ut ex Codice Theod. constat: et in auctores et conscios seditionis Ursinianae severius animadvertit, Clericis etiam nonnullis supplicio affectis, ut scribit Socrates in lib. 4. cap. 24. qui tamen Maximinum eum perperam appellat. VALES. *Proposito* votis *civium*. W.

10. *Maeniana sustulit omnia.*] Vid. L. 242. ff. de verb. signific. L. 11. C. de aedific. priv. Festus Pomp. in *Maeniana.* LINDENBR.

Maeniana sustulit omnia.] Maenius cum domum suam venderet Catone et Flacco Censs. ut ibi Basilica Porcia aedificaretur: excepit sibi ius unius columnae, super quam tectum proiiceret ex provolantibus tabulatis, unde ipse et posteri eius spectare munus gladiatorium possent: ut scribit Asconius in Divinationem c. 16. Post hunc alii e lapide, alii e maceria aedificavere in porticibus maeniana, et foribus ac domibus adiecerunt: quod ex vetere Grammatico scribit Isidorus in lib. XV. Originum. ξύλων ἐξοχὰς vocat Herodianus in fine lib. 7. Vide Brissonium in lib. de ver-

borum signif. Similia sunt quae *παραπετάσια* dicuntur in lege 39. Cod. Theod. de operibus publicis. VALES.

Maeniana] dicta etiam *Solaria*, tecta aedium plana, eadem fere, quae nos vocamus *Altane*. Nomen habent sive, ut vett. Grammaticis, Asconio ad Cic. Divinat. c. 16. Nonio, Festo et Isidoro placet, a Maenio quodam, qui, cum domum prope forum venderet, in lege venditionis columnam excepit (v. Cicero pro Sextio c. 58.) in qua proiiceret tectum, unde ipse cum suis spectaret gladiatores, qui in foro ederentur; sive, ut Salmasius contendit (ad Spartiani Pescenn. Nigrum c. 12.) a *moenibus*, h. e. columellis, quarum lorica circumdaretur solarium, ne quis delabi posset. Haec Ernesti in Prolus. de Solariis Opp. Philos. p. 29. cf. Davis. ad Ciceron. Acad. II, 22. et Gesneri Thes. h. v. W.

Priscis quoque vetita legibus] v. L. 242. Pandect. de verbor. significatione. W.

Discrevit privatorum parietes ab aedibus sacris.] Ita quoque Constitutione Arcad. Honor. et Theod. Imppp. aedificia privatorum publicis aedibus adhaerentia sive superposita destrui tollique praeceptum. L. 4. Cod. Theod. de operib. publ. quae est L. 9. C. Iustin. de aedif. privat. *Vid. L. 17. C. de operib. publ.* LINDENBR.

Discrevit ab aedibus sacris privatorum parietes.] Non modo aedibus sacris, sed ne operibus quidem publicis, murisve urbium quidquam licet coniungere, lege 9. D. de rerum divisione. VALES.

Ponderaque per regiones instituit universas.] De ponderibus publicis exstat Constitutio Valentinian. Theodos. Arcad. Imppp. L. 9. de susceptor. praepos. LINDENBR.

Pondera per regiones (urbis) *instituit universas.* De aequalitate mensurarum inde a Vespasiani temporibus plura scire qui cupit, adeat Casaubonum ad Iulii Capitol. Maximinos c. 3. et Wernsdorfium ad poetas minores T. v. p. 605. ss. W.

Quod laudando Brutum Tullius refert.] Verba Tullii sunt in Oratore ad Brutum c. 10. *Quid tam difficile quam in multorum controversiis diiudicandis ab omnibus diligi? consequeris tamen, ut eos ipsos contra quos statuis, aequos placatosque dimittas. Itaque efficis, ut cum gratiae causa nihil facias, omnia tamen sint grata quae facis.* VALES.

CAPUT X.

Redit Ammianus ad bella cum Alamannis. cf. c. 2. Gibbon. T. vi. p. 186. Ritter Gallia T. v. P. 3. p. 578. W.

1. [*Alamannus Regalis Rando Mogontiacum irrepsit.*] Heic P. Pithoeus ad oram Ammiani sui laudat *Hieronymum in libro de Monogamia ad Gerontiam*, seu potius in Epistola ad Agerochiam: quasi verba Hieronymi ad rem valde pertineant. Ubi notandum est Valentiniano II. et Valente II. Coss. anno Christi CCCLXVIII. a Randone Alamanno clam irruptum direptumque esse Mogontiacum, et incolas eius abductos. Sed iterum anno CCCCVI. aut ex aliis CCCCVIII. principatu Honorii iterum *Mogontiacum captum atque subversum est, et in Ecclesia multa hominum millia*

trucidata: et multa mala passae sunt plurimae aliae urbes Gallicanae, quum Alani, Suevi, Vandali, Burgundiones, et Alamanni Gallias intrarunt, easque per annos aliquot impune vastarunt. De posteriore hocce excidio Mogontiaci loquitur Hieronymus in Epistola supra laudata; de priore illa sub Valentiniano eiusdem urbis clade solus Ammianus: nec verba Hieronymi ad eam ulla ratione pertinent, sicut existimavit P. Pithoeus.] HADR. VALES. *Regalis* regiae stirpis. W.

2. *Christiani ritus sollemnitatem*] fortasse Paschatis festum, quod suadere videtur paullo inferius memoratum *anni tepens tempus.* W.

Virile et muliebre secus.] In exemplari Regio [et Colbert.] et in Augustana Editione *sexus* legitur rectius fortasse: nam τὸ *secus* pro sexu nimis poeticum est. HADR. VALES. Sic iudicat, quum tam frequens occurrat, et fere saepius apud historicos, qui prosa scripserunt, quam apud poetas. Tantum differt usus antiquiorum ab recentioribus in casu, ut et in ipso hoc scriptore variatur, de quo pater ad Livium XXVI, 47. GRON. Cf. XVI, 11. W.

Cuiusquemodi fortunae] summae et imae conditionis, uti XXX, 4. XXXI, 15. W.

3. *Vadomarii*] adhuc viventis, v. Ind. I. W.

Concideret strage.] Sic Geleuius edidit. Sed cum in codice Regio [et Colbert.] *ac Tolos.* scriptum invenerim, *comperet strage;* ita potius a Marcellino scriptum esse existimo, *ut qualibet occumberet strage.* Accursius autem, *comperta strage*, infelici coniectura ediderat. VALESIUS. Illud verbum *occumberet* τῷ πάνυ se ingessit, quia statim recurrere animadvertebat *occubuit.* Sed plane ferri nequit. Non enim prima navabatur opera, ut occumberet, sed ut superaretur vel proderetur, ut manifeste distinguit statim auctor ipse: quorum quum neutrum fieri posset, δεύτερος πλοῦς fuit, ut fraude domestica occumberet, sicut occubuit. Ex literis verbi quod in scriptis libris exstat, palam exsistit *corriperet.* Hinc videtur lineola postremae parti superscripta quondam exolevisse *corriperet* pro *corriperetur.* GRON.

4. *Tentatus* superari, *citerioris vitae* XIV, 1. XXV, 4. interioris admissionis *ministri studio sollicitante nostrorum*, qui pecunia corruperant ministrum, sed quam dispares priscis Romanis, immemores Fabricii olim sui perfugam, veneno Pyrrhum e medio tollere pollicitum, regi remittentis. W.

Torpuere discursus.] In Regio codice legitur *tepuere.* VALES.

5. *Destinatius*] studiosius. *Tutela* securitate. *Reparabilis gentis*, quae vires facile posset reficere. cf. XXXI, 7. — *Nunc infimorum et supplicum.* Locus similis XVII, 13. ad infimitatem obsequiorum venere servilem. W.

6. *Accito Sebastiano*] cf. c. 6. *Numeris* legionibus. W.

Anni tempore iam recente.] Regius codex habet *iam tepente*, quam scripturam vulgatae longe antepono. Nam et in MS. Flor. legi *iam terente* monuit Lindenbrogius, [ut et legitur in Colbertino.] VALES. Idque opinor magis genuinum, unde faciendum fuit *iam ferente.* GRON.

Rhenum transgressus.] Multum ab hac Gelenii scriptura dissentiunt nostri codices. Nam in Regio ac Flor. [et Colbert.]

ac Tolof. fic legitur, *inhenum tranftibusque neminem divifis agm. quadr. ipfe medebat.* At in Auguftana Editione ita excufum eft, *Rhenum tramitibusque Rheni divifis agm. quadr incedebat.* Ex quo apparet, quanto fagacior ac felicior in coniiciendo Gelenius fuerit Accurfio. Eft tamen, quod in illa Gelenii emendatione non probem. primo quod vocem illam *neminem* expunxit: deinde quod *iudivifis agminibus* edere maluit quam *divifis.* Itaque fic videtur legi potuiffe commodius. *Rhenum transgreffus refiftente nemine, divifis agm. quad. ipfe medius incedebat.* VALESIUS Cui poteft paulum humaniori placere ifte non artifex, fed carnifex modus integrandi auctores ex legentium ingenio, non ex veteri fcriptura? Itaque et pater hac ratione offenfus ad Varias Lindenbrogii annotabat in meudofo illo *tranftibusque* latere videri *transit obvioque nemine.* Sed praeterea an Rhenus fic erat ignotus ei, qui Ammianum defcribebat, ut in eius fluvii nomine ita nunc deberet haefitare? Vide an magis placere queat, quod mihi in mentem venit, duntaxat propius ad veterem manum. *Valentinianus cum Gratiano Menum tranfit, vifoque nemine in divifis* (vel *diverfis) quadratis ipfe medius erat.* Hinc et Aufonius in loco, quem mox citat ὁ πάνυ, non Rhenum, fed Nicrum advocat. GRON.

7. *Longo itu* longe *porrectas.* Oudendorpius ad Florum L. 1. c. 16. p. 148. malit *fitu.* Nil opus. Ad eundem Flori locum Freinshemio pro *fenfim gradiens* apud Noftrum legendum videtur: *enfem quatiens.* Flori locus hic eft: *ultionem flagitans miles ftrictis enfibus per ipfam viam ante pugnam furit.* (Ammian. *infrendebat.*) Florum obverfatum fuiffe Marcellino, admodum probabile eft; nihil tamen in contextu volui novare. W.

8. *Solicinio nomen eft.*] Mf. *Soliconmo,* uti fere etiam Rhenanus in fuo cod. reperit, quem de hoc loco vide German. rer. lib. III. LINDENBR.

Solicinium] Situm huius loci definire haud fuftinuerunt Mafcovius in hift. German. Lib. VII. §. 5. et Mannertus P. II. Fafc. 1. p. 240. *Haefelinus* tamen in Commentatt. Acad. Elect. Palatinae Vol. IV. urbem effe coniicit *Schwetzingen* prope Heidelbergam, cui affenfum praebet *Meufelius* in *neuefte Literatur d. Gefchichtskunde.* 1778. Th. 1. S. 101. W.

9. *Locorum gnavitate.*] Praepofitum habet Florentinus tefte Lindenbrogio *unde,* ex quo pater fingebat *nuda locorum gnaritate.* GRON. *Gnaritate* peritia XVI, 3. XXX, 1. W.

Montem praecelfum.] cuius nomen *Piri* eft XXVIII, 2. nunc *heilige Berg* in agro Heidelbergenfi. — *Regibilis* ad imperia promtus. W.

* *Vexillum opperiens extollendum.*] Caefar de Bello Gallico lib. 2. c. 20. *Caefari omnia uno tempore erant agenda. Vexillum proponendum, quod erat infigne, cum ad arma concurri oporteret; fignum tuba dandum.* Idem [Ammianus nempe] mox poft: *Signoque erecto, quod folet ad pugnam hortari, tubarum minacium accedente clangore.* Notat hunc ipfum morem Caefar.* LINDENBR.

10. *Perterrente*] Wakefield. ad Lucret. IV, 1017. malebat *proterrente,* i. e. impellente, protrudente. ERF.

Clementer proclivem] Bene latine variata oratio; paullo ante: *facilem devexitatem habens et mollem.* W.

Quod haud placuit maturato.] Scribendum omnino eſt, *quo ut placuit maturato, etc.* qua quidem emendatione certius nihil: ut mirer Gelenio homini acutiſſimo hoc in mentem non veniſſe. In Regio, * et Toloſ. * codice legitur, *quod aut pl. mat.* VALES.

Capite intecto] ſine galea, ne agnoſceretur ab hoſtibus, cf. quae ſtatim ſequuntur de *cubiculario*. — *Ut erat ſui arrogans aeſtimator*, nimium ſibi confidens aliis contemtis. W.

Quam inſpexere proculcatores] Ita in Mſ. vulg. *procurſatores*. Et *procalcatores* hic, uti in melioribus libb. Vegetii. et Notitia Imp. *Inter auxilia Palatina. Exculcatores ſeniores, Exculcatores iuniores.* LINDENBR.

Proculcatores.] In codice Regio et Baſilienſi Editione *Procurſatores* dicuntur: ſed cum Auguſtana Editio codici Flor. [et Colbert.] conſentiat, non dubito quin praeferenda ſit altera ſcriptura. Sunt autem Proculcatores iidem ac procurſatores, ſeu excurſatores, qui ſcilicet agmen praeeuntes, incurſum hoſtium explorabant, ut videre eſt in principio lib. 24. Eos Vegetius in lib. 2. excultatores ſeu exculcatores vocat: Leo in Tacticis σκουλκάτωρας. Iidem Graeci σκοῦλκας et σκοῦλκαν vocant ſtationem ſeu vigilias, indidem deflexo vocabulo. *In Toloſ. codice *Proculcatores* ſcriptum inveni.* VALES. Cf. Beſſel Miſc. p. 252. et Ind. II. W.

11. *Per labilem* lubricum *limum.* cf. xv, 10. W.

12. *Signo erecto*] vexillo ſublato, uti paullo ante. — *Fragore* clamore, ſtrepitu. Sic fragorem non de rebus tantum, ſed perſonis etiam uſurpat noſter xx, 4. xxv, 6. — *Criſpando* vibranda xiv, 2. — *Per hirta dumis et aſpera* ſentibus, et prominentibus ſaxis invia. W.

15. *Pandebant poplites et ſuras et dorſa*] Fuſius effert, quod alibi brevius: terga dabant, corpora nudantes intecta, uti xv, 4. xix, 11. — *Silvarum ſe latebris amandarunt*, abſcondiderunt. xvi, 12. W.

16. *Exercitus ita bellator.*] Neſcio unde haec ſcriptura in Lindenbrogii Editionem irrepſit. Nam in Regio quidem exemplari, et in Auguſtana Editione locus corruptus eſt hoc modo, *et Sextus ita bellator:* [in Colbert. Mſ. *ex ſextus.*] Gelenius vero ſic ediderat, *exſertus ita bellator*, optime procul dubio. Sic enim in ſuperiore libro locutus eſt Marcellinus lib. XXII. cap. XI. *Aliſo quidam Tr. abſcidit exſertus bellator et prudens.* VALES. Vid. ad XXVI. 8. W.

Sicinio] Dentato, cuius iam ſupra mentio facta xxv, 3. Ob ſingularem fortitudinem Achilles Romanus dictus, de quo vide inprimis Gellium II, 11. — *Sergio.* Iidem iungitur Sicinio xxv, 3. W.

**Imperatores Treveros reverterunt.*] Ubi et triumphales ludos edidit Valentinianus, ut teſtatur Auſonius in Moſella ſub finem (v. 421.):

— *Auguſtae veniens quod moenibus urbis*
Spectavit iunctos natique patriſque triumphos:
Hoſtibus exactis Nicrum ſuper et Lupodunum,
Et fontem Latiis ignotum annalibus Hiſtri.

Hanc enim haud dubie Valentiniani victoriam Alamannicam designat, quae contigit Valentiniano II. et Valente II. Coss. Quare valde miror, qua ratione Cluverius, vir alioquin diligentissimus, hos versus Ausonii de Gratiani Argentuariensi victoria acceperit: quod passim inculcat ac repetit in lib. 2. et 3. Germ. Ant. capite 4. Atqui apud Argentuariam Lentienses Gratianus vicit post mortem patris, ut constat. Valentinianus vero tunc, cum haec Ausonius scriberet, adhuc vivebat. Sic enim paullo post ait v. 449.

Burdigalam cum me in patriam nidumque senectae
Augustus pater, et natus, mea maxima cura,
Mittent etc.

Sed hic Cluverii error ex M. Freheri Commentariis haustus videtur. Interim demendus est alter Cluverii scrupulus, qui in supradicto capite 4. nescire se ait, cur Ausonius *fontem Histri Latinis ignotum* dixerit. Ego vero facile id solvi posse aio, si meminerimus Danubium a fonte ad Moesiam usque appellari; inde ad Pontum usque Histrum. Itaque Histri fontes Latinis seu Romanis nulli sunt, sed Danubii. VALES.

Treveros (Trier) qui sedes omnino saepe fuerunt Imperatorium. cf. xv, 11. W.

CAPUT XI.

1. *Vulcatio Rufino*] Praefecto Praetorio supra c. 7. *absoluto vita* mortuo xxv, 3. *dum administrarat* in ipso munere. W.

Probus] Sextus Anicius Petronius Probus, de quo vide inprimis Corsinum de Praeff. Urbi p. 252. ss. — *Ab urbe* ex urbe. Quem ibi magistratum administraverit, fateor me ignorare. Fasti Consulares habent ao. 371. in Praeff. Urbi numerat Corsini p. 252. sed ao. 372. Ammianus autem in rebus ao. 368. gestis occupatus est. W.

Iudicioli] vix alibi reperias. W.

2. *Quasi gemina quaedam, ut f. P. fortuna.*] Sic fere loquitur Valerius Max. in lib. 6. cap. 11. *Namque Alcibiadem quasi duae fortunae partitae sunt: altera quae ei nobilitatem, etc.* Sed tamen in hac sententia maneo scribendum esse *genuina.* Eodem errore in Elogio Iuliani quod est in lib. 25. ubi legitur, *ut poenarum asperitatem genuina lenitudine castigaret:* in Editione Rom. scriptum erat *gemina* et in Epist. 23. et 25. lib. 1. Symmachi plerique codices *gemina* pro *genuina* praeferunt, teste Iureto. VALES. Recte *genuina.* Genuinum et aliis, iisque pluribus locis Ammiano est i. q. ingenitum, nativum, quod vel natura vel consuetudine cuiusque proprium est. W.

Ut fingunt Poetae] Haec verba non suo loco posita videntur, melius post *pinnis* collocanda. Ceterum Fortuna *praepetibus pinnis* alata globuloque insistens, in numis ubique obvia. Cf. Döring de imagg. alatis apud veteres. W.

Licet potuit] multa valuit xviii, 4. W.

Ingentia largiendo.] De liberalitate et munificentia Probi idem testatur Claudianus in Consulatu Olybrii et Probini v. 42.

Hic non divitias nigrantibus abdidit antris,
Nec tenebris damnavit opes: sed largior imbre
Sueverat innumeras hominum ditare catervas, etc. VALES.

Interpellando potestates assiduas.] Restituta est hoc in loco vera scriptura, quam et Regius et Vatic. codex, [ac Colbert.] et Editio August. servaverat. Et eleganter intervallasse potestates dicitur Probus, quippe qui tot magistratus gesserit ac praefecturas, ut numquam fere sine magistratu vitus sit. Fuit enim primo Proconsul Africae, Datiano et Cereale Coss. ut discimus ex lege 3. Cod. Theod. Quorum appellat. ac deinde Praefectus Praet. quater, ac postremo Consul cum Gratiano A. anno Domini 371. ut docent veteres Inscriptiones apud Gruterum p. 401. Primam quidem Praefecturam Praet. quam hic commemorat Marcellinus, gessit Valentiniano Nob. P. et Victore Coss. ut elicitur ex Codice Theod. Fuit autem Coelii Probini filius, Petronii Probiani nepos, quorum uterque Consul fuerat: ut ex vetusta Inscriptione docuit me Iac. Sirmundus. Itaque ex avi nomine dictus est Sextus Petronius Probus. Eiusdem elogium exstat apud Ausonium in Ep. 3. * Narrat Paulinus in Vita Ambrosii, tantam eius famam etiam apud exteras gentes fuisse, ut ex Persìde Romam nonnulli venerint, Probi potentiam ac divitias spectaturi. * VALES.

Intervallando potestates] munera diversa aliud post aliud obeundo. *Contra timidos celsior*, audacior, oppositum enim antecedenti *timidus ad audaces*. Sic in sequentibus etiam apte sibi respondent *sibi fidere, pavere; cothurnus, soccus*, de quibus non est, quod plura afferam. — Omnino cothurno grallisque adeo incedens ipse Ammianus h. l. placere sibi videtur. W.

3. *Natantium genus*] pisces. XXVI, 10. *Haud tam* (melius *ita*) *diu spirat* vivit in terra continenti. — *Numquam innocentium per cupiditates immensas* qui, ut libidines explerent, numquam intra iustos fines sese continebant, *utque multa perpetrarent impune* ipsum, *dominum*, patronum suum ambitu, variisque, quales in aulis adhiberi solent, machinationibus ad munera evehebant, *in Remp. mergebant*, servata metaphora a piscibus desumta. W.

4. *Ita pronuntiat Cicero.*] In Philippica 2, 12. sed et in iure suasor criminis et laudator eadem poena tenentur. Nam Ulpianus in lege 1. D. de servo corrupto: *Et si erat servus omni modo fugiturus, vel furtum facturus; hic vero laudator huius propositi fuerit; tenetur. Non enim oportet laudando augeri malum.* VALES.

5. [*Suspiciosus tamen et minutus suopte ingenio fuit.*] In codice Colbertino scriptum est: *Suspiciosus tamen et munitus s. i. fuit:* quae scriptio plane mihi arridet. *Munitus* vocatur Ammiano homo undique sibi cavens, et ex omni parte veluti tectus adversus insidias et fraudes ac dolos. *Minutus* retinet Lindenbrogius, et explicat μικρόψυχος, id est timidus et pusilli animi: quod vitium in Probum etiam cadit.] VALES. Merito assentitur Valesio Ernestius. W.

6. [*Ita implacabilis et diruptus, etc.*] Quid heic *diruptus* significet, haud facile dictu est. Huic enim loco nomen istud haudquaquam convenit. Codex Colbertinus praefert, *ita implac.*

et directus, ut nec exorari posset, nec ad ignoscendum inclinari. Quam lectionem mecum docti omnes sunt probaturi. *Directum* appellat Marcellinus hominem immobilem, inflexibilem, et ut alibi loquitur indeclinabilem, in malo proposito sibi constantem ac firmum, et si quem laedere voluerit, nulla umquam ratione ad veniam flectendum atque convertendum. P. Pithoeus ad oram Ammiani sui notavit, cum *munitus*, tum *directus* in veteribus libris legi.] HADR. VALESIUS. Est aliquid ex uno codice mutare contextum; qui quid significet, facile dictu potest alteri esse. Potuit autem vir doctus ad speciem huius mutationis consulere varias lectiones Lindenbrogii, qui testatur similiter legi in Florentino. Etiam Accursius prope ad hanc formam edidit *direptus.* Qui autem directus dicitur, cur in sequiorem partem debet intelligi? Haud dubie potest et in bonam. *Diruptus* autem satis quoque eleganter et commode dicetur, nempe ab humanitate et ignoscendi venia, ut *abruptum patri Torquatum* dixit Manilius v, 106. quem in ista loquutione illustravit pater libro 1. observ. cap. 6. Omisit autem Ammianus rem, a qua diruptus erat (quum Manilius addiderit) perinde ut Velleio lib. 1. c. 6. [ubi vid. Ruhnken. W.] dicitur Lycurgus *disciplinae convenientissimae vir,* non addito, cui convenientissima ista disciplina erat, unde magna illic molestia viris doctis, quam alibi removebimus. GRON.

Directus] obstinatus, severus. Cf. laudatam ab Ernestio Clav. Cicer. in h. v. et Gloss. Nomicum Cod. Theodos. ubi *directum ius* explicatur a Gothofredo, quod nullo iure labefactari potest. Reinesius orae sui exemplaris appinxerat: „*dirus,* an *praeruptus?*" W.

CAPUT XII.

1. **Rex Persidis longaevus ille Sapor*] Ad annum LXX. pervenit. Multa de eo Agathias in lib. IV. pag. 131.* LINDENBR.

Post pudendae pacis icta foedera] XXV, 7. *Infectabat Armeniae manum,* cf. XXIX, 1. XXX, 1. 2. et Gibbonum T. VI. p. 231. ff. W.

3. *Captum Regem ipsum Arsacem.*] Nescio an is sit Arsaces Armeniorum Rex, quem a Pacurio Persarum Rege una cum Basilio Consiliario evocatum, et in lethem coniectum esse, multis refert Procopius in lib. 1. Persic. VALES.

Vinctum catenis argenteis, quod apud eos honoratis.] Idem hic mos in Aethiopia usitatus, ut reos nimirum aut bello captos in argenteis aureisve catenis adservarent. Herodotus lib. III. c. 23. Heliodorus lib. IX. c. 1. Δεσμά τε ἀμείβειν καὶ χρυσᾶ ἐπιβάλλειν· ὅσα γὰρ σίδηρος παρ' ἄλλοις εἰς τὰς χρείας, ταῦτα παρ' Αἰθίοψιν ὁ χρυσὸς νομίζεται. *Solinus lib. 3. cap. 10. *Apud hos* (Aethiopas) *plus auri, quam Persis est: ideo quod minus est, pretiosius censent. Aere exornantur, auro vincula sontium fabricant.** Tertullianus de Habit. mul. c. 7. *Apud Barbaros quosdam, quia vernaculum est aurum, et copiosum, auro vinctos in ergastulis habent, et divitiis malos onerant., tanto locupletiores, quanto*

nocentiores: aliquando revera inventum est, quomodo et aurum non ametur. *Idem de Cultu fem. cap. 20. *Aurum ipsum, cuius vos gloria occupat, cuidam genti ad vincula servire referunt gentilium literae.** Sic igitur vinctus fuit Bessi et Nabarzanis insidiis circumventus Darius: sic Cyrus, Astyages, Croesus. Curtius lib. v. c. 12. extr. Iustinus lib. v. c. 11. et xi. c. 15. Dio Chrysost. Orat. 79. p. 664. B. Ausonius in Ludo vii. Sapient. p. 236. ed. Floridi. LINDENBR.

4. [*Sauromace pulso, quem auctoritas Romana praefecit Hiberiae.*] Sauromaces nomen apud Hiberos notum fuit. Plinio Epistolarum x, 31. *Rex Sauromaces* memoratur, et legatus *Sauromacae Regis* Nicaeam venisse dicitur: quem Regem Hiberorum fuisse alterum puto principatu Traiani A. qui praeter caeteros Hiberorum Regem in fidem accepit, ut Eutropius tradit. Sed *Sauromates* et *Sauromatae* Editiones Plinii habent pro *Sauromaces* et *Sauromacae*.] VALES. Nec mirum ita haberi in editionibus, quum sic ibi quoque habeant libri scripti: immo id verum etiam sit nomen: ut docemur ex nummo, cui inscribitur ΒΑϹΙΛΕΩϹ ϹΑΥΡΟΜΑΤΟΥ, quem vidisse se testatur Spanhemius de praestant. numism. pag. 463. sed quod ibidem loquitur de Bosporo Thracico, risum meretur, etsi de eodem quoque loqui et sentire videatur ad Iuliani Caesares pag. 420. (p. 89. ed. Amst. 1728. W.) GRON.

Aspacurae] cf. xxx, 2. W.

Magister fuisse dicebatur armorum.] In codice Regio post vocem *Magister* modicum spatium vacat: et ad oram antiquarius adnotat scribendum sibi videri, *Magister alter fuisse, etc.* quod equidem verum esse existimo. VALES.

Artogerassam] . Forsan eadem est cum Ptolemaei Ἀρταγιγάρτα, de qua in Descriptione Armeniae. LINDENBR. Fortasse Artagera, vel Ardis, ad cuius moenia Caius olim Caesar, Augusti nepos, vulneratus. Conf. d'Anville geographie ancienne Tom. II. p. 106. W.

Uxorem] Olympiadem nominant. W.

6. *Aptus ad muliebria palpamenta*] ad se insinuandum in gratiam muliercularum. W.

7. *Proditionis acerrimi compulsores.*] Cylaces nempe et Artabannes. *Spe potiorum*, fore, ut magnam apud Romanos ideo gratiam ineant. — *Ut lateant id tentantes*, ut hoc suum consilium celarent. Graecismus: λάθωσι ἐπιχειροῦντες. Cf. Irmisc. ad Herodian. Vol. I. p. 752. W.

8. *Concedi*] condonari. *Passibus insonis* ita lenibus, ut audiri non possent. cf. xxix, 5. W.

9. *Arsacis filium Param*] de quo plura vide infra 30, 1. W.

Neocaesaream urbem Polemoniaci Ponti notissimam.] In codice Regio reperi *nobilissimam* levi discrimine. *Sic Eutropius *Tigranocertam civitatem Armeniae nobilissimam* vocat in libro 6.* Neocaesarea Ponti Polemoniaci metropolis fuit, ut patet ex Notitia Episcoporum, qui Chalcedonensi Synodo subscripserunt. Pontus autem Polemoniacus pars est Euxini Ponti. [Vid. Man-

Mannert Kleinasien II, 472. W.] Nam Pontus Euxinus pro gentibus quas alluit, varias sortitus est appellationes. Praeter Pontum enim proprie dictum est Pon us Galaticus, et Polemoniacus, et Cappadocicus; quibus nominibus etiam provinciae appellantur, ut docet Ptolemaeus in lib. 5. At Scaliger ad num. 2081. Eusebiani Chronici scribit, Pontum Polemoniacum ita dici ad distinctionem Ponti Pelagonii, qui mendose per ae scribitur in veteri inscriptione, quae exstat in Editione Gruteri p. 402. L. DIDIO. MARINO. V. E. PROC. FAM. GLADIAT. PER. ASIAM. HY. GALATIAM. CAPPAD. LYCIAM. PAMPHYL. CILICIAM. CYPRUM. PONTUM. PAELAO. Et mox: BITHYNIAE. PONTI. PAELAG. Sed quis non videt in ea inscriptione scribendum esse PAFLAG. Eodem errore *Pelagoniae* pro *Paphlagoniae* scribi in Facundi libro 7. notavit vir praestantissimus Iacobus Sirmundus. Contra Paflagonia perperam scribitur in lib. 6. Marciani Capellae, pro Pelagonia. Pontus igitur Pelagonius in Asia nullus est. VALES. Cf. Wesseling ad Hieroclis Synecdem. p. 702. W.

10. *Terentium Ducem*] militarem, postea Comitem rei privatae. XXX, 1. W.

Recturus sine ullis insignibus gentem] *Curius Fortunatianus Rhetor lib. pag. 64. (p. 85. Capperonner.) *Fasces, lictores, toga praetexta, sella curulis, imperia, provinciae, magistratuum ornamenta sunt. Consularia insignia;* Novell. 30. c. 6. ὄχημά τε ἐξ ἀργύρου, καὶ πελέκεις καὶ ῥάβδους. Novell. 24. cap. 4. Novell. 25. cap. 5.* De his insignibus multa in Notitia Imperii. LINDENBR.

Recturus int. sine insignibus.] Id est sine diademate et regiis insignibus. VALES.

11. *Ultra hominem* immo vero infra hominem *efferatus*, ferae bestiae instar furens. W.

Cels. montium petivere secessus.] In codice Regio [et Colb.] *recessus* scribitur. Ceterum hi montes, qui Rom. limitem et Lazicam dirimebant, incipiebant a Rhisaeo opido, quod Rhisuntem vocat Ptolemaeus: in iisque gens libera degebat, nec Romanis nec Lazis obnoxia, ut scribit Procopius in lib. 4. Goth. VALES.

Lazicam.] Lazi Ammiani aetate erant, qui olim Colchi dicti, de quibus vide *Mannert Norden* p. 392. ff. W.

12. *Sidere flagrante brumali.*] Supra XVI, 12. est sidere *urente* brumali, nec de ardore solis cogitandum, sed de igne doloroso, quo frigore rigentia membra afficiuntur. W.

13. *Arinthaeus Comes*] Supra c. 5. est magister peditum. — *Procinctu gemino*, altero, repetito. W.

14. *Incuriosum sui*] qui ut filius regis, totus tamen penderet a Cylace cet. W.

Et Artabanni.] Regius codex *Arabanni* scriptum habet ubique: in principio autem libri 30. *Arrabannis:* [in Mf. Colbert. nunc *Arabanni*, nunc *Arraboni*, et *Arrabannes.*] VALES.

15.* *Ni propugnatoris Arinthaei.*] Cum in Reg. codice scriptum esse vidissem, *ne propugnatam;* existimavi integrum locum

haud paullo elegantius fcribi poffe hoc modo: *Armenia omnis periiffet impropugnata, ni Arinthaei*, etc. fic enim loqui folet Marcellinus. VALES.

Ut fibi et Ioviano placuerat.] xxv, 7. W.

16. *Aspacures* Sauromatis *confobrinus* oravit, ut *focia poteftate* Hiberiam regerent. W.

17. *Armeniis finitima ret. et Lazis.*] Quippe Hiberia media eft inter Lazos ac Perfas: ab Oriente enim Albaniam habet et Perfas: ab Occafu autem Colchidem, quae Lazica poftea dicta eft, ut fcribit Procopius in lib. 1. Perfic. et Ptolemaeus. Armenia autem Hiberis eft ad Meridiem. VALES.

18. *Velut obferatis amicitiae foribus*] nimis quaefita h. l. translatione. W.

Serenata caeli temperie.] Vir doctus in Mifc. Obff. novis T. 1. P. 2. p. 14. pro *ferenata* malit *referata*; ita enim effe xiv, 10. (adde xxi, 6.) ego vero nolim mutare, eam inprimis ob cauffam, quod *obferatae* fores ftatim praecefferunt. De Armeniae fatis cf. omnino xxx, 1. 2. W.

AMMIANI MARCELLINI

LIB. XXVIII. C. I.

1. **D**um in Oriente *bella rediviva* conſurgunt, ipſam *Urbem aeternam clades* affecerunt *luctuoſae*, non minus graves, quam quae eandem preſſerant *anno ſextodecimo et eo diutius* et quod excurrit, (excurrit autem biennium, Nepotiani morte in annum 350. incidente.) W.

Anno XVI. *et eo diutius poſt Nepotiani exitium.*] Flavius Popillius Nepotianus Eutropiae Conſtantini ſororis filius, cum Magnentium caeſo Conſtante Imperium in Galliis invaſiſſe cerneret, et ipſe tamquam eo dignior Imperium concupivit. Caeſo igitur Urbi Praefecto Coelio Probino, et armata gladiatorum manu Imperator renuntiatus, multos qui Magnentii partibus favebant occidit: adeo ut paſſim domus, fora, viae, templaque cadaveribus complerentur. Sed mox miſſi a Magnentio duces, Heraclida Senatore prodente, factionem eius oppreſſere: caput eius pilo per Urbem circumlatum eſt. Graviſſimae deinde proſcriptiones, et Nobilium qui Nepotiani partibus faviſſe ſuſpecti erant, caedes ſubſecutae ſunt. Nam et Eutropia Nepotiani mater, et Sperantius, et Abuterius, aliique plures capite poenas dederunt, ut ſcribit Athanaſius in Epiſt. Apologetica ad Conſtantium pag. 676. *καὶ ἀποδέχομαί σε σφάξαντα τοὺς ἐν Ῥώμῃ γνησίως ἡμᾶς ὑποδεξαμένους, τὴν μακαρίαν σοῦ θείαν τὴν ὡς ἀληθῶς Εὐτροπίαν, καὶ Ἀβουτήριον τὸν γνήσιον ἐκεῖνον, καὶ Σπεράντιον τὸν πιστότατον, καὶ ἄλλους πολλούς.* Porro id Nepotiani exitium contigit anno Domini 350, Sergio et Nigriniano Coſſ. ex ante diem III. Nonas Iun. usque ad pridie Cal. Iul. ut ſcribit Idatius in Faſtis, et Chronicum Alexandrinum. VALES.

Poſt Nepotiani exitium] Aurelius Vict. Epit. c. 42. *Romae Nepotianus Eutropiae Conſtantini ſororis filius, hortantibus perditis, Auguſti nomen rapit: quem octavo die viceſimoque Magnentius oppreſſit.* LINDENBR. Cf. idem de Caeſar. c. 42. Eutrop. X, 10. (6.) Zoſim. II, 43. W.

Plus exemplis generalibus tam late patentibus et per omnes civium ordines illo tempore dominantibus *nocitura, quam delictis* ipſis et eorum genere. Locus ſimilis eſt XXII, 4. W.

2. *Exquiſite*] fuſius. *Praeſentis temporis* noſtrorum hominum inprimisque principum *modeſtia* ſenſuque humanitatis *fretus* memorabilia tantum *carptim* brevibus *explanabo*, ſimul vero eadem brevitate *(ſuccincte)* priſci alicuius facti memoriam revocabo.

Sed profecto immemor promissi, mi Ammiane, ita copiosus longusque fuisti in aetatis tuae flagitiis prosequendis, ipsumque ex Graeca historia petitum exemplum doctrinae magis variaeque lectionis ostentandae causa invitum quasi huc videris traxisse. W.

3. *Bello Medico*] Persico. W.

Obsidentes Miletum molibus magnis] Sic emendavimus certissima coniectura: nam corrupte hactenus editum esse, *obsidentes militum*, etc. nemo, cui cor sapit, negabit. LINDENBR.

Caritatibus] coniugibus atque liberis. *Mobili censu* facultatibus, XXVI, 8. W.

4. *Hoc argumentum postea digestum tumore tragico Phrynichus*] Herodotus lib. 6. c. 21. Ἀθηναῖοι μὲν δῆλον ἐποίησαν ὑπεραχθεσθέντες τῇ Μιλήτου ἁλώσει, τῇ τε ἄλλῃ πολλαχῇ καὶ δὴ καὶ ποιήσαντι Φρυνίχῳ δρᾶμα Μιλήτου ἅλωσιν, καὶ διδάξαντι, ἐς δάκρυά τε ἔπεσεν τὸ θέητρον, καὶ ἐζημίωσάν μιν, ὡς ἀναμνήσαντα οἰκήϊα κακὰ, χιλίῃσι δραχμῇσι, καὶ ἐπέταξαν μηκέτι μηδένα χρᾶσθαι τούτῳ τῷ δράματι. Cl. Aelianus Variar. Histor. lib. XIII. cap. 17. Longinus περὶ ὕψους, *Libanius Sophista Declamat. 13. p. 404. Declamat. 19. pag. 506.* Tzetzes Chil. VIII. Histor. CLV. LINDENBR. De Phrynicho cf. etiam Aelian. Var. Hist. III, 8. et Fabricii Biblioth. Graec. ed. Harles. T. II. p. 316. W.

Iucunde] non sine voluptate. *Cothurnatius* (sic pro *cothurnarius*, quod nihili est, ex cod. Colbert. edidit Hadr. Valesius, quem vide in praef. p. LVIII.) *procederet stylus lacrymosus* altius se efferret, lacrymasque cieret. *Amabilis* socia, favore digna. W.

Nullis auctorum adminiculis fulta] *Id.* aliorum adm. LINDENBR.

Nullis auctorum admin. fulta] Auctores dicuntur conditores, seu coloniae deductores, quos Graeci κτίστας vocant. Quo nomine non solum ii censentur, qui primi urbem condidere, sed etiam qui colonis frequentavere. Auctores eo sensu dixit Suetonius in Claudio cap. 25. [Octav. c. 98. W.] Solinus cap. X. et Iustinus in lib. 21. c. 6. et lib. 23. c. 1. ut Livium Aviennumque praeteream. Auctores igitur hoc in loco sunt Athenienses, qui coloniam in Asiae eam partem miserunt, quae Ionia dicitur. VALES.

Miletumque relegatus est.] Haec verba absunt a codice Regio, *et Tol.* [et Colb.] et Vaticano: recte, ut equidem censeo. Neque enim Phrynichus propter illam tragoediam ab Atheniensibus relegatus est, sed mille drachmis tantummodo multatus, ut scribit Herodotus in lib. 6. c. 21. et Callisthenes apud Strabonem in lib. 14. p. 635. Almel. aliique plures. Cum autem duo fuerint Phrynichi Athenienses tragici, alter Polyphradmonis filius, Thespidis discipulus, alter filius Melanthae: hic qui Mileti halosim dedit, Melanthae filius dicitur a Scholiaste Aristophanis in Vespas: cui subscribit Aelianus in lib. 13. c. 17. In Editione etiam Augustana legitur, *Miletum relegatus est.* Sed non dubito quin haec verba tum Accursius, tum Gelenius ex coniectura addiderint, ut sequentia cum antecedentibus cohaererent: sequitur enim narratio de conditu Mileti, cuius urbis nullam antea mentionem factam videbant. Etenim ubi legitur, *obsidentes Miletum molibus magnis*, utriusque Editio perperam scriptum habebat, *obsid. militum, etc.* VALES.

Erat enim Atheniensium colonia Miletus] v. Rambach. de Mileto p. 6. 12. et omnino Herodotum 6, 21. Fortasse, nisi tota periodus inde a verbis: *erat enim*, ultima saltem: *qui fertur pro patria bello se Dorico devovisse*, glossatoris sunt. W.

Deducta inter Ionas alios per Nileum.] Post mortem Codri Regis Atheniensium, inter filios eius Medontem ac Nileum, qui ceteros fratres aetate anteibant, de regno orta contentio est. Permissa oraculo Delphico controversia, Apollo Medonti regnum adiudicavit. At Nileus fratri utpote claudo parere dedignatus, collecta Atheniensium iuventute, cum reliquis fratribus aliisque ex Graecia adiunctis comitibus, in Asiam profectus est, et pulsis Caribus ipse Miletum; ceteri alias in Ionia urbes condidere: ut scribit Pausanias in Achaïcis c. 2. Strabo in lib. 14. init. Aelianus in lib. 8. c. 5. Variae Hist. Conon in Narrat. 2. apud Photium, Tertullianus de Pallio, aliique. Contigit autem haec Ionica migratio annis 140. post excidium Troiae, teste Aristarcho, et Eratosthene atque Porphyrio. Ceterum Nileus recte scribitur. Nam et Herodotus in 9. c. 97. et Marmora Arundelliana, et Pausanias in Achaïcis, et Suidas νειλεὺς appellant. VALES.

5. *Maximinus regens quondam*] a. 366. Corsini p. 237. *Romae Vicariam Praefecturam, apud Sopianas*, ubi nunc est *Fünfkirchen*. Mannert Germanien S. 760. *oppidum Valeriae*, quae pars erat Pannoniae, v. 19, 11. W.

Apud Sopianas.] Sic etiam in Itinerario Antonini hoc oppidum nominatur: in codice tamen Regio, *et Tolos.* et in Augustana Editione scriptum reperi *apud Sopianum*, [in Colbert. Ms. *Sopionus.*] VALES. Citat hunc locum Hieronym. Surita in notis ad Itinerarium August. ubi occurrunt itinera *a Sopianis Acincum*, item *a Sopianis Bregetionem*. Iuretus vero ad Symmachum x, 2. epist. allegat *Sopianos*, ubi etiam corrigebat *tabulario*. GRON.

Patre tubulario Praesidialis officii] Ms. hic nihil variat, legendum tamen videtur, *patre tabulario Praes. off.* De Tabulariis exstat Tit. C. Theod. lib. VIII. et Iust. lib. x. aliaeque alibi Constitutiones non paucae; ex quibus patet conditionales eos fuisse, et huic actui ita mancipatos, ne facile ad aliam militiam aspirare potuerint. Ergo Maximinum hunc obscurissime natum, utpote patre tabulario, recte Ammian. scribit. Obscuri enim revera hi censebantur, id est, status fere servilis, (L. fin. C. de ser. reip. man.) donec Arcadii et Honorii Impp. sanctione non nisi liberi homines ad hoc officium admissi, L. 3. C. Theodos. de tabular. logogr. LINDENBR.

Tabulario Praesidialis officii.] Ita distincte scriptum est in Regio exemplari. Tabularius autem Praesidialis officii is est, qui tabulas publicas civitatum, et rei tributariae rationes tractat. Hi cum antea Numerarii dicerentur, Valens legem tulit, ut posthac Tabularii dicerentur lege 9. Cod. Th. de Numerariis. Nec multo post Theodosius duos in singulis provinciis Tabularios collocari praecepit, quorum ad alterum fiscalis arcae ratiocinia, ad alterum largitionales tituli pertinerent, lege 12. eodem tit. lege 30. de Susceptoribus. Unde in Notitia Occidentalis Imperii, inter Officiales Consularium, Correctorum et Praesidum Tabularii duo pro Numerario recensentur. Videntur tamen Tabularii civitatum et

provinciarum distincti fnisse a Tabulariis Praesidum: et ad eos spectat titulus in Cod. Th. de Tabulariis, et lex 1. de exaction. et Gelia purgationis Caeciliani, et Vetus inscriptio: *Tabularius. Lusitaniae. et Vettoniae.* VALES.

Praesidialis officii] Sic *Praesidialis apparitor* lib. XVII. c. 3. In Cod. Theod. tamen una littera minus, nempe *Praesidale officium* vocatur; L. 2. de venat. ferar. L. 6. de fil. milit. L. 2. de veteran. LINDENBR.

Carporum, quos antiquis excitos sedibus Dioclet. transtulit.] Eutropius lib. IX. c. 25 (ubi vid. Tzschuckius p. 726. W.) *Varia deinceps et simul et viritim bella gesserunt, Carpis et Basternis subactis, Sarmatis victis, quarum nationum ingentes captivorum copias in Romanis finibus locaverunt.* Iordanes de rebus Geticis p. 79. LINDENBR. *Carpi* gens Germanorum, cf. Mannert p. 492. W.

6 *Rexit deinde Tusciam.*] Maximinus Corrector Tusciae fuit Gratiano Nob. puero, et Dagalsipho Coss. qui erat annus sextus decimus post exitium Nepotiani. Id docet subscriptio legis 8. de accusationibus in Codice Theod. VALES. Reinesius: „v. Iureti not. ad Symmachum x, 1. Perperam Glandorp vocat Maximianum. — Ad Maximinum Conrect. Tusciae est l. 8. Cod Theod. de accus. et insc. Gratiano et Dagalio Coss Hinc emendanda est inscriptio l. 3. Cod. Theod. de anno civili et pane gradili ad Maximum Praef. Annonae A. 365. Coss. Valentiniano et Val. AA. it. l. 4. de suscept. etc." W.

7. *Adusque sublimia regimenta.*] Deest *venturum*, aut quid simile. VALES. At id nequaquam est Valesii, sed Iureti ex notis eius modo advocatis ad Symmach. lib. 10. epist. 2. Sed quamvis ita furtim raptum, tamen nullius momenti esse existimo, et ideo rursus delevi, quum Hadrianus sustinuisset id uncis inclusum inserere contextui. Nam *effata* dicens intelligit praedictiones de fortunarum eius gradibus, et quidem *adusque sublimia regimenta*, ubi nihil deest, nec desiderari potest. GRON.

Adusque sublimia regimenta] Valesius addendum putat *venturum* vel simile quid. Recte: quam enim contradicendi pruritu Gronovius ex voce *effata*, id est praedictiones, elicere connexionem posse sibi videbatur, ea nimis contorta videtur. *Regimenta* cf. XXV, 9. W.

Gnarum eliciendi animulas noxias et praesagia sollicitare larvarum] peritum manes evocaodi mortuorum, quibus vel ad nocendum aliis, vel ad praenoscenda futura uterentur. W.

8. *Chilo ex Vicario.*] Chilo Vicarius Africae dicitur in lege 4. Cod. Th. de excusat. artif. Gratiano III. et Equitio Coss. sed mendosa est inscriptio, ut innumeris in locis Codicis Th. scribendumque est, *Chiloni Proconsuli Africae*, ut patet ex inscriptione legis 7. Cod. Th. de praediis navicular. VALES.

Apud Olybrium ea temp. Urbi Praef.] Praetextato Praefecto Urbi successit Olybrius, qui Praefecturam urbanam iniit Valentiniano II. et Valente II. Coss. ut ex Codice Theod. recte Onuphrius adnotavit in Fastis: hic annus erat XVIII. ab exitio Nepotiani. Quare in principio huius libri non recte videtur scribi: *Anno XVI. et eo diutius post Nepotiani exitium, saeviens per urbem aeternam urebat cuncta Bellona, etc.* VALES.

Olybriun, Urbi Praefectum] a. 368. vide Corſini p. 245. ſſ. Reineſius: „A. V. 365. Valent. et Val. A. A. l. un. Cod. Theod. de mancipiis thermar." W.

Organarius Sericus.] Gloſſar. Ὀργανάριος, *Organarius, Fiſtularius.* Item: Ὑδραύλης, *organarius.* Ὑδραυλὶς, *organum.* Iuvenal. Satyr. 6. v. 380. *Orgaua ſemper in manibus.* Iul. Firmic. Matheſ. lib. III. cap. 14. *Ingenioſos, muſicos, vel organarios faciet.* LINDENBR. *Organarius* organi hydraulici ſtructor. W.

9. Negotio *tepeſcente,* cum lentius cauſſa ageretur. W.

Praefect. mand. annonae.] Hieronymus in Chronico ad annum Chriſti 371. ſic adnotat: *Maximinus Praefectus annonae maleficos ab Imp. inveſtigare iuſſus, plurimos Romae Nobilium occidit.* Sed annus perperam aſſignatur. Eo enim anno 371. quo Gratianus, iterum Conſul fuit cum Probo, Olybrius Praefectura urb. deceſſerat, et ab exitio Nepotiani annus is quem ponit Hieronymus, eſt viceſimus primus, quod a Marcellini noſtri epocha longius diſcedit. Fuit igitur Maximinus Praef. annonae anno Dom. 368. Valentiniano II. et Valente II. Coſſ. ut colligo ex Codice Th. de annonis civicis, ubi Maximus dicitur perinde ac a D. Hieronymo et Rufino. VALES.

10. *Pectori crudo affixam*] Haud deſiderares, ſi abeſſet. W.

Ut ſaepe faciunt amphitheatr. ferae.] Ferae illae quae ad voluptates pop. Rom. ex omni orbe terrarum conquirebantur, ſaepe ex caveis elapſae, in mediis civitate horrendas ſtrages edebant, ut teſtatur Tertullianus in lib. ad Martyras: *Quoties ferae et in ſilvis ſuis, et in mediis civitatibus elapſae caveis, homines devoraverunt?* Libanius quoque iu Encomio Dianae, quod eſt in tomo I. poſtquam Dianae id munus ac beneficium eſſe dixit, quod ferae ſe in ſilvis continent, nec in urbes et villas incurrunt, ut homines lacerent, ſubdit (Reisk. 1. p. 228.): *Quis enim earum impetum ferre poſſet, quandoquidem ſi forte quaedam ex illis beſtiis, quae in vivariis diu maceratae ſunt, elapſa e cavea per civitatem discurrere coepit, ſolo adſpectu terrorem inicit: continuo ſibi quisque perſugium quaerit, ianuae clauduntur, etc.* ὅπου γε, ἢν ἕν τι τῶν τοιούτων δὴ τῶν ἐν τοῖς ζωγρείοις τεταλαιπωρημένων ὑπερβὰν τὸ ἑρκίον θέῃ διὰ τῆς πόλεως, βλέμματι μόνῳ ταράττει, etc. *Quibus adde haec Plinii in libri 36. capite 5. de Praxitele quodam ſculptore: *Accidit ei, cum in Navalibus, ubi ferae Africanae erant, per caveam intuens leonem caelaret, ut ex alia cavea panthera erumperet, non levi periculo diligentiſſimi artificis.* Adiungenda ſunt et verba Chryſoſtomi ex Homilia XXIX. in Matthaeum ſub finem: καθάπερ θηρία χαλεπὰ ἀπὸ γαλεάγρας φυγόντα τὰς πόλεις θορυβοῦσιν: et in Homilia LX. ubi huiusmodi vivaria, ubi beſtiae caveis incluſae ſervabantur, remota fuiſſe dicit a Curia, et a Praetorio ac Palatio, ne forte beſtiis erumpentibus periculum his in locis cuiquam crearetur. Cuius rei illuſtre habes exemplum in libro 16. Hiſtoriae Miſcellae ad annum 23. Iuſtiniani Aug. *Menſe Martio exſiluit elephas e ſtabulo noctu, et interfecit multos, alios vero debilitavit.* * VALES.

Diſſractis tand. ſolutae poſticis.] Poſticae ſunt portae amphitheatri, per quas ferae intromittebantur in arenam. Nam cum de amphitheatralibus feris loquatur hic Marcellinus, aliae poſticae intelligi nequeunt. *De his poſticis fit mentio in Actis Martyrii

Tarachi, Probi, et Andronici: *Praeses confusus et ira excandescens, mandat suis leaenam provocare: quae magno rugitu posticam aggreditur, et transiit. Clamat populus timens magna voce: Aperiatur: et sic postica destructa est.* Ita quidem edidit Rosweidus. Sed in Ms. codice ita scriptum inveni: *Quae provocata, cum magno rugitu posticam confregit: ut omnis populus cum timore clamaret: Aperiatur leaenae.* * VALES. Vid. Salmas. ad Vopisci Probum c. 19. p. 675. W.

Multiformiter] variis modis. *quasi in proludiis*, quibus poetae scenici actores fabulas personasque recte agere docebant. W.

Artificibus] Mallem *artificiis*. W.

Supra plantam ut dicitur evagatus.] Proverbialis locutio est, quae unde initium sumpserit, docet Valerius Max. in lib. 8. cap. 13. *Mirifice, ait, et ille artifex, qui in opere suo moneri se a sutore de crepida et ansulis passus, de crure etiam disputare incipientem supra plantam ascendere vetuit.* [Hoc Apellis pictoris verbum, *Ne supra crepidam sutor iudicaret*, in proverbium venit: ut ait Plinius in lib. 35. cap. 10.] Similis iocus Stratonici citharoedi refertur ab Athenaeo, qui sutori cuidam secum de Musica disputanti, minime audiendum eum esse dixit, quippe qui supra plantam ascenderet: *οὐ προσέχειν αὐτῷ ἔφη, εἴ τι ἀνώτερον τοῦ σφυροῦ λέγοι.* Hoc autem adagio utitur Epictetus in Enchiridio cap. 61. *ὑπὲρ πόδα ὑπερβῇς*: et Lucianus in Dialogo pro imaginibus: *ταῦτά σοι ἔκμετρα ἔδοξε καὶ ὑπὲρ τὸν πόδα.* Quamquam eo loci proverbium ductum videtur ex calceis tragicorum, qui actoris pedem longe superabant: quod indicat ipse Lucianus in eiusdem Dialogi principio: *μηδὲ ὑπὲρ τὸν πόδα ἔστω τὸ ὑπόδημα*, et eo sensu dixit Horatius Epist. 1, 7. 98.

Metiri se quemque suo modulo ac pede verum est. VALES.

Tartareus cognitor] iudex crudelissimus. W.

11. *Uno proloquio.*] Lib. XXIX. c. 1. *Sub uno proloquio cunctos iubet occidi. Proloquium*, ἀπόφασις. Rufinus 2. Antiq. cap. 9. *Secundum Dei proloquium.* Iosephus: κατὰ τὴν τοῦ Θεοῦ πρόῤῥησιν. LINDENBR. Uno elogio XIV, 7. ubi vide. W.

Arroganti proposito.] In Ms. Regio legitur *arrogat*: in Editione Augustana [et in Ms. Colbert.] *arrogant.* Scribe, *quas arroganter propos.* etc. *Tamen ita loquitur libri 18. initio.* VALES.

Arroganter principali dignitate abusus, impotenter, *proposito* legi (sic propositum legis 15. 7. 27. 9.) *maiestatis imminutae misfoebat*, i. e. omnes eiusmodi causas lege maiestatis comprehendi iussit. W.

Iuris prisci iustitia] priscae leges. W.

Divorumque arbitria.] Id est, Imperialia constituta. *Vel certe eodem sensu dictum, ut *caeleste arbitrium* in L. 2. Cod. Theod. de Fid. Cathol. Caelestes vero et Divos se Imperatores appellasse protritum est.* Sic *divale praeceptum*, L. 6. C. Theod. de domest. et protect. *Divalia statuta*, L. 5. C. Theod. de numer. actuar. *Divalis sanctio*, Novell. Theod. XIX. LINDENBR.

Quaestionibus exemere cruentis.] Excepta tormentis sunt corpora honoribus praeditorum, praeter illa videlicet crimina, quae Legibus demonstrantur, id est, maleficii et maiestatis laesae. L. 7. C. de malef. L. 11. C. Theod. de quaestionib. cuius pars relata

eft in Cod. Iuftin. L. 16. Tit. eod. De Honoratorum privilegio hic exftat locus Aur. Prudentii in Romano Martyr. v. 108. ff.

Incenfus his Afclepiades, iufferat
Evifcerandum corpus equuleo eminus
Pendere, et uncis vinculisque *crefcere.* (* *lo. ungulisque* *)
Apparitores fed furenti fuggerunt
Illum vetufta nobilem profapia,
Meritisque multis effe primum civium.
Iubet amoveri noxialem ftipitem,
Plebeia clarum poena ne damnet virum. LINDENBR.

12. Utque duplici et maiore poteftate Romae eo plures inferre aerumnas poffet Maximinus, *aegre difpofitus* iuffu pro *Praefectis,* ob valetudinem enim Olybrii praeter Praefecturam annonae, ad quam quaeftiones exercendae nihil pertinebant, Praefectura etiam urbana fuerat commiffa, additus ei eft *Leo* tum *Notarius,* poftea *Officiorum Magifter* 30, 2. 5. W.

Buftuarium quemdam latronem.] Buftuarius quidem gladiator quis fit, ex Cicerone in Pifonem c. 9. et ex Servio Grammatico didici: qui fcilicet in nobilium virorum funere dimicabat. Sed buftuarius latro is eft, qui a Graecis *τυμβωρύχος* dicitur, id eft fepulcrorum effoffor; quos Latini vefpillones uno verbo appellant, ut in lege 31. D. de evictionibus, et in lege 71. D. de folutionibus, et Antidamus Heracleopolites apud Fulgentium Planciadem de verbis antiquis. Poftremo in Gloffis veteribus, *τυμβωρύχος, fepulcri violator, vifpiliator.* VALES. Ammiano eft i. q. paullo ante tartareus et XXIX, 9. funereus. W.

Efflantem ferino rictu crudelitatem] Satis poetice elatum, fed fatis inepte, nimisque graviter. W.

13. *Litterarum cum amp. dign. dulcedo.*] Litterae funt codicilli Vicariae Praefecturae, quos Valentinianus Maximino Praefecto Annonae miferat. Hos *πινακίδας* Graeci vocant: fic enim Themiftius in Orat. 17. *καὶ οὐ πρόκειται νῦν ἀρχῶν ἀγορὰ,* etc. *ἀλλὰ τὸ ἀρχαῖον τίμημα ἐπανελήλυθε τῇ δικαιοσύνῃ καὶ ἐμπειρίᾳ. κἂν τοῦτο εὑρίσκηταί τις κεκτημένος, οὐ δεήσεται τοῦ προσαιτεῖν πινακίδας,* etc. *Non tam amplius magiftratuum mercatus proponitur: fed iuftitiae, ac prudentiae priftinus honos rediit: et fi quis his dotibus praeditus reperiatur, non opus erit ut codicillos emendicet.* Gloffae veteres, *πινακὶς βασιλικὴ, codicillus.* Idem in Orat. 4. *σφυρηλάτους δέλτους* vocat codicillos auratos: Ifidorus Pelufiota in Epift. 5. libri 2. *δέλτους ἐξ ἐλεφάντων* vocat, id eft codicillos eburneos. At Libanius *γραμματεῖα* appellat in Orat. Confulari ad Iulianum (Reisk. 1. p. 395.) *καὶ γὰρ ἡγεῖται ἄτοπον, εἰ τὰ μὲν γραμματεῖα τοῖς ἄρξουσιν αὐτὸς ἐγχειριεῖ,* etc. *Abfurdum enim iudicat, fi cum codicillos ipfe manu fua tradat iis qui provincias recturi funt,* etc. et in Epiftola 767. ad Tatianum Praefectum Praet. ubi docet moris fuiffe, ut Praefecti Praet. Imperatoribus infinuarent eos, qui provincias recturi erant, Imperatores vero iisdem codicillos darent: *βασιλέως μὲν γὰρ τὸ δοῦναι τὸ γραμματεῖον· σὺ δ᾽ ὃν λαβεῖν ἄξιον διδάσκεις.* Cum codicillis autem mittebantur infignia: unde infignia pro codicillis fumuntur in lib. 25. c. 8. §. 11. et apud Themiftium in Orat. 16. initio. et in Zofimi lib. 4. et in Scholiis in Gregorii Philipp. 1. *τὰ τῶν ἀρχῶν σύμβολα* pro codicillis ufurpantur. *Chryfoftomus in

Homilia 11. de verbis Esaiae: καθάπερ γὰρ οἱ βασιλεῖς τοῖς ἑαυτῶν ὑπάρχοις χρυσᾶς ὀρέγουσι δέλτους, σύμβολον τῆς ἀρχῆς. Ex quo loco discimus, symbola magistratuum nihil aliud fuisse quam Imperatoris codicillos, sed eos diversos fuisse pro diversitate magistratuum. Nam codicilli quidem delatae Praefecturae erant aurei; reliquorum vero magistratuum eburnei: ut supra vidimus ex Isidoro Pelusiota.* VALES.

Pedes huc et illuc exsultando contorquens (trippelnd). W.

Inter altaria celsius gradientes Brachmanas.] Philostratus in lib. 3. de vita Apollonii cap. 4. ait Brachmanas duobus interdum cubitis supra terram elatos celsius gradi, idque non praestigiarum aut ludicrae ostentationis causa, sed ut Solis cui devoti sunt, cursum ea ratione imitentur: μετεωροποροῦντας δὲ ἰδεῖν τοὺς Βραχμᾶνάς φησιν ἀπὸ τῆς γῆς ἐς πῆχεις δύο, οὐ θαυματοποιΐας ἕνεκεν, ἀλλ' ὅπως τῷ ἡλίῳ συναποβαίνοντες τῆς γῆς δρῶσιν, ὡς πρόσφορα τῷ θεῷ πράττοντες. Brachmanas autem Solis cultui mancipatos fuisse, docet Hierocles apud Stephanum Byzantium, et generaliter gens Indorum omnis Solem colit. Mane enim e lecto surgentes Indi ad orientem Solem conversi, saltatione quadam Deum salutant, Solis cursum et choream imitantes: idemque faciunt vesperi, cum cubitum eunt, ut refert Lucianus de saltatione. VALES.

14. *Hispanillae cuiusdam artibus pravis adfectasse coniugium.*] De his, qui magico susurramine pudicos ad libidinem animos deflectunt, exstat L. 4. C. de malef. et math. LINDENBR.

Transeunter] leviter et ὡς ἐν παρόδῳ (peragranter eodem significatu 14, 1.) *iudiciorum fide discussa* veritate examinata. W.

15. Addit quaedam Ammianus, ut excuset sese iis, qui nec temporum rationem atque ordinem eum servasse ubique multaque omisisse fortasse dicturi sint. Sed non id consilium sibi fuisse ait, ut *per squalidas* infimae conditionis *personas* omnes *transiret*, neque ex ipsis *tabulariis* veram causarum rationem haurire licuisse, ubi *iustitium magis* quam *iudicium*. Lusus verborum: non tam iudicia ipsa timebantur, quam neglectus omnis legibus praescriptae iudicandi normae, ubi indicta caussa homines damnabantur. W.

16. *Cethegus Senator adulterii reus delatus cervice periit abscissa.*] Constantini Imp. ad Evagrium Constitutio: *Sacrilegos nuptiarum corruptores gladio puniri iubet.* L. 30. C. ad L. Iul. de adulter. Cuius Legis plenior explicatio iam a multis tradita est. LINDENBR.

**Alypius nob. adulescens ob levem relegatus errorem.*] Hic videtur esse frater Q. Hermogeniani Olybrii, de quo duae sunt inscriptiones a Baronio relatae ad annum Christi 395. FALTONIUS. ALYPIUS V. C. PRAEF. URBI. dicitur sub Theodosio Aug.* VALES.

Deversoria tenebrarum] tenebricosos carceres. W.

17. *Hymetii.*] Videtur is esse, qui vicarius Urbis fuerat Mamertino et Nevitta Coss. ad quem exstat lex 29. Cod. Th. de appellationibus. Erat autem frater Toxotii, patruus Eustochii virginis; ut colligitur ex Epistola D. Hieronymi ad Laetam de institutione filiae. Memoratur etiam a S. Basilio in Ep. 330. quidam eiusdem nominis ὑμήτιος. VALES.

Hymetius, Africae Proconsul] Reinesius: Est in titulo l. 29. Cod. Theod. de appellat. Hymettius Vicarius *Urbis*, cum fuerit Vicar. *Africae*, post ad Proconsulatum promotus. W.

Cum Africam Proconsul regeret.] Ita nuper dederunt Parisienses ex imperio Hadriani, non Henrici, non Lindenbrogii, non aliorum superiore aetate,* qui *proconsule* habent, ut citat quoque Iac. Gothofredus ad librum XIII. Cod. Theod. tit. 5. de Naviculariis. Non potuit esse dubium, quos sequerer. GRON.

Ex horreis Rom. populo destinatis.] Olim Aegyptiae et Africanae messes populum Rom. pascebant. Ac de Aegypto quidem id testatur Statius in Silvis, et Plinius in Panegyrico: de Africa autem praeter ceteros Claudianus de bello Gildonico, ubi Romam sic loquentem inducit v. 52.

Tot mihi pro meritis Libyam Nilumque dedere,
Ut dominam plebem, bellatoremque Senatum
Classibus aestivis alerent.

Sed postquam Constantinus Imperium Rom. divisit, et urbem nominis sui aemulam Romae condidit, Aegyptus quidem Orientali Imperio cessit, ad plebem Constantinop. alendam: Africa vero Romano populo relicta est, ut ibidem Claudianus notat: cui subscribit Eunapius in Aedesii vita, et Descriptio veteris orbis a Iac. Gothofredo edita. Hinc in Oriente quidem erat Praefectus annonae Alexandrinae sub dispositione Praefecti Praet. Orientis: cuius mentio fit in lege 3. Cod. Theod. de Susceptoribus. At in Occidente erat Praefectus annonae Africanae sub dispositione Praefecti Praet. Italiae et Africae; ut docet Notitia Imperii Romani. Ille Alexandriae; hic Carthagine residebat, et officium habebat: ut patet ex lege 13. Cod. Theod. de annona et tributis, lege 8. de exactionibus, lege 12. de Naviculariis. *Prudentius in libro 2. contra Symmachum, Siciliam et Sardiniam quotannis Romanos alere missa classe consuevisse scribit.* VALES.

Ex horreis Romano populo destinatis.] Passim enim per stationes horrea erant, in quae annona deferebatur, Romam deportanda, iisque praepositi Praefecti annonae, qui erant sub dispositione Praeff. Praetorio. Cf. l. 16. Cod. Theod. de susceptoribus, et l. 49. de Decurion. Wesseling. ad Itiner. p. 31. et 52. W.

18. *Denis modiis singulis solidis venumdatis.*] Sic Iulianus Antiochensibus in illa annonae paenuria, cum denos modios singulis aureis seu solidis vendi videret, ipse ex fiscali tritico quinos denos modios unico solido vendidit, ut ipse dicit in Misopogone. Apparet igitur caritatem annonae fuisse non mediocrem, cum modii Romani decem solido vaenibant. Postea Valentinianus legem tulit, ut modii duodecim non pluris solido venumdarentur, si Suidae credendum est. Is enim in v. Μαναὶμ sic scribit: ἐνομοθέτησεν Οὐαλεντινιανὸς πιπράσκεσθαι τὸν σῖτον μοδίους δώδεκα τῷ νομίσματι μηδενὸς ἀντιλέγοντος. VALES.

Denis modiis singulis solidis indigentibus venumdatis (iniucundae ad aures tot voces in is desinentes) de modiis et solidis, (al. aureis) vide quae notavimus ad 25, 8. W.

Interpretii compendium ad Princip. aerarium misit.] Vulg. *Integrum* comp. Sic nempe corruperant locum hunc, qui vocem, quam nunc Ammiano ex Mſ. Flor. restituimus, non intellexerunt. Vetus Gloss. interpretatur, *Interpretium*, παράλληλον. Quo sensu

Cassiodorus Var. lib. II. Epist. XXVI. *Magnificentiam tuam, negotiatorum Apuliae sive Calabriae supplicatione permoti, duximus instruendam, ut ob frumenta quae per supradictos negotiatores publico comparantur, non iterum ab iisdem interpretii nomine solidorum quantitas exigatur.* Novella Valentin. XV. *Centum millia aequi ponderis portionem de interpretiis iuxta priora constituta praebeant.* Artemius Episc. ad numerarios fisci Barcinonens. in Collection. Concil. Hispan. pag. 250. *Pro inevitabilibus damnis, vel interpretiis specierum, Siliquas* IV. Ita *interpraemium* in veteri Lege Saxon. Tit. XIV. LINDENBR.

Interpretii compendium.] Cum Hymetius denos modios singulis solidis vendidisset, sequente anno ex illa pecunia quam ex frumenti publici venditione collegerat, triticum emit et cum ubertas segetum provenisset, qui priore anno decem modios solido vendiderat, triginta modios uno aureo comparavit. Ac horreis quidem populi Romani totidem modios quot ante messem inde abstraxerat, fideliter restituit: interpretium autem (id erat XX. modii in solidum) ad Principis aerarium misit. Interpretium recte in Glossis παράλληλον explicatur: sed τίμημα suppleri debet. Interpretium enim dici non potest nisi habita ratione ad alterum pretium. Atque ut breviter definiam, interpretium est lucrum inter emptum ac venditum. Ut si quod pretio unius aurei emptum est, illud postea duobus aureis vendidero, interpretium erit unus aureus: aut quemadmodum in hac specie, si cum modios X. solido uno vendiderim, postea uno solido triginta modios comparavero, interpretii lucrum erunt duo trientes unius solidi, seu XX. modii. Proprie tamen interpretium nihil aliud significat quam duorum temporum pretium, vel duplex pretium: et tam pro damno quam lucro accipi potest. Sic Artemius Episcopus pro dispendio sumit in eo loco quem Lindenbrogius adduxit. Nempe interdum accidit, ut quod certo pretio emeris, postea minoris vendere cogaris: et tunc interpretium non lucrum, sed dispendium habet. Hinc Marcellinus noster hoc in loco non simpliciter interpretium dixit, sed *interpretii compendium*: incrementa dicuntur in lege I. Cod. Th. de frumento urbis Const. At Cuiacius in lib. 16. Observ. cap. 4. interpretium ait esse pretium pretii, nimis obscure. VALES. Cf. Salmas. Exercitatt. Plin. p. m. 708. W.

Ad Principis aerarium.] Id est ad arcam Praefecturae Praetorianae: hic enim titulus annonarius ad arcam Praefectorum pertinebat, qui annonam curabant, ut ad libros superiores adnotatum est. Hinc apud Cassiodorum Epistola 26. lib. 2. quae est de interpretiis annonariarum specierum, ad Praefectum Praet. missa est. Cave igitur, ne aerarium hic privatum aut sacrum intelligas. VALES.

Per nundinationem] lucelli faciendi occasionem (Schachern, Mäkeln). cf. 31, 5. — *Parum* i. e. minus, uti 17, 4. W.

19. *Ob prava quaedam implenda* maleficii causa *ad sacrificandum* exta inspicienda. W.

20 *Commonitorium repertum est, manu inscriptum Hymetii.*] Infra §. 53. *Commonitorium cum Augusti litteris tradidit.* Glossarium Cyrilli Episc. Κομμονιτόριον ἐπιστολὴ ἐπεσταλμένη εἰς χώρας. L. 10. C. Theod. de curios. *Commonitoriis competentibus atque mandatis instructi.* L. 2. C. Theod. Si cert. pet. *Solo*

commonitorio de ſuffragio nititur. *Vid. Epiſt. Leonis PP. Cod. Can. pag. 369. in octavo. Hieronymus Epiſt. ad Celantiam: *Quaſi ad compendioſum quoddam commonitorium illa tibi Evangelii eligenda ſententia eſt, et ſuperſcribenda cordi tuo, quae ad totius iuſtitiae breviarium domini ore profertur.** Zonar. in Concil. Carthag. Can. 101. ἔγγραφον ἐνταλτήριον δεδώκασιν εἰς ὑπόμνησιν, ὡς ἔμελλον πρὸς τὸν βασιλέα εἰπεῖν, ὃ κομμονιτώριον ὠνόμασαν. Idem in Synod. Carthag. can. 1. pag. 386. τὸ κομμονιτώριον, ἤγουν τὸ ἔγγραφον ὑπομνημάτων προαχθέντων καὶ λαληθέντων — ἢ κομμονιτώριον τὴν ἐντολὴν τοῦ πάπα. Φησὶ δὲ ἧς ἐνετείλατο ἐγγράφως τίνα ὤφειλεν ζητηθῆναι. *Commonitorium, ſeu ſcriptis mandatus commentarius eorum quae facta et dicta ſunt: vel commonitorium, Papae mandatum, per quod in ſcriptis mandaverat, quaenam quaeri deberent.* *Vide Suidam et Nomicum Gloſſarium in Κομμονιτώριον. LINDENBR.

Commonitorium] Ammianea aetate eſt libellus, quem nos hodie memorialem (Pro Memoria) dicere ſolemus. vide et Symmachum[illegible], 21. W.

Ut obſecrata ritu ſacrorum ſol. numina Imp. deleniret.] Sic primus edidit Gelenius. At in Auguſtana Editione locus legitur hoc modo: *Ut obſecratores ſacrorum ſol. numina erga ſe Imp. delinirent.* Neque aliter in Regio codice, niſi quod in eo ſic habetur, *ut obſecrationibus agrorum ſol.* etc. et ſuperſcriptum eſt ex coniectura *delinirentur.* [In Mſ. Colbert. *ut obſecratoribus agrorum ſol. numina,* etc.] Mihi ſic ſcribendus hic locus videbatur: *Ut obſecrato ritu ſacrorum ſollemnium numine erga ſe Imperatores* (Valentinianum et Gratianum ſcilicet) *deleniret:* vel ſane, *ut obſecrata ritu ſacr. ſol. numina erga ſe Imperatores delenirent.* Commonitorium enim illud Hymetii nihil aliud erat quam concepta precatio, quam ad Amantium Haruſpicem miſerat, cum brevi monito eorum quae in illo ſacrificio obſervari volebat. VALES.

Ut obſecrata invocata, implorata *ritu ſacrorum ſollemnium* ſacris factis *numina* Imperatorum in ſe animos mitigarent. W.

In extima parte quaedam invectiva legebantur in Principem.] Propter ſimilem in epiſtola quadam invectivam etiam Felix Diacon. in periculum capitis venit; de quo Optat. Milevit. lib. 2. LINDENBR.

21. *Aſperius interpretantium*] maligne in maius augentium. W.

Et quia Frontinus Conſiliarius antedicti] Vulg. libb. *Conſutarius antedicti.* Quae perverſa ſcriptura varie viros doctos torſit, variaſque partim vero ſimiles, partim abſurdiſſimas emendationes extorſit; quorum interpretationes, ne errores ſimul repetam, tacere malo. Solebant autem Praeſides provinciarum, Proconſules, vice ſacra iudicantes, aliique in publicis adminiſtrationibus conſtituti, adſeſſores habere viros prudentia atque eruditione inſignes, quorum conſiliis in rebus arduis iuvarentur: ut ex Cod. Iuſtin. lib. 1. Tit. 11. *De adſeſſoribus domeſt. et cancell.* conſtat. *Tertull. ad Scapul. cap. 4. *Aſper* (Praeſes) *profeſſus inter advocatos et adſeſſores, dolere ſe incidiſſe in hanc cauſam.** Gregorius Thaumaturg. Epiſcop. Neocaeſar. in Panegyr. ad Origen. Κηδεστήν μου ἄνδρα ἀδελφῆς ἐμῆς, ὁ τότε ἄρχων τῶν Παλαιστίνων,

τοῦτον παραλαβὼν ἐξαίφνης ἄκοντα μόνον, κεχωρισμένον τῆς ὁμοποίτου, ἤγαγεν ἐνταῦθα, συνεπιβοηθήσοντα καὶ κοινωνήσοντα τῶν τοῦ ἔθνους ἀρχόντος πόνων. Νομικὸς γάρ τις ἦν, καὶ ἔστιν ἴσως ἔτι.* In Oratione Ciceron. pro Quintio c. 10. 15. *C. Aquilius Gallus Iudex L. Lucullum, L. Quintilium, et M. Marcellum, tres Iurisperitos, in consilium adhibuerat.* *Sic Paulus et Ulpianus Papiniano, et Sallustio PR. Phosphorius, Maximinoque P. PR. Simplicius, Romano Com. per Africam Caecilius, a consiliis fuerunt. Spartianus in Pescenn. Ammianus libb. XXV. et XXVIII. Sic ergo hic quoque Hymetio Africam Proconsule regenti consiliarius fuit Frontinus. LINDENBR.

Frontinus Consiliarius.] Laudanda est Lindenbrogii coniectura, qui primus hunc locum recte emendavit, cum in antiquis Editionibus, adeoque in MSS. omnibus *Consutarius* legeretur. In MS. quidem Regio *Consularius* superscriptum est; sed sine dubio vitiose. Consiliarius autem sive Assessor, is est qui Magistratui in iudicando consilium suggerit, de quibus ad lib. 23. c. 3. nonnulla adnotavi. Eos Graeci κοινωνοὺς τῶν πόνων appellant, ut praeter Gregorii Thaumaturgi locum a Lindenbrogio allatum, docet Libanius in Ep. 376. ad Honoratum: Γαλατῶν ἀρχὴ τῶν Ἑσπερίων, καὶ Κυρίνου κλῆσις εἰς κοινωνίαν πόνων. *Gregorius quoque Nazianz. in Epistola 48. ad Asterium, et in Epistola 175. ad Olympium, et Isidorus Pelusiota in lib. 5. Epistola 40. ad Taurum Praef. Praet.* Sed et Priscus Rhetor in Historia, pag. 29. se Consiliarium ab Euphemio Offic. Magistro adscitum esse significat his verbis: ὃς καὶ Πρίσκον τὸν συγγραφέα τῶν τῆς ἀρχῆς φροντίδων ἐδέξατο κοινωνόν. Consiliorum participes vocat Diocletianus in lege 1. Cod. de Assessoribus. Ianus a Costa doctissimus Antecessor Assessorem a Luciano designari existimabat in Apologia de his qui mercenariam operam praestant, his verbis: τὰς δίκας εἰσάγειν, καὶ τὴν τάξιν αὐταῖς τὴν προσήκουσαν ἐπιτιθέναι, καὶ τῶν πραττομένων καὶ λεγομένων ἁπάντων ὑπομνήματα γράφεσθαι, etc. Sed pace eruditissimi viri dictum sit, non Assessorem, sed Hypomnematographum se fuisse, his et sequentibus verbis significat Lucianus. Sic enim dicebantur Alexandriae Actuarii seu Memoriales qui acta conficiebant, lege ult. Cod. Theod. de Decurionibus: quod integer locus tam aperte demonstrat, ut prorsus dubitari non possit. Glossae veteres, ὑπομνηματογράφος, *Actuarius*, *Memoralius*. Assessoris autem officium perspicue designat Marcellus Memorialis in Epistola praefixa Collationi Carth. his verbis: *Ac iampridem in hanc operationem officii mei symbolam dedi, quum a V. Sp. Tribuno et Not. Marcellino curarum adscitus in partem non tam merito meo quam dignatione censentis, communicavi cum iudice librandae disceptationis laborem.* VALES. Vid. Haubold de Consist. principis Sect. II. p. 7. ss. W.

22. *Ocriculum* (Otricoli in terris Pontifici Romano parentibus) *audiendus de Maximino Vicario* (post Maximinum Vicarium) *ab Ampelio Urbi Praefecto* altiori, uti nos dicimus, instantia. Ampelius vero, (idem fortasse, qui breviarium hist. Rom. scripsit, quod Floro solet addi, Wernsdorf ad Himerium p. 286.) quum teste Corsino p. 250. annis demum 371. et 72. Urbis praefecturam administraverit, Ammianus, ut omnem hominis fortunam una serie narraret, quae postea temporis facta, occu-

pavit. — *Rectius Imperatoris praesidium adpellavit* ad Imperatorem provocavit. W.

23. *Librata iustitia*] accuratius examinata caussa. *ad Boas, Dalmatiae locum* insulam. v. ad 22, 3. W.

24. *Nobilitatis*] Honoratorum, Senatorum cet. *Praetextatus ex Urbi Praefecto* 27, 9. *ex Vicario* Hispaniae 23, 1. W.

Ne delictis supplicia sint graviora.] Quinimmo leviores culpis poenas esse praestat, *καὶ τὰς τιμωρίας ἐλάττους ποιεῖσθαι τῶν ἁμαρτανομένων.* Isocrates ad Nicoclem. Isaei quoque scitum elegans est: *χρὴ τοὺς νόμους μὲν τίθεσθαι σφοδρῶς, πρᾳοτέρως δὲ κολάζειν, ἢ ὡς ἐκεῖνοι κελεύουσι.* Ut Capitolinus de M. Antonino Imp. scribit: *Erat mos iste Antonino, ut omnia crimina minore supplicio, quam legibus plecti solent, puniret.* *LINDENBR.

25. *Intromissi in Consistorium*] v. Haubold l. l. p. 49. W.

Redarguit Quaestor Eupraxius.] Qui scilicet illud rescriptum iussu Valentiniani dictaverat. Quaestoris enim munus erat leges dictare, ut supra monuimus. VALES.

Redarguit Quaestor nostro more Cancellarius *Eupraxius*, ob libertatem dicendi iam supra laudatam 27, 6. 7. W.

Emendatum est crudele coeptum.] Cum in Regio codice [et Colbert.] *ac Tolos.* *receptum* reperissem, non dubitavi quin emendandum esset *crudele praeceptum.* Est autem crudele praeceptum illud, quod refertur supra §. 11. Constitutio vero ipsa, qua id crudele rescriptum emendatum est, exstat in Cod. Theod. de quaestionibus ad Olybrium Praef. Urbi, Valentiniano Nob. P. et Victore Coss. *Nullus omnino ob fidiculas praeferendas, inconsultis ac nescientibus nobis, vel militiae auctoramento, vel generis aut dignitatis defensione nudetur: excepta tamen maiestatis causa, in qua sola omnibus aequa conditio est.* Quibus conferenda sunt verba Marcellini nostri in fine lib. 19. c. 12. *Neque enim abnuimus salutem legitimi Principis studio muniri debere cunctorum, cuius redimendae causa validius, ubi maiestas pulsata defenditur, a quaestionibus vel cruentis nullam Corn. leges exemere fortunam.* Chrysostomus in Homilia 13. ad populum Antiochenum: *ἔνθα γὰρ ἦν ἡ καθοσίωσις, ἀξίωμα οὐδὲν ὠφελεῖ.* *Ubi crimen est laesae maiestatis, dignitas neminem tegit.* VALES. *Emendatum* revocatum. W.

26. *Lollianus, Lampadii filius ex Praefecto* (Urbis 27, 3.) *Codicem noxiarum artium* magicum libellum. W.

Nondum per aetatem firmato consilio.] Huiusmodi adolescentum errata paterna potius potestate castiganda sunt, quam iudicis severitate. Itaque Lolliani mors eo atrocior omnibus visa est, quod nobilis adolescens per aetatis imprudentiam lapsus, leve delictum capite expiaverat. Atque hic miserabilis casus Lolliani occasionem forte dedit Constitutioni Valentiniani de emendatione propinquorum: quae in Codice utroque exstat etiamnum. VALES.

Exsul mittendus ut sperabatur] i. e. timebatur. W.

**Iussus ad eius Comitatum duci.*] Exstat lex Valentiniani ad Ampelium Praefectum Urbi, in Codice Theodosiano, de maleficis et mathematicis, quae ad hoc negotium pertinet.* VALES.

De fumo in flammam, ut aiunt] Proverbial. locutio de iis, qui minus periculum evitaturi in maius incidunt. Conf. ad XIV, 11, 12. W.

27. *Tarracius Bassus postea Urbi Praef.*] Hic est, ut existimo, Anthemius Bassus Praef. Urbi, praedecessor Q. Aurelii Symmachi, ut ipse Symmachus dicit in lib. 10. Epist. 33. et 39. In Epist. 47. Anicius Bassus dicitur. *De eo exstat vetus inscriptio Romae ad viam Nomentanam, quam abs se visam mihi communicavit Marquardus Gudius: ANICIO. AUCHENIO. BASSO. V. C. QUAESTORI. CANDIDATO. UNO. EODEMQUE. TEMPORE. PRAETORI. TUTELARI. PROCONSULI. CAMPANIAE. PRAEFECTO. URBI. TRINI. MAGISTRATUS. INSIGNIA. FACUNDIAE. ET. NATALIUM. SPECIOSA. LUCE. VIRTUTIS. ORNANTI. CLARITATEM. GENERIS. PATERNIS. AVITISQUE. FASTORUM. PAGINIS. CELEBRATAM. etc. VALES.

Tarracius Bassus postea Urbi Praefectus.] Corsini p. 290. habet Tarrutium Bassum anno 390. Praefectum. W.

Camenius] Reinesius: „ad quem, Vicarium Africae, est l. 84. Cod. Theod. de Decor. Eucherio et Syagrio Coss. an. 361.“ W.

Quod aurigam veneficum conscii fovere dicebantur] de qua mala aurigarum fama vide infra c. 4. et 26, 3. et quae ibi adnotavimus. W.

28. *Quarum altera.*] Prior Valesiana et Lindenbrogiana *quorum:* eam generis mutationem suspectam sibi scripsit alibi pater, aeque ac in l. 10. de Oblig. et Action. *obligationes eorum.* ut et l. 16. §. 4. de Fideiuss. et mand. GRON.

29. *Artibus pravis se polluisse*] Sic emendavit Hadr. Valesius (v. Praef. p. LXV.) e cod. Colbertino et Valentino, in quibus scriptum *artibus praevenisse polluisse.* Edd. *artibus se polluisse.* W.

Procurator monetae] monetae praepositus 22, 11. 1. Salmas. ad scr. H. A. T. II. p. 519. — *Adiecta religione*, paullo post *sacramento* i. e. iureiurando interposito. W.

Plumbi validis ictibus interemit.] Plumbo puniri, vel plumbatis caedi, Acro ad Horatii Oden 35., LINDENBR.

Plumbi validis ictibus] flagellis, loris, quibus globuli plumbei innexi erant (σφαῖραι μολιβδιναί) Zos. 5, 2. cf. 29, 1. et omnino de hoc suppliciorum genere Car. Gottfr. Winkler (praes. Bachio) De supplicio plumbatarum medio aetate usitato. Lips. 1744. W.

31. *Probi, Summatum omnium maximi*] Praefecti Praetorio Illyrici, v. 27. 11. W.

32. *Aginatius.*] Hic Consularis Byzacenae provinciae fuerat Iuliano Aug. IV. et Sallustio Coss. ut docet lex 1. Cod. Theod. de conlatione donat. poss. *Ad hunc eumdem Aginatium Vicarium urbis Romae exstat rescriptum Valentiniani Aug. quod Baronius refert anno Christi 369. ex quo apparet civem Rom. fuisse.* VALES.

Aginatius] Reinesius: „an ab Anicio Fausto Paulino Cos. a. U. 1077. cui filius Anicius Probus iunior.“ W.

33. *Has literas*] Per literas quippe Probus Maximino rem prodidit. W.

Baiulum] Baiulus alias, qui *onera* portat, sed de tabellario etiam 15, 5. et Symmacho v. Ep. 7. usurpatur. W.

34. *Actus*] sententias absolutorias. W.

35. *In*

35. *In voluntate*] testamento. *Medietatem* dimidiam partem. W.

[*Ne amitteret ansam sibi oblatam lucrandi uberis patrimonii.*] In codice Colbert. legitur, *amplam f. o. l. u. patrim.* de quo nomine supra aliqua notavi.] HADR. VALES.

36. *Decolorabant*] dehonestabant. — *Ultra forenses terminos semet extentans* normas legesque iudicibus praescriptas migrans. — *De fenestra Praetorii quadam remota* Curiae parte postica. W.

Cuius summitas quamdam velut tamusam colligaret.] Ms. *eius summitas quaedam velut damusam collegaret.* Sibyllae voces hae quidem sunt, nec quid velint liquet. LINDENBR.

Quamdam velut tamusam.] Hic locus et Donatum Ponzanum et Lindenbrogium valde exercuit: quem nos ope Regii codicis minimo negotio restituimus. Nam cum in Ms. Regio et Flor. [ac Colbert.] et in Editione Augustana sic legeretur: *Quamdam velut clam usam collig. nullis quidem ind. fulta, sed noctitura ins. multis;* ita scribendum esse existimavi: *Cuius summitas quaedam velut clausa colligaret, etc.* Quaenam porro illa fuerint quae velut clausa funiculo colligata erant, divinare non opis nostrae est. Suspicari tamen datur quaedam fuisse τετελεσμένα, id est magicis artibus consecrata. VALES. An id vocabitur restituere? Quid ergo? si qua nodo quodam erunt involuta et colligata, non dicentur clausa, sed velut clausa? Quis potest id intelligere? *Velut*, quasi, tanquam solent tum praeponi, quum improprie sumpta verba sequuntur; aut non penitus id significari quis vult, quod significant. Sic *velut clausa* erunt non in totum clausa, sed paululum aperta, et sic adspici poterunt. Ut lib. 25. *Sequuto inde die castra ponuntur velut murali ambitu circumclausa praeter unum exitum, eundemque patentem undique*, ubi tamen *velut* non ad *clausa*, sed vicina respicit. Ex priore ratione quomodo clausa dicentur? Ne dicam, quam procul id abeat ab Mss. *clam usam.* Quid quod et male citat, quum utique in Augustana editione habeatur *quaedam*, ut etiam Flor. apud Lindenbrogium, non *quamdam.* Itaque primum haec contemplans opinabar Graeci aliquid latere, quod multiplex hic advocari potest, et quidem Valesiano verius, certe propius. Sed quum considerarem Graeca in hoc scriptore Graece scripta esse, attentius miras literarum et transpositiones et mutationes contemplarer, in hac tandem lectione acquievi, ut crederem scripsisse, *quaedam, velut empusam, colligaret.* Hoc fascinum videtur nefarius sed superstitiosus homo creditus ex fenestra suspendisse, ut tecte et impune et conniventibus diis hominibusque saeviret. GRON.

Quaedam velut clausa colligaret.] Locus luxatus et non una laborans difficultate, quem Gronovius post rixas cum Valesio non iniustas illas quidem, sed immodestas ita tractavit, ut et ipsa emendatio et quae ad explicandam eam subiunxit, admodum sint obscura et perplexa. Empusam novi, spectrum muliebre ab Hecate hominibus immissum, deinde terriculamentum quodque. cf. Hesychius et Etymol. M. et Scholiast. ad Aristoph. Ranas 293. sed quid haec h. l. sibi velit, non video. Omnino uterque et Valesius et Gronovius magicae cuiusdam artis notionem animo semel conceptam loco explicando temere attulerunt. Mihi vero secus

videtur. Maximinum Ammianus dixerat ultra forenses terminos se extendisse. Ad hoc confirmandum duo affert argumenta; sic enim connectit cum antecedentibus: 1) resticulam suspendit; 2) Mucianum Barbarumque trudi iussit. Prior potestatis iudiciariae abusus in eo constitisse videtur, ut delatores alliciendo plures reos, inprimis nobiles, ad tribunal suum traheret, ideoque e funiculo cistulam vel alind eiusmodi suspendi iuberet, cui, uti leoninis olim apud Venetos capitibus (rictibus) inserere delatores scidulas possent, quibus crimina impingerent, quibuscunque vellent, *nullis indiciis* (probationibus) *fulta, sed nocitura insontibus multis.* Erat igitur olim, ubi legerem: *cuius summitas* (extrema pars 19, 8. itidem de fune) *quAdam velut CAPSULA colligaret, nullis quidem indiciis fulta,* quae anonymi homines inseruerant cet. Sed ne sic quidem persanatum esse locum ipse animadverto. Tandem audiamus Reinesium. Is orae Lindenbrogianae adscripsit: „in quandam velut *tomicam,*" quam Accusativi formam (quum ex Nominat. Graeco θώμιγξ deberet esse thominga) ex aliarum vocum, quae ex tertia Graeca in primam Latinam declinationem abiere, ὄρυξ, ὄρυγα, orca. μήνιγξ, meninga, αἴξ, aega, βόρμηξ, βόρμηκα, formica, πνίξ, pnica, analogia illustrat. Cf. eundem Reines. Var. Lectt. 3, 12. p. 513. Sunt vero thomices secundum Festum h. v. a Gesnero in Thelauro emendatum: „Thomices Graeco nomine appellantur e cannabi impolita vel impolitae (ut conveniat cum tortae) et sparto leviter tortae restes, e quibus funes fiunt." Fateor hanc vocem proxime accedere ad *tamusam* illam, quae libros obsederat, non placet tamen ob praecedentem *resticulam.* W. Leni mutatione Hermannus meus scribendum putat *velut damnosa,* i. e. quae maleficiorum instar significabantur. ERF.

Mucianum Barbarumque Apparitores aliquoties discretim trudi iubebat] Haec quoque non satis perspicua. Ernesti exposuit: per speciem irae a se removebat, ut eo facilius alios fallerent. Recte; sed fortasse munere amovit ad speciem Praetorioque eiecit istos homines nequissimos. Hi igitur ita instituti, ut de crudelitate iudicis iniuriaque sibi facta querentes, inferioris conditionis reos incitarent, nullumque salutis retinendae remedium superesse adseverarent, nisi nobiles divitesque criminum arcessèrent gravium, quos si reos fecissent criminando, nullam inferiorum rationem habitum iri affirmabant. W.

38. *Ob quae impia vilitate.*] Nihil certius est quam sic corrigendum esse ut fecimus. Coniecturae nostrae suffragatur Regius [et Colbert.] codex, in quo scriptum invenimus: *Ob quae impia vilitate.* VALES.

Implacabilitate dira crudelitate *iam pergente ultra apposita* fines. (Locus similis xv, 8, 7. malo ultra apposita iam proserpenti.) — *Inculti* squalidi. — *Salutantes* honoris caussa adeuntes, visentes. W.

39. *Effectui iuncta* data. W.

Numae Pompilii similes et Catonem.] Scribendum videtur, *et Catonum.* VALES.

Ut nec in malis alienis exarescerent lacrimae] cf. Cic. de inventione I. extr. Quintilian. VI, 2. ut ii adeo, qui nihil ipsi paterentur, lacrymari non desinerent. — *Confragosis* asperis tristibus. W.

40. *Praecipuo*] i. e. virtute (uti 16, 7. praecipua, quae posſederat. W.

Legitur apud Tullium.] In Epiſtola illa paraenetica ad Quintum fratrem, quae eſt in lib. 1. Epiſtolarum ad eumdem Ep. 13. VALES.

41. *Acceptoque ſucceſſore.*] Urſicino ſcilicet, qui Maximino ſucceſſit: haec enim verba ad Maximinum referenda ſunt. Fuit autem Urſicinus Vicarius urbis Romae, Modeſto et Arinthaeo Coſſ. ut patet ex lege 14. Cod. Theod. de cenſitoribus, quae ad Urſicinum Praefectum annonae directa eſt iis quos dixi Coſſ. Aut igitur eo anno exeunte Urſicinus ex Praef. annonae Vicarius Urbis eſt factus, aut certe ſecutis Coſſ. VALES.

Ad Principis Comitatum Maxim. accitus.] Sic mos erat, cum ſucceſſorem Magiſtratui alicui dare Imperator volebat, ut eum miſſis litteris ad Comitatum evocaret: ut docet Symmachus in Epiſt. 23. lib. x. in qua ſucceſſorem ſibi mitti poſtulabat *Ament, ait, alii perpetuas poteſtates. Mihi ſummus eſt fructus felicitatis, ut coram veſtrum numen advenerer, etc.* VALES.

Auctus] Sic legendum putavit etiam Erneſtius var. obſſ. p. 31. Olim vulgabatur *actus*. ERF.

Longius] e longinquo. W.

42. *Scopae florentes*] egregium vero portentorum interpretem Ammianum! Scopae *deſpicatiſſimae ſortis* homines extolluntur ad *dignitates* Nil clarius! W.

43. *Nihil impedituri temporum curſus*] ne rerum eodem ferme tempore geſtarum ſeriem interrumpam. W.

Immorabimur paucis.] In Mſ. Regio (et Colbert.) et Auguſtana Editione legitur *immoravimus:* fortaſſe ſcripſerat Ammianus *memorabimus.* VALES.

44. *Urſicinus*] ſine dubio ſaepe memoratus ab Ammiano Magiſter armorum, de quo vide Ind. 1. — *Cautus* et *civilis* ad leges ſe accommodans (uti 14, 1. civile iuſtumque imperium). — *Retulerat* ad Comitatum principis. *Cunctator*, minus fervidus, placidior. W.

45. *Emonenſis Simplicius.*] Emona oriundus, quod opidum eſt Italiae, proximum Norico, de cuius conditu ſoſe loquitur Zoſimus in lib. 5. c. 29. ſed fallitur, cum inter ſuperiorem Pannoniam ac Noricum eam urbem ſitam eſſe dicit. Emona ſine adſpiratione dicitur in Itinerario Burdigal. et Peutingerorum, et ab Herodiano in lib. 8. et in veteri Inſcriptione. Hic porro Hemonenſis vel Emonenſis Simplicius Vicarius Urbis fuit Gratiano IV. et Equitio Coſſ. ut patet ex lege 1. de his qui latrones occult. Eiusdem Simplicii Vicarii mentio fit in reſcripto Gratiani ad Aquilinum Vicarium, quod ab Illuſtr. Card. Baronio publicatum eſt. VALES.

Emonenſis (Emona ſ. Aemona nunc *Laubach* in Carniola). W.

Simplicius, Maximini conſiliarius ex grammatico.] Inter profeſſores utriusque Romae connumerantur Grammatici Graeci atque Latini. L. 2. 6. 11. C. de profeſſ. et med. L. unic. C. de ſtud. liberalib. Qui ſi ad xx. annos obſervatione iugi ac ſedulo docendi labore perveniſſent, eorum, qui ex vicariis erant, digni-

P 2

tate potiebantur, L. unic. Cod. Theod. et Iustin. De professor. qui in urbe CP. Itaque etiam ex grammatico Simplicius Ursicino, qui e vicaria potestate decesserat, successit. LINDENBR.

Simplicius Vicarius Romae fuit Gratiano IV. et Equitio Coss. an. 375. — *Consiliarius* Assessor. W.

Post administratam, nec erectus.] Hiulcus locus videtur, legendumque: *post administratam provinciam, nec erect.* ut lib. XXIX. c. 3. §. 6. *Africanus causarum in urbe defensor adsiduus, post administratam provinciam: ad regendam aliam adspiravit.* LINDENBR.

Post administratam] Deesse verbum videtur, sed sic solet Ammianus, ut ex antecedentibus vox subintelligenda sit. Plura eiusmodi exempla Valesius attulit ad 16, 12. digresso periculis sc. Barbatione, quae suo quodque loco adduximus. Ad hanc igitur rationem Valesius supplevit *Vicariam Praefecturam;* nescio an recte, aptius saltem *in administranda* Vic. Praef. W.

Nec erectus, nec tumidus] Eadem fere significant, bisque repetitum *nec* de oppositis potius cogitare iubet, ideoque malim pro *tumidus* legere *timidus.* W.

Obliquo] limo, qui solet esse hominum obscurorum atque suspicacium. W.

46. *Busirim veterem et Antaeum.*] Hyginus fab. XXXI. Fulgentius Mytholog. lib. II. LINDENBR.

Busirin, Antaeum et Phalarim.] De Busiri rege Aegypti, Phalari Siculo, eiusque tauro trita omnia. *Antaeus* vero, antequam ab Hercule vinceretur, in Libye, Tingi Mauretaniae urbe a se condita, res habuit, peregrinosque secum luctari coactos suffocavit. v. Lucanum 2, 164. W.

47. *Fulcro plumeo vultu contracto incubuit, et animam occl.*] Simile fere fatum Tiberii. Tacitus Annal. lib. VI, 50. *Tiberius iniectu multae vestis exstinguitur.* [Cf. etiam Sueton. Tiber. c. 73. W.] *Iohannes quoque PP. a Widonis Tusciae Marchionis militibus cervicali super os posito suffocatus fuit. Liutprandus lib. 3. cap. 12.* LINDENBR.

48. *Ex coetu amplissimo*] Senatores. — *Non secus volentis,* qui Maximino cedere saevitia nollet. W.

49. *Vocati edictis*] praemio publice proposito, si quis e latebris eos protraheret. W.

51. *Mugitus ad Principem.*] Quid sibi velit mugitus equidem nescio. Ac fortasse emendandus est locus hoc modo: *Haec ut gesta sunt, ocius ad Principem Simplicius retulit.* Sane in codice Vat. et Regio [ac Colbert.] *et Tolos.* scriptum est *retulit.* Huic autem Simplicii relationi rescripsit Valentinianus in hanc formam: *Eos qui secum alieni criminis reos occulendo sociarunt, par atque ipsos reos poena exspectet:* ut est in lege 1. de his qui latron. vel alios crim. reos occult. Codice Theod. Quod Valentiniani ad Simplicium rescriptum plane mihi videtur Aginatium ipsum petere. Aginatius enim Abienum et Anepsiam adulterii reos occultaverat. VALESIUS. Poterat lenius occurri, ut scripserit *mugiens,* ut innuat non simpliciter scripsisse, sed grandi boatu et verbis ad amplificationem rerum selectis usum. Sed verum est *minutius,* ut cap. seq. *per minutias gesta narrando.* Capite VI.

ait *textum continentia rei totius*. Mox video in postrema Parisiensi verbum continenter sequens *oravit* includi lineolis, quod non fecit Henricus in priore, nec etiam Lindenbrogius in sua. Saue quidem in Augustana non habetur, ut nesciam in hac varietate quid sequi oporteat. GRON. Pro *mugitus* optime Ernesti *muginatus*, i. e. tarde faciens, quae vox semel apud Ciceronem occurrit ad Atticum 16, 12. [Cf. etiam Gronov. ad Gellium v, 16.] Placet, sed addiderim ego negationem *haut*, quae a praecedente *sunt* facile potuit absorberi; *statim* igitur retulit. W.

Male sanus] furibundus. W.

53. *Solent pares facile congregari cum paribus*.] Imp. Constantinus in Epistola ad Episcopos Numid. *Recte proverbio signatum est, pares cum paribus congregari.* *Homerus: ὡς αἰεὶ τὸν ὁμοῖον ἄγει θεὸς ὡς τὸν ὁμοῖον. Vid. Democriti elegantem locum apud Sextum Empir. pag. 133.* LINDENBR.

Commonitorium] codicillos super hac Vicaria ipsi commissa. W.

54. *Inter salutandi initia*.] Accursius in Editione sua excudit, *inter intrandi initia*, parum felici coniectura, ut equidem censeo. Nec dubito quin in scripto illius exemplari exaratum fuerit perinde ac in Regio [et Colbert.] et Vaticano reperi, *interandi initia*. *Scribe ergo meo periculo, *inter administrandi initia*.* VALESIUS. Nihilne potuit immanius aut periculosius? similitudo literarum erat attendenda, unde origo omittendi, quae forsan fuit *inter indagandi* vel *rimandi* (quod totidem ductibus vides in Accursiano esse) *initia*. GRON.

Perspicui clari, illustris *generis*. Cf. Wernsdorf ad poët. min. III. p. 99. W.

Vultu diro ipse tamquam.] Quanto rectius Accursius hunc locum ediderat? Sic enim excudi iussit: *Cognitoque eum iampridem repertum in villa propria custodiri, ipse tamquam capita fortium perque Anepsiam horrorem et tenebr. audire dispofuit.* At in Regio et Vat. *Tolos.* [et Colbert.] codice ita perscriptum hunc locum reperi: *In villa propria vulto diripse tanquam capita fontium perque Anepsiam horrorem et tenebrarum*, etc. Ex quibus inquinatissimae scripturae vestigiis veram, ni fallor, huius loci emendationem assecutus sum. VALES.

Caput fontium] primum reorum. W.

Horrore medio tenebr.] Auctorem huius emendationis habui Marcellinum ipsum, qui ita locutus est non semel: exempli gratia in lib. 25. cap. 3. et in libro 21. initio. Ceterum tristis ac supra modum severi iudicis est, horrore medio noctis de capite hominum iudicare. Itaque eorum iudicum humanitas laudabatur, qui nonnisi a primo diluculo criminalibus causis vacabant. Et Libanius in Orat. ad Hellebichum (Reisk. II. p. 13.) Magistrum militum, qui in causa seditionis Antiochenae cum Caesario Trib. et Notario iudex sederat, id inter ceteras eius laudes numerat: χαρίζεται μὲν κἀνταῦθα μήτε ἐν μέσαις νυξὶ, μήτε ἐν πρώταις ἀλεκτρυόνων ᾠδαῖς ἥκειν ἐπὶ τὸν θρόνον· ὡς αὐτῶν τε ἐν αὐτοῖς τῶν καιρῶν ἐχόντων εἰς ἔκπληξιν ἀφορμάς. Id est: *Hoc primum nobis gratificatur, quod non medio noctis horrore, aut sub primum gallicinium tribunal ingressus est, eo quod haec tempora terrorem animis inicere soleant.* *Adde Senecam in libro III. de Ira,

ubi adversus crudelitatem Caligulae, qui tres Senatores ad lucernam decollaverat, his verbis invehitur: *Quid tam inauditum quam nocturnum supplicium? Cum latrocinium tenebris abscondi soleat, animadversiones quo notiores sunt, plus ad exemplum emendationemque proficiunt.* Mentio fit nocturni iudicii in Passione SS. Petri et Marcellini: *Post haec Commentarienses miserunt ad Artemium Carcerarium, ut nocte praesto esset cum personis, quae erant in carcere.* Et infra: *Cum primo pullorum cantu sederet Serenus Vicarius, et iuberet audiendas intromitti personas: ingressus Artemius dixit, etc.* VALES.

Aiax quoque Homericus docet.] Homerus Ἰλιάδ. ρ. v. 645. ff.

Ζεῦ πάτερ, ἀλλὰ σὺ ῥῦσαι ὑπ' ἠέρος υἷας Ἀχαιῶν,
Ποίησον δ' αἴθρην, δὸς δ' ὀφθαλμοῖσιν ἰδέσθαι.
Ἐν δὲ φάει καὶ ὄλεσσον, ἐπεί νύ τοι εὔαδεν οὕτως. LINDENBR.

Aiax Homericus docet.] In Iliadis XVII. v. 645. ff. Ceterum nec illud praetereundum est, Aiacem, utpote hominem Deo acceptum, voti sui compotem exstitisse. Nam sub diluculum manus sibi attulit, ut scripsit auctor Aethiopidis apud Scholiastem Pindari Ode 4. Isthmion. ὁ γὰρ τὴν Αἰθιοπίδα γράφων περὶ τὸν ὄρθρον φησὶν Αἴαντα ἑαυτὸν ἀνελεῖν. VALES.

55. *Iusso Aginatio statui* sisti, introduci, carnifices *introire fecit* pro iussit. more sequioris aevi. W.

Quod in stupri quaestione fieri vetuere cl. leges.] Olim florente Rep. de servis nulla quaestio erat in dominum, nisi de incestu, ut ait Tullius in Orat. pro Milone. Incestus autem dicitur de eo, qui virginem Vestalem, aut qui sacra pop. Rom. incestavisset. Postea Iulius Caesar et Octavianus cum leges de adulteriis coercendis ferrent, ut in adulterii quaestione servi in caput dominorum torquerentur sanxere. Sed in quaestione stupri, servi adversus dominos tormentis interrogari non poterant, ut distincte ait Papinianus in lege 17. D. de quaestionibus. Proinde miror Lindenbrogium, qui dum Marcellinum nostrum erroris hic arguere nititur, magno ipse se obstrinxit errore. Neque lex v. eodem tit. ab eo prolata, eius sententiam confirmat, immo plane destruit. Non enim ait Marcianus in stupro servos adversus dominum torqueri: sed cum stupro incestum adiunctum est, puta si quis viduam cognatam suam, cum qua nuptias contrahere non potest, corruperit: et hoc casu ob incestum adiunctum stupro, quaestio de servis habetur, quae alias in simplici stupro viduae aut virgini illato non haberetur. Hic autem de simplici stupro Anepsiae viduae illato agit Marcellinus. Ceterum illud tacendum non puto, solitos esse veteres Rom. ne ex tormentis servorum crimen ipsorum detegeretur, ipsos servos criminis conscios manumittere, antequam iudicium fieri coepisset. Itaque iudices plerumque iubebant, ut rei qui suspecti erant de incestu, familiam suam in potestate haberent. Exemplum in Minucia Vestali refert Livius in lib. 8. VALES.

In stupri quaestione fieri vetuere clementissimae leges.] Mirum hoc quidem, et verba legis expressim aliud statuunt, L. 5. ff. de quaestionibus L. 1. C. cod. Atque in solo incestu servorum tormenta cessant. quia et Lex Iulia cessat de adulteriis, ut ex Papiniano refert Ulpian. L. 4. ff. de quaestionibus. Sed cum Ammiano facit Tullius in Oratione pro Milone c. 22. *De servis nulla*

lege quaestio est in dominum, nisi de incestu. Quae verba in mentem habuisse Marcell. verosimile est. LINDENBR.

56. *Voces obliquas*] non apertam confessionem, sed ambiguam. — *Abrupte* subito, et neglecta ad Principes provocatione. W.

Sublimis raptus.] Sic Plautus loquitur, et Terentius in Andria Actu 5. Sc. 2. v. 20.

Sublimem hunc intro rape quantum potes.

Et in Adelphis Act. 3. Sc. 2. v. 18. Appianus quoque in lib. 1. bellorum civilium: *οἱ δὲ μετέωροι πρὸς τὸν σύλλαν φερόμενοί τε καὶ πρὸ ποδῶν αὐτοῦ ῥιπτούμενοι*, etc. Interdum tamen rapi sublimes dicuntur, qui suspenduntur in eculeo. Sic cap. 3. libro xv. et apud Libanium de vita sua p. 55. *καὶ τὼ μὲν νέω γυμνώ τε ἤστην καὶ μετεώρω πρὸς πληγάς*: et apud Procopium in Anecdotis pag 78. *τοὺς ὑπηρέτας ἐκέλευε μετέωρον αἴρειν τὸν σατορνῖνον*, etc. Sed in hoc loco *raptus sublimis* nihil aliud est quam correptus, ut in cap. 3. libro xv. VALES.

57. *Accelerarunt ultimae dirae caesorum*] mox eventum habuere execrationes innocentium. W.

Maximinus sub Gratiano.] Valente Aug. v. et Valentiniano iuniore A. Coss. anno Domini 376. caesus est iussu Gratiani Principis Maximinus: quo tempore etiam Gratianus epistolam misit ad Senatum urbis Romae, qua vetabat ne Praesides, aut Vicarii, aut Procoss. de capite Senatoris sententiam ferrent, ut sub Maximino Praef. Praet. actum fuerat. Eam epistolam Symmachus in Senatu recitavit mandato Principis: quo nomine eidem gratias agit in Epist. 2. lib. x. Exstat autem pars epistolae Gratiani ad Senatum in Cod. Theod. tit. de accusationibus. Sed obstare videtur lex ult. in Cod. Theod. ad legem Corn. de Falso, ubi Maximinus adhuc Praefectus fuisse dicitur post legem illam Gratiani. VALES.

In carcere Tulliano.] De carcere hoc Varro de Lingua Lat. lib. iv. Livius lib. xxix. c. 22. Sallustius in Catilin. c. 55. Calpurnius Declam. iv. Apuleius Miles. 9. Acta Mss. martyrii S. Chrysanthii: *Erat ima custodia in carcere Tulliano, unde putor horribilis adscendebat, quia cloacarum cuniculis digesta domorum stercora illic iugiter decurrebant. Et in hoc decursorio erat ima et lutea et ita tenebrosa custodia, ut penitus lucifluus aer nec signum ibi diei, nec vestigium aliquod lucis ostenderet. In hac ergo habitatione ferro vinctus sanctus Chrysanthius mittitur nudus.* LINDENBR.

Consilio matris] Imperatoris. W.

CAPVT II.

1. *At Valentinianus*] Persequitur Ammianus, quae de Alamannis coeperat 27, 10. W.

Usque ad fretalem Oceanum] fretum Belgicum. *Castra* in iis etiam *Manhemium* si fides habenda Frehero in Origg. Palatinis. *Turres adsiduas* crebras, haud longo spatio distantes. W.

Turres per habiles locos et opportunos.] Adhibenda quae notat Iac. Gothofredus ad Cod. Theod. lib. XV. tit. 1. de operibus publicis leg. 13. GRON.

Subradens] perstringens. W.

2. *Nicro* (Neckar). *Meatum* alveum. Cf. XVIII, 9. W.

Peritis rei aquariae.] *Aquae libratores* hi appellantur L. 2. Cod. Theod. de excus. artif. Qui aquarum inventos ductus et modos docili libratione ostendunt, L. 5. eod. LINDENBR.

3. *Formae e roboribus*] *Formae* sunt fistulae et cuniculi, quibus unda adducitur, aut derivatur, L. 4. et 8. C. Theod. de aquaed. Frontin. de aquaed. L. 3. de calc. coctor. Sidon. Apoll. lib. 1. Epist. 5. Isidorus Origin. XV. LINDENBR.

Formae e roboribus.] Id est arcae stipitibus robustis, et catenis inclusae, ut loquitur Vitruvius in lib. V. cap. 12. Hinc formacei parietes dicebantur in Hispania, quod formarum, seu arcarum modo utrimque duabus tabulis circumdati instruebantur, ut ait Plinius in lib. 35. cap. 14. Varro de re rust. cap. 14. Glossae Isidori. VALES. Cf. Casaub. ad Scriptt. Hist. Aug. T. 1. p. 631. et Ernest. Clav. Cicer. in v. fistula. W.

Ingentibus stilis palis. W.

Confundebantur.] In codice Regio et Editione Aug. legitur *configebantur*; [in Colbert. *confidebantur*:] et paullo post pro *interrumpebantur*, in omnibus nostris exemplaribus scribitur *interan.* ut suspicer a Marcellino scriptum fuisse, *avulsaeq. vi fluminis interibant.* VALESIUS. Sed cur non tangitur prius, quod diserte notat aliter in verissimis codicibus legi? nec potuerunt confundi, nisi iam essent solutae, et, ut ipse ait, avulsae. At palam notat auctor eas aliquamdiu concussas fuisse ab fluctibus, qua ratione paulatim distrahebantur. Id dicit Ammianus, ut clare ex Msstis videmus, *fluctibus erectis conlidebantur*; immo forsan dixit *fluctibus crebris collidebantur* ex Curtii libro IV. c. 3. *crebrisque fluctibus compages operis verberatae se laxavere.* Quid vocabimus autem *interire?* utrum quia mergebantur, an deferebantur interceptae fluxu et lapsu amnis? Dubito an conveniat; et non potius videatur auctor nunc usus verbo antiquo *interabant.* Festus enim testatur priscos dixisse *interatim* pro *interim*, et hoc ex illo contractum esse. Hinc fit, ut colligamus antiquum verbum exstitisse *interare*, de quo etiam aliquid pater ad Livii librum XXVIII. c. 45. *Interabant* explico intervallum et interstitium faciebant. GRON.

Interrumpebantur] ut ordo earum turbaretur, ut eluerentur, saltem suo loco non consisterent. W.

4. *Inquietudine errantis.*] Postrema vox deest in Editione Augustana, et in Regio codice [ac Colb.] in quo sic scriptum est *inruietudiner ingentis, etc.* Equidem sic a Marcellino scriptum esse existimaverim, *castra pr. inquietudine stringentis amnis exempta, etc.* [aut potius *urgentis.*] VALES. Nisi ποιητικώτερον auctor dixerit *ringentis amnis*, ut *pontem indignatus Araxes.* GRON.

Castra inquietudine urgentis amnis exempta] contra urgentem fluminis vim munita. W.

5. *Pro anni et temp. statu dilapsos conducens.*] Multum hic ingenio suo Gelenius indulsit, cuius emendationem nullatenus probo: quid enim illud est, *dilapsos conducens?* Nam contra discipli-

nam usumque rei militaris est, milites dilabi a signis: et dilapsi non conducuntur, sed pro desertoribus puniendi sunt. Verum in Regio codice longe aliter [et Colbert.] perscriptus est hic locus: *Pro animi et temporis tudila conducens Reip. trudium, ut offer Principis congruebat.* Accursius autem sic edidit: *Pro animi et corporis tutela conducens Reip. triduum, ut operi Principis congruebat.* Ex quibus coniici potest sic scribendum esse: *Exsultansque quod pro anni tempore tutela conducens Reip. triduo perfecta principiis congruebat: ratusque, etc.* sic fere lib. XVII. cap. 13. §. 24. et lib. XXVII. cap. 10. VALESIUS. Quis credat haec triduo perfecta esse? an non ipse auctor dixit multos dies requisitos ad compaginandas formas? quae antequam in aqua firmae statuerentur, an non ex sequenti gravissimi operis descriptione auctor subindicat plures requisitos? Denique quis tantam licentiam varietatis potest sibi aut aliis indulgere? Conferas licet loca citata et inspicias; ex illis utique haec non probabuntur. Sed neque anni tempus huc quidquam confert, utpote de quo tanquam notabili praemisit Ammianus nihil, neque haec opera poscuntur ab tempore anni, sed reipublicae, quacunque etiam anni parte. Locus certe nubilus, quem sic ex lectione scripta illustrare conabar. *pio animi et temporis iudicio, conducens reipublicae studium ut esset Principis, congruebat.* GRON.

Pro anni et temporis statu dilapsos conducens.] Haec lectio debetur Gelenio, quem tamen ingenio indulsisse putat Valesius, vituperatque inprimis *dilapsos conducens*, cum dilapsi sint, qui signa deseruerint. Sed Gelenius in animo habuit variis locis dispersos, plane uti Tacit. Hist. 4, 71. *copias dispersas conduxit.* Ceterum vana sunt Criticorum, maximeque Gronovii, commenta, quibus loco misere corrupto sanitatem reddere studuerunt. W.

In monte Piri] cf. ad 27, 10. notata. W.

Syagrium postea Praef. et Consulem.] Consul fuit in Occidente, et collegam in Oriente habuit Eucherium anno Natalis Dominici 381. eodemque anno Praefectus fuit Praetorii, ut fere mos fuit illorum temporum. At Onufrius in Fastis Syagrium Orientis Consulem fuisse dicit: quem refellit subscriptio legis 88. et 89. Cod. Theod. de Decurionibus, et testimonium Symmachi in Epist. 95. lib. 1. Eiusdem Syagrii Praef. Praet. mentio fit in Codice Theod. de appellat. Gratiano V. et Theodosio I. Coss. Dicebatur autem Afranius Syagrius, teste Sidonio in Epist. 7. lib. 1. non autem Postumus, ut sine auctore ponit Onufrius in Fastis. Praefectus Praetorio ter fuisse dicitur ab eodem Sidonio in Epist. 12. lib. 7. Fuerat ante Magister Offic. Ausonio et Olybrio Coss. ut legitur in Cod. Theod. de commeatu. Fuit autem inter praecipuos amicos Ausonii, ut patet ex Ausonii Epigrammate 1. VALES.

Aratorem.] Regius codex [et Colbert.] cum Augustana Editione consentiens scriptum habet *Oratorem.* VALES.

Actum esset silentium.] Lege *altum esset sil.* ut in Fauchetii codice legi monuerat Gruterus: sic noster in fine libri 25. VALES.

7. *Quorum fortunam sempiterna fides coelo contiguam fecit*] qui summam omni tempore servatae pactorum fidei gloriam essent adepti. *Rem indignam* nomine Romano. W.

8. *Humum etiamtum gestantes expediti.*] In codice Regio legitur, *humum etiamtum ante sexpeditum ag. gladiis obcabant.*

Accursius autem edidit hoc modo, *ante se expeditum ag. gladiis occabant.* Ego vero scribendum esse existimavi, *expeditis agiliter gladiis*, quemadmodum loquitur Marcellinus tum alibi, tum in fine libri 27. cap. 12. In ceteris emendationem Gelenii sequi malui, quam varie coniiciendo halucinari. VALES. In qua tamen nunquam poterit probari illud *gestantes*, quod sine fulcro Gelenius supplevit, licet capiatur Valesius. Hinc et aliter conatus est Accursius. Sed ex scriptae lectionis ordine videtur dedisse auctor *humum etiam cumulantes*. GRON.

Expeditis agiliter gladiis] expeditis mucronibus 27, 12. W.

9. *Ad Comitatum reversus.*] In Regio codice exaratum est, *attutum reversum:* in Editione Augustana, *ad tutum reversum:* [In Colbert. Mſ. *adtatum reversum, etc.*] VALES.

Syagrius sacramento exutus] munere remotus, non enim Dux militiae, sed Notarius erat, qui tamen, uti alii aulae ministri, in scholas omninoque militarem formam erant redacti. — *Id commeruisse, quod evaserit solus*, quod non et se obtruncandum hostibus dedisset. *Celebres vias*, regias, per quas multi commearent. *Fundens*, disiiciens, rapiens, *indubitanter*, indubitate, quidquid *inciderat* obvium esset *fructuosum*. W.

10. *Constantianus*] idem fortasse, cuius mentio 23, 3. — *Cerealis et Iustinae*, coniugis Imperatoris Valentiniani, antea Magnentio nuptae. cf. 30, 10. W.

11. *Maratocupreni grassatores.*] Saepius a grassatoribus Imperium Romanum infestatum: quorum tamen potissima mentio, Isauri sunt, de quibus Ammian. loco non uno, et L. fin. Cod. Th. de quaestionibus. L. 10. Cod. Iust. de feriis. Strabo, Zonaras. Et Bagaudae in Gallia, ductu Amandi et Aeliani, de quibus Orosius lib. VII. cap. 25. Eutropius lib. IX. c. 20. Eusebius in Chronic. Salvianus de Gubern. lib. V. Et Ausuriani in Africa, Ammianus lib. XXVI. XXVIII. Synesius Epist. 57. in Catastasi, pag. 5. Et Saturiani cum Subafrensibus, (nisi mendosa ea lectio, et legend. *Ausuriani*) in Constit. Arcad. et Honor. in Cod. Theod. lib. VII. Tit. 19. LINDENBR.

Maratocupreni.] Si haec vera scriptura est, vicus ille in Syria Coele prope Apamiam positus dicebatur *μαραθόκυπρος*, incolae *μαραθοκυπρηνοί*. Sed in cod, Regio aliter scriptus est hic locus: *At procul tamquam horum similia actentibus furiis per omne latus morati Cupraeni, etc.* In Editione autem Augustana hoc modo: *Similia ardentibus furiis per omne latus morato Cupieni, etc.* HENR. VALES. [In codice Colbert. *At procul tamquam horum similia actentibus furiis per omne latus Moratocupreni, etc.* lege *cientibus furiis*, ut in libro 31. cap. 10. loquitur Ammianus. De his autem latrunculis intelligendus est Libanius in libri 4. Epistola 274. ad Alexandrum Consularem Syriae: qui cum profectus esset Apameam, ut Pythia illic viseret, plurimos latrones interceperat: *ὅπως σοι καὶ ληστικοῦ πολλοῦ καὶ σφοδροῦ, καὶ περὶ τὰς πύλας στρεφομένου παραδῶμεν ἴχνη.*] HADR. VALES.

Militum honoratorum ducum militarium *specie* habitu cultuque. W.

Sine ullo discrimine domos.] Longe alia codicis Regii scriptura est, * ac Tolos. * *Sinestre ullo die sosi opimas domos, et villas, et opes pervadebant:* [in Colbert. *sosi.*] Atque ita fere

Florentinus codex, et Aug. praefert Editio. Unde non dubito, quin ita fcripferit Marcellinus: *Quod mercatorum militumque honoratorum fpecie fine ftrepitu ullo diffufi, opimas domos, et villas, et opida pervadebant.* VALESIUS. An igitur cenfet voluiffe ut umbras Elyfiacis in campis? Multum et nimium eft tales coniecturas immittere in contextum. Res ipfa dictat, *fine iure ullo*, et fic lege. GRON.

12. *Quoquo ventus duxerat*] metaphora, ni fallor, fumta ab avibus rapacibus, procul praedas odorantibus. W.

Saxones timentur ut repentini.] Paul. Orofius lib. VII. cap. 32. *Saxones, gentem in Oceani litoribus et paludibus inviis fitam, virtute atque agilitate terribilem.* Zofimus lib. III. c. 6. *Σάξονες, οἱ πάντων δὴ καρτερώτατοι τῶν ἐκεῖσε νεμομένων βαρβάρων, θυμῷ καὶ ῥώμῃ καὶ καρτερίᾳ τῇ περὶ τὰς μάχας.* *Iulianus Imp. Oratione de laude Conftantii Imp. pag. 116. *προθυμότατοι Φράγγοι καὶ Σάξονες τῶν ὑπὲρ τὸν Ῥῆνον καὶ τὴν ἑσπερίαν θάλατταν τὰ μαχιμώτατα γένη. Franci et Saxones, omnium quae ultra Rhenum atque Occidentis mare habitant, nationum bellicofiffimi.** LINDENBR.

Saxones timentur.] Saxones enim piraticis myoparonibus mare infeftum habebant, ut fcribit Hegefippus in lib. 5. cap. 15. *Praeftantiores ceteris Saxones piraticis myoparonibus, non viribus nituntur, fugae potius quam bello parati.* [Idem Claudianus dicit, et Sidonius in libri 8. Epiftola 6. Ammianus ipfe in libro XXX. c. 7. *Saxones femper quo libet inexplorato ruentes* appellat.] Iulianus in Orat. I. Francos et Saxones gentium quae trans Rhenum Occid. Oceanum accolunt, bellicofiffimos effe dicit. Sed et Meratocuprenos piraticam perinde exercuiffe fatis indicat Marcellinus. VALES.

Coniuratis multorum opes adtribuerentur.] Mf. *coniuratus mult. op. adtribuerint:* ἴσως, *q. coniurati multorum opes attriverint:* quae forma loquendi Latinis frequens. LINDENBR.

Oeftro tamen concepti.] In Regio codice et Editione Aug. legitur: . . . . *troque concepti furoris exagitatis r. . . . es edidere luctificas, fanguinis n m. avidi quam praedarum . . . . . reme per minutias, etc.* Unde uno fpiritu locum fic continuandum effe exiftimavi: *Et quamlibet coniurati m. opes attriverint, oeftroque conc. fur. exagitati ftrages edidere luct. fanguinis nihilo minus avidi quam praedarum; tamen ne per min. etc.* Quae fcriptura, quin vulgatae illi ex Gelenii coniectura profectae praeferenda fit, nemo, ut fpero, dubitabit. In Regio quidem *et Tolof.* codice, ne quid diffimulem, fcriptum eft, *exagitatis caedes edidere*, prout Gelenius edidit: [in Colbert. *exagitatis efe debere luctif. — reme per minutas geftinar randor enus operis, etc.*] VALES.

13. *Quaefitus* conquifitus, collectus congregatus *in unum globus imitatus Rationalis officium ipfumque iudicem*, profitentes fe falfo Rationales, inferioris ordinis magiftratus. v Ind. II. W.

Rationalis officium.] Rationales in provinciis conftituti Officium, feu Apparitionem habebant, ut docet diferte lex 7. de cohortalibus et lex 2. et 4. de bonis vacantibus, in Codice Theod. *Quibus adde Epiftolam Flavii Himerii Rationalis Aegypti ad Praefectum Mareotae, quam refert Athanafius in Apologia: *τὴν σύνοψιν ποιησάμενος, εἰς τὴν τάξιν ἀνενεγκεῖν.* Sed et acta apud Ratio-

nalem confecta fuisse, ibidem docetur. Habebat ergo Officialem ab Actis.* Hi autem Rationales, damnatorum bona et sententia iudicis proscriptorum occupabant, ut supra monuimus. Erantque viri Perfectissimi, ut docet Symmachus in lib. x. VALES.

Ipsumque iudicem.] Id est rectorem Provinciae. Cave enim hic Rationalem intelligas. Nam Rationales ipsi, ut arbitror, iudices non erant, ne in causa quidem pecuniaria inter fiscum et privatos: sed Comites rerum Privatarum soli iurisdictionem in caulis fiscalibus habebant. Ac licet concederem Rationales iurisdictionem eo tempore habuisse, perinde ac olim Procuratores fisci, quod innuit Symmachus in lib. x. Epist. 55. *et Eusebius in libri 8. capite 9.* certum est nihilo minus in criminali causa Rationalem iudicem esse non potuisse. Hic autem agit Marcellinus de quodam Primate municipe, sententia iudicis proscripto iussoque interfici. Adde quod Praeconem hoc in loco commemorat Marcellinus. At Praeco nonnisi iudicibus ordinariis, et Proconsulibus, ac Praefectis apparebat, et, ut uno verbo dicam, cunctis Magistratibus civilibus: isque currum iudicis anteire consueverat, ut docet Chrysostomus in caput 1. Epistolae prioris ad Corinthios: et Basilius apud Stobaeum cap. 162. Hieronymus ad Rusticum Monachum: *Pomparum ferculis similes procedunt in publicum, ut, si praeconem addideris, putes incedere Praefecturam* VALESIUS. Hunc iudicem tamen ipsum Rationalem esse credidit Iac. Gothofredus, ut probant eius commentaria ad librum x. cod. Theod. tit. 9. leg. 1. GRON.

14. *Exuviis repleti multorum*] In exemplari Regio [et Colbert.] et in Editione Augustana legitur: *Cum exuviis reperti mult. pariendi dulcedine praetermitteret, at interceptam imperiali, etc.* Quare ita scribendum potius videtur: *Cum exuviis referti multorum, rapiendi dulcedine nil praetermitterent.* VALES. *Exuviis* praeda. Cf. xv, 13 W.

Intercepti Imperiali motu oppressi.] Sic l. 19. C. de poenis: *Motum congruae severitatis excipiat.* Prudent. Cathemer. Hymn. VII. v. 91.

Offensa tandem iugis indulgentiae
Censura, iustis excitatur motibus.

Et περὶ στεφάνων Hymno in Laurent. v. 61.

Abest atrocioribus censura fervens motibus.

Sic *commotio gravior*, L. 2. C. ut nemo ad usum, L. 16. C. de re milit. L. 6. C. de curs. publ. L. 2. de apparit. Praef. Praet. LINDENBR.

Intercepti imperiali motu] in ipsa via iussu Imperatoris a militibus oppressi. W.

**Eorumque soboles parva etiamtum.*] Memorabile exemplum, quo pueri ob parentum scelus interfecti sunt, et vicus integer flammis absumptus. Huius rei meminit Libanius in Oratione ad Curiam Antiochenam, quem locum singularem ex Oratione Libanii nondum edita heic totum apponam: ἀλλ' ἴσμεν δὴ τήν τε κώμην ἐκείνην καὶ τὸ ἐν αὐτῇ γένος ὡς ἐξεκόπη, μέχρι τῶν ἐν γάλακτι παιδίων προελθόντος τοῦ πυρός· προνοηθέντος, οἶμαι, τοῦ τότε Βασιλέως, ὅπως μὴ πάλιν ἀναφύσεται τὸ δεινὸν ἐκεῖνο γένος· διὰ τοῦτο φέρουσαι ταῖς ἀγκάλαις αἱ μητέρες τὰ τέκνα, ταῖς τῶν δημίων χερσὶν ἐωθοῦντο μετ' ὀργῆς εἰς τὴν φλόγα· εἰ δὲ τὸ αὐτῶν ἐποίουν οὐ-

τοι καὶ ἐγεώργουν, οὔτ' ἂν ἐπλούτουν κακῶς, οὔτ' ἂν ἀπέθνησκον. Supra locutus erat Libanius de Rusticanis, qui relictis bobus et aratris ad latrocinia conversi, caedes faciebant, et viatores spoliabant.* VALES.

CAPVT III.

1. Pergit iam Ammianus, quas coeperat 27, 8. narrare res a *Theodosio* in Britannia gestas. W.

Animo vigore collecto.] ἴσ. *animi vig. coll.* LINDENBR.

Ab Augusta profectus, quam veteres appellavere Lundinium] quo nomine est ap. Tacitum Ann. 14. 33. *Augusta* ab Imperatrice sine dubio honoris caussa dicta. v. *Mannerti* Britanniam p. 164. *Britannorum versis turbatisque* a Pictis et Scotis *fortunis*. W.

4. *Valentinus quidam.*] In codice Flor. et Regio, *Tolos.* [et Colbert.] Valentinianus dicitur: et ita Zosimus eumdem nominat in lib. 4. c. 12. Hieronymus anno Christi 372. *Valentinianus in Britannia, antequam tyrannidem invaderet, oppressus.* Paullo post tamen Valentinum vocant nostri libri, et Historia Miscella. VALES. Cf. Stewech. ad Veget. p. 388. W.

In Valeria Pannonia.] Magis placuit Editionis Augustanae scriptura, *in Valeria Pannoniae.* Nam Valeria quondam Pannoniae pars fuit, quam Galerius Maximianus caesis immanibus silvis et emisso in Danubium Peisone lacu, uxoris nomine Valeriam appellavit, ut ait Victor Aurelius, et Marcellinus noster in lib. XIX. c. 11. Valeria autem Pannoniae cum additamento dicitur, ad distinctionem Valeriae alterius, quae est Italiae provincia. * *Valeriam Pannoniorum* vocat Ambrosius in fine libri 2. de Fide.* VALES.

Tumore] superbe, insolenter. W.

6. *Propinquante tentatorum effectu*] cum in eo esset, ut consilium exsequeretur. *Doctus haec, unde convenerat* ab iis, quos observare Valentinum iusserat. *Dulcitio* Duci tum Britanniae 27, 8. extr. W.

Turbines compositi.] Vel numerus ipse, quem in clausulis servare solet Marcellinus, admonet sic scribendum esse, *reviviscerent provinciarum turbines consopiti:* quemadmodum alibi Marcellinum loqui memini in libro 27. c. 5. init. VALES.

7. *Praetenturis*] praesidiis. W.

Valentia deinde vocaretur.] Haec non de tota insula dicuntur, sed de ea parte dumtaxat, quam occupaverant barbari. Ex qua cum Theodosius Comes barbaros expulisset, relatione ad Principem missa petiit, ut ea pars provinciae Valentia diceretur, et in eam rector legitimus, Consularis scilicet, mitteretur. Antea quippe Britannia quae parebat Rom. quatuor omnino provincias habebat, Maximam Caesariensem, Flaviam Caesariensem, Britanniam primam, Britanniam secundam, ut scribit Rufus Festus in Breviario: quibus post hanc Theodosii victoriam addita est Valentia, cuius etiam una cum ceteris mentio fit in Notitia Imperii Rom. sub dispositione Vicarii Britanniarum. Porro hanc Theodo-

fii Britannicam victoriam Pacatus in Pan. commemorat, et Claudianus in lib. de IV. Confulatu Honorii, et Symmachus in Epift. 22. libri x. Miffus erat in Britanniam anno Natalis Dominici ut videtur 368. Valentiniano II. et Valente II. Coff. Anno autem fequente victor ex infula reverfus eft. VALES. Cf. Mannert Britann. p. 115. W.

Arbitrio Principis.] In MSſ. adduntur haec verba, *Principis velut ova . · . · . t . · . · : tudio nuntio incft haëtiam praecipua. Areanos, etc.* [In codice Colbert. eadem reperi, nifi quod pro *haëtiam* legitur *etiam*.] Quibus fere confentit Editio Auguftana. Apparet igitur ita fere fcriptum fuiffe, *et Valentia d. vocaretur arbitrio Principis velut ovantis.* Sequentia vero coniectura affequi non adeo facile eft. Videtur tamen tale quippiam defiderari: *Inter eius difpofitiones eft haec etiam praecipua. Areanos, etc.* VALES.

8. *Areanos*] Mallem et de his aliquid me edocuiffet Valefius. Ipfe quidem Ammianus hocce hominum genus paullo poft defcribit: *id illis erat officium, ut ultro citroque per longa fpatia difcurrentes, vicinarum gentium ftrepitus* (feditiones) *noftris ducibus intimarent;* fed unde dicti fint Areani, non exputo. Fortaffe fyllaba excidit, ut Marcellinus fcripferit *Angarianos*, (alias Frumentarii, Veredarii, Agentes in rebus, Curiofi. v. Salmaf. ad Spartiani Hadrian. 11.) curfores publici, vel curfus publici Praefecti, quo ducere videtur, quod *a ftationibus* remoti funt. Ceterum de Angariis v. Cod. Theodof. Lib. VIII. de curfu publico Tit. v. et ibi interpretes T. II. Ritter. W.

Acceptarum promiffarumque magnitudine praedarum.] Ita cod. Colbert. nifi quod mendofe *praecarum* exhibet Idem mox *Barbarico dediffe*, quod in *Barbaris ediddiffe* mutat Hadr. Valef. Praef. p. LXVI. W.

9 *Spectatiffime*] gloriofiffime. W.

Furius Camillus, vel Curfor Papirius.] Aurelius Victor de viris illuftrib. cap. XXIII. XXXI. LINDENBR.

In locum Valentis Iovini.] Valens Iovinus primum a Iuliano Magifter equitum *per Illyricum, ac deinde* per Gallias promotus fuerat, ut fcribit Marcellinus in lib. 27. c. 2. Poft Iuliani obitum Malaricus a Ioviano Aug. ei fucceffor datus cum Magifterium recufaffet, Iovianus miffis ad Iovinum litteris eidem Magifterium militum confirmavit, ut dictum eft in lib. 25. Eamdem dignitatem fub Valentiniano retinuit, usque ad hunc annum, quo Theodofium fucceflorem accepit, Valentiniano III. et Valente III. Coff. ut quidem exiftimo, anno D. 370. Movet me locus, qui eft in pag. 370. Itaque mendofa eft in Cod. Th. fubfcriptio legis XI. de Veteranis, ad Iovinum Magiftrum mil. Valentiniano et Valente Augg. IV. Coff. fcribendumque eft III. Coff. Hic Iovinus poftea Remis Bafilicam Iovianam exftruxit titulo S. Agricolae, in qua etiam fepultus eft. Eius epitaphium refert Frodoardus in lib. 1. cap. 6. Hift. *Ecclefiae Remenfis.*

Felix militiae fumpfit devota Iovinus
Cingula, virtutum culmen provectus in altum.
Bisque datus meritis equitum peditumque Magifter,
Extulit aeternum faeclorum in faecula nomen, etc.

Ultimus hic verfus Confulatum eius notat, quem geffit cum Lu-

picino. Plura de eo docte adnotavit nuper Iohannes Triftanus in Commentariis Hiftoricis ad numifmata Auguftorum, quos etiam Latine legi Reip. litterarum intereffet. Ceterum Theodofii Magiftri equitum qui Iovino fucceffit, mentio fit in lege un. Cod. Th. de nuptiis gentilium. VALES.

CAPVT IV.

Romam ipfam revifit Nofter, moresque Senatus populique Romani falfe perftringit. cf. inprimis 14, 6. W.

1. *A negotiis difcurfis urbanis.*] Vix commodum fundit fenfum, facilius faltem ad intelligendum, quod alii libri praeferunt pro *difcurfis* legentes *digreffus*, quod recipere non dubitavi. W.

Olybrii praefectura] annis 368. 369. et 370. Corfini p. 248. — *Calumniarum* doli mali, quo lites temere infontibus intenderentur. — *Fifci lucra circumcidens* procuratores fifci, qui iniufte a civibus non tam fifco, quam fibi exigerent, compefcens. W.

Iuftorumque diftinctor.] Scribendum puto, *iuftorum iniuftorumque diftinctor*, ut alibi (XVIII, 11.) loquitur Marcellinus. Porro hic Olybrius effe videtur, qui poftea Conful fuit cum Aufonio: *de quo extat vetus Infcriptio in Thefauro Gruteri pag. 3173.* VALES.

In fubiectis erga cives *temperatus.* W.

2. *Per argumenta fcenica*] per theatra omnia volitabat cupidus fpectator. W.

Amoresque peregerat.] Magis placet exemplaris Regii fcriptura, *amoresque peragebat:* idem tamen ex vulgata lectione fenfus elici poteft. VALES.

3. *Ampelius*] an. 371. et 372. Corfinus p. 250. W.

Ad Proconfulatum geminum.] Fuit quidem Ampelius Proconful Africae fub exordium Valentiniani, ut docet lex x. in Cod. Th. de navicularariis. *Antea fuerat Proconful Achaiae, tefte Himerio in propemptico, εἰς ἀμπέλιον ἀνθύπατον.* Iniit autem Praefecturam Urbanam Valentiniano III. et Valente III. Augg. Confulib. fub exitum anni, ut notat Onufrius in Faftis. „Hunc inter Summates Senatus fuiffe, ait Symmachus in lib. v. Epift. 64. VALES. Cf. fupra c. 1. et Wernsdorfium ad Himerium p. 268. W.

Laetus.] Hanc fcripturam reftitui pro *lectus.* Nefcio enim, quid Valefio acciderit, ut, quod ante eum editores, et ipfe in editione prima pofuerat, *laetus* improbaverit, quod tamen ob fequens *rigidus* (triftis, afper et feverus) unice verum videtur. Eadem eft Ernefiii fententia provocantis ad Cafaub. in Scriptt. H. A. T. 1. p. 145. W.

Amififfet] Sic fcribendum pro *emififfet*, quem operarum errorem ex Gronoviano in fuum Lipfienfes propagarunt. W.

4. *Ante horam quartam*] decimam noftram antemeridianam. *Aquam vulgarium* plebeius *quisquam calefaceret*, aquam calidam biberet, (v. Gebauer de Calda et Caldi potu, Lipf. 1721. 8.) vel *lixae* popinam ultra praeftitutum tempus *coctam* proponerent

carnem. Easdem fere leges olim dederat Imperator Claudius. v. Dion. Caff. 60, 6. cf. Suetonium in Nerone c. 16. W.

Lixae coctam proponerent carnem.] Lixae funt qui affas, vel elixas carnes vendunt: [quales apud nos funt thermopolae, quos vulgo a carnibus coquendis *Chaircutiers* vocamus.] Unde etiam in exercitu lixae dicti, ut indicat Valerius Max. in lib. 2. cap. 2. de Metello: *Protinus namque lixas e caftris fubmovit, cibumque coctum vaenalem proponi vetuit.* In Gloffis veteribus lixa ἀγοραῖος dicitur, id eft propola. Et Pompeius Feftus lixas dici ait, qui exercitum fequuntur quaeftus gratia. VALES.

5. *Diffimulatione*] indulgentia. W.

Epimenides ille Cretenfis] Qui iam olim expiando luftrandoque Athenas in melius compofuerat. Diogenes lib. 1. in Epimenid. Plutarchus in Solone, Suidas in Ἐπιμενίδης. LINDENBR.

* *Epimenides ille Cretenfis.*] Hic vir expiandi peritiffimus fuit. Ufus eft autem in luftrationibus praecipue fcilla: quare et fcillae quaedam fpecies ab eius nomine ἐπιμενίδειος dicta. Theophraftus in libri 7. capite 11. ἐδώδιμοι γὰρ οὐ μόνοι βολβοὶ καὶ τὰ ὅμοια τούτοις, ἀλλὰ καὶ ἡ τοῦ ἀσφοδέλου καὶ τῆς σκίλλης, πλὴν οὐ πάσης, ἀλλὰ τῆς Ἐπιμενιδείου καλουμένης, ἥτις ἀπὸ τῆς χρήσεως ἔχει τὴν προσηγορίαν.* VALES.

Epimenides Cretenfis] quem per 78 annos fabulantur in antro dormiviffe, et poftea temporis ab Athenienfibus peftilentia laborantibus evocatum, ut urbem luftraret. Haec fufficiunt ad explicandum Ammiani textum; plura qui cupit, evolvat mihi *Heinrichii*, nunc Kilonienfis, librum, qui infcribitur *Epimenides aus Kreta*, L. 1801. W.

6. *Incidentia* quae animo obverfantur vitia *veloci conftringentes exceffu*, brevi defcriptione comprehendam. W.

7. **Reburri et Flabunii Tarracii*] Infcriptio vetus prope Wormat. apud Iohan. Heroldum comment. de ftation. mil. cap. 21. C. RABURRUS FESTUS PAGON. TARRATEIUS TRIB. LEO. VIII. G. F. PRAEF. ALAE SCUTATORUM JOVI.* LINDENBR.

Et Perrafiis.] *Parrafiis* in Regio codice fcriptum habetur: [*Perrafiis* in Colb.] VALES. Reinefius orae adfcripfit: *an Speratiis?* W.

Decens] decenter. *Originum* avorum, maiorum. W.

8. *Fulgentes fericis indumentis, ut ducendos ad mortem*] Vide quae fuperius notavimus ad lib. XVI. c. 5. LINDENBR.

Ut ducendos ad mortem.] Haec non ita accipienda funt, ac fi ducendi ad mortem fulgere foleant fericis indumentis: ut accepit Lindenbrogius, qui lectorem reiicit ad ea quae fuperius ad XVI, 5. adnotavit. Neque enim hic agit Ammianus de his qui efferuntur ad tumulum; fed de his qui extremo fupplicio condemnati, a carnifice ducuntur ad mortem. Sic enim loqui folet. Haec igitur fic conftituenda funt: Ut eos qui ducuntur ad mortem, ingens populi turba anteire et fequi folet; ita illos Nobiles fequitur et comitatur multitudo maxima famulorum. Hunc autem horum verborum fenfum effe, patet ex iis quae adiicit Marcellinus, *vel, ut fine diritate ominis loquamur, praegreffo exercitu arma cogentes.* Lucianus in Peregrino (T. VIII. Bipont. p. 297.) de hoc more loquitur: οὐκ εἰδὼς ὁ ἄθλιος, ὅτι καὶ τοῖς ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἀπαγομένοις ἢ ὑπὸ τοῦ

τοῦ δημίου ἐχομένοις πολλῷ πλείους ἕπονται. *Demens qui ignorabat hos, qui ad patibulum abducuntur, et qui a carnifice rapiuntur, longe plures spectatores subsequi.* Olim autem damnati extra portas ad supplicium ducebantur, ut docet Herodotus in lib. 3. de Psammeticho; Aristoteles in 2. Rhetor. de Antiphonte Poeta; Heliodorus in lib. 8. de Chariclea. Ac Romae quidem extra portam Esquilinam supplicia de noxiis sumebantur; Constantinopoli autem in Sycaeno suburbio, ut docet Zosimus in lib. IV, 52. de Proculo: ἀπάγεσθαι τοῦτον ἐν συκαῖς τῷ προαστείῳ τὴν ἐπὶ θανάτῳ προσέταττεν. *Alexandriae ad v. ab urbe lapidem, ex Iohanne Moscho in capite 72. Antiochiae autem in loco, qui barathrum dicebatur extra civitatis portas, teste Chrysostomo in Homilia 15. ad populum Antiochenum. Adde Aggenum in lib. de Limitibus agrorum, ubi de locis publicis agit; et Plutarchum in lib. de Curiositate:* et Hieronymum in caput XXVI. Matthaei: *Extra urbem enim et foras portam loca sunt, in quibus truncantur capita damnatorum, et Calvariae, id est decollatorum sumpsere nomen.* *At hodie in mediis civitatibus patibula statuuntur, et miserorum hominum clamoribus, prope dixerim, aedes civium resonant.* VALES.

Praegresso exercitu arma cogentes] duces agmen claudentes 16, 2. *Concitato fragore* strepitu, conclamatione, *multitudo servorum sequitur.* Cf. ad totum caput nostrum Lucianum in Nigrino T. I. Bipont. p. 38. ubi de multitudine servorum dominos in balnea comitantium. Nil opus, ait Lucianus, exercitu in balneis, ubi pax dominatur. W.

9. *Tholos introierunt balnearum*] *Arnob. advers. Gentes lib. 6. *Hirundines intra ipsos aedium circumvolantes tholos.* Lib. eodem: *Templa, quae tholis sunt aureis* Varro apud Nonium in *Trisulcus: Pater Divum trisulcum fulmen igni fervido actutum mittat in tholum Marcelli.*]* Gloss. θόλος *testudo.* Vid. Suid. LINDENBR.

Tholos intr. balnearum.], Sic βαλανείων θόλους dixit Athenaeus in lib. XI. quibus similes ait esse phialarum umbilicos. Graeci θόλους et θολιὰς dicebant proprie oecos rotundos: ut docet auctor Etymologici in v. σκιάς, et Harpocration in θόλος. Talis erat apud Romanos aedes Vestae et Panthei, quam Marcellinus in lib. 16. c. 10. regioni tereti comparat speciosa celsitudine fornicatae. Recte ergo Servius in lib. 9. Aen. v. 408. *Alii*, inquit, *dicunt tholum aedium sacrarum genus, fabricae Vestae et Panthei simile. Aedes autem rotundas tribus Diis dicunt fieri debere, Vestae, Dianae, Herculi, vel Mercurio.* Sed et tholus pro testudine sumitur, id est camera rotunda atque convexa, ut notissimum est. VALES.

Ubi sunt nostrum, manaciter clamant] Sic edidit Hadrianus, ut opinor, sine ullo intellectu, tamen ex editione Augustana, quum Henricus dedisset *ubi ubi sunt, minaciter clamantes* ex imitatione priorum editionum, ex quibus Lindenbrogius testari videtur in Florentino τὸ *minaciter* non legi, sed *ubi sunt nostrorum clamant.* Ecce quam praeclarum inde ernit ac verissimum pater: *ubi ubi sunt, monstrosum clamantes,* GRON. Ego utrumque et *nostrum*, et *minaciter* servari posse contenderim, si voculam unam suppleas. Hoc enim voluisse videtur Ammianus: Si balnea introierint, *ubi sunt nostrum* (aliqui) militares nempe,

minaciter torvo, superboque vultu, (cf. XXVII, 10. ubi est *minaciter infrendebat*) *clamant* fremunt incondite despicientes nos, quasi soli adessent. Sic habebis oppositos *militares* sequentibus mancipiis, prostibulis, *meritorii corporis lupabus veteribus* vulgivagis scortis, *minacesque* palpantibus *deformitate magna blanditiarum* turpissimis adulationibus, verborum lenociniis. W.

Meritorii corporis veterem lupam] Non multum absimili locutione, *lupas popularium libidinum nundinas*, dixit Tertullianus de Pall. *Ut publicarum libidinum victimas*, et *expolitas libidinum victimas*, Hieronymus adversus Helvid. et ad Gerontiam. LINDENBR.

Semiramim Parthi] Parthos pro Assyriis posuit. VALES.

Cleopatras Aegyptus.] In Regio codice et Editione Aug. legitur *Cleopatram.* Plures quidem in Aegypto regnavere Cleopatrae, iam inde a Cleopatra Antiochi Magni filia, quae Ptolemaeo Epiphani nupsit: sed celeberrima omnium fuit Cleopatra Ptolemaeorum stirpis ultima, quae ab Augusto ad Actium devicta est. VALES.

Zenobiam Palmyreni] Zenobiam Odenati Regis uxorem, a Didone, a Semiramide, et Cleopatra generis sui originem ducentem. Trebell. Pollio in XXX. Tyrannis c. 15. 30. LINDENBR.

Censoria nota adflictus est Senator, ausus dum adhuc] Cato Senatu Manlium movit, quod interdiu uxorem filia spectante osculatus esset. Plutarchus in Catone c. 17. LINDENBR.

Censoria nota afflictus est Senator.] M. Cato Censor Manilium Senatorem, quem omnium opinio iam Consulem designabat, Senatu movit, quod uxorem interdiu osculatus fuisset praesente filia, ut refert Plutarchus in Catonis vita, et in praeceptis connubialibus. Ac praeclare Plato in lib. 5. de legibus, pueros verecundiae ac pudori assuefaciendos esse dicit non tam minis quam exemplo seniorum. Seniores enim pueros maxime revereri debere, et cavere ne quis puerorum ipsos aut videat, aut audiat turpe aliquid agentes, aut loquentes. Quibus consentit illa sententia Iuvenalis in Sat. 14. v. 47.

Maxima debetur puero reverentia: si quid
Turpe paras, ne tu pueri contempseris annos. VALES.

10. *Cum salutari pectoribus oppositis coeperunt*] si in amplexus eorum alii approperant. — *Adulatoribus offerunt genua suavianda vel manus.* Manus osculari potentiorum servile habebatur, libertatisque pristinae memores Romani ab Imperatoribus hunc honorem postulari aegre ferebant. Laudat igitur Traianum Plinius in Panegyr. c. 71. qui osculo excipiebat Senatores, non manu ad exosculandum porrecta. Locum nostro simillimum habet Iul. Capitolinus in vita Maximini iunioris c. 2. „in salutationibus superbissimis erat, et *manum* porrigebat, *genua* sibi osculari patiebatur, et nonnumquam etiam pedes." Plura dedit Hemsterhus. ad Luciani Nigrin. T. 1. Bip. p. 258. W.

Peregrinum.] In Mss. Flor. et Regio, *Tolos.* [et Colbert.] legitur, *pegrinum putantes cuius, etc.* Quibus adstipulatur Editio Augustana. Nec dubito quin locus ita emendandus sit: *Et abundare omni cultu humanitatis putantes, peregrino, cuius forte etiam gratia sunt obligati, interrogato quibus thermis*

utatur, etc. eleganti ſenſu et expedito. HENR VALES. [Ego in codice Colbertino lego: *Et abundare omni cultu humanitatis peregrinum putantes, cuius forte etiam gratia ſunt obligati, interrogatum, quibus thermis utatur, etc.* Quare nihil heic mutandum exiſtimo. Verborum Ammiani talis eſt ſenſus: Putant Nobiles illi Romani vel Senatores abunde cultum a ſe eſſe peregrinum et humaniſſime exceptum, ſi dignati fuerint eum interrogare, quibus thermis utatur, quibus in aquis lavetur, aut ubi habitet. *Abundare* ergo *omni cultu humanitatis* refertur non ad Nobiles Romanos, ſed ad peregrinum. ut ordo ipſe et collocatio verborum Ammiani ſatis indicat.] HADR. VALES.

11. *Ita imminent.*] In Mſſ. Flor. et Regio ſic legitur: *ita ter himinent, vident, et percunctantur:* atque ita fere in Editione Auguſtana. [In Colb. *Italos ter himinent.*] Proinde non abſurde quis coniecerit ita ab Ammiano ſcriptum fuiſſe: *Ita velociter imminent, vident, etc.* [vel potius: *Ita velociter hominem vident, etc.*] Ceterum adeo in Circenſes ludos inſaniebat tum populus Rom. ut ſi quando Curules equos in Urbem advenire nuntiatum eſſet, omnes e portis effuſi obviam procurrerent eos ſpectaturi, ut teſtatur Symmachus in Ep. 22. lib. x. VALES.

Velociter imminent, vident, et percunctantur] proripiunt ſe ſtatim, ut vel coram ipſi videant, vel ab aliis exquirant. W.

Tyndaridas fratres] Luc. Florus lib. II. cap. 12. Valerius Maximus lib. I. cap. 8. Plutarchus in Paulo Aemilio, Lactantius libro II. capite 7. LINDENBR.

12. *Otioſi garruli*] inter quos et Philoſophi. v. Luciani Nigrinum T. I. p. 47. 48. W.

Singula altioris fortunae verba.] In codice Regio et Editione Aug. ſcriptum reperi *interioris fortunae.* Atque ita quoque ſcriptum habebat codex Valent. et Fauchetii. [In codice Colbert. *Ad ſing. interioris fortunae verbari audentes.*] VALES.

Altioris fortunae] divitum (Reges vocabantur). W.

In comoediis ..:..:.etas.] Scribendum puto: *Paraſitorum in comoediis facetias affectando. Ut enim illi ſufflant milites glorioſos, etc.* Videtur enim Marcellinus imitatus eſſe locum hunc Ciceronis in Laelio c. 26. *Nec paraſitorum in comoediis aſſentatio nobis faceta videretur, niſi eſſent milites glorioſi.* VALES.

Columnarum conſtructiones alta fronte ſuſpenſas] columnas ita proceras, ut capitula, quae vocant, quem ad ordinem pertineant, vix poſſit dignoſci. W.

Parietes lapidum circ. coloribus nitidos.] Antiqui ſectis marmorum cruſtis varii coloris parietes ornabant, ut ex Plinii lib. 35. et utroque Seneca notum eſt. Quo ſpectant haec Dionis Chryſoſtomi in Euboica pag. 122. (Reisk. I. p. 262.) καὶ ποικιλτικῇ πάσῃ σχεδὸν οὐκ ἐν ἐσθῆτι μόνον, ἀλλὰ καὶ χρωτὸς καὶ τριχῶν. ἔτι δὲ ἐν οἰκιῶν ὀροφαῖς καὶ τοίχοις καὶ ἐδάφει· τὰ μὲν χρώμασι, τὰ δὲ λίθοις, τὰ δὲ χρυσῷ, τὰ δὲ ἐλέφαντι ποικιλλόντων, τὰ δὲ αὐτῶν τοίχων γλυφαῖς. *Et pigmentaria non in veſte ſolum, sed cutis etiam et capilli. Ad haec in cameris aedium, et parietibus ac pavimento, quae partim picturis, partim marmore, partim auro et ebore variantur, partim anaglyphis.* Eodem ſenſu ποικίλλειν dixit Themiſtius in Orat. 6. ſub finem. Poſtquam enim

Urbem novis aedificiis ornari dixit, et parietes ac pavimenta marmorum vario genere decorari, ſubdit: *μεστὴ δὲ ἡ πόλις τεκτόνων καὶ οἰκοδόμων καὶ ποικιλλόντων. Iam ipſa civitas plena fabris eſt, et architectis, et teſſellariis.* Quamquam verbum illud Graecum vix unico Latino exprimi poteſt. Comprehendit enim teſſellarios, muſivarios, et Phrygiones. In Gloſſis tamen *ποικιλτὴς, variator*, et *ποικίλλω, vario*, vertitur. *Sic apud Prudentium de templo Eulaliae Mart. *Saxaque caeſa ſolum variant.** Et apud Gregorium Tur. in lib. 5. *Eccleſiam fabricavit, quam fulcivit columnis, variavit marmore, muſivo depinxit.* Et Agathias in lib. 5. *μάρμαρον δέ τι τοῦ πλησιαίτατα τῆς κλίνης προσπεπηγότων τῇ οἰκοδομίᾳ, ὁποῖα πολλὰ ἐς ἐπίδειξιν καταχολλῶσι τοῖς τοίχοις οἱ πρὸς ταῦτα δὴ τὰ περιττὰ ποικίλματα διακεχηνότες. Marmor quoddam iuxta torum parieti affixum: qualia multa oſtentationis cauſa parietibus agglutinari ſolent ab iis, qui eiusmodi varietatibus delectantur.* VALES.

Circumſpectis] *περιβλέπτοις*, fulgentibus. W.

13. *Ut appoſiti piſces ponderentur*] Cf. trilibrem mullum Horatii Serm. II, 2, 33. Senecam Ep. 95. Iuvenalem Sat. 4. W.

Volucres ponderentur et glires] Inter convivales delicias glirium uſus adeo celebris, ut eos cenſoriae leges, princepsque M. Scaurus in Conſulatu non alio modo cenis adimere neceſſum habuerit, quam conchylia, aut ex alio orbe convectas aves. Plinius lib. 8. cap. 57. lib. 36. cap. 1. *Naevius apud Nonium: *Praeciſum, omaſum, pernam, callum, glires, glandia.* Atque inde Martial. lib. 3. Epigrammate 58.

Nec venit inanis ruſticus ſalutator:
Fert ille ceris cana cum ſuis mella,
Metamque lactis Sarſinate de ſilva
Somniculoſos ille porrigit glires.

Vid. Caſaub. ad Sueton.* Petronii Satyricon, et Apicium lib. 8. cap. 9. LINDENBR.

Glires] Muribus ſimile animal, quod maximam anni partem dormire dicunt, unde ſomniculoſus Martiali 3, 58. (Siebenſchläfer?) Gregatim ſaginabantur in vivariis (glirariis). Varro de re ruſt. 3, 2 et 15. Apicius 8, 9. W.

Saepius delicata.] Non dubito, quin hanc ſcripturam Gelenius ex coniectura nobis invexerit. Certe in codice Regio [et Colb.] *ac Toloſ.* legitur, *ſaepius licata.* Accurſius autem cum eamdem ſcripturam in codice reperiſſet, ita emendavit: *Quorum magnitudo ſaepius vulgata, non ſine taedio praeſ. ut antehac inuſitata laudatur adſidue.* [Legendum eſt, *ſaepius replicata:* id eſt repetita in convivio.] VALES. At hoc ipſum eſt in *τοῖς laudatur aſſidue.* Tum illae literae *rep* ubi ſodes reſident? Itaque et patrem video adnotaſſe *ſaepius librata.* Verum ex ſimilitudine duarum praecedentis vocis literarum videtur fuiſſe *ſaepius velitata*, dum ſcilicet convivae certant poſſe vel non poſſe maiorem dari, donec tandem adulatio inuſitatam magnitudinem vindicat. GRONOV.

Notarii adſiſtant cum thecis et pugillaribus] qui literis mandent, ſigilloque adiecto fidem publice faciant. *ut deeſſe ſolus Magiſter ludi literarii* profeſſor eloquentiae *videatur.* De luxu

coenarum ap. Romanos vide omnino Varronem ap. Gellium 7, 16. Meiners vom Verfall der Sitten der Römer S. 179. W.

14. *Doctrinas*] solidiorem doctrinam. W.

Iuvenalem et Marium Maximum] Iuvenalem etiam pueri norunt. Marius Maximus Hiſtoricus qualis fuerit, Fl. Vopiſcus indicat in Firmo c. 1. *Marius Maximus homo omnium verboſiſſimus, qui et mythiſtoricis ſe voluminibus implicavit.* Vide Scholiaſten Iuvenal. Satyr. 4. Spartianum in Adriano c. 2. extr. et alios Hiſtoriae Augg. Scriptores. LINDENBR. Cf. Tillemont T. III. P. I. p. 373. W.

Iuvenalem] De Iuvenale Satyrarum illo ſcriptore ſub Domitiano florente ſermonem eſſe interpretes putant, alia tamen omnia ſentit Reineſius, qui libri ſui orae adſcripſit haec: „Malim legere „*Martialem*, ut intelligatur *Gargilius Martialis* ſcriptor hiſtoriae „ſ. vitae Caeſarum, uti et Marius Maximus fuit. Certe Iuvenalis „poeta non poteſt intelligi, neque cum Mario Maximo hiſtorico „aliorum temporum comparari. Gargil. Martialis autem et M. „Maximus fuere coaetanei. Verum nomen ſcriptoris fuit Gargi„lius *Iuvencus* Martialis, ut patet e Sidonio Apoll. 9, 14. unde „nominibus duobus in unum coalitis factum eſt unum Iuvenalis." Hactenus Reineſius. W.

Marium Maximum] Marius Maximus vitas Caeſarum ſcripſit, ut ex Spartiano et Scholiaſte Iuvenalis notum eſt. Fuit autem Praefectus Urbi, imperante Macrino, ut ſcribit Dio in lib. 78. c. 14. et ſucceſſit Advento Praef. Urbi, ut idem Dio teſtatur. VALES.

Iudicioli] cf. 27, 11. W.

15. *Deſtinatum poenae Socratem*] Socrates iam aetate gravis fidibus canere didicit: *μηδὲν λέγων ἄτοπον εἶναι, ἅ τις μὴ οἶδεν, ἐκμανθάνειν.* Diogen. in Socrate, Cicero in Catone c. 8. Val. Max. lib. 8. c. 7. LINDENBR.

Deſtinatum poenae Socratem.] Socrates iam aetate provectus apud Connum Metrobii filium citharam pulſare diſcebat. Quare cum rideretur ab adoleſcentibus, illud Solonis dictum eis reſpondit: Melius eſt ſero diſcere quam numquam, *κρεῖττον ὀψιμαθῆ εἶναι ἢ ἀμαθῆ*, ut refert Suidas in *Σωκράτης*, et Stobaeus in cap. 117. Quibus conſentit Plato in Euthydemo initio: ubi et Connum ob id *γεροντοδιδάσκαλον* eſſe dictum commemorat: quo titulo etiam Varro Satyram ſcripſit. Solonis autem *ἀπόφθεγμα* ſi quis requirat, eſt huiusmodi. Cum forte in convivio fratris filius carmen quoddam Sapphus belle ceciniſſet, delectatus eo carmine Solon rogavit adoleſcentem, ut ſe id canticum doceret: et qunm quidam eum interrogaret, cur tantopere id cuperet: Ut, inquit, hoc doctior diſcedam e vita, *ἵνα μαθὼν αὐτὸ ἀποθάνω*: ut ſcribit Aelianus apud Stobaeum in cap. cit. Apparet igitur Solonis et Socratis exempla a Marcellino eſſe inter ſe confuſa. Similis eſt ſententia apud Iulianum in lege 20. D. de fideicomm. libert. *Nam ego*, inquit, *diſcendi cupiditate, quam ſolam vivendi rationem optimam in 8. et 70. annum aetatis duxi, memor ſum eius ſententiae qui dixiſſe fertur: κἂν τὸν ἕτερον πόδα ἐν τῇ σορῷ ἔχω, προσμαθεῖν τι βουλοίμην. Etiamſi alterum in ſeretro pedem habeam, addiſcere aliquid velim.* VALES.

Ut doceretur id agere] Pro *id* fortasse legendum *idem*. Cf. Rittershus. sacr. lectt. p. 26. W.

16. *Severi*] aequi, qui minora a maioribus discernant. W.

Unus dominus.] In codice Regio, *Tolos.* [et Colb.] et in Augustana Editione scriptum reperi *iremus dominus* atque ita fere in codice Florentino scriptum fuisse monet Lindenbrogius. Proinde non absurde quis coniecerit, ita Marcellinum scripsisse: *Dominus hactenus exclamet:* [aut potius, *ut damnetur reus, dominus h. excl.*] VALES.

Hactenus exclamat] nihil amplius pronuntiat. W.

Quid faciat maniosus et nequam.] Haec est coniectura Gelenii. Non enim dubito, quin in Ms. eius codice perinde scriptum fuerit, ac in nostris exemplaribus, Regio scilicet, et Flor. ac Fauchetii [et Colberti,] quibus subscribit Editio Augustana hoc modo: *Quid faciat ma........mosus et nequam? et si quis..........di deinceps ausus fuerit cortu......tis autem hoc apud eos *est nunc: quod,* etc.* Ex quibus hanc fere scripturam elicere possis: *Quid faciam? malitiosus est, et nequam, et si quis aliquid eiusmodi deinceps ausus fuerit, corrigetur.* Quae certe quin cum praecedentibus bellissime conveniant, nemo infitiari potest. Arguit enim Marcellinus iniquitatem Nobilium illorum, qui servos ob leve domesticum delictum crudeliter verberari iubebant: eosdem vero, si caedem extra domum fecissent, instantibus occisi propinquis, ut interfectorem noxae dederet dominus, excusabant his verbis contenti: *Quid vultis faciam? nequam est servus, etc.* Quae verba leviora sunt quam pro gravitate delicti. [Potest et ex Mss. hic locus ita restitui: *Quid faciat malus, famosus, et nequam? et si quis*, etc. ut sit sensus: Vos dicitis a servo meo N. caedem factam. Quid aliud faciat malus servus et nequam? malus nisi male agere non solet, non potest. Si tamen deinceps aliquis ex meis servis tale quid commiserit, testor non impune laturum. Quae sunt verba Nobilis, pauperum de caede a servo suo facta querimonias eludentis deridentisque. Solebant autem alicuius delictum excusaturi, qualicumque rationi defensionive praemittere haec verba: *Quid faciat?* aut *Quidni faceret?* Sic Ovidius Helenam Menelai uxorem quae Paridem secuta erat, excusans ait:

> *Quid faciat? vir abest; et adest non rusticus hospes:*
> *Et timet in vacuo sola cubare toro.*
> *Viderit Atrides: Helenen ego crimine solvo.*
> *Usa est humani commoditate viri.*

Salvianus in libro IV. de Providentia Dei: *Si peteret Francus, quidni faceret? qui periurium ipsum sermonis genus putat esse, non criminis.*] VALES.

17. *Peregrinos iure interfic. quibuslibet.*] Hic locus prout a Gelenio est editus, sensu omni caret: et melius meo iudicio fecit Accursius, qui locum, prout in Ms. exemplari corruptum viderat, excudendum dedit. Cum Editione Augustana consentit Regius codex [et Colb.]. Sic enim habet *......tis autem hoc apud eos est nunc ....m quod expedit peregrino frure interficere cuiuslibet quamquam rogatus, etc.* Unde non absurde, ut arbitror, sic scribendum esse conieci: *Civilitatis autem hoc apud eos est nunc ..... quod expedit peregrino fratrem interficere cuiuslibet,*

quam rogatus ad convivium excusare. Ubi *rogatus* phrasi graecanica dicitur pro *rogato.* [vel scribe, *quam quum rogatur, etc.*] Vocem autem illam *Civilitatis* ex coniectura Gelenii profectam retinui, non quod eam valde probem, sed quia nulla potior succurrebat: εἰρωνικῶς porro accipienda est. VALES.

Expedit magis licet, venia facilius impetratur *peregrino fratrem* invitantis *interficere*, *quam rogatus* (Accus. plur.) *ad convivium excusare* recusare, παραιτεῖσθαι. W.

Defectum enim patrimonii.] Quantopere excandescere soliti sint beati illi, si quis ad coenam vocatus non adfuisset, docet Libanius in Declam. 6. (Reisk. IV. p. 155.) ubi parasitus se deferens ait: οἶδα πηλίκαι τοῖς καλοῦσιν ὀργαὶ προσιζάνουσιν, ἐπειδὰν τῶν κεκλημένων τις ἐκλίπῃ τὴν σύνοδον. οἶδα πηλίκα βρενθύεσθαι σύνηθες αὐτοῖς, κἂν ἀνάγκην, κἂν συμφορὰν ὁ κεκλημένοι προβάλωσι. *Novi quantopere irasci soleant vocatores, cum quis invitatus non adfuit. Novi quanto aestu succensere consueverint, tametsi necessitatem aut casum aliquem allegent vocati.* *Porro ex MSS. codicum vestigiis hunc locum ita corrigendum esse suspicor: *Defectum enim patrimonii sibi portendi Senator existimat, etc.* VALES.

Defectum patrimonii oppido perpeti] opum suarum haud levem iacturam facere opinatur. *Libratis sententiis* (consiliis 18, 2.) post longam deliberationem. W.

18. *Alienis laboribus venaturi.*] Servorum enim opera ad hoc utebantur, qui saltus lustrarent, feras cubilibus excuterent, ac deinde conficerent: adeo ut domini ipsi tantum spectatores essent. Hinc venari et agros colere inter servilia officia ponit Sallustius in coniuratione Catilinae c. 4. quem immerito reprehendit Symmachus in lib. 5. Epist. 66. et P. Victorius in lib. 6. Variarum Lect. Constat enim Romanos tum in agris colendis, tum in venando usos servorum ministerio: unde venatores cum piscatoribus passim in Historia Augusta inter servilia officia numerantur. Contra has delicias Plinius in Prooemio lib. 29. *Alienis*, ait, *pedibus ambulamus; alienis oculis agnoscimus; aliena memoria salutamus; aliena vivimus opera; perieruntque rerum naturae pretia, et vitae argumenta: nec aliud pro nostro habemus quam delicias.* VALES.

Lembis (Gondeln) *pictis*, coloratis. W.

Puteolos vel Caietam.] In codice Regio [et Colbertino,] et in Editione Augustana legitur, *lembis invecti pictis Puteolos velle certamen, etc.* An fortasse intelligitur certamen quinquennale, quod Puteolis instituit Antoninus Pius: de quo Spartianus in vita Pii, et Inscriptiones antiquae. Sed haec coniectura non placet. Multo minus emendatio Gelenii. Quippe ab urbe Roma ad Caietae portum euntibus nequaquam Avernus lacus est navigandus, utpote qui trans Caietam sit, ut Strabo et Plinius satis ostendunt. VALES. In promptu satis est auctorem scripsisse *Puteolos vel Herclanium*, quomodo nunc quoque videtur appellavisse Ammianus ex aetatis suae more, quod priores *Herculanium.* GRON.

Vaporato tempore] aetatis. W.

Inter aurata flabella.] Muscaria pavonina laudat Martialis lib. XIV. Epigr. 67.

Lambere quae turpes prohibet tua prandia muscas,
Alitis eximiae cauda superba fuit.

Cl. Claudianus in Eutrop. lib. I. v. 109. 110.

Et cum se rapido fessam proiecerat aestu,
Patricius roseis pavonum ventilat alis. LINDENBR.

Adde Terent. Eunuch. 3, 5, 47. W.

Laciniis sericis] cf. XIV, 6. W.

Per foramen umbraculi pensilis.] Umbracula sunt, quae ad arcendos Solis radios nobilibus femiois praetendi solebant. De quibus Ovidius io 2. Fastorum, ubi de Iole v. 311.

Aurea pellebant tepidos umbracula Soles,
Quae tamen Herculeae sustinuere manus.

et in lib. 2. Artis amandi v. 209.

Ipse tene distincta suis umbracula virgis.

Sic etiam Claudianus appellat in lib. 2. in Eutropium. Graeci σκιάδια vocant, seu σκιάδεια, ut Aristophanes io Avibus, Dionysius Hal. in lib. 7. pag. 424. Glossae, σκιάδιον, *umbraculum.* Galli parasolium vocamus. Adde Martialis Epigramma in lib. 14. cui titulus est *Umbella.* VALES.

Apud Cimmerios] in extremo septentrione. W.

19. *A Silvani lavacro, vel Mamaeae aquis.*] De Silvani lavacro nihil usquam legere memini. Fuit quidem Romae fons Silvani cum aede Herculis et Silvani in regione XIII. Urbis, quem describere videtur Propertius in Elegia 4. libri 4. Sed Silvani lavacrum, de quo hic loquitur Marcellinus, erat in Campania; si quidem haec cum praecedentibus cohaerent. Aquae certe Mamaeae erant in Baiano, ut indicat Lampridius in vita Alexandri Severi c. 26. *In matrem Mamaeam*, inquit, *unice pius fuit, ita ut Romae in Palatio faceret diaetas nominis Mamaeae: et in Baiano Palatium cum stagno quod Mamaeae nomine hodieque censetur.* VALES. Reinesius intelligit de *thermis Alexandrinis,* quae in ipsa urbe Roma erant teste eodem Lampridio c. 25. W.

Solitis pressoriis.] Scribe omnino *solutis pressoriis*. Antiqui enim vestes accurate complicatas ponderibus impositis splendere cogebant; ut docet Seneca de tranquillitate animi. Itaque cum vestes sumere vellent, eiusmodi praela seu pressoria solvi oportebat. Sic Claudianus in Epithalamio Palladii et Celerinae v. 102.

— — — *praelisque solutae*
Mira Dionaeae sumit velamina telae. VALESIUS.

Quidquid sit, certe satis impudenter haec vir alioqui maximus: quum utique haec ipsa diu publicata ante Valesianam editionem videre possis et in Lipsii notis ad caput primum libri ex Seneca citati, et in Adversariis Casp. Barthii lib. XXXII. cap. 7. GRONOV.

Pressoriis vestes luce nitentes] Gloss. *Pressorium,* πιεστήριον. Sic in Notis Tironis, *Pressorium*, *Suppressorium.* *Seneca de Tranquillitate vitae, initio: *Non ex arcula prolata vestis, non ponderibus aut tormentis splendere cogentibus pressa.** LINDENBR.

Pressoriis] prelis. Reines. var. lectt. p. 198. W.

Luce nitentes arbitra.] In Editione Augusti. legitur *arbitria:* in Regio autem codice *arbitua:* [in Colb. *arbitrua:*] ut fortasse

ita ſcripſerit Marcellinus: *Veſtes luce nitentes ambigua.* Sic in lib. 16. dixit, *non e pluma et ſtragulis ſericis ambiguo fulgore nitentibus.* VALES.

Luce arbitra] Si lectio ſana, nihil aliud eſſe poteſt, quam ut ad lucem (ſolem) explorata tenuiſſima videretur. Similiter Lampridius in Commodo c. 5. dixit *forma disceptatrice.* — *Quae veſtes una portantur*, tantam ſemper veſtium multitudinem rus abeuntes vel in balnea ſecum portant, ut cet. W.

Ad iuvandos homines undecim.] Magis placet Editionis Auguſtanae ſcriptura: *Ad induendos hom. undecim.* In Regio exemplari ſcriptum inveni *alluendos*, peſſime: in Fauchetiano *abluendos.* [In Colb. *ſufficient exalluendos.*] VALES.

Receptis annulis] quos inter lavandum poſuerant. W.

Digitis ut metatis abit.] In Regio codice *et in Tol.* [ac Colb.] ſcriptum eſt, *digitis et metatis. Ne id enimvero, etc.* Atque ita in Editione Auguſtana, niſi quod in ea legitur, *digitis emetatis.* Et quamquam adeo corruptum locum ſatius eſſet deponere; tamen ut ſtudioſo lectori ſatisfaciam, coniecturam meam hic proponam. Sic ergo videtur commodius ſcribi poſſe: *Digitis ut mactatis* [magis auctis? W.] *redit.* Arguit enim luxum Senatorum illorum, qui digitos anulis onerabant, etiam medios articulos transeuntibus. De quibus Plinius in lib. 33. initio, Quintilianus in XI. cap. ult. Martialis in lib. XI.

Senos Charinus omnibus digitis gerit,
Nec nocte ponit anulos:
Nec dum lavatur, etc.

Ubi obiter notandus eſt ille mos anulos ponendi dum lavatum itur; cuius moris hic meminit Ammianus, et Terentius in Heauton. actu 4. ſc. 1. v. 42. *Hunc virorum luxum graviter et acerbe perſtringit Chryſoſtomus in Homilia 22. in Geneſim: ἀλλὰ καὶ ἀνδρῶν ὅσοι βλακώδεις καὶ πρὸς τὴν τῶν γυναικῶν εὐτέλειαν ἑαυτοὺς κατάγουσι, δακτυλίους περιτιθέμενοι, καὶ τῷ μεγέθει καὶ τῷ ὄγκῳ τῶν λίθων καλλωπιζόμενοι, ἐφ᾽ οἷς αἰσχύνεσθαι ἐχρῆν.* VALES. Equidem illi mactati digiti ſunt admodum ridiculi. Et quales intelligit? Utrum ut dii dicuntur mactati ſacrificiis et hoſtiis, an alio quo modo, quem, non percipio. Sed neque pater his potuit acquieſcere, cui in mentem veniebat *digitis humectatis redit*, ut ille *Ventilat aeſtivum digitis ſudantibus aurum.* Sed nos aliud cenſemus, de quo alibi. GRON. Nec Valeſii coniectura, nec Gronovii ſatis placet. Melius Erneſti, ante eum tamen Hemſterhuſ. ad Luciani Nigrinum T. 1. Bip. p. 257. *digitis oneratis.* Ego vero nihil mutandum cenſuerim. Metari dicuntur vel arbores, quae per ſpatia diſponuntur et quincuncem, vel tentoria in caſtris. Quidni ergo Ammianus, translationum omnino quaeſitarum amans, de accuratione, qua annulos ſuo quemque ordine digererent belluli, cogitaſſe dicendus ſit? W. Ernſtius var. obſerv. p. 31. verba *digitis ut metatis abit* delenda eſſe putat. Gloſſator, inquit, ea adſcripſit digitis certe humectatis. ERF.

20. *E militia Principis* comitatu, aula. Sic et caſtra 18, 5. *Provectibus* fort. *provinciis* l. *procinctibus* i. e. expeditione bellica, quo ſignificatu ſaepe ap. noſtrum occurrit. Omnino autem totus locus mire depravatus, cui ſanando neque Aeſculapius ſuffecerit. Nonniſi per transennam, quod aiunt, ſenſus aliquis apparet. Do-

mum rediens congregat familiam, clientes cet. mira narraturus de rebus in aula bellove à se gestis: (In *irio* — *lenu* fortasse latet *consistorio* principis *pleno*.) omnes ab ore eius pendent taciturni, quamquam *aliena*, quae nemo velit audire, referat, utilia vero *fallat*, reticeat. Nugae! W.

Et .... pleraque fallendo.] In Mſ. Flor. et Regio legitur: *Et utile pleraque fallendo*: quibus consentit Editio Augustana. [In Colbert. *Et urile pl. fall.*] Ex quibus libris integram hanc periodum restituimus; quam Gelenius ob mendorum ac lacunarum frequentiam expunxerat: ſed et coniecturae nostrae aliquid indulſimus. VALES.

21. *Licet rari*] Cur hoc? nempe plurimos ne pudet quidem turpiori nomine *aleatorum* appellari, malunt tamen *tesserariorum* nomen: quippe alea fortunae magis, fraudisve, in tesseris artis aliquid erat, quamquam neque in hoc ludo fraudes abessent. W.

Aleariae solae.] Quae tamen improprie amicitiae dicuntur, quippe quae non ex virtute profectae ſint, ſed ex voluptate quadam in colludendo. Itaque ſublato ludo, huiusmodi amicitiae exſtingui ſolent, ut recte notat Aristoteles in lib. 8. Mor. Nicom. et Plutarchus περὶ πολυφιλίας, et Cicero in Laelio. VALES.

Ut Quintilios esse exist. fratres.] Huius loci emendatio ſane eximia debetur codici Regio et Augustanae Editioni, de qua nemo, ut ſpero, dubitabit. Nota enim est Quintiliorum fratrum concordia, qui cum in omni vita cum publice tum privatim numquam a ſe mutuo disiuncti fuiſſent, multosque adeo Magistratus et Conſulatum geſſiſſent ſimul, tandem a Commodo ſimul interfecti ſunt, ut refert Dio in lib. 72. c. 5. Simili antea ſub Nerone concordia inſignes fuerant Scribonii fratres, plane gemini, ut ita dixerim, Quintiliorum: de quibus Tacitus in 4. Hist. c. 41. et Dio in Nerone LXIII, 16. 17. VALES.

Ut Catonem Porcium ob repulsam Praeturae.] M. Porcius Cato Praeturam geſſit: eamdem cum Uticenſis Cato ambiviſſet, repulſam paſſus est. Livius et Plutarchus in Pompeio. LINDENBR.

Repulsam nec suspectam nec speratam] quam non timuiſſet, ne ſuſpicatus quidem eſſet. — *Proconsularis*, qui provinciam administraverat. Cf. Salmaſ. ad Scriptt. Hist. Aug. T. II. p. 528. W.

22. *Subsident aliqui curiosos homines, etc.*] Hanc heredipetarum perniciosam avaritiam tangunt Imp. Leo et Maiorianus Novel. VIII. *Inter cetera captatorum etiam aviditas comprimenda est, qui nonnunquam ignotorum paene lectulis adſidentes, animos ipſa corporum aegritudine fatigatos, et ſincera iam iudicia non habentes, ſimulata affectione depravant, ut plerique conſanguinitatis et neceſſitudinum ſuarum frequenter obliti, extraneos ſcribere videantur heredes, cum inſidioſa munuſcula diriguntur, cum ſubornantur medici, qui prava perſuadeant, et neglecto medendi ſtudio ſiant alienarum cupiditatum miniſtri.* Talis fuit captator Regulus, de quo Plinius ad Calviſium Epistolar. II, 20. LINDENBR.

Subsident aliqui curiosos homines.] Amplector eam ſcripturam, quam in Fauchetii codice exſtare monuit Gruterus, *copiosos homines*, id est divites. Eodem errore in fine libri 27. ſcriptum erat *concitus maioribus curis*, cum ſcribendum eſſet, *concitis ma-*

ioribus copiis, ut recte in codice *Tolof.* et Regio exaratum eft. VALES.

Subfident] in infidiis quafi collocati, (iungitur recte Accufativo et alibi ab Ammiano. v. Gronov. Obff. p. 107.) aucupantur. — *In hoc titulo* genere (uti 14, 9. in hoc caufarum titulo et faepius) — *Voluntates* ultimas nempe, teftamenta, fupra cap. 1. ftatim poft *fuprema iudicia* — *arbitrium fupremum* 22, 16. W.

Eos technis.] In MSS. Flor. et Regio [et Colbert.] *ac Tolof.* legitur, *poteft regiis:* neque aliter in Editione Auguft. Quare opinor ita a Marcellino perfcriptum fuiffe, *allicientes eos praeftigiis miris.* VALES.

Ut id impleri forte fatorum opperiente.] Hanc elegantem fcripturam ex his inquinatiffimis veftigiis fcriptorum codicum deprehendimus: *Ut id impleris orae fatorem operiente.* Sequentia vero quia nimis corrupta erant, praetermifimus. Sic autem habent: *Nec puteos, nec facili poteft aegritudo teftam....... comitatum eft his quis tuam .... cum dignitate licet........ vice tumida gradiens, etc.* [in Colbert. *vicet humida gradies, etc.*] Haec poftrema tamen unius vocis adiectione fic videntur effe fupplenda, *cum dignitate licet mediocri, cervice tumida gradiens, etc.* VALESIUS. Pater adnotavit *ut adimpleri.* At quae illa fors fatorum opperiens? Si opperitur, certe non ilico perit. Sed emendandum erat *obruente.* Verum quae illa licentia praetermittendi, quod non intelligas? Quod illud editionis exemplum, ut ex fcriptore veteri expellas verfus aliquos, fi non liquide eorum literas omnes in Mftis adfequaris? Itaque licet Valefii utantur fuo iudicio, et reiiciant inter notas; ego, prout in editione Auguftana habentur, repofui haec ipfa fragmenta, quae declarabit fuus dies. GRON. Emergit aliquis fenfus, fi ita intelligas: *ilico pereunt* fubita morte abripiuntur teftatores, *ut id* teftamentum, quod ex fequentibus huc referendum fufpicor, *impleatur* forte fatorum NON opperiente (heredipeta). — Quid *puteis* faciam verbisque *nec facili* (latet fortaffe Infinitivus aliquis formae paffivae) *poteft aegritudo*, non habeo. — Quae porro adiecta huic periodo invenies: *comitatu eft his quisquam*, ea hoc loco aliena, ad fequentem periodum videntur pertinere. Noftrae periodo ftatim adiungere malim, quae paullo inferius de teftamentis traduntur, ne bis, diverfis tamen locis, de eadem re egiffe videatur Ammianus. Omnino enim totius capitis, fi quid ego video, membra turpiter luxata funt, librariusque aliquis antiquus vel aliud agens, vel bene potus, mire confudit omnia, fummisque mifcuit ima, ut non ordinis amantem hiftoricum, fed Sibyllae folia legere putes; quam ofcitantiam ubi fobrius poftea animadvertit, quae antea exfcribere oblitus erat, alieno deinde loco ponere, quam plane omittere maluit. Interea textus Valefiani tenorem fequar, paullo inferius in ordinem, quem Ammianus ipfe videtur fervaffe, omnia redacturus.

Igitur verba *comitatu eft his quisquam* cet. expleta lacuna fic fcribi poffint: REVERSUS *e comitatu EX his quisquam alius cum dignitate licet mediocri*, etfi parvulo in aula munere functus. *Obliquato adfpectu* contemtim. Hos homines fi iungas antea memoratis ex aula redeuntibus, omnia recte et fuo ordine procedent. W.

24. *Nec in publico... nec lavari arbitr. fe caut. poffe, anteq. ephemeride fcrup. fcifcitata.*] Infignis haec veterum fuper-

stitio fuit, de qua Augustinus Hippon. in Exposit. Epist. ad Galat. cap. 4. *Vulgatissimus est error gentilium iste, ut vel in agendis rebus, vel in exspectandis eventibus vitae ac negotiorum suorum, ab Astrologis et Chaldaeis notatos dies, et menses, et annos, et tempora observent.* Idem paullo post: *Plena sunt conventicula nostra hominibus, qui tempora rerum agendarum a Mathematicis accipiunt. Iam vero ne aliquid inchoetur aut aedificiorum aut huiusmodi quorumlibet operum diebus quos Aegyptiacos vocant, saepe etiam nos monere non dubitat.* Recte dicit Aegyptiacos hosce dies vocari, ab Aegyptiis puta, qui observationis huius auctores. Unde Marinus in Vita Procli: *τὰς παρ' Αἰγυπτίοις ἀποφράδας ἐφύλαττε μᾶλλον, ἢ αὐτοὶ ἐκεῖνοι.* Et in veteri Mf. membrana, quae penes me est, in qua hi dies ordine notantur, sic scriptum est, INCIPIUNT DIES AEGYPTIACI, IN QUIBUS NULLA OPERA INCIPERE DEBES. *Vid. Calendar. vetus, a nobili viro Georgio Herwartio nuper publicatum, in quo illi ipsi dies passim adnotantur.* De his exstat locus Iuvenalis Satyr. 6. v. 573.

Illius occursus etiam vitare memento,
In cuius manibus, ceu pinguia succina, tritas
Cernis ephemeridas: quae nullum consulit, et iam
Consulitur: quae castra viro patriamque petente
Non ibit pariter, numeris revocata Thrasylli.
Ad primum lapidem vectari cum placet, hora
Sumitur ex libro: si prurit frictus ocelli
Angulus, inspecta genesi collíria poscit.
Aegra licet iaceat, capiendo nulla videtur
Aptior hora cibo, nisi quam dederit Petosiris.

Ausim dicere Ammianum ad hunc Iuvenalis locum respexisse. Ipsissimum enim est, — *nulla videtur aptior hora cibo*, quod Ammian. dicit, *nec prandent*. Et, *ad primum lapidem vectari cum placet*, respondet illi, *nec in publico prodeunt*. Deinde, — *tritas cernis ephemeridas*, et *hora sumitur ex libro*, Ammian. — *ephemeride scrupulose sciscitata*: Augustinus: *Ex ephemeride vitam naufragam gubernantes.* LINDENBR.

In publico prodeunt] in publicum? — *Ephemeride* Tabulas astrologicas, Kalendarium nos dicimus. Cf. Ernesti Clav. Cicer. in vocc. *scrupulose sciscitata* unde constellationem, quam vocant, diei cuiusque vel horae discant. W.

25. *Cautione*] „i. e. chirographo f. apocha. Dicuntur etiam *cautiones apocharum*. vid. Gothofredi Glossar. Nomic. Cod. Theodos. in h. v." Ernest. W.

Debitorem voluntarium includ. ut proprium.] Debitor voluntarius est is, qui metu calumniae pecuniam accusatori se daturum promisit: cui opponitur proprius, id est verus debitor, qui reapse debet. *Sic apud Senecam in libro v. de Benef. c. 19. *Dico me tibi obligatum pro filio: non quia sum, sed quia volo me offerre tibi debitorem voluntarium.* Contra has divitum calumnias Gregorius Nazianzenus in Carmine adversus divites pag. 238.* VALES.

Nec ante eius profectionem absolvit.] An potius scribendum est *professionem?* Ut sit hic sensus, debitorem illum voluntarium, qui ex creditore debitor factus est, non prius a Senatore, qui ei

accusatorem submiserat, dimitti, quam data apocha professus sit nil sibi ab Senatore deberi. VALES.

26. *Eandem incudem diu* (interdiu) *noctuque tundendo* nihil aliud cogitat, machinatur. Eandem proverbialem locutionem habet Cicero de Orat. 2, 39. W.

Maritum testari compellit, hocque idem, etc.] Id Romae tunc usitatum fuisse, docet Hieronymus in Epistola ad Furiam de viduitate servanda, his verbis: *Scribuntur tibi nunc sponsales tabulae, ut post paullulum testamentum facere compellaris. Simulabitur mariti infirmitas, et quod te morituram facere volet, ipse victurus faciet.* *Et Zeno Veronensis, eorumdem temporum Scriptor, in Sermone 2. de avaritia: *Inde est*, inquit, *quod coniuges nuptiali sanctissimo repugnantes iugo, pro se quisque nitentes amore videlicet nimio, hereditatem captant alter alterius.** De his captatorum artibus Lucianus loquitur in Dialogis mortuorum, apud quem Cnemon Damippo dicit (T. II. Bipont. p. 150.) ἔδοξε δέ μοι καὶ σοφὸν τοῦτ' εἶναι, θέσθαι διαθήκας ἐς τὸ φανερὸν, ἐν αἷς ἐκείνῳ καταλέλοιπα τὰ ἐμὰ πάντα, ὡς κἀκεῖνος ζηλώσειε καὶ τὰ αὐτὰ πράξειε. *Ac visum est mihi hoc in primis callidum, testamentum ei ostendere, in quo omnium bonorum meorum illum heredem institueram, ut ille idem quoque faceret.* Denique Quintilianus in declam. 325. *Multi sunt*, inquit, *qui testamenta sic scribant, tamquam illud ad vitam eorum pertineat. Sic quidam heredes scribunt eos quos captant, tamquam intellecturos, tamquam secreto scriptos.* VALES.

Periti iuris altrins. adsciscuntur.] Qui scilicet legem ac formam testamenti scribendi suggererent. Ad hoc enim maxime Iurisperiti adhibebantur, ut Suetonius in Nerone, et Arrianus in lib. 2. cap. 13. Dissertationum Epicteti testantur. VALES. *Periti iuris* notarii. W.

Repugnantia tractaturi.] Tractare proprie Iurisperiti dicuntur, cum de articulis et quaestionibus Iuris disputant. Sic in lege 1. D. de calumniatoribus, et in lege 13. D. de iure patronatus. Vetus Scholiastes Iuvenalis ad illa in Satyra 1. v. 128.

— *Iurisque peritus Apollo:*

Intra Apollinis, ait, *templum Iurisperiti sedebant, et tractabant.* Unde lucem accipit lex 1. D. de extraordinariis cognitionibus: *Advocatos accipere debemus, qui caussis agendis quoquo studio operantur: non tamen qui pro tractatu, non adfuturi caussis, accipere quid solent, advocatorum numero censendi.* *Sic Augustinus in Sermone 50. de Tempore.* VALES.

Repugnantia tractaturi] ut v. c. uxor alios omnes potius heredes scribere iubeat, quam maritum, et vice versa. W.

Subferuntur genitalium extorum interpretes.] Simile est, quod narrat Lucianus in Dialogis mortuorum, cum Moerichus et Aristeas viri ditissimi se mutuo captarent, ac se vicissim heredes instituissent palam scriptis testamentis: vates et astrologos et somniorum interpretes et Chaldaeos, Apollinem quoque Pythium ab utroque consultum, modo huic, modo illi obventuram hereditatem praedixisse. VALES.

Iisdemque subferuntur post hos arcessuntur *genitalium extorum interpretes.* — Ita si Ammianus vere scripsit, de quo du-

bitem, nihil aliud voluit, quam ut inspecto cuiusqne horoscopo ex intestinis fausta quaeque praenuntient. W.

Feminas invitantes.] Sic Gelenius emendaverat. Sed cum in MSS. omnibus et in Editione Augustana legi comperissem, *fama adventantes:* non dubitavi quin Marcellinus ita scriptum reliquisset, *inde ad exsequias virorum iamiam adventantes necessaria parari oportere innuentes.* VALES.

Ut Tullius ait.] Locus est in libro de Amicitia c. 21. VALES.

27. *Soccos*] demissos illos civilesque. W.

Et miciones.] In Regio codice [et Colbert.] *ac Tolos.* et Editione August. scriptum est *Micaunas.* Quare non dubitavi *Miconas* hic restituere. Sunt enim servorum comicorum nomina plerumque dissyllaba: ut λάχης. σίμων. μάνης. et similia. Dio in Orat. 74. οὐ κατὰ λάχητα, οὐδὲ κατὰ σίμωνα. VALES.

Heraclidas illos Cresphontem et Temenum.] Apollodorus Biblioth. lib. II. c. 8. Hyginus fabb. 124. 184. LINDENBR. Illi Messene, huic Argos paruerunt. W.

Hactenus de Senatu] Iam vero, ut fidem liberem antea datam, experiar, an luxata contextus membra possim restituere. Post verba igitur paragraphi 20. *utile pleraque fallendo* ponas sectionem 22. *comitatu est his quisquam. Alius* cet. — Tum vero *aleatores* sequantur §. 21. quos excipiant §. 22. *heredipetae: Subsident aliqui copiosos* cet. his vero statim adde §. 26. *Parte alia uxor* — Procedant deinceps §. 24. *Deorum contemtores* — agmen denique claudant *mutuo sumentes*, ita tamen, ut §. 27. cuius initium: *cumque mutuum quid petunt*, priori loco colloces, alterum §. 25. *Alius si creditorem* cet. secundo ponas loco. W.

28. *Ad plebem veniamus*] de cuius moribus vide omnino Meierotto. W.

Nitent nominibus cultis.] Regius codex, *et Tolos.* [ac Colbert.] vocem interserit minime superfluam, ni fallor, *in qua nitent ut nominibus cultis, etc.* Neque enim quae infra recenset nomina, culta sunt aut praeclara, sed prorsus ridicula atque scurrilia. [Sed plebeii haec nomina culta esse sibi persuadebant, et his se honorari ac enitere tamquam magnificis vocabulis existimabant.] VALES.

Cimessores cet.] quae nomina fere omnia e re rustica desumta videntur. W.

Lucanicus.] In testamento Grunnii Porcelli inter signatores primus nominatur *Lucanicus* et ultimus Cymatius: quorum nominum origo satis aperta est. *Lucanicus* enim a pernis Lucanicis dicitur; et Cymatius a cymis brassicarum, quae olim in deliciis fuere: [unde et Cimessores dicti apud Marcellinum in hoc loco, pro Cymestores a cumarum esu.] VALES. Cf. Casaub. ad Scriptt. Hist. Aug. T. I. p. 715. W.

29. *Omne quod vivunt*] totam vitam. *Lustris* ganeis, tabernis, lupanaribus. W.

Et concio et spes omnis.] MS. *Et contio, et copitorum, et spes omn.* Forsan scripsit Ammian. *et concio et Capitolium et spes.* LINDENBR.

Et spes omnes.] In Regio, Florent. [Colbert.] *ac Tolos.* codicibus legitur, *et copitorum spes omnes.* In Augustana autem

Editione, *et compitorium spes omnes:* sed haec vox ex sequenti linea videtur huc perperam irrepsisse. Nec assentiri possum Cl. Salmasio, qui in Notis ad Vopiscum, in Aureliano c. 48. (Scr. H. A. T. II. p. 579. W.) sic emendavit, *et copia eorum et spes omnis Circus est Maximus,* et annonam seu panem gradilem his verbis intelligi ait, qui ex gradibus Circi populo erogabatur. Etenim Marcellinus noster nihil hic de annona, sed tantum de Circensibus ludis loquitur. Deinde annonam ex Circi gradibus erogatam fuisse numquam crediderim. Erant enim in singulis Urbis regionibus certi gradus, ex quibus populo erogabatur annona, ut satis innuit Prudentius contra Symmachum II, 948.

Quae regio gradibus vacuis ieiunia dira
Sustinet? aut quae Ianiculo mola nota quiescit?

Itaque in descriptione urbis Constantinop. hi Gradus in singulis regionibus recensentur cum Pistrinis. Quod si coniecturis hic indulgere licet, possit et alicui videri sic legendum esse, *et cupidorum spes omnes Circus est Maximus:* [vel potius, *et cupitorum spes omnis Circus est Maximus.*] VALESIUS. Similia quaedam disputat Iac. Gothofredus ad Cod. Theod. lib. XIV. tit. 17. de annonis civicis et pane gradili. GRON.

Cupitorum spes omnis] summa votorum. Supra ad XIV, 6, 14. Valesius citat *et cubitorium, et spes omnis.* W.

* *Circulos multos collectos*] συνέδρια Graece vocat Iohannes Chrysostomus Homilia 10. in Iohannis Evangelium pag. 71.* VALES.

30. *Per Ianos et fora.*] Iani statuae tres saltem Romae fuerunt, donec Domitianus plures passim exstruxit. Livius lib. XLI, c. 27. Suetonius in Domitiano cap. 13. *Ianos arcusque cum quadrigis et insignibus triumphorum per regiones Urbis tantos ac tot exstruxit, ut cuidam Graece inscriptum sit arcui,* ΑΡΚΕΙ. Ad hos Ianos mercatores convenire solebant, et negotia sua pertractare; adeo ut quotidie populi ibi frequentia magna, ad quam severi scilicet hi et priscae virtutis viri de Reipublicae ruina proquiritabant. LINDENBR.

Per Ianos et fora clamitant.] In MSS. Flor. et Regio, [ac Colbert.] *et Tolos.* legitur, *per Ianos et rogant vel amittant:* quibus Augustana subscribit Editio. Unde quis coniicere possit, sic fere a Marcellino scriptum fuisse, *potiores auctoritate longaeva, per canos et rugas clamitant saepe.* Alludit enim, ut opinor, ad locum Senecae de brevitate vitae cap. 219. *Non est itaque, quod quemquam propter canos aut rugas putes diu vixisse.** VALES.

Quem quisque vindicat cui quisque aurigae favet, eum primum fore clamitant, qui *carceribus exsiliat et funalibus equis circumflectat metam parum cohaerenter.* Ultima quid sibi velint, non exputo, nisi velis ita exponere, ut curru prominentem non stringat metam, immo, ut Horatius ait, fervidis metam evitet rotis. W.

Et funalibus equis parum cohaerenter circumflexerit.] Hunc locum sic supplendum putavi, cum in MSS. Flor. et Regio, *Tolos.* [et Colbert.] atque in Editione August. ita scriptum esse vidissem, *nominabilis equis parum coherce . . . . . er circumelexerit metam.* Quamquam potest etiam aliis multiplicibus modis illa vox *nominabilis* emendari, et pro *cohaerenter* scribi *coercen-*

ter. Erat autem id prope caput artis equestris, ut sinisteriore funali equo metam quam proxime fieri posset arraderent, nec tangerent tamen. Itaque peritissimi aurigae sinisterioris equi funalis habenas adducere solebant, dexterioris autem laxare, ut testatur Nonnus in lib. 37. v. 207. Dionys. in illa luculenta descriptione Curulis certaminis.

Σκέπτεό μοι καὶ σφίγγε κυβερνητῆρι χαλινῷ
Δοχμώσας ὅλον ἵππον ἀριστερὸν ἐγγύθι νύσσης, etc.

Et in lib. 43. v. 269.

Ὡς δέ τις ἱππεύων ἐλατὴρ ὑπὸ κυκλάδι τέχνῃ
Δοχμώσας ὅλον ἵππον ἀριστερὸν ἐγγύθι νύσσης,
Δεξιτερὸν κάμψειε παρειμένοιο χαλινοῦ, etc.

Quibus adde et Lucani versus in lib. 8. v. 199.

— nec sic moderator equorum
Dexteriore rota laevum cum circuit axem,
Cogit inoffensae currus accedere metae. VALESIUS.

Nullum indicium est equi funalis in Nonno, qui non magis de quadriga locutus videtur, quam de biga. Sed neque in Ammiano ferri possunt funales equi, quum quisquis ille auriga significetur, non possit dici nisi uno funali equo cohaerenter circumflectere metam. Et cur ad funales equos delabitur ὁ πάνυ, quum Milti omnes perspicue praeeant ad nominabiles equos, sive nominibus certis appellati innuantur, sive nominatissimae famae. Qui enim hi circuli alii, quam quos suos tempore describebat Lucianus in Nigrino (T. 1. Bipont. p. 51.) loquentium *τὸν ἱππόδρομον, καὶ τῶν ἡνιόχων εἰκόνας, καὶ τὰ τῶν ἵππων ὀνόματα, καὶ τοὺς ἐν τοῖς στενωποῖς περὶ τούτων διαλόγους*, quod ibi illustravimus. GRON.

31. *Negligentiae caries*] nimis quaesita translatione (cf. cariem stoliditatis, 29, 2.) inveterata est animi levitas, nihil agendi consuetudo. — *Nondum solis puro iubare* vix primos emittit sol radios. W.

* *Super quorum eventu discissi votorum studiis, anxii plurimi agunt pervigiles noctes.*] Idem dicit Libanius in libri IV. Epistola 288. * VALES.

Discissi votorum studiis] prout quisque huic vel illi favet aurigae. W.

32. *Theatralem vilitatem*] ineptas plerumque fabulas in scenam productas. W.

Qui si defuerit strep.] In editione Aug. legitur, *sui si defuerit strep.* atque ita etiam in exemplari Regio scriptum reperi, [ut et in Colbert.] *ac Tolos.* eademque manu superscriptum, *seu si, etc.* quam equidem docti inscriptoris coniecturam prae vulgata a Gelenio scriptura valde probo. VALES.

Si defuerit strepitus si quando artifices non vexant, *ad imitationem Tauricae gentis,* quam advenas interfecisse ex Orestis et Iphigeniae historia novimus, *vociferantur pelli debere peregrinos.* Quum et quae praecedunt et quae sequuntur de inconditis plebeculae Rom. moribus in theatris agant, *peregrini* de artificibus scenicis intelligi debere videantur, quibus tamen verba: *quorum subsidiis semper nisi sunt et steterunt,* (i. e. cum tamen res Romana inde ab initio multum iis debuerit) accommodari vix possint. Forsan igitur occasio quaedam singularis plebi data, qua ad iram

iram in peregrinos evomendam incitaretur, quam iniuriam auditor ipse, ipseque peregrinus Ammianus ad posteros voluit propagare. W.

* *Peregrinos, quorum subsidiis semper nisi sunt ac steterunt Rom.*] Aurelius Victor, Marcellini aequalis, idem dicit in Domitiano (de Caes. c. 11.) *Hactenus Romae, seu per Italiam orti Imperium rexere: hinc advenae, nescio quoque an, ut in Prisco Tarquinio, longe meliores. Ac mihi quidem, audienti multa legentique, plane compertum, urbem Romam externorum virtute atque insitivis artibus praecipue crevisse. Quid enim Nerva Cretensi prudentius magisque moderatum? etc.* VALES.

33. *Pro sonitu laudum impensiore* acclamatione, applausu olim solito *per applicatos* subornatos, mercede conductos homines *ad loquendum* plaudendum. W.

Exodiario.] Exodiarii hic sunt mimi, qui in fine ludorum intrabant, ut quidquid lacrimarum atque tristitiae ex tragicis affectibus spectatores coegissent, huius spectaculi risus detergeret, ut scribit eleganter vetus Scholiastes Iuvenalis in Sat. 4. Et olim quidem exodia Atellanis fabulis conserta a iuvenibus actitabantur honestis, ut testatur Livius in lib. 7. c. 2. postea vero huiusmodi exodia mimi usurpaverunt: quod sub Iulio Caesare coepisse videtur, qui Laberii et Publii Syri mimos introduxit. Itaque Cicero in lib. 9. Epist. 16. ad Paetum, postquam de Caesaris dominatione multa dixit: *Nunc venio*, ait, *ad iocationes tuas, quando tu secundum Oenomaum Accii, non (ut olim solebat) Atellanam, sed (ut nunc fit) mimum dedisti.* Et Iuvenalis in Sat. VI, 71.

Urbicus exodio risum movet Atellanae.

Apud Graecos strictior est *τοῦ ἐξοδίου* appellatio. Nam *ἐξόδιον* Graeci vocant melos, quod in exitu fabulae canebatur, ut scribit Pollux in lib. 4. cap. 15. et Scholiastes Aristophanis in Vespis. Tale erat in Tragoedia quidem *πολλαὶ μορφαὶ τῶν δαιμονίων*, etc. quae clausula omnibus fere Euripidis tragoediis adtexta est. In Comoedia autem *Καλλιστέφανος*, etc. Citharoedorum: *Ἀλλὰ, ἀλλ' ἄναξ*, etc. Rhapsodorum denique: *Νῦν δὲ θεοὶ μάκαρες τῶν ἐσθλῶν ἄφθονοι ἐστὲ*, etc. ut scribit Aelius Dionysius apud Eustathium in Iliad. *β*. et Hesychius in *Ἀλλ' ἄναξ* et *Νῦν*. VALES. De *Exodiariis* conf. inprimis Salmas. ad Scriptt. Hist. Aug. T. II. p. 529. W.

Venatori] qui cum feris decertando eas conficit. — ***Iudicibus*** magistratibus. W.

Per te ille discat.] Supple, aurigare aut saltare. [a te summus ille artifex discere adeo possit. W.] Illa autem acclamatio *per te* favoris indicium erat. Non enim iuramus nisi per ea quae maximi facimus. Unde et apud nos id proverbium in vernaculo sermone mansit, ut de eo qui aliquem suspicit dicamus, per eum dumtaxat illum iurare. Talis fuit illa Constantinop. plebis acclamatio in Circo, quam refert auctor Alexandrini Chronici, Anastasio III. et Venantio Coss. *Ἰουλιάνας τῆς ἐπιφανεστάτης πατρικίας ἔκραζον διὰ τὸν αὐτῆς ἄνδρα Ἀρεόβινδα βασιλέα τῇ Ῥωμανίᾳ. Iulianae Nobil. Patriciae clamabant per virum ipsius Areobindam Imperatorem Rom.* VALES.

34. *Distentioribus saginis addicti*] quae voracitas iisdem fere verbis pingitur 22, 12. *carnis distentiore sagina victitantes in-*

cultius — *Praeeunte nidoris indagine* odorem ex culinis prodeuntem prosequentes. W.

In modum pavonum inanitate clangentium.] *Inanitate?* vox profecto cassa et inanis. Nihil monuerunt, qui ante me Marcellinum edidere, ideoque intellexisse videntur, quod mihi nondum contigit. Adverbialiter accipere vetant verba *in modum*, nec vana caudae versicoloris ostentatio ad Romanam, de qua sermo est, plebem accommodari possit. Scribe meo periculo: *immaniter*, quam vocem additam invenies verbo *strepere* 15, 5. inaniter clamare est ap. Gellium 1, 26. W.

Humum summis pedum unguibus contingentes in primos pedum digitos sese erigentes et proclinato capite *aulis* ollis *adsistunt*. W.

Digitos praerodentes.] Plautus Pseudol. Act. 3. Sc. 2. v. 91.
Ego ita convivis cenam conditam dabo
Hodie, atque ita suavitate condiam,
Ut quisque quidque conditum gustaverit,
Ipsos sibi faciam ut digitos praerodat suos. LINDENER.

Digitos praerodentes] animo quasi proludentes. — *Nauseam* iniucundum illum odorem *horridae* semicrudae, *(dum excoquitur* perspicuitatis causa adiectum ab Ammiano, vel glossatore) *intentius despectantes* contemplantes, uti 24, 2. W.

Rimari cum anatomicis Democritum putes.] Fuit Democritus Medicinae peritissimus, et multos de Medicina scriptos libros reliquit. Scripsit enim *διαιτητικὸν ἢ ἰατρικὴν γνώμην*, et *περὶ πυρετοῦ*: ut refert in eius vita Diogenes. Nec desunt qui eum magistrum Hippocratis Coi fuisse dicant, ut scribit Cornelius Celsus in Prooemio librorum de Medicina. VALES.

Democritum.] Democritum Physicum Abderitanum. Pomp. Mela lib. 2. cap. 2. LINDENER.

CAPVT V.

1. *Erupit Augustis ter Coss. Saxonum multitudo.*] Hanc Saxonum cladem Hieronymus in Chronico confert in annum Domini 374. Cassiodorus autem qui Hieronymi Chronicum exscripsit, in Consulatum IV. Valentiniani et Valentis, qui annus fuit 373. Natalis Dominici. Sed Marcellino, cui haec investigare propositum fuit, equidem assentiri malim. Contigit igitur haec Saxonum clades ex Marcellini nostri sententia anno Domini 370. Valentiniano et Valente III. Coss. De qua victoria sic Orosius in lib. 7. loquitur. *Valentinianus Saxones, gentem in Oceani litoribus et paludibus inviis sitam, virtute atque agilitate terribilem, periculosam Rom. finibus eruptionem magna mole meditantem, in ipsis Francorum finibus oppressit.* Quae verba Orosii ex istis D. Hieronymi adumbrata esse videntur: *Saxones caesi Deusone in regione Francorum.* VALES.

Augustis Valentiniano et Valente *ter Consulibus erupit Saxonum multitudo.* Saxonum primam mentionem facit Ptolemaeus et in historia primum apparent initio Seculi quarti imperante

Diocletiano, sedes autem habuerunt in nostra Holsatia. v. Mannerti Germania p. 326. W.

Romanum limitem Galliarum *petebat, saepe nostrorum funeribus pasta* piratae enim, relictis navibus, continentem etiam vexabant, praedas, pecudes hominesque abigendo interficiendoque multum ubique detrimenti inferentes. W.

Nannenus fust. Comes.] Hic est Nannenus, qui postea Magister militum fuit: cui et Quintino Maximus tyrannus infantiam filii sui Victoris et tutelam Galliarum commisit, ut ex lib. 3. Hist. Sulpicii Alexandri refert Turonensis Gregorius in lib. 2. capite 9. In Regio codice scribitur, *Nanneius sustinuit Comes.* **Eruptionis primam procellam* emendat Cluverius in lib. 3. cap. 21. pro *primae:* sed nihil opus.* VALES.

Diuturno bell. labore compertus.] Codex Regius, [et Colbert.] *ac Tolos.* cum Editione August. consentiens vocem praemittit hoc modo, *dum diuturno, etc.* Proinde non dubito quin Marcellinus ita scriptum reliquerit, *dux diut. bellorum labore compertus.* Simile mendum in eadem voce notavi supra ad librum XXIII. c. 5. §. 20. VALES.

2. *Ad mortem destinatae plebi*] multitudini hostium, ad mortem usque obstinatae, vel vincere vel mori paratae (cf. locum geminum 17, 2. destinatis barbarorum animis incredibili pertinacia obluctatis.) — *Severus peditum magister* per Gallias 27, 6. et omnino Ind. I. W.

3. *Discriminatis ordinibus*] exercitu in duas manus diviso. — *Venialem pacem,* veniam pacemque 27, 5. (ad precem venialem prostrati 29, 1.) W.

6. *Agiliter*] agili gradu 23, 5. W.

7. *Concorporalium*] commilitonum 21, 12. *commanipulares* Tacit. Hist. 4, 46. Cf. Bessel. Misc. p. 170. et Schel. ad Hygin. p. 3. W.

8. *Macriani*] cf. XVIII, 2. W.

9. *Burgundios*] Ammiani tempore Alamannorum *finitimos*, in Orientali Franconia habitantes. Plura de iis vide ap. Mannertum p. 431. W.

Et turbae immensae viribus affluentes.] In exemplari Regio [et Colbert.] scriptum inveni, *et ubi immensae:* in Editione autem Augustana, *et urbis immensae.* An forte ita scripserat Marcellinus, *et pubis immensae viribus affluentes?* VALES.

11. *Sobolem esse Romanam Burgundii*] De Burgundiis eatenus hoc verum puto, quatenus in Aeduorum sedes successerunt. Aeduos autem consanguinitatis cum Romanis nomine gloriari solitos, in Panegyrico Flaviensium legimus. Eosdem fratres quoque ex S. C. et amicos P. R. appellatos Caesar scribit de Bello Gall. lib. I. c. 33. Cicero ad Atticum lib. 1. Epist. 19. *Aedui fratres nostri.* *Idem libro 7. Epist. 10. *ad famil. — non modo hostes, sed etiam fratres nostri Aedui.** Tacitus Annal. lib. XI. c. 25. *Primi Aedui Senatorum in Urbe ius adepti sunt, datum id foederi antiquo, et quia soli Gallorum fraternitatis nomen cum populo Romano usurpant.* *Herricus Altissiodor. in Vita D. Germani lib. I. *Hanc* (Aeduor. civitatem) *primum veniens Alpino a vertice Caesar, Tunc cum barbarico suboleret Gallia ritu, Ad-*

ſcivit ſociam, gentisque in foedera traxit Romuleae, ſociosque novos fratresque vocavit. Inde vetus Auctor in Carmine de miraculo, quod accidit in Aeduico:

*Qua fraterna Remo prognitur Aedua pubes.** LINDENBR.

Subolem ſe eſſe Rom. Burgundii ſciunt.] Non probo explicationem Lindenbrogii, qui de Burgundiis eatenus hoc verum eſſe ſcripſit, quatenus in Aeduorum, qui fratres ſe populi Romani dicebant, ſedes immigraverunt: quod quidem nollem ab eo dictum fuiſſe. Primo enim ex hac explicatione ſequitur Burgundios fratres tantum populi Romani dici potuiſſe. At Marcellinus ſobolem Rom. vocat. Deinde nondum his temporibus, quorum hiſtoriam perſequitur Marcellinus, Burgundii Sequanorum et Aeduorum provinciam occupaverant. Id enim diu poſtea contigiſſe Proſperi et Caſſiodori et Oroſii ſcripta teſtantur. Alia igitur ratio quaerenda eſt, cur Burgundii ſobolem ſe Romanam eſſe dicerent. Eam ex Oroſii libro 7. hic apponam: *Burgundionum quoque novorum hoſtium novum nomen, qui plusquam 80. millia armatorum ripae Rheni ſl. inſederunt. Hos quondam ſubacta interiore Germania a Druſo et Tiberio adoptivis filiis Caeſaris, per caſtra diſpoſitos aiunt in magnam coaluiſſe gentem: atque ita etiam nomen ex opere praeſumpſiſſe, quia crebra per limitem habitacula conſtituta Burgos vulgo vocant, etc.* Sed haec de Burgundionum origine falſa ac fabuloſa eſſe, recte docuit Cluverius in libri III. capite XXXVI.* VALES.

Subolem ſe eſſe Romanam Burgundii ſciunt] nempe poſteri Romanorum illorum, quos Druſus olim et poſt hunc Tiberius partim ad Albim, partim in aliis Germaniae tractibus in ſic dictis Druſi monumentis reliquerat. Sic optime Mannert p. 435. Cf. etiam Gibbon. T. VI. p. 191. W.

Quod ſalinarum cauſa Alamannis ſaepe iurgabant Burgundii.] Harum ſalinarum meminit Iohannes Sareſberienſis in Epiſtola 196. *Utinam ſubmergatur in thermis quibus dignus eſt, quas meruit! utinam coniiciatur in rutae folium, aut ſepeliatur in ſalinario Aeduorum!** LINDENBR. Cf. Hadr. Valeſii Praef. p. LXXI. W.

Salinarum finiumque cauſa.] Sic quondam inter Hermunduros et Chattos atrox proelium exarſiſſe prodit Tacitus in Annalium libr. 13. c. 57. ob ſalem qui in flumine ac ſilvis in utriusque gentis confinio gignebatur. *Salam flumen a Tacito deſignari notat Cluverius in capite V. Eumdem amnem a Marcellino intelligi certum eſt, poſtquam Burgundiones vel Burgundii Chattorum, Alamanni Hermundurorum ſedes occupaverunt.* Et Strabo Lib. VII. p. 317. Almel. Autariatas ſcribit gentem Illyricam, continuum cum Ardiaeis bellum gerere ſalinarum cauſa, quae ἁλοπήγια appellat. VALES.

Finiumque cauſa Alamannis ſaepe iurgabant.] Burgundii confines erant Alamannis, ut docet Marcellinus in principio libri XVIII. c. 2. *Cum ventum fuiſſet ad regionem cui Capellatii vel Palas nomen eſt, ubi terminales lapides Alamannorum et Burgundiorum confinia diſtinguebant.* Idem notat Procopius in lib. I. Goth. et ante utrumque Mamertinus in Genethliaco, quem Maximiano Herculio dixit c. 17. *Burgundiones*, ait, *Alamannorum agros occupavere, ſed ſua quoque clade quaeſitos: Alamanni terras amiſere, ſed repetunt.* Quo in loco Mamertinus Burgun-

diones a Burgundiis aperte distinguit. Ait enim paullo ante: *Gothi Burgundos penitus exscindunt: rursum pro victis armantur Alani.* Atqui Marcellinus Burgundios hic pro Burgundionibus posuit. Quos enim Burgundios vocat, eos Hieronymus in Chronico, et Orosius Burgundiones appellant. Socrates in lib. 6. et Agathias in 1. *βουργουζίωνας* vocat, Iordanes in Historia Gothorum Burgundziones: sic enim exemplaria MSS. VALES.

Salinarum finiumque causa Alamannis (Dativ. cf. Wernsdorf. ad poet. min. Vol. II. p. 328.) *saepe iurgabant.* Salinae istae in regione, *cui Capellatii vel Palas nomen est*, sitae fuerunt. Vide supra XVIII, 2. quaeque ibi notavimus. W.

Catervas misere lectissimas.] Hieronymus in Chronico: Anno Domini 374. *Burgundionum* 80. *fere millia, quot numquam ante, ad Rhenum descenderunt.* Idem refert Cassiodorus in Fastis, Valentiniano IV. et Valente IV. Coss. Sed Marcellinus noster id ponit Consulatu Valentiniani et Valentis tertio, qui annus Christi fuit 370. Ceterum ante haec verba punctum notandum est, scribendumque: *Et catervas misere, etc.* VALES.

14. *Generali nomine Rex appellatur Hendinos.*] Ut *Hendinos* Regis, sic *Vergobrettus* magistratus apud Aeduos nomen erat. Caesar de Bello Gall. lib. 1. c. 16. Glossarium vetus Lat. et Tiro sive Cyprianus Karthag. de Notis litterarum Comment. 11. cap. 1. Ita *Suffes* dictus Poenorum Magistratus, et Oscorum *Mediastuticus* sive *Meddix*, Samothracum *Theondas*. Festus Pomp. libb. 12. 19. Livius lib. 23. 24. c. 19. 26. c. 6. 30. c. 7. 45. c. 5. LINDENBR.

Hendinos.] Tangit, etsi sine ulla meliore luce, Thom. Reinesius lib. III. Variar. lect. cap. 1. GRON.

Hendinos] De etymologia vocis quid afferam, non habeo; hoc scio, Ebraicae originis, quod vult Reinesius in Variis lect. p. 313. non esse. Potestatem eius circumscriptam fuisse, Ammianus ipse tradit, cuius verba Mannertus p. 434. Commentarium quasi esse dicit eorum, quae Tacitus Germ. c. 43. de populis Germaniae aquilonalibus tradit: *regnantur, nondum tamen supra libertatem.* — Cf. Müller Geschichte der Schweiz T. 1. p. 84. 85. W.

Solent Aegyptii casus eiusmodi adsignare rectoribus.] In codice Regio [et Colbert.] et August. Editione scriptum inveni, *casus eiusmodi ius ass.* ut forte sic Marcellinus scriptum reliquerit, *casus eiusm. suis assignare rectoribus.* Ceterum ideo hos casus Aegyptii rectoribus suis vitio vertere solebant, quod eos haberent Deorum loco, et haec mala eos avertere posse ac debere crederent. Diodorus Siculus in lib. 1. c. 90. δοκοῦσιν οἱ Αἰγύπτιοι τοὺς ἑαυτῶν βασιλεῖς προσκυνεῖν τε καὶ τιμᾶν ὡς πρὸς ἀλήθειαν ὄντας θεούς· τοὺς βουλομένους τε καὶ δυναμένους τὰ μεγάλα εὐεργετεῖν, ἡγούμενοι θείας μετέχειν φύσεως. *Aegyptii Reges suos non secus ac Deos venerantur et colunt. Nam et eos non sine Dei providentia summo imperio potiri existimant: et qui maxima beneficia hominibus conferre volunt ac possunt, eos divinae naturae participes arbitrantur.* Quibus addi potest hic Minucii Felicis locus in Octavio c. 29. init. *Aegyptii sane hominem sibi quem colant eligunt: illum unum propitiant: illum de omnibus consulunt: illi victimas caedunt: et ille qui ceteris Deus, sibi certe homo est.* VALES.

Casus eiusmodi adsignare rectoribus.] Non tantum Aegyptiorum gentilium opinio haec de Regibus suis fuit, sed et Christianorum quorumdam. Augustinus, sive quis alius Auctor, lib. de XII. abusion. gradib. *Qui regnum secundum hanc legem non dispensat, multas nimirum adversitates imperii tolerat. Idcirco enim pax populorum saepe rumpitur, et offendicula de regno suscitantur, terrarum quoque fructus diminuuntur, et servitia populorum impediuntur, multi et varii dolores prosperitatem regni inficiunt, carorum et liberorum mortes tristitiam conferunt, hostium incursus provincias undique vastant, bestiae armentorum et pecorum greges dilacerant, tempestates aëris et hemisphaeria turbata terrarum fecunditatem et maris ministeria prohibent, et aliquando fulminum ictus segetes, et arborum flores, et pampinos quoque exurunt.* Propter quae Ammian. addit, *veteri potestate deposita removetur Rex.* Quo etiam severitas Mossynoecorum spectat, qui Reges suos, cum prave imperitando culpam commeruissent, inedia diei totius punire solebant. Pomp. Mela lib. I. cap. 20. LINDENBR.

Sacerdos apud Burgundios omnium maximus vocatur Sinistus.] Ut *Cupencus* apud Sabinos. Servius in Virgil. Aen. XII, 538. LINDENBR.

15. *Theodosius Magister equitum*] per Gallias. W.

Ubi fertilibus agris acceptis.] Ms. *fertilibus pacis accept.* Io. *fertilibus pagis acceptis.* LINDENBR.

Fertilibus] Gothofredus ad Cod. Theodos. T. I. p. 349. mavult *infertilibus*. W.

CAPUT VI.

2. *Austuriani his contermini*] quos ipse Ammianus 26, 4. Mauretaniae populis accenset. Cf. Wesseling. ad Anton. Itin. p. 66. — *In genuinos turbines revoluti* ad solitas finitimorum vexationes rediere. W.

3. *In otio*] abusus otio nostrarum provinciarum. W.

Nostra peragrando licentius.] In Mss. Flor. Regio, et Valentino, *Tolos.* [Colbert.] quaedam voces praemittuntur hoc modo, *uti novo nostra peragr.* Et Mariangelus quidem Accursius ex coniectura, ut apparet, edidit, *vere novo nostra peragrando.* Gelenius autem utramque vocem satis audacter expunxit. Mihi videtur sic legi posse commodius: *Stachao quidam nomine popularis eorum, ut in otio nostra peragrando licentius, etc.* VALES.

Popularis eorum, nostra peragrando.] Vetus codex inter *eorum* et *nostra* inserit duo haec verba *uti novo*. Legendum est *popularis eorum ut in hostico nostra peragrando licentius.* OISELIUS. P. Pithoeus male in eodem codice legit *ut novo.* Nam et in codice Colbertino diserte scriptum reperi *uti novo:* haud dubie pro *ut in otio nostra peragrando licentius.* HADR. VALES.

Omni fallaciarum via prodere] barbaris a Romanis abalienatis. W.

4. *Leptim* coloniam Phoenicum, urbem et munitam et civibus frequentem, adoriri non ausi, *suburbanum* agros vicinos saltem *uberrimum*, copiosissimum caedibus, incendiis, rapinis foedaverunt. W.

Casu in agro inventum.] Editio Augustana cum Florentino codice consentiens sic praefert, *casuum scritatibus in agro inventum.* In Regio autem * et Tolos. * exemplari ita scriptum inveni, *casuum seritatibus:* [in Colbert. *Silvam quoque casuum seritatibus.*] Proinde levissima mutatione sic restituendum hunc locum existimavi, *casu cum caritatibus in agro inventum.* Paullo supra pro *aucti rapinis*, in eodem codice Regio, [et in Colbert.] * ac Tolos. * scriptum est, *reverti rapinis.* In August. Editione, *reversi rap.* Nec dubito, quin Marcellinus ita reliquerit, *referti rapinis, etc.* VALES.

Ordinis sui Primatem.] Id est Primatem Curiae Leptitanae: sic Primates Ordinis Alexandrini dicuntur in lege 4. et 190. Cod. Theod. de Decurionibus. *Curiae vertices* vocat Marcellinus in lib. 14. c. 7. ubi vide quae adnotavi, et adde legem 3. Cod. Theod. de Scenicis, et libr. XXX. cap. V. infra. VALES. Reliqui ista, ut et Henricus opinor per festinationem mendose scribens, et Hadrianus diligentiam poliendis fraternis scriptis debitam adhibere gravatus edidit: et intelligi ab eo reor libri XIV. caput VII, ubi tamen in principio non *curiae vertices*, sed *ordinis vertices* occurrunt. GRON.

5. *Romani Comitis per Africam.*] Ad quem rescriptum exstat Valentiniani Modesto et Arinthaeo Coss. relatum in titulo Cod. Theod. de div. officiis. Eiusdem meminit Zosimus in lib. 4. c. 16. eiusque avaritia factum esse ait, ut Mauri Firmum ad Imperium extollerent. VALES.

Uberius hic narrat Marcellinus, quae 27, 9. promiserat. W.

6. *Ita enormibus instrumentis*] commeatu nempe et camelis. *Dissimulanter* imparem se hostibus praetexens. *Nullo tentato*, ut nihil tentaret (qui usus τοῦ *nullum* pro *nihil* Nostro familiaris.) W.

7. *Legitimo die Concilii.*] In his Conciliis non soli Curiales, sed omnium ordinum et collegiorum homines conveniebant: et decreta condere ac legatos eligere consueverant, qui desideria totius provinciae Imperatori nuntiarent, ut patet ex titulo Cod. Th. de legatis, et decretis legat. et Imperatores ad haec Concilia saepe, si opus erat, rescribebant. Sic lex 2. in Cod. Theod. quemadmodum munera civ. directa est ad Concilium provinciae Africae: et lex 3. in eodem Codice de inofficioso testamento, ad Concilium Byzacenorum. VALES.

Victoriarum aurea simulacra (Victoriolas aureas Cic. de Nat. Deor. 3, 34.) sigilla istius Deae, pro auro, quod vocabant, coronario *ob imperii primitias* oblatas. W.

8. *Remigium Magistrum Officiorum*] 27, 9. — *Vicario* Praefecti Praetorio, Orientis nempe, cui et Africa paruit. W.

9. *Decreta*] literas publice datas. — *Disceptatio plena* accuratior *dilata est eo more, quo solent inter potiorum occupationes ludi potestates excelsae*, i. e. quo solent principes artibus aulicorum deludi. W.

Ludi potestates excelsae.] Id est Praefecti Praetorio, ad quos decreta legationesque civitatum mittebantur; ut patet ex titulo Cod. Theod. de legatis. Possunt etiam intelligi Quaestor sacri Palatii, Magistri scriniorum, Comitis Consistoriani, et alii, qui Imp. indicanti adsidebant. Sic in lib. xvi. cap. 12. Marcellinus dixit: *Accessit huic alacritati plenus celsarum potestatum assensus, maximeque Florentii Praefecti Praet.* *Idem queritur Valentinianus Aug. in Novella 7. de indulg. Reliquorum. HENR. VALES. Legendum *potestatis excelsae*, ut legitur in Editione Parisiensi Roberti Stephani, et in Editione Lugdunensi Gryphii. Intelligit Ammianus ludos Circenses a Coss. exhiberi solitos, qui ob ferias occupationes facile differri poterant. OISELIUS. At in codicibus MSS. praesertim in Colbertino, legitur *potestates excelsae*. Neque heic de ludis agitur. Ut autem ego censeo, indicat ipsosmet Principes, quos *fortunas celsas* in libro xxx. vocat, ab officiis Palatinis et Aulicis odio, aut gratia, aut pecunia impulsis decipi consuevisse, cum relationibus falsis, tum suppressione veritatis, ac defensionis reorum et querimoniarum Provincialium. Eius rei illustre exemplum habemus in libro xxix. cap. 5. §. 2. in Firmo, qui Zammam fratrem suum Romano Comiti acceptum clam interemerat. Verba Ammiani sunt: *Eius* (Zammae) *necem ulcisci impensiore studio properans Comes,* (Romanus) *ad insidiatoris perniciem multa ciebat et formidanda. Utque rumores distulerunt adsidui, navabatur opera diligens in Palatio, Romani quidem relationes, multa et aspera congerentes in Firmum libenter suscipi, recitarique Principi, in earum favorem concinentibus multis: ea vero quae contra Firmus salutis tuendae gratia docebat crebro per suos, accepta diutius occultari: Remigio tunc Officiorum Magistro, affine amicoque Romani, inter potiores Imperatoris necessitates haec velut minima et superflua nonnisi opportune legi posse asseverante. Quae cum ad obruendam defensionem suam agitari animadverteret Maurus* etc. Nonne luditur potestas Diis aequa et suprema, seu Imperator Valentinianus, cui recitantur a pluribus in unum conspirantibus accusationes Firmi, occultabantur per Magistrum Officiorum et alios eius defensiones, earum delatoribus, specie maiorum Imperatoris negotiorum, longa dilatione frustratis, derisis? Vide in Cari Vita dictum Diocletiani de Imperatoribus. De eodem queritur ipsemet Valentinianus Aug. in Novella VIII. de indulgentiis reliquorum. HADR. VALES.

10. *Leptitanoque agro et Oeensi.*] Oea seu Oeensis colonia memoratur a Mela ac Plinio in Africae descriptione. Apud Ptolemaeum ἐῶα perperam scribitur pro ὦα. In Itinerario quoque Antonini Oea colonia; in Tabula Peutingerorum Osa colonia multiplici errore perscribitur. Sita erat inter Sabratam et Leptim: ex quarum trium urbium nomine provincia Tripolis dicta est teste Solino in cap. 30. Sane in Notitia Africae quam Iac. Sirmundus ante sex annos edidit, Tripolitanae provinciae hae memorantur urbes, Leptis magna, Sabrata, Girba, Oea, Tacapa. In Collatione 1. Carthaginensi Marinianus memoratur Episcopus ab Oea: sic enim legendum est, non autem *Aboca*. *Ita in Concilio Carthaginensi sub S. Cypriano Natalis ab Oea nominatur. Augustinus in Epistola v. ad Marcellinum de Apuleio loquens: *Et pro statua sibi apud Coenses locanda, ex qua civitate habebat uxo-*

rem, adverſus contradictionem quorumdam civium litigaret. Scribe, *apud Oeenſes.* Uxor enim Apuleii Pudentilla Oeenſis fuit, teſte Apuleio ipſo in Apologia.* VALES. Cf. Gibbon. T. VI. p. 216. Weſſeling. ad Anton. Itin. p. 63. W.

Decurionibus multis.] Decuriones ſunt, quos frequentius Curiales poſterior aetas dixit, et melius. Curiales enim a Curia denominati, ut apud Graecos βουλευταὶ ἀπὸ τῆς βουλῆς. At Decuriones non dicuntur a Decuria. Neque enim municipales Ordines umquam Decurias vocitari videas, niſi in lege 176. Cod. Th. de Decurionibus. Sane Decuriae a Curiis multum diſtant: Decuriae enim proprie ſunt collegia, in quibus Librarii, Scribae, Lictores, Viatores, Nomenclatores, et Accenſi Magiſtratuum Rom. cenſebantur. Sic Decuria Lictoria Conſularis, et Decuria Viatoria Conſularis, quarum mentio fit in Theſauro Inſcript. Gruteri, et in lege 1. Cod. Theod. de lucris offic. Erat Decuria in quam relati erant Lictores, et Viatores Conſulum: et apud Scholiaſtem Iuvenalis in Sat. v. Decuria Quaeſtoria ea eſt, in quam Scribae Quaeſtorii referebantur. Cave enim ne cum Caſaubono in Notis ad Suetonium in Octaviano, interpreteris de Decuria Equitum Rom. Sarmentus enim, quem Decuriam Quaeſtoriam emiſſe ait ibi Scholiaſtes, Scriba erat teſte Horatio in Sat. 1, 5, 52. Quo ſenſu Cicero 4. in Verrem ſub finem, Scribas irridet, qui Decuriam emerant nummulis corrogatis. Atque hae Decuriae Scribis partim ſorte attribuebantur, ut docet Cicero in 4. Catilinaria; partim Magiſtratuum gratia, ut Livius in lib. 40. c. 29. ſcribit: *Scribam eum Quaeſtor in Decuriam legerat:* partim etiam pretio eos comparabant, ut praeter Ciceronem, et Scholiaſtem Iuvenalis ſupra citatos docet Suetonius in vita Horatii his verbis: *Victisque partibus venia impetrata, ſcriptum quaeſtorium comparavit.* Scriptus enim eſt officium Scribae: quo ſenſu ſcriptum facere dixit Piſo de Flacco quodam apud Agellium in lib. 6. c. 9. et Livius in lib. 9. c. 46. *De his Scribarum Decuriis Suetonius in Claudio cap. 1.* Similiter etiam Decuria Praetoria quaedam fuit, cuius mentio in hac veteri Inſcriptione: *Viator. Honor. Dec. Coſſ. et Praet.* Fuit et Decuria Iulia, de qua vide Indicem Gruteri: et Herculea, et Laurentum, de quibus loquitur lex 46. Cod. Theod. de curſu publico: *Diverſorum Officiorum veterani etiamſi per ſuffragium ad Curiarum honorarium patronatum, aut ad ſocietatem conſortiumque Laurentum, aut ad Decuriae Herculeae ſuffragium adſpiraſſe doceantur.* De Laurentum Decuria loquitur etiam haec vetus Inſcriptio: *C. Firmio. C. F. Menen. Rufino equo. publ. Lauren. Lau. Dec. Flamin.* Id eſt, ut explicare ſoleo, Laurentinae Lavinatia Decuriae Flamini. Item altera Inſcriptio: *M. Valerius. Achilleus. lictor. proximus. Laurens. Lavinas.* De his Decuriis intelligendus eſt Suetonii locus in Octaviano cap. 57. *Veterani, Decuriae, Tribus:* et Cornelii Taciti in lib. 13. c. 27. ubi de libertinis loquitur: *Hinc plerumque Tribus, Decurias, Miniſteria Magiſtratibus et Sacerdotibus.* Poſtremo monendum id quoque eſt, has Decurias intelligi in lege 1. Cod. Theod. de lucris offic. et in titulo libri 14. Cod. Theod. de Decuriis urbis Romae, quod manifeſte confirmat lex 1. eius tituli, qua iubetur, ut quicumque ad primos ordines Decuriarum vult promoveri, ſit litteratus ex Librariis, aut Cenſualibus. Qui in his Decuriis erant, dicebantur Decuriales, ut patet ex ve-

tuftis Infcriptionibus. *Hi acta omnia et monumenta ferrabant, praecipue fententias iudicum, contractus, adoptiones, et fimilia. Unde Caffiodorus in libri v. Epiftola xxi. fic ait: *Omnium hominum quies ac fecuritas, et publica fides in eorum fcriniis fervabatur.* Praeerat autem his omnibus rector Decuriarum: de cuius officio vide Caffiodorum Epiftola 21. et 22. libri citati. Editae funt nuper Cl. Sarravii Epiftolae, inter quas legitur Epiftola Salmafii pag. 110. in qua totam hancce obfervationem noftram de fcripto Quaeftorio et Decuria Quaeftoria a Salmafio compilatam lector agnofcet. Scripfit enim eam Epiftolam Salmafius fex annis poft primam Editionem Adnotationum noftrarum in Amm. Marcellinum. VALES.

Inter quos Rufticianus Sacerdotalis, et Nicafius en. Aedilis.] Inter honores municipales, qui Decurionibus pro merito cuiusque deferri folebant, fuit Aedilitas, Sacerdotium, Flaminium, et Duumviratus, et fimiles. De Aedilitate Tertullianus in Apologetico cap. 46. et Gefta purgationis Caeciliani et Felicis: hi a Graecis *ἀστυνόμοι* dicebantur, ut apud Arrianum in lib. 3. Differt. cap. 1. *τοιοῦτόν σε θῶμεν πολίτην Κορινθίων, κἂν οὕτω τύχοι ἀστυνόμον, ἢ ἐφήβαρχον, ἢ στρατηγὸν*, etc. De Sacerdotio autem ac Flaminio paffim loquuntur Impp. in Cod. Theod. tit. de Decurionibus, nominatim in lege 21. ubi Sacerdotii honos a Flaminii honore diftinguitur, perinde ac apud Sidonium in lib. 5. Epift. 7. et recte. Nam Sacerdotes provinciarum funt; municipiorum Flamines. Tertullianus de Idololatria: *Et coronae aureae Sacerdotum provincialium.* Et paffim in titulo Codicis Th. de Decurionibus, Sacerdotes provinciae dicuntur. Pacatus in Panegyrico c. 37. *Reverendos municipali purpura Flamines; infignes apicibus Sacerdotes.* Ac Sacerdotium quidem *ἀρχιερωσύνη* Graece dicebatur lege 112. eodem; Flaminium autem *ἱερωσύνη*. Et Sacerdos quidem in civitate metropolitana fedebat; ut Sacerdos Iovis Opt. Max. Carthagine, ficut eft in Geftis purgationis Felicis Epifcopi: et Sacerdos provinciae Tripoleos Lepti, tefte hic Marcellino. At Flamines in municipiis erant, ut dixi. *Denique Sacerdotes ius habebant in reliquos Flamines totius provinciae, eosque eligere folebant: ut docet Eunapius in Maximo, ubi de Chryfanthio loquitur. Adimendi quoque eis Flaminii habebant poteftatem: ficuti indicat Iulianus Aug. in Epiftola ad Arfacium Sacerdotem Galatiae, quam refert Sozomenus in lib. v. capite xvi.* Ceterum Sacerdotalis hic, et in Codice, is eft qui Sacerdotio functus eft: quemadmodum Duumviralis, qui Duumviratum geffit, in lege 1. Digeftis de albo fcribendo, et in Apuleii Apologia, et in Cod. Theod. paffim: fic Praefidalis, Proconfularis et fimilia. VALES.

Rufticianus Sacerdotalis.] Sacerdotalium munus, uti et Curialium, quorum velut portio quaedam erat, onerofum valde fuit, quemadmodum ex plurimis retro Imperatorum Conftitutionibus patet. Infcriptio vetus: D. M. TI. CL. HONORATIANI CASTRENSIS MORINI SACERDOTALIS. Et bene in Actis martyrii Tharacii, Probi et Andronici: *Numerius Maximus Proconful Ciliciae advocans Terentianum Sacerdotalem Ciliciae, iuffit ei fequenti die munera edenda curare.* Et poft alia: *Maximus Proconful indignans vocat ad fe Terentianum Sacerdotalem Ciliciae, iubetque edi gladiatorium munus.* *Qui locus praeclare lucem dat Tertulliano

de Spectac. cap. XI. *Quid ergo mirum, si apparatus agonum idololatria conspurcat de coronis profanis, de Sacerdotalibus Praesidibus, de collegiariis ministris, de ipso postremo boum sanguine.* Iam enim cur Sacerdotales Praesides ludis adhibiti, ex Actis scimus. Eoque alius Tertull. locus pertinet ex eodem lib. de Spectacul. cap. ultimo in fine.* Vide Cod. Theodos. L. 22. de Tironibus. LL. 46. 75. 145. 148. 166. 174. 176. de Decurionibus L. 2. Quemadmodum mun. civil. LL. 52. 54. de Haeretic. L. 20. de pagan. sacrif. L. 1. de Spectacul. LINDENBR.

11. *Ruricio Praesidi*] XXVII, 9. W.

12. *Fide congrua*] accurate et sine partium studio. W.

17. *Praestructus*] antea monitus (a Remigio). *Numerorum principiis* ducibus militum. *Tamquam potenti et Palatii Summatibus proximo* supra Tribuno et Notario. *Praestarent* concederent. W.

19. *Missus ut Notarius incorruptus donativum,* etc.] Notarii fere ab Imperatoribus eligebantur, qui donativum militibus erogandum perferrent. Sic Marcellinus Comes in Chronico, Patricio et Hypatio Coss. *Anastasius,* ait, *Imperator donativum Illyricianis militibus per Paulum Tribunum Notariorum erogandum misit.* VALES.

20. *Flagitiorum arbitra conscientia.*] Id est flagitiorum conscientia velut arbitra Palladium cum Romano conciliavit. Sic Tacitus in lib. 6. c. 4. dixit: *Cur mutua accusatione intentata nunc sileant? metum prorsus et noxam conscientiae pro foedere haberi.* Idem in lib. 4. Annalium: *Iidemque sermones, tamquam vetita miscuissent, speciem artae amicitiae fecere:* et in eamdem sententiam apposite Iuvenalis in Satyra 3. v. 50.

Quis nunc diligitur nisi conscius, et cui fervens
Aestuat occultis animus semperque tacendis?

Et paullo post:

Carus erit Verri, qui Verrem tempore quo vult
Accusare potest.

*Quibus adde Chrysostomum Homilia 59. in Matthaeum sub finem, ubi de malis rectoribus loquitur: τοὺς συνειδότας αὐτοῖς ἅπαντας τρέμοντες: et in Homilia 21. in Epistolam Pauli ad Romanos pag. 301. Augustinus in Psalmum 36. Homilia 2. *Duo,* inquit, *iniusti vix se patiuntur: et quando sibi videntur diligere, conscientiam sibi debent, non amicitiam.** VALES.

Merita] caussas vel veras vel fictas. W.

21. *Domesticum suum illuc volucriter misit.*] Ita Ms. ut *lib. 20. cap. 4. *Occupavere volucriter regiam.** Lib. XXI. cap. 9. *Volucriter ad destinata festinans.* Lib. XXIX. cap. 1. *Maligna insectatione volucriter perurgebat.* LINDENBR.

Domesticum suum] v. supra ad XV, 6. init. et Ind. II. W.

22. *Ruricium Praesidem, ut mendacem.*] Ruricius Praeses erat Tripoleos seu Tripolitanae provinciae. Is super vastatione provinciae, et incursu barbarorum relationem ad Principem miserat cum decretis et desideriis Concilii Tripolitanorum. VALES.

Immodica] liberius dicta. W.

23. *Sitifim* (Setif) *Uticam* (Satkor). W.

Vicarii Crescentis.] Crescens Vicarius Africae fuit, Gratiano II. et Probo Coss. ut discimus ex lege 17. Cod. Theod. de annona et tributis; qui fuit annus Natalis Dominici 371. Hoc itaque vel sequenti anno gestum id est, quod memorat Marcellinus. VALES. Cf. omnino *Tillemont* T. v. P. 1. p. 42. ss. qui, quibus annis haec Romani scelera tribuenda sint, exposuit. W.

Addicti] absolute; subintell. supplicio, quod aliis locis, v. c. 15, 3. additum. W.

Constanter saluti suae (pro salute) *propugnans* cf. 18. 8. *Necessaria ad expeditionales usus* camelos cet. W.

24. *Sollicitatis custodibus*] vel corruptis vel deceptis. *Fatali lege* morte sua, naturali. W.

25. Sic ab hostibus aeque ac Romanis vexata Tripolis, sed *ipsa Iustitia non indefensam* eam reliquit, et execrationes iniuste necatorum habuere eventum. — *Sacramento solutus* exauctoratus, paullo post *proiecticius*, ergo cum ignominia dimissus. W.

26. *Cum Theodosius venisset in Africam* 29, 5. *Praescripti* antea memorati *Romani rem mobilem scrutaretur*, tabularia inprimis, chartas. (Ernesti exponit: *omnia praescripta*, *eorumque quasi tabularium*. vereor ut recte; saltem tum verba *ut iussum est*, abundant vel pro glossemate sunt habenda.) W.

Apud aures sacras.] Aures sacras, et divinas aures Principibus tribuebant illo tempore: et ita loquitur, ut ceteros mittam, Symmachus in lib. x. Epist. 34. Eumenius in Orat. de scholis, et Imp. in lege 9. Cod. Theod. de legatis. VALES.

27. *Quas criminum coxerit moles.*] Ernest. hac quaesita metaphora respici putat ad diuturnitatem, qua fiunt maturae fruges et infinitae res aliae, ut etiam homines *cocti* dicantur, qui sunt aevo maturi. At vero simplicius videtur *coxerit* explicare *miscuerit*. W.

In statione.] Id est in mansione quadam militari, aut in mutatione. Stationem enim sic a Marcellino sumi solere supra notavi: sed si hic ita sumitur statio, cur stationis seu opidi nomen praetermisit Marcellinus? VALES.

Festo die Christ. ritus in Ecclesia pernoctabant.] Mos erat veterum Christianorum, ut quo die Synaxis erat futura, de nocte in Ecclesiam convenirent, et orationi vacarent. Athanasius in Apologia ad Constantium: *καὶ ἡμεῖς μὲν ηὐχόμεθα συνήθως, ἐπειδὴ παννυχὶς ἦν ἐσομένης συνάξεως.* Et multo post: *νὺξ ἦν, καὶ τοῦ λαοῦ τινὲς ἐπαννύχιζον προσδοκωμένης συνάξεως.* VALES.

Festo die Christiani ritus in Ecclesia pernoctabant.] *Pervigilia baptizandorum apud Tertull. de Baptismo cap. 20. De Pernoctatione in Ecclesiis Athanasius in Apologetico pag. 538.* Antiquissimum atque praecipuum Christianorum pervigilium fuit, quod in Paschali festo celebrabant, ipsorum Apostolorum scitu institutum, ut autumant, qui Clementis Rom. fidem non furcillant. Sic enim ille Constitut. Apostol. lib. v. cap. 20. *Ἀπὸ ἑσπέρας πέμπτης μέχρις ἀλεκτροφωνίας ἀγρυπνοῦντες, καὶ ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐν ἐκκλησίᾳ συναθροιζόμενοι γρηγορεῖτε προσευχόμενοι, καὶ δεόμενοι τοῦ θεοῦ ἐν τῇ διανυκτερεύσει ὑμῶν ἀναγινώσκοντες τὸν νόμον, τοὺς προφήτας, τοὺς ψαλμοὺς, μέχρις ἀλεκτρυόνων κραυγῆς.* Verusne an suppositicius hic Clemens, non disputo: certum equidem pri-

mogeniorum Chriſtianorum hunc morem fuiſſe. Et Gregor. Nyſſ. his plane ſimilia ſcribit *εἰς τὸ ἅγιον πάσχα: Τὸ μὲν γὰρ ὁρώμενον τοῖς ὀφθαλμοῖς, φῶς ἦν τῇ τοῦ πυρὸς νεφέλῃ διὰ τῶν λαμπάδων ἡμῖν ἐν τῇ νυκτὶ δᾳδουχούμενον· ὁ δὲ παννύχιος ταῖς ἀκοαῖς προσηχῶν λόγος, ἐν ψαλμοῖς, καὶ ὕμνοις, καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς.** Maximus Epiſc. Taurinenſ. Homilia 1. in nativitate Pentecoſtes: — *Sicut modo fecimus*, (in ſollemnitate Paſchali) *ieiunavimus ſabbatho, vigilias celebravimus, orationibus pernoctantes instituimus.* *Vid. Lactant. lib. 7. cap. 19. Acceſſere poſtea aliorum quoque ſollemnium vigiliae, quas magno cum caſtu religioſiores peragebant, donec a vero cultu ad ſuperſtitionem ſanctitas paullatim prolapſa eſt: ſolumque nunc id nocte, qua Dominus noſter Chriſtus natus, ex decreto Teleſphori PP. et quibusdam in locis in honorem Iohannis Baptiſtae, pervigilium in Romana Eccleſia frequentatur.* Auſonius in Orat. Paſchali:

Ut longum celebris devotio continuetur,
Ad temet properant vigilatu convenientes.
Nox lucem referet funalibus auteferendam,
Nox lumen pariens credentibus indubitatum,
Nox flammis operum mediatrix ſidereorum.

Ado Viennenſ. pag. 162. *Deſperatione depoſita reditur ad Eccleſiam, in eaque vigiliarum nocte ſancti Paſchae concepit animo Rogationes.* Euſeb. Hiſtor. Eccleſ. lib. 2. cap. 17. interprete Rufino: *Vigilias, ſicut apud nos ſollemnitas celebratur, cum in ieiuniis pernoctare, et lectionibus ſanctis auditum praebere conſuevimus.* Alcimus Avitus Epiſc. Viennenſ. de prima feſti Rogationum inſtitutione pag. 339. *Tracta ſunt haec inter timores publicos et rumores privatos usque ad imminentem vigiliarum ſollemnium noctem, qua celebrari feſtum Dominicae Reſurrectionis annua conſuetudo poſcebat.* Tertull. lib. 2. cap. 4. ad Uxorem: *Quis* (gentilium uxorem ſuam Chriſtianam) *nocturnis convocationibus, ſi ita oportuerit, a latere ſuo eximi libenter feret? Quis denique ſollemnibus Paſchae abnoctantem ſecurus ſuſtinebit?* Vide quae ad hunc locum Pamelius.* LINDENBR.

In eccleſia] templo. Sic XXII, 11. et alibi. — *Innodato gutture laquei nexibus interiit* gulam ſibi ipſe fregit. W.

28. *Linguas ut prodigas*] procaces, iuſto liberiores. W.

Ad Heſperium Proconſulem.] Heſperius Proconſul Africae fuit, Valente V. et Valentiniano Iuniore Coſſ. ut ſcriptum eſt in lege 3. Cod. Theod. de Scenicis, qui annus fuit Natalis Dominici 376. Idem poſtea Praefectus Praetorio Galliarum fuit, una cum patre ſuo Auſonio, Conſulatu Auſonii ipſius et Olybrii, ut eſt in Codice Theodoſiano. Quod confirmat etiam Auſonius in Gratiarum actione ad Gratianum, quam dixit tum, cum e Conſulatu decederet (p. 576. edit. Floridi): *Ad Praefecturae collegium filius cum patre coniunctus.* Et paullo poſt: *Et tui tantum Praefectura beneficii, quae et ipſa non vult vice ſimplici gratulari, liberalius diviſa quam iuncta, cum teneamus ambo integrum, neuter deſideret ſeparatum.* Itaque tunc primum videntur duo ſimul fuiſſe Praefecti Praet. per Gallias. Ad hunc Heſperium exſtant Epiſtolae Symmachi in lib. 1. VALES.

Et Flavianum Vicarium.] Flavianus Vicarius Africae memoratur in lege 2. Cod. Theod. ne ſanctum Baptiſma iteretur, Gra-

tiano IV. et Merobaude Coss. anno Christi 377. Idem postea Praefectus Praetorio Illyrici et Italiae Antonio et Syagrio Coss. lege 13. Cod. Theod. de poenis, anno Dom. 382. et iterum anno 391. Consulatu Tatiani et Symmachi Praefecturam administravit, ut praeter leges in Cod. Theod. de Apostatis, docet Symmachus in lib. 2. Epist. 61. Anno item sequenti cum Eugenius tyrannidem arripuisset, auctoritate sua Flavianus adhuc Praefectus Praet. eum impulit, ut se ad bellum pararet, *extis victoriam ei portendi* affirmans, ut scribit *Rufinus in libro xi. cap. 33.* et ex eo Sozomenus in lib. vii. cap. 22. Denique Consul fuit teste Symmacho in lib. 2. Epist. 82. et 85. ab Eugenio, ut opinor, factus: quo fit, ut nomen eius in Fastis non compareat. Huic Romae statua posita est cum hac Inscriptione: VIRIO NICOMACHO FLAVIANO. V. C. QUAEST. PRAET. PONTIF. MAIORI CONSULARI SICILIAE VICARIO AFRICAE. QUAEST. INTRA PALATIUM. PRAEF. PRAET. ITERUM COS. ORD. HISTORICO DISERTISSIMO Q. FAB. MEMMIUS SYMMACHUS V. C. PROSOCERO OPTIMO. *Eiusdem Flaviani Praef. Praet. meminit Paulinus in Vita Ambrosii.* VALES.

Auctoritate nixa iustissima.] Auctoritas hic pro imperiali praecepto ponitur, ut apud Symmachum, Sulpicium Severum, Ambrosium Epist. 29. et alios. Interdum etiam pro iudicum decretis et iussionibus sumitur, ut in Edicto Theodorici, et in veteri Inscriptione: *Ex auctoritate L. Turci. Aproniani. V. C. Praef. Urbis, etc.* MSS. tamen codices hoc in loco scriptum habent, *auctoritate mixta iustissima.* Sic enim in Regio et Valentino exemplari [et Colbert.] perscriptum reperi: quibus Augustana ac Basiliensis Editio suffragantur. VALES.

Caecilio] supra nominato Romani consiliario. W.

29. *Cothurni terribilis fabulae* tragoediae *hoc quoque post depositum aulaeum* (cf. ad 26, 6. notata) *accessit,* quasi *exodium* (Nachspiel). W.

Merobaudis, Magistri fortasse tum Officiorum, favore susceptus est, denuoque, ut provinciales aliqui evocarentur, impetraverat. W.

30. *Obsimulatis documentis probabilib.*] Hic locus mihi quidem corruptus videtur. Si enim haec documenta probabilia erant, quomodo simulata dicuntur? nisi forte *obsimulata* idem valet atque *opposita:* quod certe aut omnino dicendum est, aut emendandum hoc modo: *Frustraque se tractos ob simultates documentis probabilibus ostendissent.* VALES.

Laqueo vitam elisit] mire dictum pro suspendit sese. *Loco congruo* v. infra 30, 2. W.

AMMIANI MARCELLINI

LIB. XXIX. C. I.

2. *Traianus Comes*] Armeniae. v. Ind. r. W.

3. *Vagabanta*] locum Mesopotamiae. W.

4. *Utrimquesecus*] ex utraque parte. cf. 21, 12. — *Ad sedes* domum. W.

Antiochiam Imp. Rom. ingressus.] Valens Imperator Antiochiam ingressus est, Gratiano II. et Probo Coss. ut colligo ex lege 74. et 76. Cod. Theod. de Decurionibus. Quod etiam testimonio Libanii confirmari potest: qui in Vita sua se quinquagenarium fuisse Ioviano adhuc imperante testatus pag. 46. postea pag. 48. annum aetatis octavum et quinquagesimum egisse se dicit, tunc cum Valens Aug. Antiochiam venit. Cum igitur ab exitu Ioviani ad Consulatum Gratiani II. anni sint octo, relinquitur Valentem eo quem dixi anno Antiochiam introisse. Adde Socratem in lib. 4. cap. 13. VALES.

Ut aperiet series delata (Reines. mavult *dilatata) gestorum.* cf. omnino Zos. 4, 15. W.

5. *Inquies*] cf. 19, 5. — *Palatinos* h. l. qui sub Comite largitionum reditus exigebant. v. Ind. 11. *Exigi iussos*, qui iussu Imperatoris de aerario intercepta restituere debebant. W.

Comiti Fortunatiano.] Comitem rerum Privatarum intellige, sub cuius iurisdictione erant Palatini, qui rei Privatae titulos exigebant. Fortunatianus enim Comes rei Privatae dicitur Valentiniano Nobil. puero, et Victore Coss. in Codice Theod. de metallis, et titulo de aquae ductu: quam dignitatem etiam insequenti gessit anno, ut docet subscriptio legis 2. Cod. Theod. de tironibus. De eodem Zosimus in lib. 4. c. 14. ubi hanc historiam narrat: *Φορτουνατιανὸς τῇ τῶν βασιλικῶν ἐφεστὼς ταμιείων φροντίδι, γοητείας γραφὴν φεύγοντα κρίνων ὑπέβαλεν αἰκισμοῖς.* *Fuit porro inter praecipuos amicos Libanii, eumque Libanius virum doctissimum fuisse testatur, et tam prosa quam versu disertissimum: ut docet Epistola 262. libri 4. et 25. libri 5.* VALES. Reines. „*Φορτουνατιανὸς τῇ τῶν βασιλείων ἐφεστὼς ταμιείων φροντίδι.* Zos. 4, 14. Ad Fortunatianum est l. 2. Cod. Theod. de tironibus Impp. Valent. et Val. data prid. Kal. Febr. Marcianopoli Coss. Augustis ipsis, h. e. A. 365. it. ad Fortunatianum Com. rei privatae l. 5. de metallis et metallariis Antiochiae prid. Kal. Mart. A. 369.“ W.

Quia nimia asperitate.] In codice Regio [et Colbert.] scribitur, *qui animi asperitate;* quam scripturam in Augustana etiam Editione reperi. VALES.

Pro potestatis auctoritate, quam *regebat.* Wopkens in Act. Soc. Traiect. T. II. p. 117. mavult *gerebat;* tum vero plura Ammiani loca essent corrigenda. W.

Heliodorum fatorum per genituras interpretem.] Eumdem infra Mathematicum appellat. Hi etiam Genethliaci dicebantur, ut in lib. 14. cap. 1. Agellii legitur; Graecis γενεθλιαλόγοι, et γενεσιαλόγοι. Sic enim Artemidorus in lib. 2. cap. 74. περὶ δὲ μαθηματικῶν τῶν γενεσιαλόγων: et Origenes contra Celsum, ni fallor. Unde in capite 60. Concilii in Trullo pro τὴν τύχην καὶ εἱμαρμένην καὶ γενεαλογίαν; scribendum videtur γενεσιαλογίαν. Cicero, Vitruvius, et plerique antiquiorum Chaldaeos vocabant, eo quod haec praedictionum ratio a Chaldaeis primum inventa sit. Quamquam alii Aegyptios auctores faciunt, ut Arnobius in lib. 2. *Quando siderum motus, aut ratio coepta est Genethliaca sciri? non post Theutatem Aegyptium, etc.* cui opinioni favere videtur Marcellinus noster in fine lib. 22. quum ait de Aegyptiis: *Super his scientiam callent quae fatorum vias ostendit.* De iisdem Genethliacis sentit etiam in lib. 30. cap. IV. *Hi velut fata natalicia praemonstrantes, etc.* Contra huius scientiae vanitatem disputat Favorinus apud Agellium in lib. 14. et Cicero in 2. de Divin. c. 47. cuius haec verba sunt inprimis notanda: *Quam multa ego Pompeio, quam multa Crasso, quam multa huic ipsi Caesari a Chaldaeis dicta memini, neminem eorum nisi domi, nisi cum claritate esse moriturum? ut mihi permirum videatur, quemquam exstare qui etiamnum credat iis, quorum praedicta videat re et eventis refelli.* VALES.

Praetor. iudicio tradidit Praefecturae.] Modesti scilicet Praefecti Praetorio. Nam ut scribit Zosimus in lib. 4. c. 14. cum Palatini illi, veneficii accusati, a Fortunatiano tormentis subditi, multos conscios nominassent: res cognitioni Modesti praef. mandata est, eo quod personae exhibendae erant, iurisdictioni Comitis Privatarum haudquaquam obnoxiae. VALES.

6. *Rudentem explicuit immensum* (qua eadem translatione usus Cicero de Divin. 1, 56.) longam narrationem incepit. W.

Fidustium Praesidialem.] Id est Praesidatu functum, ut ad lib. 22. c. 14. notavi. Huius autem Fidustii meminit Libanius in vita sua p. 56. εὗρον ἕτερον λόχον, Φιδούστιόν τε καὶ οὓς ἐκεῖνος ἐπηνέστησε τῷ σκήπτρῳ, etc. Irenaeum quoque et Pergamium eius factionis conscios ibidem Libanius commemorat: quos cum interrogasset Valens num et Libanius particeps foret, illi ignarum et insontem esse Libanium confessi sunt, tametsi Pergamius Libanio esset infensus. *De hoc eodem Pergamio loquitur in Epistola 101. ad Aristophanem Corinthium in libro 4. Epist.* VALES.

Detestandis praesagiis (vaticinandi praesagium 21, 1.) W.

7. *Absolute*] clare, aperte, sine tergiversatione. — *Motas sortes.* Movere vox solemnis de rebus sacris, oraculis, sortibus adhibita. Gronov. Obss. p. 99. W.

8. *Cunctantibus*] audiendi cupidis. *Theodorus, secundum inter Notarios adeptus iam gradum.* τοῖς βασιλικοῖς ὑπογραφεῦσιν δευτερεύων...

Anti-

Antiquitus claro genere in Galliis natus.] Elogium Theodori habes etiam apud Chryſoſtomum in Epiſtola ad iuniorem viduam. Sed eum in Sicilia natum eſſe Chryſoſtomus affirmat his verbis, quae quoniam adhuc a nemine obſervata ſunt, hic praeteriri non debent. *Θεόδωρον ἴσως ἀκούεις τὸν ἀπὸ σικελίας· καὶ γὰρ τῶν σφόδρα ἐπισήμων ἐτύγχανεν ὤν. οὗτος καὶ κάλλει καὶ μεγέθει σώματος καὶ παῤῥησίᾳ τῇ πρὸς τὸν βασιλέα πάντων κρατῶν, καὶ δυνάμενος ὅσα τῶν ἔνδον στρεφομένων οὐδεὶς, οὐκ ἤνεγκε τὴν εὐπραγίαν πράως ἐκείνην· ἀλλ' ἐπιβουλεύσας βασιλεῖ καὶ ἁλοὺς, αὐτὸς μὲν ἀπετμήθη, ἡ δὲ τούτου γυνὴ πάντων ἄφνω γυμνωθεῖσα τῶν αὐτῆς, καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐκπεσοῦσα, ταῖς ταμειακαῖς ἐρίθοις ἐγκατελέγετο. Theodorum forte audiſti illum e Sicilia oriundum: fuit enim vir in primis illuſtris. Hic cum et formae dignitate, et proceritate corporis, et erga Principem ipſum libertate omnes ſuperaret, tantumque poſſet quantum in palatio nemo, felicitatem ſuam moderate non tulit: ſed inſidias Principi ſtruens cum deprehenſus eſſet, ipſe quidem poenas capite dedit: uxor autem ipſius ſubito bonis omnibus et ipſa quoque libertate ſpoliata, inter cellarias ancillas relata eſt.* Igitur Theodorus natus quidem erat in Sicilia: ſed eius origo erat ex Gallia teſte Marcellino. Et ſic conciliandus eſt cum Marcellino Chryſoſtomus. Eadem ratione originem a patria ſeparari videas paſſim in Hiſtoria Auguſtorum. Nec aliter conciliare ſoleo Aurelium Victorem cum Victoris Epitome: ex quibus alter (de Caeſ. c. 12.) Nervam Cretenſem vocat, altera c. 12. Narnienſem. Nulla enim eſt disſenſio, ſi intelligamus Nervam Narniae quidem genitum, origine autem Cretenſem fuiſſe. VALES. Simile exemplum iam ſupra adfuit xv, 3, 4. W.

Semper officio, locoque quem ret. ſuperior videbatur] Eodem plane modo Valentinianum laudat Socrates in principio libri 4. *ἦν δὲ καὶ μεγαλόψυχος ὁ ἀνὴρ, καὶ ἀεὶ τῆς παρούσης τύχης μείζων ἐφαίνετο:* *et Gregorius Naz. de Caeſario fratre loquens in Orat. 10. pag. 166.* VALES.

9. *Per Euſerium.*] Scribendum puto *Eucaerium*, quod nomen originem Graecam habet *εὐκαίριος*: ſic *Eucaerus* quidam Alexandrinus memoratur a Tacito in lib. 14. c. 60. VALES. Reineſius legendum ſuſpicabatur *Euſemum, εὔσημον, διάσημον*, provocans ad Inſcript. 4. p. 1037. W.

10. *Geſtorum volumine*] actis criminalibus ad Imperatorem miſſis. W.

Praefecti Praet. tunc Modeſti.] Is Auxonio Praefecto Praet. ſucceſſerat ex anno Dom. 371. Gratiano II. et Probo Coſſ. Nam Auxonius ſub initium huius anni, aut ſub alterius exitum deceſſerat, ut docet lex 2. Cod. Theod. de patrociniis vicorum. Zoſimus in lib. 4. c. 11. *τελευτήσαντος δὲ τοῦ τῆς αὐλῆς ἐπάρχου* (Auxonium intelligit) *Μοδέστῳ ταύτην παραδίδωσι τὴν ἀρχήν.* Ex his patet graviter halucinatum eſſe Scaligerum, qui in lib. 2. Auſon. Lectionum cap. 17. affirmat Auxonium in Codice Th. vitioſe perſcribi, et Auſonium emendandum eſſe. Atqui Auxonius is de quo dixi, anno Dom. circiter 371. abiit e vita: Auſonius autem diu poſt hunc annum et Conſul et Praefectus fuit. Adde quod Auxonius Praef. Praet. Orientis fuit ſub Valente, cum Auſonius Praefectus fuerit Praet. per Gallias ſub Gratiano. Ceterum Modeſtus huic iudicio quod narrat Marcellinus, a Valente prae-

fectus est: et cum sedulam operam in hac quaestione navasset, Consulatum insequenti anno praemii loco accepit. *Hunc porro Modestum intelligit Gregorius Nazianzenus in Oratione funebri de laudibus Basilii Magni, ut testatur etiam Theodorus: quem quidem Arianum fuisse, utpote ab Arianis baptizatum, Gregorius refert, et variis blanditiarum artibus Valentem sibi conciliando, Praefecturam Praetorianam diutius retinuisse. Idque de ipso Marcellinus noster commemorat cum heic, tum in libro 30. VALES.

11. *Obumbratis blanditiarum concinnitatibus cavillando* obscuris tornatisque quasi verborum formulis, iisdem tamen ironicis reapse et delusoriis *Valentem subrusticum* insipidum *sibi commulcebat* conciliare studebat. — *Vanitiem* 21, 1. — *Sidera quoque exhiberi* sisti, coelo evocari, ut iussis eius parerent. W.

12. *Theodorus a Constantinopoli — rapi iubetur*] Antiochiam nempe adducendus, ubi tum versabatur Valens. *Ex praeiudiciis* antea habitis consultationibus. W.

13. *Carceres distenti*] plures in urbe. — *Catervas constipatione vaporata confertas* ita confertas, ut prae vapore ducere spiritum vix possent, paene suffocarentur. W.

14. *Aliquando tamen*] i. e. aliquando tandem. Sic cod. Colbert. monente Hadr. Vales. in Praef. p. LVIII. *Praemortuus* ante mortem quasi mortuus et *atratus* squalidus. — *Territorii* agri Antiocheni. — *Indagines* inquisitiones. W.

15. *Salutem tunc in extrema demersam*] vitam in summum periculum adductam — *discriminibus in Thracia* v. 31, 13. W.

16. *Vitae terminis* cet. *frenantibus* cum a Parcis praestitutus terminus conatus omnes irritos faceret. W.

17. *Ut sub Principibus Commodo et Severo nonnumquam accidebat*] Vide Herodian. lib. I. et III. Xiphilinum ex Dione Lib. LXXII. c. 4. Lamprid. in Commod. c. 4. *Tertullian. Apologet. cap. 35.* LINDENBR.

In amphitheatrali cavea] angusto aditu, qui ad amphitheatrum ducebat. W.

A Quintiano Senatore.] Sic eum Herodianus 1, 8. nominat, quem ubique sequitur Marcellinus noster, ut recte Casaubonus notavit ad Scriptt. Hist. Aug. T. I. p. 482. At Xiphilinus in Commodo Lib. LXXII. c. 4. et Lampridius c. 4. Claudium Pompeianum vocant, itidemque Zonaras: sed non dubito, quin corrupti sint in hac parte Dionis codices, et Lampridium, et Zonaram, et Xiphilinum in errorem induxerint. Etenim Pompeianus Commodi manus evasisse dicitur ab ipso Dione in lib. 72. et Pertinaci quoque superstes fuisse in lib. 73. c. 3. et apud Capitolinum in Pertinace c. 2. vita quoque et moribus sanctissimus, planeque Commodi dissimilis fuisse proditur ab iisdem. Itaque certum habeo, apud Xiphilinum pro his verbis, Κλαύδιος πομπηϊανὸς ἐπεβούλευσε, scribendum fuisse, Κουαδρᾶτος ἐπεβούλευσε, quod ex sequentibus liquido confirmatur. Subiicit enim Xiphilinus eum cum Lucilla stupri consuetudinem habuisse, eique Lucillae filiam desponsam: eumdem ob lasciviam Commodo carum fuisse, quocum ludere et vagari solebat. Quae omnia in Pompeiani quidem gravitatem non cadunt: Quadrato vero optime conveniunt, ut docet Herodianus in lib. I. VALES. Reimarus ad Dionis 72, 4.

ita litem componit, ut dicat, more Romanis consueto duo nomina ei fuisse Quintiani Pompeiani, tresque omnino illius aetatis Pompeianos probe discernendos esse. cf. Tillemontium T. 2. p. 770. et 1070. W.

Alter (Septimius Severus) *a Saturnino consilio Plautiani Praefecti in cubiculo* paene *confoderetur.* Et hic dissentit noster a Dione 76, 2. qui Saturninum a Plautiano quidem ait subornatum, sed rem omnem ad Imperatorem detulisse. cf. Tillemont. T. III. p. 108. W..

18. *Nocentes innocentesque maligna infect.*] Idem scribit Libanius in vita sua, pag. 56. (Reisk. I. p. 113.) *καὶ ἐχώρει μὲν διὰ τῶν ἠδικηκότων ὁ βασιλεὺς τὴν ἀρχήν· προσετίθετο δέ τις καὶ τῶν οὐδὲν τοιοῦτον ἐπισταμένων. μάντις δὲ ἅπας ἐχθρὸς καὶ ὅτῳ τε ἐδέησε τῆς τέχνης διδάσκεσθαι περὶ τῶν ἰδίων. Et Imperator principio quidem nocentes supplicio afficiebat: postea vero quidam involuti sunt, qui nihil tale norant omnesque vates, et qui vatum opera in privatis suis negotiis usi fuerant, hostes publici habebantur.* Quibus consentanea scribit Sozomenus in lib. 6. cap. 35. VALES.

19. *Novos hiatus*] fontes ad avaritiam explendam. — *Institutum* ingenium hominis. W.

Mortem in acie linguae portantis.] Aut addendum aut tacite subaudiendum est hoc modo, *mortem et vitam in acie linguae port.* Alioquin quomodo intelligas quae sequuntur, *ad partem pessimam depravantes?* ad mortem scilicet. Haec autem explicatio confirmatur ex libro 18. cap. 3. ubi Aristoteles Callisthenem crebro monuisse dicitur, ut quam rarissime et iucundissime loqueretur apud hominem *vitae potestatem et necis in acie linguae portantem*. VALES. Vix opiner iustam aut comparationem aut ex ea argumentationem esse. Nunc enim non vitam quoque, sed unam mortem ab Valente in acie linguae portatam dicit, respiciens ad solam et praecipuam Principis eius saevitiam et voces condemnando adsuetas. Quae ut pronuntiarentur, quum ab animi propensione deberent proficisci, ab adulatoribus indoles (sic vocat *institutum*) et mos fere in naturam mutatus *in pessimam*, hoc est condemnando et occidendo indulgentem *partem*, non meliorem et lenem corrumpebatur. GRON.

20. *Expositus accessu* (Dat.) et *reclusus*, aures eius patebant semper. W.

Opertis susurris] clandestinis delationibus. W.

21. *Clementiae specie*] condonatae nempe vitae. *Quorum in aerario bona coacta* (sic Hadr. Vales. cuius Praefationem vide p. LIX. in honorem Cod. Colbert. antiquiores *in aerariUM*, quod facilius.) aerario adiudicata. W.

Et ipse ad quaestus proprios redigebat.] Foedam Valentis avaritiam hic et passim omnibus paginis insectatur: qui damnatorum bona non solum fisco vindicabat, sed etiam in proprios usus vertebat: cum modestiores Principes aut proximis ea relinquere solerent, aut petitoribus concedere, aut in aerarium publicum ad usus publicos referre. Sic Hadrianus teste Spartiano c. 7. extr. *damnatorum bona in fiscum privatum redigi vetuit, omni summa in aerarium publicum Pop. Rom. recepta.* Et Severus bona Albinianorum proscripsit, atque in aerarium publicum retulit, ut

ait Capitolinus in Albino c. 12. Vide titulum in Codice Th. de bonis proſcriptorum. VALES.

Suadet Theognis poëta] Cuius locus hic eſt v. 175.

Ἄνδρ' ἀγαθὸν πενίη πάντων δάμνησι μάλιστα
Καὶ γήρως πολιοῦ, Κύρνε, καὶ ἠπιάλου·
Ἣν δὴ χρὴ φεύγοντα καὶ ἐς μεγακήτεα πόντον
Ῥίπτειν, καὶ πετρῶν, Κύρνε, κατ' ἠλιβάτων. LINDENBR.

23. *Expediuntur pondera plumbea*] Imp. Conſtantinus L. 2. C. de exactor. *Plumbatarumque verbera aut pondera, aliaque ab inſolentia iudicum reperta ſupplicia.* LINDENBR.

Pondera plumbea] h. l. non de loris cogitandum, quibus globuli plumbei erant innexi, uti 28, 1. ſed pondera ſunt *compedes plumbei*, in equuleo acuminato ſedentibus appenſi. (Imaginem vide ap. Magium de equuleo p. 46.) W.

Abde] uſitatius obnube caput. W.

24. *Addici*] abſolute pro ſuppliciis affici poſt *cruciabiles poenas* tormenta. — *Penitiſſima*, exactior, accuratior. W.

25. *Introvocatu*] vix alibi reperias. — *Imprecationibus praeſciſſe nefariis* i. q. ſupra: deteſtandis praeſagiis didiciſſe futura. — *In verba periculoſa proiectus* furioris linguae 25, 4. in damnum, perniciem aliorum. — *Ab extremo Atlante*, ab ultimis orbis terrarum finibus. — *Conſarcinante ardua*, cum crimina undique in homines innoxios cumulare videretur. W.

26. *Salia Comes Theſaurorum*] v. Ind. II. W.

27. *Cognitoribus praeſcripta oſtentantibus legum*] ad leges provocantibus. — *Momenta* rationes decidendi. W.

Si admotus quisquam fabricae diffugiſſet.] Per fabricam videtur intelligere murum qui podium ab arena diſtinguebat: de quo vide Lipſium in cap. 12. de Amphitheatro: vel ſane cancelloſos poſtes, quibus admoti beſtiarii ſubita converſione ferarum impetus eludebant, ut refert Caſſiodorus in lib. 5. epiſt. 42. VALES.

28. *Patricius et Hilarius.*] Patricius e Lydia, Hilarius ex Phrygia erat oriundus teſte Zoſimo L. IV. c. 15. Utriusque elogium habes apud Suidam ex Eunapii Hiſtoria, ni fallor: Ἱλάριος ὁ ἐκ Φρυγίας ἐπὶ Ἰοβιανοῦ βασιλέως Ῥωμαίων κατὰ παιδείαν μὲν ἦν ἀνὴρ οὐ γνώριμος· κοινωνεῖν δὲ αὐτῷ θεὸς ἐδόκει τῆς τοῦ μέλλοντος προγνώσεως· ὥστε ἦν μάντις ἄριστος. De Patricio vero haec habet: Πατρίκιος· οὗτος ἤκμασεν ἐπὶ Ἰοβιανοῦ βασιλέως· ἦν δὲ ἐκ Λυδίας· ὃς τῆς ἀπὸ τῶν φαινομένων ἢ παρατρεχόντων σημείων τεκμάρσεως ἀκριβὴς ἦν ἐξεταστής. Sed utrobique ἐπὶ Οὐάλεντος ſcribendum exiſtimo. VALES.

Ordinem replicare] omnia ex ordine exponere. — *Fodicatis* per forcipes *lateribus* in equuleis extenſorum. W.

29. *Conſtruximus, inquit, magnifici iudices*] Vid. Zoſimus lib. IV. c. 13. Socrates lib. IV. cap. 15. Niceph. Calliſt. lib. XI. cap. 45. Georg. Cedren. pag. 257. 'Haec erat τραπεζομαντική, de qua videndus Tertullianus in Apologetici cap. 23.' LINDENBR.

Menſulam] tripodem. Sic enim aliquot verſiculis ante. — *Imprecationibus carminum ſecretorum* formulis magicis. — *Choragiis* variis inſtrumentorum apparatibus adhibitis (Vorrichtungen) — *Ritualiter* rite *conſecratam* ad hunc myſticum uſum dedicatam *morimus* collocavimus, ea uti coepimus. W.

30. *Domus emaculatae odoribus undique*] ſuffumigatae thure. W.

Lance rotunda pure ſuperpoſita.] Sic etiam tripodi Delphico ſuperpoſita lanx erat, quae Graece dicitur *κύκλος* ſeu *ὅλμος*: Pollux in lib. x. c. 23. *τοῦ δελφικοῦ τρίποδος*, inquit, *ἐπίθημα κύκλος καὶ ὅλμος*. De hoc diſco Artemidorus in lib. 5. *ἔδοξέ τις ἐπὶ κύκλῳ τρίποδος διαπλεῖν πέλαγος μέγα*. VALES.

Lance patera *rotunda pure* plane rotunda. — *Elementorum viginti quatuor ſcriptiles formae* literae, quod vocamus, alphabeti. — *Inciſae* ita tamen, ut in ſuperficie paterae prominerent. *Diſtinguebantur ſpatiis examinate dimenſis*, ut litera quaeque pari undique ſpatio ab altera diſtaret, uti in deſcriptione horarum in horologiis noſtris. W.

Spatiis examinatae dimenſis] Magis placet Baſilienſis Editionis ſcriptura, *examinate dimenſis*. VALES.

31. *Linteis indumentis — linteis ſoccis*] Veſtimenta lintea, alba erant omnino perſonarum ſacrarum geſtamina. W.

Torulo capite circumflexo.] In Regio codice, *et Toloſ.* ſuperſcriptum eſt *capiti:* quam ſcripturam equidem vulgatae praetulerim. Eſt autem torulus tum hic, tum in lib. XVI. c. 12. §. 24: faſcia ſeu vitta. VALES.

Verbenas] quae ſunt omnes herbae in locis ſacris procreſcentes, vel frondes arborum Numini alicui conſecratarum, v. c. lauri, olivae, myrti cet. h. l. *lauri*, quod ſuadet ſtatim ſequens Apollo. *felicis arboris*, in qua nihil mali ominis eſſet, ut cypreſſi, taxi cet. W.

Litato placato *conceptis carminibus* ſollemnibus formulis *numine praeſcitionum auctore* Apolline *caerimoniali ſcientia*, rituum omnium peritus, ad eiusmodi actum praeſcriptorum. W.

Superſiſtit cortinulas.] Hunc locum ex fide et auctoritate non modo Regii codicis, ſed etiam Editionis Auguſtanae diſtinxi et emendavi. Id tantum mihi licere volui, quod cum in exemplari Regio *et Toloſ.* ſcriptum eſſet *cortinules* ..... *penſilem*, *etc.* in Editione autem Auguſtana *cortinales* ..... *penſilem*, ſic emendare auſus ſum: *Cortinulis penſilem anulum librans.* Sunt autem cortinulae vela, ut apud D. Ambroſium in Ep. 33. *Suggeſtum eſt mihi cortinas regias eſſe collectas.* In Epiſt. 32. ad Marcellinam ſororem vela Regia pro eodem dixerat. Apparet igitur longe diverſa ſignificatione cortinulas hic ſumi, ac ſupra cortina ſumitur. Nam cortina Delphica in eo loco nil aliud erat quam tripus. At cortinulae nunc ſunt vela, ex quibus anulus magicis carminibus conſecratus dependet. VALES. Quum haec ita videantur perſanata, cur ab Hadriano relinquitur tantum vacui ſpatii, quaſi mancus eſſet locus, qui in libris ſcriptis iure hiat, librariis ſententiam non adſequentibus? Utique nec Henricus nec Lindenbrogius indulſerunt huic vaſtitati. Sed unde has cortinulas hauſit vel Henricus vel Ammianus ex huius arbitrio? idque in tanta vicinitate primitivi *cortinae* longe alia ſignificatione? ſed et hoc detur. Quis vero concipiat *anulum cortinulis* talibus *penſilem?* at nos videmus eiusmodi cortinulas anulo vel magis anulis penſiles. Opiner fuiſſe aliud genus ligamenti flexilis et non ſic ampli, ut ſupponitur latitudo cortinularum, inſtar et in ſpeciem funiculorum, quod ille ſuperſiſtens nunc levando, nunc demittendo, ſa-

ceret recollere anulum. Nec video propius vel integrius, quam si legatur *superſiſtit, corticulis penſilem anulum librans, ſartum etc.* Neque enim poteſt requiri amplius; ideo puncta vitium denotantia abegi. GRON.

Penſilem anulum librans arctum] Hic anulus de genere illorum fuit, quos magicos ſive phyſicos, aut *φαρμακίτας καὶ γεγοητευμένους* vocant: (vid. Kirchmann. de annulis c. 21. W.) quales fuere illi, quos Execeſtus Phocenſium tyrannus habuit, quorum ſtrepitu de rebus ſuis admoneri ſolitus ſuit, quemadmodum ex Ariſtotele ſcribit Clem. Alexandr. Stromat. lib. I. Ἐξήκεστός τε ὁ Φωκέων τύραννος δύο δακτυλίους φορῶν γεγοητευμένους, τῷ ψόφῳ τῷ πρὸς ἀλλήλους διῃσθάνετο τοὺς καιροὺς τῶν πράξεων. ἀπέθανεν δὲ ὅμως δολοφονηθεὶς, καίτοι προσημήναντος τοῦ ψόφου, ὥς φησιν Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Φωκέων πολιτείᾳ. Huius generis fuerunt Iarchae Indorum ſapientiſſimi Principis anuli VII, Apollonio Tyaneo dono dati, apud Philoſtrat. lib. III. Item Eleaſari Iudaei apud Ioſephum, et Gygis apud Herodot. lib. I. c. 8. Platon. de Repub. 2. haud longe a princip. Cicer. Officior. lib. III. c. 9. Plin. lib. XXXIII. cap. I. Mira de hisce annlis narrat Lucianus in Navigio (T. VIII. Bipont. p. 192.): Ἐγὼ δὲ βούλομαι τὸν Ἑρμῆν ἐντυχόντα μοι δοῦναί τινας δακτυλίους τοιούτους τὴν δύναμιν, ἕνα μὲν, ὥστε ἀεὶ ἐῤῥῶσθαι καὶ ὑγιαίνειν τὸ σῶμα, καὶ ἄτρωτον εἶναι, καὶ ἀπαθῆ, ἕτερον δὲ, ὡς μὴ ὁρᾶσθαι τὸν περιθέμενον, οἷος ἦν ὁ τοῦ Γύγου. τὸν δέ τινα, ὡς ἰσχύειν ὑπὲρ ἄνδρας μυρίους, καὶ ὅ, τι ἂν ἄχθος ἅμα μυρίοι κινῆσαι μόλις δύναιντο, τοῦτό με ῥᾳδίως μόνον ἀνατίθεσθαι. ἔτι δὲ καὶ πέτεσθαι, πολὺ ἀπὸ τῆς γῆς ἀρθέντα, καὶ πρὸς τοῦτό μοι εἶναι δακτύλιόν τινα, καὶ μὴν καὶ ἐς ὕπνον κατασπᾶν, ὁπόσους ἂν ἐθέλω. καὶ ἅπασαν θύραν προσιόντι μοι ἀνοίγεσθαι, χαλωμένου τοῦ κλείθρου, καὶ τοῦ μοχλοῦ ἀφαιρουμένου. ταῦτα ἀμφότερα εἰς δακτύλιος δυνάσθω, *et quae ſequuntur.* De his porro anulis, qui geniis malis pellendis ſunt, exſtat locus apud eumdem Lucian. in Philopſeud. et eorum qui morbis averruncandis, crebra mentio apud Alexandrum Trallian. lib. 9. Marcellum Empir. cap. 29. Scholiaſten Ariſtophan. Suidam, Iſidorum. LINDENBR.

Arctum ex carpathio filo.] Editionis Auguſtanae ſcripturam quis non praeferat, *anulum librans ſarctum ex carpathio filo.* Quin etiam pro *carpathio* paene adducor ut credam a Marcellino ſcriptum eſſe *carbaſio*, id eſt lineo. Ceterum de his anulis magicis, quos φυσικοὺς et τετελεσμένους vocat Scholiaſtes Ariſtophanis in Plutum, copioſe agit Lindenbrogius ad hunc locum. Talis fuit anulus ille Perſinae Reginae apud Heliodorum in lib. 4. c. 8. cuius virtute ac praeſidio Chariclea flammas evadit; apud eumdem in lib. 8. Eorum anulorum vis omnis erat in pala quae litteris quibusdam ſacris inſignita, et magicis conſecrationibus initiata erat: gemma quoque ſimiliter conſecrata includi ſolebat, ut apud Heliodorum Pantarba. VALES.

Cortinulis penſilem anulum librans ex Carpathio filo perquam levi.] Totius loci obſcuri haec tamen verba obſcuriſſima, cui lucem afferre fruſtra tentarunt interpretes. Valeſius in eo quidem recte fecit, ut *Carpathio* mutari vellet in *carbaſio*, i. e. linteo, eoque tenuiſſimi fili; quod fere *cortinulas* accipiat de *velis*, ex quibus anulus conſecratus pependerit, id ego vix aſſequor. Faciliorem totius rei notionem animo informare mihi vi-

debar, si cum Iac. Gronovio *cortinulas* sumerem pro *funiculis*. Obstat tamen, quod haec significatio probari non possit, nisi velis legere *chordulis*, nam quod Gronovius deinde suadet *corticulis*, nihili est. — *Sartum.* Hoc ex Augustana adoptavit Valesius, cum Cod. habeant *arctum*. Neutrum placet, nam anulus ipse ex Carpathio filo confectus fuisse non videtur, quod filum potius referendum ad cortinulas. Forsitan librarius turbavit contextum, qui primitus ab Ammiano ita constitutus fuerat: *cortinulis ex Carpathio filo perquam levi pensilem anulum librans sartum* (arctum vel *aptum*, i. e. mensulae aptatum, impositum, affixum). Facilius etiam esset, si *sartum* mutes in *sartis*, ut ad *cortinulis* pertineat. *Retinentibus singulis litteris* cum motus eius sisteretur, haereret anulus *incidens saltuatim*, Saltuatim? ex quo probabile fit, quod etiam Gronovio videtur, anulum non in orbem agitatum, sed sursum trahendo et remittendo motum fuisse. Cf. paullo post *adsiliens anulus perstrinxerat syllabas*. — *Heroos versus* hexametros *ad numeros conclusos* ut machina moveretur, donec versus esset completus.

Totum igitur locum sic satis intelligere mihi videor, si rem ita actam esse suspicer. Adstitit vates in scabello vel alio tali fulcro (nam quod mensulae eum superstetisse ait Ammianus, id proprie sumi non potest, cum *mensula* fuerit eaque laureis *virgulis* contexta) ut brachiis supra mensam elatis machinulam in ea positam regere posset, anulum deinde e funiculis pendentem sublatum remisit, ut in mensulam subsiliret, literaeque huic vel illi adhaereret, e quibus, quo ordine perstrictae sint, observatis nomen, quod quaerebatur, prodiit. Ceterum alii aliter rem narrant. W.

Ex oraculis editi Branchidarum.] Photius in Biblioth. ex Cononis λγ. Lutat. Statii Scholiast. ex Varrone, lib. 3. et lib. 8. LINDENBR.

Ex oraculis editi Branchidarum.] Branchidae locus erat in agro Milesio supra Panormum portum; celebris Apollinis oraculo, quem Iones et Aeoles olim consulere solebant, ut scribit Herodotus in lib. 1. c. 157. Postea is locus Didymi dictus teste Pomponio Mela in lib. 1. c. 17. Branchidae autem dicti sunt a Brancho Apollinis amasio, qui primus oraculi Apollinis Didymaei antistes fuit, ut ait Strabo in lib. 9. p. 421. Almel. Conon in narratione 33. et 44. Evangelum ei successisse prodit. Ac Branchidae quidem proprie sunt successores veteris illius Branchi: eadem ratione qua Iamidae, Telliadae, Clytidae dicti sunt olim familiae vatum in Graecia, de quibus Herodotus et Pausanias scribunt. Postea vero Branchidae nomen loco dedere. VALES. Conon Narrat. 33. secundum a Delphico locum apud veteres obtinuisse Branchidarum oraculum tradit. Conf. etiam Hemsterhus. ad Aristoph. Plutum p. 357. W.

32. *Omni parte expolitus*] perfectus, egregius. W.

Duas perstrinxerat syllabas cum adiectione.] Cum in codice Regio * et in Tolos. * et in Editione August. scriptum repperissem, *perstr. syllabas et cum adiect.* statim conicere coepi sic a Marcellino relictum fuisse: *Et assiliens anulus duas perstrinxerat syllabas* Θεο *cum adiectione litterae postrema* (scilicet δ) *etc.* Cere quin hic locus ita intelligi debeat, dubium non est. Ce-

terum a Marcellini noſtri narratione diſſentiunt Zonaras ac Cedrenus. Neque enim ope anuli conſecrati, ſed per ἀλεκτρυομαντείαν nomen imperaturi poſt Valentem quaeſitum eſſe memorant. Ea autem divinatio erat huiusmodi, ut aiunt: litterae 24. pulveri erant inſcriptae: ſingulis granum tritici vel ordei imponebatur. Tum recitatis quibusdam magicis carminibus gallus gallinaceus dimittebatur: et ii quibus id curae erat, ſollicite attendebant, quibus e litteris grana colligeret. Eae litterae inter ſe iunctae id quod quaeſitum fuerit praedicere credantur. Haec Zonaras et Cedrenus. At Socrates in lib. 4. necromantia uſos eſſe tum maleficos in quaerendo Valentis ſucceſſore narrat. Sed Sozomenus in lib. 6. cap. 35. cum Scriptore noſtro conſentit. VALES.

Duas ſyllabas ΘΕΟ *cum adiectione litterae poſtremae*] ſc. Σ. (paullo aliter Zoſim. 4, 13.) W.

33. *Signate*] aperte. *Ex fide ſortium quas agitabant* agitaſſent, moviſſent, uſitatius conſuluiſſent. Quae *ſuſtinerent* tormenta mortemque inſtantem. *Scrutandi ſublimiora* quae ſcire velle nefas eſt. cf. 19, 12. W.

Flatantes] ſpirantes. Sic dedit Hadr. Valeſ. ex cod. Colbertino. vid. Praeſ. eius p. LIX. Editio Erneſtiana habet *flagitantes* operarum incuria, quod patet e Gloſſario v. Flatare. W.

ΟΥ' ΜΗΝ'.] Scribe οὐ μὰν ἀτίμητον, etc. quemadmodum in Mſ. Flor. et Aug. Editione legitur: et ita apud Homerum occurrit aliquoties. Poteſt etiam legi οὐ μὲν, ut Apollonius Rhodius ponit pro οὐ μὴν, teſte Scholiaſte. *Pro ἀτίμητον in codice Mar. Accurſii legitur νηποινὶ: et ſic fere in codice Florentino. Quare non dubito, quin haec ſcriptura praeferenda ſit vulgari lectioni, cuius auctor fuit Gelenius. νηποινὶ autem Graece idem eſt quod impune: ut docent Heſychius et Suidas.* In ſecundo verſu Mſ. Flor. et Auguſtana Editio habet, ἐφοπαήσει κακὸν οἶτον. legerem ἐφώπασεν. niſi ſyllaba repugnaret. VALESIUS. Caput ſolum cur tangat, poſtrema quae ſummam fati continent, relinquat, vix dixerim; nec de mſſ. nec de ſententia ſua quidquam proferens. An cauſa fuit, ut potius differret lectorem ad libri XXXI. caput 14? Ibi ſane et de Mſ. Regio audimus, et ipſum ita haec tractantem, ut magis voluerit oſtendere Homerum ſibi lectum, quam ex veteri ſcriptura reſtitutum Ammianum cupere. Pater Lindenbrogianae editioni adſcripſit geminam coniecturam ἀνθῶς καιόμενος γὰρ, vel Οὐάλης καιόμενος γὰρ. Sed attendens ſcripturam exemplaris Regii et Colbertini alterutrum collegi adhibendum, vel ἄνα λιλαιόμενος κὰρ, Principem appetens et arripiens fatum, vel ἄνα λιλαιόμενον πῦρ, Principem opperiens et cupiens ignis. In ſecundo verſu ex Mſ. Flor. (cur non additur de Regio aut Colbertino?) et Aug. editione corrigendum ἐφοπλίσει. Heſychius: Ἐφοπλίζει, παρασκευάζει, ἑτοιμάζει. GRON.

Αἴλα καιομένοις κὰρ] Caſaubonus notat in ſuo codice, legendum: ἀλαλκομένη σεο κῆρας. LINDENBR. Mihi admodum probabilis videtur Hermanni mei coniectura, ἀλαλκομένοισιν ἄρηα, *Martem*, impetum hoſtium, *avertentibus*. Rimare, ſi placet, codicum apices, et, quae ſit corruptelae origo, ipſe reperies facillime. ERF.

Unguibus] uncis, forcipibus tortorum. *Separantur* amoventur. W.

34. *Honoratorum* nobilium *inducitur globus*, *vertices ipsos continens rerum*, vel summates, primos urbium magistratus, ut alibi, v. c. 14, 7. vel qui efficacissimi fuissent in futuro principe sciscitando. — *Nihil praeter se quisque cernens* suae tantum vitae consulens — *Arctius* accuratius *respondere* (sic *arctius* scrutari 15, 5.) W.

Euserium.] Ita quidem Codices, sed quum supra Valesius, ut Graeca vocis origo pateret, mutasset in *Eucaerium*, nescio cur hic retinuerit Euserium in contexto. Ego vero, ut sibi constet Valesius, *Eucaerium* reposui. W.

35. *Literae per ambages* obscurius *scriptae*. — *Tempus patrandae cupidinis*, patrandi, impetrandi, quod cuperet. W.

36. *Quibus sequestratis*] dimissis, uti alibi. W.

Eutropius Asiam Proconf. obt. potestate.] De quo Libanius in vita sua, p. 54. (Reisk. 1. p. 106.) ubi de Festo loquitur Asiae Proconsule: *περὶ τούτου μόνος πρὸς μόνον τὸν βάλεντα εἰπὼν, ὡς ἐμέ τε ῥαδίως ἐν αὐτῷ καὶ τὸν Εὐτρόπιον ἕλοι.* *De eodem Eutropio loquitur in libri 4. Epistola 191. ad Themistium, ubi eum Acacii Sophistae discipulum, et fratris filium fuisse ait, ac nondum quidem Magistratum gessisse, sed brevi esse gesturum.* Eumdem Eutropium memorat Gregorius Nazianzenus in Epist. 137. et magnum Eutropium appellat. In Epistola autem 138. eumdem Proconsulem Asiae fuisse non obscure significat his verbis, *ἐμοί τε πρὸς πᾶσιν οἷς τετίμηκας οὖσι τοιούτοις, ἡνίκα τὸν ὑψηλότατον εἶχες θρόνον ἔχοντα τὸ ἐπίφθονον ἔτι, κατὰ τὴν Ἀσίαν περιτυχὼν, εἰ μέμνησαι*, etc. *Atque ut omnia praeteream beneficia, quibus me affecisti, cum tu summum Magistratum teneres, qui adhuc invidiam tibi creabat, reperto me in Asia, si memoria tenes, etc.* Idem postea Praefectus Praet. fuit anno Dom. 380 et 381. ut ex Codice Theodosiano colligere est. Ac nisi coniectura fallor, is ipse est Eutropius vir Cl. qui Breviarium Historiae Rom. satis eleganti sermone scripsit ad Valentem Aug. (Id non posse ad liquidum perduci pronuntiat Tzschuckius in Praef. ed. maior. p. 13. W.) VALES.

Pasiphilo.] Eiusdem nominis fuit is cui Palladius Aemilianus carmen suum de re rustica inscripsit: ad quem directa est lex 8. Cod. Th. de iurisdictione, Olybrio et Probino Coss. Male in Codice Regio et Aug. Editione legitur *Parsiphilo*. VALES. Contra Valesium disputat Corsinus de Praeff. Urbi p. 309. W.

Perverteret] in vitae discrimen adduceret. W.

37. *Simonides.*] Eius meminit etiam Zosimus in lib. 4. c. 15. *καὶ μετὰ τοῦτον ὁ ἐκ Φρυγίας Ἰλάριος, καὶ Σιμωνίδης ἐπὶ τούτῳ, καὶ Πατρίκιος ὁ Λυδὸς, καὶ ὁ ἐκ Καρίας Ἀνδρόνικος· ἦσαν δὲ οὗτοι πάντες εἰς ἄκρον παιδείας ἐληλυθότες. Et post Maximum Hilarius e Phrygia, et Simonides post hunc, et Patricius Lydus, et Andronicus e Caria, supplicio affecti sunt: omnes doctrinae laude praestantes.* *Adde Suidam in Σιμωνίδης.* VALES.

38. *Perspicaciter*] accurate. W.

Imperator cognitorum consultationi respondens.] *Cum ex suggestionibus procerum, si dubitatio in litibus oriatur, et sese non idoneos vel sufficientes ad decisionem litis illi existiment, ad nos decurratur.* L. ult. Cod. Theod. de Legibus et Constitutionibus Principum. Eius rei exempla passim in utroque Codice,

et in Plinii Epiſtolis ad Traianum, Symmachi ad Valentinianum, etc. Ut ad Legem unicam Codicis, Si quis Imperatoribus maledixerit, notavi.* LINDENBR.

Cognitorum conſultationi reſpondens pronunciatam a iudicibus ſententiam confirmans, *ſub uno proloquio* (elogio) *cunctos iubet* occidi, h. e. uti 30, 8, 3. effertur, *ut nullum damnatorum morte eriperet ſubſcriptionis elogio leni. Multitudine onerante quaeſtibus caelum* invidiam Diis faciente. W.

39. *Vitam ut dominam fugitans rabidam*] Gravius iuſto vitae contemtum ſic exprimit vel Simonides vel Ammianus. — *Ridens ſubitas momentorum ruinas* vitae humanae viciſſitudines. W.

Peregrinum illum imitatus Protea] De Peregrino hoc multa Lucianus, qui vitam eius fere totam narrat in Peregrino, iterumque in Demonacte; Philoſtratus de Vitis Sophiſtar. lib. 2. Athenagoras in Apologet. Tertullianus ad Martyr. cap. 4. Euſeb. in Chronic. Olympiad. CCXXXVI. A. Gellius lib. *VIII. cap. 3.* lib. XII. cap. XI. Tertulliani verba haec ſunt: *Minus fecerunt Philoſophi, Heraclitus, qui ſe bubulo ſtercore oblitum exuſſit. Item Empedocles, qui in ignes Aetnaei montis deſiluit, et Peregrinus, qui non olim ſe rogo immiſit.* Illuſtre aliud ſimilis facti exemplum in Calano eſt, qui toto Alexandri M. exercitu inſpectante rogum ardentem adſcendit. Tullius de Divinat. lib. I. c. 23. Aelianus Varior. lib. V. cap. 6. *Vid. Athenaeus Dipnoſ. lib. X. pag. 437. A.* LINDENBR.

Peregrinum imitatus Protea.] Peregrinus Philoſophus Cynicus cognomento Proteus, cum Herculis mortem aemulari vellet, in conſpectu totius Graeciae ſe in rogum immiſit Olympiade 236. cum proxima ante Olympiade facturum id ſe pollicitus, ad hoc ſpectaculum omnibus condixiſſet. Huius honorificam mentionem facit Agellius in lib. 8. cap. 3. Maximus Tyrius in Orat. 37. ſed Lucianus eius mortem ac vitam peculiari libello proſcripſit. Et Pauſanias graviſſimus Scriptor, qui iisdem temporibus vixit, hanc de eiusmodi deſperatis hominibus ſententiam fert in lib. 2. Eliacorum c. 8. Cum enim Timanthem quemdam athletam retuliſſet, ſolutis prae ſenio viribus ſe in rogum conieciſſe, ſubdit: *ὁπόσα δὲ ἤδη τοιαῦτα ἐγένετο ἐν ἀνθρώποις ἢ καὶ ὕστερόν ποτε ἔσται, μανία μᾶλλον ἢ ἀνδρεία νομίζοιτο ἂν κατά γε ἐμὴν γνώμην. Quaecunque porro aut ſuperiori memoria facta ſunt, aut deinceps fient eiusmodi, equidem inſaniae potius ac furori quam fortitudini tribuenda eſſe cenſeo.* Ceterum hic Peregrinus natus erat ex opido Helleſponti Pario, teſte Luciano: eique mortuo Pariani ſtatuam in foro poſuerunt, ex qua oracula reddi dicebantur, ut ait Anaxagoras in legatione pro Chriſtianis. VALES.

Peregrinum Protea] Vide Lucianum inprimis, qui vitam huius, ſi Diis placet, philoſophi non ſemper philoſophicam deſcripſit, et, qui Lucianis omnibus mihi potior, Wielandium, Germaniae noſtrae decus, in libro ſingulari huius nominis praeſtantiſſimo. W.

40. *Multitudo in plagas calumniarum conlecta*] criminibus falſis irretita. (paullo poſt de Diogene: *laqueis impiae falſitatis conſtrictus.*) *plumbo* et *verberibus* equuleo et plumbatis. — *Sine ſpiramento* reſpiratione 14, 6. W.

41. *Ut illiciti*] eo praetextu, quod vetitas artes docerent: quamquam plurimi eorum *liberalium disciplinarum et iuris indices* erant, titulos praeferebant. Verissime observat Ill. *Heynius* ad Zosim. 4, 14. infamem hanc Valentis quaestionem in veneficos et magos maioris momenti ad res humanas fuisse, quam vulgo putetur. Saevitum enim esse in philosophos et philosophorum bibliothecas tanta cum rabie, ut ab hoc inde tempore (A. 374.) gentilium philosophorum omne fere nomen exstinctum sit, regnaverit vero, per Orientem maxime, Christiana philosophia et religio. W.

42. *Maximus ille Philosophus.*] Rem omnem fuse narrat Eunapius Sardian. in Maximo p. 109. (et in Chrysanthio p. 190. W.) LINDENBR.

Ad scientiam copiosus Iulianus] e cuius consuetudine multum ad eruditionem, philosophiam profecerat (in magno ideo ab eodem habitus honore 22, 7.) W.

Professionis consideratione] quod philosophus esset. — *Suppliciis poenabilibus* aliis pluribus locis *poenalibus*. W.

Ephesum ad genuinam patriam.] Maximus Philosophus oriundus fuit ex Ionia, uti testatur Libanius in Orat. pro Aristophane Corinthio his verbis: ὥσπερ τῷ δαιμονίῳ τῷδε, τόν τε ἀπὸ τῆς Ἠπείρου καὶ τὸν ἐκ τῆς Ἰωνίας. Priscum Epirotam et Maximum ex Ionia Philosophos intelligit. Idem in Oratione funebri p. 299. Maximum vocat ἄνδρα Ἴωνα φιλόσοφον. Recte igitur Marcellinus noster Ephesium fuisse dicit, ex Epheso urbe Ioniae. Eunapius tamen Sardianus Smyrnaeum facere videtur. Nymphidianum enim, qui Maximi Philosophi frater fuit, oriundum fuisse ait e Smyrna, quae fuit etiam Ioniae civitas. Sed Marcellino subscribunt Socrates in lib. 3. et Sozomenus in 5. At Suidas in v. Μάξιμος eum Epirotam aut Byzantium fuisse dicit magno errore. Maximum quidem Byzantium patrem Euclidis ab hoc nostro Ephesio distinguit aperte Socrates in principio libri 3. VALES.

Ibique capite truncatus.] A Festo Asiae Proconsule, quem ad hoc maxime miserat Valens, ut scribit Eunapius in Maximi vita. Et quidem eo miserabilior fuit haec Maximi caedes, quod gravissimo morbo tum tenebatur, ex quo intra brevissimum temporis spatium erat moriturus. Itaque Libanius in Vita sua, pag. 52. (Reisk. 1. p. 105.) gratias agit Fortunae, quae sibi odium potius quam amicitiam Festi conciliaverit, hominis praesertim ea crudelitate praediti, ut vereretur, ne morbus quo Maximus Philosophus laborabat, eum gladio suo subtraheret: τοῦ μέσους δὲ οἶδα τῇ τύχῃ χάριν, ἥ με οὐκ ἐποίησε φίλον ἀνδρὶ δείσαντι μετὰ ταῦτα ὕστερον μὴ φθάσῃ τὸν ἐκείνου σίδηρον ἡ νόσος ἀπενεγκοῦσα τὸν Μάξιμον. VALES.

44. *Alypius ex Vicario Britanniarum*] cf. 23, 1. W.

Repositam vitam.] Id est, tranquillam. Galli similiter dicunt, *une vie reposée*. LINDENBR. *Otiosam* privatam. W.

* *Hierocle filio indolis bonae.*] Eamdem laudem tribuit Hierocli Libanius in libri. IV. Epistola 284. ad Alypium eius patrem scripta: παῖς δὲ ὢν ἔτι γεγόντων ἐδόκει σωφρονέστερος εἶναι· καὶ πολλοὶ τοῖς υἱέσιν ἐπιτιμῶντες, εἰς τὸν σὸν ἐκέλευον βλέπειν, ὡς οὕτως ἂν ἀγαθῶν γένοιντο πατέρες. Ex hac autem Epistola discimus, eum discipulum fuisse Libanii Sophistae, Iuliani Aug. temporibus. * VALES. Plures huius nominis enumerat Burmann. ad Valesii Emendatt. p. 219. W.

Urgente Diogene cet.] Fortaſſe aliquid excidit, non enim video, cur Diogenes iſte, non accuſatus, ſed ipſe accuſator, (urgens) omni laniena excruciatus ſit, ita, *ut poenis membra non ſufficerent* ut tormenta uncique non haberent amplius, quod dilaniarent. — *Arceſſitori* accuſatori. W.

Filium miſ. ductum ad mortem, caſu quodam proſpero rev.] Omnis ſiquidem populus Antiochenus una cum opificibus cum conveniſſet in Hippodromum, Hieroclem, qui iam frenato ore ad ſupplicium trahebatur, clamoribus ac precibus ſuis ſervavit: ut ſcribit Chryſoſtomus in Orat. 3. de incomprehenſibili Dei natura. Ubi cum vim et efficaciam precantis ad Deum multitudinis Antiochenſibus oſtendere vellet, hoc exemplo utitur: *πρὸ γὰρ δέκα τούτων ἐτῶν ἑάλωσαν ἐπὶ τυραννίδι τινὲς, καθάπερ καὶ ὑμεῖς ἴστε. εἶτα τῶν ἐν δυναστείᾳ τις ὄντων ὑπεύθυνος τοῖς ἐγκλήμασι φανεὶς, σπαρτίον ἐπὶ τοῦ στόματος λαβὼν ἐξήγετο τὴν ἐπὶ θάνατον ὁδόν, τότε δὴ πᾶσα ἡ πόλις ἐπὶ τὸν ἱππόδρομον ἔτρεχε, καὶ τοὺς ἐκ τῶν ἐργαστηρίων ἐξῆγε, καὶ κοινῇ πᾶς ὁ δῆμος ἀνελθὼν ἐξήρπασε τῆς βασιλικῆς ὀργῆς τὸν καταδικασθέντα*, etc. *Nam ante hos decem annos, ut meminiſtis, quidam coniurationis adverſus Imp. conſcii ſunt deprehenſi: et cum ex civitatis primatibus neſcio quis reus eius criminis viſus eſſet, freno in os iniecto ad ſupplicium ducebatur. Tunc tota civitas ad Hippodromum cucurrit, et opifices e tabernis eduxit: ac ſimul univerſus populus ad regiam progreſſus, damnatum hominem nulla dignum venia, Imp. furori ſubtraxit, etc.* Quin hic Chryſoſtomi locus de Theodori motu intelligendus ſit, dubitari non poteſt: nam et tempus ipſum apte convenit, et quod eam coniurationem Antiochiae ait eſſe detectam. Quo poſito ſequitur, hunc primatem qui populi precibus liberatus eſt, eſſe Hieroclem Antiochenum; quem Marcellinus noſter caſu quodam proſpero revocatum eſſe ait, cum duceretur ad mortem. Ceterum in verbis Chryſoſtomi notanda ſunt haec, *σπαρτίον ἐπὶ τοῦ στόματος ἔχων*: quae ſic vertimus, *freno in os iniecto*. Sic Pacatus in Panegyrico de quibusdam Chriſtianis Antiſtitibus ait: *Cum lictorum arma, cum damnatorum frena tractaſſent, pollutas poenali manus ſanguine ad ſacra referebant.* Et hunc morem antiquiſſimum eſſe docet Herodotus in lib. 3. de Aegyptiis loquens, quos Cambyſes ad ſupplicium duci iuſſit: et in lib. 4. c. 69. de vatibus Scythicis. Denique Ariſtophanes in Nubibus v. 588.

Φιμώσητε τούτου τῷ ξύλῳ τὸν αὐχένα.

Ex illo autem freno habena ſeu funis aptabatur: quo carnifex damnatos ad ſupplicium trahebat. Itaque *σπαρτίον*, quod eſt funem, pro freno dixit Chryſoſtomus in eo loco, et in Homilia 15. ad populum Antiochenum, et in Orat. 1. de Machabaeis. VALES.

CAPVT II.

1. *Coagulum aerumnarum.*] Sic Varro vocavit *vinum coagulum conviviorum*, apud Non. Marcell. *Aimoinus lib. 5. cap. 17. pag. 301. *Coagulo benivolentiae firmato.** LINDENBR.

Coagulum omnium aerumnarum.] *Coagulum* quod proprie eſt lac ſpiſſius, mire translatum ad hominem. Aliis locis utitur Am-

mianus verbo *confarcinare* in fimilibus, v. c. criminibus, mendaciis, infidiis cet. W.

Quem captum a Fortunatiano docuimus primum] c. 1. W.

2. *Diftantia*] discrimine, 31, 6, 7. W.

3. *Signatis domibus.*] Id eft obfignatis. Obfignabantur autem aedes appofitis fifcalibus titulis. Sic in lege 3. Cod. Theod. de aquae ductu, fundus fifcalis tituli profcriptione fignatus dicitur. *Et in Martyrologio Notkeri IV. Kal. Septemb. *Romae Sabinae Mart. quae paffa eft Hadriano imperante fub Praefecto Urbis Elpidio, omnesque eius facultates Dominicis vel publicis titulis infignantur.* Item VII. Kal. Iulii: *Tunc Gallicanus in pauciffimis cafis, quas ad minifterium pauperum refervatas habebat, ita Chriftum defenforem invenire merebatur, ut quicumque eas malitiofe vel ad ponendos titulos fifci intrare praefumeret, ftatim diabolo repleretur.** Hi tituli nil aliud erant quam tabulae infcriptae cum velis feu cortinis purpureis, ut declarat Agathias in lib. 5. *αἱ γραπταὶ σανίδες ἐκεῖναι καὶ τὰ ῥάκη τὰ ὑποπόρφυρα ἐς τόδε αὐτῷ ἀπετελεύτησεν, ἃ δὴ πολλὰ τοῖς τῶν εὐδαιμόνων οἴκοις θαμὰ ἐπέβαλε.* Graeci ἀποσημαίνεσθαι dicunt, ut Xenophon in lib. 2. rerum Graecarum c. 3. §. 15. et ἀποσφραγίζεσθαι. Sic enim Teles apud Stobaeum in cap. 237. *καὶ ὃν τρόπον ὅταν ὁ βασιλεὺς ἢ δυνάστης τὰ ὑπάρχοντα παρασφραγίσηται, οὐκ ἔξεστιν ἅψασθαι.* *Athanafius in Apologia de fuga: *ἐπεσφραγίσθησαν οἰκίαι*: et in Epiftola ad Solitarios: *πόσων ἐπεσφραγίσθησαν οἶκοι.** Ceterum hi tituli aedibus reorum appofiti, non ftatim eas fifco vindicatas effe fignificabant. *) Plerumque enim ante fententiam latam, ftatim ac comprehenfus fuerat reus, aedes eius obfignabantur, quo chartae omnes in iudicio proferri poffent, ex quibus documentum iudici fuppeteret. Quod fi reus fententia iudicis erat abfolutus, refixis titulis rem fuam recuperabat: fin erat condemnatus, aedes fifco applicabantur. Chryfoftomus in Orat. 13. ad populum Antiochenum: *τὰς οὐσίας ἐδήμευον καὶ σήμαντρα ἐν ταῖς θύραις ἁπάντων ἦν ἰδεῖν.* *Bona publicabant, et in fingulorum veftibulis titulos fifcales cernere erat.* Idem in Orat. in Iuventinum et Maximum. VALESIUS. Hanc pofteriorem mantiffam credo effe Valefianam, et quidem quantivis pretii: fed qui priori parti fimilem periodum primus appendebat, eft Iacobus Gothofredus ad cod. Theodofian. tit. IX. lib. X. pag. 425, unde mirum nifi ad hanc concipiendam ὁ πάνυ formatus fuit. GRON.

Poenis addicti.] Regius codex *et Tolof.* [ac Colbert.] cum Editione Aug. habet *patris addicti*, id eft patrisfamilias. VALES. Suppleviffe apparet ex libro XXII. cap. 3. *Eufebium alte fpirantem et dirum addixere poenae letali.* Sic alibi *addicere fupplicio*, et paullo infra *exfilio et pecuniariis addicti difpendiis.* Id Valefio in mente haefit. Ac tamen maritos paulo ante appellavit; quo refpectu eum nunc patremfamilias dicet? Crediderim igitur veteres libros indicare *paris*, hoc eft, modo mariti. GRON.

---

*) Reinefius: „Salmafius de modo ufurar. p. 647. refutat iftam fententiam, et confundi ait affixionem titulorum cum obfignatione aedium.“ W.

Incantamenta quaedam anilia] scidulam quandam ad morbos pellendos. cf. 16, 8. init. *ludibriosa amatoria* formulas ad philtra paranda *subderent* furtim admiscerent. *Membris omnibus capti* paralytici. *Sellis gestatoriis* cf. Scheffer de re vehicul. Lib. II. p. 83. W.

4. *Libraria omnia*] Librarium, βιβλιοθήκη, ut *Lignarium*, ξυλοθήκη. Glossar. *Gell. lib. 5. cap. 4. librariam dixit.* LINDENBR.

Tantus universos invaserat terror.] Atrocitatem eorum temporum satis declarat Sozomenus in lib. 6. cap. 35. ubi Valentem refert praecipiti iracundia adversus omnes Philosophos ferri primum coepisse, deinde vero comprehensos esse multos, qui Philosophi quidem non erant, pallio tamen philosophici simili erant amicti: adeo ut omnes eo tempore prae metu pallia abiicerent. Caedes porro damnatorum tanta fuit, ut eam mactationi pecudum in epulis ac visceratiombus comparet Eunapius in Maximi vita, et Marcellinus noster supra in hoc libro. VALES.

Paria convivis Siculi Dionysii.] Damoclis historiam intelligit, de qua fuse Plato lib. III. de Repub. Tull. 2. de Finibus, et Tuscul. lib. V. c. 21. Sidonius Apollin. lib. 2. Epist. 13. Iohan. Salisberiens. lib. 8. cap. 23. LINDENBR.

5. **Bassianus procerum genere natus.*] Hic videtur esse Bassianus filius Thalassii Praefecti Praetorio, gener autem Elpidii Praefecti etiam Praet. cognatus ac discipulus Libanii, adolescens optimus: ut testatur Libanius in libri 4. Epistola 269. ad Rufinum.* VALES.

Notarius militans inter primos] Tribunus et Notarius. v. Ind. II. v. Notarius. *De qualitate partus uxoris*, marem, an femellam editura esset coniux. W.

6. *Heliodorus mathematicus*] supra c. I. fatorum per genituras interpres. *Colloquiis ex aula abstrusis* paullo inferius: clandestinis Regiorum confabulationibus *praepigneratus* corruptus, illectus. — *Funebres aculeos* quasi scorpionis. W.

7. *Cibo mundissimo*] lautissimo, exquisitissimo. *Ad largiendum pellicibus*, ut dona mittere meretriculis posset. W.

Incedebat passim elate.] In Editione Augustana legitur: *Et incedebat passim ac late os circumferens vultuosum.* Cui Editioni subscribit Regius codex, *et Tolos.* VALES.

Os vultuosum] dirum et triste. — *Lupanar* gynaeceum (Harem, Serail). W.

Liberius servabatur.] Forte *versabatur.* VALES.

Quo liberius versabatur.] Quod alias non licebat nisi eunuchis. W.

Elogia parentis publici.] Id est sententias et edicta Imperatoris, qui parens publicus dicitur a Symmacho in Epistolis et alibi saepe. Elogium autem quid sit, notavi ad librum XIV. c. 5. §. 5. Glossae veteres, *Elogium*, διάταγμα. VALES.

Parentis publici] εἰρωνικῶς pro Imperatoris. W.

In primis orationis partibus] primariis argumentis. W.

8. *Perque eum ut forensium causarum patronum.*] Ex his necessario colligitur, Heliodorum Advocatum fuisse: ut fortasse is ipse sit Heliodorus, de quo Libanius loquitur in Orat. adversus

doctrinae suae obtrectatores, pag. 602. (Reisk. III. p. 450.) qui ex vilissimo gari mercatore celebris causidicus evasit. Nam cum Corinthum venisset gari vendendi causa, et hospes apud quem divertebat, morbo laboraret, nec se in iudicio die dicta sistere posset: ipse eius loco se exhibuit: auditisque causidicis in spem venit se quoque, si causis agendis operam daret, non postremum causidicum futurum. Quare cum tempus dispensasset partim mercibus vendendis, partem causis audiendis, brevi celebris Advocatus exstitit: erat enim admodum impudens, et ob mercaturam gari subinde ridebatur: sed ipse ridentibus potior, magnas ex causidicina opes sibi comparavit: eius enim patrocinio omnes certatim se committebant. Peracto tandem advocationis tempore, fisci Advocatus fuit, et postea magistratum gessit. VALES.

Figurarum commentis] flosculis. W.

Splendida loca.] Intelligit quos locos communes vulgo Rhetores vocant. *Valentem certe studiosum inprimis fuisse eloquentiae, testatur Themistius in Oratione quinquennali.* VALES.

Quae cruciarius ille.] Cruciarius est cruce dignus, apud Apuleium in lib. x. initio, (furcifer W.) et Senecam in controversia 21. [et in crucem sublatus apud Petronium (p. 242, 6. Elmenh.)] Vide Isidorum in lib. x. Originum. VALES.

Quamquam praecipiti.] Scribendum sine dubio est: *Hoc unum edisseram, quam praecipiti confidentia Patriciatus columina ipsa pulsavit.* VALES.

Patriciatus columina] summos, nobilissimos. *Pulsavit* aggressus sit. Praeter necessitatem Reinesius malebat *pulsaverit.* W.

9. *Eusebium et Hypatium*] Cf. 18, 1. 21, 6. Consules una fuerant A. 359. *Constantii adfines*, qui sororem eorum Eusebiam in matrimonio habuerat. *Itineri*, ab istis viris, ut mentiebatur Hilarius, suscepto. W.

10. *Quibus haustis aventer*] cupide auditis, arreptis. W.

* *Cui nihil licere debuerat, quia omnia sibi licere existimabat.*] Sumtum est ex Seneca in libri 3. de Ira capite 12. *Nihil tibi liceat dum irasceris. Quare? Quia vis omnia licere.* Vel certe ex Consolatione ad Polybium capite 26. *Caesari quoque ipsi, cui omnia licent, propter hoc ipsum multa non licent.* Adde caput eius octavum de Clementia.* VALES.

Exhibitis perductis ex ultimis provinciis *profunda securitate*, cum isti homines alia omnia timerent, quam eiusmodi sibi scribi dicam. — *Suscipi quaestionem criminose praecepit.* τὸ criminose referas ad suscipere (den Criminalprocess anfangen). W.

11. *Nodosis coarctationibus aequitate diu iactata.*] Vix equidem haec intelligo. Coarctatio est plurium rerum vel hominum in unum locum constipatio. De carceribus et vinculis non puto cogitandum, quae cur *nodosa* dicantur, non apparet; tolerabilior sensus existet, si de accumulatis in miseros homines perplexis criminibus exponas. Aptius tamen fortasse pro *coarctationibus* aliud verbum *captationibus, captionibus, captiunculis*, vel simile aliquod ponas, ut hoc voluerit Ammianus: quaestionibus captiosis *aequitatem*, veritatem vel falsitatem criminum esse *iactatam* dilatamque. Aeque obscura difficilisque explicatu est, quae statim sequitur *nexibilis nebulonis adseveratio*, quam Gesnerus in Thes. ex-

plicat *mendaciis callide connexis;* recte ad ſenſum, propius tamen ad etymologiam vocis *nexibilis* accedi poſſe putem, ſi *adſeverationem* intelligas eam, cui nequam ille cauſidicus veriſimilitudinem aliquam addere ſciverit. — *Ablegatos.* Erneſt. *dimiſſos,* non adhibitos ullo pacto in conſcientiam huiusmodi, vel ſimplicius *alienos* ab hac conſcientia. Hoc magis placet. W.

12. *Poenitenda*] turpia. *Repreſſius* moderatius. — *Recte inſtitutis* qui ad virtutem humanitatemque mores compoſuerant. W.

Nihilque ſit tam iniquum, quam ad, etc.] Haec Marcellinus ſumpſit ex eleganti illa Ciceronis Epiſtola ad Quintum fratrem. Sic enim ait Cicero de iracundia: *Quod vitium cum in hac privata quotidianaque vita levis eſſe animi atque infirmi videtur: tum vero nihil eſt tam deforme, quam ad ſummum imperium etiam acerbitatem naturae adiungere.* Unde paene adducor ut credam ſic a Marcellino relictum eſſe: *Nihilque ſit tam deforme, quam, etc.* Accurlius quidem ita ediderat, *nihilque ſit tam dirum, quam, etc.* At Gelenius ſic edere maluit, *nihilque ſit tam iniquum. etc.* uterque ex coniectura, ut equidem non dubito. Nam in Regio codice adiectivum deeſt. Sic enim in eo exaratum eſt: *Nihilque ſit tamquam ad ardua, etc.* [et ita in Colbert.] VALES.

13. *Quadam excogitata vi*] inimicorum ſine dubio, quos innumeros habebat. W.

Pullati praecedere honorati compl.] Mos erat apud veteres, ut cum funus efferebatur, propinqui et amici cum clientibus ac ſervulis honoris cauſa praecederent. Hieronymus ad Paulam de obitu Blaeſillae. *Ex more,* inquit, *parantur exſequiae: et nobilium ordine praeeunte aureum feretro velamen obtenditur.* Idem in Epiſtola ad Riparium adverſus Vigilantium: *Ergo Martyrum immundae ſunt reliquiae? et quid paſſi ſunt Apoſtoli, ut immundum Stephani corpus tanta funeris ambitione praecederent?* Auctor Hiſtoriae Miſcellae in lib. 12. de Athanarico Conſtantinopoli defuncto loquens, *Cuius exſequias,* ait, *Imperator ipſe praecedens, dignae eum tradidit ſepulturae.* Idem ait Iordanes in Geticis. Omitto locum Sulpicii in fine libri 2. de vita Sancti Martini, Hegeſippum in lib. 5. cap. 2. Petrum Chryſologum Serm. 121. Hinc Graeci προπέμπειν dicunt, ut Iamblichus de vita Pythagorae, Chryſoſtomus in Homilia de morte, et acta Synodi contra Chryſoſtomum habitae. VALES.

14. *Caries ſtoliditatis* (cf. cariem negligentiae 28. 4) *eſt profanata* palam facta. — *Inconſolabili malo abſtinere,* quo ad tam turpe officium cogeret honoratos. W.

15. *Nudatis capitibus.*] Honoris ſcilicet cauſa. Sic Iulianus capite nudo, et poſito diademate, funus Conſtantii deduxit, teſte Gregorio Nazianz. in Invectiva 2. Ceterum ex hoc loco colligi videtur, Romanos ac praecipue nobiles ea aetate minime ſolitos eſſe capite nudo incedere, maxime extra civitatem. Ibi enim cadavera humabantur, ut notari ſupra. VALES.

Buſtuarii] latronis. cf. 28. 1. *libitinam*, funus, ſandapilam, feretrum. (aliter exponit Erneſti, ut *buſtuarii* Genitivum putet eſſe, cuius Nominativus ſit BuſtuariUM, non BuſtuariUS. Vix credo.) W.

Ince-

Incedentes pedibus.] Scribendum videtur: *Nudatis capitibus adusque ſepulcrum incedentes et pedibus.* Sic Suetonius in Auguſto c. 100. ſcribit, reliquias eius collectas a primoribus Equeſtris ordinis tunicatis diſcinctisque et pedibus nudis, ac in mauſoleum conditas eſſe. Confirmatur autem haec emendatio ſequentibus verbis. Sequitur enim, *quosdam etiam complicatis articulis praeire mandavit.* Ubi exaggerationem gradatim factam agnoſcas: primo enim nudare capita iuſſi ſunt, quod leve eſt: dein nudare pedes, quod gravius: poſtremo digitos complicare. Quod ſi vulgatam ſcripturam retineas, languet oratio. VALES.

' *Quosdam etiam complicatis articulis.*] Veteres in maerore ac luctu manus complicabant: quem habitum eleganter deſcribit Apuleius lib. 3. init. *Complicitis denique pedibus, ac palmulis in alternas digitorum viciſſitudines ſuper genua connexis, ſic grabatum coxim inſidens, ubertim flebam.* *Et Gregorius Nyſſenus in Oratione contra feneratores: κάθηται τὼ χεῖρε συνδήσας, στένει συνεχῶς. Nilus in libro de caede Monachorum in Monte Sina pag. 115. eumdem habitum lugentis deſcribit: ἐκάθησα τὰς χεῖρας περιπλέξας τοῖς γόνασι, καὶ τὸ πρόσωπον ἐπὶ τούτων κατακλίνας, τοὺς κόλπους ἐπλήρουν δακρύων. Hanc porro hominum ſtultitiam graviter arguit Dio Orat. 16. (Reisk. 1. p. 458.) de aegritudine, qui non contenti praeſenti moleſtiae animum ſubmittere, alia etiam extrinſecus adiumenta luctus excogitarunt, ut pullas veſtes, manuum complicationes, et humiles ſellas: τὸ δὲ μὴ μόνον εἴκειν τῇ φθορᾷ τῆς διανοίας, ἀλλὰ καὶ προσμηχανᾶσθαί τινας ἔξωθεν, οἷον μέλαιναν ἐσθῆτα, καὶ συμπλοκὰς χειρῶν, καὶ ταπεινὰς καθέδρας, οὐχὶ σφόδρα εὔηθες; Quintus Smyrnaeus lib. 14. v. 382. de Captivis mulieribus Troianis, quae in Graeciam abducebantur:

Αἱ δ' ἄρα παπταίνεσκον ἐς Ἴλιον ἀχνύμεναι κῆρ
Ληϊάδες· καὶ πολλὰ κινυρόμεναι γοάασκον.
Καί ῥ' αἱ μὲν περὶ γούνατ' ἔχον χέρας.

Hippocrates *in Symbolico ſive de Signis apud Euſtathium Iliados III. pag. 642.* ἀσπαζόμενοι, ὑπισχνούμενοι, κελεύοντες, εὐφημέοντες, εὐχόμενοι, ὀλολύζοντες, εὐαγγελιζόμενοι, ἐς πᾶσαν ἴησιν ἀγαθοί. αἰάζοντες δὲ ἢ κλαίοντες, ἢ συμπεπλεχότες τὰς χεῖρας ἢ περιηγκωνισμένοι καὶ ἑξῆς ἐς πᾶσαν ἰατρείην κακοί. VALES.

**Horret animus reminiſci.*] Sic primus emendavit Accurſius. Nam in Editione Gelenii legitur: *Horret nunc reminiſci*, prout in codice Regio, [Colbert.] et Toloſ. ſcriptum reperi. *Horret* igitur imperſonaliter poſitum eſt ex more loquendi ſaeculi illius. Sic Hilarius in libro contra Conſtantium Aug. pag. 295. *Sed tibi ſtatim quod utraque Fide continebatur, exhorret:* et Rufinus in lib. 8. Hiſt. Eccleſ. capite 6. *Cumque iam illis ipſis ſpectatoribus nimietas crudelitatis horreſceret.* In Actis quoque Praeſidialibus Tarachi, Probi et Andronici, capite 7. *Vultus tuus mihi horret.* Cyprianus item in Epiſtola ad Iubaianum, Ambroſius in Epiſt. Pauli ad Corinthios capite 12. ſeu quis alius Auctor iſtorum Commentariorum, Auguſtinus in Epiſtola 70.* VALES.

'[*Quo iuſtitio humiliati tot rerum apices viſebantur.*] In codice Colbertino lego *humilitati:* quo modo Marcellinum ſcripſiſſe puto. Ab *humilis* enim fit *humilitare* ſaepius quam *humiliare*, ut a *nobilis nobilitare*, a *debilis debilitare*, a *facilis facilitare*, ab *habilis habilitare*, a *ſtabilis ſtabilitare* apud Ennium pro

ſtabilire.] HADR. VALESIUS. Prima verba citationis huius illuſtravit Iuretus ad Symmachum lib. VII. epiſt. 103. GRONOV.

Quo *iuſtitio* iuſtitia omni neglecta (cf. 28, 1. iuſtitium eſſe, non iudicium aperte conſtabat.) *Humilitati* dedecorati *tot rerum apices*, alias vertices, viri clariſſimi. W.

Poſt ſcipiones et trabeas.] Inter Conſulum inſignia fuit ſcipio eburneus cui aquila inſidebat, ut docet Iuvenalis in Sat. x. 43. Caſſiodorus in Formulis, Iſidorus, aliique Graeci σκῆπτρον vocant. Sic Libanius in Oratione Conſulari ad Iulianum: καὶ τὴν ἐσθῆτα ταύτην ἐνδῦναι, καὶ τὸ σκῆπτρον ἐνεγκεῖν: et Themiſtius in Oratione XI. Iuvenalis quoque et Claudianus ſceptrum vocant. VALES. Conf. Salmaſius ad ſcriptt. H. A. T. II. p. 450. Wernsdorf ad Himer. p. 219. et qui ibi laudantur plures. W.

Faſtorum monumenta mundana] quibus nomina Conſulum per totum terrarum orbem propagantur. (Locus ſimilis 14, 6. in mundanum fulgorem ſurgit Roma.) W.

16. *Adoleſcentia et virtutum pulchritudine.*] Nullum hic editorum offendiſſe miror. Adoleſcentia commendabilis non exputo quomodo appellari potuerit Hypatius *Conſularis.* Conieceram olim *ex adoleſcentia virtutum p.* nec nunc poenitet, ideoque recepi in textum. W.

Honeſtatem lenium morum velut ad perpendiculum (cf. 21. 16.) *librans* quidquid ageret, ad lancem quaſi humanitatis exigens. — *Maiorum claritudini gloriae fuit* propagatam ad ſe a maioribus gloriam non deminuit. W.

Actibus Praefecturae geminae decoravit.] Flavius Hypatius Praefectus Praetorio Italiae fuit Antonio et Syagrio Coſſ. et ſequenti anno qui Merobaudem II. et Saturninum Coſſ. habuit: hoc eſt anno Natalis Dominici 382. et 383. ut ex multis Codicis Theod. legibus colligitur. Quae non duplex Praefectura, ſed una eademque videtur fuiſſe. Fuit autem Hypatius eodem anno Praefectus Urbi, ut legitur in lege 26. Cod. Theodoſ. quorum appellationes. Geminam ergo Praefecturam recte geſſiſſe dicitur. Ceterum cum Hypatius Praef. Praet. Italiae fuerit, apparet eum relicto Oriente poſt obitum Valentis ad Occidentis Imperium migraviſſe. VALES.

Praefecturae geminae] Duplex haec Praefectura ad ſeriora tempora referri debet, eamque ita explicat Corſini p. 268. ut Praefecturam *Urbis* A. 379. Praefecturam *Praetorii* A. 382. et 383. adminiſtratam eſſe ex utriusque Codicis legibus confirmet, Ammianum vero ex eo coniicit opus ſuum poſt annum 383. edidiſſe. W.

17. *Ut poenarum moras.*] Haec eſt coniectura Gelenii. Nam in Mſſ. Regio, *Toloſ.* [ac Colbert.] et Flor. et in Editione Auguſtana ſic legitur hic locus: *Ut poenarum maturis ...... ferret, etc.* unde ſic arbitror commodius ſcribi potuiſſe: *Ut poenarum atrocitatem aegre ferret finiri cum morte.* VALESIUS. Quaeſo quid, ſi non hoc, eſt quidlibet ex quolibet? Et ſane atrocitas, quae dicitur reſpectu infligentis, cuius animus atrox facit atroces poenas, poenarum, in quibusdam criminibus non finitur cum morte, quum et mortuorum iam corpora lanientur, aut diritate alia illis inſultetur, etſi iudex, ſub quo tale quid contingit, non ideo debeat dici ſaevire infeſte. Sed et *poenarum amaritudinem* potius conieciſſet ad literas priſcae ſcripturae. Requirebatur aliquid ἐμφατικώτερον, tale ſcilicet, cui finis ſolet dari in morte,

quod nescio an tetigerim suspicando *poenas humanas aegre ferret cum m. f.* Ex Ciceronis libri II. Offic. cap. 5. *Tantaque poena officiamus, quantam aequitas humanitasque patitur.* GRON.

Exsecto vivae mulieris ventre atque intempestivo partu extracto.] Artis magicae facinus horrendum: sine quo tamen vix est ut abstrusiora secretioraque venefici peragere possint. Iuvenalis Satyr. VI. 551.

Pectora pullorum rimabitur, exta catelli,
Interdum et pueri.

Adhibitum itaque, ubi maius aliquid tentatum. *Vid. Clementis libb. Recognitionum, ubi de Simone mago agit. Vid. Spart. in Heliogabalo, Vierius de Praestigiis daem. lib. I. cap. 7. Zonaras de Maxentio in Vita Constantini Magni.* De Maxentio Imp. Eusebius Pamph. Histor. Eccles. lib. VIII. cap. 14. pag. 98. ἡ δὲ τῶν κακῶν τῷ τυράννῳ κορωνὶς, ἐπὶ γοητείαν ἤλαυνε μαγικαῖς ἐπινοίαις· τοτὲ μὲν γυναῖκας ἐγκύμονας ἀνασχίζοντος, τοτὲ δὲ νεογνῶν σπλάγχνα βρεφῶν διερευνωμένου, λέοντάς τε κατασφάττοντος, καί τινας ἀῤῥητοποιΐας ἐπὶ δαιμόνων προκλήσεις καὶ ἀποτροπιασμὸν τοῦ πολέμου συνισταμένου. διὰ τούτων γὰρ αὐτῷ τὰ τῆς νίκης κατορθωθήσεσθαι, ἡ πᾶσα ἐτύγχανεν ἐλπίς. Sic post mortem Iuliani Caesaris in officina artium vetitarum inter instrumenta, quibus Imp. ad res magica usus fuit, *viderunt mulierem a capillis appensam, extensas habentem manus, cuius uterum aperuerat, ut Persarum victoriam in iecore eius inspiceret.* Cassiodorus in Histor. Tripart. lib. VI. cap. 48. Theodoretus lib. III. cap. 21. LINDENBR.

Infernis manibus excitis] evocatis sanguine embryonis ventre adeo exsecti, nam pueros in his vetitis artibus adhibitos probat Canidia Horatiana. cf. Iuvenal. 6, 551. *Pectora pullorum rimabitur, exta catelli, Interdum et pueri.* — *De permutatione imperii* futuro mox principe alio. W.

Familiaritatis eius intuitu.] In codice Regio *et Tolos.* [ac Colbert.] scriptum reperi, *familiaritate eis contuitu:* neque aliter Augustana praefert Editio: quare ita puto Marcellinum scripsisse, *familiaritatis contuitu.* VALES.

Ordine omni populi. — *Invidendas* ἀφθόνους *opes et militiae statum integrum retenturum* non abiectum sacramento, uti est 25, 1. W.

18. *O praeclara informatio doctrinarum*] philosophia. W.

Nihil aliud esse Imperium nisi curam salutis alienae.] Eamdem sententiam usurpavit in lib. XIV. cap. 11. et in lib. XXV. cap. 3. his verbis: *Reputansque iusti esse finem Imperii obedientium commodum et salutem.* Praeclare. Hoc enim maxime inter Regem ac tyrannum interest, quod tyrannus quidem omnia sui unius causa facit, et ad utilitatem suam aut voluptatem cuncta refert: Rex vero subditorum commodis servire debet, et Agamemnonem imitari, quem Homerus et bonum Regem, et fortem appellat pugnatorem: Ἀμφότερον, βασιλεύς τ' ἀγαθὸς, κρατερός τ' αἰχμητής. Nam quemadmodum fortis bellator dicitur Agamemnon, non quod perite plagam hosti inferre, ac rursus sibi cavere novit, sed quia exercitum ducere, aciem instruere ad referendam de hoste victoriam egregie callet: sic idem egregius Rex dicitur, non quod in summa rerum omnium felicitate vitam transigit, sed

quod eorum quibus praeest, commodis utilitatique prospicit, ut ait Socrates apud Xenophontem in 3. Commentar. In quam sententiam Cicero in Epist. 1. ad Quintum fratrem: *Ac mihi quidem videntur huc omnia esse referenda ab iis qui aliis praesunt, ut ii qui erunt in eorum imperio, sint quam beatissimi. Est enim non modo eius qui sociis et civibus, sed etiam eius qui servis, qui mutis pecudibus praesit, eorum quibus praesit, commodis utilitatique servire.* Et in libro 1. de Officiis c. 25. *Omnino, ait, qui Reip. praefuturi sunt, duo Platonis praecepta teneant: unum, ut utilitatem civium sic tueantur, ut quidquid agunt, ad eam referant obliti commodorum suorum. Ut enim tutela, sic procuratio Reip. ad utilitatem eorum qui commissi sunt, non ad eorum quibus commissa est, gerenda est.* Quam sententiam Plato hausit ex Archyta Tarentino, qui in lib. de Lege et Iustitia idem dixerat: *ἄριστος δέ κ' εἴη ἄρχων ὁ ἀρχοντικωτάτῳ νόμῳ. οὗτος δέ κ' εἴη ὁ μηδὲν αὐτοῦ ἕνεκα ποιέων, ἀλλὰ τῶν ὑπ' αὐτόν. ἐπειδήπερ οὐδὲ ὁ νόμος αὐτοῦ ἕνεκα, ἀλλὰ τῶν ὑπ' αὐτόν. Optimus autem is Princeps erit, qui ex maxime principali lege imperabit. Is vero erit, qui nihil sui ipsius sed subditorum causa faciet; quemadmodum lex non sui ipsius, sed subditorum causa manet.* Adde Platonem in Politico, Aristotelem in v. Eth. cap. x. VALES.

Restringere potestatem] de iuribus potius aliquid remittere. — *Ut Caesar Dictator aiebat* cuius tamen hoc effatum in libris, quos habemus, non legitur. Cf. Fabricii Bibl. Lat. 1, 275. W.

Miserum esse instrumentum senectuti.] Ad verbum Graece, *κακὸν τοῦ γήρως ἐφόδιον εἶναι τὴν ὠμότητος ἀνάμνησιν.* Instrumentum enim apud Marcellinum nostrum idem est quod *ἐφόδιον*, hic et supra in lib. 28. c. 6. §. 6. et alibi. Sic apud Stobaeum in cap. de senectute, Socrates rogatus, *τί ἂν εἴη γήρως ἐφόδιον ἄριστον*, quod esset optimum instrumentum senectuti, Idem, inquit, quod iuventuti. Et apud Asterium in Homilia 2. *σοὶ μὲν γὰρ ἀκολουθήσει πικρὸν ἐφόδιον ἡ ἁμαρτία τὴν ἀναγκαίαν πορευομένῳ πορείαν.* *Graeci quoque dicunt eleganter, *οὐκ ἀγαθὴ γηροτρόφος ἡ ὠμότης*: ut apud Themistium initio Orationis 17. Eodem fere sensu dixit Plutarchus in vita Catonis Censorii: *κάλλιστον αὐτὸς ἐγγήραμα τὴν πολιτείαν ποιησάμενος.** VALES.

De vita et spiritu hominis laturum sententiam diu multumque cunctari oport.] Calliodorus lib. VII. Var. 1. *Cunctator esse debet qui iudicat de salute; alia sententia potest corrigi, de vita transactum non patitur immutari.* Iuvenalis Satyr. VI. 221.

Nulla umquam de morte hominis cunctatio tarda est.

*Plato in Apologet. Socratis pag. 37. a. *Νόμος ἄλλοις ἀνθρώπους περὶ θανάτου μὴ μίαν μόνον ἡμέραν κρίνειν, ἀλλὰ πολλάς.** LINDENBR.

Hominis, qui pars mundi est, et animantium numerum complet] particula animae, quam vocabant, mundanae. W.

19. *Apud Proconsulem Asiae Dolabellam Smyrnaea.*] Valer. Max. lib. VIII. cap. 1. A. Gell. lib. XII. cap. 7. LINDENBR.

Apud Proconf. Asiae Dolabellam.] In Regio codice *Dolobellam* scriptum inveni. Neque aliter hoc nomen scribitur in Appiani, Plutarchi, Dionisque codicibus, et in vetustis Editionibus aut Mss. exemplaribus Latinorum Auctorum. Ceterum hic vi-

detur esse Dolabella, qui Consul fuit cum Antonio, et provinciam Asiam post mortem C. Caesaris sibi decrevit. VALES.

Materf. filium proprium.] Sic Gelenius edidit: Accursius vero *sobolem propriam.* At in codice Regio tria haec deerant verba, et lacuna erat relicta. In lib. 8. c. 1. Valerii Maximi, et Agellii 12. c. 7. legitur tantum virum et filium ab ea muliere occisum. Itaque filium non de propria mulieris sobole, sed privignum intelligendum puto. In Ms. Vaticano legitur, *Smyrna*....... *propriam, etc.* VALES. Itaque miror cur τὸ *Smyrnaea* ut dubium virgulis Hadrianus incluserit, quod non debebat, ut vere genuinum. Sed tamen ita reliqui. GRON.

Filium proprium] Non alius esse potest, nisi *privignus*, quod tota orationis series suadet. Fortasse aberravit librarii oculus, nam si *proprium* iungas filio versiculi sequentis, tunc omnia recte habebunt. W.

Ex priore viro ab eis occisum comperisset.] Sic Gelenius ex coniectura supplevit. Nam in Regio codice legitur tantum *caermonio.* [In Colbert. *eavermonio.*] Accursius vero ita emendaverat, *ex alio marito ab eis comperit necatum.* VALES.

Comperendinata] alio tempore denuo se sistere in iudicio iussa est. — *Consilium* iudices *anceps quid inter ultionem et scelus statui debeat* ultionis an sceleris in ista causa ratio habenda esset. W.

Ad Areopagitas missa est, Athenienses iudices tristiores; quor. aequitas Deor.] Nota est fabula. Cum filiae iniurias gladio Mars ultus esset, idcircoque a Neptuno (eius enim filium Halirrhothium interfecerat) accusaretur, apud Areopagum causa dicta fuit. *Vid. Augustinus de Civitate Dei lib. XVIII. cap. 10. Stephan. de Urbibus in Areopag. Aristid. Orat. Panathen. p. 6. a. in fine.* Isidorus Pelusiota lib. 2. Epist. 92. Ἐπὶ τοῦ Ἀρείου πάγου ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος αἰτιαθεὶς καὶ ἁλοὺς, αὐτὸς μὲν δίκην δέδωκε, τῷ δὲ τόπῳ πρὸς τὸ στηλιτεύεσθαι τὴν αἰσχύνην τοὔνομα καταλέλοιπε. Idem Epist. 90. Oecumenius in Acta Apost. cap. 17. Apollodorus Biblioth. lib. III. Photius in Biblioth. pag. 374. *Vel etiam de Neptuni et Minervae dissidio intelligendum. Et videtur Ammian. ad Varronis locum respexisse, cuius etiam auctoritate utitur August. de Civitat. Dei lib. XVIII. cap. X.* LINDENBR. Cf. Wernsdorf. ad Himerium p. 163. W.

Tristiores] severiores. W.

Absolverent veneficam.] Codex Regius *veneficium:* quam scripturam confirmat Agellius in lib. 12. c. 7. VALES.

20. *Impressas foede corporibus liberis* ingenuorum *notas* latera sulcando. — *Inconnivens* h. l. oculos non claudens, ut scelera hominum videre nolle videatur. W.

[*Namque caesorum ultrices dirae, perpetiim numeratione querelarum iustiss. commovente.*] Sic in libro XXVIII. c. 6. *Sed accelerarunt ultrices dirae caesorum.* Sic vulgatae Editiones utrubique praeferunt. At codex Colbertinus utroque loco *ultimae.* Et quidem in libro 28. *sed accelerarunt ultimae dirae caesorum.* In libro autem 29. *Namque caesorum ultimae dirae, perpetuum numen ratione querelarum iustissima commoventes, etc.* Quae certissima et optima est scriptura. *Caesorum ultimae dirae* dicun-

tur Ammiano iniuste damnatorum ultimae preces, imprecationesque, et iniquorum iudicum exsecrationes. Diras *impia vota* et *querelas* vocat Virgilius in Diris. *Accelerare* autem *ultimas diras caesorum* dixit Ammianus, sive ultimas morientium preces et exsecrationes: sicuti apud veterem Poetam *preces ire* dicuntur.

Et fama est iunctas fortius ire preces.

Qui in utroque loco Ammiani *ultrices dirae* posuere, in mente habuere Furias seu Eumenidas, quae alio nomine *Dirae* a Latinis sunt appellatae, *Ultricesque* nonnunquam cognominatae. A. Victoris Epitome c. 21. init. de Bassiano: *Hic fratrem suum Getam peremit. Ob quam caussam furore poenas dedit Dirarum insectatione, quae non immerito ultrices vocantur.* Sed a melioris notae codicibus MSS. sine causa recedere non licet, quum optime nobis sensus ratio constat.] HADR. VALESIUS. Ultrices diras suppleverunt ex Virgilio lib. IV. Aen. 473. *Ultricesque sedent in limine dirae.* Sed Ammianus etiam nunc, ut saepe, videtur imitatus Florum, cuius verba sunt lib. II. cap. 6. *Quasi has inferias sibi Saguntinorum ultimae dirae in illo publico parricidio incendioque mandassent.* GRON.

Perpetuum (supernum 17, 13.) *numen* deos immortales. — *Fides oraculi* v. c. 1. versiculos Graecos. W.

21. *Post inconvolutos casus*] Inconvoluti casus qui sint, vix divinare audeo. Vocabulum in Ammiani officina procusum. Originem si spectes, fortasse dici possit casus *aerumnae* voluisse, sine involucro quasi immissas, ne specie quidem iuris atque aequitatis praetexta, non dissimulatas, apertas, ut fere idem sit, quod nostrates dicunt *unumwunden*. W.

Cervicibus Asiae totius insedit] Ernest. comparat Liv. IV, 12. *regno prope per largitionis dulcedinem in cervices accepto.* W.

22. *Festus quidam.*] De quo Zosimus in lib. 4. c. 15. [ubi vid. Reitemeier. p. 585. W.] haec dicit: τῶν δ' ἀτοπημάτων ἦν κολοφὼν Φῆστος, ὃν εἰς πᾶσαν εἰδὼς ὠμότητα πρόχειρον ὄντα, τῆς Ἀσίας ἀνθύπατον ὁ βασιλεὺς ἔστειλε. *Porro omnium calamitatum cumulus fuit Festus quidam, quem Valens ad omne genus crudelitatis promptissimum esse probe sciens, Asiae Proconsulem destinavit.* Eiusdem elogium exstat apud Suidam in Φῆστος ex Eunapii Sardiani Historiis, et apud eumdem Eunapium in Vita Maximi Philosophi. Hic est, ut opinor, Rufus Festus V. Cl. qui Breviarium scripsit ad Valentem Aug. non autem ad Valentinianum, ut habent vulgatae Editiones, et scripti codices.*) Annon enim haec libri eius clausula Valentem respicit? *Ut ad hanc ingentem de Gothis, etiam Babylonicae tibi palma pacis accedat.* Accedit quod in duobus MSS antiquissimis *Festi Dictatoris Breviarium* exaratum est, ut in Notis ad Victoris Epitomen testatus est Andr. Schottus. Est autem Dictator, qui ad memoriam dictat, qui et ἀντιγραφεὺς Graece dicitur, ut notatum est a Cl. Salmasio ad Vopiscum in Caro c. 8. (Scriptt. Hist. Aug. T. II. p. 785.) Cum igitur Marcellinus Festum Magistrum fuisse memoriae prodat, et reliqua egregie conveniant: nihil vetat quo minus hunc Festum eumdem cum Historico esse credamus. VALES.

---

*) Rectius libelli auctor *Sextus* Rufus existimatur. W.

In nexum germanitatis ut frater germanus *dilectus a Maximino* funesto illo Praefecto Praet. cuius immania facta 28, 1. narrantur. W.

Et contogatus.] Id est togatus, seu Advocatus in eodem foro. VALES.

Administrata Syria.] Festus Consularis Syriae fuit Valente II. et Valentiniano II. Coss. ut colligo ex lege XI. Cod. Theod. de cohortalibus. Certe Libanius in vita sua Festum Consularem fuisse Syriae dicit, antequam Valens Antiochiam venisset. Idem Festum ait hominem fuisse furiosum, et linguae Graecae prorsus ignarum. VALES.

Reverentia exempla.] Sic reposuit ex Colbertino Hadr. Valesius Praef. p. LIX. quum eo priores editores habeant *reverentiae*, quod sensu carere cum eodem Valesio non existimaverim, si exponas *pudoris*, reverentiae (legum) exempla. *Reverens* ut recte potuerit passive pro *reverendus* usurpari, vehementer vereor. W.

Regere Asiam proconsulari potestate exorsus.] Proconsul Asiae vir Spectabilis erat, sub cuius administratione erat Asia proprie dicta, Hellespontus, et insulae. Nullatenus autem erat obnoxius Praefecturae Praetorianae eo quidem adhuc tempore. Nam postea imperante Arcadio, cum omnia perturbata essent, Proconsularis etiam potestas imminuta est, ut scribit Eunapius in Vita Maximi. De Proconsulatu Festi scribit Eunapius, et Zosimus, et Libanius in vita sua, cum dicit: *σπεύδων ᾤχετο εἰς ἰωνίαν ἐπὶ τὴν ἀρχήν*. VALES.

Velificatione tranquilla] tuto (velificatione plena 18, 5.) W.

23. *Exsequiis suffragantibus ad Praefecturam venisse*] id ipsum quod multos iniuste trucidaverit, apud Imperatorem ita eum commendasse, ut Praefectum faceret. *Exsequiae* h. l. dictae pro cadaveribus, quam significationem pluribus scriptorum istius aevi locis, nec Ammiani nostri immemor comprobavit V. D. in Miscell. Obss. T. X. p. 53. W.

24. *Ratio est ubique.*] Hoc *ubique* respicit ad praecedens *Romae*, et Ammianus hoc vult: nihil conferre ad recte secusve factorum vel laudem vel vituperium, in maiori an minori urbe peracta sint. W.

25. *Philosophum q. Coeranium.*] Aegypto oriundum. Eunapius de Festo: *ἀλλ' ἐπὶ τοσόνδε παραφορᾶς ἐῤῥύη καὶ φόνων, ὥστε καὶ Μάξιμον ξίφει διέφθειρε, Κοίρανον αἰγύπτιον ἐπισφάξας αὐτῷ. Sed eo furoris processit et crudelitatis, ut etiam Maximum gladio occideret, et Coeranum Aegyptium quasi succidaneam ei victimam mactaret.* Fuit etiam alter Coeranus Aegyptius temporibus Severi, ut refert Dio: et alius Graeci generis sub Nerone, de quo Tacitus in fine XIV. VALES. *Coeranus* est etiam apud Suidam v. *Φῆστος*. W.

ΣΥ ΔΕ ΝΟΕΙ.] De hoc adagio nihil legi. VALES.

Νόει, καὶ στέφε τὴν τύλην.] Casaubonus suo codici adscripserat, *στρέφε τὴν τύλην*: vel *στέφε τὴν πύλην*. Utrumque ex coniectura. De more ianuas coronandi Iuvenalis, et alii.* LINDENBR.

Στέφε τὴν τύλην] Quod proverbialiter dici monet ipse Ammianus, additque adhiberi de eo, cui *altius* aliquid agendum in-

iungatur. Τύλη vero quum sit vel culcita, vel callus, aliusve tumor corporis, vel *cervix*, nescio an satis poetice cervix pro capite posita sit; magis tamen inclinat animus ad coniecturam, quam Casaubonus olim, teste Lindenbrogio, orae adscripserat, ΠΤΑΗΝ, portas enim in rebus laetis coronatas fuisse novimus. W.

26. *Intervallatis* intermittentibus *febribus*. *Filiam suam* Festi. W.

27. *Scrutari* inquiri *ex negotio* ob necessariam aliquam caussam. — *Genitura*. Statim sequitur *constellatio*. W.

Cum obiectaretur illi quamobrem constellationem Principis collegisset.] Maiestatis crimen contrahit, quisquis super Principis genesi vel fato scrutatur, ut de Lepida ait C. Tacitus Annal. lib. III. c. 22. cui inter alia crimina hoc quoque obiectum fuit, quod per Chaldaeos in domum Caesaris quaesivisset. *Rationem Tertullianus reddit Apologet. cap. 35. *Cur opus est perscrutari super Caesaris salute, nisi a quo aliquid adversus illam cogitetur vel optatur, aut post illam speratur et sustinetur?** Unde Paulus I. C. Sent. lib. v. Tit. 21. *Qui de salute Principis vel summa Reipublicae mathematicos, hariolos, haruspices, vaticinatores consulit, cum eo qui responderit, capite punitur*. Apud Wisigothos mitior hic poena decreta: sic enim in eorum LL. habetur. lib. VI. Tit. II. §. I. *De Salute Principis vel cuiuscumque hominis Hariolos consulentes, ingenui flagellis caesi cum rebus omnibus Fisco servituri aut Regi associentur: servi in transmarinas insulas deportentur et veneant*. Bene itaque mundani motus scrutatorem Iul. Firmicus sic monet lib. 2. cap. 33. *Cave ne quando de statu Reipub. vel de vita Romani Imperatoris aliquid interroganti respondeas: non enim oportet, nec licet, ut de statu Reipub. aliquid nefaria curiositate dicamus; sed et sceleratus atque omni animadversione dignus est, si quis interrogatus de fato dixerit Imperatoris: quia nec dicere poteris de eo aliquid, nec invenire*. LINDENBR.

Collegisset.] Hoc verbum constellationi iungit etiam Spartianus in Aelio Vero c. 4. W.

28. *Marmori*] marmoreis gradibus, qui ad balneum ducebant. *Septemque vocales literas* Graecis A. E. H. I. O. Υ. Ω. *numerasse* cet. Locum sine nota dimiserat Valesius, sed postea temporis adiecerat ad Socratis Hist. Eccles. 5, 17. inserta est etiam paucis mutatis eiusdem Emendationibus a Burmanno editis p. 5. ubi plura de hac superstitione attulit Burmannus. W.

CAPUT III.

1. Ab his in Oriente crudeliter perpetratis Ammianus *stilum vertit* in Gallias, res ibi gestas enarraturus, sed et hic denuo incidit in *Maximinum* dirum illum Praefectum Urbi 28, 1. *Iam Praefectum* Praetorio. W.

Qui potestate late diffusa scaevum Imp. accesserat incentivum.] Sic Ms. Flor. ut *Scaevum crimen*, L. 19. de Haereticis. *Scaevae interpretationes*, Novel. unic. Theod. et Valent. de libertis. *Scaeva tempora*, leg. 9. Cod. Theod. de infirmand. his quae sub tyran. LINDENBR.

Scaevum infelix *Imperatori* Valentiniano *incentivum* 14, 1. W.

2. *Retentante*] retinente, uti 24, 4. W.

3. *Adultus*] puer. 26, 6, 15. ergo nomen proprium non videtur. *Paedagogiani* pueri erant nobiles, quos in aulis nostris nominant *Pagen*, Edelknaben. — *Spartanum canem*, ad venationem enim aptissimi Spartani, Cretenses, Arcadici habebantur, v. scriptores cynegeticos. — *Absolvit* dimisit. W.

4. *Praepositum Fabricae*] armorum. v. Ind. II. *Species ferrea*, is ipse thorax, quem offerebat artifex, *quam ille* Imperator *formarat* vel animo conceperat vel praescripserat. W.

Epiroten aliquem ritus Christiani Presbyterum.] Recte quidem et ordine fecit Gelenius, qui quaterniones transpositos primus restituit. Sed nos hoc amplius praestitimus, quod haec et sequentia verba in Gelenii Editione ob lacunas, ut opinari datur, omissa Auctori suo reddidimus: nec reddidimus solum, sed etiam sensum eorum perspeximus. Inter exempla enim crudelitatis Principis Valentiniani hoc vel praecipuum Marcellinus refert, quod Epiroten quemdam Presbyterum gladio occidi iusserit, idcirco quod Octavianum ex Proconsule Africae, (cuius mentio fit in lib. 23. c. 1.) alicuius criminis reum, apud se latentem prodere noluisset. Eamdem historiam refert Hieronymus in Chronico Anno Domini 372. *Presbyter Syrmii nequissime decollatur: quod Octavianum ex Proconsule apud se latitantem prodere noluisset.* VALES.

Offensarum auctore] delatore. W.

5. *Strator*] H. l. is est, qui in provincias mittebatur ad equos stabulo Imperatoris vel bello aptos (*militares*) exquirendos, *probandos*, deducendosque, qui si quosdam lucri causa cum aliis commutaret, poena quidem dignus erat, nec tamen capitali. Aliud stratorum genus vide infra 30, 5. et omnino Ind. II. W.

**Ad quos probandos missus erat in Sard.*] Stratorum munus id erat, ut equos eos maxime, qui Imperatorum usui erant destinati, diligenter probarent: ut apparet ex Codice Theodos. de Stratoribus. Themistius in Oratione quinquennali ad Valentem A. pag. 462. καὶ ἵπποις μὲν ἴσως οὐκ ἂν ἐχρήσαντο μὴ λίαν ἐξητασμένοις. Machinae quoque et tela bellica probabantur, ex Themistio pag. 239.* VALES.

Favorabilis auriga] cui populus et ipse Imperator prae ceteris favebant. *Vulgari levitate* nam omnia sibi, veneficia adeo, licere isti homines opinabantur. cf. Ind. I. v. Auriga. W.

Cuius non multo postea beneficiis.] Prima illa vox ad sensum explendum a Gelenio adiecta est: sed cum in Ms. Regio, et in Editione Aug. similiter desit, locus ita commodius concipi posse videtur: *Quem non multo postea veneficiis usum ferebatur*, (Sic tamen malim *ferebant*. W.) *etc.* vel sane: *Quoniam non multo postea, etc.* VALES.

Beneficiis usum.] ꝉ. *veneficiis usum.* LINDENBR.

6. *Africanus*] Nepotem vel ἀπόγονον saltem C. Corn. Africani Fabiani Honorati fuisse coniicit Reinesius ex Inscript. I, 364. W.

Post administratam provinciam.] Advocati peracto Advocationis tempore ad regendam provinciam mitti solebant, ut ex Co-

dice, et vetuſtis Inſcriptionibus notum eſt. Unde Libanius in Orat. adverſus doctrinae ſuae obtrectatores, Heliodorum illum Advocatum poſt Advocationem fiſci ait provinciam adminiſtraſſe, ut mos erat: ὁ δὲ καὶ ἦρχεν ὡς δὴ τὰ τῶν ῥητόρων πεπονηκώς. VALES.

Cuius ſuffragatori.] Suffragatores dicuntur viri primates in Comitatu, qui cum gratia apud Principem multum valeant, clientibus ſuis et humilioris fortunae hominibus ad aliquid a Principe impetrandum ſuffragationem ſuam commodant. Hi a Graecis προσήγοροι, et συνήγοροι dicuntur, ut docet Suidas. Themiſtius in Orat. 4. καὶ ταῦτα οὔτε λιπαρήσαντα, οὔτε θωπεύσαντα, οὔτε ἑτέρῳ προστάτῃ χρησάμενον καὶ προσηγόρῳ. Itaque ſuffragator paene idem eſt quod patronus: *et optime in Gloſſis veteribus explicatur, διὰ προστασιῶν, per ſuffragia. Seneca in libro de brevitate vitae: *Candidati* (inquit) *laborare deſinimus; ſuffragatores incipimus.* Ambroſius in caput 1. Epiſtolae Pauli A. ad Romanos: *Nam ideo ad Regem per Tribunos aut Comites itur, quia homo utique eſt Rex, et neſcit quibus debeat Rempublicam credere. Ad Deum autem, quem utique nihil latet, promerendum ſuffragatore non opus eſt.** VALES. Conf. XXII, 6. W.

Subagreſti verbo] inſipido verborum luſu. W.

7. *Pollicitus quod eum revocabit ad ſupplicium raptum*] promiſit, ſe eo ipſo tempore, quo ad ſupplicium duceretur, veniam ei daturum, vitam condonaturum eſſe. W.

8. *Replicatis denſe*] repetitis crebro. — *Protectores* ſatellites. v. Ind. II. Ad *exhibendas* ſiſtendas, arceſſendas *perſonas.* W.

De fuſtibus caeſi] Τὸ *de* abeſſe poterat; quoniam vero Colbertinus habet Valeſiusque (Praef. p. LX.) operis iraſcitur, quae ſe invito omiſiſſent, quod vitioſum putarent, ego voculam, quam ſerior aetas omnino ſaepe pleonaſtice ponit, (cf. 31, 5. *de* habitu prudentiae) reſtitui. W. Neſcio quo caſu factum ut in hac etiam editione ſit omiſſa. ERF.

9. *Ex profeſſo quaeſiſſe videatur.*] Mallem *videamur*, ut in Regio codice ſuperſcriptum eſt: et paullo poſt ſcribe ex eodem libro *ac Toloſ.* [ac Colbert.] *alia commodiſſimi.* VALES.

Alia commodiſſimi] indulgentiſſimi Erneſt. Malim ego omnino principis optimi. W.

[*Cum duas haberet urſas ſaevas hominum ambeſtrices, earum caveas prope cubiculum ſuum locaret.*] Valentinianus, natus in Pannonia Provincia Illyrici, prope cubiculi ſui fores velut fidas corporis cuſtodes habuit urſas duas caveis incluſas, in laniandis ipſo ſpectante cadaveribus comedendisque hominibus exercitatas. In quo imitatus videtur Galerium Maximianum, ortum ex Dacia Illyrici quoque provincia, qui homines vivos urſis abſorbendos obiicere conſueverat, eoque privato ſpectaculo paſcebat oculos, ac maxime delectabatur. Sic enim ſcribit Lactantius in libri de mortibus Perſecutorum capite XXI. quem librum nuper Vir doctiſſimus Baluſius publicavit. *Habebat urſos ferociae ac magnitudinis ſuae ſimillimos,* (Galerius) *quo toto imperii ſui tempore elegerat. Quoties delectari libuerat, horum aliquem afferri nominatim iubebat. His homines non plane comedendi, ſed abſorbendi obiectabantur; quorum artus cum diſſiparentur, ridebat ſuaviſſime,*

nec umquam ſine humano cruore cenabat. Ceterum a patre Valentiniano non degeneravit Valentinianus iunior Auguſtus, qui urſorum et leonum venationibus maxime delectabatur, ut Philoſtorgius in libro XI. Hiſt. ſcribit.] HADR. VALES.

Ambeſtrices] Vox Ammiani propria. W.

Cura agebat enixa.] Haec eſt coniectura Gelenii: a qua longe diſcrepat exemplaris Regii, *Toloſ.* [et Colbert.] ſcriptura, *cultant acerabat enixo:* in Auguſtana autem Editione ſic legitur, *cultans accelerabat enixe.* Unde coniicere eſt ſic a Marcellino ſcriptum fuiſſe, *cultu ita curabat enixo.* VALES.

Rumperetur.] In Mſſ. Flor. et Regio, *Toloſ.* [et Colbert.] et in Aug. Editione legitur *debetur.* Forte ſcribendum eſt *deleretur.* VALESIUS. Niſi id quidem nimium eſt, et Imperator non utique vetuerit deleri, ſed no minima quidem parte imminui, et Ammianus ediderit *delibetur.* GRON.

Ne deleretur luctificus calor] ne quid a carnis humanae appetitu remitterent. W.

[*Innocentiam, poſt multas quas eius laniatu cadaverum viderat ſepulturas, ut benemeritam in ſilvas abire dimiſit innoxiam.*] Veteres non domeſticas modo beſtias, ſed etiam feras, quibus aliqua in re uſi erant, velut de ſe bene meritas libertate remunerari conſueverant, et in agros ſilvasque dimittere; ita ut incuſtoditae vagarentur, et tamquam ſacrae a nemine violarentur. Eum morem ſecutus Statius fingit Liberum Patrem duas tigres manſuefactas et domitas, quas in bello Indico ad currum iunctas habuerat, cum victor Thebas rediiſſet ex India, ceu optime meritas, aut ſi mavis emeritas conſecraſſe, et in agrum Thebanum dimiſiſſe: quae et e manu paſcerentur, et nunc per campos errarent, nunc etiam urbem Thebas intrarent innoxiae. Statii in libro VII. Thebaidos verſus tales ſunt: (564. ſſ.)

> *Errabant geminae Dircaeae ad ſlumina tigres,*
> *Mite iugum, belli quondam vaſtator Eoi*
> *Currus: Erythraeis quas nuper victor ab oris*
> *Liber in Aonios meritas dimiſerat agros, etc.*

Ab Statio ſua verba accepiſſe Ammianum putes: *Liber tigres ſuas in Aonios agros meritas dimiſit:* Valentinianus urſam ſuam *ut bene meritam in ſilvas dimiſit innoxiam.* Ea dimiſſione homines feris gratiam referre ſe exiſtimabant. Iulius Caeſar equorum greges (quibus nimirum in bello Gallico uſus erat) *in traiiciendo Rubicone ſlumine conſecravit, ac vagos et ſine cuſtode dimiſit:* ſicuti tradit Suetonius Tranquillus in Caio Iulio Caeſare capite LXXXI. Hic mos a nemine obſervatus, illuſtrari merebatur.] VALES. Memoria fefellit Valeſium; idem enim Caſaubonus ad Suetonii Caeſarem c. 81. animadverterat. Non tamen erat, quod Crenius in Animadverſſ. T. X. p. 203. virum praeſtantiſſimum ideo inter plagiarios referret. W.

Dimiſit innoxiam.] Poſt haec verba in Mſſ. Flor. *Toloſ.* [et Colbert.] et Regio, et in Editione Aug. ſic legitur: *Exop...... ſimile ſedit...... Et haec quidem, etc.* Ex quibus veſtigiis hanc fere ſcripturam colligas, *quae exinde ſimiles edidit ſtrages.* VALES.

CAPUT IV.

1. *Nusquam* (malim *usquam) digredientis* aberrantis. W.

Quod maius pretium operae forsitan regendis verius milite barbaris, quam pellendis.] Sic dedit Valesius ex Colbertino et ita explicat (Praef. p. LX.): Valentinianum, qui in barbarorum finibus munimenta statuerit, quibus longe eos a limitibus Imperii Rom. repellere conaretur, multo melius forsitan facturum fuisse, si voluntaria barbarorum opera in bellis uti, eorumque auxiliis militaribus Romanos duces praeficere maluisset. Editiones ante Valesium pro *milite* habent *limite*, quod et ipsum haud incommodum fundit sensum: melius *faciebat* (non *fecisset*), quod barbaros intra limites coerceret, eorum incursionibus obicem poneret castellis, quam ut fines nostros ingressos non sine difficultate repelleret. W.

Et cum dedisset.] Quinque linearum hiatus in libris est, nexum tamen cum praecedentibus fortasse invenias, si de castellis, munimentis, turribus, speculis sermonem fuisse coniicias. W.

2. *Macrianum regem*] Alamannorum 18, 2. 28, 5. Cf. Gibbon T. VI. p. 192. — Inter *mutationes crebras sententiarum* quum bella contra eum mox decernerentur, mox differrentur. *Superstitem raperet* vivum in potestatem redigeret, *ut Vadomarium Iulianus* 21, 4. W.

Et praevisum negotium.] Sic Gelenius edidit. In Editione vero Augustana legitur *praevium*. Ego vero cum in codice Regio [et Colbert.] ita scriptum deprehendissem, *et praevi...... negotium, etc.* veram huius loci emendationem statim odoratus sum: quis enim neget ita ab Marcellino scriptum fuisse? *Et provisis quae negotium poscebat, et tempus, etc.* sic enim alibi loquitur. VALES.

3. *Contra Mattiacas aquas.*] Plinius lib. XXXI. cap. 2. *Sunt et Mattiaci in Germania fontes calidi trans Rhenum, quorum haustus triduo fervet.* Ita autem hae aquae dictae a Mattio oppido, uti id Tacitus vocat Annal. lib. I. c. 56. *Caesar incenso Mattio (id genti caput) aperta populatus, vertit ad Rhenum.* Ptolemaeus *Mattiacum* appellat, in Notitia civitatum Septemtrionalium: Βουδαρὶς, Ματτιακὸν, Ἀρταυνον. LINDENBR.

Mattiacae aquae. De his multa disputarunt interpretes ad Taciti Annal. 1, 56. et in Hassia nostra quaerendas esse dubio caret. cf. Mannerti German. p. 134. et 563. Auctor Itinerarii ante aliquot annos editi (Reise durch den Harz und die Hessischen Lande Brunsv. 797. S. 219. et 239.) nomen priscum servari testatur in pago Metz in Praefectura Gudensberg sito. W.

4. *Scurrae*] Valesius ad 15, 9. ubi et ad locum nostrum provocat, Scurras comparat cum Bardis Gallorum: utrosque iocis ac gesticulationibus milites inter convivia delinire solitos. Sed haec significatio nostro non convenit loco. Propius accedit Salmasius ad Lampridii Alexandrum Severum c. 61. qui *satellites* eo illa aetate nomine venisse pluribus exemplis comprobavit. Ego vero, cum Glossae veteres pro synonymis ponant: *assecla, buccellarius, scurra,* malim h. l. nundinatores castrenses intelligere; quod suadent *venalia mancipia* et *merces direptae.* W.

5. *Iudices*] duces militares 18, 6. 27, 5. — *Tapetes* vestes villosae 16, 5. W.

Equirat erat...] Lacuna eſt trium linearum et paucula, quae reſtant, ſine ſenſu. Ex ſequentibus tamen colligi poteſt, Valentinianum ipſum affuiſſe, ſed Romanos ipſos incendiis, rapinis et clamoribus inconditis rem totam irritam feciſſe. W.

Suſpecti] active pro ſuſpicioſi (nec aliter 16, 12. *ſuſpectiores* de obſcuris). vid. Salmaſ. ad Scrr. Hiſt. Aug. T. I. p. 615. Non opus eſt Erneſtii coniectura *ſuſpectati*, cui ipſe non multum tribuit vir optimus. W.

6. *Quinquagenteſimum*] alii *quingenteſimum*. W.

7. *Leo morſus vacuos concrepans.*] Valer. Flaccus III, 588. *leo frangit abſentem vacuis ſub dentibus hoſtem.* — *Diſiecta hoſtium* i. e. diſiectos hoſtes. — *Bucinobantibus*, quorum ſedes ipſe Ammianus conſtituit e regione Moguntiaci. cf. Mannert p. 296. W.

Fraomarium] unum ex magnatibus. — Reineſ. adſcripſit: „Frumarit Saio ap. Caſſ. 21, 19. (Quis ille Caſſius? W.) Fromar, Frummer." W.

Alamannorum] eorum, qui in fide permanſerant, ſociorum. *Numero* legioni. W.

Bitheridum] Reineſius: „lege Bertfridum. Bertvridum — Breed — breet i. e. late equitans." — *Hortarium.* Reineſius: „lege Hrotarium. Rothai — Rothui — Ruadſari — Ruadſeri q. d. quietis dominus." W.

Proditus opera Florentii Mogontiaci Ducis.] In codice Regio, *Toloſ.* [et Colbert.] ſcribitur hoc modo, *proditus peratione Florentii Germaniaca Ducis:* neque aliter Accurſius ex codice ſuo edidit, niſi quod, *deſperatione Florentii*, iuſſit excudi. Ego vero non dubito, quin Marcellinus ita ſcriptum reliquerit, *proditus relatione Florentii Germaniae Ducis.* VALESIUS. Quae vox mentem viri doctiſſimi pepuliſſe videtur ex eo, quod ſequitur, *Romani quidem relationes.* Quae tamen videntur differre ab hoc genere, quod verbo *proditus* adiungi meruit. Ex quo crederem ab Ammiano ſcriptum *delatione*, quum et prima litera per inverſionem hoc videatur monſtrare. GRON.

Conflagravit flamma poenali] vivus combuſtus eſt. W.

CAPVT V.

1. Quae de rebus in Africa geſtis coeperat narrare Ammianus 28, 6. ea nunc perſequitur et *narratione* quidem, uti ipſe ait, *continua* unoque tenore. Inde vero factum, ut, quae non uno anno accidiſſent, uno tamen loco complexus ſit. Oroſius certe 7, 32. ſeditionem *Firmi*, de qua monente Reineſio etiam Zoſimus Lib. IV. c. 6. et Paulus Diac. Lib. XII. poſt exceſſum demum Valentiniani et Valentis motam eſſe tradit. cf. qui ſuo quodque anno aſſignare conatus eſt, Tillemontium V, 42. ſſ. W.

Nubel vita digrediens] decedens 17, 4. — *Multa et formidanda*, et paullo poſt *multa et aſpera* uti Graecorum πολλὰ καί. — De Romano et Remigio vide ſupra 28, 6. W.

2. *Potiores Imperatoris neceſſitates*] negotia. W.

3. *Ad obruendam*] supprimendam, (paullo post *amandatis* eodem fere sensu.) *Contumeliosus.* Sic e cod. Colbert. pro *contumax* dedit Valesius (Praef. p. LX.). W.

Ab imperii ditione descivit.] Et diademate assumpto Regem se ipse constituit, ut scribit Victoris Epitome, et Orosius in lib. 7. c. 32. Quare non assentior Goltzio, qui in Thesauro suo hunc Firmum Augustum fuisse censet, nummumque eius hunc profert: DN. FIRMUS. P. F. AUG. Sed non dubito, quin de altero Firmo nummus iste intelligendus sit, cum Firmus, de quo hic sermo est, numquam Augusti, sed Regis dumtaxat nomen adsciverit. *Zosimus XIV, 16. Βασιλέα dicit. Augustinus in libro 1. contra Epistolam Parmeniani capite 10. *Quae a Donatistis Rogatus ille Maurus per Regem barbarum Firmum, quam saeva et quam acerba perpessus sit.* Et paullo post: *Non enim tam saeva sunt, quae adversus Maximianistas per iudices egerunt, quam quae etiam ad persequendum Rogatum Maurum, ab eis per Firmum barbarum gesta sunt: etsi illum licet hostem immanissimum Romanorum in legitimis numerent.* Ubi vides Firmum pro legitimo Imperatore habitum esse a Donatistis: et nomen Βασιλέως apud Zosimum supra ambiguum est, quippe quo et Rex et Imperator ex aequo significatur.* VALES.

Ab imperii ditione descivit] nostro imperio se subduxit: erat enim Comes Africae. W.

4. *Hostis implacabilis.*] Ante has voces lacuna erat exigua in MSS. Flor. et Regio, et in Editione Augustana: quae sic videtur non incommode posse suppleri: *Quocirca ne hostis, etc.* VALES.

Comitatensis militis] v. Ind. II. W.

Theodosius Magister equitum mittitur, cuius virtutes ut impetrabiles ea tempestate prae caeteris nitebant.] Lego heic et aliis similibus in locis *impenetrabiles.* OISELIUS. Ibi Lindenbrogius subdit, sibi non placere coniecturam, quod *impetrabilis* nomen est Ammiano frequens. Certe et codd. MSS. inprimis Colbertinus, Loiselli coniecturae adversantur. HADR. VALES.

Theodosius Magister equitum] 28, 5. — *Impetrabilis* strenui 15, 8. 31, 11. cet. W.

Prae ceteris nitebant.] Apparet scribendum esse *enitebant*, ut modulatior sit clausula. VALES.

Domitii Corbulonis.] Multa de hoc Tacitus Annal. XIII, 8. Dio Cass. LXII, 19. — 23. LXIII, 17. et alii eius saeculi Scriptores. LINDENBR.

Domitii Corbulonis, et Lusii.] Utriusque elogium exstat in Fragmentis Dionis quae ante biennium publicavi. Corbulo quidem a Dione Κουρβούλων semper dicitur, et ab Evagrio in lib. 3. cap. 41. Lusius vero Quintus Κύντος Λούσιος ab eodem Dione nominatur, ortus e Mauritania. Uterque tandem gladio occisus est, cum ob egregia merita invidiam in se et aulicorum et Principum concitassent. Ac fortasse consulto Theodosium iis comparat Marcellinus, qui et ipse similem exitum sortitus est, ut notabimus infra. VALES.

Et Lusii.] Lusius Quietus vocatur a Spartiano in Hadriano c. 5. Vide Xiphilin. LXVIII, 3. 8. cet. LXIX, 5. et Historiam Augg. LINDENBR.

Lusii] Reines. „Lusius Quietus praefuerat gentibus Mauris, exarmatus ab *Adriano.*" W.

5. *Emeato* traiecto *mari.* W.

Mauritaniae littus, quod appellant accolae Igilgitanum.] Mſ. *Gilgitanum.* Et Plinii ſcripta exemplaria *Gilgili*, non *Igilgili*, habent. Quod ſi Ptolemaeum et Antoninum Aug. ſequimur, *Igilgilitanum* apud Ammian. legendum erit. LINDENBR.

Igilgitanum.] Etiam in codice Regio *Gilgitanum* ſcriptum inveni, * ut et in Toloſ. * [et Colbert.] neque ſecus in Editione Mariangeli: ſed *Igilgitanum*, ut Gelenius edidit, amplector. Nam et in Notitia Africae quam Iacobus Sirmundus ante aliquot annos edidit, inter Epiſcopos Mauritaniae Sitifenſis quartus numeratur *Domitianus Igilgitanus.* In Collatione Carthagin. Eguilguilitenſis Epiſcopus dicitur. HENR. VALESIUS. [Veteres *Igilgilitanum* dixere ab urbe *Igilgili*, quae Plinio *Gilgili oppidum*, et vulgo *Gigeri* dicitur.] HADR. VALES. Quod poſterius iam ante quoque elegerat Holſtenius in notulis ad Patriarchatum Romanum pag. 90. GRON.

Sitifenſis Mauritaniae (Setif) *litus, quod appellant incolae Igilgitanum* (Gigeri). cf. Weſſeling. Itineraria p. 12. et 28. W.

Parum] minus quam poſſit (cf. 17, 4. 28, 1.). *Super his, quae verebatur*, Theodoſius nempe, qui Romanum veram ſeditionis Firmi cauſam fuiſſe non ignorabat. W.

6. *Caeſarienſem*] Mauritaniam. W.

Gildonem Firmi fratrem.] Is ipſe eſt, qui mortuo Theodoſio Auguſto, cum eſſet Comes Africae, ab Honorio deſcivit, ut teſtatur Claudianus de bello Gildonico: apud quem Theodoſius Senior haec ait v. 335.

— — *auſus Latio contendere Gildo:*
Germani nec ſata timet, etc.

id eſt Firmi. VALES. Cf. Zoſim. v, 11. et ibi Reitem. p. 606. W.

Vincentium] Romani vicarium. Paullo inferius §. 19. vocatur Tribunus, ſi idem eſt. — *Incivilitatis* inſolentiae. Paullo poſt *iniquitatis licenter graſſantis.* W.

7. *Cuſtodiendum protectoribus.*] Quorum inter alia id munus fuiſſe docet Iuretus ad Symmachum lib. x. epiſt. 49. ubi etiam ipſe venditat reſtitutionem huius loci, quum legeretur *protutoribus.* Mox edidi *multa cum animo verſ.* ex prioribus, quum nugari opinarer Hadrianum et Pariſienſes, qui in poſtrema mutarunt *multa enim an.* GRON. Similiter eſt *cum animo disputans* xx, 8. W.

Proeliorum ſtabilitate] iuſtis, apertis proeliis. Opponitur enim inſidiis. W.

8. *Spectatiſſimi ducis adventu praeſtrictus*] in timorem coniectus (cf. 21, 9. imperatorii nominis metu praeſtrictus) et paullo infra hoc ipſo capite. W.

Veniam confeſſionis praeteritorum.] Emendo, *veniam cum conceſſione praeteritorum*, ut loquitur Marcellinus in lib. XVII. c. 12. et in lib. XXX. et in fine huius libri. VALES. Merito aſſentitur Erneſtius in Gloſſ. ſ. v. Confeſſio. W.

Legiones qui Africam tuebantur.] Recens haec menda. itaque legendum ut in Mſ. *Legiones quae Afric.* LINDENBR.

10. *Residua* (h. e. *alia*, ut et aliis locis). W.

Messes et condita hostium virtutis nostrorum horrea.] Quae hic *condita*, eadem libro XXXI. c. 6. vocat *conditoria*, id est, apothecas sive horrea. Panegyr. Constant. Aug. *Tu fructus meritorum tuorum statim nos metere et in conditis referre iussisti.* L. 2. C. Theod. de his quae ex pub. coll. *Quod refertur in conditis, vel in arca continetur.* L. 4. C. de erogat. mil. ann. *In veteranis castris constituti milites duas alimoniarum partes de conditis sumant.* *B. Eucherius in Homil. pag. 380. *Ut utiles procuratores facere videmus, qui a patronis suis praesidia ac patrimonia longinqua et peregrina suscipiunt, quidquid colligunt, quidquid adquirunt, ad dominos suos dirigunt. Numquid ibi reponetur, ubi laboratur? Sed magis illic sunt condita; ubi perpetua deputantur habitacula.** Vide Spartian. in Hadriano c. 11. init. Capitolin. in Gordianis c. 28. LINDENBR.

Messes et condita] segetes et frumenta in horreis reposita. W.

11. *Tubusuptum*] Mſ. *Tubusoptum*. Antoninus Aug. p. 32. Wesseling. *A Sitifi Saldas, Lesbi Tubusuptus.* Ptolemaeus: Αὔξινα, Τουβούσουπτος, Ῥόβονδα. LINDENBR.

Tubusuptum opidum Ferrato contiguum monti.] In Itinerario Peutingerorum Mons Ferratus dicitur a Rusuccuro Colonia Saldas usque pertingens: in quo itinere Tubusuptum fuisse docet Itinerarium Antonini, iuxta Saldas. Fuit autem Tubusuptus Sitifensis Mauritaniae opidum, unde in Notitia Africae inter Episcopos Mauritaniae Sitifensis recensetur Maximus Tubusubditanus. In Collatione Carthaginensi Florentinus nominatur Episcopus a Tubusuptu. VALES.

Ferrato contiguum monti] Vide Aethici Cosmogr. LINDENBR.

Ferrato monti (Iuriura). De gentibus et urbibus deinceps commemoratis vide Cellarium Geogr. ant. p. 197. Wesseling. Itineraria p. 32. W.

Mascizel.] Hic est frater Gildonis, qui ab Honorio Augusto cum exercitu missus in Africam, Gildonem vicit, et peremit, ut Claudianus et Orosius scribit. Idem postea iussu Stiliconis in fluvium e ponte praecipitatus interiit, teste Zosimo in lib. v. c. 11. [cui est Masceldelus. Ab aliis appellatur Mazescel et Mascelzel. W.] VALES.

13. *Clades eminuere fundi Petrensis*] Sic inf. laudatur *fundus Mazicanus*. Et apud Gregor. PP. lib. 1. Epist. 9. *Fundus Saloniacus, fundus Gerdomiae collimitans.* Vett. Inscription.

LOCA	LOCA
....	SEPULTURAE
CULTORUM	CULTORUM
HERCULIS	HERCULIS
BEATIN. IN FUNDO	IN FUNDO
QUADRIGANO	DOMITIANO.

LINDENBR.

Fundi] praedii cum adiacentibus agris. *In modum urbis exstruxit.* cf. fundum Macelli 15, 2. castellum ubi Gallus et Iulianus pueri continebantur. W.

Lam-

Lamſoctenſe oppidum.] In Mauritania Sitifenſi, ut exiſtimo. Nam in Notitia Africae, inter Mauritaniae Sitifenſis Epiſcopos recenſetur Vindemius Lemphactenſis. [*Lamphotenſe opidum* in Mſ. Colbert. ſcribitur.] VALES.

16. *Oſculo ſuſceptus* non amicitiae documento et amoris, ſed *quoniam id reipublicae* politicae, quam vocant, prudentiae pro tempore *conveniebat.* W.

Icoſium oppid. cuius ſupra docuimus conditores] Quos etiam Solinus indicat cap. 28. LINDENBR. Liber, in quo eos docuerat Marcellinus, deperditus eſt. W.

Coronam Sacerdotalem] Quae aurea erat. Vide quae notat M. Velſerus Rerum Auguſtanarum lib. v. pag 74. et in adnotationibus ad Paſſionem S. Afrae pag. 24. Tertullianus de Spectaculis c. 23. *Sacerdos coronatus, velut coloratus leno.* Idem de Corona Militis cap. 10. de Idolol. c. 18. *Coronae aureae Sacerdotum provincialium.* LINDENBR.

Et coronam Sacerdotalem.] Sacerdotes provinciarum, de quibus ad ſuperiorem librum c. 6. §. 10. [ubi ipſe ſacerdos nominatur, cui corona iſta rapta, Ruſticianus. W.] notavi, coronas aureas capite geſtabant, ut teſtatur Tertullianus in lib. de Idololatria, cum dicit: *Quo more nunc praetextae, vel trabeae, vel palmatae, vel coronae aureae Sacerdotum provincialium:* et in libro de Corona. *Hinc explicandus eſt canon 55. Concilii Eliberitani: *Sacerdotes qui tantum coronam portant nec ſacrificant, nec de ſuis ſumtibus aliqaid ad idola praeſtant: placuit poſt bieunium accipere communionem.* De coronis Sacerdotum loquitur Feſtus in voce *Stropus.** Hi Sacerdotes provinciarum Graece ἀρχιερεῖς dicebantur, ut notavi ad lib. 28. c. 6. Sic Euſebius in lib. 8. Hiſt. c. 27. *ἱερέας τε εἰδώλων κατὰ πάντα τόπον καὶ πόλιν, καὶ ἐπὶ τούτων ἑκάστης ἐπαρχίας ἀρχιερέα, τῶν ἐν πολιτείαις ἕνα γέ τινα τὸν μάλιστα ἐμφανῶς διὰ πάσης ἐμπρέψαντα λειτουργίας. Flamines omnium locorum et urbium, et praeterea cuiusque provinciae Sacerdotem, qui inter Decuriones munera publica magnificentiſſime obierit.* Ita et in lib. IX. cap. 3. VALES.

17. *Tipoſam.*] Weſſeling p. 15 et 42. W.

Legatis Mazicum.] Mazices populi ſunt, qui ad Orientem Caeſarienſis Mauritaniae incolunt, ut ſcribit Ptolemaeus in lib. 4. Eorumdem meminit Vegetius in lib. 3. c. 22. et Expoſitio totius mundi, nuper a Iac. Gothofredo viro doctiſſimo in lucem edita. Euſtathius in Scholiis ad Dionyſium de ſitu orbis: *τοῦ δὲ νομάδων καὶ μαζίκων βασιλέως Ἰάρβαντος:* qui Gaetulus Iarbas a Virgilio dicitur in 4. Aeneidos v. 326. Poſtremo in Excerptis Chronologicis a Scaligero ad Euſebii calcem editis, Mazici dicuntur, *Mauri, Vacuati, Gaetuli, Afri, Mazici.* VALES.

Mazicum] de quibus optime egiſſe inveni Belin de Ballu ad Oppian. p. 224. W.

18. *Caeſaream tendebat.*] Quam Firmus ſub initia tyrannidis occupatam ac direptam incenderat, ut ſcribit Oroſius in lib. 7. *Interea in Africae partibus Firmus ſeſe excitatis Maurorum gentibus Regem conſtituens, Africam Mauritaniamque vaſtavit: Caeſaream urbem nobiliſſimam Mauritaniae dolo captam, deinde caedibus incendiisque completam, barbaris in praedam dedit.* VALES.

Caesaream] Sic dictam a *Iuba* in honorem Caesaris Augusti, antea Iol. cf. Eutrop. 7, 5. W.

Horridas canitie silices] vias 14, 6. W.

19. *Vincentius Tribunus*] supra Vicarius Romani huius nominis, a nostro fine dubio diversus. *Per speciem faventis et supplicis* simulato favore et obedientia. W.

20. *Sugabarritanum municipium.*] Opidum Caesariensis Mauritaniae, Zuchabbari a Ptolemaeo dicitur. In Africae Notitia inter Episcopos Caesariensis Mauritaniae nominatur Stephanus *Zucabiaritanus* *pro *Zucabarritanus.** Sed in Collatione prima Carthaginensi Zugabbaritensis Episcopus exaratur rectius, ut videtur. VALES.

Sugabarritanum] Ptolemaeus in Descriptione Mauritaniae Caesariensis, Ζουχάββαρι nominat. LINDENBR.

Accline] Male alii *acclive.* Conf. XIV, 8, 9. XXI, 2, 16. et Casaub. ad Scriptt. Hist. Aug. T. II. p. 713. W.

Tigavias venire] Plinius *Tigavas* vocat, Antoninus *Tigava castra*, Ptolemaeus Τιγαῦα. LINDENBR.

Tigavias.] Et hoc Caesariensis Mauritaniae opidum fuit. In Notitia Africae inter Caesariensis Mauritaniae Episcopos Crescens Tigabitanus ponitur. Et in Codice Canonum Ecclesiae Africanae, titulo 97. civitas Tagavensis dicitur. VALES.

21. **Fericium gentis Praefectum.*] Cum *Bellenem* unum e *Principibus Mazicum* Marcellinus fuisse dicat, *Fericium* vero *Praefectum gentis:* quaeri potest, quaenam sit differentia inter *Praefectum* et *Principem*. Equidem sic opinor, *Principes* quidem fuisse Optimates et Regulos. Sic in veteri saxo fit mentio Arreti *Chanartae Principis gentium Baquatium*. *Praefectos* vero fuisse reor Duces, qui a Rom. Imperatoribus erant constituti, ut barbaris gentibus praeessent. De quibus exstat locus illustris in Epistola 79. S. Augustini ad Hesychium: *Sunt apud nos barbarae innumerabiles gentes. Pauci tamen anni sunt, ex quo quidam eorum qui pacati Romanis finibus adhaerent, ita ut non habeant Reges suos, sed super eos Praefecti a Romano constituantur Imperio: et illi, et ipsi eorum Praefecti Christiani esse coeperunt. Interiores vero, qui sub nulla sunt potestate Romana, etc.* Iordanes quoque in libro de Successione Regnorum, Praefectos gentium Mauriçarum commemorat. *Mauris*, inquit, *partis adversae per pacificos Mauros superatis, una die* XVII. *Praefectos exstinxit.* Quod scribit Spartianus in Hadriano A. c. 5. extr. Praefecturam Mauritaniae datam esse Martio Turboni, quam Lusius Quietus antea gesserat: eodem referendum videtur. Marcellinus noster in ipso libro 29. (infra §. 35.) *Theodosius regionum maxima parte vastata, gentibus* Mauricis, *per quas transibat, apposuit fidei compertae Praefectos.** VALES.

Contubernales devoti] Allocutio adulatoria: commilitones fidi meique amantes. W.

Prisco more militiae dedit occidendos] Is mos talis erat. Accepto fuste Tribunus vix tantum adtingebat damnatum: quod ubi factum, omnes qui in castris erant, caedendo feriendoque gladiis lapidibusque eumdem porro conficiebant; uti ex Polybio L. VI. c. 37. constat. Tacitus Annal. I. c. 44. *Stabant legiones pro concione districtis gladiis, reus in suggestu per Tribunum*

ostendebatur: si nocentem adclamaverant, praeceps datus trucidabatur. Lampridius in Commodo c. 6. *Hostis appellatus; lacerandusque militibus est deductus.* Et in nostra quoque militia similis poena observatur: castrensique vocabulo Teotisce dicunt, *durch die Spiesse lauffen.* Vel etiam ad palum ligabantur rei, sagittisque conficiebantur. Rufus in LL. militaribus: Κελεύομεν τοὺς στρατιώτας ἐκείνου τοῦ τάγματος πρώτου φεύγοντος καὶ ὑπαναχωροῦντος ἐκ τῆς τάξεως ἀποδεκατοῦσθαι, καὶ ὑπὸ τῶν λοιπῶν ταγμάτων κατατοξευθῆναι. Quomodo S. Sebastianus, utpote militaris vir, et qui principatum primae cohortis gerebat, iussus est sub titulo Christianitatis a Diocletiano Imperatore ligari in medio campo, atque a militibus sagittari. Usuardus et Beda in Martyrol. XIII. Kal. Ianuar. LINDENBR.

Manus incidit] amputavit. Paullo post *manus ademptae.* W.

Ad aemulationem Curionis] Epitome Livii lib. 95. *Caius Curio Procos. Dardanos in Thracia domuit.* Florus lib. III. cap. 4. LINDENBR.

Ad aemulationem Curionis.] De quo consulendus est Frontinus in lib. 4. Strateg. c. 1. VALES.

23. *Subsignanos*] non externos hostes, sed sub signis nostris militantes, *ad unum* non nisi semel *prolapsos errorem.* W.

24. *Tullianum illud advertens.*] Quod legitur in Epistola 2. M. Tullii ad Brutum. VALES.

26. *Mazices licet bellicosum genus*] Ptolemaeus in Mauritania Caesariensi: Μαχούσιοι ὑφ' οὓς τὸ ζάλακον ὄρος, καὶ μετὰ τοῦτο μάζικες. LINDENBR.

27. *Suggen eorum ductorem*] Quid homine actum sit, dici non potest ob quatuor versiculorum hiatum. *Romanum* munere semotum credere iubent sequentia, ubi de successore ei dato sermo est. W.

Actibus congregaverat Firmi] partibus eius iunxerat. W.

29. *Plebis*] multitudinis hostium. cf. 31, 7. W.

30. *Turbulenta concussio*] inconditus impetus. W.

32. *Ut antiquus ille Cunctator*] Q. Fab. Maximus, de quo Ennius apud Cicer. de Senect. c. 4. et Servium Aeneid. 6, 847. *Unus homo nobis cunctando restituit rem.* Seneca de Ira cap. 11. *Quo alio Fabius affectas imperii vires recreavit, quam quod cunctari et trahere et morari scivit? quae omnia irati nesciunt.* LINDENBR.

Pro negotio] rerum conditione. *Commentis et prudentia* prudentibus commentis, artibus, strategematis. *Impetrabilem* strenuum. W.

34. *Praesidiorum*] castellorum. W.

35. *Particulatim*] per singulas gentes. W.

36. *Specierum*] rerum. Sic species de rebus venalibus XXVII, 3. W.

Uxorem fessam] cuius fata trium linearum hiatu intercepta, simul vero mentio pugnae, si vera coniectura Valesii, qui in sequentibus nulli parcens *adeuntium* mutat in *cadentium.* W.

37. *Nullique parcens.*] In Regio codice legitur, *nullique adeuntium parcens:* atque ita fere in MS. Florentino, et Aug.

Editione. [In Colbert. Mſ. *nullique ad eum... tium parcens.*] Nec dubito, quin Marcellinus ita ſcriptum reliquerit: *Nullique cadentium parcens.* Sic enim loquitur in lib. XIV. ſub init. et alibi. VALES.

Mundiore victu] meliore, exquiſitiore 29, 2. W.

Abannisque eorum vicinis.] Abennae dicuntur a Iulio Honorio Oratore, qui Coſmographiam ſcripſit: cuius etiam meminit Caſſiodorus de divinis Lectionibus cap. 25. Is igitur inter gentes Oceani Meridiani recenſet Quinquegentianos, Mazicas, Bacuatas, Maſſylios, Abennas. At haec gentium nomina deſunt in Coſmographia Ethici, quae tota ex Iulio Oratore transſcripta cum ſit, non Aethici, ſive Ethici, ſed Iulii Honorii Oratoris Coſmographia dici debet. VALES.

Ad municipium properavit ...... enſe] Certum eſt nomen caſtelli hic deſiderari, cuius infra iterum mentio. Sed *Audienſe* an *Duodienſe* vocetur, haud ita in facili eſt diiudicare: utroque enim modo ſcribitur. Tamen non duo munimenta, ſed unum fuiſſe verba Ammiani innuere videntur. LINDENBR.

Amfracta] abrupta undique (15, 2.) — *Repedando*, referendo pedem, redeundo, 25, 1. et alibi. *Agentium* habitantium, 27, 5. W.

38. *Sine ſui reſpectu*] temere — *Averterunt* recedere coegerunt — *Inaeſtimabilium* innumerabilium, 16, 12. W.

39. *Immite quiddam* (Graeco more φοβερόν τι) terribiliter — *Manipuli furentium* noſtrorum. — *Agmine quadrato*, non, ut vulgo putant, capitibus hoſtem verſus undique directis, quod eſſet potius, uti paullo poſt acies *in rotundo habitu figurata*, ſed iuſtis ordinibus et ad aciem ſtructis. W.

Flexit iter intrepidum; ubi timens noſtros Firmus.] Sic Gelenius edidit ex coniectura, ut reſtitutis ordini ſuo quaternionibus ſenſus aliquis exſiſteret. Secundus enim quaternio qui male praepoſitus fuerat, ſic finiebatur, *flexit iter intrepi....* poſt quae verba recurrendum erat ad tertium quaternionem, qui ſic incipiebat *noſtros Firmus*, et cetera iam ſuo ordine: ſoli enim duo quaterniones erant transpoſiti. Idque tum ex Regio codice, [et Colb.] tum ex Auguſtana Editione liquido apparet. Proinde non dubito, quin hic locus ita ſit corrigendus: *Ad civit. Contenſem flexit iter intrepidus, ubi captivos noſtros Firmus, ut in munimento abſtruſo locarat et celſo:* quam emendationem ſequentia confirmant. VALES.

40. *Magni nominis adiumento.*] In Regio codice ſuperſcriptum erat *numinis:* quam ſcripturam etiam in codice Faucherii exſtare monuerat Gruterus. Idem error in Panegyrico Sidonii ad Maiorianum Aug. v. 353.

— — *Vindex tibi nomine Divum*
Maiorianus erit:

cum ſcribendum ſit *numine.* VALES.

Neceſſitudinibus] cognatis, amicis ſuae parti faventibus. W.

42. *Dilatato* ab ipſo *vulneris hiatu.* W.

43. *Municipem*] civem. *Temeratorem quietis*, rebellem, perduellem Firmum, paullo poſt §. 45. *otii turbatorem. Confutatos* convictos. W.

45. *Munimentum Medianum.*] Castellum Medianum in Caesariensi Mauritania ponitur in Notitia Africae. VALES.

46. *Comes*] modeste dictum. Erat enim Magister militum. cf. ad XVIII, 8, 6. W.

Orbis terrarum domini] Sic enim Imperatores sese appellari patiebantur. Antonin. Pius L. penult. D. lege Rhodia τοῦ κόσμου κύριος. Constantius ap. Gruter. Inscript. p. 186. Iulianus ibid. p. 1086. — *Invictus.* Et hoc elogium principum. v. Iul. Capitol. in Maximo et Balbino 17. — *Latronem funereum* i. q. bustuarium 28, 1. ubi vide. W.

48. *Clamoribus magis hortari*] Credidi ignaro praeside sic nuper edidisse Parisienses, restituique quod erat in Augustana et Henrici editione. In eadem Augustana videbam paulo ante haberi *defectis lateribus*, quod plane dirigit ad *densetis*, ut dixerunt. GRON.

Saevium] saevorum (sic 15, 9. saevium tyrannorum). W.

49. *Partibus tenebrarum obvolutis horrore*] per tenebrosam noctem acie utraque dissoluta. W.

Ad Duodiense castellum.] Codices MSS. scriptum habent, *ad Vodiense castellum.* Editio autem Augustana, *ad Audiense.* Paene omiseram superiori linea scribendum esse, *partibus tenebrarum obvolutis horrore* (pro *errore.* W.): sic enim loqui solet Marcellinus, ut notavi ad librum 28. c. 1. §. 54. VALES.

50. *Cum apparere non possent*, clam *castra tentare* irrepere. *Incendit* vivum comburi iussit. W.

51. *Commerciis vetitis*] societate cum Firmo; alio sensu *commercia vetita* dicuntur 27, 5. qui tamen huic loco non convenit. W.

52. *Immineret*] insisteret. *Mutaret in metum*, terrore impleret. [Similiter Tacitus Annal. XII, 29. *mutans* (i. e. mutans se) *in superbiam.* SBF.] W.

53. *Diuturnis* remotis *latebris.* W.

54. *Obscurius gesta*] Igmazenis cum Theodosio de se clanculum capta consilia. — *Calcare* abiicere *vivendi cupiditatem.* W.

Vinoque consulto distentus.] Qui mortem sibi consciscere volunt, ut omnem sensum sibi doloris adimant, solent vino et epulis largius indulgere: sic enim homines ad quidvis suscipiendum audaciores efficiuntur. Atque hoc fecisse dicitur Brennus, non ille qui Romam cepit, sed alter paullo recentior, qui Gallos in Graeciam duxit. Nam cum profligatas res suas cerneret, taedio ac desperatione victus, cum se mero ingurgitasset, manus sibi attulit, ut scribit Diodorus in lib. 22. (Bipont. IX. p. 301.) et Pausanias in Phocicis c. 23. §. 8. Eadem audacia XXVII Senatorum Campanorum refertur a Livio in lib. 26. c. 14. qui epulati, et quantum facere potuerant alienatis mentibus vino ab imminentis sensu mali, venenum omnes sumpserunt. Idem de Caecilio Agricola scribit Dio in lib. 76. c. 5. et de Themistocle Plutarchus c. 31. [de Cleopatra Aegypti Regina idem in Antonio; de Scapula quodam auctor libri de bello Hispaniensi c. 33. de Iudacilio Picentium duce Orosius in libro V. de Iuba Rege Mauritaniae et Petreio Florus in libri IV. capite 11.] VALES.

[*Et crapulis.*] In codice Colb. scriptum reperio, *et crapulentus:* et superpositum *is*, id est *crapulentis*, aut certe *crapulis. Crapulas* in plurali numero illorum temporum Latinitas usurpavit, et ab ebrietate distinxit. Nam Petrus Chrysologus in Sermone XII, *Ille cibum nostrum deducit in crapulam; potum nostrum in ebrietatem diffundit.* Et in Sermone XIII. *Per crapulam, per ebrietatem, etc.* Legendum tamen puto ex Mſ. Colb. *Vinoque consulto distentus et crapulentus*, magis quam, *vinoque consulto distentus et crapulis*, vel *crapulentis.*] HADR. VALES.

Insonis gressibus] submisso gradu (cf. 27, 12. suspensis passibus 14, 2.) W.

55. *Vinctum ducere perduellem.*] In codice Regio, et Augustana Editione scriptum reperi, *vivum ducere perduellem;* [in cod. Colb. *vilium* male.] HENR. VALES.

Tentoria adventaret] ad tentoria veniret. Cf. XVIII, 2. W.

Ad Subicarense castellum.] Suspicor hic scribendum esse *Rusubbicarense castellum*, quod est in Mauritania Caesariensi, ut docet Antonini Itinerarium p. 16. ed. Wesseling. *Icosium m. p. m. 22. Rungoniae Colonia m. p. m. 15. Rusubbicari m. p. m. 24.* Ptolemaeus in lib. 4. inter Mauritaniae Caesariensis opida ponit ἰκόσιον. ῥουστόνιον, ῥουσίκιβαρ. sed scribendum est ῥουσγόνιον. ῥουσιβίκαρι. In Itineraria Tabula Peutingerorum, *Rusibicari Matidiae* dicitur. Et in Collatione 1. Carthaginensi Constantinus memoratur Episcopus Rusubiccariensis. Denique in Notitia Africae, inter Mauritaniae Caes. Episcopos recensentur *Bonifatius Rusguniensis*, et *Paulinus Rubicariensis.* corrupte pro *Rusubicariensis.* VALESIUS. An credibile est τὸν πάνυ consuluisse isto loco Itinerarium Antonini, non vidisse ab eruditissimo Surita coniecturam hanc in Ammiano illic ante multos annos publicatam cum ipsa illa Ptolemaei citatione? Certe honoris eius causa mallem, ut veneratus fuisset memoriam eius, per quem profecerat, certe profecisse credo. GRON.

56. *Armatis et plebeiis*] militibus et indigenis imbellibus. (Eadem oppositio 20, 9.) W.

Sitifim triumphanti similis rediit.] Gratiano III. et Aequitio Coss. ut videtur: qui erat annus Natalis Dominici 374. Frustra autem a Marcellino nostro exspectes, quid postea Theodosio factum sit, et utrum is ad Comitatum Valentiniani reverterit. Caedem quinetiam ipsius reticuit, quod equidem valde miror. Quod utrum memoriae vitio imprudens admiserit, an reverentia Theodosii illius filii, qui tunc temporis, cum haec Marcellinus scriberet, imperium obtinebat, an denique vitium passi sint codices nostri, nequeo dicere. Ceterum quod a Marcellino, seu antiquario praetermissum est, id nos quoad eius fieri potest, supplere debemus. Theodosius igitur exstincto Firmo Mauro cum Africae statum restituisset, stimulante quorumdam aulicorum invidia iussus interfici apud Carthaginem baptizari petiit: ac postquam sacramentum Christi quod quaesierat, assecutus est, post gloriosam saeculi vitam et iam de aeternitate securus, percussori iugulum ultro praebuit, ut loquitur Orosius in lib. 7. cap. 33. Cuius rei meminit Ambrosius in Sermone de excessu Theodosii his verbis: *Portavit iugum grave Theodosius a iuventute, quando insidiabantur eius saluti, qui patrem eius triumphatorem occiderant.*

Portavit iugum grave, quando subiit pietatis exsilium, quando infusis Rom. Imperio barbaris suscepit Imperium. Porro haec Theodosii Magistri militum caedes contigit anno Dom. 377. ut scribit Hieronymus in Chronico: *Theodosius,* ait, *Theodosii postea Imperatoris pater, et plurimi nobilium occisi.* Occiso patre Theodosius iunior ex Duce Moesiae, sponte in Hispaniam secessit, ut praeter Ambrosium docet Theodoretus in lib. 5. Hist. cap. 5. unde postea evocatus a Gratiano Magister militum, ac mox Augustus creatus est, Gratiano caedem patris, quam malo consilio ductus admiserat, honore filii compensare cupiente. VALES.

Celebrabili favore] laudibus et favore. W.

CAPVT VI.

1. *Hoc pulvere anhelat*] vix spiritum ducere posset prae belli laboribus. *Quadorum natio* victorum antea a Iuliano. Cf. omnino Ind. I. W.

Mota est insultu repentino.] In Mſ. Flor. Regio [et Colb.] sic legitur, *mota est in excita repentino.* Quare amplector prae illa Gelenii coniectura hanc Editionis Aug. scripturam, *motu est excita repentino.* VALES.

Ut indicant properata] In Aug. Editione, et in codice Regio, et Vat. hic locus ita perscriptus est: *Ut indicat properata quoniam raptim proclivia obsessaque ab iisdem, etc.* Unde fortasse quispiam sic scribendum esse coniiciat: *Ut indicant properata quondam raptu proclivi, obsessaque, etc.* Sane haec omnia uno ductu ac tenore continuanda esse non dubito. VALES.

Opitergium (hod Oderzo in Marchia Tarvisana). W.

Per celeres acta procinctus.] In codice Regio scriptum inveni, *perceleri acta procinctu.* In Vaticano et Colbert. *perceleris acta procinctu.* In Tolos. *perceleri facta procinctu.** VALES.

Primicerio quem ante docuimus Marico.] Quis sit hic Maricus, aut quo tempore vixerit, obscurum est. Videtur tamen temporibus Diocletiani vixisse: eo enim imperante victi sunt Marcomanni et Quadi, ut docent Panegyrici veteres, et Idatius in Fastis. Sane vox haec Primicerius haud multo antiquiorem hunc Maricum fuisse demonstrat: recens enim eius dignitatis appellatio est. Significatur autem, ut puto, Primicerius Protectorum. *Suspicor tamen altius heic mendum subesse, quod fortasse sic emendari possit: *Vix resistente perruptis Alpibus Iuliis Principe serio, quem ante docuimus, Marco.* Quadorum enim et Marcomannorum motus contigit Principatu Divi Marci, quem *serium Principem* Marcellinus vocat perinde ac Valentinianum in lib. XXVI. c. 2. Mamertinus in Gratiarum actione *serios Principes* opponit *communibus.** VALES.

Marco] Antonino, cf. 31, 5. *Ut barbaris* cum barbari essent. W.

2. *Studio muniendorum limitum glorioso quidem sed nimio*] Reinef. „In hanc rem consentiunt Inscriptiones duae, altera Viennae, altera Strigonii ap. Gruterum 3. et 4. p. 164.“ W.

Legatione tenus] nonnisi legatis missis. W.

3. *Maximinus*] truculentus ille Praef. Praet. Italiae 28, 1. ff. *Consulens in commune* reipublicae. W.

* *Si parvo suo Marcelliano deferretur potestas per Valeriam Ducis*; *Parvo suo*, id est filio suo. Statius Silvarum libro 1. v. 732.

Una vescitur omnis ordo mensa:
Parvi, femina, plebs, eques, Senatus.

Vincentius Lirinensis libro 2. Commonitorii: *Faciunt, quod hi solent, qui parvulis austera quaedam temperant pocula.* Virgilius in Ciri de Cupidine v. 138.

Idem tum superis acuebat parvulus iras.

Solinus in capite XIII. *Galactites scrupulus ater, feminis nutrientibus illigatus fecundat ubera: subnexus parvulis, largiusculos haustus facit salivarum.* Ammianus ipse in libro 31. c. 8. §. 7. *Implicatos alios matribus parvulos*, id est filiolos.* LINDENBR.

Marcelliano, (Zosimo 14, 16. est Celestius.) *Potestas Ducis per Valeriam* v. Ind. 1. W.

4. *Turgens ut filius*] turgentis patris. — *Nullis adfatibus* placido sermone *delenitis* iis, quibus nostros limites invadendi cupiditas temere affingebatur. *Admissa copia rogandi* concessa ad Principem legatione *suspensum* interpellatum. W.

5. *Corrogavit*] Sic 18, 2. *ad convivium corrogatos.* W.

7. *Iudiciali carpento*] Honoratiore puta, et quali Praesides Provinciarum, Praefecti Urbis, aliique in magistratu positi tantum utebantur. Exstatque etiam nunc Lex Grat. Valent. et Theod. Imperat. de Honoratorum vehiculis. Sic Fl. Vopiscus Syracusius a Iunio Tiberiano P. V. in consessum se vehiculi iudicialis susceptum scribit, in Aureliano Imp. c. 1. *Vehiculo suo me et iudiciali carpento Praefectus Urbis Vir Illustris, ac praefata reverentia nominandus, Iunius Tiberianus accepit.* Contra vero carpento privato, velut viliori, Gallus Cael. in contemptum imponitur. Ammianus lib. XIV. c. 11 §. 20. Quae autem ratio in carpentis, eadem quoque in lusoriis; quarum aliae iudiciariae fuerunt et elegantius fabrefactae, aliae agrarienses et minus ornatae. L. 1. C. Theod. de lusor. Danubii. LINDENBR.

8. *Clades*] Post hanc vocem commate distinxi, suadente Gryphiana. Plena interpunctio, nisi *virgo* legas pro *virgine*, locum habere non potest. W.

Secus] sexum, 16, 11. cet. W. *Praedas hominum virile et muliebre secus*, i. e. κατὰ secus. Conf. Wolfius ad Sueton. Octavian. c. 44. ERF.

9. *Propinqua*] circumiacentes regiones. *Probus Praef. Praetorio* per Illyricum, *nullis bellorum terroribus adsuetus* nam Praefecti Praetorio magistratus erant civiles. v. ad 20, 4. W.

10. *Latebris*] montium vel silvarum. W.

11. *Retersit*] purgavit. W. Sueton. in Octaviano c. 18. *detersit fossas Nili.* ERF.

Contemptam] neglectam. W. Recte. Non opus est Wakefieldii coniectura *corruptam* existimantis legendum ad Lucret. VI, 562. ERF.

Et subversas.] Scribendum videtur, *et subversam*, supple *murorum partem*. [In codice quidem Colbertino et in aliis legitur *subversas*.] VALES.

Expediit perfecit *adusque celsarum turrium minas* pinnas Virgil. IV. 88. et ad 24, 2. — *Studio aedificandi coalitus* natura proclivis. W.

Impensas aedificandi causa.] Non ignoro impensas simpliciter accipi posse pro sumptibus et pecunia. Sed tamen facere non possum quin suspicionem meam hic lectoris proponam iudicio ac censurae. Suspicor enim impensas hic sumi pro caementis seu materia ex arena et calce qua parietes fatiari solent. Palladius Aemilianus in lib. I. de re rustica: *Impensa pumicea farciri muros*, id est caemento ex pumice. Recte ergo in Glossis veteribus, in titulo de habitationibus, legitur *impensa*, φύραμα. φύραμα eo sensu sumitur a Plutarcho in praeceptis quo modo sit gerenda Resp. *Sed et generaliter impensae dici possunt species omnes fabricis aedium utiles, ut lapides, ligna, ferrum, et similia. Sic Marcellinus noster sumere videtur in libro XXVII. c. 3. §. 7. et vetus auctor Quaestionum veteris ac novi Testamenti, quaestione 106. Locum heic adscribo: *Arbitramur*, inquit, *quia Moyses, ut omnem errorem inferioris creaturae auferret et impensarum mundi, in principio substantias ipsas ex quibus mundus constat, factas esse significavit: ut qui huius rei testimonium recipit, ambigere non possit factum esse mundum: quando substantias quae ad impensas mundi profecerunt, initio subiectas fatetur.* Et infra: *Substantiae enim, quas primum factas esse diximus, impensae sunt mundo.* Addenda est vetus Inscriptio Romae, quae talis est:

Constantina Deum venerans Christoque dicata,
Omnibus impensis devota mente paratis,
Numine divino multum Christoque iuvante,
Sacravit templum victricis Virginis Hagnes.

Victricis, id est Martyris, quae tormenta et supplicia persecutorum superavit. Hieronymus de locis Hebraicis, agens de Hierusalem: *David eam Iudaeae metropolim fabricatus est; eo quod ibi locum Templi emerit, et impensas structurae Salomoni filio dereliquerit.* Idem auctor in Commentariis in Epistolam I. ad Corinthios, qui vulgo tribuuntur Ambrosio, capite 15. *Cum ex eadem massa omnis caro sit; unde et quomodo in his tanta diversitas sit, ut una impensa faceret genera diversa.* Ambrosius in libro de fide Resurrectionis. Augustinus in libro de vera Religione: *Quid enim praeclarum novit ea impensa quae calce et arena constat, tenacius lapides cohaerere quam luto?* Iuvenalis in Sat. III. 216. *impensas* vocat columnas marmoreas, signa nuda, signa vestita, forulos cum libris, et modio argenti. Marcellus Empiricus aliter eo nomine utitur. Nam in Carmine de Medicina, species ex quibus fiunt medicamenta, *impensas* appellat.* VALES. Ubi haec verba libro primo Palladii legantur, equidem non memini. Sed cap. 40. scribit *ita impensam testaceam subter inducis.* Et cap. 13. *dehinc primo impensa pumicea inducemus*, quo loco utitur pater in Diatribes Statianae capite XX. Inscriptionem habet Gruterus pag. MCLXI: quam et in codice vetustissimo Prudentii, qui est Cantabrigiae, legi. ORON.

Adsuturam] f. rectius *adiuturam*. W.

12. *Calliditates dimicandi*] oppugnandi artes. W.

15. *Dux Moesiae Theodosius iunior.*] Hanc eius victoriam commemorat Zosimus in lib. 4. c. 16. Μυσία δὲ οὐδενὸς ἐπειράθη κακοῦ, Θεοδοσίου τοῦ τὴν στρατιωτικὴν ἀρχὴν ἔχοντος, ἀνδρείως στάντος καὶ τοὺς ἐπιόντας ἀποδιώξαντος. ὅθεν ἐκ ταύτης τῆς νίκης δόξαν κτησάμενος ἔτυχε μετὰ ταῦτα τῆς βασιλείας. *Moesia vero nullam incursionem perpessa est, eo quod Theodosius Dux fortiter restitit, et irruptionem tentantes barbaros fugavit: ex qua victoria laudem adeptus, postea ad Imperium pervenit.* Idem scribit de hac Theodosii victoria Themistius in Oratione 18. pag. 470. VALES.

Perspectissimus] probatissimus, celeberrimus. *Sarmatas Liberos ad discretionem servorum rebellium* (Limigantium 17, 13.) *appellatos.* W.

Ut caesorum plurimum.] Rectius in Editione Aug. legitur, *ut caesorum plurium alites iuste sanguine satiaret et feras.* Ac fortasse etiam emendandum est, *alites iuxta sanguine satiaret et feras.* Ferae enim et alites plerumque iunguntur a Scriptoribus, cum insepulta cadavera volunt dicere, ut apud Catullum ait Ariadne LXIV, 152.

Pro quo dilaceranda feris dabor alitibusque:

et passim apud Poëtas post Principem suum Homerum in principio Iliados. VALES.

16. *Concessionem praeteritorum et veniam*] v. supra c. 5. W.

17. *Claudio regente Urbem aeternam.*] Claudius Praefectus Urbi fuit, Gratiano III. et Equitio Coss. ut docet lex 22. in Codice Theod. quorum appellationes. Idem antea Proconsul Africae fuerat Valentiniano Nob. Puero et Victore Coss. et sequenti anno quo Valentinianus III. et Valens III. Coss. fuerunt leg. 19. eodem Tit. et lege 7. de lustrali collatione. VALES.

Claudio regente Urbem (A. 374. Corsini). — Reinesius: „Refer ad A. C. 365. Valent. et Val. Coss. Iuretus ad Symmach l. 6. Ep. 7." (Male, adscr. Reines.) alio tempore sic: „Claudius Iulius Audesius Dynamius fuit." W.

Tiberis qui media intersecans moenia — effusione imbrium exuberans.] Inundationes Tiberis crebrae; raroque contingentes, ut non insignis aliqua clades, vel gravior casus subsecutus sit. Qua de re Plinius lib. III. c. 9. *Nullique fluviorum minus licet inclusis utrimque lateribus, nec tamen ipse pugnat: quamquam creber ab subitis incrementis, et nusquam magis aquis, quam in Urbe stagnantibus. Quinimmo vates intelligitur potius, ac monitor, auctu semper religiosus verius, quam saevus.* Vide amplissimi viri Pet. Fabri Semestr. libri 3. cap. 4. LINDENBR.

Cloacis] aquaeductibus. W.

Supra amnis speciem pansus] ut non tam fluvii, quam maris aspectum praeberet. *Omnia paene contexit.* cf. Horat. Od. 1, 2. W.

18. *Insularum*] aedificiorum, quae seorsim starent, aliis domibus non contigua. — *Tempestas mollirit* (omisso *se.* cf. 19, 10.) — *Retinaculis ruptis* apertis cataractis (Schleulsen) cf. 24, 1. et Livium 27, 28. W.

19. *Nullam seditionem super querela iusta perpessus*] ita mederi querelis solitus, ut cives acquiescerent. W.

Porticum excitavit ingentem lavacro Agrippae contig. Eventus Boni cognom.] Pub. Victor in reg. IX. *Thermae Agrippae, Templum Boni Eventus.* Inscript. vett.

Mogontiaci.	*Agisti.*
PRO SALUTE DD. NN. SANCTISSIMORUM IMPP. BONO EVENTUI MIL. EXERCITUS GS. MATERNUS PERLETUS MIL. LEG. VII. PR. P. F. STRATOR. LINDENBR.	BONO EVENTUI APONIA. C. F. MONTANA SACERDOS DIVAE. AUGUSTAR. COL. AUG. FIR. EDITIS OB HONOREM SACERD. CIRCENSIBUS.

Lavacro Agrippinae contiguam] Reinesius: „An ergo *Claudius Evangelus*, qui ut *Com. fort?* (portus, vel formarum, vel riparum et alvei Tiberis, quae sub Praef. Urbis dispositione? W.) Orfiti Praef. Urbi iussu opus quoddam curavit. Evangelum etiam nominat *Macr.* (Macrobius? W.) cum Vettio, Symmacho Decio, Avieno, et iterum Symmach. 6. Ep. 7." W.

Boni Eventus cognominatam.] Bonum Eventum praecipue colebant agricolae teste Varrone in libri 1. de re rustica initio, ut is fruges ac frumenta et vineta bene evenire faceret. Cato de re rustica c. 141. (142.) *Uti tu fruges, frumenta, vineta, virgultaque grandire beneque evenire sinas.* Et Festus Pompeius de verborum significationibus: *Panibus,* ait, *redimibant caput equi immolati Idibus Octob. quia sacrificium fiebat ob frugum eventum.* Hinc Boni Eventus simulacrum Romae erat, dextra pateram, sinistra spicam et papaver tenentis, ut scribit Plinius in lib. 34. cap. 8. Manilius in lib. 1. Astronom. v. 303.

Eventus frugum varios et tempora dicunt.

*Et Zeno Veronensis de Praecepto: *Attende tibi. Agricola es. Attende tibi, ut diligenter circumfodias infructuosam ficum, et adhibeas stercoris qualos, et totum facias quidquid ad fructuosum spectat eventum.** Ceterum Boni huius Eventus templum erat in IX. regione Urbis iuxta thermas Agrippae seu Agrippianas, quae apud Charisium in lib. 1. male Agrippinianae dicuntur. VALES. Cf. Böttiger Griech. Vasengemälde B. 2. S. 213. W.

Visitur templum] Post haec verba an desit aliquid, cum liber proxime sequens in rebus A. 574. gestis pergat, de eo vide Vales. in Praef. p. 4. W.

AMMIANI MARCELLINI

LIB. XXX. C. I.

1. *Quas Percha Dux.*] At idem Marcellianus dictus est supra in fine libri 29. c. 6. §. 3. Zosimus in lib. 4. c. 16. Caelestium videtur vocare. Ab eo enim per insidias occisum esse Regem Quadorum in convivio scribit. Sed codex Regius et Vat. *Tolos.* [et Colbert.] scriptum habet, *quas percha Ducis*. Editio autem Augustana *quas per caducis:* unde sic locum hunc emendandum puto: *Inter has turbarum difficultates, quas perfidia Ducis Rege Quadorum excitavit occiso, etc.* Ita fere in principio libri 28. loquitur Marcellinus: *Dum apud Persas, ut supra narravimus, perfidia Regis motus agitat insperatos, etc.* VALES.

Para] Armeniorum rege, Arsacis filio 27, 12. *Materiae facinoris*, ut XVIII, 6. 17. — *Primordialem causam.* Sic *labes primordialis* XXIII, 6. W.

2. *Dispendiis communibus pasti*] qui damno rei publicae sibi tantum consuluerant. W.

Terentius Dux.] Vir pius et admodum Catholicus, cuius insigne dictum factumque refert Theodoritus in lib. 4. Hist. Eccles. cap. 28. Erat autem Dux Armeniae. Idem postea Comes rei militaris fuit, ut docet Basilius in Ep. 175. et 250. VALES.

Terentius] 27, 12. ubi et sequentium *Cylacis* et *Artabannis* fata narrantur. *Demisse* modesto vultu. W.

3. *Gentilibus*] qui in scholis Palatinis militabant. v. Ind. II. *Replicabat*, in memoriam revocabat. W.

4. *Quasi futurus particeps tractatus*] tamquam deliberationi de rebus gerendis affuturus. cf. 14, 11. *Regaliter* iussu Imperatoris. *Obsequiorum specie custoditus* quasi honoris causa custodes additi essent — *Spe* metu cf. 14, 11. *quod revertetur*, crudelitatis enim in cives insimulaverat Terentius. — Ad *iura Persarum* ad Persas. Sic XXV, 7, 11. *transirent in iura Persarum*, W.

5. *Prudens doli*] fraudem animadvertens. *Cuneatim* conferto agmine. W.

6. *Provinciae moderatoris Apparitor.*] Haud dubie emendandum est, *provinciae moderator, Apparitoris qui portam tuebatur percitus, festinato studio reperisset in suburbanis,* prout in MSS. Flor. et Regio, et in Aug. Editione legitur. Ridiculum enim esset dicere Apparitorem, qui portam tuebatur, percitum festinato studio

reperisse Param in suburbanis. HENR. VALES. [In Ms. Colbert. legi, *prov. moderator Apparitoris, qui portam tuebatur imperatus, festi. st. supperisset in sub.* optime.] HADR. VALES.

6. *Provinciae moderator* Terentius *apparitoris*, ducis inferioris ordinis, cui portae custodia demandata erat. *Festinato studio* indicandae Parae fugae. — *Aversus est* in urbem reversus. W.

7. *Voluntate errans in fugam compulit.*] In Editione August. scriptum reperi, *errans hanc in fugam compulit* At in Regio [et Colbert.] codice sic legitur, *ha in fugam compulit:* quare scribendum existimo, *ita in fugam compulit ut, etc.* VALES.

Voluntate errans] ad terrorem tantum incutiendum sagittas misit, nec ferire hostes voluit. W.

8. *Exanclatis laboribus*] De verbo exanclare vid. Davis. ad Cicer. Tuscul. 1, 49. p. 136. ed. Rath. W.

Binis utribus.] Utres vinarios intelligit, de quibus Apuleius in lib. 7. (p. 192. Elmenh.) et Iurisconsultus in lege 4. D. de tritico, vino et oleo legato, et Scriptores Graeci Latinique pallim. VALES. Vid. ad XXIV, 3, 11. W.

11. *Quem elaqueatum fidem rupturum existimabat.*] *Elaqueatum*, id est vinculis et laqueis liberatum; ut Aurel. Prudent. contra Symmach. lib. 2. v. 147.

Elaqueanda animi constantia, ne retinaclis
Mollibus ac lentis nexa et captiva prematur. LINDENBR.

Elaqueatum] insidiis elapsum. W.

12. *Locorum gnaritate*] XXVII, 10. — *Maeandros faciebat et gyros* viarum imperitus saepe ita in orbem iter faciebat, ut bis ad eundem locum veniret. — *Compendiosis vallibus.* Ernest. l. v. compendiosus legendum arbitratur *callibus.* — *Evanuit* irritum fuit. W.

13. *Per posterulam.*] Hanc vocem Cassianus in lib. 5. cap. 11. sumit pro * postica vel postico, *une porte de derriere*, vel certe pro falsa porta. * Sic enim ait: *Quantalibet urbs sublimitate murorum et clausarum portarum firmitate muniatur, posterulae unius quamvis parvissimae proditione vastabitur* * Eadem vox legitur in Passione S. Agathae, ubi de Quintiano Iudice: *ipse ad posterulam secretarii fugiens, populum in ianuis dereliquit.* Nec aliter Anastasius Bibl. in Gestis Hormisdae Papae.* At in hoc Marcellini loco posterula eo sensu sumi non potest, nisi forte pro aditu, et quasi ostio tramitis sumatur. VALES.

Tramitem medium vitabundus excedens.] Imitatur Sallustium, qui in Iugurthino sic loquitur de Iugurtha c. 38. *Ipse quasi vitabundus per saltuosa loca et tramites exercitum ductare.* Ait igitur Marcellinus viatorem illum, cum bivium armatis oppletum vidisset, obliquo aditu tramitem quemdam medium inter duas vias petiisse, ac sic evasisse. VALES.

Squalentem horridam *frutectis.* Cf. XV, 4. *Retinetur intactus* bene habitus quidem, sed in itinere pergere prohibitus. W.

14. *Diversoria paraturus et cibum*] regi mox secuturo. W.

15. *Exiguam iumento onusto callem*] semitam ita arctam, ut iumentum vix pervadere posset. *Post terga relictis militibus* Ro-

manis. *Captis illis ministris* equitibus illis duobus. *Ad mentes observantium* insidiantium *praestringendas* in errorem ducendas. W.

In eadem fidei certitudine mansit immobilis.] Non dubito quin hanc scripturam Gelenius ex coniectura procuderit. Nam in Mss. Flor. et Regio [ac Colbert.] et in Editione Aug. ita scriptum reperi, *fiderandi ne mansueti mobilis.* Unde proclivius erat sic emendare, *in fide pristina mansit immobilis.* VALESIUS. Atqui non hanc regulam emendandi in praeclaris restitutionibus ὁ πάνυ posuit, ut ex literis *randine* efficere conaretur *pristina.* Quae species in his, quae fides? Putavi igitur scripsisse *in fide candide mansit immobilis.* GRON.

Demussatis] ita dissimulatis, ut ne verbulum quidem de iis excidere sibi pateretur. Eadem voce Appuleius Metamorph. III. p. 97. ed. Floridi praeter nostrum usus est. W.

16. *Lusi*] elusi ludibriis. *Lacerati conviciis* a suis. *Appetitu* morsu. *Ora* dentes. W.

17. *Meliore* κρείττονι, callidiore *consilio.* W.

Incentiones Circeas in vertendis debilitandisque.] Homerus Odyss. κ. 233. ss. Talis autem Meroe quoque fuit anus, quam in castorem, vel hircum, vel ranam homines mutare solitam, Madaurensis Philosophus ait Miles. I. LINDENBR.

Incentiones] incantationes. W.

Si huic irrisioni superfuerit] si post has, quibus nos deluserit, praestigias atque offucias diutius vivere permitteretur. *Excitabit* excitaturus sit. W.

18. *Inexplicabile auctum Principis odium.*] Melius scriberetur *inexpiabile.* Idem error in lib. XV. cap. 3. insedit, ubi legitur, *et ob hoc homo tamquam inexplicabili obnoxius culpae, gravi mole criminis pulsabatur.* Scribendum enim illic quoque *inexpiabili.* VALES.

Traiano rem militarem agenti] Comiti 29, 1. W.

19. *Serenae mentis literas*] benevolentiae amicitiaeque testes — *Conviviis se ingerens* non invitatus. W.

20. *Exquisitae cupediae.*] In exemplari Regio [et Colbert.] *cuppediae* scribitur hic et in lib. XXVI. cap. 7. neque aliter apud Nonium Marcellum aliosque. VALES.

Nervorum et articulato flatilique sonitu] vocali, quam nos vocamus, musica et instrumentali. — *Incalescente convivii domino* sic iunge verba. W.

Naturalis cuiusdam urgentis] Ernest. exonerationis vesicae. Vir doctus in Miscell. Obss. novis T. 3. p. 28. alios eiusmodi euphemismos e Graecis affert: ἔξεισι κατά τι χρέος Lucian. de saltat. p. 940. πρόφασιν ποιησάμενος τὴν γαστέρα Achill. Tat. Lib. V. p. 289. ἐπί τινι τῶν ἀναντιλέκτων ποιῆσαι τὴν ἔξοδον Ioseph. Antt. 1, 13. W.

Supras] Nihil mutarunt, ne notarunt quidem editores, nec habet Gesnerus. Interpres Franco-Gallus fortasse *Suras* coniicit scripsisse Ammianum, viros nempe grandibus et torosis suris praeditos, provocans ad Iuvenal. 16, 14. Haud male. Possis etiam *Coprias* suspicari, parasitos nempe abiectos, in aulis domibusque di-

vitum versantes, qui, si bene pascerentur, ad quaevis facinora erant promti. cf. interpretes ad Sueton. Tiber. 61, Claud. 8. Dion. Cass. 73, 6. Magis tamen placet *scurras*, quo nomine Ammiani aetate venisse *satellites* supra 29, 4. e Salmasio notavimus. W.

Etiamtum praepeditum] cui iam antea exitus omnes fuerant praeclusi. W.

21. *Expedito dolone adsurgens.*] Sic recte in Mf. et interpretatur vocem Plutarchus in Tiberio: ξιφίδιον λῃστρικὸν, ὃ δόλωνα καλοῦσι. Phaedrus lib. III. fab. 45. *Vide ne dolone collum compungam tibi.* Alfenus IC. in L. 52. §. 1. ff. ad L. Aquil. Hesychius in Δόλωνες. *Artemidor. de Somniis lib. 2. cap. 14. Sil. Ital. lib. 3. v. 250.

*Nec tereti dextras in pugnam armata dolone.** LINDENBR.

22. *Decepta credulitate*] credulo rege. Inter *epulas quae reverendae sunt vel in Euxino ponto* qui male alias audit ob male habitos peregrinos, veroque nomine ἄξενος appellandus esset. W.

Hospitali numine contuente.] Cicero pro Deiot. c. 6. extr. *Si veneno*, (interemisset) *Iovis illius quidem hospitalis numen numquam celare potuisset.* LINDENBR.

In ambitiosa toralia sparsus.] Haec quidem Gelenii coniectura est. At in Regio codice ita legitur, *in ambitiosalam et conspersus spumantes ante societati, etc.* [In Colbertino, *in ambisitio salam et conspersus spumantes ante societati, etc.*] in August. autem Editione legitur hoc modo, *in ambitiosa iam et conspersus spumantes ante societati, etc.* Ac fortasse ita scripserat Marcellinus: *Peregrinus cruor in ambitioso lecto conspersus, spumante sanie satietati superfuit convivarum.* HENR. VALES. [Vel potius ita: *Peregrinus cruor in ambitiosa lintea conspersus, spumante sanie satietati superfuit convivarum:* ex vestigiis scripturae codicis Colbertini. Lintea autem illa sunt lintea toralia, quorum praeter ceteros meminit Ammianus ipse in libro XVI. c. 8. de quodam lauto et mundo apud Aquitanos convivio loquens hisce verbis: *Cum vidisset linteorum toralium par, duos clavos ita latiss. etc.*] HADR. VALESIUS. Vix est, ut posterior locus possit nostro exemplum esse ad corrigendum, ubi explanate dicit *lintea toralia*, quale adiectivum hic nullum potest supponi. Et utique ex *lam et* exsculpere vel *lecto* vel *lintea* dubito, an conveniat talibus ac tantis ingeniis, praesertim in illo, qui viderat codicem Colbertinum, qui plane dictat literam *s* in his esse errantem, nec loco suo positam. Itaque nec diu haerens, ubi adverti, censui dedisse auctorem *peregrinus cruor in ambitiosas lances conspersus.* Non dissimilia sunt Liviana ex persona Calavii ad filium lib. XXIV. cap. 9. *ut eam ipsam mensam cruentares hospitis sanguine,* ORON.

Spumante sanie sanguine *satietati superfuit convivarum* tanquam mensa secunda iis apposita. W.

Ingemiscat, si quis vita digressis est dolor, Huius arrog.] Eadem figura dixit T. Livius in lib. 21. c. 53. *Quantum ingemiscant,* inquit, *patres nostri circa moenia Carthaginis pugnare soliti, si videant nos progeniem suam, etc.* quae figura magnam habet ἔμφασιν et gravitatem: estque valde familiaris Graecis Auctoribus. Nam et Demosthenes in Orat. contra Aristocratem sic.

dicit: καίτοι πηλίκοι ποτ' ἂν στενάξειαν οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι, etc. et in fine Orat. contra Aphobum: μέγα δ' ἂν οἶμαι στενάξαι τὸν πατέρα ὑμῶν, εἰ αἴσθοιτο, etc. et Dio in lib. 50. pag. 433. Denique Herodotus in lib. 7. c. 159. ubi Lacedaemonii Geloni Siculorum Regi sic aiunt: ἦ κε μέγ' οἰμώξειεν ὁ Πελοπίδης Ἀγαμέμνων πυθόμενος Σπαρτιήτας τὴν ἡγεμονίην ἀπαραιρέεσθαι ὑπὸ Γέλωνος: quae Herodoti verba translata sunt ex Homerico versu in Iliad. 8. ni fallor. [imo VII, 125. W.] VALES.

Fabricius ille Luscinus.] Livius lib. XL. *Patres Pyrrho Regi hosti armato exercitum in Italia habenti, ut a veneno caveret, praedixerunt.* Plutarch. in Pyrrho et in Apophthegmat. *Gellius lib. 3. cap. 8. Cicero 3. Offic. c. 22. Aelian. lib. 12. cap. 33.* LINDENBR.

Democharem, vel, ut quidam scribunt, Niciam.] Timocharem habet Editio Mariangeli, quemadmodum is dicitur a Valerio Maximo in lib. 6. cap. 5. et apud Agellium in lib. 3. cap. 8. At eumdem Niciam vocat Claudius Quadrigarius apud Agellium in dicto loco, et Zonaras in tomo 1. Annalium: qui id etiam adiicit, Pyrrhum, cum ex Italia in Epirum tamquam reversurus solveret, Milonem cum praesidio Tarenti reliquisse, sellamque ei tradidisse pelle Niciae vinctam et constratam. Aelianus autem in lib. 12. cap. 33. Variae Historiae Cineam hunc Pyrrhi medicum nominat, corrupte, ut censeo. VALES.

Italiam tunc bellis saevissimis exurentem.] Sic Liv. XXVII, 39. Punici belli, quo decimum annum Italia urebatur; XXVIII, 43. quamdiu Sicilia Punico bello ureretur; XXXII, 21. tamquam non intestino et haerente in visceribus uramur bello. Sil. Ital. XV, 539. sqq.

Hunc etiam, vastis qui nunc sese intulit oris,
Perpetiar, miseras quaerentem exurere belli
Relliquias.

Seneca Phoeniss. 560.

— — *quod armis uris infestum solum.* ERF.

[*Ut ab interiore caveret obsequio.*] In codice Colbertino ita scriptum lego: *Scriberetque ad Regem, ut ab exteriore caveret obsequio. Exterius* Medici *obsequium* vocare potuit Marcellinus, ut in libro XXV. c. 4. §. 3. *citeriorem vitam* vel exteriorem appellat his verbis: *Ut ne suspicione quidem tenus libidinis ullius vel citerioris vitae ministris incusaretur. Exterius obsequium* vocat, quod alii interius et domesticum dicerent: *citeriorem vitam*, quam alii interiorem nuncupavere, ipse Marcellinus in libro isto XXX. c. 6. §. 3. *secretiorem vitam.*] VALES.

Mensae genialitas] hilaritas. W.

23. *Necis exemplo Sertorianae.*] A M. Perperna domestica fraude inter coenam Oscae perpetratae. Patercul. lib. 2. c. 30. Plutarch. in Sertorio c. 26. LINDENBR. Adde Florum III, 22. W.

Ut Demosthenes perpetuum Graeciae decus affirmat, numquam, etc.] Videtur locus esse, quem in re simili laudat Taurus Philosophus apud Agellium in libri x. capite 19. Videndus est etiam Cicero IV. in Verrem.* LINDENBR.

Ut Demosthenes affirmat.] In Oratione contra Androtionem initio: οὐ γάρ εἴ τι πώποτε μὴ κατὰ τοὺς νόμους ἐπράχθη, οὐ δὲ τοῦτο

τοῦτο ἐμιμήσω, διὰ τοῦτο ἀποφεύγοις ἂν δικαίως, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ἁλίσκοιο· ὥσπερ γὰρ εἴ τις ἑάλω, σὺ ταῦτα οὐκ ἂν ἔγραψας, οὕτως ἂν σὺ νῦν ἁλῷς,*) ἄλλος οὐ γράψει. Quae ſic vertit Quintilianus: *Non enim ſi quid umquam contra leges factum eſt, idque tu es imitatus, idcirco te convenit poena liberari: quin e contrario damnari multo magis. Nam ut ſi quis eorum damnatus eſſet, tu haec non ſcripſiſſes: ita ſi tu damnatus fueris, non ſcribet alius.* Eadem verba repetit Demoſthenes in Orat. adverſus Ariſtocratem. Quae quidem Cicero in actione 3. contra Verrem eleganter eſt imitatus: ut memini notatum eſſe ab Antonio Mureto in lib. XIII. Variarum Lect. cap. x. *Demoſthenis verba imitatus eſt ſuo more Iſidorus Peluſiota in Epiſtola 151. libri 5.* Sed et Iſocrates eamdem fere ſententiam poſuit in Buſiridis Laudatione ſub finem: ubi Sophiſtam quemdam reprehendit, qui cum Buſiridem laudare conſtituiſſet, non illum culpa vacare oſtenderat, ſed alios eadem feciſſe docuerat: quae, ut ait Iſocrates, facillima delinquentium defenſio eſt. Cum enim difficile ſcelus ullum reperiatur quod nondum ab aliquo patratum ſit; ſi ſceleris convictos nihil grave admiſiſſe putabimus, dummodo alios eadem feciſſe conſtet: nonne omnibus reis expedita defenſio ſuppetet, et malitioſis hominibus licentia atque impunitas proponetur? VALES.

Contra ac liceat (aliis locis *contra quam* 15, 6. cet.) contra ius faſque. W.

CAPVT II.

1. *Maiora ſibi praeſeminans*] animo praecipiens maiora ſibi imminentia pericula. W.

2. *Arſace legato.*] In Editione Auguſt. et codice Regio [et Colbertino] ſcriptum inveni *Arrace.* VALES.

Deleri ſuadebat Armeniam] Deleri? Non placet. Fortaſſe una literula mutata *deſert* ſuae ſorti committendam, quod comprobatur paullo poſt ſequentibus: *ad arbitrium ſuum cultoribus vivere permiſſis. — Hiberiae diviſione ceſſante.* cf. omnino 27, 12. unde et ſequentia illuſtrantur. W.

4. *Abſolutum et uniusmodi*] definitum, planum et ſimplex. *Sauromaci*, quem ab Romanis Hiberiae, addita manu militum, praefectum Sapor expulerat, 27, 12. — *Invitus ea complebit* cet. coactum iri regem ad ea facienda, quae ſponte facere neglexerit. W.

5. Iuſte haec omnia et aeque, legati tamen *devitabant* mandata exceſſerant eo, quod parvas quaſdam regiones, quae ſponte ſe ipſis dedidiſſent, *ſuſceperant.* W.

Surena poteſtatis ſecundae poſt regem (Groſs-Weſſir). W.

7. [*Iram eius occultans, etc.*] Iratus erat Sapor, quod ipſi res in Armenia et Hiberia non bene ſuccederet: ſollicitus erat et

*) Vid. Gronov. in Praef. p. XXIX. W.

Valens Aug. de utriusque Provinciae ſtatu. Sed cur Sapor iram Valentis hoſtis ſui occultaret, ac non potius ſuam indignationem diſſimularet ac tegeret? In codice Colbertino lego, *iram eius conculcans*, optimo ſenſu. *Iram Valentis conculcans* Sapor, id eſt ſpernens, negligens, parvi ducens, augens etiam ac provocans, et ipſi inſultans. Editio Baſilienſis Frobenii anni 1546. et Pariſienſis Roberti Stephani Gelenianam ſecuta, Editio etiam Lugdunenſis Gryphii codici Colbertino ſuffragantur.] HADR. VALESIUS. Eſt merus typorum lapſus in editione Henrici. Nam nec Auguſtana, nec Lindenbrogiana aliter habent, quam ut nunc ex libro Colbertino adfertur. GRON.

8. *Emendari*] in integrum reſtitui. — *Funera* calamitates. — *Si ad ea venerimus* v. infra 31, 2—5. W.

9. *Legatorum Tripoleos*] 28, 6. *manes inultos et errantes*. cf. 23, 5. inſepultorum enim vel inultorum animae corpora circumvolare credebantur. W.

10. *Remigius*] 28, 6. 29, 5. *Leo Magiſter Officiorum* 28, 1. *Negotiis ruralibus* in agrum, praedium ſeceſſerat. W.

11. *Maximinus*] dirus ille Praef. Praet. 28, 1. cet. W.

12. *Rationem formidine calumniarum* criminum, quibus aulici temere ſe oneraturi eſſent, *ſuperante* quum, quae hoſtes in ſe coniecturi eſſent crimina, diluere deſperarent. — *Innodato gutture laquei nexibus interiit*. Nimis quaeſite! W.

CAPVT III.

1. *Munimentum aedificanti prope Baſileam, quod appellant accolae Robur.*] Abſque Ammiano ſi eſſet, caſtelli huius ſitus ignoraretur: adeo nunc fere una cum pulviſculo indicia cuncta periere, et mentio eius apud antiquos perrara. Quam tamen fieri video in L. 33. C. Theod. de curſ. publ. in Conſtitutione Imppp. Valentiniani, Valentis, et Gratiani AAA. data Idib. Iul. Robore, Gratiano III. et Equitio V. C. CONSS. qui ille ipſe annus erat, quo munimentum hoc a Valentiniano Imp. exſtruebatur. LINDENBR.

Robur] fere ubi nunc urbs *Hüningen* Mannert Gallia p. 238. *Illyrici* cuius erat Praefectus, v. Ind. 1. *clades* per Quados inflictas 29, 5. W.

3. *Oratum eum pertinerent et exoratum.*] *Pertinerent* active dictum, pro retinerent omni vi atque ratione. Sic libri XXVII. cap. 1. *Ipſe denique Charietto, dum cedentes obiectu corporis et vocis iurgatorio ſonu audentius pertinet, etc.* uti codex Colbert. praefert: cum vulgo legatur, *ſono aud. retinet*. Neſcio quid cauſae fuit Gelenio, ut elegantem hanc ſcripturam interpolaret. Sic enim loquitur Terentius in Andria III, 4, 13.

Simo gnatam ut det oro, vixque id exoro:

et Symmachus in Ep. 16. libri 1. et Paulinus in Ep. 27. Claudianus denique in Eutropium lib. 1. v. 267. [In Mſ. Colbert. legitur, *perciperent*, pro *pertinerent*, deeſtque vox *veris*.] VALES.

Macriani quem conſtabat impacatum] cf. 29, 4. W.

4. *Arbiter superior pacis*] a quo vel maxime pax vel concedenda vel recusanda penderet. W.

5. *Amnicis lembis*] cymbis (lusoriis navibus 17, 2. cf. Salmas. ad Scr. H. A. T. II. p. 520. et 767.) — *Ultro citroque versus.* Pro *versus*, quod abesse poterat, Reinesius malebat *versis.* — *Media sacramenti fide* interposito iureiurando. W.

6. *Facinorum documentum pulchrorum.*] Scribendum videtur, *facinorum documenta pulchrorum*, ut clausula aptius sonet. VALES.

CAPUT IV.

1. *Externorum*] externarum rerum, belli cet. Ernest. *Homo rigidus* ipse Imperator. — *Ut Iuliani temporibus* cf. 22, 9. — *Defensione* ob libertatem sese defendendi permissam. W.

2. *Modesto Praefecto Praet.*] Domitius Modestus is dicebatur. Fuerat autem primo Comes Orientis temporibus Constantii Augusti, ut docet Marcellinus noster in lib. XIX. ad finem. Postea mortuo Constantio accusatus est apud Iulianum, quod Constantii partes studiosius quam par erat adversus ipsum ac diutius fovisset. Sed Iulianus cum in Orientem venisset, non modo eum absolvit, sed etiam Praefectum Urbis Constantinop. creavit: ut docet Libanius in Epist. 688. ad Maximum, et 689. ad Hyperechium. Idem sub Iuliano se Deorum cultui deditum esse simulavit, ut ex Epist. 704. Libanii didici. Nec dubito quin ea simulatione Iulianum sibi conciliaverit Modestus, et ex offenso amicum reddiderit, ut de Thalassio supra notavi ad lib. 22. c. 9. Quod etiam non omisit Gregorius Nazianzenus in Philippica 2. adversus Iulianum: τί δ' ἂν εἰ λέγοιμι δικῶν μεταθέσεις καὶ μετακλίσεις πολλάκις διὰ μέσης νυκτός. Et paullo supra: μία ψῆφος ἦν εἰς ἀρχὴν ἡ παράβασις. *Unicum erat suffragium ad Magistratus impetrandos desertio Christiani cultus.* Hic idem Modestus iterum Praefectus urbi Constant. fuit Valentiniano Nob. puero et Victore Coss. ut scribit Idatius in Fastis. *His Coss. opus magnificum cisternae Constantinopolit. completum est a Domitio Modesto V. C. iterum Praef. Urbis, quod in prima inchoaverat Praefectura.* Haec cisterna ex conditoris nomine Modestiaca dicta est, eratque in regione XI. Urbis, ut est in Descriptione urbis Constant. De eiusdem Praefectura Praetoriana et Consulatu supra notavi. Filium autem habuit Infantium teste Libanio in Epist. 880. qui postea Comes fuit Orientis, ut in Cod. Theod. legitur. VALES.

Modesto] Praef. Praet. (Comes Orientis 19. 12. cf. Wernsdorf ad Himerium p. 132. edit. min.) — *Regiorum arbitrio spadonum exposito*, qui se totum ad horum voluntatem accommodaret. — *Infra imperiale columen* culmen, dignitatem. cf. 20, 5. vel quod statim sequitur *ad humiliandam celsitudinem potestatis.* W.

Ad humiliandam.] In Ms. Regio legitur *humilitandam:* nec aliter in libro 29. scriptum habet codex Reg. et Florentinus. [ac Colbert.] Vide de eo verbo supra lib. 29. cap. 2. VALES.

3. *Professionem oratorum forensium iure πολιτικῆς μορίου εἴδωλον, id est civilitatis particulae.*] Locus Platonis, quem lau-

dat Marcellinus, in Gorgia exſtat (Bipont. IV. p. 37.): φημὶ ἐγὼ τῆς κολακείας μόριον εἶναι τὴν ῥητορικήν. Et paullo poſt: Ἔστι γὰρ ἡ ῥητορικὴ κατὰ τὸν ἐμὸν λόγον πολιτικῆς μορίου εἴδωλον. Utitur eodem Apuleius lib. de Philoſophia p. 16. Elmenh. ſed cuius verba ſic reſtituenda videntur: *Hanc* δύναμιν τοῦ τὰ ψευδῆ πιθανὰ δοκεῖν *definivit Plato: quam civilis particulae umbram, id eſt imaginem nominavit.* Perperam enim *civilis articuli umb.* vulgo editur. *Rhetor. I. Quod et Quintilian. notat Inſtit. Orator. lib. 2. cap. 15. *Rhetoricen quidam eamdem civilitatem eſſe iudicaverunt.* Cicero *civilis ſcientiae partem* vocat. Civilis autem ſcientia, idem quod ſapientia eſt.* LINDENBR.

Civilitatis particulae umbram vel adulationis partem quartam eſſe definit Plato.] Platonis locus eſt in Gorgia, ubi Socrates hanc ſententiam ſic explicat. Ut corporis, ſic etiam animi quaedam eſt εὐεξία, quam bonam habitudinem poſſumus dicere. Eam autem corpori quidem praeſtat medicina et exercitatrix ſeu γυμναστική, quae ſub corporis curatione quaſi partes continentur. Animo vero eam habitudinem praeſtat politica ſeu civilis ars, cuius duae ſunt partes: iuſtitia, quae medicinae ex adverſo reſpondet; et legalis, quae exercitatrici. Et hae quidem quatuor omnino ſunt artes, quae partim animum, partim corpua recte curant atque excolunt. Sed harum loco frequenter irrepit adulatrix, quadrifariam et ipſa diviſa, quae non id quod optimum eſt, ſed ſolam voluptatem conſectatur. Pro medicina enim ſubit coquinaria: pro exercitatrice mangonum ars, qui colorem fuco et verum robur inani ſagina mentiuntur. Similiter legalem ſeu νομοθετικὴν imitatur ſophiſtice; iudiciariam autem rhetorice. Et haec fuit ſententia Socratis, qui Rhetoricam inter turpes artes diſerte collocat, quidquid contra Quintilianus dicat in lib. 2. cap. 15. Ad eum Platonia locum alludit Themiſtius in Orat. XV. Poſt Platonem omnes Academici Rhetorum artem perinde damnarunt. E quorum numero Critolaus et Charmidas multis in eam invecti ſunt, quae congeſſit Sextus in lib. 2. adverſus Mathematicos: et Dio Academicae ſectae Philoſophus, in Euboica Oratione ſub finem, pauperibus ſuis eam artem interdicit perinde ac plumariam atque praeconium et reliquas huiusmodi. Maximus item Tyriua in Orat. 12. Rhetores mangonibus comparat, qui cum tenera mancipia acceperint ſub Sole et caelo libero educata, eadem in umbra alentes ac levigantes, naturalem pulcritudinem corrumpunt. Nec abſurde Platonicis adiungetur Philo, qui in libr. de Agricultura initio, de Rhetorica haec dicit: καὶ ῥητορικῆς τὸ συνηγορικὸν καὶ ἔμμισθον εἶδος, οὐ περὶ τὴν εὕρεσιν τοῦ δικαίου πραγματευόμενον, ἀλλὰ περὶ τὴν δι' ἀπάτης πειθὼ τῶν ἀκουόντων. VALES. Cf. Tiedemanni Argumenta Dialogorum Platonis p. 94. ff. W.

Amplitudo Platonis] amplus, magnus ille Plato. Supra XXII, 16. ſermonis amplitudine Iovis aemulus Platon. Cf. Appuleius de habitud. Platon. Philoſ. p. 604. ed. Floridi. W.

Epicurus Kakotechnian nominans.] Id eſt fallendi artem: quae fuit etiam Athenaei ſententia, ut refert Quintilianua in lib. 2. Ceterum Epicurus Rhetoricam artem eſſe negabat. Sic enim ſcribit in lib. de Rhetorica: φύσις γάρ ἐστιν ἡ κατορθοῦσα λόγους, τέχνη δὲ οὐδεμία; ut videre eſt in Scholiis ad Hermogenem, pag. 377. id eſt: *Sola natura eſt, quae orationem perficit, ars autem nulla.* VALES.

Ctesias.] Mſ. KIHCIAC. ℣a. *Lyſias.* LINDENBR.

Cteſias ſuaſionis opificem.] In Mſ. Regio ſcriptum inveni κτησίας, (in Colbert. Κιησίας.] Nec dubito quin Ammianus ſcriptum reliquerit *Tiſias:* fuit enim Tiſias cum Corace Siculo antiquiſſimus artis Rhetoricae ſcriptor, ut prodit Dionyſius Halic. (in Iudicio de Iſocrate Γ. v. Reisk. p. 535.) et Plutarchus in Iſocratis Vita, Quintilianus in lib. 3. c. 2. Cicero (in Bruto c. 12.) et alii plures. Huius auditor fuiſſe dicitur Leontinus Gorgias, ut narrant interpretes Hermogenis initio. Hi Rhetoricam definiebant πειθοῦς δημιουργόν, id eſt ſuaſionis artificem, ut videre eſt apud Platonem in Gorgia. VALES.

Gorgia Leontino] Cicero in Bruto c. 12. cet. W.

4. *Orientalium*] Do orientalibus, quod bene notandum, ſermo eſt, qui an ſui ſimiles habuerint habeantve in occidente, equidem definire non auſim, quamquam ſatis locuples teſtis Hommelius, qui olim Ordinis ICtorum Lipſienſis erat primus, in Literatura Iuris Praefat. p. 12. ad noſtras aliquando oras eiusmodi vel deteſtandos vel ridiculos homines irrepſiſſe velit contendere. W.

Retinaculis temporis praeſt. frenatur.] Cum enim certus eſſet numerus patronorum, ubi ordine matriculae ad primum locum et Advocationem fiſci pervenerant, poſt biennium abſcedebant, ut patet ex Codice. VALES. Idem apud nos, ſapientiusque adeo cautum eſt eo, quod cauſas agendi conceſſio nonniſi peritis atque probatis datur. W.

5. Antequam cauſidicos iſtos in ſcenam producat Ammianus, lectionis oſtentandae cauſa horum quaſi antipodas, ſummos illos Graecorum et Romanorum oratores forenſes enumerat, quorum tamen omnium gloriam ſatis notam notulis adſperſis renovare nihil attinet. Cf. omnino Ciceronis Brutum, de Graecis ſeorſim Ruhnkenii hiſt. orator. Graecor. Rutilio Lupo praemiſſam. Paucula tantum hinc inde afferam, quae ad illuſtrandum faciunt contextum. W.

Elegantiae priſcae] Elegantia priſca illa, Graecorum inprimis propria, cauſae agebantur in concionibus populi vel coram indicibus. — *Concitae facundiae* promtae ſemper atque paratae. Sic concitatus orator in laude ponitur 14, 7. Niſi Ammianus ſcripſerit *comtae*, ſecutus Tacitum Annal. VI, 15. W.

Demoſthenes, quo dicturo concurſus etc.] Imitatur Ciceronem, qui ſic loquitur in Bruto c. 84. *Ne illud quidem intelligunt non modo ita memoriae proditum eſſe, ſed ita neceſſe fuiſſe, cum Demoſthenes dicturus eſſet, ut concurſus ex tota Graecia audiendi cauſa fierent.* VALES.

Calliſtratus, quem nobilem illam ſuper Oropo cauſam] Oropius ager inter Atticam et Tanagraeos medius: de cuius poſſeſſione ingens lis olim inter Athenienſes et Thebanos fuit, quoque tum demum Athenienſes beneficio Philippi Regis potiri ſunt, cum ille Thebanos expugnaſſet. Pauſan. lib. 1. c. 34. In eam igitur rem, ut videtur, haec a Calliſtrato oratio habita fuit. LINDENBR.

Et Calliſtratus.] Calliſtratus Aphidnaeus, celeberrimus Athenis Orator, in Rep. gerenda verſatus eſt paullo ante Leuctricam pugnam, ut tradit Xenophon in lib. 6. Hiſt. c. 2. 3. Diodorus Siculus in lib. XV. c. 29. Eum Oratorum omnium qui umquam Athenis fuiſſent, principem ponit Aeſchines in Orat. de ementita

legatione, et Cornelius Nepos in Epaminonda c. 6. Hic postea ab Atheniensibus relegatus, Datum opidum in Thracia condidit, ut memorat Isocrates in Oratione Sociali c. 9. Scylax Caryandenus in Thraciae descriptione, et Zenobius in adagio Θάσος ἀγαθῶν. Cumque Apollinis Delphici oraculum consuluisset de reditu in patriam, eique respondisset Apollo, si in patriam redisset, eum ius recuperaturum: Athenas reversus, capitali supplicio damnatus est, ut refert Lycurgus in Orat. contra Leocratem c. 22. Erat autem Callicratis filius, teste Theopompo in lib. x. Philipp. apud Athenaeum in 4. p. 166. E. Quare fallitur Plutarchus in x. Rhetorum Vitis, qui Callistratum hunc Empaedi filium facit: *Καλλιστράτου τοῦ Ἐμπαίδου Ἀφιδναίου, ῥήτορος δοκίμου καὶ ἱππαρχήσαντος.* Fuit quidem Callistratus Empaedi filius, Praefectus equitum in Sicilia Peloponnesiaci belli temporibus, de quo Pausanias in Achaicis c. 16. de quo agimus, recentior Callicratis filius fuit: cuius meminit Demosthenes contra Timotheum, et Aristoteles in Rhetorica. VALES.

Nobilem illam super Oropo causam.] Oropii se et agrum suum dediderant Atheniensibus, teste Isocrate in Plataico. Aliquanto post Themison Eretriensis et Theodorus collecta exsulum manu Oropum pulso Atheniensium praesidio occuparunt Olymp. 103. anno 3. Quod opidum ut recuperarent Athenienses, ilico omnes copias eduxerunt: contra Thebani auxilium Themisoni tulere. Itaque Athenienses iure potius quam armis decernendum rati, opidum Thebanorum fidei commendaverunt, donec res in publico Graecorum concilio esset iudicata. Sed Thebani id opidum restituere postea recusarunt, ut scribit Xenophon in lib. 7. Hist. Graec. c. 4. Diodorus in 15. c. 30. Ulpianus ad Demosthenem pro Corona. Ceterum Athenienses iudicium capitis constituerunt adversum eos quorum negligentia id opidum captum fuerat: et Chabrias Imperator eo nomine accusatus causam dixit, ut refert Demosthenes contra Midiam: *Φιλόστρατον ἅπαντες ἴσμεν Χαβρίου κατηγορήσαντα, ὅτ' ἐκρίνετο τὴν περὶ Ὠρωποῦ κρίσιν θανάτου, καὶ πάντων τῶν κατηγόρων πικρότατον γιγνόμενον.* *Philostratum omnes novimus, hunc qui Chabriam accusavit, cum ille de Oropo causam capitis diceret, omnium accusatorum acerbissimum.* Inter accusatores Chabriae praeter Philostratum fuisse videtur et Callistratus noster, ad id publice constitutus ex more institutoque Atheniensium, de quo Plutarchus in Demosthenis Vita: *μέλλοντος δὲ τοῦ Καλλιστράτου ἀγωνίζεσθαι τὴν περὶ Ὠρωποῦ κρίσιν.* VALES.

Qui locus in Euboea est.] Immo in confinio Atticae et Boeotiae, teste Thucydide VIII, 60. Pausania in Achaicis c. 11. Ulpiano, aliisque. VALESIUS. An lippis hoc ignotum? Et mirari se iam tanto ante enunciavit Hier. Surita ad Antonini itinerarium. Notavit quoque Ortelius hunc locum, sed iudicii discrimen addens nullum. GRON. Oropum in Euboea nullam fuisse certum est. Cf. Wesseling. ad Diodor. Sic. XV, 30. T. VI. Bip. p. 622. et ad Itineraria p. 326. Tota parenthesis scioli glossatoris esse videtur. W.

Academia cum (et) *Platone relicta sectatus est* exemplar imitandum sibi proposuit. *Andocides.* vid. Wyttenbach Bibl. Crit. Vol. III. P. III. p. 76. W.

Antiphon ille Rhamnusius.] Vid. Suid. in Ἀντιφῶν. LINDENBR.

Antiphon, quem ob defensum neg.] Vide Plutarch. in Antiphontis Vita. VALES. Reinesius adscripsit: „Nihil de mercede accepta ab Antiphonte habet vel Plutarch. vel Suidas." W.

Antiphon Rhamnusius] de quo singularem Disp. habemus Spaanii (Ruhnkenii) recusam in Reiskii Oratt. Gr. T. VII. p. 795. ss. et in Ruhnkenii Opusculis p. 214. ss. ubi et alii p. 230. laudantur, qui Antiphontem primum mercedis exactae auctorem vituperant. W.

6. *Rutilius*] de quo vide congesta ap. Wernsdorfium in Poët. min. T. v. Praef. p. 28. De reliquis vide Ernesti Clav. histor. W.

Rutilii] De iis vide iudicium Ciceronis in Bruto p. 272. *Philippis.* L. Marcius Philippus Cos. A. U. 662. Cic. in Bruto p. 280. s. Pighius sub anno 660. *Scaevolae* (Quinti) Cic. Bruto 279. Haec omnia Reinesii. W.

Civilibus — stipendiorum officiis floruerunt — laureas fort cet.] Quum in militia ante duces et imperatores gloriam adepti essent, eandem Oratores togati auxere. W.

7. *Orationis imperiosae*] qua, quidquid vellet, impetraret. W.

Fluminibus] Chr. Crusius in Probabb. p. 37. mavult *fulminibus*, quod uti non ignoro de oratoribus incitatis atque vehementioribus usurpari, ita tamen vulgatam lectionem retinendam censeo, Ammiani nempe ingenio magis convenientem, qui quas *flammas* semel in animo haberet, non fulminibus, sed fluminibus exstingui putaret consultius. Cf. etiam Hadr. Vales. Praef. p. LXVI. W.

8. *At nunc videre est*] Reinesius adscripsit: „Audite rabulae et forenses canes!" et paullo post: „*ad ipsa cubilia.* Perquam rarum sit, ut longa et castigata cunctatione ad heri(?) cubile non perveniatur. Zosimus Ep. Rem. in Ep. ad P. P. Africanos apud Baronium T. v." W.

Per eos omnes tractus.] Scribendum omnino est, *per Eoos*, ut praecedentia demonstrant: atque ita in codice Valentino exaratum fuisse notarat Ant. Loisellus. VALES.

Spartanos canes aut Cretas.] De canibus Spartanis Plin. lib. x. cap. 63. Virgilius Georg. 3. v. 405.

Nec tibi cura canum fuerit postrema, sed una
Veloces Spartae catulos, acremque molossum
Pasce sero pingui.

De Cretensibus canibus Aelianus de Animalib. lib. 3. cap. 2. Lucanus de Bello civili lib. 4. v. 440.

Venator tenet ora levis clamosa molossi,
Spartanos, Cretasque ligat, nec creditur ulli
Silva cani, nisi qui presso vestigia rostro
Colligit, et praeda nescit latrare reperta. LINDENBR.

Cubilia causarum] Comparationem repetitam esse a cubilibus s. lustris ferarum facile quisque videt. W.

9. *Per vadimonia mille iactantur*] si quem audiendis utrisque partibus diem esse praestitutum compererint, adsunt non advocati, non consulti de iure respondent. — *Viduarum postes et orborum limina* (suasque ipsorum calceorum soleas) *deterentes.* W.

Et avidi inter discordantes.] In Regio exemplari [et Colb.] *ac Tolos.* scriptum inveni: *Et avi inter discord. etc.* Quare

amplector scripturam Editionis Augustanae, quae est eiusmodi: *Et aut inter discordantes amicos aut propinquos, etc.* VALES.

Si simultatum levia senserint receptacula] si suspiciones iniectas facile haerere animadvertant, tum animos ad *odia infesta* exacuunt. W.

Ob levia scrinii receptacula.] Haec quoque scriptura ex coniectura Gelenii profecta est. In codice quidem Regio [et Colb.] ita legitur hic locus: *Simultatum levias in serinin receptacula, etc.* quemadmodum in Mſ. Florent. scriptum fuisse monuit Lindenbrogius. Neque diversam in exemplari Mariangeli scripturam fuisse satis constat; sic enim edidit: *Simultatum levia inferi in receptaculo, etc.* [Unde adducor, ut credam sic a Marcellino scriptum fuisse: *Si simultatum levia senserint receptacula, etc.* sensu iam plano ac manifesto.] VALES.

Sicam ingenii destringentes] insipida translatio. W.

10. *Inanis fluentia loquendi*] flumen non eloquentiae, sed loquentiae. — *Artium scaevitate* perversitate, abusu *religionem iudicantis decipi* iudicem iureiurando obstrictum in errorem deduci. W.

Nefas est religionem decipi iudicantis.] Elegans haec locutio, et ab optimis Scriptoribus frequentata, Iurisconsultis praesertim usitatissima. Callistratus L. 33. ff. de re iudicata: *Conspiratione adversariorum testibus pecunia corruptis religionem iudicis circumventam esse.* L. 4. C. Si ex fals. instr. *Falsis instrumentis circumventam esse religionem iudicantis.* L. 13. de non num. pecun. L. 3. C. Arbitrium tutelae. L. 1. C. Si tutor vel cur. Sic *instruere religionem Praetoris*, Ulpian. L. 5. §. 11. de reb. eor. qui sub tut. L. 6. §. 4. ff. Si quis omiss. caus. test. *Religiosus iudex*, Quintil. lib. IV. cap. 1. LINDENBR.

11. *Secundum* genus eorum, qui iuris scientiam eam profitentur, quae tamen *ob legum sibi invicem repugnantium* multitudinem iamdiu *abolita* est. Hi interioribus Themidis sacris scilicet initiati, sibi solis ea servant, et ne profanare videantur, *vinculis quasi ori impositis* incedunt. *Tristiorem* severiorem. W.

Ipsum quoque venditant, quod oscitantur.] Haec lectio si sana est, sensum alium non exsculpo, nisi hunc: artes suas iactant, et ubique crepant, ut fastidium, taediumque tandem ipsos capiat. Reinesius orae suae adscripserat: *scitantur* vel *oscinantur*, quod non magis intelligo. Ceterum de hoc genere causidicorum conferri potest Agathiae Epigr. LXVII. et LXXVI. ibique Iacobs. (Anthol. Vol. III. P. 1. p. 95. 170.) W. Vulgatae videtur sensus esse hic: iugi silentio illo, cuius ipsi pertaesi oscitantur, numos colligunt. ERF.

12. *Loquuntur* semper in ore habent *Trebatium*, ad quem epistolas habemus Ciceronis iocosas saliumque plenas ad Div. 7, 5. et 12. W.

Et Caesellium.] Quanto melius in codice Regio [et Colbert.] *Cascellium.* Cui suffragatur Editionis August. scriptura, *Castellium.* Aulus Cascellius iuris civilis scientia celebris fuit, idemque summa libertate et constantia praeditus. Numquam enim adduci potuit, ut de aliqua earum rerum quam Triumviri dederant, formulam componeret. Idem cum adversus Caesaris tempora liberius loqueretur, monerentque amici ut ab eo desisteret, duas sibi

res magnam licentiam parere respondit, senectutem et orbitatem, ut legitur in lib. 6. Valerii Maximi. Eiusdem meminit Horatius in Art. Poet. 371. Macrobius, et Pomponius in lege 2. D. de origine iuris. VALES.

Alfenus (Varus) Horat. serm. 1, 3. 130. Vid. tam de hoc ipso quam de Trebatio Cascellioque Bachii hist. iurisprudentiae Romanae p. 252. — 254. ed. tert. W.

Auruncorum Sicanorumque.] Favorinus Phil. contra adolescentem vetuste nimis et prisce loquentem, apud A. Gellium lib. 1. cap. 10. *Horatii illi trigemini plane et dilucide cum suis fabulati sunt, neque Auruncorum, aut Sicanorum, aut Pelasgorum, qui primi incoluisse Italiam dicuntur, sed aetatis suae verbis locuti sunt. Tu autem perinde quasi cum matre Evandri nunc loquare, sermone abhinc multis annis iam desito uteris, quod scire atque intelligere neminem vis quae dicas.* LINDENBR.

Sicanorumque.] Sic etiam Agellius in lib. 1. cap. x. quem Marcellinus noster imitatur. Non displicet tamen scriptura, quam in Regio codice reperi, *Siculorumque.* Siculi enim, non Sicani olim Italiam incoluere, iique a Pelasgis expulsi, in Trinacriam insulam quam tunc Sicani tenebant, traiccere; ut tradit Dionysius Halic. in lib. 1. c. 9. Hellanicus in lib. 2. de Sacerdotibus Iunonis Argivae, et Menippus, ac Thucydides initio lib. 6. Constantinus in lib. 2. περὶ θεμάτων. VALES.

Sicanorum] Reinesius: legam *Sidicinorum*, hi enim cum Auruncis in vetustissimis Italiae populis numerantur, et cum iis bellum gessere, deleta etiam urbe Aurunca, Liv. 1, 8. Virgil. l. 7. Aurunci misere patres, Sidicinaque etc. v. Pighium sub A. 413. Plin. Solin. — An Sicanos eos intelligere debemus, quos Plinius in prima Italiae regione locat, postea Siculos dictos? Haec omnia Reinesii. W.

Voluntate] non imprudens, sed consulto. — *Multas tibi suffragari absolutionem lectiones reconditas pollicentur,* se ex penu diffusae lectionis suppeditare posse dicunt, quae ad absolvendum te valeant. W.

13. *Mercenaria* lucri captandi causa *ora procudentes* exacuentes, exercentes (sic ingenium procudere 15, 2. linguas 31, 16.) per *prostitutas* (metaph. a meretricibus ducta) *frontes,* perfrictas, omni pudore abiecto. — Inter *sollicitudines* curas *iudicum* per multa et varia causarum genera *disteutas insolubili* Gordio quasi *nexu* (paullo post *nodosae quaestiones,* omninoque totus locus tautologiae vitio laborat) ut *omnis quies* quietis quisque amans et ab omni lite abhorrens, tamen *implicetur.* — *Iudicia circumscribunt* decipiunt. Cic. pro Roscio Com. c. 8. — *Delubra aequitatis* asyla iustitiae. *Lustra* annos. W.

14. *Impudens, pervicax.*] In exemplari Regio et Editione Mariangeli legitur, *impune pervicax;* [in cod. Colb. *impunes pervicax.*] VALES.

Immature ludis eruperint literariis] Icari Academici. W.

Mimiambos] Quales inter Graecos Sophron Syracusius κατα-λογάδην, et Herodes quidam priscus Auctor, apud Romanos vero Cn. Matius composuerunt. Sophronem laudant Suidas et Tzetzes in Lycophr. Herodis versus adducit Stobaeus. De Matio Te-

rentianus Maur. lib. de Metris, cap. de Iambico Hipponacteo claudicante. LINDENBR.

Mimiambos.] Mimos iambis scriptos intelligit. Antiquissimus autem Mimiamborum scriptor traditur Cercidas Megalopolitanus, de quo Stephanus in Μεγάλη πόλις, ἀφ' ἧς Κερκίδας ἄριστος νομοθέτης καὶ μιμιάμβων ποιητής. Eius Mimiambi citantur a Stobaeo versibus quos scazontas seu χωλιάμβους Graeci nominant, conscripti. Eodem metri genere Cn. Matius mimiambos suos scripserat, ut docet Terentianus et Agellius in libro 20. cap. 8. VALES. Hoc loco sine dubio cantiunculae intelligendae vel convivales, vel quibus in triviis adeo plebecula delectaretur. W.

Non causarum remediis congrua ad lites componendas apta *commentantes* excogitantes. W.

15. *Umbraticis lucris* furtim factis et *inhiandae* (σολοικίζεις, mi Ammiane, volebas *corradendae* vel simile quid) *pecuniae*. W.

Susce pti nomen.] Id est clientis. Susceptos enim illa aetate vocabant, quos antiqui clientes, ut notum est ex Symmacho aliisque. * Ita vetus Auctor in Quaestionibus ex utroque mistis capite 102. in fine. Hinc Advocati suscipere dicebantur, quoties causam alicuius defendendam receperant, ut docet vetus Inscriptio apud Gruterum pag. 462. *Ita ut nemo de eius industria, nisi ille, contra quem susceperat, formidaret.* Et vetus Auctor supra citatus in quaestione 114. *Qui fidem nostram accusant,* inquit, *non magis contra nos quam contra Auctorem nostrum suscipiunt.* *. VALES.

Vim negotii] summam, caput rei, de qua lis est. — *Circumlocutionibus indigestis* verborum ambagibus, prout in buccam veniunt. *Ut colluvionis taeterrimae* ex ipsis infimae plebis faecibus *existimes audire Thersiten* (Homer. Il. 1.) W.

16. *Muniendarum adlegationum*] probandorum, firmandorum argumentorum, quae in iudiciis allegata s. prolata fuerant. *Munire.* Sic Ernestius. Est verbum iuris. vid. Casaub. ad Scrr. Hist. Aug. Tom. 1. p. 327. Ita etiam *testibus muniri res* dicitur in Cod. Theodos. l. 3. de abolit. lib. 9. t. 37. — *Codices* libros legum. W.

17. *Inusitatum*] Rectius fortasse *invisitatum*, sed 31, 3. haud aliter. W.

Marcianum verbo tenus quaesierit oratorem.] Incertum quem Marcianum velit: plures enim eius nominis fuere. Ael. Marcianus passim laudatur in Pandecte Iuris, quem tamen hic intelligi non puto; sed Marcianum potius Rhetorem, cuius Fab. Victorinus meminit in Commentario ad Ciceron. de Invent. lib. 1. LINDENBR.

Marcianum verbo tenus.] Frustra Lindenbrogius ambigit, quis sit hic Marcianus. Nam Marcellinus noster nomen certum pro incerto posuit: idem enim est ac si dixisset, *Marcianum verbi gratia.* Glossae Isidori, *verbo tenus, verbi gratia.* VALES.

Omnes confestim Marcianos appellari se fingunt] Non minus lepidum, quod Scipio Gentilis ad Apuleium p. m. 179. de nobili quodam Neapolitano narrat, qui, cum filios ICtos fieri eximios optaret, uni nomen Bartoli, alteri Baldi, tertio vero, cum saepe nomen *Codicis* citari in foro audisset, maximi et hoc ICti nomen arbitratus, *Codicis* nomen imposuit. W.

18. *Avaritiae venumdati et usucapti*] mancipia. — *Impedicant* impediunt, irretiunt. *Per morborum simulationem* ut caussas protrahant, et post longas moras tamen non *proferant* nisi *pervulgati* tralaticii *iuris*, eamque *vanam* ineptam, ad causam non pertinentem *lectionem*, allegationem, auctoritatem, testimonium, vide Glossar. Nomic. Gothofredi in h. v. Verissime I. A. Wolfius, Theologus Lipsiensis, in Diss. de agnitione ellipseos in interpretatione librorum sacrorum Part. IV. „*Lexicographi saltem*, inquit, *quod ego sciam, non docuerunt, voc.* l e c t i o *ab antiquis probatae latinitatis auctoribus ita usurpatum inveniri, ut exemplum verborum, quae alicubi scripta leguntur, sive scripturam alicuius loci denotet, uti nunc saepissime sumitur.* — *Dilationum examina.* A stateris ducta metaphora, ergo investigationes, disquisitiones. W.

19. *Obtrita vetustate*] ut ob diuturnitatem temporis, in quo cardo rei versetur, nec litigantes, nec iudices sciant. W.

Intromissa ipsa capita.] Hunc locum sic interpungi mallem: *Tandem obtrita vetustate controversiâ intromissâ, ipsa capita splendoris ingressa, etc.* ut controversia intromissa dicatur eodem modo quo apud Graecos Oratores, δίκην εἰσάγεσθαι. VALES.

Ipsa capita splendoris] coryphaeos scilicet ordinis splendidi (cf. 23, 6. *nobilitas omnis et splendor* pro splendidis equitibus.) *Advocatorum simulacra* umbras, non Advocatos veri nominis. W.

Intra cancellorum venerint saepta.] Cancellos forenses intelligit, de quibus Cicero in Sextiana c. 58. *Tantus est in omnibus spectaculis usque a Capitolio, tantus in fori cancellis plausus excitatus:* et in Actione 3. in Verrem c. 59. et in lib. 1. de Oratore c. 21. Graeci similiter κιγκλίδας vocabant portas iudicialis Praetorii, ut docet Pollux in lib. 8. Harpocration, et Hesychius. Officiales porro qui hos cancellos custodiebant, Cancellarii dicebantur, de quorum officio vide Cassiodorum in lib. XI. VALES. Cf. Pithoei Adversar. II, 12. p. 118. Salmas. ad scr. H. A. T. II. p. 801. Spanhem. ad Iuliani Caess. p. 100. W.

Concionaria Gracchi fistula.] Cicero de Orator. lib. 3. c. 60. Plutarchus in Vita Gracch. Valer. Max. lib. VIII. cap. 10. Quintilianus lib. 1. cap. 10. Gell. lib. 1. cap. XI. LINDENBR.

Ut concionaria Gracchi fistula post occipitium deesit] pone nempe stantis tibicinis, qui oratorem aut remissum excitaret, aut a contentione (vocis) revocaret, uti est ap. Ciceronem de Orat. 3, 60. W.

In verba fidentior] promtior, impudentior. W.

Pro Cluentio.] Sic Gelenio placuit: sed cum in MSS. Flor. Regio [et Colbert.] horum loco legatur, *cluenda ne:* haud difficile fuit veram scripturam elicere. Scripsit enim Marcellinus procul dubio, *Cluentianae, vel pro Ctesiphonte orationum, etc.* atque ita diserte scriptum est in Editione Mariangeli. Neque aliter eam Ciceronis orationem appellat Victorinus in lib. 1. Rhet. et Servius. Sic Sextianam, Milonianam fere dicebant, ut patet ex eodem Servio. VALES.

Pro Ctesiphonte] or. Demosthenis de Corona. W.

Orationum aemula ornamenta promittens] Deridet etiam Cicero Divin. in Verrem c. 13. eos, qui initia orationum antiqua-

rum in ſuas orationes transferebant. Appuleius tamen apologiae ſuae prima verba e Salluſt. or. 1. de rep. ordinanda deſumſit. v. ibi Scipio Gentil. not. 1. Haec Reineſius. W.

Poſt ſpeciem litis quem ſtatum cauſae vocamus, *triennium* triennio ante *editam. — Cum Antaeo vetere* Herculis exemplo *colluctati.* W.

20. *Recte victuris*] honeſtiorem vitae rationem amplexis. W.

Sellularils quaeſtibus.] Ita vocat deſpicabilem quaeſtum, ut Apul. Florid. 2. p. 346. 34. Elmenh. *ſellularias artes*, id eſt viles; et *ſellularios*, imae ſortis homines, Arnob. lib. III. LINDENBR.

Quaeſtibus ineſcati allecti conviciis ſe ipſi invicem proſcindunt. *Rupta* effreni *maledicendi ferocia.* W.

Cauſarum infirmitatem rationibus validis convelare non poſſunt] Gellius lib 7. cap. 3. *Multisque aliis argumentis convelat.* Faber Semeſtrium lib. 3. cap. 23. pag. 364. pro *rationibus* legit *orationibus* male.* LINDENBR.

Rationibus validis convelare non poſſunt.] Eodem modo loquitur Agellius in lib. 7. cap. 3. ſed tamen magis placet *convallare:* quam ſcripturam in codice Fauchetii exſtare monuit Gruterus. [In Colbert. Mſ. *convalere* legitur pro *convelare.*] VALES. *Convelare* pluribus exemplis adſtruxit *Triller* in Obſſ. p. 44. W.

21. *Doctos*] Omiſſum *magis*, ut ſaepe. W.

Doctos ex Philiſtionis aut Aeſopi cavillationibus.] De Philiſtionis mimo Caſſiodorus lib. IV. Variar. LI. *Sidon. Apoll. lib. 2. Epiſt. 2.* Suidas in Φιλιστίων. Ad eumdem Africanus quoque alluſit in Epiſtola ad Origen. de hiſtor. Suſan. Πῶς αὐτοὺς ἀπελέγχει, ὡς οὐδὲ Φιλιστίωνος μῖμος. De Aeſopo vero ludicrae artis peritiſſimo viro vide Val. Max. lib. VIII. cap. 10. Symmach. lib. x. Epiſt. 2. *Macrob. Saturn. lib. 3. cap. 14.* Donat. in Proleg. Terent. *Hieron. in Epiſt. ad Pammach. in Defenſ. 2. contra Rufin. *Quaſi mimum Philiſtionis, vel Lentuli ac Marulli ſtropham eleganti ſermone confictam.* LINDENBR.

Ex Philiſtionis, aut Aeſopi cavillationibus.] Philiſtion Mimographus Magueſianus ſub Tiberio floruiſſe dicitur ab Euſebio in Chronico. Eum tamen alii Pruſenſem; Philo Sardianum vocat: ſed in veteri Epigrammate quod refertur in lib. 3. Anthol. cap. 6. Nicenſis dicitur. Eumdem Suidas Comicum Poetam appellat, et comoedias βιολογικὰς ſcriptitaſſe dicit. Sunt autem κωμῳδίαι βιολογικαὶ idem quod Mimi. Mimi enim proprie βιολόγοι dicuntur, quod vitam hominum quotidianam exprimere ſolent, ut docet Marcellinus noſter in lib. 23. c. 5. *Cum Antiochiae ſcenicis ludis Mimus cum uxore immiſſus, e medio ſumpta quaedam imitaretur.* Et Gloſſae veteres: *Atellani*, σκηνικοὶ, ἀρχαιολόγοι, βιολόγοι. Eamdem ob cauſam ἠθολόγοι etiam dicebantur Mimi, quod mores hominum effingerent. Sic enim Mimos appellat Diodorus Siculus in lib. XX. c. 63. de Agathocle, ὑπάρχων δὲ φύσει καὶ γελωτοποιὸς καὶ μῖμος. Et paullo poſt: ὥστε τὸ πλῆθος πολλάκις εἰς γέλωτα ἐκτρέπεσθαι, καθάπερ τινὰ τῶν ἠθολόγων ἢ θαυματοποιῶν θεωροῦντας. Heſychius et Suidas ἠθολόγον aiunt eſſe θεατριστήν. Et hoc quidem Mimus habuit commune cum Comoe-

dia, quod in utroque vita hominum exprimebatur. In quo Menander Comicus veterum iudicio palmam tulit. Itaque Aristophanes Byzantius de eo recte et venuste hoc dixerat:

— — ὦ Μένανδρε καὶ βίε,
Πότερος ἄρ' ὑμῶν πότερον ἐμιμήσατο; *)
— — *O Menander et Vita,*
Uter imitatus alterum fuit vestrum?

Ut referunt Hermogenis Interpretes pag. 38. Sed hoc inter Comoediam ac Mimum interfuit, quod Mimus fere turpia imitabatur, nec nisi risum captabat. At Comoedia gravior et honestior fuit. Vide Agellium in lib. 2. cap. 23. Tandem vero Comoedia in Mimum degeneravit, ut ex M. Antonino notavi ad lib. 23. Unde Philistion tam Comicus quam Mimographus promiscue est vocatus. Antoninus certe in lib. 6. §. 47. de Vita sua eum inter Mimographos recenset: ὥστε κατιέναι τοῦτο μέχρι Φιλιστίωνος καὶ Φοίβου καὶ Ὀριγανίωνος. VALES.

Et Aesopi cavillationibus.] Aesopum hic intelligo non illum tragicum histrionem, ut putavit Lindenbrogius, sed illum notissimum fabularum scriptorem. Nam tragicus histrio Aesopus ipse nihil scripsit, sed tragoedias tantum actitavit. VALES.

Philistionis] mimi extremis Augusti temporibus viventis. v. Suidam h. v. Antholog. incertor. Epigr. 531. Iacobs Animadv. Vol. 3. P. 2. p. 165. et qui ibi laudantur. *Aesopi.* Vales. de notissimo illo fabularum scriptore intelligit, quod non credo, immo vero mimus aeque ac Philistion Ciceronique aequalis. v. de Officiis 1, 31. W.

Cavillationibus.] Cavillationes proprie dicuntur de Mimis, ut patet ex lib. XXVI. c. 6. §. 15. ubi ait: *Per Mimicam cavillationem subito putares emersum.* Sic Solinus in cap. 11. de Sicilia: *Hic primum inventa comoedia est: hic et cavillatio Mimica in scena stetit.* Omitto Arnobium in fine libri 4. et Prudentium in Martyrio Laurentii. Cavillatio autem dicta est a calvendo, quod frustrari significat et fallere, ut scribit Priscianus in lib. 8. Ipsum vero calvendi verbum Nonius Marcellus ait tractum esse a calvis Mimicis, quod sint omnibus frustratui. VALES.

Mercati publicas potestates, ut creditores.] Sic Cicero lib. 2. in Verrem c. 55. *Fecerunt idem, quod in nostra Rep. solent ii, qui per largitionem magistratus adepti sunt: dederunt operam, ut ita potestatem gererent, ut illam lacunam rei familiaris explerent.* Contra hanc iniquitatem acriter iuvehitur Salvianus in lib. 4. de Gubernat. Dei. *Ad hoc,* inquit, *honor a paucis emitur, ut cunctorum vastatione solvatur. Quo quid esse indignius, quid iniquius potest? Reddant miseri dignitatum pretia, quas non emunt. Commercium nesciunt, et solutionem sciunt.* Addi etiam potuit: *Ipsi venduntur, et solvunt.* *Adde Zosimum in libro 4. cap. 28. Synesium in Oratione de Regno sub finem.* Ceterum hae magistratuum rapinae non aliter prohiberi possunt, quam providendo ne Magistratus venales sint. Quid enim aliud

*) Ne claudicet versus, pro ἐμιμήσατο ex emendatione Hermanni mei legendum puto ἀπεμιμήσατο. ERF.

ab eo qui Magistratum pretio emit, exspectes, quam ut vendat quod emit? Etenim, ut ait eleganter Seneca in lib. 1. de Beneficiis: *Quae emeris vendere, gentium ius est.* Idcirco Alexander Severus honores iuris gladii numquam vendi passus est, dicens: *Necesse est ut qui emit, et vendat. Erubesco punire hominem, qui emit, et vendidit.* Adde Novellam 8. Iustiniani. VALES.

Publicas potestates] munera. W.

22. *Cum iurgia mille casibus cadant*] quamquam plurima accidere possunt, quae faciant, ut *causis cadant.* W.

Solis defensantibus irascantur.] Aequius Symmachus, qui in Epist. 17. libri 8. *Fortunam*, inquit, *iudicii non defensoris inscitiae, sed voto iudicis imputavi.* Merito id quidem. Nam ut ait Seneca in lib. 7. de Beneficiis: *Etiam damnato reo, oratori constat eloquentiae officium, si omni arte usus est.* Magna laus Theodori causidici apud Libanium in Epist. 329. ad Anatolium: χάρις δὲ αὐτῷ καὶ παρὰ τῶν ἡττημένων. *Etiam victi ei gratiam habent.* VALES.

CAPVT V.

Pergit Ammianus in vita Valentiniani, quem *Treveris* reliquerat c. 3. extremo, unde *pubescente* vere profectus, *Sarmatarum* v. 26, 4. 29, 6. legatos obvios habuit. W.

2. *Perpensa deliberatione*] cf. 26, 5. W.

Carnuntum Illyriorum oppidum.] Livius lib. 43. cap. 1. Carnuntem vocat urbem Illyriorum munitam, ut appareat in Polybio, unde omnia fere transtulit Livius, dictam fuisse καρνοῦντα, sicuti etiam Ptolemaeus vocat. Hodie *Haimberg* dicitur, estque in ripa Danubii, teste Cluverio libri 3. capite 30. Ingressus autem hoc opidum est Valentinianus post Consulatum Gratiani III. et Aequitii, ut Marcellinus docet. Quare corrigenda est subscriptio legis 12. Cod. Theod. de accusationibus, quae data dicitur Carnunti, Gratiano III. et Equitio Coss. lege *P. C. Gratiani III. et Equitii V. C.* VALES.

Carnuntum Illyriorum oppidum] Ap. Zosimum 2, 16. vocatur πόλις κελτική. v. Reitem. p. 117. Valesio est *Haimburg*, in quo consentientem habet *Prandavium krit. Gesch. v. Wien* p. 75. ubi ita amplam eam urbem fuisse olim (sed ante Ammianum; hic enim sua aetate *desertum et squalens* fuisse dicit.) perhibet, ut non Haimburgium tantum, quale nunc est, sed pagum etiam *Deutsch-Altenburg* et forum *Petronell* comprehenderit. Cf. tamen *Mannerti* Germaniam p. 735. ff. et Wesseling. ad Itineraria p. 247. W.

3. *Sperabatur*] i. e. timebatur. cf. ad 16, 12. *Iudices* praefectos provinciarum omnino, ut saepe — *secessione* discordiis 20, 8. — *ita intepuit* remisit ab vehementia consueta. *Gabinii necem* 29, 5. W.

4. *Incitato odio*] Sic *furori incitatissimo* XXXI, 2, 11. Cf. Davis. ad Cicer. Acad. II, 28. p. 190. ed. Rath. ubi uterque locus Ammiani sic citatur, ut, operarum fortassis errore, *imitato* et *imitatissimo* legatur. W.

Probum Praefectum Praetorio] de quo vide Ind. I. — *Prosapiae claritudo* erat enim ex gente nobilissima *Aniciorum*, de qua vide 16, 8. extr. W.

5. *Moderatores tranquilli*] amici principum modesti. W.

6. *Obedientium*] civium 21, 5. 12. 30, 8. *Provisorum nomina titulorum* imperatorum tributorum. Sic *tituli* 27, 3. 7. et *provisiones* 17, 3. — *Argumentis aliis post validioribus aliis, usu laedendi reperiente longaevo.* Vix sana haec puto, quamquam, quid voluerit Ammianus, perspicere mihi videor, nempe hoc: usu cives onerandi diuturno didicerant alium post alium praetextum tributis exigendis invenire. W.

Denique tributorum onera vectigaliumque — mutare compulerunt sedes.] Heu miseram conditionem, ubi sic vivitur! Salvianus de Gubernat. lib. 5. *Romanorum omnium votum est, ne umquam eos necesse sit in ius transire Romanorum. Una et consentiens illic Romanae plebis oratio, ut liceat eis vitam quam agunt, agere cum barbaris. Et miramur, si non vincantur a nostris partibus Gothi, cum malint apud eos esse, quam apud nos Romani. Itaque non solum transfugere ab eis ad nos fratres nostri omnino nolunt, sed ut ad eos confugiant, nos relinquunt.* Et quae porro ille de hisce tributariarum functionum oneribus, et malis inde ortis adiungit, non magis illius saeculi statum tristem testantia, quam ad haec nostra quoque tempora accommodatissima. LINDENBR.

Augmenta] Ernest. „Proprium hoc est tributi nomen, sed dicit noster etiam incrementum. Cf. Gothofredi notata in Glossar. Nomic. s. v. augmentum.“ W.

Mutare compulerunt sedes.] In codice Regio [et Colb.] et Editione Aug. scriptum inveni, *compulit sedes.* Ac fortasse ita scripserat Marcellinus more Graecorum, qui dicerent, τὰ τέλη ἠνάγκασε. VALES.

Flagitantium ministrorum exactorum *amaritudine* inclementia *expressi*. Sic e Cod. Colbert. dedit Valesius (v. Praef. eius p. LXI.) antiquiores *oppressi*. Cogitavit Ammianus sine dubio de spongia. cf. Sueton. Vespas. c. 16. W.

7. *Illecebrosius*] ob auri sacram famem. *Parsurus tamen Pannoniis* popularibus quippe suis — *Compendia* lucra capta. W.

8. *Residuorum*] i. e. reliquorum, aliorum. cf. 20, 7. et alibi. W.

Acturos sibi gratias a Praefecto compulsi mittere legatos.] Moris erat, ut provinciales legationibus missis publice in Senatu laudarent eos, qui suam provinciam rexerant: quae consuetudo coepit ex adulatione Graecorum, qui Magistratibus suis assentabantur. Sed Senatus olim quidem huiusmodi legationes aspernabatur, neque iis audiendis aut tempus aut locum dabat, ut docet Cicero in lib. 3. Epist. 8. Idem in lib. 2. contra Verrem eius consuetudinis meminit. Neronis tandem tempore Senatusconsultum factum est, ne rectores provinciarum ad Concilium provinciae suae referrent, agendas sibi apud Senatum gratias, neve quis ea legatione fungeretur, ut scribit Tacitus in lib. xv. c. 21. Sed nihilo minus ea consuetudo postea revocata est, ut patet ex Plinio in Gratiarum actione c. 70. *Volo ego qui provinciam rexerit, non*

tantum codicillos amicorum, sed decreta coloniarum, decreta civitatum alleget: efficacissimum pro candidato genus est rogandi, gratias agere. Lampridius in Alexandro Severo c. 22. *Praesides*, ait, *provinciarum, quos vere, non factionibus laudari comperit, in itineribus secum semper habuit in vehiculo, etc.* *Meminit et Dio in libro 56. Cassiodorus in libri 7. Epist. 2.* VALES.

Iphiclem quemdam Philosophum.] Sectae Cynicae, ut indicant sequentia, *spectatum robore mentis hominem:* et Iulianus in Orat. contra imprudentes Cynicos pag. 370. (p. 198. ed. Spanhem.) Iphiclem quem sodalem suum vocat, ait horrida et squalenti coma, nudo pectore, vili indutum pallio per hiemem incessisse: quae Cynicum Philosophum fuisse clare demonstrant. VALES. Iacobus Gothofredus ad codic. Theodos. lib. XII. tit. x. cuius legem huic loco plurimum respondere censebat, citat *Iphiclum*, et *quo noscitabat*, et *inter suos antecellens*. GRON.

10. *Tamquam telo perculsus*] Wakefield. ad Lucret. III, 1038. legi vult *percussus*. ERF.

Genuino vernaculo, Graeco *sermone*. W.

Quod non scitabat.] In codice Regio, *nonscitabat*, ὑφὲν scribitur, tertia littera punctis subnotata: in Editione vero Augustana distincte legitur, *quod noscitabat;* recte, ut equidem iudico. Emendari tamen praeterea vellem, *quos noscitabat*. VALES.

Inter suos excellens.] Non omittenda est MSS. Flor. et Regii Editionisque Aug. scriptura, verior fortasse, *ante suos cellens* — [In Colb. MS. *ante suos excellens.*] VALES.

Plumbo] in equuleo. — *Urente irarum nutrimenta* iras magis adhuc inflammante *Leone* c. 2. W.

Si celsior e scopulo caderet.] Quanto elegantior est Editionis Augustanae scriptura: *Ut e celsiore scopulo caderet?* Cui subscribit codex Regius, in quo ita exaratum inveni: *Ut ex celsiore scopulo caderet.* Eamdem sententiam Claudianus expressit in lib. I. contra Rufinum v. 21.

— — — iam non ad culmina rerum
Iniustos crevisse queror: tolluntur in altum,
Ut lapsu graviore ruant.

Et ante eum Iuvenalis in Sat. x. 107. postremo Gregorius Nazianz. Oratione 16. pag. 259. ὁ μὲν πλεῖον ἐπαιρόμενος, ἵνα καὶ πέσῃ χαλεπώτερον. VALES.

11. *Carnuntum*] hod. *Petronell.* v. Mannert German. p. 738—740. W.

Iuventii Praef. Praet.] Iuventius (sic in MS. Regio scribitur) Praefectus Praet. Galliarum fuerat, et Florentio successerat, ut patet ex Codice Theod. de censu sive adscriptione. Florentii quidem Praefecti Praet. per Gallias meminit Marcellinus in lib. XXVII. c. 3. [In MS. Colb. scriptum *Viventii.*] VALES. Vid. Corsini p. 237. et 249. W.

Urgentes] accusatores. W.

Ut autem aiebat ille ad imbecillitatem firmandam fluentium.] Haec verba absunt ab exemplari Regio et Vat. et Editione Augustana: sic enim in illa legitur, *urgentes, et cavillorum;* in Regio

Regio vero et Vaticano exemplari, *urguentes, ut capillorum;* [in Colb. *urgentes: ut capillorum.*] VALES.

Ad imbecillitatem firmandam fluentium capillorum] Medicorum dictio est: hi enim *capillos fluere* aiunt, cum cadunt. Corn. Celf. lib. VI. c. I. *De capillis loquor, qui post morbum fere fluunt.* Et *fluor capillorum*, Serenus Sammonicus; ut Graeci, ἡ ῥύσις τῶν τριχῶν. Alex. Trall. lib. I. c. 2. Non de nihilo est autem, quod asinum interfectum ait in remedium fluentium capillorum. Nam et Marcellinus Empir. cap. 6. obfervavit, capillos nafci, fi lichenem afini quis terat, et pulverem illum ex oleo vetere imponat. LINDENBR. Reinefius orae exemplaris fui cum plura adfcripfiffet afinina contra varios morbos remedia e Plinio 28, 11. 29, 6. Sexto de medicina ex animal. c. 15. tandem addit, non opus fuiffe afinos ideo occidere, quibus vivis et fine noxa refecari lichen poffit. W.

13. *Merobaude*] cf. Zofim. IV, I. W.

Acincum] De quo notat quaedam Th. Reinefius lib. II. Var. Lect. cap. 15. GRON.

Acincum] in vicinia urbis, quam nunc vocamus *Ofen*, Mannerti German. p. 744. Cf. etiam Weffeling. ad Itiner. p. 243. Non debet confundi cum *Aciminco* 19, 11. *Contabulato ponte* 24, 7. — *Augusta* Imperatoris *signa*. Sic declaratio augusla 20, 5. W.

14. **Praeter Sabariam.*] Haec urbs hodie *Sarvar* appellatur, et fita est ad confluentem Guntii et Arrabonis, ut cenfet Cluverius in Defcriptione Norici. Ea Pannoniae civitas Martinum Turonicum Epifcopum tulit.* VALES.

Sabariam (Stein am Anger, Mannert l. c. p. 762.) Cf. Weffeling p. 232. et 262. W.

15. *Unde hoc* caftra nempe hiberna, paullifper *fequestrato*, omiffo, dilato. — *Bregitionem*, ad vicum *Szoeny* haud procul ab urbe *Comorn*, Mannert p. 742. Conf. Weffeling p. 246. et 263. — *Prodigiis ingerentibus* fc. fe, nifi malis *ingruentibus*. W.

16. *Ruinas fortunarum celfarum*] mortes principum. — *Crinita fidera cometarum* ultimum poterat abeffe. *Supra docuimus* XXV, 10. *Contemplabili* (active, ut fit illa aetate, fumta voce) *dextera* quamquam manum oculosque follerter componerent atque dirigerent, uno verbo *perita, artifice* manu. Cf. inprimis locum huic noftro geminum 23, 4. W.

17. *Omen colligeret*] caperet. W.

Lapfam forem ferratam.] Cataractam intelligit, de qua dixi ad lib. XXI. Livius in lib. XXVII. c. 28. *Porta cataracta deiecta claufa erat, etc.* Euftathius in ult. Iliad. καταράκτην ait effe πύλην ἐνδόμυχον, συντελοῦσαν εἰς πολιορκίαν. VALES.

18. *Lux ereptura eum vita*] quidni *ei vitam?* — *Aestimari dabatur*, fic intelligi datur 21, 14. opinari 26, 10. cet. W.

Aeftimari dabatur fortunam eius effe] Ut Genium, fic et Fortunam unicuique fuam veteres tribuebant: unde Alex. Magnus dicere folitus, *fe nihil praeter Fortunam fuam metuere.* *Curt. lib. 3. pag. 20. Et de Fabio Seneca lib. de Ira cap. XI. *Habuit in confilio Fortunam publicam.* Nam urbibus Genium Fortunamque fuam attribuebant, ut fupr. lib. XX. notatum cap. V. quam et Darium in confilio habuiffe conqueritur, cum morbo correptus

ſuperbas eius litteras accepiſſet. Curtius lib. 3. c. 5, 12. Bene Euctemon apud eumdem lib. 5. c. 5, 12. *Suam quisque Fortunam in conſilio habet, cum de aliena deliberat.** Velut icunculam boni ominis cauſa ſecum Impp. in cubiculo habebant, eamque, cum fatalem horam inſtare ſentirent, ad ſucceſſorem transmittebant. Spartianus in Severo, Capitolinus in Antonino c. 12. Hanc ergo ſub imagine coniugis triſtem et habitu lugubri velut diſcedentem cum vidiſſet, abitum e vita denotari exiſtimatum fuit: neque ſecius evenit. LINDENBR. Cf. ipſum Noſtrum XIV, 10. XXI, 14. W.

19. *Stratoris militis.*] Stratores erant milites, qui Imperatorem in equum allevabant erantque ſub diſpoſitione Tribuni Stabuli, ut ex hoc loco apparet. Hi equos a provincialibus oblatos inſpiciebant, ac probabant, quemadmodum docet Marcellinus in lib. 29. c. 3. et lex unica in Cod. Theod. de Stratoribus. HENR. VALES. [Ibid. in Mſ. Colb. ſcriptum, *praeter artorem erigens:* ubi legendum puto, *praeter Stratorem*, id eſt ante Stratorem.] HADR. VALES.

Iuſſit abſcidi.] Poſitum pro *abſcindi.* Sed cum in omnibus codicibus ita ſcriptum reperiſſem, mutare religio fuit: praeſertim cum apud Arnobium in fine lib. 6. et Paulinum in Epiſt. 5. et 6. eodem modo ſcriptum ſit id verbum. VALES.

Cruciabiliter] 26, 6. W.

C A P V T VI.

1. *Tirocinium*] tirones Romanae iuventuti miſcendos, uti eſt infra 31, 10. cf. Caſaubonus ad Scr. H. A. Probo c. 14. W.

2. *Equitio introducente.*] Sic Gelenius excudi iuſſit, contra ſcriptorum codicum auctoritatem. Nam in Regio quidem [et Colb.] exemplari legitur *Equitio vadente:* in Mſ. autem Flor. *et Toloſ.* perinde atque in Aug. Editione inverſo verborum ordine, *Equitio in Conſiſtorium vadente ſunt intromiſſi.* Proinde non dubito quin aut, *Equitio vadente*, ſcribendum ſit, ut in MSſ. aut ſane, *Equitio ſuadente.* VALES. *Vadente* probum eſt. W.

Aequitio] magiſtro admiſſionum 31, 12. W.

Membris incurvatis cet.] cf. omnino Zoſim. 4, 17. W.

Praeſtricti] Wakefield. ad Lucret. v, 1222. legendum putat *perſtricti.* ERF.

Extimos latrones] in ultimis terrae ſuae finibus habitantes. *amnique* Danubio *confines.* *Munimentum* v. 29, 6. W.

3. *Imperator ira vehementi perculſus* cet.] Gibbonus VI, 264. nimis acerbe Ammianum dicit in hac Valentiniani morte deſcribenda ad delirium usque eloquentem fuiſſe. cf. Zoſimum IV, 17. Aur. Victorem Epit. qui in quibusdam variant. — *Sonu.* Declin. 4. cf. 20, 4. ubi Genit. *ſonus.* W.

[*Et ad molliora*] Haec uncis incluſa deerant in Colbertino. Vid. Hadr. Valeſii Praef. p. LXI. W.

Tamquam ictus e caelo, vitalique via voceque] Ita Mſ. et recte, prae illo quod vulgo legitur, *ictus telo vitalia voceque.*

De morte autem eius ſic Hieronymus Epiſt. ad Heliodor. *Valentinianus vaſtato genitali ſolo, et inultam patriam derelinquens, vomitu ſanguinis exſtinctus eſt.* LINDENBR. Conf. Salmaſ. ad Scriptt. Hiſt. Aug. T. I. p. 346. W.

Ictus e coelo] Haec ſcriptura correctorem ſapere videtur Wakefieldio ad Lucret. III, 171. Praefert igitur *ictus telo.* ERF.

Suffectus] Erneſti ſ. h. v. mavult *ſuffocatus.* W.

Et repente cohibito ſanguine.] In Mſſ. Flor. Vat. et Regio legitur, *ecrepene cubito ſanguine:* [in Colbert. *egre pene cubito ſanguine.*] At Mariang. Accurſius ſic edidit, *erumpente ſubito ſanguine,* quod non diſplicet. Nam ut ait Hieronymus in Epiſt. ad Praeſidium Diaconum: *Nuper Valentinianus Imp. cum adverſus Sarmatas quinque propter Illyrici vaſtationem in Conſiſtorio ſaevus infremeret, et totius gentis excidium rigidus minaretur, ſanguine erumpente diſcrepuit.* Et in Epiſt. ad Heliodorum idem Hieronymus Valentinianum vomitu ſanguinis interiſſe dicit. Cui ſubſcribit Socrates in lib. 4. cap. 26. et ex eo Sozomenus in lib. 6. cap. 36. At Victor in Epitome c. 45. impetu ſanguinis voce interclusa, ſenſu integrum exſpiraſſe tradit: cui aſſentitur Zoſimus in lib. 4. c. 17. et vetus Auctor apud Suidam in λεῖας. VALESIUS. Agnoſco varietatem narrationum de morte huius Imperatoris, quas quidem nihil moror Ammiano intentus, a quo patet undiquaque negari emiſſionem ſanguinis foras contigiſſe vel ob nullam pavimenti partem cruore infectam, ut reor, Ammiano addituro, ſi contigiſſet; vel ob ſudorem talem, vel ob venas in vacuum reſectas. Quae ipſa debuerant deterrere correctores, ne hic erumpentem ſanguinem fingerent contra tot συμπτώματα eum refellentia; immo magis etiam ſanctitas ſcripturae antiquae. Porro ſi totam iuncturam narrationis relegas, non poſſe copulativam abeſſe patet luce clarius, ut vel iſtud *erumpente* donari Accurſio ſine damno noſtro queat. Ut igitur commodiſſime inſtaurem, accipio quod veteres literae mihi propinant *aegreque ceu coalito ſanguine.* GRONOV. Wakefield. ad Lucret. III, 694. ſcribendum ſuſpicatur *et repente ſubito ſanguine*, i. e. ſanguine ſtatim per vomitum ſubeunte vel ſurgente et irruente. ERF.

[*Ne laberetur ſpectantibus exſulibus, conc. etc.*] Qui ſint iſti exſules, nemo facile dixerit. At in codice Colbert. lego, *ſpectantibus et vilibus:* quomodo et in Lugdunenſi Editione Gryphii ſcriptum reperitur. Optime: ut intelligatur ad ſpectandum Imperatorem cuiusvis conditionis homines, et humiles etiam vileſque perſonas concurriſſe: quales tum a Principe removere Cubiculariis ac miniſtris vitae ſecretioris minime vacabat.] HADR. VALES.

5. *Meatus aliqui, quos haemorrhoidas nunc appellamus*] Vid. Galenus in Def. Medic. Celſus lib. 2. cap. 1. Pollux lib. IV. cap. 25. LINDENBR.

Quos haemorrhoïdas.] Quos hic meatus intelligat Marcellinus, difficile eſt dicere: haemorrhoïdes autem quid ſint hoc in loco, adhuc difficilius. Medici enim haemorrhoïdas vocant ora venarum quae in ſede ſunt, et ſanguinis ex iis effuſionem. At id prorſus alienum eſt ab hoc loco quem prae manibus habemus. Itaque ſupereſt, ut dicamus, aut Scriptorem noſtrum ea dixiſſe quae non ſatis intelligeret, aut haemorrhoïdas communiter dici ora venarum omnium, ut apud Sophoclem Philoct. 825. φλὲψ αἱμοῤ-

ῥοῖς. (imo αἱμοῤῥαγής. W.) Idque firmat Aristoteles in lib. 3. de Natura animalium, et in lib. 3. de Partibus animalium, ubi haemorrhoïdas, id est sanguinis effluxum, non ex sede tantum, sed e naribus etiam et gingivis cieri docet. Ceterum hic locus in Regio et Vatic. codice, [et Colbert.] *ac Tolos.* sic legebatur: *Meatus aliqui quas heroïdas nunc appellamus, obseratae sunt gelidis frigoribus concrustatae:* et ita quoque in Editione Aug. excusus est, nisi quod *haemorroïdas* in illa legitur. *Intelligere autem videtur Marcellinus τὴν τοῦ αἵματος σύμπηξιν, quae ex nimio frigore accidere solet, ut ait Xenophon in libro v. de Expeditione Cyri, pag. 368.* VALES.

6. *Aetatis quinquagesimo anno et quinto.*] Consentit quidem Victoris Epitome c. 45. sed Zonaras annos ei tribuit LXXXIV. menses XI. Socrates vero cum Sozomeno LIV. et ita Zonarae codices emendandos puto. VALES.

Imperii, minus centum dies, secundo et decimo.] Exacta computatio est. Valentinianus enim Augustus erat nuncupatus anno Natalis Dominici 364. die v. Cal. Martias. Idem anno Dom. 375. diem functus est xv. Cal. Decembres in castello Bregetione, ut recte scribit Idatius in Fastis. [Bregetio nunc *Graan* vulgo dicitur.] VALES.

CAPVT VII.

2. *Cibalas Pannoniae oppidum*] non procul a vico Mikanofzi, Mannert. German. p. 770. Cf. etiam Wesseling. ad Itiner. p. 131. W.

A pueritia prima Funarius.] *Aurel. Victor Epit. c. 45.* P. Diacon. lib. XI. LINDENBR.

Mala cohaerenter laeva manu retinenti] Plinius lib. VII. cap. 20. *Crotoniatem Milonem athletam, cum constitisset, nemo vestigio educebat, malum tenenti nemo digitum corrigebat.* Ab amalia tamen superatum Aelianus scribit, Variar. lib. 2. cap. 24. Μίλωνος τούτου τὴν ῥοιὰν, ἣν ἐν τῇ χειρὶ κατεῖχεν, οὐδεὶς τῶν ἀντιπάλων ἑλεῖν ἐδύνατο. ἡ δὲ ἐρωμένη αὐτοῦ ῥᾷστα αὐτὴν ἐξῄρει, φιλονεικοῦσα πρὸς αὐτὸν πολλάκις. *De morte Milonis vide Gell. lib. 15. cap. 16.* Vide etiam Philostratum de Vita Apoll. lib. IV. c. 9. VALES.

3. *Peritiam militum more luctandi.*] Luctatio militaris minus accurata quidem, et minus erudita fuit quam palaestrica: simplicior tamen et fortior. De qua vide Capitolinum in Maximino c. 6. et Iordanem in Geticis. VALES.

Britannum rexit exercitum.] Victor in Epitome c. 45. Gratianum seniorem ad Praefecturae Praetor. culmen pervenisse commemorat: cui tamen minime credo: neque enim id Marcellinus hoc in loco praeteriisset. Addo quod Praefectura Praet. hominibus militaribus deferri eo tempore vix solebat. VALES.

4. *Germanitate concordi*] Cum in MSS. Flor. et Regio, *ac Tolos.* et in Editione Aug. legatur, *germanitate ita concordia;* coniicere facile est, sic a Marcellino scriptum fuisse, *germanitate et concordia sibi iunctissimum.* HENR. VALES. [Diserte scriptum

legi in codice Colbert. *ut germanitate, ita concordia sibi iunctissimum:* quae vera est lectio et indubitabilis.] HADR. VALES.

6. *Exercitus auxit valido supplemento.*] Praecipue iuventutis Gallicanae et Germanorum tirociniis, ut Zosimus tradit in lib. 4. c. 12. VALES.

Latere — se proripiens] Graecissat Ammianus, ut XXVII, 12, 7. *lateant id tentantes*, ubi vide. W.

Ad nostra se proripiens.] In exemplari Regio [et Colbert.] *ac Tolos.* et Aug. Editione legitur, *ad nostra saepe proripiens.* non male. *Proripiens* autem pro *prorepens* ponitur, per κατάχρησιν sive abusum et corruptionem sermonis illius saeculi. VALES.

7. *Correxit*] κατώρθωσεν. Vid. ad XVII, 13, 26. W.

Vithigabium — clam confodit] Cf. XXVII, 10. ubi etiam pugna ad *Solicinium* (Schwetzingen) narratur. — *Tenebris amandasset* abscondidisset. Cf. 27, 10. W.

8. *Saxonas*] Vide XXVIII, 5. W.

9. *Britannos*] XXVII, 8. W.

10. *Valentinum Paunonium*] XXVIII, 3. — *Africam — discriminibus magnis exemit* XXIX, 5. W.

Ad omnes dissensionum motus perflabiles gent. Mauricas.] Vanitatem et perfidiam genti Maurorum insitam longe antea notaverat Sallustius in Historiis. Tertullianus enim in lib. de Anima scribit: *Sallustius vanos Mauros, et feroces Dalmatas pulsat.* Vani enim proprie sunt homines leves, infidi, inconstantes, quos Graeci κούφους vocant, ut docet Agellius in lib. 18. c. 4. Iordanes quoque in Geticis infidelitatem Maurorum suggillat, *et Prudentius in Apotheosi adversus Iudaeos. Per *gentes* autem *Mauricas* intelligit Marcellinus non provinciales Mauros, sed. barbaros, qui trans limitem habitabant in varias nationes divisi; de quibus vide librum XXIX. c. 5. Spartianus in Hadriano c. 5. *gentes Mauras* vocat, ut et Mamertinus in Genethliaco. Incertus auctor Panegyrici Maximiano et Constantino dicti, *ferocissimos Mauritaniae populos, inaccessis montium iugis et naturali munitione fidentes* appellat. Sic *Mauri* sumuntur a nostro Marcellino saepe, ut in libro XXII. c. 7. et a veteribus non raro. Itaque erravit Pacatus in Panegyrico, quum de Theodosii patris victoriis loquens sic ait, *Compulsus in solitudines avias omnis Alamannus, et uterque Maurus occurrent.* Confundit enim barbaros Mauros, qui a Theodosio Magistro Militiae victi sunt, cum provincialibus Mauris. Iuvenalis in Satira XIV, 196. quum ait, *Dirue Maurorum attegias*, et alibi (XI, 125.) quum scribit, *Et Mauri celeres, et Mauro obscurior Indus;* de his Mauris barbaris loqui voluit.* VALES.

11. *Ut industria magna tentarat*] XXIX, 4. W.

CAPUT VIII.

1. *Bene merita narraturi.*] Sic Gelenius edidit ex coniectura. Verumtamen cum in codice Regio, *Tolos.* [et Colbert.] et in Editione Augustana legatur, *praeterita narraturi;* videndum est

ne forte ita fcriptum reliquerit Marcellinus, *praecipua narraturi.* HENR. VALES. Id quod Hadrianus tanti putavit, ut ipfi contextui infereret, quum Henricus verecundior retinuiffet Gelenianum. Mutationem vero hanc fumpfit, ut opinor, ex his praecedentis capitis verbis, *inter probra medium et praecipua:* quibus fimilia ufurpat auctor lib. XXI. cap. 16. poft Conftantii mortem: *Bonorum igitur vitiorumque eius differentia vere fervata, praecipua prima conveniet expediri.* Ubi videmus, poftquam iunctim praemifit utraque, ex iis tunc bona (et dicit quoque *bona et vitia* in laudatione Ioviani lib. XXV. cap. 10. et Valentis XXXI. 14.) appellari *praecipua.* Id hoc loco quidem non fit. Quae quidem quum in Conftantio iudicet prima convenire expediri, nunc velut difcedens ab iudicio fuo praecipua poftponet. Iam quae fimilitudo inter *praeterita* et *praecipua?* nifi in capite et calce, quum plurima etiam in medio farta teneat Gelenius, quem fimul et Mftos ut adiuvem, cenfeo fcripfiffe *et pia et recta narraturi.* Cicero lib. I. de Orat. c. 25. *Adeft enim fere nemo, quin acutius atque acrius vitia in dicente, quam recta videat.* GRON. Mf. *praetemerita,* quae duplex videtur effe lectio in unam confufa. Scripferim itaque *merita.* ERF.

3. *Interdum fecerint faeviffimi.*] In Mff. Regio, *et Tolof.* [ac Colbert.] et in Editione Aug. fcriptum inveni, *fecere faeviffimi:* quam fcripturam veriorem effe vel ipfe claufulae numerus ac modus evincit. At Gelenius hanc loquendi formam vitiofam putavit et barbaram: cur ita? Nam Terentius, bonus inprimis Latinitatis Auctor, fic locutus eft in Hecyra IV, 1, 52.

> *Nam ut hic laturus hoc eft, fi ipfam rem ut fiet refciverit,*
> *Non aedepol clam me eft: cum hoc quod levius eft, tam*
> *animo iracundo tulit.*

Et Marcellinus quoque nofter alibi fic locutus eft, ut in principio lib. XXI. Sed interdum Caftellus ac Gelenius eam fcripturam interpolaverunt. VALES.

4. *Artaxerxes Perfarum ille Rex.*] Plutarchus in Apophtheg. p. 173. D. Ἀρταξέρξης ὁ Ξέρξου, ὁ Μακρόχειρ προσαγορευθεὶς, διὰ τὸ τὴν ἑτέραν χεῖρα μακροτέραν ἔχειν, πρῶτος τοῖς ἁμαρτάνουσι τῶν ἡγεμονικῶν τιμωρίαν ἔταξεν, ἀντὶ τοῦ τὸ σῶμα μαστιγοῦν, μαστιγοῦσθαι μὲν ἀποδυσαμένων τὰ ἱμάτια, καὶ ἀντὶ τοῦ τὴν κεφαλὴν ἀποτίλλεσθαι τὴν τιάραν ἀποτέμνων. Simile quiddam de Gallieno narrant: *Cum quidam gemmas vitreas pro veris vendidiffet eius uxori, atque ille re prodita vindicari vellet, furrigi quafi ad leonem venditorem iuffit; deinde e cavea caponem emitti: mirantibusque cunctis rem ridiculam, per curionem dici iuffit,* IMPOSTURAM FECIT ET PASSUS EST. Trebellius Poll. in Gall. c. 13. LINDENBR.

Ad vicem capitum] pro capitibus, XV, 10. XXVII, 3. — *Ne fecaret aures more regio pro delictis.* De hoc fupplicii genere, quod λώβη dicebatur, conferri poteft Crenius Animadv. Philol. hift. T. IX. p. 167. W.

5. *Papirius Curfor.*] Aurel. Victor de Viris illuftr. c. 31. *Cum Praeneftinum Praetorem graviffime increpuiffet, Expedi, inquit, lictor fecures. Et cum eum metu mortis attonitum vidiffet, incommodam ambulantibus radicem exfcindi iuffit.* Vide Liv. lib. IX. c. 16. Plin. lib. XVII. cap. XI. LINDENBR.

Ut qui bella diuturna per ſe ſuperavit et gravia.] Totam hanc περικοπὴν auctori ſuo reſtituimus, ex auctoritate Regii *Toloſanique* codicis, et Editionis Auguſtanae. Sic enim in iis legitur, *non ideo contemptus vis bella diuturna parum ſuperavit, et gra...... ſolus, etc.* Hoc tantum licentiae nobis ſumpſimus, ut ex coniectura emendaremus, *per ſe ſuperavit:* quemadmodum loquitur Marcellinus noſter in lib. XVI. HENR. VALES. [In codice Colbert. legitur, *non ideo contemptus ius bella diuturna parum ſuperavit et gra....... lius, etc.*] HADR. VALES. Haec egregia concordia librorum veterum in verbis *contemptus vis* vel *ius bella* ſatis plane indicat, ſi pro eis reponatur *contemptus ut qui bella*, non reſtitutionem aut emendationem vocari oportere, ſed quodlibet aliud licentiae genus. Lege: *abſolvit: non ideo contemptus ſuis bella diuturna patrum ſuperavit etc.* Hoc miror non aſſecutum alterutrum ex doctiſſimis fratribus, quum plane idem reſtituerint lib. XXVIII. cap. 5. in fine. GRON.

Ad reſiſtendum aptus Alexandro Magno, ſi calcaſſet Italiam.] Exſtat hac de re elegans et gravis tractatio T. Livii, lib. IX. c. 17. contra quam contrariis argumentis accurate diſputat V. Cl. Paulus Paruta Nob. Venetus Diſcurſ. Politicor. lib. 1. tit. 2. Utrorumque rationes acutae ſunt, et dignae quae perpendantur. LINDENBR.

6. *Iſocratis memorat pulchritudo.*] Locus Iſocratis eſt in Oratione Panathenaica c. 75. ubi de pugnis Lacedaemoniorum iniuſtis diſſerit: *θαυμάζω δ', εἴ τινες τὰς μάχας καὶ τὰς νίκας τὰς παρὰ τὸ δίκαιον γενομένας, μὴ νομίζουσιν αἰσχίους εἶναι καὶ πλειόνων ὀνειδῶν μεστὰς, ἢ τὰς ἥττας τὰς ἄνευ κακίας συμβαινούσας. Miror autem, ſi qui ſunt, qui proelia ac victorias praeter ius et aequum partas non turpiores eſſe, et pluribus probris ſcatere cenſeant, quam clades ſine ignavia acceptas.* VALES.

Iſocratis pulchritudo] Sic *amplitudo Platonis* ſupra c. 4. *Quam ignoranti* pro magis quam ignoranti. W.

7. *Honore multis.*] Rectius, *honori multis.* LINDENBR.

8. *Quam quidam praetendentes Imp. Aurelianum.*] Sic plane Hieronymus in Chronico: *Valentinianus*, ait, *egregius Imp. et Aureliano moribus ſimilis, niſi quod ſeveritatem eius nimiam et parcitatem, quidam crudelitatem et avaritiam interpretabantur.* Quae Hieronymi verba mutuatus eſt Iordanes in lib. de Succeſſione Regnorum. Sed et Graeci fere omnes Valentinianum hunc laudibus extollunt, ut videre eſt in Excerptis Iohannis Antiocheni quae nuper edidimus, et in Hiſtoriis Zonarae atque Cedreni. Sed Valentiniani ingenium quod fuerit, patet ex hoc Auſonii loco in Gratiarum actione ad Gratianum eius filium initio §. 3. *Non palatium, quod tu cum terribile acceperis, amabile praeſtitiſti; non forum et baſilica, olim negotiis plena, nunc votis; non Curia honorificis modo laeta decretis, olim ſollicitis maeſta querimoniis.* Ubi querimoniae intelliguntur eae, quas habes in lib. XXVIII. Denique Symmachus in lib. X. Epiſt. 27. ad Valentinianum eiusdem filium, eum diligentiſſimum ac ſerium Imp. nominat. *Idem tamen Auſonius in eadem Gratiarum actione ſub finem §. 72. eam Valentiniani ſeveritatem neceſſitati temporum tribuit. Sic enim ait: *Tu Valentiniano genitus, cuius alta bonitas, praeſens comitas, temperata ſeveritas fuit.* Parto

*et condito optime Reip. ſtatu, intelligis poſſe te eſſe leniſſimum ſine diſpendio diſciplinae.** VALES.

Imperatorem Aurelianum purgare tentabant] Iordanes quoque cum Aureliano Valentinianum comparat: *Egregius, et Aureliano ſimilis moribus, niſi quod ſeveritatem nimiam et parcitatem, quidam crudelitatem et avaritiam cauſabantur.* LINDENBR.

Poſt procinctus Parthici clades magnitudine indigens impenſarum] Zoſimus IV, 16. ἐποιεῖτο δὲ τούτου πρόφασιν τῆς στρατιωτικῆς δαπάνης τὸ πλῆθος, ὅπερ ἠνάγκασεν αὐτὸν ἐκδαπανῆσαι τὰ τῷ δημοσίῳ φυλαττόμενα χρήματα. W.

Themiſtoclis illius diſſimilis.] Plutarchus de Civil. inſtit. LINDENBR.

[*Tolle haec tu, qui Themiſtocles non es.*] Ita vulgatae Editiones omnes aut ſaltem pleraeque exhibent. At in codice Colbert. ita ſcriptum reperio: *Tolle, inquit, haec ad comitum quemdam prope adſtantem, vere quia Themiſtocles non es.* Id eſt, quia vere Themiſt. non es et generoſus auri contemptor. Haec haud dubie vera ſcriptura eſt, quam ideo vulgatae ſubſtitui.] HADR. VALES.

9. *Cum proſcriptorum locupletes domus.*] Valerius Maximus in lib. 4. cap. 3. idem ſic narrat: *In illa quoque procellá, quam C. Marius et L. Cinna Reip. inflixerunt, abſtinentia populi Rom. mirifica conſpecta eſt. Nam cum a ſe proſcriptorum penates vulgi manibus diripiendos obieciſſent: inveniri potuit nemo, qui e civili luctu praedam peteret, quae quidem tam miſericors plebis continentia tacitum crudelium victorum convicium fuit.* At non eadem moderatione geſſit ſe populus Rom. in proſcriptione Syllana. Plures enim tum reperti ſunt, qui ſectionem proſcriptorum emerent, ut refert in Sylla Plutarchus et in Craſſo, *ac Velleius II, 28.* Triumvirali autem proſcriptione pauci fuere, qui ad ſectionem accederent, teſte Appiano in lib. 4. Affine huic exemplum Italorum refert Tacitus in 3. Hiſt. c. 34. qui capta Cremona, cum cives a militibus venderentur, talium mancipiorum emptionem aſpernati ſunt. HENR. VALES.

10. *Invidia praeter haec.*] Zoſimus Lib. IV. c. 16. de Valentiniano: τοῖς τε ἐκ τοῦ ζῆν ἀμέμπτως ἔχουσι δόξαν ἐφθόνει. HENR. VALES.

Pleraque vitiorum imitari virtutes.] *Senec. Epiſt. 45. *Vitia nobis ſub virtutum nomine obrepunt. Temeritas ſub titulo fortitudinis latet. Moderatio vocatur ignavia: pro cauto timidus accipitur.* Idem Epiſt. 220. *Virtutibus vitia confinia; et perditis quoque ac turpibus recti ſimilitudo eſt. Sic mentitur prodigus liberalem: cum plurimum interſit, utrum quis dare ſciat, an ſervare neſciat.** Quintil. lib. 8. cap. 3. *Vicina virtutibus vitia, etiam qui vitiis utuntur, virtutis tamen his nomen imponunt.* Iuvenalis Satyr. 14. v. 109.

Fallit enim vitium ſpecie virtutis et umbra.

Gregor. Pap. lib. 1. Epiſt. 25. *Saepe namque vitia virtutes ſe eſſe mentiuntur.* D. Hieron. ad Demetriad. *Cl. Marius Victor Orator Maſſil. de corruptis ſuae aetatis moribus:

Nil ſanctum eſt nobis, niſi quaeſtus; et illud honeſtum eſt,
Utile quod fuerit: vitiisque vocabula recti
Indimus, et parci cognomen ſumit avarus.

Theodulfus Epifc. Aurelianenf. in Paraenefi ad Iudices pag. 17.

Saepe latet vitii virtutis imagine peftis,
Et magis inde nocet, quo minus illa patet. * LINDENBR.

Livorem virtutum rectae pot. invidiam effe fociam.] Sic Gelenius edidit absque fenfu. Sed cum in MSf. Flor. et Regio, [Colbert.] *et Tolof * fic legi animadvertiffem, *livorem feveritatem rectae poteftatis effe invidiam fociam:* non dubitavi quin emendandum effet hoc modo, *memorabat affidue feveritatem rectae poteftatis effe individuam fociam.* Accurlius quidem ediderat, *livorem feveritatis, etc.* Sed procul dubio expungenda vox illa eft, quam nefcio quis addiderat, ut cum praecedenti periodo haec cohaereret. Verum quis nefcit Marcellinum haec Impp. elogia nullo plerumque ordine contexere? Porro hoc Valentiniani dictum refert etiam Zonaras: *οὗτος καὶ τὴν ἰσχὺν γενναιότατος καὶ τὴν γνώμην ἦν δικαιότατος. διὸ καὶ τὰς ἀρχὰς τότε μετιόντων πολλοὺς ὡς ἀδικοῦντας ἐτιμωρήσατο, τὸν κρατοῦντα λέγων ἀπαιτεῖσθαι πρὸ τῶν ἄλλων δικαιοσύνην. Hic fortiffimus idemque iuftiffimus fuit. Itaque multos qui Magiftratus gerebant, tamquam iniufte agentes fupplicio affecit, cum diceret ab Imperatore iuftitiam prae omnibus requiri,* VALESIUS. Ita quidem ftatuere facilis et leviffima res eft; fed approbare aliis et in eadem fententia confirmare lectorem fatis erit operofum. Ubi autem in fuperioribus occurrit tale exemplum, ut omnes fimiliter MSti confentiant in aliquam vocem, quae nihil nifi hanc pronunciationem meruit *Proculdubio expungenda vox illa eft, quam nefcio quis addiderat?* Quomodo autem ideo cum praecedenti periodo cohaeret, fi habeatur *livorem feveritatem*, quum ita fenfus omnis turbetur, et prorfus nihili fit? Idcirco adiuvandos opinans codices veteres et ab vitio leni, quod inolevit, liberandos, reponebam *memorabat affidue, rigorem, feveritatem rectae poteftatis effe individuam fociam.* GRON.

{*Utque funt dignitatum apices maximi licere fibi cuncta exiftimantes, et ad fuggillandum contrarios exturbandosque meliores pronius inclinati.*] Itane Principes eos qui ipfis contradicere audent, aut adulari nolunt, pulfare et fuggillare folent? Imperatoribus et Regibus indecorum atque adeo infolitum eft non inimicos modo, fed etiam hoftes ipfos caedere, cum manus a famulis quoque fuis continere confueverint. Sic tamen Editiones Ammiani omnes praeferunt. At in codice Colbertino reperio diferte fcriptum, *et ad fupplicandum contrarias exturbandosque meliores pronius inclinati.* Quae indubitata eft fcriptura, mutata littera *a* in *o*, et corrigendo *contrarios*. *Supplicare* heic fumit Ammianus pro fupplices reddere, humiliores infirmioresque redigere, fibi fubiicere atque fummittere adverfantes.] HADR. VALES.

Quo vitio exarfiffe Principem legimus Hadrianum.] Spartianus in Hadriano c. 15. *Quamvis effet oratione et verfu promptiffimus, et in omnibus artibus peritiffimus; tamen profeffores omnium artium femper ut doctior rifit, contempfit, obtrivit, etc.* LINDENBR. Cf. Tillemont. T. II. P. 2. p. 390. W.

11. *Maculofos tales appellans et fordidos.*] Eadem metaphora Ambrofius in Epift. 6. dixit maculofum pro ignavo: *Quaeramus nobis viam inacceffam fermonibus infolentium, inviam fermonibus imperitorum, quam nullus maculofus deterat, maculofus fcilicet ignaviae fuae fordibus.* VALES.

Inattente formidans.] In codice Regio [et Colbert.] scriptum reperi. *imamenta formidans*, perinde ac in Mſ. Flor. exſtare monuit Lindenbrogius. In Editione Aug. legitur, *imaginimenta formidans*, ex imaginatione, ſic enim loqui liceat, Accurſii. Sed arridet omnino coniectura Lindenbrogii, *ima mente formidans.* VALES.

12. *Fieri motus quosdam.*] Legendum eſſe arbitror, *cieri motus, etc.* ſic ſuperiore linea pro, *cum eum ex incidentibus; etc.* in Mſſ. legebatur, *fumium ex incid.* eodem errore. VALES.

13. *Lycurgos et Caſſios*] Vide notata ad XXVI, 10. W.

CAPVT IX.

1. *Potiorum ducum flagitia progredi ſinebat.*] Vide ſupra c. 5. §. 3. ſed et Zoſimus IV, 16. id confirmat: καὶ οὔτε τοὺς ἄρχοντας ἤθελεν ἐξετάζειν. VALES.

3. *Nec imperante eo provinciam nummularius rexit.*] Suetonius in Domitiano capite VIII. *Nummarios iudices cum ſuo quemque conſilio notavit.* Seneca in Luſu: *Deſignatus Conſul nummulariolus.* Idem de Beneficiis libri I. capite 9. *Nummarium tribunal.** LINDENBR. Cf. Reitemeier ad Zoſim. IV, 28, 5. p. 592. et Merillii Obſſ. p. 31. W.

4. *Venuſte pingens et fingens et novorum inventor armorum*] De Valentiniano etiam Aurelius Victor Epit. c. 45. *Pingere venuſtiſſime — fingere cero ſeu limo ſimulacra, nova arma meditari.* Perperam Noſtri locum intellexit *Comes Caylus (Abhandlungen zur Geſchichte u. zur Kunſt* B. 1. Abhandl. IV. von Fürſten welche die Künſte getrieben haben) impugnatus ideo a V. D. in *Neue Bibl. d. ſchönen Wiſſenſchaften* B. 7. p. 101. W.

5. *Inter religionum diverſitates medius ſtetit, nec quemquam inquietavit, etc.*] De hac ἐθελοθρησκείᾳ ſive religionis libertate plures inter initia imperii a ſe promulgatas fuiſſe leges, ipſus Imp. Valentinianus, in Conſtitutione de Haruſpicibus non moleſtandis, ait. *Teſtes ſunt leges a me in exordio imperii mei datae, quibus unicuique quod animo imbibiſſet, colendi libera facultas tributa eſt.* L. 9. C. Theod. de malef. et mathem. *Vide Socratem Hiſtor. Eccleſ. lib. 4. cap. 1. Etiam ante Valentinianum Iulianus et Iovianus Impp. et poſt eos Valens libertatem religionis conceſſerunt. Socrates lib. 3. cap. 21. lib. 4. cap. 27. Themiſt. Orat. Conſulari ad Iovianum pag. 144. et ad Valentem Imp. quam Latine tantum ab Andr. Duditio V. Cl. habemus.* LINDENBR.

Inter religionum diverſitates medius ſtetit.] Valentinianus in exordiis principatus cum maleficorum artes abolere vellet, lege lata prohibuerat, ne ſacra nocturna celebrarentur: quae lex relata eſt in Codice Theod. in tit. de maleficiis cap. 7. Sed cum Praetextatus Proconſul Achaiae Valentinianum libere monuiſſet, ea lege vitam propemodum Graecis omnibus, id eſt Paganis adimi, ſi myſteriorum caſtiſſimi ritus funditus tollerentur; Valentinianus ſacra more maiorum a Graecis celebrari permiſit, ut ſcribit Zoſimus in lib. 4. principio. Quae lex hodie quidem non exſtat: ſed eius

mentio fit in lege 9. Cod. Theod. de maleficis. Sic enim Imp. Valentinianus ſcribit ad Senatum: *Haruſpicinam ego nullum cum maleficiorum cauſis habere conſortium iudico: neque ipſam, aut aliam praeterea conceſſam a maioribus religionem genus eſſe arbitror criminis. Teſtes ſunt leges a me in exordio imperii mei datae, quibus unicuique quod animo imbibiſſet colendi libera facultas tributa eſt, etc.* De Valentiniano idem teſtatur Symmachus in Epiſt. 54. lib. x. et S. Ambroſius in Orat. de obitu Valentiniani, et in Epiſt. 30. ad Valentinianum de ara Victoriae, *ac Socrates in libro IV. Hiſt. Eccleſ. capite 24.* VALES. Contra Tillemontium, qui libertatem religionis a Valentiniano conceſſam negat, vid. Reitemeier. ad Zoſim. IV, 3. p. 580. W.

6. *Cum oculis caeſiis.*] Cedrenus Valentinianum ſic depingit: *ἦν δὲ τῷ σώματι εὐμεγέθης, τὴν χροιὰν ἐρυθρὸς, τὴν τρίχα τῆς κεφαλῆς ἐπίξανθον ἔχων, τοὺς ὀφθαλμοὺς ὡραίους μικρὸν ἐπιγλαυκίζοντας. Corpore erat procero, colore ruber, flavo capillo, oculis venuſtis et mediocriter glaucis.* VALES.

Semper obliquum intuentes.] *ſσ. ſemper obliquum intnentibus.* LINDENBR.

Lineamentorum recta compago.] Sic *membrorum recta compago* XIV, 11, 28. ubi vide. W.

CAPUT X.

1. *Ut miſſum Conſtantinopolim.*] Valentiniani Magni cadaver Conſtantinop. introivit anno ſequenti, qui Valentem V. et Valentinianum Iuniorem Conſules habuit, V. Cal. Ianuarias, ut refert Idatius in Faſtis: ſed in ſarcophago depoſitum eſt ab Imp. Theodoſio ſexennio poſt, Antonio et Syagrio Coſſ. teſte eodem Idatio et Marcellino Comite in Chronico. VALES.

Velut imperiorum arbitrae.] In codice Regio *ac Toloſ.* legitur, *arbitrariae:* quod non probo. [In Mſ. Colbert. *arbitrarae.*] Ceterum non tunc primum Gallicanae legiones ſe principatus arbitras ferebant. Semper enim Galli aliis parere dedignati ſunt, et aut ipſi Principes facere, aut ceteris gentibus, imperare voluerunt. Quod et Vopiſcus ſcribit in Saturnino (Scriptt. Hiſt. Aug. T. II. p. 717. W.): *Saturninus oriundus fuit Galliis, ex gente hominum inquietiſſima, et avida ſemper vel faciendi Principes, vel imperii.* Adde Trebellium Pollionem in Poſtumio c. 3. VALES. Et in Gallienis c. 4. *Galli quibus inſitum eſt eſſe leves ac degenerantes a civitate Romana, et luxurioſos principes ferre non poſſe, Poſthumium ad imperium vocarunt.* Zoſimus IV, 19. *ὑφορώμενοι* (Merobaudes et Equitius) *μή ποτε συμβῇ τοὺς ὑπὲρ τὸν Ἴστρον βαρβάρους ἀνάρχοις ἐμπεσεῖν τοῖς πράγμασι.* Ea ſaepe utentes licentia Imperium Galli detulerunt, miſſis tyrannis pluribus, Conſtantio, Conſtantino Magno, Iuliano. W.

2. *Tamquam in eadem navi.*] Proverbiale loquendi genus eſt, quo utitur Cicero in lib. 2. Epiſt. 5. *Tibi, etſi ubicumque es, in eadem es navi, tamen quod abes gratulor.* VALES.

Sedit Summatum Conſilio] Sic ſedit quorumdam opinioni XXV, 10. Cf. XIV, 1. XIX, 7. W.

Merobaudes protinus acciretur.] Quem ob rei militaris fcientiam Valentinianus adverfus Quados expeditionem parans, Magiftrum utriusque militiae conftituerat, ut fcribit Zofimus in lib. 4. c. 17. Idem poftea Conful iterum fuit, tandemque iuffu Maximi tyranni mortem fibi confcivit, ut refert Pacatus in Panegyrico. VALES.

4. *Valentinianus puer, tum quadrimus.*] Atqui Valentinianus Iunior natus erat Gratiano Nob. et Dagalaifo Coff. anno Natalis Dominici 366. die 15 Cal. Febr. ut fcribit Idatius in Faftis, et auctor Alexandrini Chronici iisdem plane verbis quibus Idatius. Quibus fuffragatur Themiftius in Orat. XI. ad Valentinianum Iuniorem, pag. 254. ubi natalem ipfius vice oraculorum et vaticiniorum praedixiffe ait tyranni Procopii exitum. Conftat autem Procopium eo anno quem dixi, a Valente victum et necatum fuiffe. Accedit praeterea Socrates in lib. 4. Sozomenus in 6. qui Valentinianum Iuniorem eo anno in lucem editum effe teftantur. Quod fi ita eft, quo modo idem quadrimus ad Imperium veniffe dicatur non video. Creatus enim eft Auguftus poft Confulatum Gratiani III. et Aequitii, anno Domini 375. Huic difficultati, quam ego primus et iamdudum deprehenderam, aliisque folvendam propofueram, ita occurrendum puto, ut Valentinianum, qui anno 366. natus eft, diverfum effe dicamus ab hoc qui poftea Auguftus fuit: quod quidem his argumentis evincam. Primo enim Valentinianus, qui mortuo patre Auguftus eft renuntiatus, quadrimus tunc erat, ut fcribit praeter Marcellinum noftrum Victor in Epitome c. 45. et Zonaras: Zofimus certe IV, 19. vix quinquennem fuiffe dicit. Deinde viginti annos natus obiiffe dicitur, a Nicephoro in lib. XII. cap. 38. Interfectus porro eft, ut inter omnes conftat, anno Domini 392. Hieronymus in Epift. de Exitu Nepotiani, eumdem Valentinianum adolefcentem adhuc et paene puerum effe occifum memorat. Quae certe omnia non procederent, fi anno 366. natus fuiffet. Denique Valentinianus Iunior, is qui anno 366. in lucem eft editus, Confulatum geffit cum Victore anno Domini 369. ut teftatur aperte Themiftius in Orat. XI. quam ei Confulatum Conftantinop. aufpicanti Cal. Ian. dixit. Quod fi hic idem effet cum eo, qui poft mortem Valentiniani Auguftus eft nuncupatus, cum is paullo poftquam Imp. eft factus, Confulatum inierit cum Valente, Conful iterum neceffario dici debuiffet. At in Faftis omnibus annus ille 376. fic notatur, *Valente Aug. V. et Valentiniano Iuniore Aug.* Quae cum ita fint, apparet duos eiusdem nominis Valentinianos, alterum Valentiniani magni, alterum Valentis filium, diftingui debere. *Vide Adnotationum mearum in Socratem pag. 50.* VALES.

Iuftina matre.] Quae Magnentio tyranno prius nupferat, ut fcribit Zofimus IV. c. 19. et 43. Quo maxime refellitur fabula illa, quam refert Socrates in lib. 4. cap. 36. de digamia Valentiniani Maioris, qui duas uno tempore uxores habuerit. Ait enim Socrates, Severam Aug. cum Iuftinam virginem praeftanti forma fecum lavantem vidiffet, pulchritudinem puellae Valentiniano laudaviffe: qui ftatim eius amore captus, eam uxorem adfciverit non repudiata Severa. Virginem igitur fuiffe dicit, quae uxor fuerat Magnentii. VALES.

5. *Imperator declaratus Auguftus nuncupatur*] Diftinguenda h. l. videtur Imperatoris declaratio a nuncupatione Augufti. Ne-

que enim credibile est profectionem in villam centesimo lapide disparatam reditumque cum puero quadrimo eoque lecticae imposito tam brevi temporis spatio confici potuisse, ut is sexto iam die in castris fuerit. Sexto igitur die Imperator est declaratus, et, ubi in castra venit, Augustus nuncupatus. W.

6. *Postea metu sollicitudine discussa.*] Mſ. *mens sollicitudine.* Corrige, *postea metus sollicitudine discussa.* Idque omnino verum putamus. LINDENBR.

Metu sollicitudine] Assentior Lindenbrogio sic emendanti, *metus sollicitudine,* *ut in Mſ. Tolos. scriptum reperi.* Ita vetus Auctor post Imperii Notitiam editus in descriptione Thoracomachi, *timoris sollicitudinem* dixit. *In Mſ. Tolos. [ac Colbert.] scriptum est, *mens sollicitudine.** VALESIUS. Sed non maiori intervallo hinc distat *mentis sollicitudine*, ut Cicero pro Cluentio cap. 10. *Qua sollicitudine animi! quo timore!* Nihilominus quum considero acrius lectionem scriptam, dubitare incipio, an non potius inde sit demendum, non addendum. Imo videtur certe auctor dedisse, *Post tamen sollicitudine.* GRON.

Et peritus.] In Mſ. Vaticano et Regio, *Tolos.* [ac Colbert.] legitur, *benivolus et pertus.* *De pietate Gratiani in fratrem Ausonius in Panegyrico §. 7. *Piissimo. Huius vero locupletissimum testimonium est pater divinis honoribus consecratus; ad instar filii ad Imperium frater adscitus. Eadem benevolentia et Theodosium paullo post participem assumsit Imperii, cum parvulum haberet et fratrem: avidior fide societatis, quam nimiae potestatis:* ut ait Augustinus in lib. v. de Civitate Dei.* HENR. VALESIUS. [Ceterum aut apud Ammianum pro *pertus* legendum est *apertus:* ut Caesar in libro de Bello Africo *Gallos homines apertos minimeque insidiosos* appellavit: aut si legamus *peritus*, eo nomine designari putandum est, numeris omnibus absolutum, vitiorum expertem, aut omni virtute adornatum atque perfectum, qualem Gratianum Aug. describit Ammianus ipse, quem in lib. XXXI. *moderatum* et *clementem*, et lectorum Principum aemulum fuisse tradit. Certe Ammianus in libro XVI. c. 7. de Eutherio spadone loquens, peritum ita sumit: *Ex omni latere autem ita peritum,* (ut Eutherium) *neque legisse neque audisse confiteor.*] HADR. VALESIUS.

AMMIANI MARCELLINI

LIB. XXXI. C. I.

1. *Furiis in aetatem adſcitis.*] Apparet emendandum eſſe, *furiis in ſocietatem adſcitis*, ut loqui ſolet Marcellinus noſter. VALES.

2. *Quisque* pro *quisquis*, ut Plaut. Capt. IV, 2, 17. *ad quemque iecero, ad terram dabo.* Mil. II, 2, 5. *quemque videritis hominem, huc deturbatote.* W.

Valentini lavacri.] Hoc Valentis lavacrum erat Antiochiae, cuius meminit Evagrius in lib. 1. cap. 20. quod cum incendio magna ex parte corruptum eſſet, Theodoſius Senior eidem reficiendo ducentas auri libras largitus eſt. VALES.

3. *Carmina quidam nimium horrenda.*] Ita recte ediderunt nuper Pariſini, quum in prioribus exſtaret *nimirum*, quod etiam ſic reſtitui debere adſcripſerat exemplari ſuo pater. Sed quum poſtea intelligeret in Vaticano codice legi *nimiarum*, ſupponebat *carmina quaedam neniarum horrenda.* Conſulantur antiqui codices. GRON.

4. *Tragula gurgulione confecto.*] Sic primus edidit Mariangelus Accurſius, mendoſe ut apparet. In MSſ. autem Regio, Flor. et Valentino [ac Colbert.] *et Toloſ.* legitur *Vagula:* fortaſſe pro *Aquila.* Praeterea in codice Regio [et Colbert.] ſcriptum inveni, *gurgulione confecto.* VALES.

Cum Chalcedonos ſubverterentur veteres muri.] Rem eamdem ſimul et verſuum *(aliquibus tamen in locis variantium)* inſcriptionem apud Socratem habemus, Hiſtor. Eccleſ. lib. 4. cap. 8. Zonar. et Cedren. *Hoſce verſus aliter ex Socrate, et ex Zonara tomo 3. legit Leopardus Variarum Emendationum libri 4. capite 15.* LINDENBR.

Cum Chalcedonos ſubverterentur vet. muri.] Ob probra et convicia quae Chalcedonenſes in Valentem iecerant Procopiani belli temporibus, ut refert Socrates in lib. 4. cap. 8. VALES.

Ut apud Conſtantinop. aedificaretur lavacrum.] Conſtantianae ſcilicet thermae teſte ibidem Socrate. Zonaras tamen ac Cedrenus e lapidibus murorum Chalcedonenſium aquaeductum Conſtantinop. aedificatum eſſe ſcribunt a Valente, eiusque appellatum nomine: *opus ſane memorabile, cuius meminit Themiſtius in Oratione decennali ad Valentem A. et Gregorius Nazianzenus in Orat. XXV. qui hunc Valentis aquaeductum ſubterraneum et aerium fluvium eleganter appellat. Ita etiam Themiſtius in Ama-

torio ſeu de Regia pulcritudine ad Gratianum A. *αἱ δὲ ὑποδραμοῦσαι ἠλιβάτους πρῶνας ἔγγειοι καὶ ἐναέριοι, σταφυλῇ τὰ νῶτα ἀπεικασμέναι, πλέον ἢ σταδίους χιλίους ἄναντα καὶ κάταντα, οὔτε ἄντην οὔτε κατάντην διαδραμοῦσαι, καὶ οὔτε ὑποσχεθεῖσαι οὔτε ἐνσχεθεῖσαι συνεφοίτησαν ὑποῤῥόφιοι. καὶ ἤκουσιν ἤδη πρὸ τῶν πυλῶν.** Zonaras et Cedrenus tradunt, Nymphaeum quoque a Praefecto urbis exſtructum eſſe, in cuius dedicatione populus choreis et epulis vacavit. Quod etiam relatum eſt a Socrate in dicto loco. Ceterum in Socrate libentius *Καρωσιαναὶ* legerem quam *Κωνσταντιαναί.* Caroſianae enim thermae a Valente abſolutae et dedicatae ſunt poſt Conſulatum Gratiani III. et Aequitii, agente Praefecto urbis Conſtantinop. Vindalonio Magno, ut ſcribit Idatius in Faſtis et auctor Chronici Alexandrini: et a Caroſia Valentis filia nomen traxere teſte Sozomeno in lib. 6. VALES.

5. ΤΕΡΠΟΜΕΝΑΙ ΣΤΡΟΦΩΝΤΕΣ.] Ita primus excudi fecit Accurſius. At in Mſ. Florentino legitur, *στροφόνφες* teſte Lindenbrogio. Ego vero ſuſpicor ſcribendum eſſe *τερπόμεναι στρέψωνται:* quamquam apud Socratem in lib. 4. cap. 8. legitur, *στήσονται:* cui ſubſcribunt Zonaras, Cedrenus, Nicephorusque Calliſtus. Sed cum in primo verſu *δροσερῇ χορείῃ* ex Mſſ. ediderimus, *στήσονται* hic convenire non poteſt. VALES. Primo ſic edidi, quum mihi diſpliceret Hadrianus interpolans in ſua editione manum fratris ſui edensque *στροφόντες*, quum vere reddiderit Henricus, ut nunc exhibeo, niſi typis ea mutatio attribui debet: etſi Henricum miror, cur ei voci accentum appoſuerit, qui nullus eſt apud Lindenbrogium. Magis vero miror, cur ad talem mutationem auſus fuerit diſcedere, quam nullo genere Codices veteres approbant. Quin tu ex illis hoc habe veriſſimum, *τερπόμεναι στρόφον ἔσσαν.* Ut enim apud Heſychium *ἔσσας ἐκάθισας, ἔσσεν ἐνέδυσεν, εἷσεν ἐκάθισεν*, ſic horum verſuum auctor *ἔσσαν* dixit, et *στρόφον* ductum canalium per partes varias urbis. GRON.

ΔΗ ΤΟΤΕ ΟΥΝΙΑ ΦΥΛΑ.] In Mſ. Flor. [ac Colbert.] et Editione Aug. legitur, *δνια φῦλα:* unde quiſpiam non abſurde coniecerit ſcribendum potius eſſe, *Δὴ τότε δήϊα φῦλα:* ſed in Socrate et Zonara aliisque ſupra citatis legitur *Δὴ τότε μυρία φῦλα:* et huic verſui ſubiicitur ab iisdem Auctoribus hic alter, qui in noſtris codicibus deerat.

Ἄγρια, μαρμαίροντα, (al. μαργαίνοντα) κακὴν ἐπιειμένα ἀλκήν.

* Certe *οὔνια φῦλα* ferri non poteſt: cum heic de Gothis ſermo ſit, non de Hunnis.* VALES. Crediderim ex hoc loco ſervaviſſe Heſychium *Δώϊα, ὅμοια*, quam vocem vides ad lectionem, quam in Mſſ. eſſe teſtantur Lindenbrogius aeque ac Valeſius et praeſes editionis Auguſtanae. Ut praedicantur omnigena gentium ſeptentrionalium genera atrocitate et feris animis et vaſtandi cupiditate congruentia collectum iri. GRON.

ΠΟΡΟΝ ΠΕΡΑΟΝΤΑ.] In Mſ. Flor. [et Colbert.] et Editione Aug. *πορόντα* legitur duabus ſimul confuſis dictionibus. Nec dubito, quin (ut apud Socratem legitur ac ceteros) ſcribendum ſit, *πόρον διαβάντα.* VALES. Cuius notam ſic purgavi ex priore editione, quum mendoſe nuper Pariſiis ederent *βάντα πόρον διαβάντα*, quod futile. Ceterum illud *ὀλέσει* in ſequente verſu comperior exſtare tantum in editione Auguſtana, ubi exhibetur ΟΛΕΤΙ,

quum Lindenbrogius tantum ΛΕΤΙ, quod vide an non fuerit λήξει. GRON.

ΚΑΙ ΔΗΡΙΣ ΕΦΕΖΕΙ.] In codicibus quidem noſtris ſcriptum erat δήρειν ἐφέξει: unde coniectura ductus emendavi δῆρις ἐφέξει. At in Socrate et citatis Auctoribus legitur καὶ πότμον ἐπίσποι, minus recte: dicendum enim erat ἐφέψει, ſi tamen in uſu eſt. Ceterum hos Graecos verſus poſt Langium et Chriſtophorſonum Latine ſic vertimus:

Tempore quo liquidas agitabunt urbe choreas,
Laetaque ſubſilient hilares per compita Nymphae,
Ac funeſta dabit murus munimina thermis:
Tunc fortes populi variis e gentibus orti
Traiicient armis Hiſtri ſpecioſa fluenta,
Vaſtabuntque agros Moeſos atque arva Scytharum.
Aſt ubi Pannoniam attigerint, maiora parantes,
Hos illic fatum et Martis violentia ſiſtet. VALES.

CAPVT II.

1. *Hunnorum gens monumentis veteribus leviter nota.*] De Hunnis eorumque ſedibus ac moribus vide Zoſim. lib. IV. c. 20. (ubi vid. Reitemeier. p. 588. et inprimis Heynius p. 637. W.) Sozomen. lib. VI. cap. 37. Agath. lib. V. Iordan. de reb. Getic. Hiſtor. Miſcel. lib. XII. *Reginon. Prumienſ. lib. 2. pag. 44. b.* LINDENBR. Adde de veteribus *Claudianum* in Rufin. Lib. I. v. 323. ff. de recentioribus *Deguignes* Hiſt. generale des Huns, des Turcs etc.* Par. 756. v. Tomis in 4. *Gebhardi* ad Guthrium T. XV. et *Gibbon.* T. VI. p. 270—322. Forſterus de byſſo p. 22. Hunnos fuiſſe ſuſpicatur *Seras* a Tibetanis Indiae vicinis ſic appellatos. W.

Ultra paludes Maeoticas glacialem Oceanum accolens.] De Hunnorum ſitu idem tradit Hieronymus in Epitaphio Fabiolae: et ex profeſſo Procopius tum in lib. I. Perſicorum, tum in 4. Gothicorum. VALES.

2. *Infantium ferro ſulcantur altius genae.*] Idem prodit Iordanes in Geticis c. XXIV. cuius verba ex Marcellini noſtri Hiſtoriis translata eſſe non dubito. Sic enim ait de Hunnis: *Nam maribus ferro genas ſecant, etc. Hinc imberbes ſeneſcunt, et ſine venuſtate ephebi ſunt, quia facies ferro ſulcata tempeſtivam pilorum gratiam per cicatrices abſumit.* Porro hanc cauſam eſſe cur imberbes ſint Hunni, libenter et Ammiano noſtro et Iordani conceſſerim. Sed tamen aliam quoque eius rei cauſam mibi videor deprehendiſſe. Obſervavi enim Hunnos in luctu genas cultris convulnerare ſolitos eſſe. Sic enim de Cutriguris, quae Hunnorum gens eſt, narrat Agathias in lib. 5. οἰμωγή τε ἠκούετο μακρὰ βαρβαρική. τοῖς γὰρ ξιφιδίοις τὰς παρειὰς καταξαίνοντες ὠλοφύροντο κατὰ τὸν πάτριον νόμον. *Et gemitus barbarorum ingens exaudiebatur. Genas enim pugionibus concidentes, more patrio lugebant.* Et apud Menandrum Protectorem in lib. 8. Hiſt. Turxathus Dilzibuli *vel Dizabuli* filius, Turcorum Princeps, cum patri nuper mortuo exſequias celebraret, Romanorum legatos genas ſibi una cum reliquis Turcorum laniare iubet: δέον ὑμᾶς,

ὑμᾶς, ὦ Ῥωμαῖοι, καταχαράττειν τὰ πρόσωπα ταῖς μαχαίραις, etc. Ex quibus intelligendi sunt Sidonii versus in Panegyrico ad Avitum, quos nemo adhuc interpretatus est (v. 243.)

Vulnere vel si quis plangit, cui flesse ferisse est,
Ac ferro perarasse genas, vultuque minaci
Rubra cicatricum vestigia defodisse. VALES.

Prodigiosae formae cet.] Iornandes c. 24. *Erat iis species pavenda nigredine, sed velut quaedam, si dici fas est, deformis offa, non facies; habensque magis puncta quam lumina.* Cf. Gibbon. T. VI. p. 326. W.

In commarginandis pontibus.] Ita Sidon. Apoll. lib. IV. Epist. 20. *Viridantia soga limbis marginata puniceis.* LINDENBR.

3. *In hominum figuras. Sic et in sua vita.*] Quis huius scripturae auctor fuerit, incompertum habeo. Nam Accursius quidem sic ediderat: *In hominum autem figura sic et in sua vita visi sunt asperi, etc.* In Regio autem exemplari, *Tolosano,* [et Colbert.] ita scriptum inveni: *In hominum autem figura licet in sua vita nisi sunt asperi, etc.* quemadmodum in duobus Vaticanis codicibus legitur. Proinde ita a Marcellino scriptum esse coniicimus: *In hominum autem figura sic et insuaves sunt et asperi.* aut certe: *In hominum autem figura licet insuavi, ita visi sunt asperi. etc.* Sane eiusmodi fere scripturam huius loci fuisse docet Iordanes in Geticis, qui haec Marcellini nostri verba sic imitatus est. *Hi vero sub hominum figura vivunt belluina saevitia.* HENR. VALES. [Hi porro in codice Colbert. vocantur modo *Hunni*, modo *Huni;* necnon *Chini* ac *Chuni.*] HADR. VALES. Quum posterior viri doctissimi coniectura accedat propius ad veterem lectionem; tum quod in omnibus MSS. libris occurrit *nisi*, non *visi*, eius certe debuit ratio sanctior haberi, et illud, non hoc attendi. Tum quaeso cur visos fuisse dicat, quam potius simpliciter et vere tales fuisse? Unde, nisi fallor, patebit veram Marcellini manum fuisse *In hominum autem figura licet insuavi, tam hi sunt asperi.* GRON.

5. *Ex pellibus silvestrium murium.*] Hae pelliculae odoratae erant,*) ut praeter Helmodum in lib. 1. Chronici Sclavorum, docet D. Hieronymus in lib. 2. contra Iovinianum his verbis: *Odoris autem suffitus et diversa thymiamata, amomum, cyphi, oenanthe, muscus et peregrini muris pellicula.* Idem in Epitaphio Marcellae viduae sub initium, *fragrare muscq, murc, etc.* [Iordanes in Geticis scribit, pelles murinas ab Hunnuguris, quae gens Hunnica est, in orbem Romanum importari. Priscus ait Hunnorum Reges pellibus ferarum ad ornatum uti.] VALES.

Pellibus silvestrium murium.] Iordan. in Histor. Goth. *Hunuguri hinc sunt noti, quia ab ipsis pellium murinarum venit commercium.* De Scythis Iustinus ex Trogo lib. 2. c. 2. *Lanae iis usus ac vestium ignotus: et quamquam continuis frigoribus urantur, pellibus tamen ferinis ac murinis utuntur.* *Seneca Epist. 90. *Magna Scytharum pars tergis vulpium induitur ac*

---

*) Id negat Crenius Animadv. philol. hist. T. VIII. p. 201. Ammiani enim mures non eosdem fuisse specie, qui fuerint Hieronymi. W.

murium, quae tactu mollia et impenetrabilia ventis sunt. Ivo Carnot. Epist. 49. *Complices quos sibi pelliculis peregrinorum murium atque aliis huiusmodi vanitatum aucupiis inescaverat.* Illae ipsae autem pelles sunt, quas posterior aetas *marturinas* vocat. Helmoldus Chron. Slavor. lib. I. cap. I. *Pellibus abundant peregrinis, quarum odor letiferum nostro orbi superbiae venenum propinavit. Et illi quidem ut stercora haec habent, ad nostram, credo, damnationem, qui ad marturinam vestem anhelamus, quasi ad summam beatitudinem. Itaque pro laneis indumentis, quas nos appellamus faldones, illi offerunt tam pretiosos martures.* Vide Aelianum de Animal. lib. XVII. cap. 17. LINDENBR. Cf. *Beckmann* Gesch. d. Erfindungen B. 5. S. 17. W.

In panuulos defluxerit defrustata.] Meliorum codd. haec lectio est. Glossar. *Concisus, frustatus.* Ammian. lib. XX. c. 2. *Defrustandae Mesopotamiae opitulari.* Sidonius Apoll. lib. IX. Epist. 9. *Maxima ex magnis capita defrustans.* Restituimus iam olim eodem modo locum L. Flori lib. 2. c. 2. §. 32. *Punicae praedae omnibus promontoriis insulisque frustarentur et fluitarent.* Perperam enim hactenus, antequam Gallicana Editio prodiit, *frustrarentur* lectum est. LINDENBR.

6. *Galeris incurvis capita tegunt.*] Hieronymus in Epitaphio Nepotiani tiaras vocat. Postquam enim Romanos ab Hunnis vinci et fugari memoravit, subiicit: *Nec amputamus causas morbi, ut morbus pariter auferatur: statimque cernamus sagittas pilis, tiaras galeis, caballos equis cedere.* VALES.

Vetant incedere gressibus liberis.] Hinc ἄποδες et ἀκροσφαλεῖς Hunni dicuntur ab antiquo Scriptore apud Suidam: ὁ δὲ ἐκέλευσε χωρεῖν ἐπὶ τοὺς ἄποδας καὶ ἀκροσφαλεῖς Οὔννους· ἄνευ γὰρ ἵππων οὐ ῥαδίως ἂν Οὖννος τὴν γῆν πατήσειεν. *Ille vero iussit ut contra truucos et in incessu titubantes Hunnos procederent. Neque enim Hunnus absque iumeuto facile ambulaverit.* [Itaque merito indignatur Hieronymus in Epitaphio Nepotiani: *Proh pudor! fugit Rom. exercitus, victor orbis et dominus. Ab his vincitur, hos pavet, horum terretur adspectu, qui ingredi non valent, qui si terram tetigerint, se mortuos arbitrantur.* Adde Zosimum IV, 20. §. 6. Quod supra Hieronymus ait, *Romanum exercitum Hunnos pavere, et horum terreri adspectu;* idem Iordanes de rebus Geticis affirmat: *Quos bello forsitan minime superabant, vultus sui terrore nimium pavorem ingerentes fugabant.* Addit fuisse eos deformes, nigros, statura breves, parvis oculis et torvis, simis naribus, et ob sectas ferro genas imberbes. Unde ab Ammiano bestiis comparantur bipedibus, et *paudi* omnes ac *prodigiosae et insuavis* formae fuisse dicuntur. Calcei sine formulis recte convenienterque fieri non possunt. At Hunnorum calcei informes erant, ac ipsorum pedibus minime conveniebant, utpote formulis nullis aptati, quas sutores vel Cordubanarii nostri vulgo *formas* hodieque vocitant, *des formes.* Quare Hunni male calciati, libere et facile ingredi non valebant: atque si terram tetigissent, actum de se arbitrabantur: quippe qui pedibus hostem insequentem effugere, ac mortem evadere se non posse intelligerent.] VALES.

Equis prope affixi duris quidem, sed deformibus et muliebriter iisdem nonnumquam insidentes.] Verissima haec sunt: atque eo modo Gubazen Lazorum Regem equo insedisse, cum a

Iohanne Byzantio pugione *vulneratus ad terram prosterneretur,* Agathias lib. III. scribit. ἐτύγχανε γὰρ (inquit) ἐναλλάγδην ἔχων τὼ πόδε ὑπὲρ τὸν αὐχένα τοῦ ἵππου. Quem gestum etiamnunc in rusticis persaepe videmus. Ergo *muliebriter equo insidere*, est κατὰ πλευρὰν τὼ πόδε ἔχειν, ἢ ἐναλλάγδην: cui contrarium περιβάδην. Achill. Tatius de amorib. Clitophontis et Leucip. lib. I. c. I. ἡ παρθένος μέσοις ἐπεκάθητο τοῖς νώτοις τοῦ βοὸς, οὐ περιβάδην, ἀλλὰ κατὰ πλευρὰν, ἐπὶ δεξιᾷ συμβᾶσα τὼ πόδε, τῇ λαιᾷ τοῦ κέρως ἐχομένη, ὥσπερ ἡνίοχος χαλινοῦ. Quod et ipsum in nummis antiquis apud Anton. Augustinum Episc. Ilerd. apparet lib. III. pag. 85. LINDENBR.

Equis prope adfixi.] Sic Claudianus in libro primo in Rufinum de Hunnis v. 329.

Nec plus nubigenas duplex natura biformes
Cognatis aptavit equis. VALES.

Muliebriter] „i. e. divaricatis cruribus." Sic Reines. Imo vero non divaricatis. W.

In ipsis quivis.] In codice Regio, [et Colbert.] *ac Tolos.* et Augustana Editione legitur: *Et ipsi quivis, etc.* Unde adducor, ut credam sic a Marcellino scriptum fuisse: *Ex ipsis* (supple *equis) quivis in hac natione pernox et perdius emit et vendit, etc.* VALES.

8. *Subito de industria dispersi vigescunt.*] Hic praeliandi mos erat Hunnorum, ut Claudianus quoque canit lib. I. in Rufinum v. 330.

— — *acerrima nullo*
Ordine mobilitas, insperatique recursus:

et Agathias in lib. I. de Narsete, qui a Francorum copiis premebatur: βαρβαρικήν τινα στρατηγίαν καὶ μᾶλλον τοῖς Οὔννοις μεμελετημένην ἐμηχανᾶτο. ἐκέλευε γὰρ τοὺς ἀμφ' αὐτὸν στρέψαντας τὰ νῶτα ἐς τὰ ὀπίσω ἀναχωρεῖν, etc. *Narses barbarum quoddam et Hunnis magis usitatum strategema excogitavit. Suos enim terga vertere iussit, etc.* Idem in fine libri v. Hunnos, cum fugiunt, infestiores magisque timendos esse scribit, quippe qui aversi sequentem hostem sagittis incessant. Et his artibus Hunni Gothis superiores evasere. Partim enim circumequitando, partim excurrendo et opportune retrocedendo, iaculantes ex equis maximam Gothorum caedem fecere, teste Zosimo Lib. IV. c. 20. Ceterum hic emendavi *vigescunt* ex codice Regio et Valentino, [ac Colbert.] VALES.

De industria dispersi lugescunt.] Ms. *dispersi iugescunt.* neutrum placet. *Loisell. legit *vigescunt*, id est, vigorem et animos capiunt.* LINDENBR.

Et imposita acie.] Scribendum puto, *et incomposita acie.* VALES.

Parte decernuntur.] ꝭσ. *parte cernuntur.* LINDENBR.

Parte decernuntur.] In codice Regio [et Colbert.] *Tolos. et Vatic.* legitur, *parit decernuntur.* Unde sic corrigendum arbitror: *Nec invadentes vallum, nec castra inimica pilantes prae nimia rapiditate cernuntur.* VALES.

9. *Eoque omnium* cet.] Hunc locum iam olim tractavit G. Canterus Nov. Lectt. p. m. 323. W.

Procul missilibus telis.] Procopius in principio libri 2. Gotth. ait Hunnos esse ἱπποτοξότας ἀρίστους, id est optimos ex equo sagittarios, et inter equitandum peritissime iaculari. Gothos contra pedites iaculari scribit in lib. 1. Gotth. Equites enim Gothorum hasta duntaxat et gladio utuntur: quo fit ut ab Hunnis longe superentur. VALES.

Missilibus telis acutis ossibus arte mira coagmentatis.*] Id usitatum omnibus Germanis fuit, ut ait Tacitus de Moribus German. c. 46. *Sola in sagittis spes, quas inopia ferri ossibus asperant. LINDENBR.

Sed distinctis.] Ita Mariangelus Accursius edidit: sed in exemplari [Colbert.] *et Tolos.* ac Regio scriptum inveni, *sed distint......* VALES.

Distinctis] Hoc fateor me non intelligere. Fortasse scribendum *distincti*, i. e. composita acie. ERF.

Sine vi respectu con......] Apparet scribendum esse, *sine sui respectu confligunt:* quemadmodum loqui solet Marcellinus cum alibi, tum in lib. XXIX. c. 5. §. 38. VALES.

Hostesque, dum mucronum noxias observant, contortis laciniis illigant.] Ars haec bellandi Scythiae populis usitata, ut ex Herodoto VII, 85. Pausania I, 21. aliisque Scriptoribus constat. *Val. Flaccus Argon. lib. 6. v. 132.

Doctus et Anchates patulo vaga vincula gyro
Spargere, et extremas laqueis adducere turmas.

Lips. notat in Analect. ad milit. pag. 284. 4. De Alanis Egesippus lib. v. cap. 50. *Laqueos iacere atque hostem innectere, ars Alanis bellandique mos est.* Vide Ioseph. Belli Iud. lib. 7. LINDENBR.

Noxias] Conferri iubet Ernesti Livium 41, 23. Oudendorp. ad Sueton. Iul. 81. et Glossar. Liviau. in h. v. W.

Contortis laciniis illigant.] Hunnis id familiare fuisse docet Sozomenus in lib. VII. cap. 25. ubi de Theotimo Tomorum in Scythia Episcopo loquitur: quem Hunnus quidam opulentum ratus, cum illaqueare vellet, manum qua laqueum coniecerat, arescere sensit. Sed et Scytharum reliquae gentes eo astu in proeliis utebantur. De laxamatis quidem id refert Mela in fine lib. 1. de Auchatis Valerius Flaccus in 6. v. 132.

Doctus et Auchates patulo vaga vincula gyro
Spargere, et extremas laqueis abducere turmas.

De Parthis etiam, qui a Scythis originem ducunt, vetus Auctor apud Suidam in σειραῖς. Omitto Alanos, de quibus idem tradit Iosephus et Hegesippus. [Sed et Pausanias in Atticis scribit, Sarmatas idem factitasse: et laxamatarum ostio Tanais proximorum feminas ex equis pugnare scribit Mela libri 1. capite ult. et *quos laqueis interceperunt hostes, trahendo conficere.*] VALES. Cf. Gronov. Praef. p. XVIII. W.

Equitandi vel gravandi.] Sic edidit primus Hadrianus; qui quum in praefatione (p. LXI.) se defendat idque auctoritate codicis Colbertini, hactenus sequor, quum alioquin et τὸ *gradiendi* satis locum suum tueatur, sed vincat veritas antiqui calami. GRON.

10. **Cum carpentis in quibus habitant.*] Tertullianus adversus Marcionem libri 1. capite 1. *Gentes* (inquit) *ferocissimae in-*

habitant (Pontum) si tamen habitatur in plaustro. Sedes incerta, vita cruda, libido promiscua, et plurimum nuda. Etiam quum abscondunt, suspensis de iugo pharetris indicibus, ne temere quis intercedat. * LINDENBR.

Taetra villis vestimenta.] Claudianus in Rufinum lib. I. de Hunnis v. 326.

— — *tristes habitus, obscenaque visu Corpora.*

Atri scilicet coloris vestibus Hunni erant amicti. Unde et Marcellinus in superiore pagina obsoleti coloris tunicam eisdem tribuit. Paene monere omiseram in Regio codice legi, *tetra illis vestimenta*, quod magis placet: *et in Tolos. ac Vatic. codicibus legitur: [in Colbert. *terra.*] VALES.

11. *Ad omnem auram incidentes.*] Scribendum omnino est, *ad omnem auram incidentis spei novae perquam mobiles:* quod quidem Marcellinus noster imitatus videtur ex Livio, qui in lib. XXIX. c. 3. dicit, *mercede parari auxilia ex Afris, gente ad omnem auram spei mobili atque infida.* VALES. Sic iam antea coniecerat Gruterus. Vid. Gronov. Praef. p. XXIII. W.

Furori incitatissimo] Vid. ad XXX, 5, 4. W.

12. *Adusque Achaiam pervenit.*] Longe aliter in MSS. codicibus Regio, Flor. ac Valentino, *Tolos. Vatic.* [et Colbert.] legitur, *adusque Adalam:* quod cum Accursius minime intelligeret, audacter emendavit *adusque Achaiam*, contra Historiae fidem. Neque enim Hunni iis quidem temporibus adusque Achaiam penetrasse dicuntur. Sed procul dubio emendandum est, *adusque Alaniam pervenit:* quod confirmatur ex cap. 3. ubi Marcellinus noster institutam Historiae seriem repetens, sic ait: *Igitur Hunni pervasis Alanorum regionibus, etc.* Adde, quod, nisi ita legatur, sequentia cum antecedentibus minime cohaerebunt. Sequitur enim digressio et παρέκβασις de Alanis; ut satis appareat sermonem de illis prius habitum fuisse. Postremo Iordanes in Geticis ait, ab Hunnis superatos esse Alanos: quod ex Marcellino, ut pleraque de Hunnis ibi relata, mutuatus est. Annon enim ex hoc Marcellini nostri loco illa Iordanis exscripta sunt? *Quod genus expeditissimum, et multarum gentium grassatorem Getae, ut viderunt, expavescunt.* VALES.

Restant Massagetae.] Vide Strabon. lib. XI. p. 511. Almel. Dionys. Alex. pag. 98. LINDENBR.

Restant Massagetae.] Sic Mariangelus Accursius edidit. Ego vero cum in codice Regio, *Tolos.* [et Colbert.] scriptum invenerim, *Res Massagetae*, in suspicionem hanc adductus sum, ut truncatum ac mutilum hunc esse locum existimarem, atque hoc fere modo esse supplendum, *adusque Alanos pervenit, veteres Massagetas: qui unde sint, etc.* Quae coniectura non mediocriter confirmatur ex lib. XXIII. c. 5. §. 16. ubi dicit Marcellinus, *et Massagetas quos Alanos nunc appellamus, etc.* VALES.

Quae diu multa luda ... et varia.] Siquidem ita est clare in libris antiquis, sive per confusionem trium linearum III. exstitit in editionibus *lu*, quum deberet inde colligi τὸ *in;* certe alterutrorum aberrationem existimans, non ambigo quin scripserit Ammianus, *quae diu multa indago et varia.* GRON.

13. *Hister advenarum.*] Hic locus sic commode suppleri potest: *Hister advenarum auctus magnitudine fluentorum, etc.*

quemadmodum loquitur Marcellinus in lib. xv. c. 11. §. 18. de Rhodano, et in fine libri xviii. ut notavi ad hunc locum ſupra. VALESIUS. Poreſt certe. Sed unde colligetur illa manus Ammiani? quum τὸ *auctus* ſine ullo veteris libri indicio immittatur, ubi nullus eſt in Mſſ. hiatus. Lenius certe erit in anteceſſum, dum clariora producantur, adiuvare ita: *Fluminum adauctus* vel *adoleſcens Hiſter advenarum magnitudine fluenti.* Vides nihil a me mutari. Literae *ad* oſtentant prorſus vocem *adauctus*, vel *adoleſcens.* Genitivus *advenarum* cogit credere praeceſſiſſe ſubſtantivum vel *fluminum* vel *fluviorum* vel *amnium*, vel *aquarum*, ut lib. xxiii c. 3. §. 8. *Per ſupercilia riparum fluvialium, aquis adoleſcentibus undique convenis.* GRON.

Hoc tranſito.] Supple *Hiſtro.* Alani enim ſupra Hiſtrum incolebant, Europaeae Sarmatiae populi, ut praeter Dionyſium Characenum tradit Plinius in lib. 4. c. 25. Oroſius in 1. et Tzetzes in Lycophronem. Sed Procopius in lib. 4. Gotth. Alanos regionem illam quae a Caucaſo ad Caſpias portas extenditur, incolere ſcribit. Ptolemaeus vero Alanos Aſiaticos ab Europaeis Alanis diſtinguit, contra quam Marcellinus. Nam Europaeos Alaunos vocat a montibus Alanis ita dictos: Aſiaticos vero Alaunos Scythas ab Alanis montibus cognominatos in Scythia cis Imaum montem collocat. VALES. Cf. Gronov. Praef. p. xv. W.

Alani inhabitant, ex montium appellatione cognominati.] Euſtathius in Dionyſ. Ὅτι Ἀλανὸς ὄρος Σαρματίας, ἀφ' οὗ τὸ ἔθνος οἱ Ἀλανοὶ ἔοικεν ὀνομάζεσθαι. *Ineptit Iſidorus, dum a Lano fluvio Alanos dictos putat, Origin. libro 9. capite 2.* LINDENBR.

14. *Poſt quos Vidini ſunt.*] Herodotus iv, 21. 108. *Budinos* vocat: item Pompon. Mela lib. 1. cap. 20. Plinius lib. iv. cap. 12. LINDENBR.

[*Poſt quos Vidini ſunt, et Geloni.*] In Mſ. Colbert. legitur *Nidini*, quod nomen cum non intelligerent Critici, in *Vidini* mutavere. *Vidini* autem ſeu *Bidini* poſitum pro *Budini:* quam gentem Geographi in eo tractu collocaverunt. *Budinos* Gelonis proximos facit Pomponius Mela in libri 1. capite ultimo, de quibus et Plinius. *Neuros* idem Pomponius in Scythia Europaea collocat: qui in Ammiani codice Colbertino *Nervi* vocantur: qua ratione hoc nomen in ceteris noſtri Hiſtorici codicibus ſcriptum eſſe non dubito. Certe *Nidini* et *Nervi* in codice Valentino legi etiam teſtatur P. Pithoeus ad oram Ammiani ſui.] HADRIANUS VALESIUS. Utique etiam editio Auguſtana habet *Nervi.* GRON.

Geloni perquam feri, qui detractis peremptor.] Pomp. Mela lib. 2. c. 1. *Geloni hoſtium cutibus equos ſeque velant: illos, reliqui corporis; ſe, capitum.* LINDENBR.

Bellatrix gens.] Haec verba deſunt in codice Regio, *et Toloſ.* In Vaticano autem codice [et Colbert.] locus ſic legitur, *equisque tegmina conficiunt bellatur gen. Gelonis, etc.* ut fortaſſis ita ſcribendum ſit, *equisque tegmina conficiunt bellatoriis:* quemadmodum in lib. 23. ſub initium iumenta bellatoria dixit Marcellinus. Solinus vero in cap. xx. ex quo haec transſcripta ſunt, ſic habet: *Geloni ad hos proximant: de hoſtium cutibus et ſibi indumenta faciunt, et equis ſuis tegmina.* VALESIUS. Quae ſodes illa citationis ſpecies? An iumenta bellatoria iubeor quaerere in principio libri xxiii. quae in hoc ipſo capite infra ſe-

quuntur? Ut hinc pateat adiectivum iſtud obveniſſe animo Valeſii ex vicinia et progreſſu lectionis, non quod ſolida meditatio illud ſubiecerit. Et memini ſimilia iam ſuperius obſervata. Quin tu iuſte conſiderans lectionem veterum codicum (nam et Vaticanus *bellaturgē*) lego, *equisque tegmina conſiciunt bellaturis. Eis Gelonis.* Tum enim ſignificat potiſſimum iſta tegmina ſumi, quum in bellum ſunt exituri, non ſemper. GRON.

Agathyrſi collimitant interſtincti colore purpureo corp.] Plin. lib. IV. c. 12. *Caeruleo capillo Agathyrſi.* Pomp. Mela lib. 2. cap. 1. *Agathyrſi ora artusque pingunt: ut quique maioribus praeſtant, ita magis vel minus: ceterum iisdem omnes notis, et ſic ut ablui nequeant.* Feſtus Avienus in Orbis terrae deſcript. v. 345.

Dira Melanchlaeni gens circumfuſa vagatur,
Proxima Neurorum regio eſt, celeresque Geloni,
Praecinctique ſagis ſemper pictis Agathyrſi. LINDENBR.

Cf. Taciti Annal. 4, 57. W.

15. *Melanchlaenas*] Pomp. Mela lib. 2. c. 1. *Melanchlaenis atra veſtis, et ex eo nomen.* Dio Chryſoſt. in Boryſthen. pag. 439. (Reisk. II. p. 77.) *χρῶνται δὲ τῇ ἄλλῃ ἐσθῆτι μελαίνῃ ὡς τὸ πολὺ, ἀπὸ γένους τινὸς Σκυθῶν τῶν Μελαγχλαίνων, ὡς ἐμοὶ δοκοῦσι, κατὰ τοῦτο ὀνομασθέντων ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων.* LINDENBR.

Melanchlaenas] Iſ. Voſſius ad Melam pag. 113. ait veterem lectionem eſſe *Melanchinas*, unde cenſet Ammianum videri appellaſſe *Melanchitonas*, vel *Melanchimos*. Sed et in praecedentibus legebat Salmaſius ad Solinum p. 189. (p. m. 133. W.) *latius fucatis*, quod utique meretur cognoſci et conſiderari. GRON.

Orienti aeſtivo] Oriens hibernus ubi occurrat, vide apud Crenium Animadv. T. x. p. 56. Cf. etiam Columella Lib. 1, 5. et 6. ibique Intt. et Gesneri Lexicon ruſticum v. Aequinoctialis. W.

16. *Per populos ac gentes amplas.*] Hoc in loco facile mihi aſſenſuros lectores exiſtimo. Nam cum in Editione Auguſtana et in codice Regio, *Toloſ.* [et Colbert.] ſcriptum eſſe vidiſſem, *per populos. Has gentes et amplas, etc.* emendavi absque ulla mutatione, *diffuſi per populoſas gentes et amplas.* VALES.

17. *Mores et media et efferatam.*] Non abſurde fortaſſe hic locus ſic ſupplebitur, *ob mores eosdem et feritatem vivendi ſimilem et armaturam.* Ita fere in lib. XVII. c. 12. init. dixerat Marcellinus, *Sarmatas et Quados, vicinitate et ſimilitudine morum armaturaeque concordes.* Quod Graeci eleganter dicerent, *ὅμοροί τε καὶ ὁμοιότροποι καὶ ὁμόσκευοι.* Sic enim Thucydides in fine lib. 2. de Getis loquitur, et in lib. 3. itemque Dio in fine lib. 54. VALESIUS. Sed Iſ. Voſſius ad Melam, quum haec verba in veteribus libris ſic concepta legeret, *et efferatam vivendis etiam immatarum*, legebat *mores e Media; at efferata vivendi ſecta immutarunt*, ut prodidit ad Melam III, 4. pag. 238. et ibidem explicat. GRON.

18. *Diſtentas*] In ed. Gronov. et Erneſt. operarum errore legitur *diſtantes.* W.

Locatis ſarracis] Gloſſar. *Sarraca* ἅμαξα. Siſenna apud Nonium: *Impedimenta collocant omnia, conſtruunt carros, et ſar-*

raca crebra disponunt. Quintil. lib. VIII. cap. 3. Curius Fortunat. lib. 3. Sidon. Apoll. lib. IV. Epiſt. 18. LINDENBR.

Locatis ſarracis.] In Editione Auguſtana legitur *ſarriculis:* in Mſſ. (Colbert.) *et Tolol. Vatic.* et Flor. *ſarraclis:* in Valentino autem codice *ſarraculis*, teſte Ant. Loiſello. Poſtremo in exemplari Regio ſcriptum inveni *carrucis:* quam ſcripturam omnium deterrimam eſſe exiſtimo. VALES. Cf. Salmaſ. ad Scriptt. Hiſt. Aug. T. I. p. 340. et Caſaub. T. II. p. 222. W.

20. *Perſae, qui ſunt originitus Scythae.*] Perſas poſuit pro Parthis. Nam de Parthis quidem id ſcriptores antiqui docent, eos originem ex Scythis ducere. Sic Trogus Pompeius in lib. 2. c. 1. et lib. 41. c. 1. et ex illo Iordanes in Geticis. Sic Q. Curtius in lib. 6. c. 2. et Stephanus Byzantius, et Arrianus in Parthicis, qui imperante apud Aegyptios Seſoſtri, apud Scythas autem Iandyſo, Scythas in eam regionem quae Parthia dicitur, migraſſe memorat. Arriani verba referuntur in Bibliotheca Photii. Auctor quoque Chronici Alexandrini Scytharum iuventutem ait a Seſoſtri in Parthiam eſſe translatam. Ex quibus liquido apparet, Marcellinum Perſas pro Parthis perperam dixiſſe. Eadem licentia Tertullianus in libro de Pallio dixit: *Scythae exuberant Perſas.* Idem tamen caſtigatius loquitur in libro de Anima: *Dum aborigines occupant terras, ut Scythae Parthicas.* VALES.

Originitus] Sic *nativitus* apud Tertull. de Anim. cap. 12. LINDENBR.

21. *Hunnis per omnia ſuppares.*] Et hunc locum Iordanes imitatus eſt in Geticis, cum ait: *Alanos quoque pugna ſibi pares, ſed humanitatis victu formaque diſſimiles, frequenti certamine fatigantes ſubiugavere.* VALES.

La .... cinando et venando] Suppleri percommode poteſt hoc modo, *latrocinando et venando.* LINDENBR.

Latrocinando et venando] Ut quidem ſupplendum eſſe vidit primus ac monuit Bongarſius ad Iuſtini librum ſecundum, quum in prioribus editis eſſet hiatus. Ceterum non intelligo, qua auctoritate modo Pariſini ediderint *Boſporum*, quum et Henrici Valeſii, et Lindenbrogii, et Auguſtana editiones habeant *Boſphoron*, quod rite correctum revocavi. Sed et paulo ante video in Auguſtana legi, *ſic crinibus mediocriter flavis.* Modo igitur conſtet ratio viris doctis, qui voculam primam eiecerunt; quod ipſe non paterer, ſi legeretur in Mſſ. GRON.

22. *Iudicatur ibi beatus*] Eadem opinio Maſſagetis. Strabo lib. XI. p. 513. Almel. *Θάνατος νομίζεται παρ' αὐτοῖς ἄριστος, ὅταν γηράσαντες κατακοπῶσι μετὰ τῶν προβατείων κρεῶν, καὶ ἀναμὶξ βρωθῶσι· τοὺς δὲ νόσῳ θανόντας ῥίπτουσιν, ὡς ἀσεβεῖς καὶ ἀξίους ὑπὸ θηρίων βεβρῶσθαι.* *Tertull. adverſ. Marc. lib. 1. cap. 1. de Ponti circumcolis: *Parentum cadavera cum pecudibus caeſa, convivio convorant.** LINDENBR.

23. *Ne tugurium quidem*] Ita reſtitui ex editione Henrici, Lindenbrogii, Auguſtanae, quum temere, ut opinor, nuper dederint Pariſini *nec tug.* GRON.

Gladius barbarico ritu humi figitur nudus, eumque ut Martem] Ab origine rerum veteres pro Diis immortalibus haſtas coluere, inquit Iuſtin. lib. XLIII. c. 3. Hinc non Alanis tantum,

ſed Scythis in univerſum uſu receptum fuit, enſes loco numinis venerari. Pomp. Mela lib. 2. capite 1. *Mars omnium Deus, ei pro ſimulacris enſes et tentoria dedicant, hominesque victimis feriunt.* Solinus cap. 20. *Populis iſtis Deus Mars eſt, pro ſimulacris enſes colunt.* De hoc enſe notanda quae Priſcus Sophiſta in Eclog. legation. refert pag. 50. Ἔσεσθαι δὲ οὐκ εἰς μακρὰν τῆς παρούσης αὐτῷ δυνάμεως αὔξησιν συμβαίνειν καὶ τοῦτο τὸν θεὸν τὸ τοῦ Ἄρεος ἀναφήναντος ξίφος· ὅπερ ὂν ἱερὸν καὶ παρὰ τῶν Σκυθικῶν βασιλέων τιμώμενον, οἷα δὴ τῷ ἐφόρῳ τῶν πολέμων ἀνακείμενον, ἐν τοῖς πάλαι ἀφανισθῆναι χρόνοις, εἶτα διὰ βοὸς εὑρεθῆναι. Quem locum Priſci etiam Iordanes laudat in Hiſtoria Gothica: — *Gladius Martis inventus ſacer apud Scytharum Reges ſemper habitus quem Priſcus Hiſtoricus tali refert occaſione detectum: Quum paſtor, inquiens, quidam gregis unam buculam conſpiceret claudicantem, nec cauſam tanti vulneris inveniret, ſollicitus veſtigia cruoris inſequitur, tandemque venit ad gladium, quem depaſcens herbas bucula incaute calcaverat, effoſſumque protinus ad Attilam defert.* Ceterum de Scythico hoc Deo vide Herodot. lib. IV. c. 62. Arnob. adverſ. Gent. lib. VI. et quae ad Ammian. notata lib. XVII. LINDENBR.

[*Gladius b. r. humi figitur nudus: eumque ut Martem regionum ſuarum praeſulem verecundius colunt.*] Quod Ammianus heic de Alanis dicit, idem Iordanes in Geticis Scythis omnibus, atque Hunnis tribuit, *quibus per omnia ſuppares* fuiſſe Alanos Ammianus diſerte teſtatur. De gladio Martis humi defixo, qui ſacer apud Scytharum Reges habebatur, a paſtore reperto, et ad Attilam Hunnorum Regem delato, verba Iordanis Priſcum Hiſtoricum ſecuti talia ſunt: *Addebat ei tamen confidentiam gladius Martis inventus, ſacer apud Scytharum Reges ſemper habitus: quem Priſcus Hiſtoricus tali refert occaſione detectum. Cum paſtor quidam gregis unam buculam conſpiceret claudicantem, nec cauſam tanti vulneris inveniret, ſollicitus veſtigia cruoris inſequitur, tandemque venit ad gladium, quem depaſcens herbas bucula incaute calcaverat, effoſſumque protinus ad Attilam defert. Quo ille munere gratulatus, ut erat magnanimus, arbitratur ſe totius mundi Principem conſtitutum, et per Martis gladium poteſtatem ſibi conceſſam eſſe bellorum.* Haec a Priſco Sophiſta, Theodoſii Iunioris Aug. aequali, Byzantinae Hiſtoriae Scriptore diligentiſſimo, Iordanes accepit: ex quo iudicari facile poteſt quanti facienda ſint, maxime cum Ammiani noſtri auctoritate confirmentur.] VALES.

Quas circumcircant.] De hac lectione loquitur Hadrianus Valeſius in praefatione p. LXVI. Sed debuit ſcire et fateri diu ante Colbertinum ipſi inſpectum ſic legendum iuſſiſſe ex Vaticano codice Iſ. Voſſium in notis ad Melam pag. 114. quum iam et ex Florentino produxiſſet veſtigia eius Lindenbrogius. Quod autem mox editur *quid portendatur*, noſſe oportet ab Henrico editum *portenditur*, ab Lindenbrogio *portendetur*, in Auguſtana *portetur*, idque eſſe et in Vaticano libro diſco ex manu paterna, quae et ex Barthio lib. II. Adverſar. cap. 12. annotavit idem probante et teſtante de codice Opſopoei, et opinor verum. GRON.

24. *Futura miro praeſagiunt modo: nam rectiores virgas*] *Scholiaſt. Nicandri in Theriacis pag. 40. ad illum verſum (511.): Καὶ μυρίκης λάζιο νέον· μάγοι καὶ Σκύθαι μυρικινῷ μαντεύονται

ξύλῳ· καὶ γὰρ ἐν πολλοῖς τόποις ῥάβδοις μαντεύονται. Cyrill. Alex. in Oseam cap. 44. pag. 142 ῥαβδομαντεία· δύο γὰρ ἱστάντες.* Scytharum hanc divinationem ita describit Herodotus lib. iv. c. 67. Μάντιες δὲ Σκυθέων εἰσὶ πολλοὶ, οἳ μαντεύονται ῥάβδοισι ἰτείνῃσι πολλῇσι ὧδε· ἐπεὰν φακέλους ῥάβδων μεγάλους ἐνείκωνται, θέντες χαμαὶ, διεξελίσσουσι αὐτοὺς, καὶ ἐπὶ μίαν ἑκάστην ῥάβδον τιθέντες, θεσπίζουσι, ἅμα τε λέγοντες ταῦτα συνειλέουσι τὰς ῥάβδους ὀπίσω, καὶ αὖτις κατὰ μίαν συντιθεῖσι. αὕτη μέντοι ἡ μαντικὴ πατρωΐη σφι ἐστί. Qualis fere etiam Germanorum fuit, ut *M. Adamus scribit, Histor. Eccles. cap vi. *Auspicia et sortes quam maxime observabant. Sortium consuetudo simplex erat: virgam frugiferae arbori decisam in surculos amputabant, eosque notis quibusdam discretos super candidam vestem temere ac fortuito spargebant. Mox si publica fuit consultatio, Sacerdos populi; si privata, ipse paterfamilias precatur Deos, coelumque suspiciens ter singulos tollit, sublatos secundum impressam ante notam interpretatus est.* Vide Caesar. de Bell. Gall. lib. 1. c. 50. et Tacit. de Morib. c. 10.* LINDENBR.

CAPVT III.

1. *Ermenrichi.*] Is est, qui Ermanaricus a Iordane dicitur in Historia Gothorum, quem vide. VALES.

2 *Fundatus et habilis diu cunctatus est.*] Cum in exemplari Regio. *Tol. Vatic.* [et Colbert.] scriptum invenissem, *fundatus est habilis diu conatus est:* non dubitavi, quin locus emendandus esset hoc modo, *quamvis manere fundatus et stabilis diu conatus est.* Sic enim loqui solet Marcellinus. VALES.

3. *Ad amnem Danastum*] Inf. *prope Danasti margines.* Iordanes de reb. Goth. *A Danasto extenduntur usque ad Danubium, quae flumina multis mansionibus ab invicem absunt.* LINDENBR.

Ad amnem Danastum.] *Danastium* codex Regius praefert, *et Vatic. Tolos. [et Colb.] forte pro *Danastrum.** Iordanes *Danastrum* vocat, et Constantinus Porphyrog. in cap. 8. de administrando Imperio. [Nunc dicitur *Dnester,* seu *Dniester,* ac *Niester.* Eumdem esse ac Tyram tradit Cluverius in cap. 43. lib. 3. Germ. et capite 42.] VALES.

Borysthenem (Dnieper). W.

4. *Thervingorum*] Eutrop. lib. vii. c. 3. (ubi vid. Tzschuck. p. 538. W.) *Provincia trans Danubium facta in his agris, quos nunc Thaiphali tenent, et Victophali et Thervingi habent. Ea provincia decies centena millia passuum in circuitu tenuit.* LINDENBR.

Ut ante relatum est] L. xxvii. c. 5. W.

5. *Castris denique prope Danasti, etc.*] Nil variant libri scripti: forsan tamen sic legendum erit: *Castris denique prope Danasti marginis aggerem in Ungorii valle longius opportune metatis.* LINDENBR.

Aggere ut Ungorii vallem.] Inter locos qui in hoc Auctore a nobis restituti sunt, hic merito palmam ferat. Quid enim corruptius vulgata scriptura? quid contra apertius et certius hac emendatione? *Castris denique prope Danasti margines ac Greutungorum vallem longius opportune metatis. etc.* Hunni quippe traiecto Tanai primos invaserant Alanos, qui Tanaitae dicebantur, idcirco quod ad flexum Tanais fluv. sedes habebant, ut docet Ptolemaeus in Descriptione Europaeae Sarmatiae: deinde Greuthungos aggressi sunt, qui Tanaïtis confines erant, ut supra docuit Marcellinus. Eosdem *Greuthungos* (sic enim ibi codex Regius, *Tolos.* [et Colbert.]) memoravit in lib. XXVII. c. 5. §. 6. ubi longe trans Danubium habitasse dicuntur. Quamquam Basiliensis Editio *Greutungos* sine adspiratione ibidem praeferebat. Idatius in Fastis et in Chronico *Greothingos* nominat: Zosimus vero in lib. 4. c. 38. Γροϑίγγους. Sic enim scribendum est. At Claudianus de IV. Consulatu Honorii v. 623. et in Eutropium lib. 2. v. 153. Grutungoa vocat, [ut et Pollio in Claudio c. 6.] VALES.

6. *Rumpente noctis tenebris Luna.*] Aut scribendum est *tenebras*, aut sane *erumpente noctis tenebris Luna.* VALES.

7. *Gerasi fluminis.*] Quod ad Orientem erat antiquae Daciae. Eumdem enim esse Gerasum existimo cum eo quem Ptolemaeus ἱέρασον vocat in Descriptione Daciae, et sola pronuntiatione differre *haec nomina. Accolis nunc dicitur *Prut*, teste Cluverio in lib. 3. c. 41.* VALES. Kantemirius (Beschreib. der Moldau S. 44.) memoriae, ut videtur, lapsu, hunc fluvium ait apud Ammianum Parotae nomine occurrere. W.

Lorica] h. l. de muro, ut c. 15. W.

8. *Insitatum antea hominum genus*] Ernestius „vide, inquit, ne legendum sit *invisitatum*; nam hae vocea saepius confusae sunt. vid. Drakenborch. ad Livii v, 34. Certe eidem Livio v, 17. *gens invisitata* dicitur. cf. Tacit. Hist. II, 50." Eadem sententia est Thomae Wopkensii in Miscell. Observ. novis T. X— XII. p. 229. Cf. XXX, 4, 17. W.

Modo ruens.] Sic Accursius edidit, ex coniectura, ut opinor. Certe in MSS. Flor. et Regio *et Tol.* [ac Colb.] *et Vat.* legitur, *modo nierum.* VALES. Unde videtur corrigendum, *quod inusitatum antehac hominum genus, modo, nivium ut turbo montibus celsis, ex abdito sint coortum,* eis. Nam *modo coortum* debet iungi. GRON.

Ab arvis patentibus iam peregrini fulm. Martis.] Magis placet exemplaris Regii *et Tolos.* [ac Colb.] scriptura, *distinguitur a Barbaris patentibus iam peregrini fulminibus Martis.* Sensus autem hic est, ideo Gothos Thraciae sedes elegisse, quod Histro flumine Thracia dirimeretur a barbaris gentibus, quae bellicis cladibus, et Marti iam peregrino expositae erant. Mars enim in Thracia natus dicitur, ut docet Arnobius in lib. 4. contra Gentes: *Quis Spartanum fuisse Martem? nonne Epicharmus auctor est? quis in Thraciae finibus procreatum? non Sophocles Atticus cunctis consentientibus theatris?* Hinc Manilius in lib. 4. Astron. v. 689.

— — — *et Threce Martem sortita colonum.* VALES.

CAPUT IV.

1. *Occupavere*] Thervingi. W.

2. *Praetenditur*] cf. XV, 11, 9. XXII, 8, 29. et, quos Ernestius laudat, Tacit. Annal. II, 55. Salmas. ad Solin. p. 295. W.

4. *Negotium laetitiae fuit potius quam timori*] Sic scripsisse Marcellinum non adducor ut credam. Legendum videtur *propius*, eadem permutatione, quae in Cicer. de Offic. 1, 15. locum habet. Ibi equidem non dubito eorum accedere sententiae, qui *propius attingere* unice verum esse existimant. ERF.

Adulatoribus in maius fortunam Principis extollentibus] Eunapio teste (de Legationib. p. 19.) ad Valentis animum non exiguos stimulos admoverat simultas in nepotes ex fratre, qui regnum inter se partiti erant, avunculo non appellato, receptis itaque barbaris vires se imperii non parum auxisse ille sibi persuaserat. Cf. Reitemeier. ad Zosim. IV, 20. p. 588. et Heyne p. 638. W.

* *Thracenses necopinanti offerrent.*] Sic primus edidit Mariangelus Accursius, corrupte, ut apparet. Nam Gothi qui e Scythia in Thraciam transferebantur, ob id Thracenses vocari non poterant. In MSS. codicibus Vatic. et Regio [ac Colb.] scriptum est, *tharens ei nec opinanti offerret*, pro *trahens*. Sed veram lectionem nullius litterae transpositione corruptam exhibet codex Tolosanus, in quo totus hic locus ita scribitur: *Eruditis adulatoribus in maius Principis fortunam extollentibus, quod ex ultimis terris tot tirocinia trahens, ei nec opinanti offerret, etc.* * VALES.

5. *Hacque persuasione.*] Sic edidit Accursius ex coniectura, ut arbitror. Nam in codice Regio, *Tolos. et Vat.* scriptum inveni, *hacques permittuntur, etc.* [in Colb. *hacque permitt.*] Ex quo apparet ita potius emendandum fuisse, *Hacque spe mittuntur diversi, etc.* VALES.

Eversurus derelinqueretur] Ego sic edidi secutus Henricum Valesium, Lindenbrogium, editionem Augustanam. Reddant nuperi Parisienses causam, cur posuerint *relinqueretur*. GRON.

Cavatis arborum alveis] μονοξύλοις Zosim. IV, 38. Cf. XXI, 11, 9. et Claudian. in IV. Cons. Hon. 623. W.

6. *Eminentissimus vates*] Virgilius Georg. II, 106. — *Truduntur.* Sic e cod. Colbertino pro *turbentur* dedit Hadr. Valesius, quem vide praef. p. LXI. W.

7. *Resipiscant tandem memoriae veteres.*] Omnino scripsisse Marcellinum existimo: *Reviviscant tandem etc.* Sic enim postulat totius loci sententia. Sed sequentia mirum in modum corrupta sunt, quae absque librorum subsidio nemo, ut opinor, emendaverit. HENR. VALES. An credibile est Henricum, postquam haec in prima editione temere effudit, non deinceps unquam hoc egisse, ut dignaretur Isaaci Vossii observationes in Melam perlegere? Sed neque tota vita sua Hadrianum easdem inspexisse; hoc est, utrumque sibi nixum, et de aliis arroganter iudicantem tamdiu et in tanta desperatione et vana sequentium notarum haesitatione (ubi illud *quaesitae in unum* rursus nonnisi ex sequentibus versibus menti suae illudere Henricus passus est) ineptire? Certe laurea dignam semper iudicavi hanc Vossianam restitutionem (ad

Melam II, 2. p. 182. W.): *quae ductum Hellespronti occupantes, et discidio quodam fabrili, mare sub imo Athonis pede quaesitum exponunt, et turmatim apud Doriscum exercitus recensitos, concordante etc.* Quam quidem ianii iudicavi, ut deberet locum suum occupare, quo saltem uno illic posito asterisco nova haec editio purgata exeat, quem ita vulgo collocabant: *quae dudum Hellespontum occupantes, et discidio quodam fabrili maris, ubi montonis *quaesitum exponunt* Unum modo in his considera, an non ex antiqua lectione pateat auctorem scripsisse *ductum Hellespontium; dein exercitus recensetos*, de quo alibi. GRON. Corruptam librorum scripturam, quando non omnem difficultatem tollit Vossiana emendatio, Ernestium secutus postliminio restitui. W.

Quaesitum exponuntur.] Fortassis ita scripserat Marcellinus, *quaesitae in unum exponuntur.* supple *acies.* quo modo loqui solet.. Sed in exemplari Regio [et Colbert.] scriptum inveni, *quaesitum exponunt*, supple *memoriae veteres.* VALES.

Exercitus recensetur.] Mallem equidem sic scribi, *et turmatim apud Doriscum exercitus recensentur.* Eadem enim figura in lib. XVIII. c. 6. §. 23. Marcellinus dixit · *Quousque nobis Doriscum et agminatim intra consaepta exercitus recensitos Graecia fabulosa narrabis?* Tanta, quippe tamque infinita diversarum gentium multitudo convenerat, ut singuli populi iustorum exercituum speciem referrent. Ceterum bis in eo itinere Xerxes copias recensuit: primo Abydi, deinde in opido Thraciae Dorisco, ut docet Herodotus in VII. c. 60. Quocirca coniicere quispiam possit hic scribendum esse, *ubi...... Abydi quaesiti in unum exponuntur, etc.* VALES.

8. *Alavivo* Alarico. *Fritigernus* Fredegarius, Friedlieb, Gernfried. — Sic Reinesius. W.

9. *Cum difficilibus necess. articulis.*] Hunc locum praeclare mihi videor restituisse. Cum enim in codice Regio, *Tolos. Vat.* [et Colbert.] scriptum sic reperissem, *cum difficiles, etc.* non dubitavi quin Marcellinus noster ita scriptum reliquisset: *Cum difficiles necessitatum articuli correctores rei militaris poscerent aliquos, etc.* Quinetiam eadem in periodo paullo supra emendavi, *nostri limitis referatis obicibus*, cum antea vitiose legeretur *limites.* Sed emendatio nostra etiam Regii codicis auctoritate fulcitur, in quo lectionem hanc nostram superscriptam inveni. VALES.

10. *Quorum insidiatrix aviditas.*] Idem scribit Hieronymus in Chronico: *Anno Dom.* 378. *gens Hunnorum Gothos vastat: qui a Rom. sine depositione armorum suscepti, per avaritiam Maximi Ducis ad rebellionem fame coacti sunt.* Hieronymum sequitur, ut solet, Orosius in lib. VII. cap. 33. Notetur interim Valentis imprudentia, qui tot numero barbaros minime depositis prius armis in Romanum solum recepit. Quamquam eius rei culpa fortasse non ipsi Valenti, sed eius Ducibus tribuenda est. Valens enim, ut scribit Eunapius et Zosimus IV, 20. iusserat, ut Gothi nonnisi traditis armis traiicerentur. Sed Duces quibus traiectionis cura mandata fuerat, lucro dumtaxat ac compendio proprio inhiantes, id tantum curaverunt, ut praestantes forma mulieres, et formosos pueros, servosque et colonos sibi robustos seligerent. Quidam

etiam muneribus corrupti, cum linea accepissent texta, et stragula utrimque villosa, barbaros cum armis traiecerunt. Alterum item Valentis consilium laudandum est, quod refertur ab Eunapio in Excerptis legationum. Iusserat enim Valens, ut ante omnia imbellis aetas utriusque sexus transveheretur, utque ii per diversas orbis Rom provincias distribuerentur, quo fidei reliquorum atque obsequii quidam quasi obsides essent. Haec porro Gothorum traiectio contigit Valente Aug. V. et Valentiniano Iun. Coss. anno Dom. 376. ut recte ponit in Fastis Idatius, non autem 378. ut Hieronymus. VALES.

Apud sui periculi iudices.] Sui periculi iudices sunt ipsi qui facinus admiserunt. Hi igitur, ait Marcellinus, si in sua causa ac proprio periculo iudices constituerentur, ne ipsi quidem hoc facinus impunitum dimitterent. Hanc autem loquendi formam sumsisse videtur ex Cicerone, qui in Orat. pro Deiotaro initio sic dicit: *Nemo enim fere est, qui sui periculi iudex, non sibi se aequiorem quam reo praebeat.* *Quod brevius et eleganter dixit Seneca in lib. 2. de Beneficiis, cap. 26. *Nemo non benignus est sui iudex.** Et Ovidius in lib. 3. de Ponto, Epist. 6. v. 9.

Huic ego qui patior, nil possem demere poenae,
Si iudex meriti cogerer esse mei.

Id Graeci eleganter dicunt αὐτῷ δικάζειν, ut loquitur Chrysostomus Homilia 37. in Matthaeum: πῶς οὖν τὰ ἐναντία ψηφίζεσθε νῦν, ὅτι οὐχ' ἑτέροις ἀλλ' ὑμῖν αὐτοῖς δικάζετε· τοσοῦτον ἡ φιλαυτία γίνεται κώλυμα εἰς τὸ συνορᾷν τὸ δίκαιον. διὰ τοῦτο ὅταν μὲν ἑτέροις κρίνωμεν, μετὰ ἀκριβείας ἐξετάζομεν; ὅταν δὲ ἡμῖν αὐτοῖς δικάζωμεν, ἐσκοτώμεθα, etc. Nec ignoro virum doctissimum*) in Notis ad Historiam Augustam hunc Marcellini nostri locum aliter explicuisse, de Praefectis nempe Praet. a quibus appellare non licet. Sed haec interpretatio nec verbis nec sententiae Auctoris nostri respondet. VALES.

11. *Quantos*] quot. Sic, monente Ernest. in Cod. Theodos. l. 3. de agentibus lib. 6. t. 27. Tanti pro tot habuimus XXVII, 7, 7. W.

Inter quae ducti sunt Optimatum.] Hunc locum sic legendum ac supplendum esse existimo: *Pro singulis dederant mancipiis: inter quae et filii ducti sunt Optimatum.* In codice quidem Regio [et Colbert.] et in Editione Aug. legitur, *dederant mancipiis.* VALES.

12. *Quorum arbitrio regebatur*] Erat enim etiamtum impuber Vithericus. Vid. c. 3. W.

13. *Abscessit*] in loca remotiora. *Memor Valentem — despexisse* XXVII, 5. W.

---

*) Vir iste doctissimus est Salmasius ad Scriptt. Hist. Aug. T. 1. p. 534. Idem ille vero, teste Reinesio, eundem locum tractavit de modo usurar. c. 15 p. 673. ubi *periculum* eodem, quo apud Cornelium Nepotem in Epaminonda c. 8. legitur, significatu accipit et iudices istos αὐτογνώμονας s. ἰδιογνώμονας dictos esse statuit. W.

CAPVT V.

1. *Dissimulatione*] incuria, negligentia, ut xx, 4. xxviii, 4. W.

Nefandis nudandi commerciis.] Caussam huius quoque lectionis edit Hadrianus in praefatione, (p. LXII.) cui pro tempore obsequor. GRON.

2. *Vertendi* verti se *mussabant.* — *Proficisci* interiora terrarum petere, sed dissociatis catervis. W.

4. *Ut et imperiis obediret et Regibus validis iungeretur, incedens segnius*] Profectus est quidem, ut imperatoris iussibus parere videretur, sed lentius, ut, qui recens advenerant, Ostrogothos ad arma cum ipso consocianda invitaret. W.

6. *Quod accidens*] Sic edidit Hadr. Valesius (v. Praef. p. LXVI.) cum in cod. Colbert. *quae accedens* reperisset. Antea legebatur *Quae accidisse.* W.

In nepotali mensa.] *Sueton. in Caligul. cap. 37. *Nepotinis sumtibus.** Festus: *Nepos luxuriosus a Tuscis dicitur: nam nepotes sunt luxuriosi homines appellati.** Tertull. Apolog. cap. 46. *Aristippus in purpura sub magna gravitatis superficie nepotatur.** Vide Isidor. Origin. lib. x. LINDENBR.

**Satellites omnes, qui pro Praetorio honoris et tutelae caussa duces praestolabantur.*] Lege Procopium in libro 2. Vandalicorum pag. 161. et Hieronymum in Micheam pag. 341.* VALES.

7. *Adscensis equis volarunt.*] Scribendum puto, *evolarunt.* Ceterum Iordanes in Geticis non hoc astu scribit evasisse Fritigernum, sed districto gladio viam sibi ad suos aperuisse. VALES.

8. *Triste sonantibus classicis*] Claudian. in Rufin. II, 57. *rauca sonare cornua.* W.

Pilando villas et incendendo.] Neque enim opinor debuisse me adhaerere nuperae Parisiensi, quae delicias hic sibi et nobis fecit mutans *praedando:* quasi non iam capite secundo huius libri occurrisset *castra inimica pilantes.* Et utique notavit ipse Henricus ad libri XIV. caput secundum. GRON.

10. *Rerum digerere summitates*] summa sequi fastigia rerum. Sic Ernest. W.

11. *Tenebris obfusam aliquando fuisse Remp.*] Eleganter et Latine. Sic *oculos suffusos* dixit Plin. lib. VIII. cap. 50. *Virgil. Aen. I, 228. *Lacrymis oculos suffusa nitentes.** Et Ulpian. L. 5. §. 3. ff. ad L. Aquil. *Forma calcei cervicem percussit, ut oculus puero perfunderetur.* LINDENBR.

12. *Inundarunt Italiam ex abditis.*] Vide Flor. lib. III. cap. 3. LINDENBR.

Quid potestas Martia de habitu prudentiae valeat.] Pleonastice positum *de,* ut saepius illo aevo. Vide quae notavimus ad XXIX, 3, 8. W.

13. *Marco itidem moderante Imperium, etc.*] Locus foedissime in omnibus, quae vidi, exemplaribus corruptus. Et qui corrigere eum hactenus conati sunt, feliciusne an audacius id tentaverint, ipsi viderint: mihi religio est temere quid sine auctoritate veteris scripturae moliri. Res ipsa autem ex Dione LXXI, 8. Eusebio, Eutrop. lib. VIII. c. 13. Oros. lib. VI. cap. 15. et Histor. Augg. Scriptoribus nota est. LINDENBR.

Post urbium captarum, etc.] Hic locus mirifice corruptus est, quem tamen emendare conati sunt viri doctissimi Casaubonus atque Salmasius, uterque in Notis ad Historiam Augustam T. I. p. 353. Et Casauboni quidem coniectura haec est: *Post urbium captarum et direptarum, et pessumdatarum cunctarum provinciarum interitus, cum partes eorum exiguas reliquisset intactas..... Verum, etc.* At Salmasius sic emendat: *Post urb. capt. et dirept. casum, post pessumdatos pop. Rom. exercitus, partes eorum exiguas reliquit intactas.* Sed quis credat Marcellinum nostrum ita scripsisse? Priori quidem coniectura nihil excogitari potuit infelicius, et a Marcellini genio magis alienum. Ac profecto ut desperatis aegris adhiberi remedia vetat Hippocrates, ita etiam a desperatis Auctorum locis abstinendum esse existimo. Illud itaque dumtaxat monebo, locum esse quemdam in lib. XX. cap. 5. qui cum hoc collatus auxilio esse possit: sic enim habet: *Cum dispersa gentium confidentia, post civitatum excidia peremptaque innumera hominum millia, pauca quae semiintegra sunt relicta, cladis immensitas persultaret.* VALES. Nemo miretur ab Henrico sic pronuntiari de coniectura Casauboni, quum ipse eam vitiarit citando *eorum*, quum Casaubonus ediderit *earum*. Salmasius autem non sustinuit *post pessum datos*, sed ut legitur in MSS. editis *et pessum datos*, agnoscens locum desperatum: interim uterque consentit ad *in unum spirando*, ut est in Augustana etiam editione, Lindenbrogii et Henrici, nescio cur nupera Parisiensi omittente particulam. Prior pars videtur ita suppleri velle: *post pericula urbium captarum et direptarum:* posterior forsan ita commodior procedit: *et post multos militum ac protectoris* (Quidni *procuratoris?* ERF.) *interitus*. Ut protectorem innuat M. Vindicem, quem ἔπαρχον isto tempore oppressum refert nominatim Dio Lib. LXXI. c. 3. GRON.

14. *Nondum solutiore mollitie.*] In MSS. Regio *et Tolos.* et Editione Aug. sic legitur, *nondum solutio restitutae mollitie.* Quare non dubito quin Marcellinus ita scripserit: *Nondum solutioris vitae mollitie, etc.* VALES.

15. *Duobus navium millibus perrupto Bosphoro.*] Historiae illustrandae locum ex Trebellio Poll. adscribam in Claudio c. 6. Sub illo enim gesta sunt, quae hic narrantur. *Scytharum diversi populi, Peucini, Trutungi, Austrogothi, Virtingui, Gipedes, Celtae etiam et Heruli praedae cupiditate in Romanum solum et Rempub. venerunt, atque illic pleraque vastarunt, dum aliis occupatus est Claudius, dumque se ad bellum quod confecit, imperatorie instruit, ut videantur fata Romana boni Principis occupatione tentata: sed credo, ut Claudii gloria accresceret, eiusque fieret gloriosior toto penitus orbe victoria. Armatarum denique gentium trecenta viginti millia tum fuere. Habuerunt praeterea duo millia navium, duplicem scilicet numerum, quam illum, quo tota pariter Graecia omnisque Thessalia, urbes etiam Asiae quondam expugnare conata est.* LINDENBR.

Duobus navium millibus perrupto Bosporo.] Consentit quidem Pollio in Claudii gestis [vid. Casaubonum ibi p. 365. W.]: sed Zosimus in lib. I. c. 42. [ubi v. Reitemeier p. 537. W.] sex millia navium habuisse barbaros scribit. Suidas vero in v. Σκύθαι, ubi illum Zosimi locum adducit, habet πλοῖα ἑξακόσια corrupte, ut

ut apparet. Ceterum etiam antea Scythae in Asiam irruperant Valeriani Aug. temporibus, ut idem Zosimus, et Iordanes in Geticis scribit: ut dubium esse possit, utram hic Scytharum traiectionem intellexerit Marcellinus. VALES.

16. *Ceciderunt dimicando cum barbaris Imperatores Decii.*] Aurel. Victor de Caess. c. 29. *Deciorum mortem plerique illustrem ferunt. Namque filium audacius congredientem cecidisse in acie: patrem autem, cum perculsi milites ad solandum Imperatorem multa praefarentur, strenue dixisse, detrimentum unius militis parum videri sibi. Ita refecto bello cum impigre decertaret, interiisse pari modo.* LINDENBR. Deciorum mentio, si exigas ad chronologiam, aliena ab hoc loco videtur. W.

Obsessae Pamphyliae civitates, insulae populatae etc.] Trebellius Poll. in Gallienis c. 13. *Inter haec Scythae per Euxinum navigantes Istrum ingressi, multa gravia in solo Romano fecerunt. Quibus compertis Gallienus Cleodamum et Athenaeum Byzantios instaurandis urbibus muniendisque praefecit. Pugnatum est circa Pontum, et a Byzantiis ducibus victi sunt barbari. Veneriano item duce navali bello Gothi superati sunt; tum ipse Venerianus militari periit morte. Atque inde Cyzicum et Asiam, deinceps Achaiam omnem vastaverunt.* LINDENBR.

Insulae populatae.] Creta scilicet, Cyprus, et Rhodus, imperante Claudio a Scythis vastatae sunt; ut scribit Pollio in Claudio c. 12 et Zosimus 1, 46. VALES.

Thessalonicam circumsedit.] Scythae imperante Valeriano Thessalonicam diuturna obsidione presserunt; ut refert Zosimus 1, 29. Iordanes, et Georgius Syncellus in Chronico. Sed et postea regnante Claudio eamdem civitatem aggressi sunt, itidemque Anchialum et Cyzicum, teste Zosimo 1, 43. VALES.

Anchialos capta, et tempore eodem Nicopolis.] Trebell. Poll. in Claud. c. 12. *Sub hoc barbari qui superfuerant, Anchialo vastata conati sunt Nicopolim etiam obtinere. Sed illi provincialium virtute obtriti sunt.* LINDENBR.

Nicopolis quam indicium victoriae contra Dacos Traianus condidit.] Imitatus Pompeium, qui ob victoriam de Mithridate in minore Armenia Nicopolim quoque exstruxit. Pausanias lib. x. De Traiani bellis contra Dacos et Decebalum Dio lib. 68. c. 6. ss. P. Patricius in Eclog. legat. LINDENBR. Cf. Tillemont. T. II. P. 1. p. 308. W.

17. *Excisa est Philippopolis.*] Excidium hoc in Decii tempora incidit. Vide Zosim. lib. 1. c. 24. LINDENBR.

Excisa et Philippopolis.] Regnante Decio, ut ex Dexippo scribit Georgius Syncellus in Chronico, cuius verba profert Scaliger in Eusebiano Chronico pag. 71. Ex quibus apparet nullum hic ordinem temporum a Marcellino nostro servatum fuisse. VALES. Cf. Tillemont. T. III. P. 2. p. 591. W.

Claudio glorioso ductore, et eodem honesta morte perempto] Mortis genus Aurel. Victor. Epit. c. 34. indicat: *Claudius cum ex fatalibus libris quos inspici praeceperat, cognovisset, sententiae in Senatu dicendae primi morte remedium desiderari, Pomponio Basso, qui tunc erat, se offerente, ipse vitam suam, haud passus responsa frustrari, dono Reipublicae dedit.* Alii ta-

men morbo eum periisse aiunt. LINDENBR. Cf. Tillemont. T. III. P. 3. p. 1020. W.

Aurelianum acrem virum.] Rufus Festus c. 8. *Traianus Dacos sub Rege Decebalo vicit, et Daciam trans Danubium in solo barbarico provinciam fecit, quae in circuitu habuit decies centenn millia passuum. Sed sub Gallieno Imp. amissa est, et per Aurelianum, translatis exinde Romanis, duae Daciae in regionibus Moesiae et Dardnnine factae sunt.* LINDENBR.

Per longa saecula] per longum tempus. W.

CAPVT VI.

1. *Curare hiberna*] hiberna agere, ut XIX, 11. init. W.

2. *Civitatis Magistratus.*] Id est Duumvir. Sic Magistratus pro Duumviro sumitur in toto Titulo Codicis Theod. de Decurionibus. Et apud Optatum in lib. 1. itemque in Gestis purgationis Caeciliani, Caecilianus *Magistratus* et *Duumvir* promiscue appellatur. Eodem sensu Magistratus sumuntur in lib. x. Apuleii, et a Tertulliano in lib. de Corona, cum ait: *Coronant et publicos ordines lnureis publicae causae: Magistratus vero insuper aureis.* *Sic in Concilio Eliberitano capite 56.* Hi a Graecis στρατηγοὶ dicebantur, ut docent Glossae vett. in quibus legitur, στρατηγὸς, *Magistratus*. στρατηγία, *Magistratus*. Corinthi certe summus Magistratus dicebatur στρατηγὸς, ut indicat Arrianus in lib. 3. Dissertat. Epicteti, cap. 1. et Libanius in Orat. pro Aristophane Corinthio. Apud Rhodios quoque et Tarsenses summum Magistratum ita vocatum esse docet Dio in Rhodiaca et in Tarsica 1. Idem apud Ephesios nomen fuisse docet Lucianus in Toxari, apud Philippenses Lucas in Actis Apostolorum cap. 16. Athenis quoque στρατηγοὶ oppresso Archontum nomine primas invasere. Nam et apud Ciceronem in lib. v. Epist. 11. ad Atticum, et in decreto Atheniensium in honorem Herodis quod Iosephus refert, στρατηγὸς primo loco nominatur ante ἄρχοντα. Denique in omnibus Graeciae civitatibus tandem obtinuit, ut summi Magistratus dicerentur Strategi, ut ex veteribus nummis et marmoribus constat, in quibus ἐπὶ στρατηγοῦ τοῦ δεῖνος toties occurrit. Et sic ea vox interpretanda est in lib. 4. Artemidori cap. 51. et ult. et in lib. v. cap. 37. Itemque apud Eusebium in lib. 8. Hist. Eccl. cap. 19. τοὺς ἐν ἁπάσαις πόλεσι λογιστὰς ἅμα στρατηγοῖς καὶ ταβουλαρίοις: id est *Curatores singularum civitatum cum Magistratibus et Tabulariis:* qui locus etiam confirmat ea, quae de Tabulariis civitatum notavimus supra. Sic etiam in cap. 23. eiusdem libri, et in cap. 1. libri IX. λογιστὰς et στρατηγοὺς coniungit Eusebius, perinde ac in Collatione 1. Carthaginensi p. 5. *Universos etiam cunctarum provinciarum Curatores, Magistratus, et ordinis viros, etc.* et in lege 2. Cod. Theod. de Canone frument. Postremo Origenes in libro ult. contra Celsum in fine, στρατηγεῖν dixit pro magistratu fungi: εἰ δὲ βούλεται ἡμᾶς ὁ Κέλσος καὶ στρατηγεῖν τῆς πατρίδος, etc.* VALES.

Cum Fabricensibus.] Hadrianopoli Fabrica erat scutaria atque armorum sub dispositione Magistri Officiorum, ut docet Notitia Orientalis Imperii. Hadrianopolitanae Fabricae mentio fit ab D.

Athanafio in Epift. ad Solitarios fub initium: ubi dicit Arianos Epifcopos, antequam Concilium Serdicae inchoaretur, Hadrianopolim aufugiffe: qua in urbe cum efficere non potuiffent, ut Clerici fecum communicarent, re ad Conftantium relata, impetrarunt, ut x. Laicis in loco qui Fabrica dicitur, capita amputarentur: καὶ πεποιήκασιν ἀπὸ τῆς ἐκεῖ καλουμένης Φάβρικος δέκα λαϊκῶν ἀποτμηθῆναι τὰς κεφαλὰς, etc. VALES.

3. *Eminens aliquorum audacia peribat inulta, multique* cet.] Lindenbrogii hanc effe emendationem pro *peribat invitam multisque* docuit me Ernftius Obfervatt. Lib. I. c. 5. p. 32. qui legendum ipfe putat *perimebat iis vitam, multique.* ERF.

6. *Sequendarum auri venarum periti.*] Sic loquuntur Imperatores in lege 7. Cod. Th. de Metallis; et Firmicus *in libro 8.* *Metallorum*, ait, *inventores erunt, qui latentes auri et argenti venas ac ceterarum fpecierum follertibus inquifitionibus perfequentur.* Hinc Claudianus in Confulatu Theodori v. 40. *venas fequaces* dixit. Ceterum auri metalla in Thracia fuiffe ad Datum opidum docet Strabo in lib. 7. p. 330. Almel. et Zenobius in Adagiis. Beffi quoque Thraciae populi auri metalla exercebant, ut patet tum ex Pacati Panegyrico c. 28. tum ex Claudiano de Confulatu Theodori v. 41. Metallarii Thraces memorantur in lege 7. Cod. Th. de Metallis. VALES. Conf. Gibbon T. VI. p. 352. et Reitemeier Gefchichte des Bergbaues u. Hüttenwefens bey den alten Völkern, Gött. 1785. S. 104. 105. W.

Conditoria frugum] *Conditorium* eft ἀποθήκη, ut lib. XVIII. c. 9. *Conditorium muralium tormentorum.* Plinius lib. VII. c. 16. *Corpora eius miraculi gratia in conditorio Salluftianorum adfervabatur hortorum.* *Retinuit Solinus eamdem rem narrans pag. 17. (c. 1. p. m. 6. extr. W.) *Reliquiae adhuc in conditorio Salluftianorum videntur.* Petron. Arb. pag. 65. *Defcendit in conditorium.* Et pag. 66. *Praeclufis conditorii foribus.* Pag. 67. *Fatale conditorium familiari ac viro.** Tertullianus de Refurr. cap. 44. *divini thefauri conditorium* vocat hominem. LINDENBR.

C A P V T   VII.

1. *Ut fuper Armeniae ftatu pro captu rerum componeret impendentium*] Haec ita accipit interpres Gallicus: ut praefidio effet Armeniae, fi forte Perfae praefente rerum ftatu ad irruptionem faciendam uti vellent. Quae ratio ut latinitati Ammianeae non repugnet, falfam tamen effe fequentia docent, ubi legiones Armenicae Gothis oppofitae dicuntur. De pactione igitur cum rege Perfarum facta cogitandum: alioqui enim nudari non potuiffet Armenia. W.

Antiochia protinus egreffurus.] Valens Antiochia egreffus eft, Gratiano IV. et Merobaude Coff. ut patet ex Codice Th. in tit. de erogatione mil. ann. et in tit. de militari vefte. VALES.

Et Traianum ambo Rectores.] Traianus Magifter militum memoratur a Theodorito in lib. 4. cap. 29. Hift. Ecclef. ubi et dictum eius refertur. Cum enim Valens Conftantinopolim ingreffus Traianum adverfus Gothos cum exercitu praemififfet, et ille victus rediiffet, conviciis a Valente laceratus eft: qui cum animi

mollitiem et ignaviam ei exprobraret, Traianus libere respondit, non se a barbaris victum, sed ipsum Imp. victoriam hostibus prodidisse, quippe qui Deo bellum indixisset, ac veros Dei cultores acerbissime vexaret: atque ita Deum sibi quidem infensum, barbaris autem amicum ac propitium redderet. Est ad eumdem Traianum Epistola D. Basilii 376. et 377. Denique Palladius in Lausiaco Τραϊανὸν στρατηλάτην vocat, eiusque filiam Candidam a sanctitate vitae commendat. VALES.

3. *Numquam reperiens exitum.*] Scribendum omnino est, *nusquam reperientes exitum:* vel sane, *nullumque reperientes exitum*, ut loquitur Marcellinus infra c. 8. §. 1. VALES.

4. *Richomeres Domesticorum tunc Comes.*] Postea Magister militum *factus a Gratiano, et post ab eodem datus est Theodosio, tunc cum Gratianus Theodosium collegam adscivit Imperii, et cum eo Palatium, ac Cnmites rei militaris partitus est. Richomeres ergo in Oriente* Consul a Theodosio factus est cum Clearcho, anno Dom. 384. Libanius de Vita sua in fine, eum Antiochiam venisse testatur, eique Consuli ac Magistro equitum panegyricum abs se dictum esse: *ῥυχομήρης ἔρχεταί στρατηγὸς ἱεροῖς τε καὶ θεοῖς προσκείμενος ἄνθρωπος: Richomeres Magister militum advenit, vir sacris Deorum immortalium addictus.* Eumdem postea Theodosius adversus Eugenium tyrannum profecturus, Magistrum utriusque militiae constituerat, Tatiano et Symmacho Coss. ut patet ex lege 13. Cod. Theod. de re militari: sed Richomeres ante expeditionem morbo decessit, teste Zosimo in lib. 4. Sunt ad eumdem Epistolae Symmachi in lib. 3. et Libanii. VALES.

Deseruerat] sc. militiam. De quo usu conf. Besselius in Miscell. philolog. crit. p. 166. W.

5. *Opidam Salices.*] Opidum Scythiae, quod ob frequentiam salictorum, ut videtur, dicebatur Ad Salices. Situm erat inter Tomos et Salmuridem, ut patet ex Itinerario Antonini [ubi vid. Wesseling. p. 226. W.]. VALES.

Intramuranis cohibita spatiis.] Lex Grammaticae postulat, ut scribatur *cohibitum*, supple *vulgus*. VALES.

7. *Tessera data gentili*] vexillis de more sublatis auditisque triste sonantibus classicis c. 5. §. 8. W.

Cuique Optimatum acceptas.] In codice Regio, *Tolos.* [Colbert.] et Flor. et in Editione Aug. legitur: *quae Optim. acceptis.* Proinde sic locum emendari debere existimo: *Accivere vastatorias manus: quae mandatis Optimatum acceptis, statim ut.* Optimates porro Gothi vocabant Duces suos, eo quod nobilitate ceteris antecellerent. Sic supra Sueridus et Colias Gothorum Optimates dicuntur, et Anaolsum Gothorum Optimatem vocat Idatius in Chronico. Aurelianus quoque apud Vopiscum in Bonoso [vid. ibi Casaub. T. 11. p. 770. W.] Optimates Gothicas similiter dixit. Olympiodorus Historicus in Bibliotheca Photii: *τῶν Ῥαδαγαΐσου Γότθων οἱ κεφαλαιῶται ὀπτίματοι ἐκαλοῦντο.* HENR. VALES. Itane frater sequi fratrem recusat; et quum maior interponat *mandatis*, minor recalcitrans reponit *iussis?* idque quum utriusque nulla queat dari fides. Utique multo lenior medicina erit: *Quae optimatium assensu, statim etc.* GRONOV.

Incensis malleolis.] Veram huius loci scripturam ex Regio codice *et Tol.* et Editione Aug. restitui. Sic Marcellinus in lib.

XXI. c. 9. de Iuliano dixit: *Sed ille, ut fax vel incensus malleolus volucriter ad destinata festinans, etc.* VALES.

Ad carraginem quam ita ipsi appellant, aliti velocitate regressae] Quod Ammianus, Flav. Vopiscus in Aureliano c. 10. Trebellius Poll. in Gallienis c. 13. et si qui alii, *carraginem*, id Graeci Tactici *καραγὸν* appellant. Leo Imp. Καραγὸς *λέγεται, ὁ διὰ τῶν ἁμαξῶν καὶ τριβόλων, καὶ τῶν ἄλλων μηχανῶν γινόμενος περιορισμὸς εἰς ἀσφάλειαν τοῦ στρατοῦ.* Carraginem optime describit Cl. Claudian. in Rufin. lib. 2. v. 127.

Tum duplici fossa non exsuperabile vallum
Asperat alternis sudibus, murique locata
In speciem, caesis obtendit plaustra iuvencis.

Exactius adhuc Agathias lib. 2. Καὶ *τοὺς τῶν ἁμαξῶν τροχοὺς, ἃς δὴ ὡς πλείστας ἐπήγετο, στοιχηδὸν ἐς ἀλλήλους ἁρμόσας, ἐνέπηξε τὰ ὀπίσω τῷ ἐδάφει, ἄχρι καὶ ἐς τὰς πλήμνας περιχώσας, ὡς μόνα τὰ ἡμικύκλια ὑπερανέχειν καὶ προβεβλῆσθαι.* Theophylactus Simocat. lib. VII. *τὰς ἁμάξας συνθέντες περιεβάλοντο χάρακα.* Hanc eamdem intellexit Plutarchus, cum de Caesare scribit: *περὶ ταῖς ἁμάξαις καὶ τῷ χάρακι τὸν πλεῖστον ἔσχεν πόνον.* Sic nempe Helvetii sese praestruxerant, quo modo barbari omnes castra munire solebant. Vegetius lib. 3. cap. 10. *Omnes barbari carris suis in orbem connexis, ad similitudinem castrorum securas a supervenientibus exigunt noctes.* Iordanes de reb. Goth. *Se suosque ilico intra saepta castrorum, quae plaustris vallata habebat, reclusisset.* P. Diacon. lib. XV. *Intra plaustrorum munimenta se continens, erumpere non auderet.* LINDENBR.

Carrago „Munimenti genus, barbaris usurpatum, quum quidem carris in orbem iunctis, veluti vallo, semet circumclauderent. Etiam fugae praesidium carrago erat. vid. Casaub. ad Scrr. Hist. Aug. T. II. p. 222.“ Sic Ernestius. Cf. Meursii Auctarium philol. p. 134. et Gibbon. T. VI. p. 356. not. 80. W.

Aliti velocitate] Adiective positum est *aliti* eodem modo quo XIX, 4. *volucri* velocitate.. Cf. XVIII, 6. W.

10. *Cadente itaque protinus die.*] Rectius in Fauchetii codice legitur *Candente:* quemadmodum loquitur Marcellinus in lib. XXI. c. 10. *ubi lux excanduit tertia.* VALES.

11. *Barritum*] cf. XVI, 12, 43. — *Vires validas erigebant.* Elegantissime (sic Ernest.) explicet Virgil. Aen. V, 426. Constitit in digitos extemplo erectus uterque, Brachiaque ad superas interritus extulit auras. W.

12. *Clavas in nostros coniicientes ambustas.*] Fuere haec arma barbaris potissimum et rudi saeculo usitata. Virgil. VII. Aeneid. v. 524.

— — *Non iam certamine agresti*
Stipitibus duris agitur sudibusve praeustis,
Sed ferro ancipiti decernunt. LINDENBR.

13. *Secantes suffragines.*] Cum in Mss. Flor. *Tolos.* [Colbert.] et Regio scriptum sit, *secandos suffr.* non dubito quin Marcellinus scriptum reliquerit, *secando suffragines.* Nam et id modulatius sonat, et Marcellini stilo magis respondet. VALES.

15. *Cedens vespero dies.*] Apuleius Miles. 8. *Sol nocti tandem decessit.* Sidonius Apollinaris lib. 2. Epist. 2. *Ver decedit aestati.** LINDENBR.

16. *Dirae volucres*] carnivorae. Cf. Wernsdorf. ad poetas minor. II. p. 226. W.

Albentes ossibus campi.] Virgil. Aeneid. XII. v. 35.

— — recalent nostro Tiberina fluenta
Sanguine adhuc, campique ingentes ossibus albent.

Et alibi: (Aen. v, 865.)

— — campos (imo *scopulos* W.) *multorum ossibus albos.*

Tacit. Annal. 1, 61. *Medio campi albentia ossa, ut fugerant, ut restiterant, disiecta aut aggerata.* LINDENBR.

Cum ea copiosa multitudine.] Regius codex [et Colbert.] scriptum habet, *cum eo copiosa m.* quod positum videtur esse pro, *adeo copiosa.* VALES.

CAPVT VIII.

4. *Barbarique molibus m.*] Scribendum omnino est, *barbari erumpere molibus magnis ardebant:* sic enim sensus postulat. VALES Ut Numantinis apud Florum 2, 18. circumdatis, ubi non impetrabant praelium, dicitur placuisse eruptio. Si modo id verbum ita notum potuit excidere. Unde vidi, qui adscripserat margini legendum *barbari exire.* Quod certe verbum potuit coiisse probabiliter in copulam *que.* Nisi alia literarum similitudo fraudem huic loco intulerit, et auctor dederit *barbarique evagari mol.* GRON.

Chunorum.] Nihil variant veteres libb. Et *Chunos* vocat (uti et Ptolem. in Descriptione Sarmatiae, Sidon. Apoll. carmin. VII, * et Gregor. Turonens. lib. 2. cap. 6. 7. et alibi*) quos alii *Hunnos,* vel *Thynos;* ut Priscianus Perieget. v. 705. [ubi tamen Wernsdorf. *Unnus* habet. W.]

Hinc Thynus sequitur, post fortis Caspia proles.

Neque de fide eius lectionis dubitandum est, quam ita varie efferri etiam Eustath. in Dionys. notat: Οὖννοι ἢ Θοῦννοι μετὰ τοῦ ϑ στοιχείου, Κάσπιον ἔϑνος εἰσὶ Σκυϑικόν. Dionysius tamen dixit:

Οὖννοι δ' ἑξείης, ἐπὶ δ' αὐτοῖς Κάσπιοι ἄνδρες. LINDENBR.

5. *Praetenturas stationesque agrarias*] Cf. notata ad XIV, 3, 2. W.

Ut immanis pulsus undarum.] Non is equidem sum, qui omnia pro arbitrio corrigere velim: sed tamen facere non possum quin coniecturam meam hic proponam. Suspicor enim scribendum esse, *uti amnis impulsu undarum obicibus ruptis emissus.* VALESIUS. Supra lib. XV. cap. 4. *Inter montium celsorum anfractus impulsu immani exoriens Rhenus.* GRON.

6. *Tractum qui immensa disterminat maria.*] In codice Regio [et Colbert.] * ac Tolos.* et Editione August. hanc scripturam inveni. *fractum quod immensa dist. m.* Sed in Regio exemplari superscriptum erat *fretum,* optime, ut equidem iudico. Sic enim Marcellinus noster in lib. XXI. c. 10. *adusque fretum et Propontidem.* Et in lib. XXVII. c. 4. Thraciarum provincias a Septentrione quidem ait Danubio terminari: a Meridie autem scopulis montis Rhodopes attolli: ab Oriente vero finiri in fretum,

quod ab Euxino Ponto in Aegaeum reciprocis fluctibus fertur. Vide et infra c. 16. §. 7. VALES.

8. *Ore affecto*] Cum in Regio codice * et Tolos. * [ac Colb.] scriptum invenerim, *ore adfecto*: prope est ut existimem sic a Marcellino relictum fuisse, *adulta virginitas castitasque nuptarum ore abiecto flens ultima ducebatur*. [Annon tamen Mss. codicum sequenda nobis est potius auctoritas? *Ore* enim *adfecto* nihil aliud est quam facie unguibus secta: quod facere in luctu et in summo dolore mulieres solent.] VALES.

Puncto temporis brevioris extortum.] Sic quidem in exemplari Regio superscriptum est, ex coniectura antiquarii: sed in textu ipso scriptum est hoc modo, *brevioribus extotum*, * ut et in Tolos. * [et Colbert.] Unde absque ulla propemodum litterarum mutatione sic emendandum putavi: *Quae cum puncto temporis brevi* (ita loquitur Marcellinus in l. XIX. c. 5.) *opibus exutum, etc.* VALES.

Duro devovisti victori.] Nihil moveo, siquidem constitit Hadrieno ratio ut sic ederet, quum frater eius aliique priores exhibuerint *crudo*, quod si est in mstis, longe equidem praetulerim. Manifeste enim alludit ad verba Taciti lib. 1. Annal. cap. 8. *Quique a parentibus acceperant diem illum crudi adhuc servitii.* Sed nec quod paulo ante immutatum est, tacitum ferre nuperus editor debet, quum ulteriores habeant *de te*, *Fortuna ut inclementi*: quae apostrophe sane non incommoda. GRON.

9. *Oppidum nomine Dibaltum.*] *Debeltum* opidum Thraciae dicitur in Itinerario Antonini p. 229. Wesseling. Ptolemaeus *δεούελτον* coloniam nominat, perinde ac Plinius in lib. 4. c. 18. qui sua aetate *Deultum* dictum esse testatur. Eique scripturae suffragantur veteres nummi. Hierocles in *συνεκδήμῳ* p. 635. Wesseling. inter Aemimonti urbes memorat Debeltum. Sic enim ait: Ἐπαρχία Αἱμιμόντου ὑπὸ ἡγεμόνα πόλεις ἕξ. Ἀδριανούπολις, Ἀγχίαλος, Δεβελτὸς, Πλωτινόπολις. VALES.

CAPVT IX.

1. *Prope Beroeam.*] Thraciae civitatem, ut dixit Marcellinus in lib. XXVII. c. 4. quae a Graecis fere *βερόη* appellatur: sic enim Theophylactus Simocatta in lib. 2. Hist. cap. 15. Hierocles p. 635. Wesseling. ἐπαρχία Θράκης ὑπὸ Κονσουλαρίου πόλεις ί. Φιλιππούπολις. Βερόη. Beroa quoque dicitur in Itinerario Antonini p. 193. 194. VALES. *Beroea* (Cara Veria). W.

4. *Adortusque nationes oppressit.*] Hunc locum egregie mihi videor restituisse. Cum enim in codice Regio [et Colbert.] * ac Tolos. * scriptum esse vidissem, *nationes ut priusque*, quemadmodum fere in Ms. Flor. et Editione August. legitur, emendavi, *adortusque nationis utriusque grassatores*, Gothos scilicet et Taifalos: statimque scribendum, *trucidasset omnes, etc.* VALES.

CAPVT X.

2. *Dudum*] inde ab anno 354. Vide supra XV, 4. W.

3. *Inter Principis Armigeros*] inter satellites Imperatoris. W.

4. *Gelu pervium pruinis, etc.*] Huius loci, ut apparet, mutili sententia his fere verbis suppleri potest: *Rhenum gelu pervium ac pruinis Februario mense transire tentarunt: quos tendentes prope cum Petulantib. Celtae, etc.* Et paullo post sic scribendum videtur: *Verum retrocedere coacti Germani, noscentesque, etc.* VALES.

7. *Nannieno igitur.*] Hic Nannienus Comes supra nominatus est in libri XXVIII. cap. 5. VALES.

8. *Apud Argentariam.*] Hieronymus in Chronico anno Dom. 378. *Alamannorum,* ait, XXX. *circiter millia apud Argentuariam opidum Galliarum ab exercitu Gratiani strata.* Melius in Chronico Cassiodori id refertur Gratiano IV. et Merobaude Coss. qui erat annus Natalis Dominici 377. Huius victoriae meminit etiam Victor in Epitome c. 47. Est autem Argentaria seu Argentuaria Germaniae opidum in Triboccis situm teste Ptolemaeo: cuius mentio fit in Itinerario Antonini p. 354. Wesseling. et Tabula Peutingerorum. *Hodie *Colmar* dicitur, urbs clara Elsatiae, ut censet Cluverius in lib. 2. Germ. cap. 12. vel potius *Arburg,* cuius parietinae visuntur.* Ceterum hic locus haud paullo melius sic legeretur: *Ubi primum apud Argentariam s. p. c. d. pugnari est coeptum, sagittarum, etc.* VALES.

Argentariam] Iis, qui nunc *Horburg* dici putant, cum Schoepflino assentitur Mannertus P. 2. Fasc. 1. p. 274. W.

10. *Rege quoque Priario interfecto.*] Amplector emendationem Clariss. amicissimique Marci Velseri, Duumviri August. legentis, *Rege quoque Priamo interfecto.* Indubie enim sic Ammian. scripsit. Atque is est Priamus sive pater, sive filius, de quo in Chronicis Prosper Tiro: IV. *Gratiani anno Priamus quidam regnat in Francia, quantum altius colligere potuimus.* Neque aliter id nomen in Sigeberto Gemblacensi *Abbate Urspergensi pag. 94. aliisque eius saeculi Scriptoribus* exstat: et tempus haud abludit, aut insolens est Francorum aliquos pro Gratiano stetisse, alios in ipsum pugnasse. LINDENBR.

Priario] Reinesius Lindenbrogiano margini alleverat: „Priamum vocat Prosper ad a. 382. Gratiani 4. Interfectus ad Argentariam anno 377. in solo Romano. Cassiodor." — Valesianae adscripserat haec: „Ex hoc nugones in historia Gallica Priamum formavere, et ab huius filio Paride Parisios. Ita Isacius de origine Gallorum." W.

13. *Tamquam venaticias praedas.*] Melius meo quidem iudicio scribitur in Regio exemplari *venaticas:* sic in veteri Lexico *Venaticus* θηρευτικὸς explicatur. Sed parvi interest, utro modo scribatur. Nam in principio lib. XXX. *venaticiam praedam* agnoscunt nostri codices. VALES.

15. *Etenim diu reputante.*] In Ms. Flor. legi Lindenbrogius monuit: *Et m diu reputante, etc.* in codice Regio scriptum inveni: *Et tamen.* In Editione Augustana *et Tolos. codice:* *Et inde.* Quae variae scripturae ex compendiariae illius notae, quam primo loco posui, prava interpretatione natae sunt. Mihi vero dubium non est quin legendum sit: *Et quoniam diu reputante Gratiano, etc.* sensus enim ita necessario postulat. VALES.

17. *Nostris tirociniis*] Ernest. conferri iubet Casaubonum ad Scriptt. Hist. Aug. T. II. p. 664. W.

18. *Quanto cum vigore.*] In Regio codice, *Tolof.* [et Colbert.] et in Editione Auguft. legitur, *quantoque cum vigore:* unde quispiam non inepte coniecerit fic fcribendum effe, *quo quantoque cum vigore.* VALES.

Praeclarae indolis adulefcens.] Gratiani Aug. elogium exftat apud D. Ambrofium in Orat. de obitu Valentiniani, fub finem. *Auguftae*, inquit, *memoriae Gratianus fuit fidelis in Domino, pius atque manfuetus; puro corde: fuit etiam caftus corpore, qui praeter coniugium nefcierit feminae alterius confuetudinem.* Quibus adde Victoris Epitomen c. 45. 47. Sed has omnes Gratiani dotes decolorabat tenuis ac prope nulla Reip. cura: a cuius adminiftratione non modo natura erat averfus, fed ftudiis etiam atque inftituta vitae ratione penitus abhorrebat, dum nihil aliud diu noctuque ageret quam fpiculis meditari, fummaeque voluptatis divinaeque artis crederet ferire deftinata, ut fcribit Victor in Epitome c. 47. VALES.

19. *Perimere iaculis plures feras.*] Lampridius in Commod. c. 12. *Ferarum diverfarum manu fua occidit multa millia, ita ut elephantos occideret: et haec fecit faepe fpectante populo Romano.* Herodianus de eodem haec porro addit, lib. 1. c. 15. *Λεόντων δέ ποτε ἐξ ὑπογαίων ἑκατὸν ἀναῤῥιφθέντων, ἰσαρίθμοις ἀκοντίοις πάντας ἀπέκτεινεν.* LINDENBR.

Intra faepta quae appellant vivaria.] Gellius lib. 2. cap. 19. *Vivaria quae nunc dicuntur, faepta quaedam loca, in quibus ferae vivae pafcuntur.* Et poftea: *Vivaria autem quae nunc vulgus dicit, funt quos Graeci παραδείσους vocant.* Procopius Gothicor. lib. 1. Ἀμφὶ πύλην πενεστρίναν ἐπὶ μοῖραν τοῦ περιβόλου, ἣν ῥωμαῖοι βιβάριον καλοῦσι. Et poft pauca: *βιβάριον — — οὕτω ῥωμαῖοι καλοῦσι τὸν χῶρον, οὗ ἂν τῶν ζώων τὰ μὴ χειροήθη τρέφεσθαι εἰώθεν.* Paulus I. C. L. 3. §. 14. ff. de adquir. poffeff. *Feras beftias, quas vivariis inclufecimus.* LINDENBR.

[*Sagittarum pulfibus crebris dentatas conficiens beftias.*] In Mf. Colbertino fcribitur, *dendata conficiens beftias.* Dentatae quidem funt et dici poffunt beftiae omnes quae dentes habent, tam parvae quam magnae. Sed heic Ammianus Marcellinus *dentatas* κατ' ἐξοχὴν *beftias* appellat feras amphitheatrales, firmitate maxillarum et dentium numero ac magnitudine prae ceteris metuendas: quales funt leones, urfi, et fimiles.] HADR. VALES.

Etiamfi imperium Marcus regeret Antoninus.] Refpicit ad id, quod Capitolinus de hoc Marco fcribit c. 22. *Semper fane cum Optimatibus non folum bellicas res, fed etiam civiles, priusquam faceret aliquid, contulit. Denique fententia illius praecipua femper haec fuit: Aequius eft, ut ego tot et talium amicorum confilium fequar, quam ut tot et tales amici meam unius voluntatem fequantur.* LINDENBR.

20. *Res nationesque pofcebant.*] Crediderim potius fic a Marcellino fcriptum fuiffe: *Difpofitis igitur quae pro temporum captu per Gallias res rationesque pofcebant, etc.* fic enim loquitur fere in lib. XIV. VALES.

Per caftra quibus Felicis-Arboris nomen eft.] Antonin. Imp. in Itinerar. p. 237. Wefleling. *De Pannoniis in Gallias per mediterranea loca, id eft, a Sirmio per Sopianas Treveros usque — — Brigantiam, Arborem-Felicem, Ad fines.* — — — LINDENBR. Cf. Mannerti German. p. 695. W.

Per Lauriacum] Pessime vulg. *per inaureatum*. Mſ. Flor. *inaureacum*. Sed *Lauriacum* rectum est. *Eugipp. cap. 18. *ex oppido Lauriaco.** Antoninus Imp. in Itinerar p. 235. Wesseling. *De Pannoniis in Gallias — — Lacum felicis, Lauriacum. — A Tauruno Lauriacum.* In fine L. 1. C. Theod. de tabulariis — *Dat.* VIII *Kal. Iul. Lauriaco, Marcellino et Probo Coſſ.* Atque inde *Lauriacenſis ſcutaria*, in Notit. Imp. ſub dispoſitione viri illuſtris Magiſtri Officiorum. LINDENBR.

Per Lauriacum.] In Regio codice, *Toloſ.* [ac Colbert.] ſcriptum inveni perinde ut in Florentino, *per inaurea cum:* nihilominus ſcribendum eſſe exiſtimo: *per caſtra quibus Felicis Arboris nomen eſt, et per Laureacum, etc.* Et caſtrum quidem illud quod vulgo dicebatur Arbore felici, ſitum erat in Raetiis, ut docet Notitia Imperii Romani. Lauriacum vero ſeu Laureacum (utroque enim modo ſcribi poteſt) erat in Norico Ripenſi: cuius crebra fit mentio ab Eugippio in vita Severini: hodie *Lork.* Hinc milites Auxiliares Laureacenſes dicti in Inſcript. Gruteri p. 164. VALES.

21. *Tamquam exaeſtuantes vi torrentes.*] In Mſſ. Flor. et Regio *et Toloſ.* [ac Colbert.] et in Editione Auguſtana ſic legitur hic locus, *tamquam exaeſtuares ut in torrentes.* VALESIUS. Patet igitur id quod vulgo in editis legitur, non eſſe Ammiani, cuius videtur manus ita reſtitui *exaeſtuantes nivi torrentes*, atque etiam dixit forſan *exaeſtuaces* cuius formae multa ſimilia collegit Nic. Heinſius ad Ovidii librum II. Amorum eleg. 6. GRON.

Praeteritorum textu] XX, 4. W.

Dum inter eius Armigeros militaret, ac regiam cuſtodiret.] Socrat. lib. III. cap. 1. εἰς τῶν δορυφόρων. quem locum lib. XX. c. 4. §. 18. notavi LINDENBR. Cf. Gronov. Praef. p. XVII. W.

Ac regiam cuſtodiret.] Hanc ſcripturam equidem probare non poſſum. Maurus enim tunc temporis, cum Caeſar eſſet Iulianus, Regiam non cuſtodiebat Non Regia nonniſi de Imperatore dici poteſt. Atqui Iulianus tunc tantum Caeſar erat. Deinde Maurus Petulantium tunc erat Haſtatus ſeu Draconarius, ut dixit Marcellinus in lib. XX. c. 4. §. 18. Ad legionarios autem milites Palatii cuſtodia non pertinebat, ſed ad Scholares. Turbat me tamen, quod Maurus a Marcellino hic dicitur inter Iuliani Armigeros militaſſe. Eſt autem Armiger proprie Scholaris, qui pro palatio excubat. Unde Marcellinus *Scutarium* vocat in hac pag. quem *Armigerum* vocarat initio capitis huius. Itaque an haec emendatio huius loci recta ſit, viderit lector. In Mſſ. quidem Flor. et Regio et *Toloſ.* [ac Colbert.] et in Editione Aug. legitur, *arrogantia cuſtodiret.* Equidem ſic potius ſcriptum mallem: *Dum inter eius Armigeros militaret, arroganti confidentia* [vel, *audacia*] *torquem obtuliſſe, etc.* quae ſcriptura confirmatur ex lib. XX. cap. 4. VALES. *Regiam* Erneſt. alio Ammiani loco XIV, 1. defendit, ubi *regia Caeſaris* occurrit. W.

CAPVT XI.

1. *Valens venit Conſtantinopolim.*] Valens Auguſtus Conſtantinopolim ingreſſus eſt 3. Cal. Iun. ipſo VI. et Valentiniano II.

Coff. ibi duodecim dumtaxat moratus dies, profectus eft ex urbe ad foffatum die III. Idus Iunias, ut fcribit Idatius in Faftis, et Socrates in lib. 4. cap. 31. Hiftoriae Eccl. qui de feditione illa popularium urbis Conftantinop. confulendus eft. VALES. Cf. Gibbon. T. VI. p. 331. not. 63. W.

Sebaftiano paullo ante ab Italia miffo.] At Zofimus in lib. 4. c. 22. [ubi vid. Reitemeier. p. 589. W.] hunc Sebaftianum non ab Valentiniano Iuniore ex Italia miffum ait ad Valentem, fed affectum taedio, quod Occidentis Imperatores adhuc imbecilla aetate a Cubiculariis eunuchis pro arbitrio regerentur, Conftantinop. veniffe, ftatimque Magiftrum militiae ab Valente effe factum. Eiusdem Sebaftiani elogium exftat apud Suidam in σεβαστιανὸς, ex Hiftoriis Eunapii Sardiani. Periit autem bello Gothico, ut Marcellinus memorat. De eodem multa adnotavi in Notis ad librum XXIII. c. 3. VALES.

Ad Melanthiada villam Caefarianam.] Agathias in lib. V. Hift. et ex eo Suidas μελαντιάδα κώμην nominat, et centum ac quadraginta (Suidas centum ac duo dicit) ftadiis ab Urbe Regia diftare fcribunt. Auctor Chronici quod vulgo Alexandrinum vocant, μελανθιάδα nuncupat, perinde ac Marcellinus nofter. Villa autem Caefariana dicitur eo quod ad Impp. pertinebat. VALES. Cf. Weffeling. ad Itinerar. p. 139. W.

2. *Nicen veniffet.*] Nice opidum Thraciae memoratur a Socrate in lib. 2. Hift. cap. 36. et in libro 4. cap. 11. Eiusdem mentio fit in Itinerario Burdigalenfi p. 569. Weffeling. *Manfio Nice m.* IX. *Mutatio Tarpodizo m.* X. *Mut. Urifio m.* VII. *Manf. Bergulis m.* VII. Memoratur etiam a Procopio in lib. 4. de aedificiis Nice caftrum Aemimonti, quod eft hoc ipfum, cuius meminit Marcellinus: ut patet ex libro XXXI. c. 7. VALES.

Gentibus praefidiis fixis.] Scribendum videtur, *ingentibus praefidiis fixis.* VALES.

3. *Per alium acciderat Comitem.*] In Mff. Regio et Vaticano, *Tolof.* [et Colbertino] legitur: *Quale per actum acciderat comitem, etc.* rectius ni fallor. Actus enim nomen proprium eft Comitis illius, qui cum a Magnentianis captus et fubornatus fuiffet, ad milites Conftantianos qui in Alpibus Iuliis praefidium agebant reverfus, fufceptusque ab iisdem rei totius ignaris, clauftra Alpium Iuliarum Magnentio tyranno prodidit, ut ex hoc Marcellini loco colligitur. Lego igitur: *Quo per fraudem a Magnentiacis militibus capto, etc.* ficut in Regio codice fuperfcriptum eft. VALES.

4. *Vefperaque intendente.*] In Flor. et Regio [ac Colbert.] codice legitur, *incendente* pro *intendente.* In Mf. Tolofano, *vefperaque incedente.* VALESIUS. Mirum profecto in modum mutata fuit pofterioris editionis haec commentatio et quod non memini in ulla harum annotationum parte occurriffe, detrnncata. Quod five Henricus fecerit, five qua de caufa, ut non facile dixerim; ita iuvabit eam in altera editione cognofcere, et cum ea conferas quaefo id quod fcripfit pater ad Livii librum I. cap. 57. GRON. *Intendente* verum putat Wakefield. ad Lucret. V, 514. conferri iubens Heinfium ad Valer. Flacc. VII, 14. Vide tamen XXIV, 1, 6. et notata ad XX, 11, 24. ERF.

Id quoque praeſtans] In Mſſ. Flor. et Regio, *Toloſ.* [et Colbert.] ſcriptum inveni: *Id quoque proſtravit.* Accurſius quidem ſic edidit: *Id quoque praeſtavit*, nimis barbare. At quid facilius erat ac expeditius, quam ita corrigere? *Adeoque proſtravit ut, etc.* quemadmodum fere in lib. XXVIII. cap. 5. VALES.

6. *Bononiam.*] De hac Pannoniae Bononia Ptolem. in deſcriptione παννονίας τῆς ἄνω. Antoninus Aug. in Itinerario p. 243. Weſſeling. LINDENBR. Hodie Bonmünſter. Cf. XXI, 9, 6. W.

Ad Martis Caſtra deſcendit.] Opidum erat in Dacia Ripenſi ſitum, cuius meminit Hierocles in συνεκδήμῳ ſeu peregrinationis comite: (p. 655. Weſſeling.) Ἐπαρχία Δακίας τῆς παραποταμίας ὑπὸ Κονσουλαρίου πόλεις πέντε. Ῥατιαρία μητρόπολις, Βονώνια, Ἄκινες, Κάστρα Μάρτις, Ἰσκός. *Provincia Daciae Ripenſis ſub Conſulari urbes quinque: Ratiaria metropolis, Bononia, Acines, Caſtra Martis, Oeſcus.* Exſtat hic Auctor Mſ. apud Iacobum Sirmundum, ex cuius codice hunc locum deſcripſi et emendavi. In indice quoque Catholicorum Epiſcoporum, qui Sardicenſi Synodo ſubſcripſere, Calvus memoratur quidam a Dacia Ripenſi *de Caſtra Martis*, ut videre eſt in Fragmentis Hilarii de Synodis. *Sozomenus in libri 9. cap. 5. opidum Moeſiae facit.* VALES.

C A P V T XII.

1. *Culus virtutibus urebatur.*] Erant et peculiares quaedam cauſae ſimultatis et invidiae, quod cum Valentinianus Iunior inſcio patruo ſimul ac fratre nuncupatus eſſet Auguſtus, Gratianus paulo poſt ſuffragiis militaribus non modo aſſenſum praebuerat, ſed etiam Imperium cum fratre partitus fuerat, non conſulto Valente patruo, ut ſcribit Eunapius in Hiſtoriis: qui etiam hanc praecipuam ait fuiſſe cauſam cur Valens Gothos ſuſceperit: Καὶ γὰρ ὑπ' ἀντιζηλοτυπίας αὐτῷ πρὸς τοὺς συμβασιλεύοντας, οἳ παῖδες μὲν ἦσαν ἀδελφοῦ, τὴν βασιλείαν δὲ διῃρῆσθαι κατὰ σφᾶς ἐδόκουν, τὴν διανομὴν οὐκ ἐνεγκόντες ἐπὶ τὸν θεῖον. Accedebat et alia haud minoris fortaſſe obtrectationis cauſa, quod cum Valens Arianos omni ſtudio foveret, Gratianus contra Princeps erat Chriſtianiſſimus, ut ait locuples teſtis Ambroſius. VALES.

Traianus praecinctus eſt.] In Mſ. Regio, *Toloſ.* [et Colbert.] et Editione Auguſtana legitur, *procinctus.* Sed ſi mei arbitrii res eſſet, mallem equidem ſcribi, *recinctus eſt*, ut in lib. XXVI. cap. 5. Traianus enim Magiſter militum paullo antea dimiſſus fuerat cum conviciis a Valente, eo quod infeliciter pugnaſſet cum barbaris, ut refert Theodoritus in lib. IV. cap. 29. eique Sebaſtianus ſucceſſerat, ut dixit Marcellinus initio capitis XI. VALES.

6. *Victor Magiſter equitum armatus.*] In ultima voce videtur mendum ſubeſſe. In Regio quidem exemplari ſcriptum inveni: *Magiſter equitum armata, etc.* [ut et in Colbertino, pro quo *Sarmata* haud dubie reponendum eſt. Sic in libro XXV. c. 6. idem codex Colbertinus *Armatis* pro *Sarmatis* praefert hiſce verbi: *Ut mixti cum Arctois Armatis Galli, etc.* Contra in eodem libro XXV. codex Colbert. *Sarmatas* pro *armatos* ponit: *Adlocutusque tumentes Sarmatas, etc.* Victor ergo Magiſter equitum natione erat Sarmata, et Valenti militabat: ſicut principatu Con-

ſtantii Francorum multitudinem in Palatio Auguſti floruiſſe diſerte ſcribit Ammianus, de Silvano loquens: et Latinum Domeſticorum Comitem, Agilonem Tribunum Stabuli, ac Scudilonem Scutariorum Tribunum, aliosque genere Alamannos plurimum apud Conſtantium potuiſſe in lib. XIV. c. 10. §. 8. tradit. Gothi quoque non pauci tum Imperatoribus Romanis militabant, inter quos Nevitta emiuuit · ne quis miretur Victorem, hominem Sarmatam, in exercitu Valentis Magiſterium equitum geſſiſſe. Vulgata quidem Ammiani lectio ferri non poteſt, ac ſenſu omni caret: *Victor Magiſter equitum armatus, ſed cunctator et cautus.* Quaſi qui *Magiſtrum equitum* aliquem vocat, neceſſe habeat *armatum* adiicere: aut quaſi homo militaris vel numquam vel raro ſit cunctator et cautus. Barbari autem quales erant Sarmatae, natura audaces ac ſibi praefidentes erant, temerariique, plusque in viribus quam in conſilio reponebant. Quare non ſine cauſa notavit Ammianus, Victorem, licet Sarmata eſſet, more Romano prudentem et cautum, nec temerario ardore praecipitem aut pugnandi cupidum fuiſſe.] VALES.

10. *Cum Praefecto*] Praetorio. W.

11. *Octavo tandem hoſtium carp. cernuntur.*] Id eſt octavo lapide ſeu milliario ab Hadrianopoli: quamquam Idatius in Faſtis milliario XII. ab Hadrianopoli pugnatum eſſe dicit. VALES. Cf. Gibbon. T. VI. p. 374. not. 92. W.

12. *Conductum*] congregatum, Caeſ. de B. G. II, 1. de B. C. III, 13. W.

Simulantibus armis.] Lege meo periculo, *ſibilantibus armis.* Sic enim loquitur Marcellinus in lib. XXV. cap. 11. *Armorumque lugubre ſibilantium fragore, etc.* VALES.

Nondum ſpoederaturos pacem.] Hunc locum, qui omni ſenſu carebat, levi negotio ſic emendavi. Cum enim in Mſſ. Regio * et Toloſ. * ſcriptum iuveniſſem, *ſoederato raturos*, quemadmodum fere in Flor. legi teſtatus eſt Lindenbrogius, exiſtimavi ſic a Marcellino ſcriptum fuiſſe, *Quoniam pars eorum cum Alatheo et Safrace procul agens et accita, nondum venerat, oraturos pacem miſere legatos.* VALES.

14. *Impetens*] flagitans. — *Impavidus* ſuos non metuens *ipſe vim militarem laturus.* Mira vero conditio, niſi forte corruptelam locus traxit. W.

15. *Equitius cui tunc erat cura Palatii credita*] Curator Palatii. Vide infra c. 13. §. 18. et XX, 6, 2. W.

Se ſponte obtulit propria ire qui promiſerat libens.] Haec locutio prorſus barbara, et Marcellini noſtri elegantia eſt indigna: proinde nulla fere mutatione locum ſic reſtituendum eſſe duxi: *Se ſponte obtulit propria: ireque promiſerat libens, etc.* VALES.

16. *Quos Bacurius Hiberus.*] Sic in exemplari Regio [et Colbert.] dicitur, non *Baturius*, ut in vulgatis hactenus Editionibus. Hic eſt, ni fallor, Bacurius, cuius egregia opera Theodoſius uſus eſt in bello adverſus Eugenium tyrannum; ut ſcribit Zoſimus IV, 57. Et hic quidem oriundum ait fuiſſe ex Armenia, quae Hiberiae confinis fuit: et virum omnis malitiae ac doli expertem, bellica autem laude praeſtantem fuiſſe memorat. Sed Rufinus in lib. I. Hiſt. cap. X. Bacurium Regulum Hiberorum ait fuiſſe, virum fide-

lissimum, cui summa erat cura religionis et veritatis. Eumdem Palaestini limitis Ducem, ac deinde Domesticorum Comitem fuisse testatur, et Theodosio Imp. in bello adversus tyrannos fortem ac fidelem operam exhibuisse. Sunt etiam ad eumdem Libanii Epistolae 936. et 952. VALES.

C A P V T XIII.

1. *Proelium flammarum ritu crescens.*] Ex Homero sumptum videtur, qui in Iliad. ϱ'. sub finem ait: (v. 737.)

— — *ἐπί τε πτόλεμος τέτατό σφιν*
Ἄγριος ἠΰτε πῦρ. — —

et in libro λ. Iliados v. 595.

Ὣς οἱ μὲν μάρναντο δέμας πυρὸς αἰθομένοιο.

Et Eustathius in scholiis pag. 1110. proelium flammae comparari ideo notat, quod instar flammae celeriter perdat et consumat omnia. Non igitur sine causa Polybius in lib. XI. c. 5. bellum igni et incendio confert. Ut enim semel accensus ignis, et materia ipsa et vi ventorum augeri solet, ac saepe ipsum auctorem incendii consumit; sic bellum concitatum plerumque eos labefactat primos, a quibus excitatum est. Interdum etiam ulterius serpit, et vicinorum dementia populorum dum fovetur atque alitur, apposita quaeque pervastat. [Ceterum pro *crescens* in Ms. Colbert. lego, *acre satis*] VALES. *Acre satis* ortum videtur ex *accrescens*, uti legendum puto. Sic XIV, 10. fama excellenter *accrescens*. ERF.

2. *Steterunt improtecti pedites.*] Quae causa cladis illius et internecionis Romanorum fuit, ut testatur etiam Orosius in lib. VII. *Primo*, inquit, *statim impetu Gothorum perturbatae Rom. equitum turmae nuda peditum deseruere praesidia. Mox legiones peditum undique equitatu hostium cinctae, ac primum nubibus sagittarum obrutae, deinde cum amentes metu sparsim per devia cogerentur, funditus caesae gladiis insequentium contisque perierunt.* VALES.

4. *Ad humum corporibus stratis.*] In Regio codice legitur, *dhumo corporis stratis.* [In Colbert. *at humo corporis stratis.*] Nec dubito, quin Marcellinus scriptum reliquerit, *ac humo corporibus stratis.* VALES.

6. *Oppositi incumbentibus.*] In Regio codice, "Tolos." [et Colbert.] et in Editione August. *oppositis* scriptum habetur. VALES.

9. *Et Saturninus.*] Saturninus Comes memoratur a D. Basilio in Ep. 315. ad Abramium Episcopum Batnarum: *νῦν δὲ μαθὼν ἐν Ἀντιοχείᾳ διάγειν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ αἰδεσιμωτάτου Σατορνίνου τοῦ Κόμητος.* Idem paullo ante Magister equitum a Valente factus fuerat. Consulatum denique gessit una cum Merobaude iterum Consule anno Dom. 383. Vixit autem usque ad tempora Arcadii Augusti: a quo necessitate temporum compulso deditus est Gainae una cum Aureliano Consule, anno Dom. 400. ut narrat Zosimus in lib. V. c. 18. Sunt ad eumdem Saturninum Epistolae Libanii 753. et 793. "Huic ut opinor Saturnino statua Romae

posita est cum hac Inscriptione, quae legitur apud Iac. Sirmundum: FLAVIO. PEREGRINO. SATURNINO. V. CL. ET. INLUSTRI, etc. VALES.

10. *Aut parcebat caedentibus quisquam.*] Magis placet codicis Regii [et Colbertini] scriptura: *aut parcebat cedentibus quisquam:* nam cedentes renitentibus hic opponuntur: et Marcellinus noster sic loqui solet, ut exempli gratia in lib. XIV. cap. 2. VALES. Post paulo quum una sola nupera Parisiensis editio reposuerit *impleverunt,* contra priores ipsius Henrici, Lindenbrogii, Augustanam, quae habent *implerunt,* iudicavi has praeponendas, quum et cap. 15. in principio scribat auctor *implesset.* GRON.

12. *Sagitta perniciose saucius ruit.*] Huic sententiae suffragatur Libanius in Orat. ad Theodosium de caede Iuliani Apostatae vindicanda (Reisk. II. p. 30.): ubi Valentem ait Imperatorem, in media militum turba pugnantem occubuisse, tametsi et equorum regalium copia ei praesto esset, quorum velocitatem nemo ignorat: et Duces fugam suaderent, atque orarent ut equo avectus salvum se et incolumem Reip. reservaret. Sed ille indignum esse ducens, tantae cladi superesse, caesorum secum militum molem vice tumuli habuit. Haec Libanius in ea Orat. Ms. At ceteri fere omnes Valentem ad vile tugurium delatum, ibi a barbaris ignorantibus crematum esse consentiunt. Sic praeter Historiae Eccl. Scriptores Orosius in lib. VII. et Chrysostomus in Homilia XV. in Philippenses: τῶν δὲ μετὰ ταῦτα ὁ μὲν κατεκάη ὥσπερ τις ἄθλιος καὶ ταλαίπωρος μεθ' ἵππων καὶ θηλῶν καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων, καὶ τὸ γύναιον ἐν χηρείᾳ. *Ex principibus autem qui illum insecuti sunt, hic quidem instar miseri cuiuspiam crematus est una cum equis et iumentis et ceteris omnibus: et uxor eius vidua relicta est.* Et multo clarius idem Chrysostomus in Epistola ad viduam adolescentem. VALES.

13. *Simili clade Caesarem accepimus Decium, etc.*] Aurelius Victor in Decio (Epit. c. 29.): *In solo barbarico inter confusas turbas gurgite paludis submersus est, ita ut nec cadaver eius potuerit inveniri.* Vide Zosim. lib. I. c. 23. LINDENBR.

14. *Valentem animam non exhalasse confestim.*] Iordanes in Histor. Goth. *Valens Imperator mox armato exercitu in Thraciarum partes digreditur, ubi lacrymabili bello commisso vincentibus Gothis, in quodam praedio iuxta Hadrianopolim saucius ipse refugiens, ignorantibus quoque quod Imperator in tam vili casula delitesceret Gothis, igneque ut adsolet saeviente ab inimico subposito, cum regali pompa crematus est.* De eodem hoc Valente Eunapius in Maximo p. 113. ed. Commelin. Ὅτε γὰρ βασιλεὺς ἐν μεγάλῃ τῶν Σκυθῶν μάχῃ ξένον τινὰ ἠφανίσθη τρόπον, ὥστε οὐδὲ ὀστέον εἰς ἀναίρεσιν εὑρέθη. Vide Zosim. lib. IV. c. 24. Socrat. Histor. Eccles. lib. IV. cap. ult. Theodoret. lib. IV. cap. 31. Sozomen. lib. VI. cap. 40. Hieronym. Epist. ad Heliodor. LINDENBR. Reinesius adscripsit: „Pet. Damian Lib. 2. Ep. 3. Ipse Valens sagitta fauciatus equo delabitur, in vilissimum tegetem milite gestante defertur, sicque supervenientibus hostibus ignibus atrociter crematur." Cf. Ritter. ad Guthrium T. V. P. 1. p. 124. W.

Candidatis] Vide ad XV, 5, 16. W.

Ad agrestem casam relatum.] Chrysostomus in Ep. ad viduam: ὅπου γε καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς εἰς κώμην τινὰ ἀπολειφθεὶς μετ' ὀλίγων στρατιωτῶν, etc. *Quando et Imp. ipse in quadam villa relictus cum paucis militibus, ipse quidem egredi minime est ausus. Igne vero ab hostibus admoto cum omnibus ibidem inclusis. non viris modo sed etiam equis conflagravit.* Cui consentit Orosius in lib. 7. cap. 32. *Ipse Imp. cum sagitta saucius versusque in fugam, aegre in cuiusdam villulae casam deportatus lateret, ab insequentibus hostibus deprehensus, subiecto igne consumptus est.* VALES.

15. *Aperte pensilis domus.*] Scribendum videtur, *a parte pensili domus, etc.* VALES.

16. *Quidam de Candidatis per fenestram lapsus, captusque a barbaris prodidit factum.*] Zosimus IV, 24. ita narrat: Τῶν δὲ πραγμάτων ἐπὶ λεπτοτάτης ἑστώτων ἐλπίδος, Βίκτωρ, ὁ τοῦ Ῥωμαίων ἡγούμενος ἱππικοῦ, τὸν κίνδυνον ἅμα τισὶν ἱππεῦσι διαφυγὼν ἐπὶ Μακεδονίαν τε καὶ Θεσσαλίαν ἐλάσας, κἀκεῖθεν ἐπὶ Μυσοὺς καὶ Παίονας ἀναδραμὼν, αὐτόθι διατρίβοντι τῷ Γρατιανῷ τὸ συμβὰν ἀπαγγέλλει, καὶ τὴν τοῦ στρατοπέδου καὶ τοῦ βασιλέως ἀπώλειαν. LINDENBR.

17. *Pari clade recuperatis Hispaniis Scipionum alterum cremata turri.*] Livius lib. XXV. c. 36. *Cn. Scipionem alii in tumulo primo impetu hostium caesum tradunt, alii cum paucis in propinquam castris turrim perfugisse; hanc igni circumdatam, atque ita exustis foribus, quas nulla moliri poterant vi, captam, omnesque intus cum ipso Imperatore occisos.* Vide Appian. de Bell. Hispan. c. 16. LINDENBR.

Sepulturam, qui supremitatis honor est.] Imitatur Solinum, ut solet, qui in cap. 47. perinde loquitur: *Agrigentina etiam regio frequens est equorum sepulcris, quod supremitatis munus meritis datum creditur.* Recte autem et proprie Marcellinus supremitatis honorem dixit. Sic enim sepulturae honos dicitur a Valerio Maximo in lib. IV. cap. 4. et a Valentiniano in Titulo v. Novellarum, de sepulcris. Virgilius in VI. v. 333.

Cernit ibi maestos, et mortis honore carentes.

Et in lib. XI. v. 22.

— — inhumataque corpora terrae
Mandamus, qui solus honos Acheronte sub imo est.

Et ante omnes princeps non poëtarum modo, sed omnis facundiae Homerus in Iliad. π'. v. 457.

Τύμβῳ τε, στήλῃ τε, τὸ μὲν γέρας ἐπὶ θανόντων. VALES.

Adde Salmasium ad Trebellii Pollionis tyrannos pag. 305. [p. m. 284. W.] GRON.

18. *Equitius.*] Tribunus et Cura Palatii, Valentis Augusti propinquus, ut dixit Marcellinus supra. Erat autem, ut equidem suspicor, filius Equitii Pannonii, Magistri militum per Illyricum, de quo ad libros superiores dixi. Quo porro modo hoc nomen scribi debeat, incertum est. Alii enim cum diphthongo scribunt, ut notavi: alii sine diphthongo. Quibus suffragatur vetus Inscriptio a Grutero relata p. 164. ORDINANTE. VIRO. CLARISSIMO. EQUITE. COMITE. ET. MAGISTRO. UTRIUSQUE. MILITIAE. Neque enim dubium est,

est, quin scribendum sit in hac Inscriptione, EQUITIO. COMITE. *Atque ita citat Cuspinianus in Fastis.* VALES.

19. *Praeter Cannensem pugnam.*] Cf. Gibbon. T. VI. p. 378. et p. 379. not. 94. W.

Graecorum, commendabilis constatque.] Duas postremas voces tametsi in MSS. legebantur, audacter expunxi. Sunt enim perperam hoc in loco repetitae ex linea 12. huius paginae. (ex initio §. 19.) quod fatebitur, ut spero, quisquis animum intendere voluerit. VALES.

CAPVT XIV.

1. *Cum per annos* IV. *imperasset et* X. *parvo minus.*] Immo aliquanto plus imperavit Valens. Quippe a fratre Augustus nuncupatus est anno Dom. 364. mense Martio. Periit autem anno Dom. 378. die IX. mensis Augusti: quod intervallum est annorum XIV. mensium IV. et aliquot praeterea dierum. Proinde fallitur Victor, qui in Epitome c. 46. scribit Valentem regnasse annos XIII. menses v. et Socrates, itemque Sozomenus, qui in fine lib. VI. ait Valentem anno aetatis circiter quinquagesimo, imperii sexto et decimo decessisse. VALES.

2. *Altius semet ferret.*] Marcellinum scripsisse existimo, *semet efferret.* VALES.

Erga deferendas potestates — tardus] De hoc usu vocis *erga* vide ad XVI, 10, 17. W.

Singulas ut domum propriam custodiebat] Conf. Lindenbrog. ad XXVII, 6, 9. W.

In aduerandis reliquorum debitis.] Sic MS. Flor. Vulg. *in requirendis reliq.* quam lectionem illi excogitarunt, qui quid *adaerare* sit, non intellexerunt. Gloss. ita interpretatur, *Adaerat*, ἐξαργυρίζεται, ἀποχαλκίζει. L. unic. C. ne rei mil. com. LL. 13. 15. 19. C. de erogat. milit. ann. L. 4. C. de milit. vest. Inscriptio Tit. 28. lib. 10. C. de collat. donator. vel relevator. aut translator. seu adaeratorum. *Adaeratae annonae*, L. 3. C. Theod. de erog. mil. ann. *Adaeratione adhibita*, LL. Wisigoth. lib. 4. Tit. 5. l. 3. LINDENBR.

In adaerandis reliquorum debitis.] Reliqua functionis tributariae quae a provincialibus debebantur, aut indulgere subditis consueverant Principes Rom. aut certe mediocri pretio taxare, puta pro equis militaribus tot solidos, pro militari veste tot, et similiter: ne susceptores et compulsores infinita pretia a collatoribus exigerent. Reliquorum igitur debita sunt idem hoc loco, ac reliqua debitorum. Ac fortasse sic scripserat Marcellinus, *in adaerandis debitorum reliquis non molestus.* *Praeclare in veteribus Glossis ea vox explicatur: *Adaerat*, ἐξαργυρίζεται: quam vocem usurpat Ioh. Chrysostomus in caput 21. Matthaei Homilia 67. ubi eleemosynam comparans tributariae functioni, sic ait: οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα δοῦναι μισθὸν τῆς μεταχομιδῆς τῶν εἰσφερομένων. οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα χαμεῖν ἐξαργυρίζοντας. Id est: *Minime heic opus est pretium solvere pro translatione specierum seu militaris annonae: nulla molestia suscipienda est in adaerandis spe-*

ciebus. Paullo post sic ait Chrysostomus: *οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα παράπομπον εὑρεῖν τῶν καταβληθέντων.* Quae sic vertenda sunt: *Non heic necesse est prosecutorem invenire, qui species illatas ad horrea prosequatur.* De his Prosecutoribus passim mentio fit in Codice Theodosiano.* Ceterum idem fere Valentis elogium legitur in Victoris Epitome c. 46. [Cf. etiam Themistii Orat. VIII. pag. 101. — 120. W.] VALESIUS. Absit tamen, ut hic aliquid mutandum censeamus. Etsi enim fortasse Valesius et alii loquerentur *debitorum reliqua*, non *reliquorum debita*, ut scripsisse Ammianum testantur codices tot tam vetusti; certe manus ideo vertenda non esset, et idem plane foret, aeque ac quum Cicero pro Plancio dixit c. 36. *triumphos gloriae laude superare*, tamen lib. 2. epistol. 4. scripsit *quarum laudum gloriam adamaris;* quod novimus imitantem Trogum vel Iustinum scribere lib. VII. cap. 2. *gloria bellicae laudis finitimos terrebant*, ut lib. XVIII. fin. *bellicae gloriae laudes creverunt.* Et quum Cicero scribat in Bruto cap. 42. *obtrectatio invidiae*, Iustinus is ipse in praefatione maluit *obtrectationis invidia.* Tales conversiones sunt plures. GRON.

Reliquorum debitis.] Vide ad XVI, 5, 15. et Spartianum in Hadriano p. m. 65. W.

3. *Cum magna iustorum distinctione.*] Cum in Regio [et Colbert.] *ac Tolos.* codice scriptum invenerim, *iustorumque distinctione*, non sine causa locum sic corrigendum esse censui, *cum magna iustorum iniustorumque dist.* Ita enim loqui solet Marcellinus, ut notavi ad lib. 28. cap. 4. VALES.

Contradictori copia servata.] Id est servata domino vel ei cuius interest, facultate contradicendi petitori, et rem suam per se vel per procuratorem idoneum defendendi: quo pacto petitor accepti a Principe beneficii exsecutionem suspendere iubebatur: et ille cuius bona impetrata sunt, intra anni spatium ad Comitis rerum Privatarum examen querelas suas deferre poterat, ut dicitur in lege 27. Cod. Theod. de petitionibus. VALES.

4. *Potioribus ipsis.*] Longe melior, meo quidem iudicio, codicis Regii *et Tolos.* scriptura est, *rebus ipsis id apertius monstrare concedens:* id est ipsis aedificiis et operibus. Simile est, quod Graeci dicunt, *αὐτὸ δείξει τὸ ἔργον.* de quo Adagio dixi ad finem libri XXII. In vulgata autem lectione vox *ipsis* superflua est et otiosa. [In Colbert. MS. lego, *ribus ipsis id ap. monstr. conc.*] VALES.

5. *Magnarum opum intemperans appetitor.*] Valentis avaritiam plurimis in locis notavit Marcellinus. Cui subscribit Nazianzenus Gregorius in Oratione funebri de laudibus D. Basilii. Sic enim ait de Valente: *Βασιλεὺς ὁ φιλοχρυσώτατος καὶ μισοχριστότατος, καὶ δύω μέγιστα ταῦτα νοσῶν, ἀπληστίαν καὶ βλασφημίαν. Imperator ille amore lucri in immensum flagrans, et odio Christi, ac duplici morbo laborans, impietatis simul atque avaritiae.* VALES.

Duritiam] obdurationem. Vid. Vales. ad XXI, 12, 14. W.

In crudelitatem propensior.] Cedrenus in Valentis elogio eadem habet: *ἦν δὲ Οὐάλης τὴν ἡλικίαν διμοιραῖαν ἔχων, αὐθάδης τὸν τρόπον καὶ ὑπερήφανος καὶ πρὸς αἱμάτων χύσεις ἑτοιμότατος, ἔχων τὰς φρένας ἀσυμπαθεῖς, καὶ πάσης παιδείας ἀμέτοχος. Valens*

ſtatura quidem fuit mediocri, moribus autem ſuperbus et inſolens, ad fundendum ſanguinem promptiſſimus, omnis miſerationis expers, nullisque diſciplinis excultus. VALES.

6. *Quaeſtiones committere veteres vellet.*] Cum in Mſ. Regio [et Colbert.] ſcriptum ſit *veteris e vellet*, viderit lector eruditus, an cum ratione emendatum ſit a nobis hoc modo, *cum legibus lites omnes quaeſtionesque committere videri ſe vellet, etc.* VALES.

Iniurioſus alias.] In codice Regio legitur, *iniurioſus alia*, rectius, ut iam monui. [In Colbert. *iniurioſos alias*, pro *iniurioſus alias.*] VALES.

7. *Nigri coloris.*] In Mſſ. codicibus et vulgatis Editionibus hic locus absque ulla diſtinctione legebatur: *Nigri coloris pupula oculi unius obſtructa, etc.* Sed nos addita virgula locum diſtinguendum putavimus. In exemplari porro Regio ſcriptum erat, *migni coloris*, eademque ſuperſcriptum manu, *ignei:* [in Colbert. *inigni col.*] *in Toloſ. *piger, inigni caloris. pupula, etc.** VALES. Itaque aliud hic agendum reſtabat praeter interpoſitam diſtinctionem, et id quidem longe maioris ad hiſtoriam et Valentis faciem momenti; quod ſane non intelligo, qui non doctiſſimus Valeſius aut ſubodoratus ſit, aut non intenderit ſe ad ſubodorandum. Quid enim dubito ſub iſta corruptela celari *hysgini coloris?* Agitur enim non de crinibus, aut oculis, ſed ipſius cutis colore, quem ad ruboris iſtam ſpeciem vult acceſſiſſe. Color autem hysginus iam ab viris eruditis conſideratus affatim eſt, et olim a Plinio lib. IX. cap. 42, ubi quid affert Harduinus, quod non rapax ille accipiter ſuffuratus eſt ex Salmaſio in Plinianis Exercitationibus pag. 272? GRON.

8. *Illud autem praeteriri non convenit, quod cum oraculo tripodis, etc.*] Aliter Cedrenus et Zonaras: nec ſortis huius meminerunt, ſed noctu per quietem verſus quosdam Valenti inſuſurratos dicunt, monentes ad Mimanta ut pergeret, fatum ibi inventurus. Cedrenus: *Πρὸ δὲ τῆς αὐτοῦ τελευτῆς, ἐθεάσατο κατόναρ, ἄνδρα τινὰ λέγοντα αὐτῷ·*

Τάχος βάδιζε πρὸς Μίμαντα τὸν μέγαν,
Ἔνθα μόρος σε δεινὸς ἁρπάσει τάλαν. LINDENBR.

Quem moviſſe Patricium docuimus et Hilarium] XXIX, 1. W.

ΑΙΛΑ ΚΑΙΟΜΕΝΟΙΣ ΚΑΡ.] In Mſ. Regio hoc *ἀκροτελεύτιον* ſic legitur: *αἴαλι λαιομένο κάρ.* Poſtrema quidem reſtitui poſſe mihi videntur hoc modo, *κειαμένη πῦρ*, ſupple *τισιφόνη*. Hoc enim acroteleution Homeri egregie huic loco convenit. Oraculum autem ipſum exſtat integrius in lib. XXIX. c. 1. §. 33. [In Colbertino legitur: *αἴαλι λαιομένοιο ἀρ.*] VALES.

Inconſummatus et rudis.] Sic XXI, 10, 8. inconſummatum et ſubagreſtem. W.

Erythraeo oppido ſuperpoſitum montem Mimanta et Homerum ſcripſiſſe.] *Homeri locus, cuius etiam meminit Cicero ad Atticum Epiſt. 13. lib. 16. exſtat.* Odyſſ. γ. 172. *παρ' ἠνεμόεντα Μίμαντα.* Eumque in hac hiſtoria laudant Cedren.* et Zonaras in Valente: *διυπνισθεὶς οὖν (Οὐάλης) ἐπυνθάνετο, τίς ἂν εἴη ὁ μίμας, καὶ τὶς τῶν λόγοις ἐσχολακότων ἔφη αὐτῷ, ὄρος εἶναι τῆς Ἀσίας τὸν Μίμαντα πρὸς τῇ θαλάσσῃ κείμενον. τούτου δὲ καὶ τὸν Ὅμηρον ἐν Ὀδυσσείᾳ μεμνῆσθαι, λέγοντα, παρ' ἠνεμόεντα μίμαντα.*

Experrectus e somno (Valens) *percontatur quis sit Mimas. Ibi quidam homo doctus respondet, esse montem Asiae ad mare situm, cuius et Homerus in Odyssea meminerit, ac ventosum appellet.** Eustathius autem sic explicat: Μίμας δὲ ὄρος φασὶ κατέναντι Χίου, μεταξὺ Ἐρυθρῶν καὶ τοῦ ὑπερκειμένου, ἀπὸ Μίμαντος γίγαντος ἐν αὐτῷ κειμένου. LINDENBR.

Erythraeo oppido superpositum montem Mimanta.] Hic memoriae vitio lapsus esse videtur Marcellinus. Neque enim Erythris, sed Chio superpositum montem Mimanta Homerus cecinit in Odyss. 3. v. 172.

Ἢ ὑπένερθε Χίοιο παρ' ἠνεμόεντα Μίμαντα.

Quamquam non nego Erythras etiam monti Mimanti suppositas fuisse: id enim aperte significat Homerus in Hymno ad Neptunum, quem refert Herodotus in Homeri vita. Est et alter Mimas mons in Thracia, de quo loquitur Aristophanes in Nubibus, ut notat Scholiastes Comici et Suidas. VALES. Rectene an secus memoria lapsum dixerit Marcellinum vir praestantissimus, de eo disputantem vide Spanhemium ad Callimachi h. in Del. v. 67. p. 425. ed. Ernest. W.

9. *Inventus dicitur saxeus monumenti suggestus.*] Eadem Cedrenus, *et Zonaras in Valente. Cedreni verba haec sunt:* Ὕστερον δὲ μετὰ τὴν τῶν πολεμίων ἀναχώρησιν ἀναζητούντων τινῶν τὸ σῶμα τοῦ βασιλέως εὑρέθη ἐν ᾧ ἐκρύπτετο οἰκήματι τάφος ἀρχαίου τινὸς ἐπιγεγραμμένος οὕτως· ΕΝΤΑΥΘΑ ΚΕΙΤΑΙ ΜΙΜΑC ΜΑΚΕΔΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΕΤΗC. LINDENBR.

CAPUT XV.

1. *Nihil singuli licere poterant.*] Sic Accursius edidit: at in codice Regio [et Colbert.] *ac Tolos.* scriptum inveni, *singuli cere poterant:* et superscriptum eadem manu *ferre:* quod tamen minime placet. Mallemque sic emendare, *cum praeter se nihil singuli cernere poterant,* ut loquitur Marcellinus in lib. XXIX. cap. 1. §. 34. VALESIUS. Vide an non certius ad veterem scripturam sit, *nihil singuli scire.* GRON.

2. *Agminibus petivere densatis.*] In exemplari Regio legitur *densetis.* Neque hic solum, sed praeterea lib. XIV. c. 2. lib. XXII. cap. 8. lib. XXV. cap. 2. et lib. XXIX. cap. 5. fere in fine eamdem scripturam inveni: quae cur Editoribus tantopere displicuerit, caussam non video. Sic enim Virgilius loquitur in X. Aen. v. 432.

Postremo addensent acies.

et in XII. eiusdem operis v. 264. [ubi tamen Heynius *densate.* W.] et in lib. 1. Georg. 248. 419. Sed et Sallustius in lib. 3. Hist. eodem modo dixit: *Ille subsidiis principes augere et densere frontem,* citante Eutyche Grammatico. [In Colbertino tamen MS. legitur, *densatis.*] VALES.

5. *Aetatem.*] Scribendum videtur, *iubebant nostris per min. litteras et legatum, ut se dederent statim fide retinendae salutis accepta.* VALES.

6. *Contemptatis ſcriptis*] Erneſtius: „Haud dubie legendum *contemplatis*, i. e. conſideratis. Sic etiam exhibet editio Stephaniana. Sed tamen verbum ſimplex *temptare* legitur in Excerptis de Theodorico: Nam ultima vita regni ſui *temptans eum diabolus*, volens ſectam Eunomianam ſequi etc. Hoc autem in loco *temptare* idem eſt quod *tentare*, ſenſu quidem haud dubie eccleſiaſtico. *Contentare* eſt in Verſione vulgata librorum ſacrorum Matth. 5, 41. ſed pro *cogere* politum, ut ſit frequentativum a *contendere*." W. *Temptare* pro *tentare* tantum non ſemper ſcriptum reperi in codd. tragoediarum Senecae, quorum penes me eſt collatio. ERF.

Adusque ipſa vitae diſcrimina.] In Regio codice ſcriptum inveni perinde ut in Flor. *defrumenta*, eademque manu ſuperſcriptum *detrimenta*. [In Colbert. *defrumenta*.] VALES.

10. *Et huiuscemodi tela.*] Lege *et cuiuscemodi tela*, vel *cuiusque modi*. VALES.

11. *Animadverſum eſt a noſtris iisdem telis barbaros uti, quibus petebantur; ideoque mandatum.*] Marii hoc inventum iam olim eſt, cum contra Teutones pugnaret. Plutarch. in Mario c. 25. Porphyrius in Horat. lib. 2. Satyra 1. v. 14. LINDENBR.

12. *Scorpio genus tormenti*] Vide ſupra XXIII, 4, 7. W.

13. *Vel fundae amento.*] In codice Regio perinde ac in Florentino [et Colbert.] ſcriptum reperi, *nullo ferme ali telo vel fundoris amento:* ut fortaſſe ita ſcripſerit Marcellinus, *vel funditoris amento incaſſum excuſſo*. Fundas porro etiam de onagris ſeu ſcorpionibus, tormentis bellicis, dixit Marcellinus in lib. XIX. c. 7. VALES. Utinam quale funditoris amentum conciperetur ab viro doctiſſimo aut intelligeretur, verbo uno eſſet annotatum, quum in univerſa antiquitate id genus funditori attributum vel ſemel ignorem. Ego autem ex Mſſta lectione ſolitus ſum haec ita pro Ammianeis habere, *nullo ferme alite telo vel funda ſeu amento incaſſum excuſſo*. GRON.

Rapiendi Valentis malis lucubrationibus quaeſiti.] Paene aſſentior Iano Grutero, qui ſcribendum eſſe coniiciebat *quaeſita*, id eſt opes quaeſitas. Sed fortaſſe nihil mutandum eſt, cum idem ex vulgata lectione ſenſus elici poſſit. Quod ſi quid mutare licitum eſſet, equidem mallem corrigere, *Valenti malis lucubrationibus quaeſiti*, ut vitetur ambiguitas. Eadem ſignificatione Hegeſippus in lib. v. quaerendi cupidinem dixit. [In cod. Colbert. legi, *rap. Valentis m. luc. quaeſti, etc.*] VALES.

CAPUT XVI.

1. *Perinthum*] Vid. XXII, 2. 3. W.

2. *Exindeque Serdicam aliam Macedoniae urbem.*] At Serdica Daciae Mediterraneae civitas eſt, non autem Macedoniae. [Cf. ſupra XXI, 10. W.] Quare cum in codice Regio optimo ac fideliſſimo [et in Colbert.] ſic inveniſſem, *pras Philippopolim, exindeque Serdicam, alia Macedoniam, etc.* non dubitavi quin a Marcellino ita ſcriptum fuiſſet, *pars Philippopolim, exindeque Serdicam, alii ad Macedoniam omni ſtudio ad prop. excogitato*

currebant. Et ita unius litterae adiectione locum ab Accursio corruptum egregie restituimus. Quippe ab Hadrianopoli quae erat Aemimonti civitas, dextra quidem iter erat in Daciam, sinistra autem in Macedoniam, ut patet ex Tabulis Geographicis. VALES.

5. *Saracenorum cuneus.*] Missus a Mavia Saracenorum Regina, ut scribit Socrates in cap. 1. libri v. et Sozomenus. VALES.

Diversis in locis retulimus] v. c. XIV, 4. XXIV, 2. W.

Ad fortem magis expeditionalium rerum, quam ad concursatorias hab. pugnas.] Saraceni enim magis ad furta et latrocinia quam ad pugnam seu stabilem seu ex concursatione apti sunt, ut notat etiam Procopius in lib. 2. Pers. *Σαρακηνοὶ μὲν γὰρ τειχομαχεῖν μέν εἰσιν ἀδύνατοι φύσει, ἐς δὲ τὸ ληΐζεσθαι πάντων μάλιστα δεινοί.* et in lib. 2. de Aedificiis. Huiusmodi autem homines in expeditionibus quidem maximo usui sunt, dum aut pabulatores hostium, aut impedimenta intercipiunt: in obsidionibus autem prorsus inutiles sunt, in quibus aut stabili pugna aut ex concursatione pugnandum est, ut docet Marcellinus lib. XVI. cap. 2. et XXI, 13. Concursatorias pugnas vocare solet Marcellinus, quas Graeci *τὰς ἐκ διαδρομῆς μάχας*; quibus opponuntur *αἱ στάδιοι.* Itaque emendandus Hesychius in *σταδίη.* Sic Livius in principio lib. XXVIII. concursationi stabilem pugnam *et statarium militem concursatori* opponit. Porro non dissimulanda est codicis Regii scriptura, in quo legitur, *ad fortem magis, etc.* ut fortasse ita scribendum sit, *ad furta magis expedit. etc.* Sic furta bellorum dixit Frontinus in lib. 2. Strat. cap. 5. et alii multi. VALES.

6. *Crinitus quidam.*] Talis erat habitus Saracenorum, ut docet Hieronymus in Vita Malchi: *Ecce subito equorum camelorumque sessores Ismaelitae irruunt, crinitis vittatisque capitibus, ac seminudo corpore pallia et latas caligas trahentes:* et Theodorus Mopsuestenus in caput x. Hieremiae, Saracenos ait comam a fronte quidem detondere, retro autem intonsam demittere. Denique Plinius in VI. *Arabes,* ait, *mitrati degunt, aut intonso crine;* cui subscribit Claudianus in lib. 1. de laudibus Stilichonis v. 156.

Hinc mitra redimitus Arabs.

Unde etiam in veteribus nummis Agbarus Arabum in Edessa Regulus, mitratus cernitur. VALES.

[*Quidam ex turma Saracenorum interfecti hostis iugulo labra admovit, effusumque cruorem exsuxit. Quo monstroso miraculo territi Barbari, etc.*] Hic mos Saracenorum erat. Certe Lambertus Schafnaburgensis, in Chronico usque ad annum 1077. deducto, de Episcopis Mogontiacensi, Babembergensi, Ratisponensi et Traiectensi, Hierosolymam petentibus, et a Saracenis in villa quadam circumsessis anno 1065. loquens scribit: *Dux Arabum ait, se omnibus quae haberent sublatis, carnes eorum comesturum, et sanguinem bibiturum.* Marianus Scotus de isto Duce Arabum, et de Gunthario vel Gunthero Babembergensi Episcopo sic loquitur in Chronico, anno 1065. *Episcopus vero per interpretem ait: Quid mihi facies? Et ille* (Dux Arabum) *dixit: Istum pulchrum sanguinem gutturis tui sugam, et suspendam te sicut canem ante castellum, etc.* Plinius Secundus in libri XXVIII. capite 1. a comitiali morbo laborantibus idem Romae fieri in arena

indignatur his verbis: *Sanguinem namque gladiatorum bibunt, ut bibentibus populis procul sint comitiales morbi: quod spectare facientes eadem arena feras quoque horror est. At hercule illi ex homine ipso sorberi efficacissimum putant calidum spirantemque, et una ipsam animam ex osculo vulnerum: cum e plagis hunc ne ferarum quidem admoveri ori fas sit humano.*] VALES.

Effusumque cruorem exsuxit.] Pomp. Mela de Scythis Europaeis lib. 2. cap. 1. *Interius habitantium ritus asperior, et incultior regio est: bella caedesque amant. Mosque est bellantibus cruorem eius, quem primum interemerunt, ipsis e vulneribus ebibere.* LINDENBR.

7. *Audaciae fracto.*] In MSS. Flor. et Regio legitur *audaciam fracto*. Sed in Regio codice supperscriptum inveni, *audacia fracta:* quo modo scripsisse Marcellinum existimo. VALES.

Murorum ambitum cet.] De magnitudine urbis et multitudine incolarum vid. Wernsdorf. ad Himerii Orat. [VII.] p. 80. et 116. W.

Insularum spatiis.] Haud dubie emendandum est, prout in Regio codice legitur: *cum murorum ambitum insularumque, spatiis immensis oblongum, etc.* ubi insulae sunt domus, quae proprio parietum ambitu a vicinis aedibus disiunctae sunt. VALES.

8. *His diebus efficacia Iulii Magistri militiae.*] Hoc Iulii Magistri militum per Orientem strategema multis narrat Zosimus in lib. IV. c. 26. [ubi vid. Reitemeier. p. 590. W.] Sed non hoc anno, verum insequenti sub initia Imperii Theodosii actum id esse testatur. Hic porro Iulius Comes rei militaris antea fuerat per Thracias, ut retulit Marcellinus in bello Procopiano. Ἴουλλος dicitur a Libanio tum in Epistolis, tum in Orat. VALES.

Rectores Romanos omnes] nam magistratus publici penes Romanos mansere. Vide Vales. infra ad Excerpta §. 60. W.

9. *Potiores aetate.*] Mallem equidem hunc locum ita scribi et interpungi: *Scribant reliqua potiores, aetate doctrinisque florentes.* VALES.

COMMENTARIUS
IN
EXCERPTA
AUCTORIS IGNOTI.

Horum Auctor Excerptorum, *Anonymus Valesii* vulgo dictus, in magna merito est commendatione, quippe quem testes ut plurimum locupletissimos sequi Gibbonus ipse, laudum ille alias admodum parcus, non diffiteatur. W.

1. *Nepos ex fratre*] Reinesius: „Ex filia Crispi fratris Claudii natum ait Sigonius in Treb. Pollione." W.

Praeses Dalmatiarum.] Constantius Chlorus Praesidatum Dalmatiae administravit imperante Caro: eumque Carus in locum Carini filii Caesarem subrogare constituerat, ut docet Vopiscus in Carini gestis c. 17. extr. VALES.

Helena] Cf. Tillemont. IV, 130. 534. W.

E qua postea sex liberos.] Haec verba transscripta sunt ex Eutropii lib. IX. c. 22. quae in Hieronymi Chronico etiam leguntur. VALES.

Sex liberos Constantini fratres] Tres fuere fratres, Dalmatius, Iulius Constantius et Hannibalianus, tresque sorores, Constantia, Licinii Imperatoris, Anastasia, Bassiani Caesaris, et Eutropia, Nepotiani Consulis coniux. Cf. Tzschuck. ad Eutrop. IX, 22. p. 716. W.

2. *Natus Helena matre vilissima*] ex obscuriori matrimonio eius (Constantii) filius Eutrop. X, 2. ibique Tzschuck. ἐξ ὁμιλίας οὐ σεμνῆς γυναικὸς Zosim. II, 8. ubi v. Reitemeier. Cf. etiam Gibbon T. III. p. 11. W.

In oppido Naiso] cf. notam Valesii ad XXI, 10, 5. et Gibbonum l. c. W.

Literis minus instructus] minus iusto. Tillemont IV. p. 132. W.

Obses apud Diocletianum et Galerium] pignus fidei paternae. Aurelius Victor de Caess. c. 40. et Epit. c. 41. religionis specie obses tenebatur a Galerio. W.

Galerius obiecit ante pluribus periculis.] Inter cetera enim iussus est a Galerio Constantinus immanem leonem subsistere: quem quidem Constantinus occurrentem audacter excepit ac con-

fecit: ut fcribit Praxagoras in libris de vita Conftantini teftante Photio in Bibliotheca, et Zonaras in Conftantii Chlori Vita, pag. 246. Adde Nicephorum in lib. VII. cap. 29. VALES.

3. *In Sarmatas iuvenis equeftris militans*] Tillemont. IV. p. 142. W.

4. *Veredis poft fe truncatis*] Idem tradit Zofimus II, 8. et Aurelius Victor de Caeff. c. 14. ut, etiamfi fabulae fimilis videatur res, et apta ad movendam fugae fufpicionem, ficta tamen non fit a Zofimo, id quod opinatus eft Gibbon. T. III. p. 14. W.

Ad patrem Conftantium venit] Tillemont. IV. p. 144. — *Bononiam* (Boulogne) *Gefforiacum* Ammian. XX, 1, 3. 9, 9. Ritter. ad Guthrium T. v. P. 3. p. 98. — *Poft victoriam Pictorum* de Pictis reportatam. Tillem. IV. p. 145. — *Eboracum* (York) — *Conftantinus omnium militum confenfu Caefar creatus* vid. Tzfchucke ad Eutropium p. 745. W.

5. *Caefares duo facti, Severus et Maximinus*] uterque a Galerio. — *Et quidquid Herculius obtinebat.* Haec Zofimus non habet. Vid. Reitemeier. p. 544. W.

6. *In Brittania.*] Sic in membranis Iac. Sirmundi exaratum eft, ne quis forte mendum typographorum hic fubeffe exiftimet. Sed et in Rufi Fefti Breviario *Brittaniam* ubique fcriptum habet vetus codex Bibliothecae Regiae, Graecorum more qui Βρεττανοὺς dicunt. VALES.

7. *Ut gener apud focerum.*] Maxentium Galerii Maximiani generum fuiffe, praeter hunc locum teftatur veteris nummi infcriptio ab Emineotiff. Cardinale Baronio in Annalibus producta. Victor quoque in Epitome c. 40. *Is Maxentius carus nulli umquam fuit, ne patri, aut focero quidem Galerio.* Quamquam in vulgatis Victoris Editionibus legitur, *Is Maximianus, etc.* corrupte. Nam ex Hiftoriae Mifcellae lib. XI. ubi hic Victoris locua adducitur, apparet ita fcribeodum effe ut priore loco pofui. VALES. Itaque mirabar, quid vellet Balufius, quum ad caput XXVI. Lactantii de mortibus perfecutorum in emendatione huius ipfius loci fic agit, quafi haec numquam ab Valefio effent prodita, etfi ibidem oftendat tunc maxime haec verba ab eo infpecta fuiffe. GRON.

Partes fuas deferuiffe.] In Panegyrico, qui dictus eft Conftantino Maximo, c. 3. id refertur his verbis: *Duxerat magnum Severus exercitum, et hoftem fuum perfidia difertus armaverat. Maiores poftea copias Maximianus admoverat, et ipfe transfugis circumcifus videbatur profpere refugiffe.* Vide Aurelium Victorem c. 40. VALES.

Flamminia iuffit auferri.] Gravius hic eft ulcus, quam ut coniectura fanari poffit. Deeffe enim videntur nonnulla, quae ad Maximianum Herculium pertinebant. Nam quae proxime fequuntur, *Ille ad Conftantinum refugit*, proculdubio ad Herculium fpectant. VALES. Aliter Balufius ad caput XXVII. Lactantii; quippe quum putaret haec verba pertinere ad ea cum quibus coniunguntur, ideoque flammis tradi ea iuffiffe, quae auferri non poffent, ut fi quis infequi voluiffet, utenfilia, id eft, res ad victum neceffarias, non haberet, ut ibi dicit Lactantius, fcribendum cenfet *flammis omnia.* At certe non eo usque tendit haec narratio, ut omnia corrumpi velle fignificet, fed in praedam militibus concedi tantum. Neque ifta coniectura habet aliam anfam, nifi pri-

mas literas, quum sententia certe sit ei contraria: et vix dubito, quin ea saepe in mentem Valesio venerit, sed ut non sufficiens ab eo repudiata sit. Mihi videtur illud *sla* ortum esse ex ratione scribendi nota oı̄a, ubi tandem litera o cum superscripto flexu coaluit; et auctorem scripsisse colligo, *omnia in via iussit auferri.* GRON. Legendumne *Flaminia* (via *omnia iussit auferri?* Sed praeterea displicet *virorum.* W.

8. *In Illyrico Licinium Caesarem fecit.*] Maximiano Herculio X. et Galerio VII. Consf. qui annus erat Natalis Dominici 308. Licinius a Galerio Caesar factus est Carnunto, quae urbs Pannoniae est sub Illyrico comprehensa, ut scribit Idatius in Fastis, et Auctor Chronici, quod vulgo Alexandrinum vocant. [Vid. Ammian. XXX, 5. W.] Nec assentiri possum doctissimo viro, qui Licinium a Galerio Caesarem factum ponit anno Dom. 307. Etenim tum ex horum Excerptorum Auctore, tum ex libro 2. Zosimi c. II. coll. c. 10. constat, Licinium tunc Caesarem esse nuncupatum, cum Galerius ex Italia in Illyricum, ab expeditione adversus Maxentium rediisset. Profectus autem est contra Maxentium Galerius anno Domini 307. quo etiam tempore Severus Caesar a Maxentio interfectus est; ut ait Auctor Excerptorum. Proinde ex Italia in Illyricum cum exercitu reverti non potuit nisi anno sequente. Ceterum Licinius ex Caesare Augustus postea factus est, anno ut suspicor 311. paullo ante mortem Galerii: quod indicat Auctor Alexandrini Chronici his verbis: Γαλέριος βασιλεύσας ἔτη ις'. τελευτῶν ἐποίησε βασιλέα Λικίνιον. Movet me praeterea, quod Galerius Maximianus in edicto suo quod anno 311. emisit, nullam Imp. Licinii mentionem facit; cum tamen Constantinum Imp. nominatim appellet: ut credibile sit paullo post hoc Edictum Licinium a Galerio Augustum creatum esse. Certe Licinius in Fastis Cassiodori et Cuspiniani hoc anno Consul ponitur cum Galerio Maximiano VIII. Consule. Qui si iam ab anno 308. Augustus fuisset, iampridem Consulatum sine dubio gessisset. Namque Imperatores eo tempore simul atque Imperium adepti fuerant, Consulatum inibant. VALES.

Licinium Caesarem fecit] Rectius, ut videtur, alii numquam Caesarem, sed statim Augustum factum esse tradunt. Conf. Reitemeier. ad Zosim. II, 11. p. 545. et Gibbon. T. III. p. 35. W.

Persecutionis] Christianorum. Lactantius de mortibus persecutorum c. 33. Euseb. Hist. Eccles. VIII, 16. W.

Imperavit ann. XIX.] Annos quidem XIX. integros ac plenos imperavit Galerius, sed praeterea annos duos semiplenos seu cavos. VALES. Cf. Tillem. P. IV. p. 515. W.

9. *Severus Caesar*] Cf. Tillemont. T. IV. p. 37. 82. 136. 140. 517. *Maximinum* Idem ib. p. 240. — *Maxentius* Idem p. 151. ff. 549. et p. 161. 211. ff. W.

10. *Et in villa publica Appiae viae.*] Ad Tres Tabernas, ut scribit Victor in Epitome c. 40. et Zosimus in lib. 2. c. 10. [ubi vid. Cellarius. Cf. etiam Wesseling. ad Itiner. p. 107. W.] Erant autem Tres-Tabernae in via Appia, ut patet ex D. Luca in Actis Apostolorum, tricesimo ab urbe milliario, ut scribit auctor Excerptorum: quod confirmat Itineraria Peutingerorum Tabula sic: *Ab urbe Appia via Bovillas m.* X. *Aricia m.* 3. *Tribus Tabernis m.* 17. Ex his patet falli Eutropium x, 3. [ubi v. Tzschuck. p.

748. W.] et Aurelium Victorem de Caess. c. 40. qui Severum Ravennae occisum esse scribunt. VALES.

11. *Galerius sic ebriosus fuit.*] At id de Maximino tradit Victoris Epitome c. 40. VALES.

A Praefecto] Praetorio. W.

12. *Constantinus apud Veronam victis ducibus tyranni.*] Constantinus v. Imperii sui anno cum 40 millibus armatorum*) adversus Maxentium profectus, Segusiensium opidum primo impetu cepit: post in Taurinatibus campis occurrentes Maxentii copias atque in his cataphractos equites profligavit. Hinc Mediolanum progressus, paullo post Veronam obsidere instituit, et Maxentii exercitum qui ad liberandam obsidione Veronam missus fuerat, fudit ac fugavit; ipsum Ducem Pompeianum occidit, ut tradit Auctor Panegyrici dicti Constantino. Cladis illius Veronensis meminit etiam Aurelius Victor de Caesar. c. 40. VALES.

Syro quodam genitum esse.] Victor in Epitome c. 40. idem dicit: *Sed Maxentium suppositum ferunt arte mulieris, tenere mariti animum laborantis auspicio gratissimi partus, coepti a puero.* Cui subscribit Auctor Panegyrici Constantino dicti: *Ille erat Maximiani suppositus, tu Constantii Pii filius.* VALES.

13. *Imperavit ann. ....*] Scribendum est *ann.* VI. ex veteribus Panegyricis Constantino dictis, et ex Auctore Alexandrini Chronici, qui Maxentii initium recte collocat anno Dom. 306. VALES.

Licinius] Tillemont. T. IV. p. 164. f. 559. 233. 255. ff. 295. 306. ff. W.

Nuptiis celebratis Gallias repetit.] Idem legitur paene verbis iisdem apud Zosimum in lib. 2. c. 17. VALES.

15. *Senicionem*] Tillemont T. IV. p. 255. Idem mox dicitur Sinicius. *Aemonam* (Laybach in Carinthia) cf. Gibbon. T. III. p. 85. W.

16. *Ad Cibalensem campum*] vid. notam ad XXX, 7. W.

Item] Fortasse, commate post *ferratorum* posito, legendum *idem*. W.

17. *Valentem ducem limitis*] Tillemont. IV. p. 256. 261. — *In campo Mardiense* Idem p. 256. W.

18. *Mestrianus legatus.*] Huius legationis cuius princeps erat Mestrianus, meminit Petrus Patricius in Excerptis legationum. VALES. Cf. Tillemont T. IV. p. 258. et 259. not. W.

Valens privatus fieret] Conf. Zosim. II, 20. cum nota Reitemeieri p. 548. W.

Minorem Scythiam.] Sic dicta est pars Moesiae, ad distinctionem maioris Scythiae illius, quam Scytharum innumerae gentes olim incolebant, ut scribit Iordanes in Geticis, ubi de Tomyri Regina: *In partem,* inquit, *Moesiae (quae nunc ex magna Scythia nomen mutuata, minor Scythia est appellata) transiens, etc.* Et multo post: *Hernac quoque, iunior Attilae filius, cum suis in extremo minoris Scythiae sedes elegit.* VALES.

---

*) Zosimus II, 15. 90000. peditum, 8000. equitum fuisse refert. W.

19. *Ut filii Constantini* cet.] Tillemont T. IV. p. 270. 281. 303. 353. ff. Gibbon T. III. p. 91. not. 92. W.

20. *Licinio, Constantino.*] Supple *Consulibus.* Is erat annus Dom. 319. quo Constantinus Augustus V. et Licinius Caesar Consules fuerunt. VALES.

Repentina rabie suscitatus Licinius.] Haec periodus transscripta est ex lib. 7. Orosii cap. 28. VALES.

21. *Gothi.*] Immo Sarmatae duce Rausimodo, ut narrat Zosimus in libro secundo c. 21. VALES. Rittero ad Zosimi l. c. pag. 548. ed. Reitemeier. huc pertinere videntur numi Constantini cum inscriptione: Victor Goth. W.

Per neglectos limites] Conf. Reitemeier. ad Zosimum p. 558. W.

22. *Item parabatur.*] Forte scribendum est, *interim parabatur.* VALESIUS. Possis cogitare *sed iam parabatur* aut *sed comparabatur.* GRON.

23. *Amandus.*] Zosimus Ἄβαντον vocat II, 23. [Falso. vid. Heyne ad Zosim. p. 634. W.] Sigonius in libris de imperio Occidentali. Abanta nominat corrupte. VALES.

24. *Circa Hadrianopolim.*] Haec insignis Constantini victoria contigit anno Dom. 324. Crispo III. Constantino III. Coss. ut scribit Idatius in Fastis: *His Conss. bellum Hadrianopolitanum die v. Nonas Iulias, et bellum Chalcedonense* XIV. *Cal. Octobr.* Quae iisdem verbis Graece referuntur in Chronico Alexandrino, nisi quod Consulatu Paulini et Iuliani, et v. Cal. Iulias, non autem v. Nonas ea contigisse dicuntur. Sed verior Idatii narratio est: eamque confirmat Constantinus ipse in lege 1. Cod. Theod. de veteranis *Veterani,* ait *qui ex die v. Non. Iuliarum, cum prima per Thraciam victoria universo orbi illuxit, et qui postea apud Nicomediam missionem meruerunt, etc.* Quae lex lata est Paulino et Iuliano Coss. sic enim emendanda subscriptio. In Calendario denique quod primus edidit Herwartius, haec Constantini victoria sic notatur: v. *Non. Iulias fugato Licinio, Circenses missus* XXIV. VALES. Cf. Tillemont. T. IV. p. 300. f. W.

25. *Martinianum sibi Caesarem* [fecit] Zosim. II, 25. Μαρτινιανόν, ἡγεμόνα τῶν ἐν τῇ αὐλῇ τάξεων ὄντα (Μάγιστρον τοῦτον ὀφφικίων καλοῦσι Ῥωμαῖοι) Καίσαρα καθίστησι. Cf. Tillemont. T. IV. p. 304. 310. W.

26. *Cum classe*] non ita tamen, ut classi praeesset. Vid. Reitemeier. ad Zosim. p. 548. et Heynium ibid. p. 634. W.

27. *Chrysopolim*] (Scutari, Tillemont. T. IV. p. 307. — *Aliquaca* Idem p. 299. Conf. Valesius ad Ammian. XX, 8, 1. W.

29. *Herculii Maximiani soceri sui.*] Tota haec periodus ex Orosii lib. 7. translata est. VALES.

Tumultu militari exigentibus in Thessalonica iussit occidi] Entrop. x, 6. contra religionem sacramenti Thessalonicae privatus occisus est. Vid. ibi Tzschuck. Conf. etiam Gibbon. T. III. p. 110. W.

In quantum exercere potuit.] Ultimam vocem sine qua sensus vacillabat, supplevi ex cap. 28. Orosii, qui vicissim ex hoc Auctoris nostri loco emendandus est. VALES.

30. *Romae desideravit aequari*] Cf. Ritter. ad Guthrium T. v. P. 1. p. 4. W.

Quaesitis ei undique civibus.] Adeo ut Hieronymus in Chronico lib. II. p. 181. non veritus sit dicere, Constantinopolim a Constantino dedicatam fuisse paene reliquarum urbium nuditate: quo magis Eunapio fides haberi potest, qui in Aedesii vita p. 41. ed. Commelin. haec de Constantinop. populo dicit, τὸν μεθύοντα δῆμον, ὃν Κωνσταντῖνος τὰς ἄλλας χειρώσας (lege χηρώσας) πόλεις ἀνθρώπων εἰς τὸ Βυζάντιον μετέστησε. *insanam populi multitudinem, quam Constantinus, exhaustis prope ceteris urbibus, Byzantium transtulit.* VALES. Cf. Gibbon. T. IV. p. 40. Wernsdorf. ad Himerii Or. in laudes Cpoleos p. 116. ed. Harles. W.

Senatum constituit secundi ordinis] ἑτέραν βουλήν Sozomen. II, 32. Vid. Vales. ad Ammian. XXII, 9, 2. — *Claros vocavit.* Romae Senatores dicebantur Clarissimi. W.

31. *Implorantibus Sarmatis auxilium tulit*] anno 334. Cf. Ritter. ad Guthrium T. v. P. 1. p. 6. et Tzschuck. ad Eutrop. p. 767. W.

Per Constantinum Caesarem] Ritter l. c. p. 5. W.

Ariarici Regis.] Ariaricus Rex erat Gothorum, ut refert Iordanes in Geticis. VALES.

32. *Servi Sarmatarum*] Limigantes. Vid. Ammian. XVII, 13. W.

33. *Primus Christianus excepto Philippo.*] Haec et sequentia ex lib. 7. cap. 28 Orosii exscripta sunt, qui ut nobis ad hunc locum emendandum auxilio fuit, sic vicissim ex Auctore nostro corrigendus est. VALES.

34. *Paganorum templa claudi*] Cf. Tillemont. T. IV. p. 323. — *Gothorum — delevit* Idem p. 393. 395. W.

35. *Calocaerum*] camelorum actorem. Cf. Gibbon. T. IV. p. 182. Ritter. ad Guthrium T. v. P. 1. p. 7. — *Dalmatium* Ritter. l. c. Reitemeier. ad Zosimum p. 561. Post *Dalmatii* addendum *Caesarem fecit* ex Valesii ipsius nota ad Ammian. XIV, 1, 2. ubi etiam de Annibaliano monuit. Conf. insuper Ritterus l. c. p. 7. 8. Gibbon. T. IV. p. 178. inprimisque Tzschuck. ad Eutropium p. 774. — *Constantina* cf. not. ad Ammian. XXI, 1, 5. — *Ripam Gothicam* i. e. Thraciam, Macedoniam et Achaiam. — *Villa publica* Achyrone. *Obiit* a. 337. Cf. Ritter l. c. p. 8. 9. W.

36. *Nepos*] Iulius Nepos. — *Ad Portum urbis Romae* (Porto) cf. Ritter. l. c. p. 288. — *Factus est* Glycerius *Episcopus* Salonae in Dalmatia. — *Orestes Patricius* quem ipse Magistri militum iure exercitum in Galliis suscipere iusserat. Ecdicium in aula sibi praelatum indigne videtur tulisse. W.

A suis occiditur] „a Viatore et Ovida Comitibus. Eugipius in vita Severini c. 25." Reinesius. W.

37. *Augustulus, qui ante regnum Romulum.*] Romulus Augustus vero nomine dicebatur: sed ob puerilem aetatem vulgo Augustulus ὑποκοριστικῶς vocabatur, ut scribit Procopius in lib. 1. Goth. initio. Cui accedit Evagrius in lib. 2. cap. 16. Cedrenus pag. 188. Ῥωμύλος ἐπίκλην Αὐγουστάλιος. Malchus certe in lib. 1. Hist. Byzantinae Augustum vocat Orestis filium, non Augustulum. et in veteribus Nummis dicitur IMP. C. ROMULUS AUGUSTUS.

P. F. AVG. quamquam nonnulli Momylum vocant gravi errore. VALES. Cf. Ritter. ad Guthrium T. V. P. 1. p. 289. W.

Romulus a parentibus vocabatur] Avus maternus fuerat Romulus Comes, legatus ille a. 449. a Valentiniano missus ad Attilam. W.

Cum gente Scyrorum] incolarum eius regionis, cui Odoacer ipse imperabat. Hi cum Alanis aliisque nationibus Gothicis in exercitu Romano, non ut socii, sed stipendiarii militantes, negata, quam postulaverant, tertia parte agrorum Italiae, seditionem moverunt. Procop. de B. Goth. 1, 1. W.

38. *Sanguinem*] vitam, ut infra §. 43. et 54. — *Sex millia solidos* aureos circiter 20000 imperiales nostrae monetae.) — *Misit eum intra Campaniam* in villam Campanam, quam Lucullus olim possederat. Iornandes de rebus Geticis c. 46. in Lucullano Campaniae castello exilii poena damnavit. W.

Orestes Pannotos.] Scribendum videtur *Pannonius* ex Prisco Rhetore pag. 24. a quo etiam Orestes saepe Notarius Attilae dicitur. VALES.

Eo tempore quando Attila ad Italiam venit] Hoc falsum est monente Gibbono T. VIII. p. 390. W.

39. *Postquam factus est Imperator Zeno a filio suo Leone*] Leo Thrax, dictus etiam Magnus, quia filium non habebat, paullo ante mortem suam Zenonem generum succedere sibi iussit. Quem cum aspernarentur cives Constantinopolitani, Leo iunior, Zenonis filius, Imperator factus est, re tamen sic disposita, ut is patrem in societatem imperii adsumeret. Filius autem iam eodem anno mortuus est. W.

In arma] in armis. W.

40. *Quia patellas in genucula non habuisset*] Reines. „*ἐπικληθεὶς ἀγόνατος.* Chron. Alex. p. 442." W.

Quia — habuisset] Barbara constructionis ratio pro accusativo cum infinitivo. — Rem ipsam ut admissuri sint Anatomici, vehementer vereor. W.

Providentissimus] In hanc vero laudem alii scriptores non consentiunt. — *Genti suae* Isauris. W.

41. *Basiliscus ipse primus senator*] et frater Verinae, viduae Leonis senioris. — *Arripuit imperium.* Cf. Ritter. ad Guthrium T. V. P. 1. p. 290. W.

42. *Noram*] oppidum Moesiae. W.

43. *Quia — metuentes*] quia metuebant. — *Intra cisterna sicca.* Alii in castellum Cappadociae missum tradunt. Cf. Ritter. l. c. p. 295. W.

44. *Tuitus est*] passive. W.

45. *Aedico dictus.*] Is esse videtur Edeco Legatus Attilae, cuius meminit non semel Priscus in Excerptis legationum, et Iordanes in Geticis. VALES.

Severini monachi] cuius vita etiamnum exstat. Vid. Marc. Velseri Opera ed. Norimberg. 1682. c. 7. et 32. — *Ad locum* eo loco. W.

46. *Barbari*] Gothi. — *Odoacer.* Cf. Ritter. l. c. pag. 291. Gibbon. T. VIII. p. 395. W.

48. *Rugos*] in iis terris habitantes, quae nunc Austria et Moravia dicuntur. W.

49. *Dum* donec *adveniret* Zeno. — *Superveniente Theoderico missus* est Theodericus. W.

50. *Ad fluvium Sontium* (Zongo prope Aquileiam). W.

51. *Tufa Magister militum.*] Huius meminit Ennodius in Vita S. Epiphanii, et Historia Miscella in lib. XVI. quem primua edidit Gruterus ex membranis Bibliothecae Palatinae. VALES.

53. *Faustio et Longino. His consulibus*] anno 490. — *Clausum per triennium Ravenna.* Cf. Ritter. l. c. p. 298. — *Factum est usque ad sex solidos modius tritici* ita crevit annona, ut modius tritici esset sex solidis. — *Caput Senati* i. e. Praefectum Urbi. Conf. de eo Corsini de Praeff. Urbi p. 366. 368. 369. W.

Pierius Comes Domesticorum.] Hic Comes Pierius memoratur ab Eugippio in Vita Severini. VALES.

54. *Olybrio Cos.*] anno 491. W.

Levila Magister militum.] Libella dicitur anonymo Fastorum Auctori, quem primus edidit Cuspinianus: sed hic eam pugnam refert Consulatu Fausti et Longini, perperam: cum praeter horum Excerptorum Auctorem Cassiodorus etiam in Fastis eam ponat Consulatu Olybrii iunioris, qui fuit annus Natalis Dominici 491. VALES.

In fluvio Vegiente] aliis Bidens dicitur, hodie Bedese vel Ronco. Vid. Murator. Geschichte v. Italien Th. 3. S. 293. — *Thelane.* Reinesius: Tilonem. W.

55. *Dum ei Odoachar insidiaretur.*] Conf. Ritter. l. c. p. 303. W.

56. *Quis ubi*] pro *ubi quis.* Sic *quis quod* §. 73. W.

57. *Faustum*] Idem videtur esse qui Festus paullo ante memoratus. W.

58. *Mater Ererileva.*] Erelieva Theoderici mater dicitur a Iordane in Historia Gothorum: in libro XV. Historiae Miscellae Trilewa *pro Erilewa;* Lilia ab Aimoino in lib. 1. Historiae Francorum, capite X. VALES.

59. *Bonae voluntatis.*] Sic §. 48. Odoacer bonae voluntatis fuisse dicitur: quae locutio non est ita barbara, ut prima fronte videri potest. Nam et Velleius Paterculus in fine lib. 2. eam usurpat, cum ait: *Ex quo apparet Varum sane gravem et bonae voluntatis virum:* et ante Velleium Plancus in Epist. ad Ciceronem 8. lib. X. Hos Graeci eleganti vocabulo *εὐνοοῦντας* vocant. Sic enim Artemidorus in lib. 2. de Hercule. *Apud Senecam in libro 1. de Clementia capite 13. *bonae ac fidae voluntatis ministri* dicuntur pro benevolis: et in libri de Vita, Beata capite 8. Adde his Sallustium in Oratione ad Caesarem de Rep. ordinanda.* VALES.

Pergentibus] successoribus eius. W.

60. *Sic gubernavit gentes in uno Rom. et Gothorum.*] Romanorum enim religionem fidemque integram et intactam servavit: nec quisquam e Rom. ad Arianam sectam transire vi tormentisque compulsus est. Quinimmo Gothis ad Romanam transire fidem tuto licuit. Nemo praeterea, qui ad Christiani cul-

tus Ecclesias confugisset, a Gothis per vim abstractus est. Magistratus publici penes Romanos mansere, nec ullus Gothus eos gessit. [Cf. XXXI, 16, 8. W.] Adhaec permissum semper est Romanis, ut ab Orientis Imperatore quotannis Consulatus honorem acciperent. Unde et Eutharicus ipse a Iustino Augusto Consularem trabeam accepit, teste Cassiodoro in lib. 8. Epist. 1. Haec Procopius in lib. 2. Goth. pag. 220. a Theoderico et successoribus eius religiose servata esse dicit, nullamque ab iis legem esse latam. VALES.

Militia Romanis sicut sub Principes esse praecepit] in re militari eum servavit morem, qui sub Imperatoribus obtinuerat. — *Secundum Edictum suum* propter edicta sua. *Quem*. Sic §. 66. *omnia, qaod*, §. 71. *Palatium quem*, §. 96. *saxum ingentem*, aliaque eiusmodi multa. W.

61. [*Et utilis Gothus*.] Id est, dives Cothus imitatur luxum locupletium Romanorum. Sic *utilis* a Gregorio Turon. passim pro locuplete sumitur, ut v. c. in libri 4. cap. 3.] VALES. Dubites an legendum sit *vilis*. W.

62. *Quidam*] Amandat Reinesius ad Ioannem Magnum, Upsal. Archiepisc. l. 9. Goth. hist. 29. e Iustiniano Veneto. W.

Et dum aliud sese non esse facturum.] Lege, *et tum aliud, etc.* Simile iudicium Claudii Augusti refert Suetonius in Claudio, cap. 15. VALES.

63. *Augofladam*] (in prima edit. Valesii est *Anglofladam*) Reines. adscripsit: „Chlodovei filiam, alii sororem dicunt. *Uxorem* Ermenbergam *habuit* in Moesia." W.

Unam nomine Arevagni.] Procopius in lib. 1. Goth. Θευδέχουσαν vocat. Iordanes et Auctor Historiae Miscellae in fine lib. XVI. Theodericum duas habuisse naturales filias scribunt, Theudigotham, et Ostrogotham: quarum alteram Alarico, alteram Sigismundo Gundobadi Burgundionum Regis filio copulavit. Sigismundum quidem Theoderici filiam duxisse, testis est Ennodius in Vita Epiphanii, in Oratione Epiphanii ad Gundobadum. VALES.

64. *Facta pace cum Anastasio*.] Vide Cassiodorum in lib. 1. Ep. 1. VALES.

65. *Intentio*] contentio de episcopatu. W.

Ambulavit Rex Theodericus Romam] anno 500. Cf. Ritter. l. c. p. 303. W.

66. *Ad Palmam populum adlocutus*.] Hunc Theoderici ingressum in Urbem, et adlocutionem ad populum commemorat vetus Auctor in Vita S. Fulgentii cap. 13. *Contigit, ut B. Fulgentius in loco qui Palma aurea dicitur, memorato Theoderico Rege concionem faciente, Rom. Curiae nobilitatem, decus, ordinemque distinctis decorum gradibus adspectaret, et favores liberi populi castis auribus audiens, qualis esset huius saeculi gloriosa pompa cognosceret.* Ceterum hic locus *Palma aurea* dictus, videtur fuisse prope Curiam et forum. Ac fortasse eadem est domus Palmata, cuius meminit Cassiodorus in lib. 4. Ep. 30. *Erat et prope Ravennam locus dictus Ad Palmam, in quo Christiani Martyres necabantur, ut est in Martyrologio Notkeri IV. Kal. Maii.* VALES. Muratorius Gesch. von Italien Th. 3. S. 317. magnum oecum in Palatio esse putat. W.

67. *Per*

67. *Per tricennalem triumphans.*] An forte legendum eſt, *per decennalem*, ut haec Theoderici pompa ad decennalia eius referatur. Ingreſſus autem eſt Romam Patricio et Hypatio Coſſ. anno Domini 500. regni autem ſui anno octavo. Itaque ſi decennalia tunc celebravit Theodericus, toto biennio anticipavit, quod non inſolens fuiſſe eruditi ſciunt. VALES.

Donavitque pop. Rom. et pauperibus annonas.] Idem refert Caſſiodorus in Faſtis, Patricio et Hypatio Coſſ. et Procopius in Hiſtoria Arcana, pag. 117. et Aimoinus in principio libri 2. VALES.

Seu ad recuperationem.] Id eſt, *reparationem moenium.* [*Recuperare* enim tum dicebant pro *reparare.*] VALES.

68. *Regi Vandalorum Tranſimundo.*] Vide Caſſiodorum in lib. v. Epiſt. 43. VALES.

Fecit Patricium] Patricii illis temporibus Praefectos Praetorio dignitate praecedebant. Conf. Caſſiodor. in formula Patriciatus Variar. vi, 2. p. 185. ed. Forner. Pariſ. 1583. et Cod. Theodoſ. P. II. p. 72. ſſ. ed. Ritter. W.

70. *Alia germana ſua.*] Forte ſcribendum eſt, *filiam germanae ſuae.* Idque ex Caſſiodoro lib. 4. Epiſt. 1. et Hiſtoria Miſcella in lib. 16. et ex Procopio in lib. 1. Goth. qui Amelobergam hanc vocat, Amalafridae filiam. VALES.

Alia germana] Reineſ. „Amalberga. Almoin. de geſtis Francor. l. 2. c. 19. Sororis filia fuit." W.

71. *Muros alios*] Reineſ. „Spoletum inprimis excoluit. Caſſiodor." — *Ticenum* Ticinum (Pavia). W.

73. *Hoc augurium habebat*] id inſtituit. — *Solidum* circiter tres Imperial. et octo groſſos noſtrae monetae. v. not. ad Ammian. xxv, 8, 15. W.

74. *Regnum*] diadema. W.

77. *Feſtinus*] Nihil mutaverim, quamquam legi poſſit *Iuſtinus.* — *Obſequium* ſatellites. W.

79. *Sic obruto ſenſu.*] Legendum videtur, *bruto ſenſu.* Theodericum ſane ἀγράμματον fuiſſe Procopius docet in lib. 1. Goth. ὡς ἄρα οἱ Θευδέριχος τελευτήσειε καὶ περὶ γράμματων οὐδὲ ὅσον ἀκοὴν ἔχων. Nihilo literatior iisdem temporibus in Oriente regnabat Iuſtinus, qui ne nomen quidem ſuum ſcribere noverat. Itaque ut ſanctionibus ſubſcriberet hoc excogitatum eſt. Tabellae ligneae formae quatuor literarum IUST. inciſae ſunt, per quas calamum encauſto tinctum Iuſtinus miniſtro manum regente ducebat, ut ait Procopius in Anecdotis. VALES. Conf. Ritterus ad Guthrium T. v. P. 3. p. 328. W.

Rex Theodericus] „Panvinius Lib. 1. Annal. Veron. c. 6. Theodericus Rex Latinae et Graecae linguae peritus. Amalaſunta filia eius doctior, Theodahathus doctiſſimus fuere. Simile de Iuſtino ἀναλφαβήτῳ narrat Procopius Anecd. p. 14." Reineſ. W.

80. *Eutharico*] Cilligae cognomine. Gener erat regis, cuius filiam Amalaſuntham in matrimonio habebat. W.

81. *Quare Iudaei — iactaverunt*] Niſi coniectura me fallit, ſenſus loci hic eſt „Iudaei a Chriſtianis ad baptiſma ſuſcipiendum coacti, ut his viciſſim aegre facerent, conſecratas oblatas in fluvium proiecerunt." Alium ſcriptorem, qui idem tradiderit, ne-

que ego nori nec reperire potuit vir multae lectionis, Muratorius (Gesch. v. Italien Th. 3. S. 376.). W.

Consurgentes ad Synagogas.] Idem Romae contigisse docet Cassiodorus in Ep. 43. lib. 4. VALES. Mediolanenses quoque Iudaeos multum illo tempore vexatos esse apparet ex eiusdem Cassiodori Ep. 37. lib. 5. W.

Mox eas incenderunt: quod et in cena eadem similiter contigit] Haec fateor me non intelligere. Forsitan puncto post *incenderunt* posito, legendum: *quod et in Roma scena eadem similiter contigit.* Qua correctione admissa longe apertior est nexus loci cum sequentibus, ubi culpam Ravennatium omnis populus Romanus luisse dicitur. Nisi forte non incolas urbis Romae, sed omnino Romanos, Gothis oppositos, intelligi auctor voluit. W.

82. *Triwane Praeposito Cubiculi.*] Hic est, ni fallor, quem Boethius in libro primo de Consolatione, Triguillam vocat, regiae Praepositum domus. VALES.

Frustati.] Scribendum puto *fustati*, id est *fustibus verberati.* VALES.

83. *Idem.*] Legendum videtur *ibidem.* VALES.

85. *Cyprianus, qui tunc Referendarius.*] De quo vide Epistolam 40. libri v. Cassiodori, ubi Referendarii officium sic describitur: *Interpellantium siquidem confusas querelas distincta relatione narrabas: et qui proprios dolores exprimere non poterant, tuis commendati allegationibus obtinebant, etc.* De eodem Cypriano Boethius in lib. 1. de Consolat. loquitur his verbis: *Ne Albinum Consularem virum praeiudicatae accusationis poena corriperet, odiis me Cypriani delatoris opposui.* VALES.

86. *Deducit falsos testes.*] Basilium scilicet, Opilionem, et Gaudentium, ut ibidem Boethius scribit. VALES.

Rex dolum Rom. tendebat.] Boethius sic narrat: *Meministi, inquam, Veronae, cum Rex avidus communis exitii, maiestatis crimen in Albinum delatum ad cunctum Senatus ordinem transferre conaretur, universi innocentiam Senatus quanta mei periculi securitate defenderim.* VALES.

87. *Cum fuste occiditur.*] Iustino Augusto II. et Opilione Coss. occisus est Boethius in territorio Mediolanensi, ut scribit Marius in Chronico; sequenti vero anno quo Philoxenus et Probus Consules fuerunt, occisus est Symmachus Patricius Boethii socer Ravennae, teste eodem Mario. VALES.

In agro Calventiano] Calvenzano in territorio Mediolanensi. W.

88. *Iohannem Sedis Apostolicae Praesulem*] primum huius nominis episcopum Romanum, successorem Hormisdae. W.

Ut reconciliatos haereticos in Catholica restituat religione.] Alii sic exprimunt: ut Arianis reddat basilicas. W.

90. *Fanestrem*] Fanum s. Fanestrum, oppidum Umbriae, hod. Fano. *Campanum* Capuensem. W.

94. *Scholasticus*] Hoc nomine dictos tum temporis constat patronos caussarum. W.

96. *Athalaricum in regnum constituit*] Mortuus enim erat Eutharicus. W.

INDEX I.

HISTORICUS ET GEOGRAPHICUS.

(*Primus numerus est librorum, secundus capitum, tertius sectionum. Exc. sunt Excerpta.*)

A.

C.

D.

E.

H.

I.

Nemetae,

O.

P.

T.

INDEX II.

STATUS AULICUS, CIVILIS ET MILITARIS IMPERII ORIENTALIS ET OCCIDENTALIS AMMIANI AETATE.

A.

Actuarii olim fuerunt, qui inter dicendum oratorum et patronorum actiones excipiebant, Sueton. in Caesar. c. 55 Marcellini autem aevo fic dicebantur, qui numerorum militarium ratiocinia tractabant, annonam a conductoribus accipiebant, dato pittacio, unde, quantum accepiffent, appareret, eamque deinde militibus erogabant. Mentio eorum fit 20, 5, 9. Occurrit etiam *Actuarius rationibus fcrutandis* (Rechnungsexaminator) 25, 10, 7. item *Actuarius farcinalium Principis iumentorum* 15, 5, 3. qui Baftagariis indicebat equos aut mulos, farcinas Principis et commeatus militum vecturos, unde etiam Praefectus Baftagae dicitur. — Ceterum male audiverunt ifti homines: nam et Ammianus ipfe non maximas laudes tribuit ei, de quo fermo eft 25, 10, 17. et multo acrius eos infectatur Aurel. Victor de Caefaribus p. 293. ed. Schott. (v. etiam Cod. Theodof. T. 2. p. 203. ed. Ritter. et quibus modis occurrendum fit eorum fraudibus, ibid. p. 316. et 320.)

Admiffionum Magifter (Obercerемonienmeifter) 15, 5, 18. ibique Valef. — *Admiffionum proximus* (Untercerемonienmeifter) 22, 7, 2. (Admiffionalium quatuor erant decuriae, fingulis decuriis finguli praeerant proximi. Hi parebant Magiftro Admiffionum. Omnes autem erant fub Magiftro Officiorum. Vid. Salmaf. ad Scriptt. Hift. Aug. T. II. p. 788. ed. Hack.)

Adparitores (interdum etiam *Adparitio)* iidem qui officiales, vid. 27, 7, 5. Erant autem fcribae, rationales, ianitores, nuncii cet. magiftratuum. Comes Orientis DC. in officio habebat. Apud Ammianum occurrunt:

1) Adparitor Caftrenfis (Genitiv.) 26, 8, 5. v. Caftrenfis.

2) Adparitor (Comitis) Largitionum 26, 8, 6.

3) Adparitionis armorum Magiftri Rationarius 15, 5, 36. et Adparitionis Magiftri Equitum Numerarius 19, 9, 2. qui nihil inter fe differunt, cum Numerarius idem fignificet quod Rationarius, Valef. ad 15, 5, 36. Magiftri autem equitum et peditum etiam Armorum Magiftri dicantur. — Iftiusmodi Rationarii tractabant ratiocinia numerorum militarium.

4) Adparitor Praefectianus — Praesidialis. 17, 3, 6.
5) Adparitionis Praefecturae Praetorianae princeps. 15, 3, 8. 16, 8, 3. v. Princeps.
6) Adparitio (Praefecti Urbi) 15, 7, 3.
7) Adparitor Rationarius. 18, 5, 1.
8) Adparitores potestatis Vicariae per Italiam. 27, 7, 5.
Advocati quales Ammiani aetate fuerint, vide 30, 4, 8. ff.
Aediles Decuriones municipiorum 28, 6, 10. ubi vid. Valef.
Agens palatii curam 14, 7, 19. v. Cura.
Agentes in rebus. Horum alii in specialibus negotiis et propter caussas singulares in provincias mittebantur (Staatsboten), alii ad certum tempus in provinciis positi id munus habebant, ut, si quid adversus Imperatores nefario fulciperetur consilio, explorarent et scrutarentur, iidemque Consulum nomina, victorias Augustorum et edicta provincialibus nuntiabant (Staatsagenten). Ad hanc quidem classem referendi sunt Curiosi, qui tamen apud Ammianum non nominatim occurrunt. Curiosus fieri nemo poterat, nisi qui Agens in rebus esset: Agentum autem multi ad munus illud, quandoquidem et per se quaestuosum erat et coniuncta cum eo evectionum cura saepe lucelli aliquid dabat, summo studio adspiraverunt.

Ab Ammiano Agentes in rebus pluribus locis commemorantur, quorum pauci historicum habent usum. Sic videtur Gaudentius, Iuliano speculator a Constantio appositus (15, 3, 8. 16, 8, 3. 21, 7, 2.) e Curiosorum numero fuisse. — Agentum scholam fuisse Palatinam, e lib. 16. c. 5. §. 11. intelligitur, ubi mentio fit consortii eorum. Rapaces esse putavit Iulianus, ut ex eodem loco pater, et plerosque in exordio principatus palatio expulit, 22, 7, 5. ubi vid. Valef. Militaverunt etiam in exercitu, vid. 16, 5, 11. (expansa *chlamyde*) et Cod. Theodos. Lib. 6. Tit. 35. Tom. II. p. 234. Ritter.

Omnino conferri velim Gothofredi Paratitlon ad Cod. Theodos. Lib. 6. Tit. 27. T. II. p. 163. Salmas. ad Scriptt. Hist. Aug. T. I. p. 103. ff. Valef. ad 15, 3, 8. 16, 5, 11. 8, 3. 22, 7, 5. et de calumniis eorum rapinisque Libanii Orat. funebr. in laudem Iuliani T. I. p. 567. ed. Reisk.
Agens scholam Scutariorum secundam 26, 1, 5. haud dubie i. q. Tribunus, nam paullo ante dicitur Scholae primae Scutariorum Tribunus. — Vid. etiam 21, 8, 1. ubi est: cum Scutarios ageret.
Agens pro Praefectis i. e. Vicarius 14, 5, 7. ubi Agentem pro Praefectis ab Agente pro Praefecto sic differre statuit Valesius, ut illum dicat codicillos dignitatis ab Imperatore accepisse, hunc eum esse, cui Praefectus Urbi vel Praefectus Praetorio in speciali negotio vices suas mandaverit.
Alamanni copiae auxiliares (in Britannia) 29, 4, 7.
Antepilani, dicti etiam Antesignani, in prima acie ante signa pugnabant 16, 12, 20. metaphorice 28, 1, 46. Salmasius de re milit. Romanor. p. 206. et 212. eosdem putat fuisse, qui fuerint Campiductores. Vid. etiam Nast. Röm. Kriegsalterthümer p. 83. ff.
Armaturae milites fuere in comitatu Imperatoris. Horum duae scholae recensentur in Notitia Imperii (ed. Graev. in Thes. Antiquit. Rom. T. VII. p. 1502. ed. Genev. 1623. p. 103.) Armaturae scilicet senio-

Campidoctores 15, 3, 10. i. e. qui scientiam armorum et omnes armaturae numeros militibus tradunt. (Exercitienmeister) Dicuntur etiam Campiductores, sed auctore Valesio ad l. c. minus bene. Idem tamen ad 19, 6, 12. Campiductores a praeeundo dictos (Furierschützen) diversosque a campidoctoribus fuisse concedit. vid. Salmas. ad Scriptt. Hist. Aug. T. I. p. 1012. 1014. T. II. p. 474.

Candidati. Apud Ammianum nonnulli militares occurrunt, electi e Scholarium numero propter pulchritudinem et proceritatem. Duae erant eorum scholae, iuniorum et seniorum, ac sumebantur ex iis tribuni. Vid. 15, 5, 16. 25, 3, 6. 31, 13. 14. 15. 8.

Capita scholarum 25. 10, 8. ad quem locum Valesius eosdem esse putat, quos Capita contuberniorum vocat Vegetius II, 8. et 13. Erant igitur praesides et rectores Scholarium pacis tempore in iisdem aedibus, foris sub eodem tentorio habitantium, non dissimiles iis, quos nunc Corporales appellari audimus.

Castrensis (sacri Palatii) sc. Comes (Hausmarschall) titulum et dignitatem habebat Viri spectabilis. Ei parebant, quicunque Imperatori semper aderant et quocunque iret, cum comitabantur ad obsequium parati in officio erant) e. g. paedagogiani, cubicularii, tori et mensae ministri, vestitores, coqui cet. Hi omnes uno verbo dicuntur Castrensiani, idemque videtur esse Apparitor Castrensis 26, 8, 5. ubi vid. Vales. fortasse etiam Adiutor, qui secundum Notitiam Imperii Occident. p. 1888. Graev. (p. 76, Genev.) in officio seu apparitione Castrensis militabat. Conf. Cod. Theodos. Lib. VI. Tit. 32. T. II. p. 255. et Salmas. ad Scriptt. Hist. Aug. T. I. p. 981. sq.

Cataphractarii s. Cataphracti 16, 2, 5. 12, 63. qui et ipsi et equi laminis ferreis erant muniti. Ob oculos quasi pingit Claudianus in Rufinum II, 357. ff. et in VI. Cons. Honorii 569. ff. Dicti etiam Clibanarii 16, 10, 8.

Celtae et *Petulantes*, genus militum 20, 4, 2. et 20. 21, 3, 2. 22, 12, 6, 31, 10, 4.

Centurio rerum nitentium 16, 6, 2. i. e. qui publicorum aedificiorum, statuarum ex aere ac marmore aliorumque urbis decorum curam gerebat, noctuque cum militibus observabat, ne quis ea laederet aut confringeret. Pro Centurione postea Tribunus rerum nitentium factus est, v. Notit. Imp. Occid. p. 1818. denique Comes. Cassiodor. Variar. Lib. VII Ep. 13 Vales. l. c. Corsini de Praefectis Urbis Praef. p. XLVII.

Clabularis cursus. v. Cursus.

Clarissimi. Honoris appellatio: dignitatum quippe gradus hoc ordine se excipiebant, Illustres, Spectabiles, Clarissimi, Perfectissimi, Egregii. Reliquos magistratus, quibus Clarissimorum nomen sit attributum, recensere a consilii mei ratione alienum est; ab Ammiano bis datur *Senatoribus*, 26, 6, 18. 28. 1, 27. Occurrit etiam Clarissimatus 21, 16, 2. i. e. munus dignitatem habens viri Clarissimi. v. Casaub. ad Scriptt. Hist. Aug. T. I. p. 797. T. II. p. 459. Senatores Constantinopoli institutos Claros vocavit Constantinus, Exc. §. 30. conf. etiam Vales. ad 22, 9, 2. Ritter. ad Zosim. III, 11. p. 572. ed. Reitem. Gibbon. T. IV. p. 44.

Clibanarii v. Cataphractarii.

Cohortes equestres vid. quae notavi ad 14, 2, 12.

Comes. Hoc vocabulum liberae reipublicae temporibus duplici reperitur significatu. Nam interdum eo nomine dictos videmus amicos, propinquos, philosophos, grammaticos, qui cum magistratu in provinciam proficiscuntur, ut cum eo habitent, coenent otiumque eius suaviter fallant, interdum etiam eos, qui cohortem praetoriam constituunt, praefectos, medicos, scribas, accensos, haruspices, praecones, quod genus datum publice et ductum necessario publice constitutum habuit salarium. Ernestii Exc. 15. ad Suetonii Tiber. c. 46. Hic locus Suetonii primus est, in quo sub Caesaribus tres classes Comitum commemorantur. Ernestius exclusa cohorte aulica et urbana eos tantum intelligi vult, qui peregrinationibus et expeditionibus adhibebantur: tres classes illas a Tiberio factas esse pro diversa stipendiorum, quae iis distribueret, ratione. Quem contra Hauboldus de Consistorio Principum Spec. 1. p. 25. coll. Spec. 2. p. 3. ex Seneca de Clementia 1, 10. de Benef. vi, 33. 34. aliisque argumentis docet, Comitum dignitatem iam Tiberio regnante institutam et a sequentibus Principibus servatam esse, non a Constantino primum inventam: appellationem autemComitum, honorarii tituli vice, omnibus palatinis, civilibus et militaribus praefecturis et officiis praepositam paullatim in locum verae dignitatis, cui addita esset, successisse, ut v. g. Magister Sacrarum Largitionum honorario titulo Comes simul esset, quod in comitatu Principis versaretur. — Ceterum diversi a Comitibus fuerunt Amici; hi enim arctiore Principum familiaritate utebantur iidemque semper erant Comites, sed non vice versa. Hoc discrimen apud Ammiaunm ipsum occurrit 16, 12, 60. ubi Chnodomarius rex inter ducentos Comites tres tantum Amicos habuisse dicitur.

Iam ordine alpbabetico enumerabimus eos, quorum Ammianus meminit.

1) *Comes Aegypti* (ex Duce) Sebastianus 23, 3. 5. Dicti etiam in Notitia Imperii Comites limitis vel rei militaris per Aegyptum. Plura de iis vide apud Gothofred. ad Cod. Theodos. T. II. p. 99. Erant primi ordinis Comites ib. p. 104.

2) *Comes Africae*, Cretio 21, 7, 4. 26, 5, 14. Romanus 29. 5, 1.

3) *Comes maritimi tractus in Britannia* 27, 8, 1. (Comes limitis Saxonici per Britanniam dictus in Notit. Imperii p. 1939.)

4. *Comes rei castrensis* (per Africam) 30, 7, 3. idem esse videtur, qui Comes rei militaris. — Interdum etiam erant Vicarii Magistri militum 14, 11, 5. 15, 13, 3.

5) *Comes Domesticorum*. Sic dicti sunt, qui praeerant Domesticis. Ad magisterium militum non semel promovebantur, cuius rei exempla ex Ammiano petita vide apud Norisium in Orthogr. Cellarii Harles. II, 191. Nominatim commemorantur Latinus 14, 10, 8. Lucillianus 14. 11, 14. Barbatio ib. §. 19. Excubitor 20, 4, 21. Serenianus 26, 8, 7. Dignitatem eorum et nomen Constantino M. antiquius esse negat Corsini de Praeff. Urbis p. 67. 103. 111. 134. eos, quorum in Inscriptionibus mentio fit, ad seriora tempora referendos esse ostendens.

6) *Comes Isauriae*. Castricius 14, 2, 14. Lauricius 19, 13, 2.

7) *Comes largitionum sacrarum* 14, 7, 9. 16, 8, 5. 18, 5, 2. it. qui largitiones curat 21, 8, 1. qui aerarium (publicum) tuebatur 20, 11, 5. et ibi Valef. (alias Comes facrarum remunerationum). Ob rationum multitudinem et difficultatem totos greges hominum habebat in officio, v. Notit. Imperii p. 1520. 1872. Graev. Gibbon. T. iv. p. 115. — Erat etiam Comes Confiftorianus Haubold. l. c. Spec. ii. p. 43. Ab eo diftinguendus eft

8) *Comes rei privatae*, dictus etiam Comes privatarum 15, 5, 4. qui praeerat privato aerario principis 22, 3, 7. Notit. Imperii p. 1552. Hic quoque Comes Confiftorianus erat. (*Comes Patrimonii*, qui patrimonium Principis adminiftrabat, apud Ammianum non occurrit.)

9) *Comes Orientis* Antiochiae degens, magiftratus erat non militaris, fed civilis, Valef. ad 14, 1, 3. abfente tamen Magiftro equitum rei militaris curam fufcipiebat, 14, 2. extr. Sexcentos habebat Apparitores et dignitatem Viri Spectabilis. Interior Praefecto Praetorio Orientis et Proconfule Afiae praeerat reliquis omnibus Praefectis Orientis, a quibus ad eum appellabatur. Zofim. v, 2. Imperabat etiam claffi Seleuciae dictae, v. omnino Notit. Imperii p. 1618. — Ammianus Aegyptum inter provincias Orientis recenfet 14, 7, 21. coll. 14, 1, 3. cui concordat infcriptio a Valefio ad priorem locum allata, in qua Placidus (Conful 343.) Comes Orientis Aegypti et Mefopotamiae dicitur. — Ceterum Comites Orientis apud Ammianum occurrunt Honoratus 14, 1, 3. 7, 2. Nebridius 14, 2, 20. Modeftus 19, 12, 6. Philagrius 21, 4, 2. Iulianus (avunculus Imperatoris) 23, 1, 5. Aradius ibid. §. 4.

10) *Comes rei caftrenfis* 30, 7, 3. ubi de Gratiano, Valentiniani patre, fermo eft. Nihil differunt a Comitibus rei militaris, qui ad provinciam aliquam defendendam milite credito ab Imperatore deftinabantur et apud noftrum innumeris locis occurrunt. Erant Comites primi et fecundi ordinis: reliquos autem dignitate praecedebant Comites rei militaris per transmarinas provincias (qualis Gratianus in Africa, et deinde in Britannia fuerat.) Cod. Theodof. T. ii. p. 252.

11) *Comes Thefaurorum* (alias Praepofitus). Horum duplex fuit genus: 1) Comitatenfium, qui in aula Principis verfabantur veftesque et ornamenta, vafa convivalia, tegmina purpurea cet. cuftodiebant, v. Salmaf. ad Scriptt. Hift. Aug. T. i. p. 970. Cod. Theodof. T. iii. p. 542. ubi tamen Gothofredus Comitem Veftiarii (i. e. loci, in quo veftes in ufum Principis reconditae erant) a Comite thefaurorum diftinguit. 2) eorum, qui vectigalia in provinciis et urbibus exigebant exactarumque rationes ad Comitem largitionum, fub quo utrumque genus erat, referebant. Apud Ammianum nonnifi pofteriores occurrunt, nempe 22, 3, 7. *qui Gallicanos* (v. etiam 15, 5, 36.) *tuebatur thefauros*, quem Urfulus, Comes largitionum, Iuliano Caefari, quidquid pofceret, dare iuffit, et 29, 1, 26. *Comes Thefaurorum per Thracias*, v. Cod. Theodof. T. ii. p. 111.

12) *Comites fagittarii* i. e. fagittarii, qui Principem ad bellum proficifcentem comitabantur 18, 9, 4.

13) *Comitum turma equestris* gentium natum equestrium ex ingenuis barbaris lectorum, ut Ammianus ipse ait 18, 9. 4. Quod convenit cum 15. 4. 10. ubi Nemauchus, barbarus, dux Comitum Sagittariorum mittitur.

Comitatensis miles 29. 5. 4. Distinguuntur a Palatinis, qui dignitate eos praecellisse videntur quamquam Comitatenses Palatinis saepius praepositos reperimus. Fortasse Palatini fuerunt Comitatenses in ipsa Principis aula versantes, quatenus ad expeditiones educebantur. Et hoc quidem significatu limitaneis et ripensibus opponuntur. Plura si cupis, adeas velim Cod. Theodos. T. II p. 286. Salmas. ad Script. Hist. Aug. T. II. p. 603. Cuiac. observatt. I, 25.

Compulsores 22, 6. I. i. e. qui fiscalia debita exigebant. Conf. Cod. Theodos. T. II. p. 318.

Consiliarius 25. 3, 14. 28, I. 21. 6, 21. Hoc nomen de quovis adsessorum Consistorii genere usurpatur. Haubold. de Consistor. Principum Spec. II. p. 8.

Consistorium apud Ammianum occurrit 14, 7, 11. 15, 5, 18. 25, 10, 10. 31, 12, 10. Praeclare de eo egit Hauboldus in dissertatione iam saepius laudata, quae inscribitur de Consistorio Principum Lips. 1788. et 1789. unde, quae notatu dignissima visa sunt, huc placuit transscribere.

Ipsa vox denotat 1) omnem locum, ubi a multitudine hominum consistitur: sic Tertullianus lupanar appellat consistorium libidinum. 2) collegium amicorum et consiliariorum circa Imperatorem stantium. 3 ipsum locum, ubi Imperator cum Consistorianis suis deliberabat, qua significatione Ammianus primus adhibuit. 4) partem aedium cubicularis potissimum addictam, in qua excubabant potius quam cubabant, quo paratiores essent ad domini praecepta. Sidonius Apollin. Lib. II. Ep. 2. p. 102. edit. Savaron.

Imperatores primi non habebant certum statumque locum, in quo iuri dicundo vacarent, multo minus adsessores perpetuos. Quippe ius dicebant non tamquam Imperatores, verum ut Consules vel cum ab ordinariis magistratibus ad eos provocatum esset, idque ut plurimum in foro magno pro tribunali. Et quamquam interdum in Palatio caussas extra ordinem cognoverunt adhibitis consiliariis, id quod v. c. fecit Augustus iam senior, Dio Cass. LIII, 21. : cavendum tamen est, ne vel necessarios hos Imperatori, vel ipsum iurisdictionis Caesareae exercitium ad certum in Palatio locum ab initio adstrictum fuisse contendamus.

Haec paucis mutatis usque ad Traiani tempora durarerunt. Hadrianus autem primus publicum et perpetuum stabilivit consilium, quod non iuri solum dicundo caussisve cognoscendis, sed constitutionibus etiam ferendis et reipublicae administrandae vacaret, tametsi ne tunc quidem peculiare Auditorii, multo minus Consistorii nomen consecutum esse videtur. Hoc consilium imperatorium a senatu secundum quidem locum obtinuit, quia adsessores eius ab hoc prius erant approbandi; at re vera omni potestate senatum exuit coeperuntque inde ab Hadriani temporibus rariora esse Senatusconsulta, frequentiores constitutiones Principum.

Auditorii prima mentio occurrit sub Marco Aurelio, eo-

que regnante invaluit consuetudo, ut Praefecti Praetorib, qui iam Hadriani aetate Consistorio admoti fuerant, in locum adeo Imperatoris ipsius in auditorio succederent et dignitatem antea unice militarem cum plenissima rerum civilium administrandarum et cognitionum exercendarum potestate commutarent.

Hanc enarrationem usque ad Constantini Magni aevum persecutus verissime observat Hauboldus, quae ante eum nemo animadverterat, Auditorium et Consistorium, licet in plerisque legum ac scriptorum locis invicem permutentur, ita tamen diversa fuisse, ut Consistorium e paucioribus constaret solamque publicorum negotiorum curam cum Principe participaret; (geheimes Cabinet) Auditorium contra caussis cognoscendis legibusque sanciendis, quatenus earum rogatio ad sanctius consilium haud pertineret, vacaret, (Landesregierung) Consistorii nomen non ante Diocletianum et Maximianum invaluisse, Auditorii iam inde a Marci Aurelii temporibus; qui Consistorii essent participes, eosdem etiam Auditorio interfuisse, minime tamen vice versa.

Consistoriani. Cum opponuntur militaribus, ut apud Ammianum 15, 5, 12. 6, 1. intelligendi sunt ii, quorum praecipuae erant in Consistorio partes, Praefectus Praetorio, Praefectus Urbi, Magistri militum, Praepositus Sacri Cubiculi, Magister Officiorum, Quaestor Sacri Palatii, Comes SS. Largitionum et Comes Rerum Privatarum. Hi omnes dicebantur Illustres. Haubold Spec. II. p. 25. et 28.

Constantiacae duae (legiones) Sirmii 21, 11, 2.

Consules annum auspicantes deducebantur comitante ipso Imperatore, tum ludos edere ac servos aliquot manumittere solebant 22, 7, 1. 2. Is splendor, sublata auctoritate, tantum non solus e pristino consulatu remanserat. Mamertinus ipse, de quo sermo est l. c., in Panegyr. Iuliani c. 2. „in Consulatu, inquit, honos sine labore suscipitur.“ Dignitas tamen nihil imminuta est: primum enim post Imperatorem locum Consules obtinebant ipsosque praecedebant Patricios et Praefectos, unde Consulatus amplissimus magistratus dicitur 26, 9, 1. Conf. Gibbon. T. IV. p. 55. ff. et Curtius de Senatu Romano p. 89. sq. edit. Genev.

Consulares illa aetate vocabantur, qui provinciis Augusti praeerant, quamvis non semper Consules fuissent. Vid. Salmas. ad Scriptt. Hist. Aug. T. I. p. 198. 375. T. II. p. 346. Apud Nostrum occurrunt Consularis Baeticae 28, 1, 26. Pannoniae 16, 8, 3. coll. 15, 3, 7. 21, 10, 6. Piceni 15, 7, 5. Syriae (Coeles) 14. 7, 5. 15, 13, 2.

Cornuti 15, 5, 30. 16, 12, 43. 31, 8, 9. auxilia ab urbe Illyrici appellata, si fides habenda Pancirollo ad Notitiam Imperii p. 1466. Conf. tamen Prandau Gesch. v. Wien p. 73. Ex loco Ammiani 16, 12, 43. ubi barritum edidisse dicuntur, non Illyrios fuisse, sed Gallos, colligi possit.

Correctores praefecti minorum provinciarum, Paphlagoniae et Augustamnicae in Oriente, in Occidente tractuum nonnullorum Italiae. Apud Ammianum occurrit tantum Corrector Tusciae 15, 5, 14. 27, 3, 2. it. qui rexit Tusciam 28, 1, 6. Plura de iis congessit Dreligius in Ep. de Correctoribus Imp. Rom. L. 1739.

provincias mitterentur, vel inde ad comitatum principum properarent. Currus erant varii generis, minores et maiores: *birotae*, quibus nonnisi ducenta — *redae*, quibus mille — *clabulae* (*Angariae* etiam dictae), quibus mille et quingenta pondo superponi liceret. Priores illae leviores ad singulos homines 21, 9, 4. cum paucis impedimentis provehendos, solidiores clabulae militibus aegrotis, vel, ubi celeritate opus esset, sanis etiam inserviebant. v. Nostrum 20, 4, 11. 21, 13, 7. et Sulpic. Severum in vita S. Martini II, 4. *per aggerem publicum plena militaribus viris fiscalis reda veniebat.* Hi cursus *publici* vocantur, quod nemini uti iis liceret, nisi qui diploma principis (evectionem. cf. 14, 6, 16. 11, 5.) proferre in stationibus posset. v. 20, 4, 11. et 8, extr. Plura qui desiderat, adeat Cod. Theodos. ubi saepe cursus publici et clabularis mentio fit, inprimis Lib. VIII. Tit. 5. et ibi notas, Schefferum de re vehiculari Lib. I. p. 65. Lib. II. p. 334. Salmas. ad Scriptr. Hist. Aug. T. I. p. 279. et Valesium ad Nostrum 20, 4, 11.

D.

Decentiaci et Magnentiani milites ex Decentii ac Magnentii nomine appellati 18, 9, 3.

Decimani milites legionis decimae ibid. v. etiam Fortenses.

Decuriones 28, 6, 10. iidem in municipiis et coloniis, qui Romae Senatores.

Decurio Palatii 20, 4, 20. ubi additur: qui ordo est dignitatis, quoniam dignitatem Clarissimorum habebant. Erant in palatio triginta viri, Silentiarii dicti, quorum officium hoc erat, ut ad valvas starent, quando Imperator in Consistorio adesset legatosve audiret, omninoque tumultus omnes prohiberent. Decem singulis praefecti Decuriones, qui principum mandata per urbem varia curarent, pompasque in publicum procedentium Augustorum et Augustarum ordinarent. v. Haubold. de Consistorio Principum Spec. II. p. 51.

Diogmitae levioris armaturae milites ad persequendos hostes adhibiti 27, 9, 6.

Divitenses et *Tungricani* 26, 6, 12. 7, 14. 27, 1, 2. Notit. Imperii p. 1483.

Domestici (Haustruppen) v. infra *Scholae*. Domesticos iam fuisse imperante Aemiliano docet vetus Inscriptio a Valesio allata ad 14, 10, 8. et Diocletianus ex Comite Domesticorum ad Imperium evectus est testibus Zonara et Aurelio Victore. — Erant partim equites, partim pedites. — Alii palatium custodiebant (praesentales) alii certis officiis deputati publicaa exsequebantur iussiones, v. c. reos ex provinciis perducebant 15, 3, 10. 5, 22. vel pro necessitatibus publicis mittebantur cum Comitibus ac Magistris militum 16, 10. extr. Cohors eorum apud nostrum dicitur Ordo 25, 5, 4. Schola 26, 5, 3. Consortium 16, 10. extr. 25, 10, 9. Regebantur a Comite Domesticorum, (per periphrasin: qui Domesticorum praefuit scholae 26, 5, 3.) qui dignitatem habebat Illustrium. Nominatim occurrit Latinus 14, 10, 8. Barbatio 14, 11, 24. Excubitor 20, 4, 21. (quod nomen proprium esse videtur: Domest. Comes Excubitor *nomine*.) Comitem excipiebat Tribunus, hunc Primicerius, (ex Primicerio

Not. Ne quis miretur, exemplorum, quae attulimus, eiusmodi esse nonnulla, ut posterior dignitas priore minor sit, tenendum est, munera illis temporibus non perpetua fuisse ac saepe factum, ut maiores magistratus minorem deinde acciperent provinciam.

F.

G.

H.

I.

admiſſus a Iuliano 20, 9, 5. qui Anatolium ordinavit ib. §. 8. coll. 25, 3, 21. Urlacius 26, 4, 4. et 5, 7.

Secundum Notitiam Imperii p. 1498. ſub diſpoſitione Magiſtri Officiorum erant Scholae Palatinae, Agentes in rebus, quatuor Scrinia Palatina, Officium Admiſſionum, Fabricae, Curſus publicus et Interpretes diverſarum gentium. Congregabat etiam, ſi quid maiore ſolemnitate in aulae penetralibus celebrandum eſſet, caeteros proceres atque miniſtros palatinos, introducebat legatos exterarum nationum ad Imperatorem (Ammian. 26, 5, 7.) omninoque, quidquid ad legationes pertineret, curabat et principali praeerat tabulario (Canzley). v. Salmaſ. ad Scriptt. Hiſt. Aug. T. I. p. 322. T. II. p. 239. Chriſtii Noctes Academ. Hal. 1729. p. I. ſſ. Ritterus ad Guthrium T. V. p. 97. Hauboldus l. c. Spec. II. p. 43. Valeſius ad 26, 5, 7.

In quatuor illis, quae diximus, ſcriniis ſub eo laborabant Magiſter memoriae — epiſtolarum — libellorum et diſpoſitionum.

4) *Magiſter memoriae* non ideo ſic dictus, quod eos, qui praeclare ſe geſſiſſent, imperatoribus in memoriam revocaret, ſed quod acta et decreta memoriae ac futurae obſervantiae cauſa aſſervaret. (Canzleydirector, geheimer Archivarius.) Praeterea, ut eſt in Notitia Imperii p. 1582. *Adnotationes omnes*, i. e. breves continentes quae Principis nomine ſtatuebantur aut confirmabantur, *dictabat* (unde etiam Dictator appellatur) *et emittebat* Principis vel Quaeſtoris vel ſua manu ſubſcriptos, *et precibus reſpondebat* eorum, qui vel indulgentiam patrati criminis, vel probatorias a principe flagitabant: emittebantur enim e Scrinio memoriae codicilli officiorum, Agentum in rebus et Palatinorum, qui Comitii ſacrarum largitionum et rerum privatarum ſuberant. Digna eſt, quae conſulatur, Mangelsdorfii (praeſ. Klotzio) Diſſ. de Magiſtro Memoriae Hal. 1770.

Apud Noſtrum occurrunt Aedeſius 15, 5, 5. Ruſticus Iulianus 27, 6, 1. Eupraxius ibid. §. 14. Feſtus 29, 2, 22.

5) *Magiſter epiſtolarum.* Hic *legationes civitatum, conſultationes et preces tractat*, ait Notitia Imperii l. c. Legationibus enim Regum aut civitatum intererat, ut poſtulata intelligeret et reſponſa ſcriberet, Praeſidibus de facti ſpecie dubia conſulentibus ex Principis ſententia reſcribebat et precibus reſpondebat civitatum. Officiorum praeterea Illuſtrium et Spectabilium Magiſtratuum codicillos edebat, v. Panciroll. ad Notit. Imper. p. 1585 (Apud Noſtrum non occurrit.)

6) *Magiſter libellorum.* „Cognitiones et preces tractat" i. e. in cauſis iudicialibus, ubi ad principem appellatum eſſet, acta conſignabat ſententiasque in Conſiſtorio dictas litigatoribus edebat. Fortaſſe libelli ſupplices ad eum perferebantur omnes, reddendi ſcriniis competentibus, ipſe autem nonnili ad preces privatorum reſpondebat. Codicillos etiam officiorum, magiſtrorum militum, Comitum et Ducum limitum, et plurimorum Palatinorum ſcribebat. v. ſupra Libellis reſpondens.

7) *Magiſter* ſ. Comes *diſpoſitionum* idem erat, qui poſtea Referendarius dicebatur. v. Pancirollus ad Notit. Imperii p. 1592. Haubold l. c.

N.

tariorum munus in Cod. Theodof. Lib. vi. Tit. 10. l. 4. p. 91. diferte vocatur *militia nobilis* et apud Ammianum ipfum Syagrius *facramento* exutus effe dicitur 28, 2, 9.
Praeter, plura Noftri loca, ubi Notarii foli commemorati, utrumque, et Tribuni et Notarii nomen iungitur 17, 5, 15. 19, 9, 9. 20, 4, 2. 28, 6, 12. femel inverfe: Notarius et Tribunus 25, 10, 6. ubi quamquam de diverfis perfonis fermo eft, id tamen intelligitur, Notarios Tribunis militaribus potiores fuiffe.
Mittebantur cum mandatis in provincias, v. c. ut, fi quid turbarum immineret, fufpectos homines obfervarent aliave pericula a provinciis averterent 20, 9, 9. 22, 11, 1. 26, 5, 14. reos apprehenderent ac fifterent 14, 5, 6. adeffent etiam, quando illi per tormenta interrogarentur 14, 9, 3. 11, 21. 15, 3, 4. 28, 1, 12. Ipfi Iuliano Caefari Notarium appofuerat Conftantius ad explorandos eius actus 17, 9, 7. 21, 7, 2.

Numerarius adparitionis magiftri equitum 19, 9, 2. idem qui Rationarius: fic Rationarius adparitionis armorum magiftri 15, 5, 36. Tractabat ratiocinia numeri feu ordinis militaris. v. fupra Adparitores.

Numeri modo minora, modo maiora erant corpora militum e legionibus (numeri Ioviorum 29, 3, 7.), vel etiam gentilibus lectorum, neque tantum cohortes, ut opinatur Valef. ad 14, 7, 19. et Lipfius ad plura Taciti loca, verum etiam legiones. v. infra Victores.

O.

Officiales 27, 7, 5. miniftri funt magiftratuum (Officianten, Subalternen.)

Officiorum Magifter v. Magifter.

Ordinariae dignitates i. e. civiles, oppofitae militaribus, 14, 10, 4. et ibi Valef. it. 16, 8, 13. v. fupra Iudices.

Ordines municipales 21, 12, 23. oppidorum 27, 7, 6.

Ordinum primi (Officiere). 16, 12, 20. Frontinus Strateg. I, 11. medios ponit inter Tribunos et Centuriones. Ordines primi eodem fignificatu eft 19, 6, 3.

P.

Paedagogiani pueri (Pagen) 26, 6, 15. 29, 3, 3. v. Cod. Theodof. Lib. vi, de Caftrenfianis T. 11. p. 227. Gutherius de Officio Domus Auguftae p. 815.

Palatini 1) omnino miniftri aulici 22, 4, 1. ubi a Iuliano in exordio principatus palatio expulfi dicuntur Eorum mores ibid. 2) Anguftiore fignificatu ii, qui fub Comitibus largitionum et rei privatae tributa exigebant et transactis ftipendiis inter Senatores allegebantur 26, 6, 5. ibique Valef. De iisdem fermo eft 29, 1, 5. qui de aerario interceperant. 3) milites, qui pro palatio excubabant, oppofiti limitaneis et ripenfibus. Palatinae fcholae et primi Palatinarum fcholarum occurrunt 14, 7, 9. 12.

Pannonica et Moefiaca (legiones) 29. 6, 13.

Parens publicus, quod femel reperitur 29, 2, 7. Gothofredus ad Cod. Theodof. T. 11. p. 76. idem effe putat quod Parens principis, i. e. Patricius, v. Salmaf. ad Scriptt. Hift. Aug. T. 11. p. 292. Interpretes ad Corippum iv. 331. Michaelis literar. Briefwechfel 3, 411. Haubold. de Confift. Spec. 11. p. 4—6. 15. Equidem accedere malim Va-

men duntaxat ad tempus aegrotantis Olybrii vicem implere iussus erat. v. infra Vicarius.

Praefectus Cubiculi (Oberkammerherr) 14, 11, 2. v. supra Cubiculum.

Praefectus Praetorio. Primum Augustus, constituendo duos ex ordine equestri praefectos, qui praetorianis cohortibus cunctisque per Italiam militibus praeessent, hunc magistratum in rempublicam introduxit. Sequentes imperatores, servato Augusti instituto, alii duos habuerunt, alii unum Praefectum, donec Commodus, ut reipublicae curis liberatus voluptatibus suis posset vacare, tres constituit iisque etiam rei civilis curam commisit, quam imperante iam Hadriano affectare coeperant. Postea pro tempore et necessitate modo pauciores, modo plures creati sunt, donec Constantinus M. non solum cohortes praetorianas, quae mortuis Imperatoribus tot bella civilia commoverant, exauctoravit, verum etiam ademptam Praefectis Praetorio potestatem militarem in Magistros Equitum et Peditum transtulit. Diviso enim orbe Romano in quatuor praecipuas partes quatuor etiam Praefectos Praetorio fecit, qui singulas administrarent: quorum unus Praefectus Praetorio Galliarum, alter Italiae, tertius Illyrici, quartus Orientis dicebatur. Provincias, quibus quisque praeerat, nominatim recensere longum est; enumeratae reperiuntur in Notitia Imperii, in Historia Guthriana T. II. extr. et apud Reitemeierum ad Zosim. II, 33. qui locus Gallicus est de Praeff. Praetorio. Historiam eorum dedit Ritterus in programmate, quod inscribitur: Historia Praefecturae Praetorianae ab origine dignitatis ad Constantinum M. Vit. 1745. Zosimus autem, qui l. l. omne Constantini institutum reprehendit, adversarium nactus est Diezium (postea Professorem Gottingensem) de imperii administrandi forma a Constantino M. recte atque sapienter mutata adv. Zosimum, Lips. 1752.

Praefecti Praetorio, exceptis Consulibus, qui, quamquam administrandae reipublicae potestate destituti, (v. supra Consules) illis tamen priores ponebantur, proximi erant ab Imperatoribus: amplissimus magistratus 21, 6, 5. cui Augustus summam commisit rerum 17, 3, 4. cunctae castrenses et ordinariae potestates, ut honorum omnium apicem, priscae reverentiae more Praefectos suspexere Praetorio 21, 16, 2. unde, ubi festinato opus esset, Consistorianos convocabant et absente Imperatore in Consistorio praesidebant 15, 5, 5. civiles iam facti magistratus curam gerebant redituum publicorum et imperialium 17, 3, 2. ss. item annonae palatinae, militaris et civicae, quare etiam Caesaribus eorumque Ministris ac Palatio annonas et salaria praebebant, Vales. ad 14, 7, 11. et 10, 4. Supremi iudices erant etiam in caussis capitalibus 22, 3, 1. nec poterat ab aliis ad alios iudicea appellari.

Inter Praefectos Praetorio fuisse, qui Praesens diceretur, negat Vales. ad 14, 1, 10. eo nomine nonnisi Magistros militum vocatos esse existimans. Ac sane quidem fallatur, si quis quatuor illis, quos diximus, quintum superaddi velit: ipsa tamen vocis collocatio 14, 1, 10. ubi Praesens a nomine proprio Thalassii pluribus verbis disiungitur, de no-

Q.

R.

Rationalis 15, 3, 4. ex ministro triclinii Rationalis. (Hofwirthschaftsrendant) In provinciis fere erant, quos Germanice appellamus Rechnungsbeamte, 15, 5, 8. ad cuius loci intelligentiam observat Valesius, Rationales in provinciis damnatorum bona et sententia iudicis proscriptorum occupasse et fisco vindicasse. Vid. etiam 22, 4, 9. et 28, 2, 13. Alexander Severus malum necessarium eos appellare solebat, Lamprid. c. 46..

Rationarius adparitionis armorum magistri 15, 5, 36. i. e. Officialis Magistri militum, qui militarium numerorum rationes tractabat, (Kriegszahlmeister) 26, 1, 6. — Rationarius apparitor 18, 5, 1. ubi Ammianus ipse id officium ita describit: circa ratiocinia versabatur, qui, quarumve virium milites ubique agerent; vid. Numerarius.

Rector. Hac voce Marcellinus variationis gratia pro appellationibus munerum propriis utitur, v. c. pro praefecto provinciae: sic Rector Aegypti 22, 14, 6. secundae Panmoniae 15, 3, 7. coll. 16, 8, 3. ubi idem dicitur Consularis; rector provinciae (Phoenices) 18, 7, 5. — pro ducibus militaribus: rector pedestris militiae, i. e. Magister Peditum, 15, 5, 2. 18, 3, 1. Armaturarum 15, 4, 10. Gentilium 15, 5, 6. Scutariorum 14, 10, 8. coll. c. 11. §. 11. ubi est Tribunus.

Referendarius non apud Ammianum ipsum, sed in Excerptis occurrit §. 85. sub rege Theoderico, cuius Quaestor, Cassiodorus, Variar. Lib. VI. c. 17. edit. Aurel. Allobr. 1622. p. 420. formulam Referendariorum hunc in modum exhibet: „Per eum nobis caussarum ordines exponuntur, per eum interpellantium vota cognoscimus et ipsis responsa reddimus.“ Erant omnino iidem, qui antea Magistri Dispositionum fuerant.

Reges nomen numeri seu legionis. Batavis coniunguntur 16, 12, 45. ubi vid. Vales.

Regina coniux Augusti 15, 2, 8. Caesaris 14, 9, 3.

S.

Sacerdotalis 28, 6, 10. i. e. qui Sacerdotio functus est. Amplissimi honores municipales fuerunt Aedilitas, Sacerdotium, Flaminium, Duumviratus. Differunt Sacerdotes a Flaminibus: illi territoriorum, hi sola municipiorum sacra curabant. Munus sacerdotum, cum valde onerosum esset, non erat perpetuum, quo administrato appellabantur Sacerdotales ad analogiam vocc. Consularis, Praesidalis cet.

Sarcinalium principis iumentorum Actuarius 15, 5, 3. vid. Actuarius.

Scholae. Sic dicebantur cohortes militum pro palatio excubantium, propterea quod scholas sive aedes iuxta palatium habebant, v. Suidas s. v. Σχολάριοι. Numero erant 3500. et maiora, quam legiones, stipendia merebant. Inter eos, qui dignioris essent ordinis, Protectores vocabantur, a quibus in Cod. Theodos. l. 6. et 9. diserte distinguuntur Domestici, dignitate quippe inferiores. Repugnare quidem videri possit Ammianus, apud quem 14, 10, 2. *Protector Domesticus* et 18, 8, 11. *Domesticus Protector* nulla interposita copula legitur, sed sic idem Gentiles Scutarios dixit 20, 2, 5. licet hi

T.

fectis militaribus commune. Apud Nostrum occurrunt Tribuni Armaturarum 14, 11, 21. 15, 5, 6. 27, 2, 6 — Domesticorum 20, 4, 21 — Fabricatum 14, 7, 18. 9, 4. Fabricae Cremonensis 15, 5, 9. et Notarius, v. Notarius. — Protectorum 18, 3, 5. — Scutariorum, v. Scutarius. — Stabuli 14, 10, 8. 20, 4, 4. 28, 2, 10. 30, 5, 19. — Vacans, ubi vide. — Vexillationum 25, 1, 9.

Tricesimani milites legionis tricesimae 18, 9, 3.

Tungricani 26, 6, 12. 27, 1, 2.

V.

Vacans Tribunus i. e. qui honorem quidem tribuni et annonas ac salaria accipit, sed nullum habet certum numerum, quem regat. Sic Marinus Tribunus ex Campidoctore vacans 15, 3, 10. vid. etiam 16, 17. extr. 18, 2, 2. 31, 13, 18. Alias tamen voc. vacans non supernumerarium, sed emeritum significat, praesertim in muneribus civilibus et palatinis; v. c. Comitum Consistorianorum, quibus emeritis in Consistorio vel adesse vel abesse licebat.

Veluti. Haec vox interdum nominibus dignitatum a nostro praeponitur, v. c. Diodorus quidam veluti Comes 22, 11, 9. ubi Marcellinus ipse non satis cognitum habuisse videtur, Comesne an aliud quid fuerit is, de quo sermo est. Sed veluti regulus 29, 5, 1. idem esse puto quod Subregulus 17, 12, 11. Cf. tamen 14, 11, 14. ubi *ut* et *quasi*.

Vexillationum tribuni 25, 1, 9. Vexillationes, Vexillarii Ammiani aetate erant equites, opponuntur enim Legionibus et Numeris, v. Cod. Theodos. T. II. p. 314. Secus fuit antiquiore aevo. v. Ernesti Exc. I. ad Tacitum T. II. p. 669 edit. secundae.

Vicarius. Ammianus hanc vocem non uno modo exprimit: pro Praefectis 14. 5, 7. agens vicem 15, 4, 10 agens pro 15, 5, 12. curans vicem 29, 5, 6. vicariam curans 17, 11, 5. potestas vicaria per Italiam 27, 7, 5. regens vicariam Praefecturam 28, 1, 5. Ritterus ad Guthrium T. v. p. 104. sic scribit: Omnes Vicarii erant Vicarii Praefectorum Praetorio sive illustrissimae Praefecturae, et in suis quisque Provinciis lites quaestionesque tractabant, siquidem litigantes transigendae controversiae caussa ab inferioribus iudicibus ad hos reiiciebantur. Cedebant autem dignitate Proconsulibus, v. Notit. Imp. et Notit. Dignitat. Cod. Theodos. T. vi. P. 2. p. 25. Apud nostrum occurrit Vicarius Asiae 27, 9, 6. Africae 28, 6, 8. Hispaniae 23, 1, 4. Italiae 27, 7, 5. ubi vid. Vales. Vicarius urbis Romae 28, 1, 5. ex quo capite §. 6. intelligitur, Vicarium urbis Romae dignitate superiorem fuisse Praefecto Annonae et proximum a Praefecto Urbi.

Victores. Legiones Ioviorum et Victorum 25, 6, 3. 26, 7, 13. 27, 8, 7. 29, 3, 7. it. de Victorum numero (i. e. legione) miles 24, 4, 23.

Utricularii 24, 3, 11. 25, 6, 15.

Z.

Zabdiceni sagittarii 20, 7, 1. In Notitia Imperii sub Duce Mesopotamiae recensentur.

Ziannorum legio 25, 1, 19. In Notitia Imperii Orientalis sub dispositione Magistri militum per Thracias dicitur. Erant autem Zianni (ulitatius Zanni) populi Armeniis finitimi.

INDEX III.

VOCABULORUM ET LOCUTIONUM, QUAE IN NOTIS ILLUSTRANTUR.

(*Hunc Indicem et ſequentem, mea opera confectos, addere ſatius viſum eſt quam omittere.* ERF.)

A.

B.

V.

Υ.

IV.

INDEX AVCTORVM, QVI IN COMMENTARIO ILLVSTRANTVR VEL EMENDANTVR.

(Prior numerus Tomum Commentarii, posterior paginam significat.)

ADDENDA ET CORRIGENDA.

Commentarii T. I. p. 5. l. 34. pro IDEM leg. LINDENBROG.
Ead. pag. l. ult. pro GRONOV. ſcrib. LINDENBROG.

P. 84. §. 13. adde: Wakefield. ad Lucret. IV, 203. legi vult: veritatis enim abſolutus ſermo ſemper; ac *per* eſt ſimplex. ERF.

P. 93. l. 9. poſt IDEM adde: Wakefieldio ad Lucret. III, 218. legundum videtur et cogitationibus *ſublectus*, i. e. ſummotus, quaſi ſe ſuffurans; vel: *nec* cogitationibus ſubiectus; ſed illud venuſtius eſſe iudicat. ERF.

P. 122. poſt l. 16. a fin. adde: *Seniauchus.* Reineſ. „Senoaldus appellatio Alemannica." W.

P. 128. l. 11. a fin. pro IDEM leg. VALES.

P. 136. l. 11. a fin. pro *eſt* leg. *eſſe*.

P. 167. poſt l. 4. a fin. adde: *Planiora* indice Wakefieldio ad Lucret. V, 272. ſunt aequora. pro *quaeritans*, quod gloſſam ſapere ait, legendum exiſtimat *eluctans*. — Mihi verum videtur *eruptans*, quod cod. Regius exhibet, modo commate poſt *exitus* deleto iungas: *exitus viam ſibi molitur.* ERF.

P. 204. poſt l. 15. adde: Graeço more ſic ſcripſit, quo dicitur *διδάσκειν τινὰ ῥήτορα, φιλόσοφον* cet. Vitruvius VI. Praef. *eos viros bonos inſtituebant.* Epigr. adeſp. CCCLXXXVII. v. 3. *ἀλλά μ' ἀνὴρ ἐμύησ' Ἑλικωνίδα.* Vid. Schaefer. ad Lambertum Bos p. 862. ubi et noſtri loci meminit. ERF.

P. 210. l. ult. poſt *dracones* adde W.

P. 232. poſt l. 4. adde:

31. *Occurrere*] Wakef. ad Lucret. IV, 1110. corrigit *accurrere*. ERF.

P. 240. poſt l. 23. a fin. adde: *Laipſo*. Reineſius: „Liup-giſo. Liup-ctis." W.

P. 272. poſt l. 13. a fin. adde:

Oculorum obtutu praeſtricto] Wakef. ad Lucret. IV, 135. malebat *praeſtructo*. ERF.

P. 303. poſt l. 29. adde:

17. *Armorum viriumque varium decus*] Wakefield. ad Lucret. IV, 981. legendum ſuſpicatur *virorumque*, i. e. tam fulgorem ſignorum, quam militum. ERF.

P. 337. in nota ad §. 8. pro lib. XXII. c. 4. leg. lib. XXII. c. 8. §. 41. et dele, quae in ima pagina ſubnotata ſunt.

P. 339. poſt l. 7. adde: Wakefield. ad Lucret. III, 930. conjecit: *ſitim*, qua *adurebamur*. ERF.

P. 341. poſt l. 26. adde: Wakefield. ad Lucret. III, 580. pro *deſluunt* legendum arbitratur *diffluunt*. ERF.

P. 389. l. 21. pro *ut* leg. *ne*.

P. 406. poſt l. 32. adde:

Cretio] Reinesius: „l. Oretio. Oreht inter Alamannos, quod etiam in Orestis appellationem deformavere." W.

P. 476. l. penult. pro *c.* 4. leg. *c.* 10.

P. 503. p. l. 27. adde:

22. *Squalentes nimia densitate*] „i. e. horrentes et πεφρικυίας. Cf. Virgil. Aen. III, 23." Sic Wakefield. ad Lucret. II, 425. ERF.

P. 522. l. 5. Ad verba *Cyrenaicam ab Aug. provinciam factam* adscripsit Reinesius: „Sic et Strabo 17. extr. et Dio L. 53. ab Augusto octavam provinciam populi factam esse dicit Cretam cum Cyrenaica. W.

To. II. p. 30. l. 17. pro *Tillemontius* leg. *Tillemontium.*

P. 70. l. 10. pro 7. leg. 6.

P. 73. post l. 30. adde:

20. *Pro salute currentibus*] Sic Graeci τρέχειν τὸν περὶ ψυχῆς sc. δρόμον vel κίνδυνον. Vid. Schaefer. ad Lambertum Bos p. 918. ERF.

P. 87. l. 3. pro 1440. leg. 1840.

P. 102. l. 5. post *indictum* adde: nec exigi consuetum.

P. 149. post l. 17. adde: Praeter Pricaeum ad Appuleii Metam. p. 721 laudat Reinesius Gell. V, 14. (18?) Polyb. ap. Suidam in Ἔφεδρος: ἐπίπονον βίον συνεστήσατο καὶ θηριώδη. W.

P. 213. post l. 24. adde:

Maximinus]" v. Iureti not. ad Symmachum Lib. 10. Ep. 1. Perperam Glandorp vocat Maximinum (?) — Ad Maximinum Correct. Tusciae est l. 8. Cod. Theodos. de accus. et insc. Gratiano et Dagal. Coss. Hinc emendanda est Inscriptio l. 3. Cod. Theodos. de anno civili et pane gradili ad Maximum Praef. Annonae A. 365. Coss. Valentin. et Valente AA. item l. 4. de suscept. etc." Sic Reinesius. W.

P. 215. post l. 4. adde:

Olybrium Urbi Praef.] „A. 365. Coss. Valentin. et Valente AA. l. un. Cod. Theodos. de mancip. thermar." Sic Reinesius. W.

P. 237. post l. 20. adde:

Valentinus] „Zosimus L. IV. c. 12. refert ad tempus, quo Gratianum Valentinianus adscivit collegam." Reines. W.